

שבוע פרשת נצבים וילך

(03 - 9 September 2023)

י"ז - כ"ג אלול תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ה, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מניח החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְגָּךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹת וּשְׁבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵּה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמַתְחֵל לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֱלֹהִים נִשְׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינַי
עֹבְדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי
שֹׁפְתָה אֶל יְד גְּבֻרָתָהּ בֵּן עֵינַיִנוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שִׁיחַנְּנוּ: ג חָנְנוּ יְיָ חָנְנוּ
כִּי רַב שְׂבַעְנוּ בּוֹז: ד רַב־תָּה שְׂבַעְתָּ לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֲלֵי
יּוֹנִים:

קכב

מספר המשורר מושבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית יְיָ נֶלְדָּה:
ב עַמְדוֹת, הֵיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוּיָהּ כְּעִיר, שִׁחְבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שִׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָמִים
שְׂבַמְיָהָ עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׂאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיךָ: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג אלול, תשי"ג
ברוקלין.
שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו פ"נ מעש"ק תבא, ובטח ידוע לו אשר התקשרות ישראל עם הקב"ה הוא ע"י אורייתא, גליא דאורייתא וסתים דאורייתא וכמובא בזהר ח"ג (ע"ג, א) וכן קישורו של איש הישראלי מאחד לחבירו הוא ג"כ בעיקרו ע"י התורה כי ס"ר אותיות לתורה כנגד ס"ר נשמות שהם כללות ישראל אשר בצירוף כל תיבות אלו הסי"ת כשרה, ובמילא כל אות מעלית בקדש את חברתה, וכיון ששולח אלי פ"נ הרי בודאי אשר כבר לומד או עכ"פ יתחיל תיכף ללמוד תורת חסידות חב"ד סתים דאורייתא אשר זכינו להתגלותה דוקא בדורותינו אלה, והוא ענין של כל אחד ואחד מישראל ואינו שייך לכתה אחת, והשי"ת יצליחו, וכדי לעורר ג"כ סיעתא דשמיא בעסקו בתורת חסידות חב"ד הרי מוכרח שישפיע גם על סביבתו לקרבם ולהמשיכם בלימוד זה ובאתעדל"ת אתעדל"ע.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע לו ברכתי, ברכת כתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות ות"ת ביר"ש.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
המזכיר

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 238..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
239..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
242..... לקוטי תורה..

אדמו"ר האמצעי

- 245..... תורת חיים..

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 246..... דרך מצוותיך..

אדמו"ר מוהר"ש

- 247..... תורת שמואל תרל"ג..

אדמו"ר מוהרש"ב

- 248..... ספר המאמרים - המשך תער"ב..

אדמו"ר מוהרי"צ

- 250..... ספר המאמרים - תרפ"ט
251..... לקוטי דיבורים - בלה"ק..
253..... רשימת המאסר
255..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ..

הוספות

- 47..... ילקוט לוי יצחק על התורה
48..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח..
202..... נביאים וכתובים..
209..... עין יעקב - מסכת ברכות
256..... נקודה משיחות קודש מעובדת..
257..... חומש לקריאה בציבור..
266..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש..
268..... ביאורים לפרקי אבות - פרק ה-ו
270..... לוח זמנים
271..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש..

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה אתם נצבים היום כולכם,
שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ג אלול, ה'תשל"ב.. 5

התועדויות

- שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול, ה'תשט"ו 12
שיחת יום ב' פ' נצבים-וילך, ח"י אלול, ה'תשל"ב 19
שיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול, ה'תשל"ב 28

לקוטי שיחות

- פרשת נצבים, כרך כד.. 35
פרשת וילך, כרך יט, ד 41

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת נצבים-וילך.. 49
לוח לתהלים היומי.. 65
תניא יומי.. 66
לוח 'היום יום'.. 80

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם.. 83
שלושה פרקים ליום.. 87
פרק אחד ליום.. 170
ספר המצוות.. 199

לימוד מוחולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת תענית 204
גמרא עם ביאור - מסכת קידושין.. 210
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.. 239

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח בעמוד 48 ורשימת המאסר בעמוד 253

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפסוק הפותח את פרשת השבוע:

1

2 אַתֶּם בני ישראל נִצְבִים עומדים היום פְּלֶכֶם לפני הַיְוָי אֱלֹהֵיכֶם

36 שִׁפְתוֹב⁶ בתורה לענין מחלוקת קורה וְדַתְן וְאַבְיָרִים יֵצְאוּ נִצְבִים37 גו'.⁷?

3 רָאשֵׁיכֶם שְׂבַטֵיכֶם וגו' טֶפְכֶם נְשִׁיכֶם וגו' לַעֲבָרְךָ בְּכַרִּית

38 גַּם צְרִיף בֵּיאוֹר דְּבַר נוסף בפסוק זה בְּמַה שִׁפְתוֹב נִצְבִים הַיּוֹם

39 בְּלֶכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, דְּלִכְאוּרָה, הַעֲנֵנוּ שָׁפֶל יִשְׂרָאֵל הֵם

40 בְּאוֹפֵן דְּכֻלְכֶם, מאוחדים יחד עד

41 לאחדות באופן של לְאַחֲדִים

42 כְּאַחַד⁷, כלשון המאמר ב'ליקוטי

43 תורה', כאן, הוא מַצַּד נְשָׁמוֹת

44 יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם, פְּמַבּוּאָר

45 בַּתְּנִיָּא⁸ בְּעֵנֵי אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל,

46 כציווי התורה וְאַהְבָּת לְרַעֲךָ

47 כְּמוֹד⁹, שִׁזְהוּ שֶׁהִסְבֵּה וְהִשׁוּרֵשׁ

48 לאהבת ישראל הוא לִפִּי שְׁפוּלָן כֵּל

49 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְּאַיְמוֹת דוּמוֹת

50 וְשׁוֹת וְאָב אָחַד לְכֻלְנָה, וְכֵל

51 נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בָּאוֹת מְשׁוּרֵשׁ אַחַד

52 לְמַעַלָּה בְּאַלּוּקוֹת, וְהַרִּי עֵנֵינוּ זֶה

53 שֶׁל אַהְבַּת יִשְׂרָאֵל צְרִיף לְהִיּוֹת

54 תְּמִיד, לֹא רַק הַיּוֹם, יְהִינּוּ בַּיּוֹם

55 מֵיּוֹחַד וְלֹא רַק בְּעַמְדָם לִפְנֵי

56 הַיְוָי אֱלֹהֵיכֶם אֵלָּא בְּכֹל זְמַן, וְמַה

57 מְשֻׁמָּעוֹת הַכְּתוּב שֶׁהָאַחֲדוֹת הֵינּוּ 'הַיּוֹם'

58 וְכַאֲשֶׁר נִיצְבִים לִפְנֵי ה'.

59 גַּם צְרִיף לְהַבִּין דְּבַר נוסף בפסוק

60 זֶה בְּהַמְשָׁף הַכְּתוּב לַעֲבָרְךָ

61 בְּכַרִּית, שְׁעַל זֶה מְפָרֵשׁ

62 רְש"י, כְּפֵי הָיָה כְּרִיתֵי בְּרִיתוֹת

29 ומה מוסיף הפירוט על הכלל?

30 גַּם צְרִיף לְהַבִּין דְּבַר נוסף בפסוק

31 זֶה, לְמַה נֶקַט הַכְּתוּב בתיאור

32 העמידה של בני ישראל לפני ה'

33 הַלְשׁוֹן נִצְבִים דְּרָקָא, שִׁזְהוּ

34 הביטוי 'נצבים' לְשׁוֹן שְׁמָצִינוּ

35 בַּתּוֹרָה לְעֵנֵינוּ בְּלַתֵּי רְצוּי, כְּמוֹ

בס"ד. ש"פ נצבים-וילך, כ"ג

אלול, ה'תשל"ב

(הנחה בלתי מוגה)

1 אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם פְּלֶכֶם לִפְנֵי הַיְוָי אֱלֹהֵיכֶם

2 רָאשֵׁיכֶם שְׂבַטֵיכֶם וגו' טֶפְכֶם נְשִׁיכֶם וגו'

3 לַעֲבָרְךָ בְּכַרִּית וגו'¹. וְאַיְתָא בְּכַתְּבֵי הָאַרְיִז"ל²4 בְּשֵׁם הַזְהָרָה³ שְׁפִירַט הַכְּתוּב עֵשׂוֹר מְדַרְגּוֹת,

5 שְׁנַחֲלֵקִים לְשֵׁתֵי מְדַרְגּוֹת, חֶמֶשׁ בְּפִסּוּק הַרְאֵשׁוֹן

6 [הַחֵל מְרָאשֵׁיכֶם שְׂבַטֵיכֶם, שְׂאִין פִּירוּשׁוֹ

7 רָאשֵׁיכֶם לְשְׂבַטֵיכֶם, אֵלָּא הֵם שֵׁתֵי מְדַרְגּוֹת]⁴,8 וְחֶמֶשׁ בְּפִסּוּק הַשְּׁנַיִם⁵. וְצְרִיף לְהַבִּין, דְּכַיּוֹן שְׂפָכְרֵךְ

9 נְאַמַּר בַּתְּחִילַת הַכְּתוּב אַתֶּם נִצְבִים גּוֹ' בְּלֶכֶם,

10 וְאַחַר כֶּף מוֹסִיף גַּם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כּוּלָם

11 בְּיַחַד, לְמַה הַזְכִּיר גַּם פְּרִטֵי הַמְדַרְגּוֹת רָאשֵׁיכֶם

12 שְׂבַטֵיכֶם עַד שׁוֹאֵב מִיְמֵיךָ. גַּם צְרִיף לְהַבִּין, לְמַה

13 נֶקַט הַכְּתוּב הַלְשׁוֹן נִצְבִים דְּרָקָא, שִׁזְהוּ לְשׁוֹן

14 שְׁמָצִינוּ בַּתּוֹרָה לְעֵנֵינוּ בְּלַתֵּי רְצוּי, כְּמוֹ שִׁפְתוֹב⁶

15 וְדַתְן וְאַבְיָרִים יֵצְאוּ נִצְבִים גּוֹ'. גַּם צְרִיף בֵּיאוֹר

16 בְּמַה שִׁפְתוֹב נִצְבִים הַיּוֹם פְּלֶכֶם לִפְנֵי ה'

17 אֱלֹהֵיכֶם, דְּלִכְאוּרָה, הַעֲנֵנוּ שָׁפֶל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּאוֹפֵן דְּכֻלְכֶם, לְאַחֲדִים כְּאַחַד⁷,18 הוּא מַצַּד נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲצָמָם, פְּמַבּוּאָר בַּתְּנִיָּא⁸ בְּעֵנֵי אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל, וְאַהְבָּת19 לְרַעֲךָ כְּמוֹד⁹, שִׁזְהוּ לִפִּי שְׁפוּלָן מִתְּאַיְמוֹת וְאָב אָחַד לְכֻלְנָה, וְהַרִּי עֵנֵינוּ זֶה

20 צְרִיף לְהִיּוֹת תְּמִיד, לֹא רַק הַיּוֹם, וְלֹא רַק בְּעַמְדָם לִפְנֵי הַיְוָי אֱלֹהֵיכֶם. גַּם צְרִיף

21 לְהַבִּין בְּהַמְשָׁף הַכְּתוּב לַעֲבָרְךָ בְּכַרִּית, שְׁעַל זֶה מְפָרֵשׁ רְש"י, כְּפֵי הָיָה כְּרִיתֵי בְּרִיתוֹת

(1) ריש פרשתנו (נצבים כט, ט"א). (2) לקו"ת להאריז"ל ריש פרשתנו. (3) ח"ב פב, א. (4) ראה אג"ק חכ"ז ע' רכב. (5) ראה לקו"ת ריש פרשתנו (מד, א). ד"ה אתם נצבים לאדמו"ר האמצעי – נדפס בקונטרס בפ"ע קה"ת, תשל"ב. ולאח"ז במאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תשלט ואילך. (6) קרח טז, כז. וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' א"א. (7) ראה לקו"ת שם. (8) פרק לב. (9) קדושים יט, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עוֹשִׁין מַחֲצִיזָה מִכָּאֵן וּמַחֲצִיזָה מִכָּאֵן וְעוֹבְרִים בֵּינֵתַיִם, בֵּין
2 שְׁתֵּי הַמַּחֲצִיזוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר¹⁰ בִּירְמִיָּהוּ הֶעֱגֵל אֲשֶׁר פָּרְתוּ לְשָׁנִים
3 וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרְיוֹ, שֶׁכֵּן הָיָה מִנְהַגָם שֶׁל כּוֹרְתֵי בְרִית דְּלִכְאוּרָה,
4 נֶאֱמָרוּ כָּאֵן שָׁנֵי עֲנֻנִים (לֹא רַק שׁוֹנִים, אֲלָא) הַפְּכִיִּים זֶה
5 מְזָה, כִּי פֶּאֶשֶׁר עוֹשִׂים
6 מַחֲצִיזָה מִכָּאֵן וּמַחֲצִיזָה מִכָּאֵן 1
7 וְעוֹבְרִים בֵּינֵתַיִם, בֵּין שְׁתֵּי
8 הַמַּחֲצִיזוֹת, אֲזִי הַמַּחֲצִיזוֹת הֵם
9 שְׁנֵי דְבָרִים נִפְרָדִים, וְאֵילֹו
10 הֶעֱגֵל אֲשֶׁר פָּרְתוּ לְשָׁנִים גּוֹ'
11 הוּא מְצִיאוֹת אַחַת שַׁחֲתָכוּ אוֹתָהּ
12 לְשָׁנִים כּוֹ'.
13 (ב) וְהֶעֱנִין בְּזָה, פְּמִבּוֹאֵר
14 בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת שֶׁל
15 רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ¹¹ אֲדַמּוּרֵי
16 חֲב"ד שֵׁישׁ כְּמָה פִּירוּשֵׁים
17 בְּתִיבַת כַּמִּילָה נִצְבִּים, כְּפִי
18 שֶׁמִּשְׁמֵךְ וּמִפְרָט. יֵשׁ פִּירוּשׁ
19 שֶׁנִּצְבִּים הוּא לְשׁוֹן קִימָה
20 וְעַמִּידָה, אֲלָא שְׁזָהוּ עַל דְּרָף
21 מָה שֶׁפְּתוּב¹² בְּתוֹרָה בְּחֻלוֹם יוֹסֵף
22 וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם נִצְבָה,
23 וְהִינֵנו, שְׂאִין זֶה רַק מִצָּב שֶׁל
24 עַמִּידָה וְקִימָה בְּיַחַס לִישִׁיבָה
25 אוֹ נְפִילָה, שׁוּוֹ עֲלֶיהָ יַחֲסִית לְמִצָּב
26 הַקּוֹרֵם, עַמִּידָה יַחֲסִית לִישִׁיבָה, וְקִימָה
27 יַחֲסִית לְנִפְלִיָה, אֲלָא זֶהוּ בְּאוֹפֵן
28 שֶׁל עֵילוּי אַחֵר עֵילוּי הִינֵנו כְּמָה
29 וְכַמָּה עֵילוֹת לְגַבֵּי עַמִּידָה וְקִימָה
30 סָתָם.
31 וְעוֹד פִּירוּשׁ בִּנְצָבִים, שֶׁנֶּצֶב
32 הוּא לְשׁוֹן רֹאשׁ וְקִצִּין, כְּמוֹ
33 נִצָּב מְלֶךְ¹³, כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמַלְכִים
34 "וּמֶלֶךְ אֵין בְּאֲדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ",
35 שֶׁמּוֹרָה הַבִּיטוּי נְצָבִים עַל
36 הַתּוֹקֵף הַמִּיּוֹחֵד שֵׁישְׁנוּ בְּמֶלֶךְ
37 דּוֹקָא, הִינֵנו, לֹא רַק כְּמוֹ בֵּן
38 חוֹרִין סָתָם, אֲדָם חוֹפְשִׁי לְעַצְמוֹ
39 שְׂאִינוּ כְּמוֹ עֶבֶד שֶׁכְּפוּף לְרַבּוֹ
40 וְאֵינוּ בֵּן חוֹרִין, אֲבָל עַדִּין אֵין לוֹ

לֹאֲדָם שֶׁהוּא בֵּן חוֹרִין וְאֵינוּ עֶבֶד
אֲלָא הַתּוֹקֵף שֶׁלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שְׁעָלָיו נֹאמַר הַלְשׁוֹן נְצָבִים, נְצָב מֶלֶךְ,
הוּא בְּאוֹפֵן שֵׁישׁ לוֹ שְׁלִיטָה וּמִשְׁלָה גַם עַל אַחֲרִים כּוֹ, וְעוֹד
שְׂצָרִיכִים לְהַתְּיַחֵס אֲלָיו בְּאוֹפֵן שֶׁל כְּבוֹד כּוֹ, כְּפִסְק הַהֲלָכָה שְׂאִין אוֹתוֹ אֵת
הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמְּרֻחָץ וְכוֹ'¹⁴, כִּי
אֵין זֶה לְכַבְּרוֹ אֲלָא מְלֶךְ בְּיָפוֹ
תַּחֲזִינָה עֵינֶיךָ¹⁵ כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
בִּישְׁעִיהָ.
וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב
אַתֶּם נִצְבִּים גּוֹ', וְהִינֵנו,
שֶׁהַכְּתוּב מְסַפֵּר שֶׁבָּחָם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל (אַתֶּם), וּשְׁבַחָם וּמַעֲלָתָם
חֵיא שְׁהֵם בְּמַעֲמַד וּמִצָּב
דְּנִצְבִּים לְפָנֵי הַנְּיֹו' אֲלֵקִיכֶם,
שְׁזָהוּ דְבַר זֶה שֶׁבִּנְיַן יִשְׂרָאֵל נְצָבִים
לְפָנֵי ה' הוּא מִצַּד גּוֹדֵל מַעֲלַת
נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּדֹאִיתָא
שְׁמוּבָא בְּתַנְיָא¹⁶ שֶׁנֶּפֶשׁ הַשְּׂנִית
בְּיִשְׂרָאֵל הַנְּשִׁמָּה הַאֲלוּקִית הִיא
חֵלֶק אֲלֵקָה מִמַּעַל מְמֹשׁ,
וְכַתּוּרַת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב¹⁷
שֶׁהַעֲצָם כְּשֹׂאֲתָהּ תּוֹפֵס
בְּחֵלְקוֹ אֲתָהּ תּוֹפֵס בְּכוֹלוֹ,
וְכִיּוֹן שֶׁהַנְּשִׁמָּה הִיא חֵלֶק מִעַצְמוֹת
הַאֲלוּקוֹת, הָרִי הִיא קְשׁוּרָה עִם כְּלֻלוֹת
הַעַצְמוֹת וְעוֹד לְהַפִּירוּשׁ דְּנִצְבִּים
לְפָנֵי הַנְּיֹו' אֲלֵקִיכֶם (לְפָנֵי
דְּיִיקָא וְהַכְּתוּב מְדִיק לְפָנֵי
לְהוֹרוֹת) שְׁהוּא דְרַגְתַּי הַאֲלוּקוֹת שְׁבָה

אֲתוֹ בְּבֵית הַמְּרֻחָץ וְכוֹ'¹⁴, אֲלָא מְלֶךְ בְּיָפוֹ תַּחֲזִינָה עֵינֶיךָ¹⁵.
וְזָהוּ אַתֶּם נִצְבִּים גּוֹ', וְהִינֵנו, שֶׁהַכְּתוּב מְסַפֵּר שֶׁבָּחָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (אַתֶּם),
שְׁהֵם בְּמַעֲמַד וּמִצָּב דְּנִצְבִּים לְפָנֵי הַנְּיֹו' אֲלֵקִיכֶם, שְׁזָהוּ מִצַּד גּוֹדֵל מַעֲלַת
נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּדֹאִיתָא בְּתַנְיָא¹⁶ שֶׁנֶּפֶשׁ הַשְּׂנִית בְּיִשְׂרָאֵל הִיא חֵלֶק אֲלֵקָה
מִמַּעַל מְמֹשׁ, וְכַתּוּרַת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב¹⁷ שֶׁהַעֲצָם כְּשֹׂאֲתָהּ תּוֹפֵס בְּחֵלְקוֹ אֲתָהּ
תּוֹפֵס בְּכוֹלוֹ, וְעוֹד לְהַפִּירוּשׁ דְּנִצְבִּים לְפָנֵי הַנְּיֹו' אֲלֵקִיכֶם (לְפָנֵי דְּיִיקָא) שְׁהוּא

(10) ירמ' לז, יח. (11) ראה אוה"ת פרשתנו ע' א'קצח ואילך. (12) וישב לו, ז. (13) מלכים-א כב, מת. (14) סנהדרין כב, א (במשנה). רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ג. (15) ישע"י לג, יז. (16) ריש פרק ב. (17) כתר שם טוב סימן קיאא. הוספות סימן רכז. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

1 מדובר היא למעלה מבחינת הַנְּי' אֱלֹקֵיכֶם (לא רק למעלה
 2 מִשֵּׁם אֱלֹקִים, אֵלָּא גַם לְמַעַל מִשֵּׁם הַנְּי' שנעלה יותר משם
 3 אלוקים), ודבר זה שבני ישראל נמצאים לפני הוי', למעלה משם הוי',
 4 כביכול, הוא על דֶּרֶךְ מַה שְּׁכָתוּב¹⁸ בתיאור המרכבה שראה ישעיהו
 5 הנביא שָׂרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל
 6 לו', היינו שיש מלאכים, שרפים,
 7 הנמצאים ממעל לקדוש ברוך הוא,
 8 כביכול, פּוֹבֵן מִמָּה שְׁאָמְרוּ
 9 בַּמִּדְרָשׁ¹⁹ בַּמַּלְאָכִים נֶאֱמַר
 10 שָׂרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לו',
 11 וּבְנִשְׁמוֹת נֶאֱמַר אֲתֵם נֹצְבִים
 12 הַיּוֹם, וְכִיּוֹן שֶׁהִפְרִישׁ
 13 דְּשָׂרְפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לו',
 14 הוּא כְּאִילוּ הֵם הַמַּלְאָכִים
 15 הַשְּׂרָפִים לְמַעַל מִשֵּׁם
 16 אֲדֹנָיִךְ²⁰, הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה
 17 יוֹבֵן גַּם הַפִּירוּשׁ דִּנְצָבִים
 18 לִפְנֵי הַנְּי' גו'⁷ שפירושו כאילו
 19 בני ישראל נמצאים למעלה משם הוי'.
 20 וּיְתִירָה מִזֶּה, שֶׁהֶעֱנִן דִּנְצָבִים
 21 שְׁנֶאֱמַר בְּנִשְׁמוֹת שְׁהוּא לִשׁוֹן שֶׁל
 22 עֲמִידָה יוֹתֵר תְּקִיפָה מִעֲמִידָה רִגְלָה,
 23 הוּא לְמַעַל מִהֶעֱנִן
 24 דְּעֹמְדִים שְׁנֶאֱמַר בַּמַּלְאָכִים,
 25 כְּמוֹכֵן מִהֶאֱמֹר לְעִיל בְּעֵנֵן
 26 קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם נֹצְבָה
 27 שֶׁהִלְשׁוֹן 'נֹצְבִים' וְנִצְבָה' מִדְּבַר עַל
 28 עֲמִידָה יוֹתֵר תְּקִיפָה מִעֲמִידָה וְקִימָה
 29 סַחֵם.
 30 וּמִמְשִׁיף בְּכַתוּב אֲתֵם נֹצְבִים
 31 הַיּוֹם כְּלִכֶּם, דְּקָאֵי וְהַיּוֹם מִכּוּן
 32 עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה²¹, שְׁבִיּוֹם זֶה,
 33 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִיְדֵי שָׁנָה בִּשְׁנָה, כָּל נִיצוּצֵי נִשְׁמוֹת הֵינּוּ כֹל הַנִּשְׁמוֹת
 34 הַפְּרִטוּת שֶׁהֵן נִיצוּצוֹת מִנִּשְׁמוֹת כִּלְלוּת, נֹצְבִים וּמִתְעַלִּים בְּמִקּוֹרֵם
 35 וְהַהֲעֵלוֹת הֵיא עַד לִפְנֵי הַנְּי', כִּפִּי שִׁמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.
 36 דְּהִנֵּה, עֲנִינּוּ הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא בְּדוּגְמַת
 37 הָרֹאשׁ שְׁכּוּלָל בְּתוֹכוֹ, בְּמוֹחַ שְׁבִירָא, אֵת הַחַיּוֹת הַבָּהָה מִהֶנֶפֶשׁ
 38 שְׁכּוּלָל הַגּוֹף²², וְכֵן כֶּסֶם שֶׁהָרֹאשׁ כּוֹלֵל אֶת חַיּוֹת כֹּל הַגּוֹף, נִכְלָל
 39 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַחַיּוֹת שֶׁל כָּל יְמֵי הַשָּׁנָה, כְּפִי שְׁנֶמְשִׁיף הַחַיּוֹת

ביאור בדרך אפשר

של העולמות והנבראים ממקורו וְשָׂרְשׁוּ בַּמִּחְשָׁבָה הַכְּלָלִית
 41 דְּאָדָם קְדָמוֹן' הַבְּחִינָה בְּאִלּוּקוֹת שְׁבָה עוֹלָה הַרְצוֹן הָאֱלוּקִי הָעֲלִיּוֹן
 42 הַכְּלָלִי עַל בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים (וְעֵינֵיהָ בְּקִצְרָה הוּא שְׁבַע עוֹלָמוֹת שֶׁל
 43 'סֵדֶר הַשְּׁתִּלְשׁוּת' יֵשׁ סְפִירוֹת וְאוֹרוֹת מִסּוּגִים שׁוֹנִים הַנְּבִרָלִים זֶה מוֹה, וְאִילוּ
 44 ב'מחשבה הקדומה דאדם קדמון' כל
 45 'סדר ההשתלשלות' וכל העולמות וכל
 46 המאורעות שמבריאה ועד ימות
 47 המשיח נכללים בסקירה אחת. כמו
 48 אדם הרוצה לבנות בית שכאשר הבית
 49 מתחיל לעלות במחשבתו, כל הפרטים
 50 של הגג והקירות והדלתות נכללים
 51 במחשבה אחת ויחידה, וכמובא
 52 בחסידות שכל מעשי בני אדם ועניניהם
 53 הם על פי הגזירה והשגחה העליונה
 54 כפי שעלה במחשבה הקדומה ד'אדם
 55 קדמון' שלאחר מכן, בדרגות הרבות
 56 של סדר השתלשלות באה לידי ביטוי
 57 בפרטים ופרטי פרטים רבים מאד, אבל
 58 כולם כוללים ב'מחשבה הקדומה
 59 דאדם קדמון', וכל מה שנבאר וכל מה
 60 שמתרחש בכל העולמות הוא בהשגחה
 61 פרטית) שְׁכּוּלָלָת הַמַּחְשָׁבָה הַכְּלָלִית
 62 אֵת הַחַיּוֹת הָאֱלוּקִית שִׁיּוֹרֶת
 63 וּמִשְׁפִּיעָה חַיּוֹת לְנִבְרָאִים שֶׁל כָּל
 64 שִׁית אֲלֵפֵי שְׁנֵין דְּהוּי
 65 עֲלֵמָא²³ שֶׁשֶׁת אֲלֵפֵי הַשָּׁנִים שֶׁל
 66 קִיּוֹם הָעוֹלָם, כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא, (וְעַד²⁴
 67 לְנוּיִן אֲלֵפִים יוֹבְלוֹת²⁵ כְּמִבְּאֵר
 68 בַּמְּפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה (פְּרִשְׁתָּה בְּהַר, לְעֵינֵן
 69 שְׁמִיטָה וְיּוֹבֵל) וּבְתוֹרַת הַחֲסִידוֹת כִּי
 70 כֶּסֶם שֶׁלֹּאחֵר שֶׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בָּהָה
 71 הִשְׁבַּת בַּה יֵשׁ 'עֲלִיית הָעוֹלָמוֹת' וְכֵן
 72 הַתְּעֵלוֹת לְאֵדָם, וְלִכֵּן בִּשְׁבַת שׁוֹבְתִים מִמַּלְאָכָה, וְכֵן "שֶׁשׁ שָׁנִים תּוֹדַע שֶׁךְ
 73 וְגוּי", "וּבִשְׁבַת הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן", מִשׁוּם שְׁבַשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה יִשְׁנָה עֲלֵיהָ
 74 כְּלָלִית שֶׁל הָעוֹלָמוֹת, כֵּךְ הָעוֹלָם הַזֶּה קִיִּים שֶׁשֶׁת אֲלֵפִים שָׁנָה וְהָאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי
 75 הוּא "שְׁבַת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים", וְכֵן יִשְׁנָה עֲלֵיהָ כְּלָלִית שֶׁל הָעוֹלָם.
 76 וּשְׁשַׁת אֲלֵפֵי הַשָּׁנִים וְהָאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי הֵם "שְׁמִיטָה" אַחַת. וְכֶסֶם שְׁאֲחָרֵי הַשְּׁבַת
 77 מִתְּחִיל שְׁבֻעַ חֹדֶשׁ, וְאַחֲרָי שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה מִתְּחִילִים לְסוֹפֵר שֶׁשׁ שָׁנִים מִחֻדָּשׁ,
 78 כֵּךְ אַחֲרָי הָאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי תַּחֲחִיל "שְׁמִיטָה ב'" וּבְאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַשְּׁמִיטָה

(18) ישע"י ו, ב. (19) שמו"ר פט"ו, ו. הובא באוה"ת ריש פרשתנו ע' א'קפט. 20) ראה לקו"ת אמור לב, ב. כתר שם טוב הוספות סימן מה. וש"נ. 21) ראה פענח רזא סוף פרשתנו. מגלה עמוקות פרשתנו ד"ה עשירי (ס, ד). לקו"ת ריש פרשתנו. 22) ראה לקו"ת פרשתנו מז, א"ב. עטרת ראש שער ר"ה פ"א ואילך. 23) ר"ה לא, א. 24) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי פ' ראה ס"ע תכו ואילך. 25) ראה ש"ך ר"פ בהר. מאמרי אדמו"ר האמצעי ואתחנן ס"ע רסח. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 השניה תהיה עליה נוספת, וכך גם בשמיטה השלישית וכן הלאה. לאחר שבע
 2 שמיטות תהיה שוב עליה כללית, על-דרך שנת היובל שהיא שנת החמישים
 3 שבאה לאחר שבע שמיטות. ואחר כך סופרים יובל שני וכך הלאה עד נ'
 4 אלפים יובלות שזו שלמות מיוחדת) **בְּסִקְיָהּ אַחַת כְּלִלִית (פְּלִשׁוֹן**
 5 **הַגְּמְרָא** 26 **בְּנוֹגַע לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה**
 6 שהוא יום דין ומשפט לגבי השפעת
 7 והמשכת החיות לכל העולמות
 8 והנבראים **שֶׁפָּל בְּאֵי עוֹלָם**
 9 **עוֹבְרִין לְפָנָיו כְּבָנֵי מְרוֹן** 27,
 10 כלשון המשנה, וכמבואר על זה
 11 בגמרא: מאי כבני מרון, הכא תרגימו
 12 כבני אמרנא [רש"י: "ככבשים שמונין
 13 אותן לעשרן ויוצאין זה אחר זה בפתח
 14 קטן שאין יכולין לצאת כאחד"] ריש
 15 לקיש אמר כמעלות בית מרון [רש"י:
 16 "הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה
 17 בצד זה שהעמק עמוק משני צידי
 18 הדרך"]
 19 (אמר) רב יהודה אמר שמואל כחילות
 20 של בית דוד [רש"י: "וכבני מרון כבני
 21 חילות של מלך מרון, לשון מרות
 22 ואדנות וכך היו מונין אותם יוצאים זה
 23 אחר זה בצאתם למלחמה"] אמר רבה
 24 בר בר חנה אמר רבי יוחנן, וכולן
 25 נסקרין בסקירה אחת [רש"י: "ואע"פ
 26 שעוברין זה אחר זה"] **כְּמוֹ**
 27 **שְׂאוּמְרִים כְּפִיּוּט וַיִּתְּנָה תְּקוּף**
 28 הנאמר בראש השנה וביום הכיפורים),
 29 **כְּמִבּוֹאֵר בְּעֵטֶרֶת רֹאשׁ** 28
 30 לאדמו"ר האמצעי אודות התוכן
 31 הפנימי של ראש השנה. **וְהַיְיָנוּ,**
 32 **שֶׁפָּל פְּרִטֵי הָעֲנִינִים שֶׁבְּמִשְׁפַּח הַשָּׁנָה הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁפָּל יוֹמָא**
 33 **וְיוֹמָא עֲבִיד עֲבִידְתֵּיהּ** 29,
 34 המיוחדת ליום זה, כלשון הוהוה, **הַחֵל מִהַחִילוּק הַכֹּהֵל הַכְּלָלִי שֶׁבִּין**
 35 **יְמוֹת הַחֹל לְיוֹם הַשַּׁבָּת וְכוּ',** שלכן אינה דומה עבודת ה' ביום
 36 השבת לעבודת ה' בימי החול, וכן ישנם הבדלים וחילוקים רבים אחרים לגבי
 37 אופן העבודה המיוחד בכל יום, ולמרות ההבדלים והחילוקים הרבים הַנֶּהָה
 38 **בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִכְלָלִים כּוֹלָם** כל ימי השנה כולה בנקודה אחת
 39 כללית הכוללת את הכל כו'. **וְכִשֶּׁם שֶׁהוּא בְּעֵנֵן הַזְּמַן,** שנחלק
 40 לפרטים שונים בימים שונים, אבל בראש השנה הכל נכלל בנקודה אחת, כֶּף
 41 **הוּא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה גַּם בְּנִשְׁמוֹת, שֶׁפָּל נִיצוּצֵי נִשְׁמוֹת** של כל

הנשמות הפרטיות **נִצְבִּים וּמְתַעֲלִים בְּמִקּוֹרָם בְּאוֹפֶן שֶׁל**
 42 **הַתְּכַלְלוּת** כל הנשמות הפרטיות ביחד, וכל הפרטים מתאחדים להיות
 43 **לְאַחֲדִים כְּאַחַד.**
 44 **וְעוֹד עֲנֵן בְּפִירוּשׁ אֲתֵם נִצְבִּים הַיּוֹם, כְּדֹאִיתָא כְּפִי שְׂמוּבָא**
 45 **בְּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא** 30 **מָה הַיּוֹם**
 46 **מְאִיר כּו' אִף אֲתֵם כּו' עֲתִיד**
 47 **לְהֵאִיר לְכֶם אוֹר עוֹלָם,** (וזה
 48 לשון המדרש: "מה היום מאיר פעמים
 49 ומאפיל פעמים, אף אתם כשאפלה
 50 לכם, עתיד להאיר לכם אוֹר עוֹלָם,
 51 שנאמר והיה לך ה' לאור עולם")
 52 **הַיְיָנוּ שְׂאוֹר הַיּוֹם (שֶׁהוּא**
 53 **לְמַעַלָּה מְאוֹר הַגֵּר וְאוֹר**
 54 **הָאֲבוּקָה, כְּמִבּוֹאֵר גַּם בְּמִסְכַּת**
 55 **סוּטָה** 31 **וְזוֹה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא שֶׁ:**
 56 **"...כִּי נִרְמָזוּ מִצְוֵה וְתוֹרָה אוֹר, תְּלָה הַכְּתוּב**
 57 **אֵת הַמִּצְוָה בְּנֵר וְאֵת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, אֵת**
 58 **הַמִּצְוָה בְּנֵר לְוֹמֵר לָךְ מָה נִרְמָזוּ**
 59 **מִגִּינָה אֵלָּא לְפִי שְׁעָה אִף מִצְוֵה אֵינָה**
 60 **מִגִּינָה אֵלָּא לְפִי שְׁעָה, וְאֵת הַתּוֹרָה**
 61 **בְּאוֹר לְוֹמֵר לָךְ מָה אוֹר מְגִין לְעוֹלָם אִף**
 62 **תּוֹרָה מִגִּינָה לְעוֹלָם, וְאוֹמֵר בְּהַתְּלַחֵךְ**
 63 **תַּנְחָה אוֹתְךָ וְגו', בְּהַתְּלַחֵךְ תַּנְחָה**
 64 **אוֹתְךָ זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה, בְּשִׂכְכֵךְ תִּשְׁמֹר**
 65 **עֲלֶיךָ זֶה מִיָּתֵךְ, וְהַקִּיצוֹת הֵיא תִּשְׁחַךְ**
 66 **לְעִתִּיד לְבוֹא, מִשֶּׁל לְאִדָּם שֶׁהִיא מִהַלֵּךְ**
 67 **בְּאִישׁוֹן לֵילָה וְאִפִּילָה וּמִתִּירָא מִן**
 68 **הַקִּיצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבְּרַקִּינִים**
 69 **וּמִחֵיה רַעָה וּמִן הַלִּיסְטִין וְאִינוּ יוֹדֵעַ**
 70 **בְּאִיזָה דְרַךְ מִהַלֵּךְ, נִדְמָנָה לוֹ אֲבוּקָה**
 71 **שֶׁל אוֹר נִיצַל מִן הַקִּיצִים וּמִן הַפְּחָתִים**
 72 **וּמִן הַבְּרַקִּינִים וְעִדִּין מִתִּירָא מִחֵיה רַעָה וּמִן הַלִּיסְטִין וְאִינוּ יוֹדֵעַ בְּאִיזָה דְרַךְ**
 73 **מִהַלֵּךְ, כִּיּוֹן שְׁעָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר נִיצַל מִחֵיה רַעָה וּמִן הַלִּיסְטִין...**) **וְאוֹר הַיּוֹם**
 74 **מְזַרְהָ עַל אוֹר עוֹלָם, אוֹר נִצְחִי הַקָּיִים לְעוֹלָם שְׂאִינוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל**
 75 **עֲרֵאִי אוֹר שְׂמֵאִיר בְּאוֹפֶן זְמַנִּי שְׂאֲחַר כֶּף מִתְּבַטֵּל, אֵלָּא בְּאוֹפֶן**
 76 **שֶׁל קָיִים תְּמִידִי, וְזֶהוּ אֲתֵם נִצְבִּים הַיּוֹם, שְׂמוּרָה לְפִי דְבָרֵי**
 77 **הַמִּדְרַשׁ שֶׁמְשׁוּוּה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאוֹר עוֹלָם, עַל הַקָּיִים וְהַנִּצְחִיּוֹת**
 78 **דִּישְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעַלָּה מִשְׁנִינִיּוּם, עַל דְּרַךְ אֲנִי הַרְּי' לֹא**
 79 **שְׁנִיתִי** 32 **וְכִשֶּׁם שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּמִידִי וְנִצְחִי, לְמַעַל מִשְׁנִינִיּוּם, כֶּךָ גַּם**
 80 **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּצְבִּים לְפָנָיו ה' קָיִימִים תְּמִיד בְּאוֹפֶן נִצְחִי לֹא שִׁנִּינִיּוּם.**
 81 **ג) וְהַנֶּהָה כָּל הַנִּזְכָּר לְעִיל הוּא מִצַּד שְׂרָשׁ**
 82

(26) ר"ה יח, סע"א. (27) משנה שם טז, רע"א. (28) שם פ"ד ואילך. (29) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב. (30) ריש פרשתנו. (31) כא, א. וראה קונטרס עץ החיים בתחלתו. סה"מ תש"ח ע' 153. ע' 167. ועוד. (32) מלאכי ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עולם הזה התחתון, וכל העולמות העליונים נבראו כדי שהאור האלוקי
 2 ירד בהשתלשלות ממדריגה עליונה לתחתונה ממנה, עד לבריאת העולם הזה
 3 הגשמי התחתון שהוא עולם של חושך והעלם שִׁכְפָה עֲלֵה בְרִצּוֹנוֹ
 4 תִּבְרָךְ לְהִיּוֹת נִחַת רוּחַ לְפָנָיו תִּבְרָךְ, כִּד אֲתַפְּיֵא סִטְרָא
 5 אֲחֵרָא כאשר יכפו את הצד האחר,
 6 הצד של היפך הקדושה, ויכניעו אותו
 7 וְאֲתַפְּיֵא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא כו',
 8 ויתפך החושך לאור וְהִינְנוּ
 9 וה'אתפפיא' וה'אתהפכא' הוּוּ הִיא עַל
 10 יְדֵי עֲבֻדַת ה' שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 11 בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה (שְׁגָם הִיא
 12 התורה יְרֵדָה מְשׁוּרָשָׁה וּמְקוּרָה
 13 למעלה באלוקות וְנִיתְּנָה לְמִטָּה
 14 דְּקָא, כְּמֵאֲמַר רַז"ל³⁵ בְּנִמְרָא
 15 לְמִצְרַיִם יְרֵדְתֶּם כו', ובלשון
 16 הנמר: "בשעה שעלה משה למרום,
 17 אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך
 18 הוּוּ: רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵה לִילּוּד אִשָּׁה
 19 בִּינְנוּ? אָמַר לָהֶן: לְקַבֵּל תּוֹרָה בֵּא.
 20 אָמְרוּ לְפָנָיו: חֲמוּדָה גְּנוּוָה שְׁגוּוָה לָךְ
 21 תִּשְׁעֵי מֵאוֹת וּשְׁבַעִים וָאַרְבַּעָה דוֹרוֹת
 22 קוֹדֵם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, אֲתָה מִבְּקֵשׁ
 23 לִיתְנָה לְבִשֵׁר וְדָם, מֵה אֲנוֹשׁ כִּי תוֹכְרֵנוּ
 24 וּבֵן אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ, ה' אֲדוֹנֵינוּ מֵה
 25 אֲדִיר שֶׁמֶךְ בְּכָל הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנְהַ הוֹדֵךְ
 26 עַל הַשְּׁמַיִם? אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּוּ
 27 לְמַשָּׁה: הַחַיִּיר לָהֶן תִּשׁוּבָה... אָמַר
 28 לְפָנָיו: רִיבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, תּוֹרָה שֶׁאֲתָה
 29 נוֹתֵן לִי מֵה כְּתִיב בָּהּ, אֲנִכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ
 30 אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר
 31 לָהֶן: לְמִצְרַיִם יִרְדְּתֶם, לְפָרְעָה
 32 הַשְּׁתַּעַבְתֶּם, תּוֹרָה לֵמָּה תְּהֵא לָכֶם?...
 33 יַצַּר הָרַע יֵשׁ בְּיַנְיָכֶם? מִיֵּד הוֹרֵו לֹו לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּוּ..."), שֶׁבְּשִׁבְלֵם
 34 (בְּשִׁבְלֵם יִשְׂרָאֵל וּבְשִׁבְלֵם הַתּוֹרָה) נִבְרָא הָעוֹלָם³⁶, כְּמוֹבָא
 35 בְּמַפְרָשֵׁי הַתּוֹרָה שֶׁאֲתַה מֵלִמָּה 'בְּרֵאשִׁית' הָאֲמוּרָה בְּתוֹרָה עַל הַבְּרִיאָה,
 36 'בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' יֵשׁ לְפָרֵשׁ ב' רֵאשִׁית, הִינְנוּ
 37 שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּשִׁבְלֵם הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת 'רֵאשִׁית' כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִשְׁלֵי אֹדוֹת
 38 הַתּוֹרָה 'ה' קִנְיֵי רֵאשִׁית דְּרַכּוּ קִדְם מִפְּעִלֵו מֵאוֹ' וּבְשִׁבְלֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ
 39 'רֵאשִׁית', כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בִּירְמִיָּה 'קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל לָהּ' רֵאשִׁית תְּבוֹאָתָה'.
 40 אָף יְרִידָה זוֹ שֶׁהִנְשַׁמָּה יוֹרֵדָה לְעוֹלָם הַזֶּה, אָף שֶׁהִיא יִרְדָּה גְּדוּלָה בִּיחֹד
 41 הִיא צוֹרֶךְ עֲלֵיָהּ, שְׁדוּקָא עַל יְדֵי יְרִידָתָה לְמִטָּה עִם כָּל

1 מִצַּד שֶׁרֵשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שְׁהֵם לְמַעְלָה בְּאֱלֹהוֹת בְּאֹפְן
 2 שְׁנִצְבִּיבִים כְּלָכֶם בְּאֲחֻדוֹת שֶׁל 'לֵאחֲדִים כֹּאחֵד' לְפָנָיו הַרְוֵי גו'. לְמַעְלָה
 3 מִשֶּׁם הוֹי, כְּמִבּוֹאָר לְעִיל. אֲבָל לְאַחֲרֵי זֶה כֹּאשֶׁר הִנְשַׁמּוֹת יוֹרֵדוֹת לְמִטָּה
 4 לְעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשַׁמִּי נַעֲשִׂים חִילּוּקֵי הַדְּרָגוֹת דְּרָאשִׁיכֶם שְׁבְטִיכֶם
 5 עַד חוֹטֵב עֲצִיף וְשׂוֹאֵב
 6 מִימִיךָ, מֵהַדְּרָגוֹת הַכִּי עֲלִיוֹנוֹת עַד
 7 הַדְּרָגוֹת הַכִּי תַחְתּוֹנוֹת שְׁזָהוּ וְהִסִּיבָה
 8 לִירִידָה שֶׁמִּמֶּנָּה נּוֹבְעִים הַבְּרִילֵי הַדְּרָגוֹת
 9 הִיא מִצַּד כְּלָלוֹת הָעֲנָנִים שֶׁל
 10 יְרִידַת הַנְּשָׁמָה מְשׁוּרָשָׁה וּמְקוּרָה
 11 הַגְּבוּוָה וְהַנְּעֵלָה לְמַעְלָה בְּאֱלֹהוֹת
 12 לְמִטָּה בְּיוֹתֵר, עַד לְעוֹלָם
 13 הָעֲשִׂיָה, הָעוֹלָם הַנְּחוּת מִבְּיַן אֲרַבְעַת
 14 הָעוֹלָמוֹת הַכְּלָלִיִּים אֲצִילוֹת-בְּרִיאָה-
 15 יַצִּירָה-עֲשִׂיָה וְלֹא רַק עוֹלָם עֲשִׂיָה
 16 הַרוֹחֵנִית, אֲלָא עוֹלָם עֲשִׂיָה
 17 הַגְּשַׁמִּית, עוֹלָם הַזֶּה הַגְּשַׁמִּי
 18 וְהַחֲמִירֵי הַתַּחְתּוֹן בְּמִדְרֵיגָה,
 19 שְׁאִין בְּכָל הָעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹן
 20 לְמִטָּה מִמֶּנּוּ - שְׁבְשִׁבִילוֹ כִּד
 21 לְבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן הִזֵּה כָּל
 22 הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּבְרָאוּ
 23 בְּאֹפְן שֶׁל הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת (כְּמוֹ חוֹלוֹת
 24 שֶׁל שְׂרָשֵׁר שֶׁאֲחֻחוֹת זוֹ בּוֹ)
 25 וְיְרִידָתֶם שֶׁל הָעוֹלָמוֹת מִמְּדְרֵיגָה
 26 לְמִדְרֵיגָה, כְּמִבּוֹאָר בְּתַנְיָא³³
 27 שֶׁהַתַּכְלִית הַכּוּוֹנָה וְהַמְטָרָה שְׁבְזָה
 28 בְּהַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת וִירִידַת הָעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי
 29 שֶׁהָאֹר הָאֱלֹהִי הוֹלֵךְ וְנִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה
 30 לְמִטָּה אֵינּוּ בְּשִׁבְלֵם עוֹלָמוֹת
 31 הָעֲלִיוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם כִּי
 32 לְעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים כָּל הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת
 33 הָעוֹלָמוֹת הִיא יְרִידָה מֵאוֹר פְּנִי תִּבְרָךְ (הִינְנוּ שֶׁהַדְּרָגָה הִיחֹד
 34 נְעֲלִית עֲנָנִים הַגִּילּוֹי הִיא גַם כֵּן יְרִידָה מֵאוֹר פְּנִי תִּבְרָךְ³⁴
 35 כִּי כָּל הַתְּגַלּוֹת הִיא כְּבֵר הָאֵרָה וְהַתַּפְּשֻׁטוֹת וְלֹא עֲצֻמוֹת הָאֱלֹהוֹת), שְׁכֵן,
 36 בְּהִיוֹתֶם עוֹלָם, מִלְּשׁוֹן הָעֵלֶם, אֵין הָאֱלֹהוֹת נִמְצָאָה וּמֵאִירָה בְּהֵם בְּהַתְּגַלּוֹת
 37 גְּמוּרָה אֲלֹא עַל יְדֵי לְבוּשֵׁם וְהַסְתָּרִים, וְהִיא זוֹ יִרְדָּה לְגַבִּי מֵה שְׁהִיא לְפָנֵי
 38 בְּרִיאַת עוֹלָמוֹת אֱלֹהִים, שֶׁאֲתָה אֱלֹהוֹת בְּהַתְּגַלּוֹת גְּמוּרָה, וְלָכֵן לֹא יִתְּכֵן
 39 הַשְּׁתַּכְלִית הִיא בְּגִילּוֹי הָאֱלֹהוֹת שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים, מֵאַחַר שֶׁגִּילּוֹי זֶה הוּוּ
 40 הָעֵלֶם וִירִידָה לְגַבִּי מֵה שְׁהִיא קוֹדֵם, וְהַתַּכְלִית הִיא הִרִי בְּגִילּוֹי הָאוֹר וְלֹא
 41 בְּהַעֵלֶם וּבִירִידַת הָאוֹר אֲלָא הַתַּכְלִית שֶׁל כָּל 'סֵדֵר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת' הוּוּ

(33) פל"ו. (34) ראה תורת מנחם ספר המאמרים שבט ע' רסו, ובהנסמן שם. (35) שבת פח, סע"ב. (36) ראה פרש"י ורמב"ן בראשית א, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 ההעלמות וההסתרים שיש בירידה זו מצד ההתלבשות בגוף גשמי וההימצאות
2 בעולם גשמי נחות **מַגַּעַת הַנְּשָׁמָה לְדַרְגָּא נְעֻלִית יוֹתֵר מִכְמוֹ**
3 **שְׁהִיְתָה קוֹדֵם יְרִידָתָהּ**, ולכן הירידה כדאית לנשמה וּכְיָרֻע מִשָּׁל
4 **הַבַּעַל שֵׁם טוֹב** 37 **מִמְלָךְ שְׁהִיָּה לוֹ בֵּן יְחִיד מוֹשְׁלֵם בְּכָל**
5 **הַמַּעֲלוֹת, וּשְׁלַחוּ** המלך שלח את
6 בנו יחידו **לְמָקוֹם רְחוֹק**, מארמון
7 המלכות ועיר הבירה **בְּכַדֵי גְלוֹת**
8 **אֶת כְּחוּמָיו וְכִשְׂרוֹנוֹתָיו** של
9 הבן מן הכַּח אֶל הַפּוֹעֵל כּוֹ'
10 ואם בן המלך לא היה מתרחק מאביו
11 המלך וממקום המלוכה הוא לא היה
12 מביא את הכוחות והכשרונות הללו
13 לידי גילוי [על דרך 38 שְׁמַצִּינוּ
14 **בְּנוֹגַע לְכַלּוֹת עֵנִין הַבְּרִיאָה**,
15 **שְׁמַבּוֹאֵר בְּעֵץ חַיִּים** 39 מכתבי
16 הארז"ל **שֶׁהַטַּעַם לָזֶה לְכַלּוֹת**
17 **הַבְּרִיאָה הוּא בְּכַדֵי שְׁתִּיגְלוּ**
18 **שְׁלִימוֹת כְּחוּמָיו כּוֹ'** של
19 הקדוש-ברוך-הוא [הבורא],
20 **בְּמַבּוֹאֵר בְּהַמְשֵׁךְ** קבוצת מאמרי
21 חסידות הבאים בהמשך אחד משנת
22 תרס"ו 40.
23 **וְעֵנִין זֶה** של העליה של הנשמה
24 אחרי הירידה **נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי**
25 **הַעֲבוּדָה לְמִטָּה בְּכָל פְּרָטֵי**
26 **הָעֵנִינִים הַמְרוּמָזִים בְּחִילּוּקֵי**
27 **הַמְדַּרְגּוֹת דְּרָאשֵׁיכֶם שְׂבֻטֵיכֶם**
28 **וְגוֹ'**, וכמבואר לעיל שהחלוקה
29 למדרגות שונות היא דוקא לאחר
30 הירידה, והחלוקה היא הַחֵל
31 **מִהָעֵנִין דְּרָאשֵׁיכֶם** הדרגה
32 הגבוהה ביותר מעשר הדרגות
33 **שְׁמוּרָה עַל עֵנִין הַתּוֹרָה**,
34 **שְׂבֻזָּה** בלימוד התורה **תְּלוּי גַם**
35 **קִיּוֹם הַמְצֻוֹת**, כְּמֵאֵמֶר
36 **רַ"ל** 41 **בְּנִמְרָא גְדוֹל תְּלָמוּד**
37 והגדולה והמעלה של הלימוד היא
38 **שְׂמַבִּיא לִידֵי מַעֲשָׂה, וְעַד לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל**, הדרגה האחרונה
39 **בְּסִטְקָהּ, בְּמַבּוֹאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה** 42 לאדמו"ר היצמת צדק' על פי

40 **פִּירוּשׁ הָרַב הַמַּגִּיד** 43 ממעוריש על הפסוק 44 בתורה אודות
41 לקיחת התרומות למשכן **מֵאֵת כָּל אִישׁ, שְׁזָהוּ עֵנִין אֲשֶׁכּוּל**
42 **שְׂכּוּלוֹ אִישׁ** 45, כדברי המשנה "משמת יוסי בן יעזר איש צרידה ויוסי
43 בן יהודה איש ירושלים בטלו האשכולות" ואמרו בגמרא "מאי אשכולות אמר
44 רב יהודה אמר שמואל איש שהכל
45 בו", וְזָהוּ גַם הַפִּירוּשׁ דְּכָל
46 **אִישׁ יִשְׂרָאֵל, שְׁעַל יְדֵי הָעֵנִין**
47 **דְּיִשְׂרָאֵל**, שם שניתן ליעקב אבינו
48 **עַל שֵׁם פִּי שְׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים**
49 **וְגוֹ'** 46, היינו שורה וממשלה של צד
50 הקדושה על הצד של היפך הקדושה
51 **לְבַרֵּר** ולתקן ולהעלות **אֶת נַפְשׁ**
52 **הַבְּהֵמִית (שְׁמַצַּד עֲצָמָה הִיא**
53 **בְּמַדְרִיגַת בְּהֵמָה) עַל יְדֵי**
54 **אֲתַכְפִּיא כּוֹ'** כפיית והכנעת
55 ה'סרסא אחרא', כנזכר לעיל, **אֲזִי**
56 **נַעֲשֶׂה פּוּלוֹ אִישׁ** ומתבטל ענין
57 הנפש הבהמית.
58 **וְנוֹסְף לָזֶה צְרִיף לְהִיּוֹת גַם**
59 **הַעֲבוּדָה** שכל אחד ואחד פועל עם
60 **הַזּוֹלָת שֶׁהוּא** הזולת **בְּכַחֲנֵת**
61 **מִקְבָּל** של הפעולה וההשפעה,
62 **שְׁזָהוּ עֵנִין טַפְכֶם נְשִׁיכֶם** הנזכר
63 **בַּפְּסוּקִים אֵלֶּה (שְׂהַרֵי אִשָּׁה הִיא**
64 **בְּכַחֲנֵת מִקְבָּל, כְּמֵאֵמֶר** 47 **אִיזוֹ**
65 **אִשָּׁה כְּשֶׁרָה, הַעוֹשֶׂה רְצוֹן**
66 **בַּעֲלָהּ** כי האישה היא המקבל והאיש
67 הוא המשפיע) **וְגַרְף גּוֹ' מְחוּטָב**
68 **עֲצִיף עַד שׂוֹאֵב מִימֶיךָ,**
69 **שְׁזָהִי דְרָגָא תְּחַתּוּנָה כּוֹ'**
70 הדרגה העשירית והאחרונה מבין עשר
71 הדרגות (כְּמוֹכֵן גַם מְתוֹרֵת
72 **רַבִּינוּ הִזְקֵן בְּעֵנִין זֶה** 48 כמובא
73 **ב'היום יום': "רבנו הזקן, בהיותו עדיין**
74 **בוויטבסק, אמר פעם תורה על הפסוק**
75 **'אתם נצבים גו', ותירגם 'מחוטב עצך'**
76 **לשון 'עצה', צריכים לעקור את ה'רבות**
77 **מחשבות בלב איש', שואב מימך' לשאוב את המים ש'מצמיחים כל מיני**
78 **תענוג'").**

(37 ראה המשך וככה תרל"ז פ"ע (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקסה ואילך). (38 ראה לקו"ש ח"כ ע' 284. (39 שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף א. 40) ס"ע ד [ו] (שיתגלו שלימות כוחותיו). ס"ע שפ [תקא] ואילך (משל בן המלך). (41 קידושין מ, ב. וש"נ. (42 פרשתנו ע' א'רו. (43 אור תורה סימן קא. (44 תרומה כה, ב. (45 ראה סוטה מז, סע"ב. (46 וישלח לב, כט. (47 תדבאר פ"ט. הובא ברמ"א אה"ע סו"ס ט. (48 היום יום – יט אלול.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְעַל יְדֵי זֶה עֲבֹדַת ה' שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה אַחֲרֵי הִירִידָה לַמִּטָּה, עֲבֹדַתָּה עִם עֲצֻמָּה
 2 וְעֲבֹדַתָּה עִם הַזּוּלָּת, נְעֻשִׁית בְּנִשְׁמָה הָעֲלִיָּה שֶׁבְּשִׁבִילָהּ הֵיטָה
 3 יְרִידַת הַנְּשֻׁמָּה לַמִּטָּה - שְׁמִגְיָעִים כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעְמָד וּמִצֵּב
 4 דְּלֹא־שִׁתְּאָבָא בְּגוּפָא דְּמִלְכָּא⁴⁹, לְהִישָׁב בְּגוּף הַמֶּלֶךְ, הֵינְנו לְהַתְּכַל
 5 לְאַלְקוּת וְלֵהִיּוֹת נִכְלָלִים בְּאַלְקוּת
 6 שְׁזָהוּ תוֹכֵן הָעֲנִיָּן הַמְּשֻׁמָּעוֹת
 7 הַפְּנִימִית דְּלְעִבְרָךְ בְּבְרִית גו',²
 8 שְׁבִזָּה בְּעֵינֵי הַבְּרִית גּוּפָא עֲצֻמו
 9 יֵשׁ שְׁתֵּי מְדַרְיָגוֹת, מְדַרְיָגָה
 10 הָרְאשׁוֹנָה, שְׁעוֹשִׁין מְחִיצָה
 11 מִפְּאֵן וּמְחִיצָה מִפְּאֵן וְעוֹבְרִים
 12 בִּינְתֵימִים, בְּאוֹפֵן שִׁישְׂרָאֵל
 13 וּמִלְכָּא בְּלַחֲדוּדָה⁵⁰, שְׂבִנֵי
 14 יִשְׂרָאֵל וְהַמֶּלֶךְ, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
 15 בְּלִבָּם, לֹא הַפְּרָעוֹת שֶׁל דְּבָרִים זָרִים,
 16 אֲבָל הֵם עֲדִיין כְּמוֹ שְׁנֵי
 17 דְּבָרִים שׁוֹנִים, וּמִזָּה בְּאִים אַחַר
 18 כְּף לְמַדְרִיגָה הַשְּׁנִיָּה,
 19 לְאִשְׁתְּאָבָא בְּגוּפָא דְּמִלְכָּא,
 20 שְׁנַעֲשִׂים שְׁנֵי כּוֹרְתֵי הַבְּרִית, וּבְעֵינֵינוּ
 21 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 22 מְצִיאוֹת אַחַת, וּכְתוּרַת הַרְבֵּ
 23 הַמְּגִיד⁵¹ מִמְּעוּרִישׁ עַל
 24 הַפְּסוּק⁵² בְּתוֹרָה הַשְּׁקֵדוֹשׁ בְּרוּךְ
 25 הוּא אָמַר לְמִשָּׁה רַבִּינוּ עֲשֵׂה לָךְ
 26 שְׁתֵּי חֲצוּצְרוֹת, שִׁישְׂרָאֵל
 27 וְהַקְּבָ"ה הֵם כְּפִיכּוֹל כְּמוֹ שְׁנֵי
 28 חֲצָאֵי צוּרוֹת שֶׁל דָּבָר אֶחָד
 29 שְׁמִשְׁלִימִים זֶה אֶת זֶה, וְדוּקָא
 30 שְׁנֵיהֶם יַחַד יוֹצֵרִים מְצִיאוֹת שֶׁל דָּבָר
 31 שֶׁלֶם וּכְמֵאֲמַר רַז"ל⁵³ עַל
 32 הַפְּסוּק⁵⁴ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים אַחֲזִיתִי
 33 רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי, תַמְתִּי
 34 תְּאוּמָתִי, שְׁפָנְסַת יִשְׂרָאֵל
 35 מִשְׁלֶמֶת כְּפִיכּוֹל אוֹתוֹ יַחְבְּרָךְ
 36 כְּמוֹ שְׁתֵּי תְּאוּמוֹת הַמְּשֻׁלְּמוֹת זוֹ אֶת זוֹ.
 37 ד' וְזָהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּכַתּוּב
 38 אַתֶּם נֹצְבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם לְפָנָי

(49) זח"א ריז, ב. וראה תו"א יתרו עא, א. לקו"ת במדבר ב, סע"א ואילך. (50) ראה זהר שם סד, א"ב. רח, ב. (51) אור תורה סימן קלד. הובא ונתבאר באוה"ת תהלים (יהל אור) ס"ע שנו ואילך. ובארוכה – המשך תער"ב פשפ"ד ואילך. (ח"ב ע' תשצ ואילך [ח"ד ס"ע א"סו ואילך]). ועוד. (52) בהעלותך י"ד, ב. (53) ראה שהש"ר פ"ה, ב (ב). זח"ג רצו, רע"א (אדרא זוטא). (54) שה"ש ה, ב. (55) פרשתנו כט, יב. (56) חסר קצת (המו"ל). (57) קהלת ג, יא. וראה לקו"ת שם ה, ריש ע"ב. (58) רמב"ם ה' מלכים ספ"א. (59) פרשתנו ל, ג ובפרש"י. (60) ישעי' כז, יב. (61) חסר הסיום (המו"ל).

התוועדויות

בס"ד. שיחת שבת פרשת נצבים-וילך, כ"ג אלול ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

- 1 א. אודות¹ הענין דח"י אלול, אמר כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר² בשם זקני החסידים, ש"ח"י אלול"
- 2 פירושו, שהוא מכניס חיות באלול.
- 3 ענינו של אלול הוא – שצריכים לתקן את השנה שעברה, ועל-ידי-זה לזכות לשנה טובה ומתוקה
- 4 בשנה הבאה.
- 5 וענינו של ח"י אלול הוא – שהוא מכניס חיות בעבודה זו. לא רק שלא יהיה זה בדרך "מצות אנשים
- 6 מלומדה"³, אלא אפילו כשעושה זאת בהכנה ובכוונה, יכול להיות שזה ללא חיות; וזוהי פעולתו של
- 7 ח"י אלול – שיהיה מתוך חיות ("מיט אַ חיות און אַ לעבעדיקייט").
- 8 ח"י אלול הוא יום הולדתו של הבעל-שם-טוב, וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴, שאין זה רק יום
- 9 הולדתו בגופו, אלא גם יום ההולדת בנשמתו, וגם יום התגלותו של הבעל-שם-טוב – לאחר שנים –
- 10 היה בח"י אלול, שזהו ענין התגלות חסידות הכללית.
- 11 ואחר-כך בא כ"ק אדמו"ר הזקן, והמשיך ענין זה גם בהבנה והשגה, שזהו ענין חסידות חב"ד – הנה
- 12 גם יום הולדתו שלו הוא בח"י אלול.
- 13 כלומר, שח"י אלול, שענינו גילוי תורת החסידות הכללית וגילוי תורת החסידות חב"ד, מכניס חיות
- 14 בכל עניני העבודה דאלול, שענין החיות, כידוע, קשור עם שמחה.
- 15 ב. הגם שהעבודה דאלול היא תשובה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, שענין זה הוא
- 16 במרירות, ואם כן, איך יכול להיות ביחד עם זה ענין השמחה, שהוא ההיפך ממנו?
- 17 אך הביאור בזה⁵:
- 18 נוסף על פסק הרמב"ם⁶ שכל מצוה צריכה להיות בשמחה מצד זה שמקיים את רצון הבורא, ובזה
- 19 מבאר את הפסוק⁷ "תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה"⁸, ובמילא, כיון שתשובה היא מצוה⁹,
- 20 צריכה גם התשובה להיות בשמחה¹⁰,
- 21 – אלא שבזה, ענין השמחה הוא מצד ענין צדדי, לא מצד ענינה של מצוה זו עצמה, אלא כיון שהוא
- 22 מקיים מצוה, הרי הוא בשמחה על כך שמקיים את הרצון העליון¹¹ –

לשם (ע' קסא). וש"נ.

(9) ראה לקו"ש חל"ח ע' 18 ואילך. וש"נ.

(10) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ט ריש ע' 154.

ואדרבה: כיון שמצות התשובה היא מצוה יסודית ועיקרית – הרי במצוה זו צריך להיות ענין השמחה עוד יותר מאשר בשאר המצוות (ראה גם אגרות-קודש חכ"ד ע' קט. וש"נ). – מהנחה בלתי מוגה.

(11) כלומר: שמחה זו היא מצד הענין הכללי שבכל המצוות – קיום רצון העליון, ולא מצד הענינים הפרטיים שבכל מצוה בפני עצמה, שמצד ענינים אלו אין ענין של שמחה, ויתירה מזה במצות התשובה – שמצד ענינה הפרטי של המצוה נמצא הוא בתנועה של היפך השמחה (מהנחה בלתי מוגה).

(1) מכאן עד סוס"ב – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 388 ואילך (אלא שנשמט שם הציון לשיחה זו). במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) סה"ש תש"ה ע' 122. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"יב ס"ע 206. וש"נ.

(3) ישע"י כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

(4) לקו"ד ח"א לב, ב.

(5) ראה גם תורת מנחם שם ריש ע' 207. וש"נ.

(6) סוף ה' לולב.

(7) תבוא כח, מז.

(8) ראה רבינו יונה ברכות רפ"ה. של"ה תושב"כ ס"פ תבוא (שפו, א). תניא פכ"ו (לג, א), וב"מ"מ, הגהות והערות קצרות"

1 הנה ח"י אלול, דהיינו תורת החסידות, פועלת שהתשובה עצמה, שבכללותה ענינה מרירות, הנה
2 בתשובה עצמה ישנה שמחה. ח"י אלול פירושו – חיות בענין דאלול גופא. והשמחה אינה סתירה
3 למרירות.

4 וכמו שכתב אדמו"ר הזקן בתניא¹² בענין התשובה, שצריך להיות "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא
5 וחדרה תקיעא בלבאי מסטרא דא"¹³, שבאותו זמן ובאותו ענין גופא יכולים להיות ב' התנועות
6 ההפכיות¹⁴. וכפי שמסיים שם, שגם בזמן של "ירגיזו כו"¹⁵ ומרירות, שזהו מצד הנפש הבהמית – אז
7 גופא עליו להיות בשמחה, מצד הרגש הנפש האלקית והבטחון הגמור ש"לא ידח ממנו נדח"¹⁶, ו"לעולם
8 גו' נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"¹⁷, שמטעם זה "כל¹⁸ ישראל יש להם חלק לעולם הבא"¹⁹.

9 ונמצא מובן, שענין השמחה כאן הוא מצד התשובה גופא – שבתנועת התשובה גופא, כשהוא נמצא
10 במרירות, ו"ירגיזו על יצר הרע", באותה תנועה עצמה הרי הוא שמח מצד זה שהנפש האלקית שבה אל
11 הקב"ה.

ג. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

12 כל זה הוא אריכות הביאור בענין התשובה בשמחה. אך מה שנוגע לפועל הוא – שהעבודה דחודש
13 אלול וימי הסליחות תהיה בשמחה, וכיון ששמחה פורצת גדר²⁰, מסירה השמחה את העלם והסתר הגוף
14 והנפש הבהמית, ובמילא ניתוסף על-ידי-זה חיות בעבודת התשובה, ועבודת התשובה נעשית קלה יותר.
15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אבינו מלכנו"].
16

* * *

17 ד. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור-המתחיל' אחת שאלתי.

* * *

18 ה. נתבאר לעיל (במאמר²¹), שבקשת דוד המלך "אחת שאלתי גו"²² היא בקשה כללית אחת ("אחת
19 שאלתי") – "שבתי בבית הוי' כל ימי חייו", וממנה מסתעפים כמה וכמה פרטים: "לחזות בנועם הוי'
20 וגו'".

ולכאורה אינו מובן:

21 מדוע הוצרך דוד המלך לבקש בקשה אחת שממנה יסתעפו כל הפרטים שלאחרי-זה – הרי היה
22 ביכולתו לבקש מלכתחילה בפירושו את כל הפרטים שזוקק להם?
23 והביאור בזה – מצד שני ענינים, כדלקמן.

ו. ענין הא':

24 ליהודי צריך להיות נוגע ענין אחד בלבד – "שבתי בבית הוי'", ההתקשרות עם הקב"ה, וכל שאר
25 הענינים לא צריכים להיות נוגעים לו כלל, וכמו שכתוב בתניא²³ "ולא יהיה בית ישראל ככל הגוים דזנין

(17) ישעי' ס, כא.

(18) סנהדרין רפ"א.

(19) והרי מבואר בתורת החסידות (ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קעז. וש"נ) שהענין ד"עולם הבא" הוא למעלה גם מגן-ערן – הן ג"ע התחתון, ואפילו ג"ע העליון (מהנחה בלתי מוגה).

(20) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ו ס"ע רכג ואילך.

(21) בתחלתו (לעיל ע' ה).

(22) תהלים כז, ד.

(23) אגה"ק ס"ט (קיד, א) – ע"פ לוח התיקון.

(12) פל"א-ד. אגה"ת פי"א.

(13) זח"ג עה, א.

(14) אף שמבאר שם (אגה"ת פ"י) ש"בדור יתום הזה (ש)אין הכל יכולין להפוך לבם כרגע מן הקצה אל הקצה", ולכן חילקו ב' עבודות אלו לשני זמנים שונים, העבודה ד"ירגיזו כו" (מרירות) היא בזמן דתיקון חצות, ועבודת השמחה היא בשעת התפלה (מהנחה בלתי מוגה).

(15) ברכות ה, רע"א.

(16) ע"פ שמואל-ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הלי' ת"ת

לאדה"ז פ"ד ה"ג.

- 1 ומפרנסין ומוקרין לנשייהו ובנייהו מאהבה", כיון שנוגע לו רק הענין ד"שבתי בבית הוי"; וכאשר ענין
2 זה נוגע לו – אזי מבקש בדרך ממילא גם על שאר הענינים, כיון שבאופן זה כל עניניו הם חלק מהענין
3 ד"שבתי בבית הוי".
- 4 וזהו "אחת שאלתי" – כמבואר לעיל (במאמר²⁴) ש"אחת" קאי על בחינת היחידה²⁵, והרי ענינה של
5 'יחידה' הוא שמקבלת מ'יחיד'²⁶, ובמילא, שום דבר אינו נוגע לה, מלבד דבר אחד – ההתקשרות ל'יחיד',
6 שזהו ענין "שבתי בבית הוי".
- 7 שום ענין שבעולם אינו נוגע לו, לא גשמיות ולא רוחניות, ורצונו רק בדבר אחד – להתקשר עם
8 הקב"ה!
- 9 – (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר:) נמצא כאן יהודי²⁷ שדרכו להתברך תמיד שיזכה ללמוד
10 "תורה לשמה"... ובכן: מה נוגע ענינים של "מדריגות", "תורה לשמה" וכו'?!... לשם מה זקוקים
11 למדריגות וענינים נעלים – שיהיו ענינים פשוטים, ובלבד שימלאו את רצונו של הקב"ה, שזהו ענין
12 "אחת שאלתי"!!!
- 13 ומצד הענין ד"אחת שאלתי", הרי זה באופן ד"כל ימי חי", היינו, באופן תמידי ללא שינויים. –
14 מצד פרטי הכחות, יש מקום לשינויים, שהרי מצד כח פלוני נדרש ענין מסויים, ומצד כח אחר נדרש
15 ענין אחר, ובמילא, לפעמים ישנה התעוררות לענין מסויים, ולאחר-כך – "התעף עיניך בו ואיננו"²⁸...
16 אבל מצד בחינת היחידה ("אחת שאלתי") – אין מקום לשינויים והתחלקות כלל.
- 17 ואז – גם הענינים הפרטיים שנימנו אחר-כך ("לחזות בנועם הוי' וגו'"), אינם ענין של שינוי
18 והתחלקות, אלא הם פרטים שמצד הפשיטות. ועל-דרך המבואר בנוגע ל'עצמות', שיש בו הן אחדות והן
19 ריבוי, שאם לא תאמר כן הרי אתה מחסר שלימותו²⁹, וכן הוא גם כן בעצם הנשמה (שנקראת "יחידה"
20 על-שם שמקבלת מ'יחיד') – שגם הפרטים הם פרטים שמצד הפשיטות.
- 21 ז. והנה, אף שאין אנו אוהזים במדריגה זו, ששום ענין לא יהיה נוגע לנו, מלבד "אחת שאלתי",
22 ההתקשרות עם ה'יחיד' – מכל-מקום, צריכה להיות ידיעת הענין, על-כל-פנים בנוגע לפועל.
- 23 וכמסופר באחד ה"ביכלאך"³⁰, ששאלו פעם את אדמו"ר הזקן על כך שבתורת החסידות מדובר
24 על-דבר מדריגות נעלות ביותר בענין האהבה כו', בשעה שאין אוהזים בהם. והשיב אדמו"ר הזקן
25 (כמדומה בשם המגיד): כתיב³¹ "והסירותי את לב האבן מברשכם ונתתי לכם לב בשר". זהו תפקידו של
26 הקב"ה, וענין זה יהיה לעתיד. ואילו עבודתנו אנו – היא בענין הידיעה ("ידיעת היום"³²), ועל-ידי שענין
27 הידיעה אצלנו יהיה כדבעי – יקיים בנו הקב"ה לעתיד את הענין ד"ונתתי לכם לב בשר".
- 28 וכן הוא בנידון דידן: גם אם אין אוהזים במדריגה זו ששום דבר לא יהיה נוגע – מכל מקום צריכה
29 להיות הידיעה שכן צריך להיות, ובמילא, מה צריכים לבקש ומה צריך להיות נוגע – בנוגע לפועל
30 על-כל-פנים – רק ההתקשרות עם ה'יחיד', מילוי רצונו של הקב"ה.
- 31 ומזה מובן, שכאשר נמצאים בזמן ד"אחת שאלתי", ומנצלים זמן זה כדי לבקש ("אריינכאפן") בקשות
32 פרטיות³³ – אין זה מתאים כלל לענין ד"אחת שאלתי"!!!

השמיני פ"ה (לעיל ע' 51) ובהנסמן שם.
30 נעתק ב"מגדל עז" (כפ"ח תש"מ) ע' שח. וש"נ. וראה גם
תורת מנחם – התועודיות ח"ט ס"ע 111 ואילך.
31 יחזקאל לו, כו.
32 ואתחנן ד, לט.
33 במשך התועודות ביקשו כו"כ מאנ"ש ברכות בענינים
פרטיים (המו"ק).

24 פ"ט (לעיל ע' יג).
25 ראה תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.
26 ראה לקו"פ פ' ראה כה, א. ובכ"מ.
27 כנראה הכוונה להרה"ח ר' דוד הלוי שטאקאמער (ראה
תורת מנחם – מנחם ציון ח"ב ע' 409).
28 משלי כג, ה.
29 ע"ד לשון עבוה"ק ח"א רפ"ח. וראה ד"ה ויהי ביום

ח. ועוד זאת – ענין הב' – שגם מצד הענינים הפרטיים (בקשות פרטיות) אין הדבר כדאי ("עס לוינט אויך ניט").

ויובן על-פי משל מענין הרפואה³⁴:
 כאשר ישנו חולי רחמנא-ליצלן באבר מסויים, הרי, מצד התכללות האיברים, שייך חולי זה גם לאיברים אחרים – הן משום שהחולי שבאבר זה מגיע בשרשו מאבר אחר, והן משום שהחולי שבאבר זה פועל, בדרך ממילא, גם על אבר אחר.

ולכן, כאשר מרפאים רק את האבר החולה – הרי אף שאבר זה נתרפא, מכל-מקום אין בזה ראייה כלל לגבי האיברים האחרים, כי אין הכרח שנתרפאה גם טיבת החולי (השייכת לאיברים אחרים, כנ"ל). מה-שאינ-כן כשמרפאים את החולי בשרשו – מתרפא בדרך ממילא גם המסובב, דהיינו החולי שבאבר זה, וכן התוצאות הנובעות מחולי זה לגבי איברים אחרים (כנ"ל).

וכן הוא גם ברוחניות:

כאשר מבקשים אודות ענין פרטי, הרי גם אם פועלים שתתמלא הבקשה – והרי ב"עת רצון" אכן פועלים זאת... – ורואים במוחש שהענין נתמלא, מכל מקום, אין זו ראייה על הסיבה, המסובב והתוצאות של הדבר.

מה-שאינ-כן כאשר ישנו הענין ד"אחת שאלתי", דהיינו שהאדם מתקשר עם שרשו – אזי נפעלים גם כל הענינים הפרטיים בדרך ממילא.

* * *

ט. שבת מברכים חודש תשרי הוא ככל שבת מברכים החודש – שבו מסיימים את החודש העבר, ומתכוונים לקראת החודש הבא. ונוסף לזה ישנו ענין מיוחד בשבת מברכים החודש תשרי – שבו צריכה להיות ההכנה על כל השנה כולה:

ידוע³⁵, שבחודש תשרי נעשית ההמשכה על כל השנה, וכמו שכתוב³⁶ "ארץ אשר גו' תמיד עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" – "רשית" חסר אל"ף, אותיות "תשרי"³⁷, דהיינו שבחודש תשרי נעשית ההמשכה על כל השנה כולה.

ובפרטיות יותר: כיון ש"רשית" קאי על תשרי – הרי זו ראייה ש"אחרית" קאי על אלול. ונמצא, שבחודש תשרי ("רשית השנה") ההמשכה היא על כל השנה, עד חודש אלול ("אחרית שנה").

ומכיון שההמשכה דחודש תשרי היא עד חודש אלול הבא – הרי מובן, שגם ההכנה לזה בחודש אלול, ובפרט בשבת מברכים החודש תשרי, צריכה להיות על כל השנה כולה, עד לחודש אלול שלאחריו.

והנה, בכל שנה ושנה ישנם עליות למעלה יותר מבשנה שלפניה³⁸, כידוע שככל שנמשך הזמן ("וואָס ווייטער און ווייטער") העליות הן גדולות יותר. ואף-על-פי-כן, מבלי הבט על כך שבשנה הבאה (שלאחרי חודש אלול הבא) יהיו עליות גדולות יותר – יש להתכונן כבר עתה גם לקראת חודש אלול הבא!

י. העבודה³⁹ דאלול – הרי היא הכנה על תשרי. בחודש אלול יש לתקן את המעשים של השנה שעברה, ולפעול בעצמו "אחת שאלתי" – שיצא מכל עניניו הפרטיים. ועל-ידי הענין ד"אחת שאלתי"

(34) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"א ע' 138.
 (35) ראה סה"מ תקס"ו ע' שטט. אוה"ת דרושי סוכות ע' א'תשנ"ו. ברכה ע' א'תתס"ו. סה"מ תר"ל ע' רפז. תרנ"ד ע' לו. תרע"ח ע' רעח. תש"ב ע' 49. ועוד.
 (36) עקב יא, יב.
 (37) בעה"ט עה"פ.
 (38) ראה תניא אגה"ק סי"ד.
 (39) סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 395 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1 בחודש אלול נעשית אחר-כך ההמשכה החדשה דחודש תשרי, "לך לבדך ואין לזרים אתך"⁴⁰, שנה טובה
2 ומתוקה בכל המצטרך לו.

3 וזהו הטעם שבתיתב "אלול" נרמזים כל ג' הקוים דתורה עבודה וגמילות-חסדים:

4 אלול – ראשי תיבות "אנה⁴¹ לידו ושמתי לך"⁴², דקאי על קו התורה, שהרי התורה היא מקלט מיצר
5 הרע⁴³, כמאמר רבותינו ז"ל⁴⁴.

6 אלול – ראשי תיבות "אני⁴⁵ לדודי ודודי לי"⁴⁶, שהוא קו העבודה, תפילה⁴⁷.

7 אלול – ראשי תיבות "איש⁴⁸ לרעהו ומתנות לאביונים"⁴⁹, שהוא הקו דגמילות-חסדים.

8 יסוד והקדמה לכל קוים אלו – הוא עבודת התשובה, המרומזת בראשי תיבות ד"אלול" – "ומל⁵⁰
9 הוי' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)"⁵¹, שזהו היסוד לכל הקוים. ועל-דרך "מודה אני לפניך" שאומרים
10 בתחילת עבודת היום, שפונה להקב"ה ("ער קערט זיך צום אויבערשטן"), וענין זה מגיע עד "לפניך",
11 "דלא אתרמיז בשום אות וקוץ"⁵², שזהו הקדמה לכל הקוים.

12 ועל-ידי העבודה דחודש אלול באים לגאולה, שענין זה נרמז בראשי תיבות "להוי' ויאמרו לאמר
13 אשירה"⁵³, ראשי תיבות אלול⁵⁴.

14 כל זה הוא כללות העבודה דחודש אלול – ההכנה לתשרי. והעיקר בזה הוא בשבת שלפני תשרי,
15 ש"מיניה מתברכין כולהו יומין"⁵⁵ דהשבוע, ויום ראש השנה בכלל, שבת מברכין – למעלה – דתשרי.

16 יא. ענין השבת בכלל הוא מקום (מדריגה) נעלה ביותר, ועד שלפעמים מבואר⁵⁶ ששבת הוא למעלה
17 גם מראש-השנה.

18 וכן הוא גם על פי נגלה – שהרי ראש-השנה מותר במלאכת אוכל נפש, ששבת אסור בה. והיינו,
19 שבראש-השנה ישנו ענין של עבודה, מה-שאינ-כן בשבת אין צורך בעבודה כלל, כיון שבמדריגה זו אין
20 שום פגם.

21 ובפרט בשבת לאחר חצות, בזמן תפלת המנחה, שהוא "רעוא דכל רעוין"⁵⁷, והוא זמנה של סעודה
22 שלישית, שעל זה נאמר⁵⁸ "היום לא".

23 ובפרט בשבת מברכים, שהוא ממוצע המחבר בין ב' החדשים, וממילא מובן שהוא למעלה משניהם⁵⁹.

* * *

24 יב. ישנם הטוענים: מדוע מתעסקים בלהט ובתוקף כל-כך ("וואָס קאַכט מען זיך אזוי שטאַרק")
25 בענין ד"פיוצו מעינותיך"? ואם מתעסקים כבר בענין זה – מדוע מדגישים את חסידות חב"ד דוקא⁶⁰?

- (40) משלי ה, יד.
(41) משפטים כא, יג.
(42) פרע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ. (ב)
(43) מכות י"ד, א. וראה סה"מ תש"ד ע' 270 ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 285 ואילך).
(44) להעיר גם ממארו"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין" (המנחה בלתי מוגה).
(45) שה"ש ו, ג.
(46) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה (בשם הדרשנים).
(47) פרע"ח שם. שעה"פ עה"פ.
(48) ראה סה"מ צ' להרמב"ם מ"ע ה. ובכ"מ.
(49) בספר ערוגת הבושם (בשם ס' אמרכל).
(50) פרשתנו (נצבים) ל, ו.
(51) בעה"ט עה"פ. אבודרהם שם. וראה תניא אגה"ק ס"ד (קה),
(52) לקו"ת פינחס פ, ב. וראה זח"א יא, א. רנו, ב.
(53) בשלח טו, א.
(54) פרע"ח שם. וראה גם לעיל ס"ע 288 ואילך. וש"נ.
(55) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.
(56) ראה סה"מ עזרת' ע' סט. ועוד.
(57) זח"ב פח, סע"ב. וראה המשך תרס"ו ריש ע' תקמה.
(58) בשלח טז, כה. וראה לקו"ש חכ"א ע' 84. וש"נ.
(59) חסר המשך השיחה (המו"ל).
(60) ראה גם לעיל ע' 83.

והמענה לזה – בהקדים ענין בפרשתנו:

- 1
2 על⁶¹ הפסוק⁶² "לקוח את ספר התורה הזה", אמרו רז"ל⁶³ ש"משה רבינו כתב בכתב ידו י"ג תורות,
3 י"ב ל"ב שבטים, ואחת הניח בארון, שאם יבקש לזייף דבר (בתורה) שיהיו מוציאים אותה שבארון"⁶⁴.
4 התורה היא נצחית, וגם סיפורי התורה הם נצחיים, והם הוראות לכל הדורות. ההוראה ממאמר רבותינו
5 ז"ל האמור:
6 ענין זה שבנוגע לפרטי דינים מסויימים, ובפרט מנהגים, ישנו חילוק בין מקום אחד לחבירו, שפוסקים
7 ומתנהגים לפי הפוסקים שבאותו מקום, שהרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁶⁵ – הטעם לזה הוא, כיון
8 שניתנה התורה לידרש "בכלל ופרט ופרטי פרטיות" לכל נשמה פרטית המושרשת בפרט זה שבתורה⁶⁶,
9 וכל אחד ואחד מישראל צריך לנהוג לפי חלק זה בתורה, שבו מושרשת נשמתו.
10 וכן הדבר, ויתרה מזו, בנוגע לפרטי חובת הלבבות – העבודה הפנימית דאהבה ויראה – שישנם בזה
11 חלוקים רבים⁶⁷, ולכל אחד ואחד ישנו השער שלו, שעל-ידו הרי הוא מתעלה ומתקשר עם אלקות.
12 אלא שענין זה הוא רק בנוגע לפרטים, ורק פרטים מסויימים.
13 והנה, בענין התפילה, ידוע שנוסחאות התפילה השונות נמשכות מזה ש"י"ג השתחויות היו במקדש
14 נגד י"ג שערי שערמזו לעתיד אי"ה" – י"ב שערים ל"ב השבטים⁶⁸, "שער ראובן וגו'"⁶⁹, ושער הי"ג,
15 שהוא "שער הכולל" לכל השבטים, נוסח התפילה שהוא לכל בני ישראל בשוה. ואף שישנה מעלה
16 בשערים הפרטיים דכל שבט בנפרד, ו"בזמן שהיו ידועים כל שבט ושבט ונוסח השייך לכל שבט ושבט,
17 בודאי היה יותר טוב שכל אחד יכנס בשער שלו. . אמנם בזמן הזה שאינם יודעים השבטים (יותר טוב
18 שאפילו היודעים שבטם (כמו כהנים ולויים)) יכנסו בשער הכולל"⁷⁰ – שהוא הנוסח שתיקן האריז"ל⁷¹.
19 ועל-דרך-זה הוא גם בתורה, הן בגליא דתורה והן בפנימיות התורה – שמכיון שאין יודעים לאיזה
20 שורש שייכים, יש להכנס בשער הכללי⁷².
21 אדמו"ר הזקן נבחר⁷³, והוא חיבר את השולחן ערוך, כדי לברר את ההלכות בגליא דתורה; ייסד את
22 תורת חסידות חב"ד, בפנימיות התורה ודרכי העבודה; ובירר את נוסח התפילה⁷⁴, נוסח כללי המתאים

(72) דוגמא לדבר:

בתורה ישנם כ"ב חלקים: מקרא, משנה ואגדה וכו'. אמנם, מצד ענין הגלות, גלות "בבל" [שהיא שרש כל הגליות שלאח"ז, וכולם נקראות על שמה (ראה גם דניאל ב, לח. לקו"ת האריז"ל ר"פ תצא)], ש"ש בלל גו" (נח יא, ט), שכל הענינים נתערבו יחד – ניתוסף בתורה "תלמוד בבלי" שהוא "בלול במקרא בלול במשנה בלול בתלמוד" (ראה סנהדרין כד, א). ועתה, גם אם יש מי שיכול לתלמוד כדבעי מקרא לחוד, משנה לחוד ואגדה לחוד – זקוק גם הוא ל"שער הכללי", שהוא תלמוד בבלי. וכן הוא לאחר שזכינו לגילוי השער הכללי ביותר דתורת החסידות הכללית, שהיא ביותר, ובפרט לאחר שזכינו לגילוי תורת החסידות כפי שנתבררה ונמשכה בבחי' חב"ד ע"י אדמו"ר הזקן – הרי ענין זה נעשה השער הכללי, שהכל זקוקים לו. ואף שבדורות שלפניו לא גילו פנימיות התורה – הרי מצד הענין ד"אכשור דרי (בתמיי" (יבמות לט, ב ובפרש"י. וש"נ)), הנה דוקא עתה "מצוה לגלות זאת החכמה" (אגה"ק סכ"ו קמב, ב), ותורת החסידות נתגלתה ביותר, עד כדי כך שכאז"א מישראל, ואפילו יהודי פשוט, בכחו לתלמוד תורת החסידות ולהבינה – כיון שעתה זהו השער הכללי (מהנחה בלתי מוגה). (73) ראה הקדמת בניו להשו"ע. (74) כפי שנמסר ע"י הבעש"ט והמגיד (מהנחה בלתי מוגה).

(61) מכאן עד סוף הסעיף – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפס בלקו"ש ח"ד ע' 1148 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.
(62) פרשתנו (וילך) לא, כו.
(63) דב"ר פרשתנו פ"ט, ט. פסיקתא דר"כ פ' וזאת הברכה. מדרש תהלים עה"פ צ, א. ועוד. הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ולספר היד). ועוד.
(64) ונמצא, שיתכן שאצל שבט של בני" – או חלק ממנו – יהי טעות בס"ת, ויוכלו להגיהו רק מהס"ת הכללי דוקא, שהוא בבחי' שער הכללי, כדלקמן (מהנחה בלתי מוגה).
(65) עירובין יג, ב. וש"נ.
(66) הקדמת התניא (ג, ב).
(67) שם (ד, א).
(68) וכפי שמצינו בנוגע לקריעת ים-סוף, כמ"ש (תהלים קלו, יג ובפרש"י) "לגזור ים סוף לגזרים", ל"ב גזרים (מהנחה בלתי מוגה).
(69) יחזקאל מת, לא.
(70) כדי לכלול עצמם עם הכלל (מהנחה בלתי מוגה).
(71) לקו"א להח"מ ממעזריטש (אות קלג) הובא בהקדמת שער הכולל.

1 לכל אחד ואחד מישראל⁷⁵ – שכל ג' ענינים אלו מתאימים לכל בני ישראל ולכל אחד ואחת מישראל,
 2 ודרכם יכולים לעבור כל ההעלאות (בתפילה) וכל ההמשכות (בתורה ועל-ידי תורה).
 3 ויהי-רצון, שנלך בדרך הסלולה שסללו עבורנו, ונפיץ ענין זה לכל בני ישראל (וגם עניני
 4 ה'שולחן-ערוך' וסדר התפילה נכללים בהפצת המעיינות), ומובטחים אנו שעל-ידי הפצת המעיינות חוצה
 5 "קא אתי מר"⁷⁶, דא מלכא משיחא, בקרוב ממש.
 6 יג. [טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]
 7 יעזור⁷⁷ השם יתברך, שתהיה הכניסה לשנה החדשה בשמחה, ותהיה שנה טובה ומתוקה בכל
 8 המצטרך.

(76) אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).
 (77) קטע זה הוא המשך השיחה המוגהת דלעיל הערה 39.

(75) ראה בבית רבי ח"א פ"י: כשסדר סידורו היו לפניו שנים סידורים מנוסחאות שונות וקיבץ סולת נקי' מכולם.
 (76) אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).
 (77) קטע זה הוא המשך השיחה המוגהת דלעיל הערה 39.

המשך ביאור למס' קידושין ליום שני עמ' 1

32 העבד לאדון קונה, כאשר זה – האדון, נהנה בהגבהה, ואילו זה –
 33 העבד, מצמצר בכך, ונמצא שניכרת בעלות האדון על העבד, אבל
 34 הַבְּא, כאשר הלוקח בא על השפחה, זה נהנה וזה נהנה הוא –
 35 שניהם נהנים מכך, ואין זה נחשב שהלוקח משתעבד בה כדי
 36 לקנותה בחזקה.
 37 שואלת הגמרא: ואם בא עליה שלא כדרךך, שאינה נהנית מביאה
 38 זו, מאי איכא למימר – מדוע שלא תחשב ביאה זו כחזקה ויקנה
 39 אותה בכך. משיבה הגמרא: אמר רב אחי [בר אדא] דמן אחא, מאן
 40 ליכא לן דלאו הנאה אית להו לתרנייהו – מי יאמר לנו שאין הנאה
 41 לשניהם גם במעשה כזה, וכיון שיש לומר שנהנית, אין זה יכול
 42 להחשב כקנין חזקה לקנותה בו. ועוד טעם נוסף, 'משכבי אשה'
 43 כתוב, לשון רבים, ללמד על שני המשכבות שיש באשה, והקנישה
 44 הַתְּכִיב ביאה כדרךך לביאה שלא כדרךך, ללמדנו שכשם שבביאה
 45 כדרכה אינו קונה אותה לשפחה, אף בביאה שלא כדרכה אינו
 46 קונה אותה.
 47 הגמרא מביאה מעשה בענין זה של קניית עבד בחזקה: רבי יהודה
 48 הנדושה, גר שאין לו יורשין הנה – שלא היו לו ילדים, ואין מי
 49 שירשנו מאחר וגר הוא ואין לו קרובים. חלש – נחלה רבי יהודה,
 50 על מר וזמרא לשיולי ביה – בא מר וזמרא לשאל בשלומי, חזיה
 51 דתקיה ליה עלמא טובא – ראה שעולמו חזק עליו ביותר, כלומר
 52 שהוא גוסס ועומד למות. אמר ליה מר וזמרא לעבדיה – לעבדו של
 53 רבי יהודה, שלוח לי מסנאי ואמטיניהו לבייתא – חלוץ לי נעלי
 54 והביאם לביתי. כונתו של מר וזמרא היתה שבשעה שימות רבי
 55 יהודה, יהיה העבד עסוק במלאכתו, ויקנה בכך את העבד בקנין
 56 חזקה, שבמימת הגר יצא העבד מרשותו ויהיה הפקר ושהרי אין
 57 לו יורשים, וכל הקודם זכה בו.
 58 הגמרא דנה האם העבד היה גדול או קטן: איכא דאמרי שגדול הוה
 59 אותו עבד, ואם היה מר וזמרא ממתין מלזכות בו עד לאחר מיתת
 60 רבי יהודה, היה העבד קודם וזוכה בעצמו, ולפיכך נזהר מר וזמרא
 61 שהעבד יתחיל לשמשו קודם המיתה, ומיד כשימות רבי יהודה
 62 יהיה הגר עסוק בשימושו, ולא יזכה בעצמו מההפקר.

1 הגמרא מביאה שיש אופן שעבד נקנה כאשר קוראים לו והוא בא:
 2 אמר רב אשי, עבד קמן שאין לו דעת, כהמה דמי – לענין קנין
 3 משיכה דומה דינו לבהמה, שאם האדון קורא לו לשם קנין והוא
 4 בא אליו, נקנה בכך לעבד. שאף עבד קטן מהלך לדעתו של זה
 5 הקורא לו.
 6 תנו רבנן, כיצד עבד כנעני נקנה בחזקה, מבארת הברייתא, אם
 7 העבד התיר לו לאדון, את מנעלו, או שהולך בליו ונשא את
 8 בגדיו אחריו לבית המרחץ, או שהעבד הפשיטו, או הרחיצו או סבו
 9 או גרדו או הלבישו או הנעילו או הנביהו, כל פעולות אלו כשעשה
 10 אותם העבד לאדון שבא לקנותו, קנאו הלוקח בכך, שמאחר
 11 והשתעבד בעבד, קנאו בחזקה. אמר רבי שמעון, לא תהא חזקה
 12 גדולה ועדיפה מהנבחה, שהנבחה קונה בכל מקום – אפילו ברשות
 13 המיוחדת למוכר לבדו. ואם עבד נקנה בחזקה, כל שכן שנקנה
 14 בהגבהה.
 15 הגמרא מבארת: מאי קאמר – מהו הפירוש בדברי רבי שמעון, הרי
 16 בכך קנין הגבהה, הלוקח מגביה את החפץ כדי לקנותו, אבל כאן
 17 הלוקח לא הגביה לעבד, אלא העבד הגביה ללוקח. אמר רב אשי,
 18 יש לפרש את הברייתא שנחלקו בה תנא קמא ורבי שמעון, תנא
 19 קמא אמר, שאם הנביהו הוא – העבד לרבו – ללוקח, קנאו הלוקח
 20 בהגבהה זו בקנין חזקה, אולם אם הנביהו רבו לו – שהלוקח הגביה
 21 את העבד, לא קנאו, לפי שאין הגביה קונה בעבדים. אמר רבי
 22 שמעון, לא תהא חזקה גדולה מהנבחה, שהנבחה קונה בכל מקום,
 23 ומאחר ולמדנו שעבדים נקנים בחזקה, נקנים הם גם בהגבהה,
 24 וכשם שאם הגביה העבד את הלוקח, נקנה לו העבד בחזקה, כך
 25 גם כשהגביה הלוקח את העבד, קנאו בהגבהה.
 26 הגמרא מקשה על הדין שעבד נקנה בחזקה על ידי שמגביה את
 27 הלוקח: השתא דאמרת ויעשיו כשאמרת, הנביהו הוא וי' העבדו
 28 לרבו, קנאו לעבד בחזקה, אלא מעתה שפחה פנענית תקנה
 29 ללוקחה, כביאה, שהרי בכך היא מגביהה אותו, ולמדנו לעיל (י'):
 30 ששפחה כנענית אינה נקנית בביאה, אלא רק בכסף שטר וחזקה
 31 כעבד. הגמרא מתרצת: פי קאמרינן – אימתי אמרנו שהגבהת

בס"ד. שיחת יום ב' פ' נצבים-וילך, ח"י אלול, ה'תשל"ב.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה אני לדודי ודודי לי.

* * *

ב. אע"פ שנמצאים כבר בלילה שלאחרי יום ח"י אלול – הרי ישנו הכלל בגמרא¹ ש"בקדשים לילה הולך אחר היום".

והרי ענין ה"קדשים" שייך במיוחד לח"י אלול – כי, ענינו של ח"י אלול הוא להכניס חיות בכל עניני אלול² (כמדובר לעיל³), וזהו גם הענין שבאלול צריך לעשות חשבון על כל השנה כולה, כיון שעשיית החשבון היא בדוגמת הכנסת החיות, ובפרט ע"פ האמור לעיל³ מהביאור בתניא⁴ שענין החיות קשור עם ענין הכוונה, והיינו, שצריך לבחון את כל הענינים שעשה (והוצרך לעשות) אם הם בהתאם לתכלית כוונת בריאתו ושליחותו בעלמא דין; והרי ה"כוונה" (תכלית הבריאה) והנשמה והחיות של כללות עניני חול היא – לעשות מהם קדשים, בדוגמת "חולין שנעשו על טהרת הקודש"⁵ (כהלשון שהובא ונתבאר בתורה אור⁶), והיינו, שגם בעניני חול מכניסים קדושה, ועד שהם ראויים לעשות מהם קודש עצמו.

ומזה מובן, שמצד ענין הקודש והקדשים שח"י אלול צריך לפעול, הנה "לילה הולך אחר היום".

ומודגש יותר ע"י תפלת ערבית שהתפללו לפני⁷ (אע"פ שלכאורה איפכא מסתברא, שכיון שכבר התפללו מעריב, עומדים כבר ביום שלאח"ז) – שהרי איתא בגמרא⁷ בנוגע לתפלות שכנגד קרבנות תקנום, ששחרית ומנחה הם כנגד שני התמידין, ואילו תפלת ערבית היא כנגד אברים (של עולות) ופדרים (של שאר הקרבנות) שלא נתעכלו מבערב שקרבים והולכים כל הלילה, ונמצא, ששלימות עבודת הקרבת התמיד – "עולת תמיד"⁸, שלא די בזריקת הדם על המזבח והקרבת האימורים, כמו בכל שאר הקרבנות, אלא צ"ל באופן ד"ונתח אותו לנתחיו גו' והקריב גו' את הכל והקטיר המזבחה"⁹, "כליל"¹⁰ – היא דוקא בלילה שלאחרי היום, כאשר האברים ופדרים קרבים והולכים כל הלילה עי"ז ש"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה"¹¹.

וענין זה מתאים גם עם כללות ענינו של ח"י אלול להכניס חיות ולגלות את הנשמה והכוונה בהחשבון שבחודש אלול על השנה שעברה – כי:

ענין החשבון שייך לעבודת הגילה, שעיקרה בק"ש על המטה, שענינה עריכת חשבון-צדק על כל היום שלפני¹², כדי שיוכל להיות הענין ד"בידך אפקיד רוחי"¹², להחזיר את נשמתו נקי' כו', "שתהא יציאתך .. כביאתך"¹³.

(7) ברכות כו, ב (ובפרש"י).

(8) פינחס כח, ו.

(9) ויקרא א, יב"ג.

(10) צו ו, טו.

(11) שם, ו.

(12) תהלים לא, ו.

(13) ב"מ קז, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת תבוא כח, ו.

(1) חולין פג, סע"א. וש"נ.

(2) שיחת ח"י אלול תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה ע' 122).

(3) במאמר פ"ב (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 244

ואילך).

(4) פל"ח (ג, ב). וראה גם אג"ק ח"ב ע' רלו.

(5) חגיגה יט, ב. וש"נ.

(6) לך לך יג, א. ובכ"מ.

1 והרי הכוונה בעריכת החשבון-צדק היא (לא רק החשבון כשלעצמו, אלא) שיומשך במעשה; וכיון
2 שאצל בניי "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"¹⁴, נמצא, שהחלטה והמחשבה הטובה בשעת
3 עשיית החשבון צדק על העבודה ביום שלפנ"ז, נחשבת כבר לענין של פועל – שנעשית שלימות עבודת
4 ההקרבה על המזבח באופן ד"כליל", היינו, שמקריבים על המזבח לא רק את החלב והדם, כמבואר
5 בכ"מ¹⁵ ש"חלב" הו"ע התענוג, ו"דם" הו"ע החיות והלהט ("קאָך"), שהתענוג והחיות של האדם צריכים
6 להיות רק בענינים של קדושה, אלא צריך להקריב גם את כל האברים שלו – שזהו הענין ש"בכל דרכיך
7 דעהו"¹⁶ (לא רק "לשם שמים"¹⁷), באופן של התקשרות והתחברות ובחוזק כו', ככל פרטי הענינים
8 שבדעת¹⁸.

9 וכל זה נעשה בלילה שלאחרי היום, ובנדור"ד, בלילה שלאחרי ח"י אלול.

10 ג. ולכן ישנו המנהג בשנים האחרונות, להזכיר בח"י אלול אודות ענין החיות – שקשור עם הוספה,
11 שהרי הסימן הטוב ביותר על ענין החיות הוא ענין הצמיחה וההגדלה וההוספה – בכל עניני העבודה,
12 ובכללות – כמדובר לעיל במאמר¹⁹ (שמיוסד על מאמרי רבותינו נשיאינו, כפי שהוזכרו המקורות
13 במאמר גופא) – הן בנוגע לעבודת התפלה, מלמטה למעלה, והן בנוגע לעבודה דתורה וגמ"ח (צדקה),
14 מלמעלה למטה, שעל ידם נעשה "העולם עומד"²⁰, כמו "אתם נצבים"²¹, עומדים וקיימים ומאירים²²,
15 ובאופן של נצחיות,

16 והיינו, להוסיף בתורה עבודה וגמ"ח הן באיכות והן בכמות, כל חד לפום שיעורא דילי',

17 וכיון שזהו זמן הקשור עם י"ג מדות הרחמים²³, שבענין ה"מדות" גופא הרי הם למעלה ממדידה
18 והגבלה – הרי זה צריך להיות לא רק לפום שיעורא דילי', אלא למעלה יותר משיעורא דילי'.

19 ד. ויה"ר שכל אחד יעסוק בזה בסבר פנים יפות – בדוגמת המלך בשדה שמקבל את כולם בסבר
20 פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם²⁴, ונעשה "באור פני מלך חיים"²⁵, וכאמור לעיל²³ – שנמשך
21 בתיבה וחימה טובה כפשוטה, במלכות החיצונה – גם בנוגע לחיי הגוף, ועאכו"כ בנוגע לחיי הנשמה.

22 וכל זה מקבלים כולם ביחד, באופן של התכללות עם כל בניי – כיון שמגלים בכל אחד את ה"חלק
23 אלקה ממעל ממש"²⁶, ואומרים לו, שאע"פ שלעת-עתה נמצאים כולנו "בשדה", הרי נמצאים שם יחד
24 עם מלך מלכי המלכים הקב"ה, ועי"ז שמראה סבר פנים יפות, נעשה הענין ד"בקשו פני את פניך ה'
25 אבקש"²⁷, פנימיות הלב, ופנימיות דפנימיות כו' (כמדובר לעיל³).

26 וכאשר מגלים זאת אצל כל אחד מישראל, הרי זה באופן ש"כולן מתאימות ואב א' לכולנה" (כמבואר
27 בתניא פרק ל"ב), ועי"ז ממשיכים הענין ד"ברכנו אבינו (כיון שעומדים) כולנו כאחד"²⁸, כמ"ש²¹ "אתם
28 נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימין".

29 וע"י העבודה דחודש אלול זוכים והולכים אחרי המלך העירה²⁴, ונכנסים פנימה להיכל המלך, ושם
30 מכתירים אותו בתור "מלך ישראל" ו"מלך על כל הארץ" (כל העולם כולו), ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

31

(22) ע"פ תנחומא שם. פרש"י שם, יב. ודברים א, יו"ד. וראה

"היום יום" כה אלול.

(23) ראה במאמר פ"ה (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 248 ואילך). וש"נ.

(24) לקו"ת ראה לב, ב.

(25) משלי טז, טו.

(26) תניא רפ"ב.

(27) תהלים כז, ח.

(28) נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה.

(14) קידושין מ, א.

(15) ראה סה"מ תרל"א ח"א ע' רפג. וש"נ. וראה גם תורת

מנחם – התוועדיות חל"ג ריש ע' 428. ועוד.

(16) משלי ג, ו.

(17) אבות פ"ב מ"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.

(18) ראה תניא ספ"ג. רפמ"ב. ובכ"מ.

(19) פ"ט (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 251).

(20) שם פ"א מ"ב.

(21) ריש פרשתנו (נצבים).

ה. ע"פ האמור לעיל²³ גודל הענין גם של חיי הגוף,

1

2 – כדברי הצ"צ ב"ביאור ע"פ אני לדודי הא' שלקו"ת"²⁹, שמחיי הנשמה, מבחי' שושנה העליונה,
3 "רעייתי בין הבנות"³⁰, נמשך גם במלכות החיצונה, בנוגע לחיי הגוף –

4 הרי מובן עד כמה צריכה להיות הזהירות במצות "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"³¹, שזוהי המצוה
5 דשמירת בריאות הגוף (כמבואר בכמה הלכות עד להלכה בפועל כפשוטה), ועד שאין זו רק מצוה פרטית,
6 אלא זהו ענין כללי בעבודת ה', כמ"ש הרמב"ם³²: "היות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' (שפירושו: מדרכי
7 עבודת ה') הוא", כפי שמבאר לפנ"ז ולאח"ז, שכדי שיוכל להיות לימוד התורה וקיום המצוות (ככל
8 פרטי הענינים שבעבודת ה'), בהכרח שיהי' הגוף בריא ושלם.

9 ומזה מובן גם בנוגע לגזירת תענית, שאין זה דבר המצוי, ועושים זאת רק במקרים יוצאים מן הכלל,
10 וכמובן גם מאריכות הביאור של רבינו הזקן באגרת התשובה³³, שדוקא שם מפליא את גודל הענין
11 דשמירת הבריאות.

12 וכפי שמבאר גם בחלק ששי בשו"ע שלו, בהלכות נזקי גוף ונפש³⁴, ש"אין לאדם רשות על גופו כלל
13 . . לצערו בשום צער אפילו במניעת איזה מאכל או משתה" (אף שיש בזה חילוק עיקרי, שבנוגע לחבירו
14 החיוב הוא גם בדיני אדם, ואילו בנוגע לעצמו החיוב הוא רק בידי שמים, אבל פטור בדיני אדם³⁵; ויש
15 ביניהם חילוק עיקרי בנוגע לתשובה (שזוהי הסיבה לכך שיש אפשרות שיהודי יכשל ח"ו ויצטרך לשוב
16 בתשובה, כדי שיוכל להגיע לדרגת בעלי תשובה³⁶) – שבנוגע לעצמו הרי זה בידו לגמרי, דכיון שזהו
17 ענין שבידי שמים, היינו, שישנו רק הוא והקב"ה (כביכול), הרי בידו לשוב בתשובה ולבטל לגמרי את
18 החטא, ועד ש"נעשו לו כזכיות"³⁷, משא"כ בנוגע לחבירו, הרי איתא במשנה בסוף פרק יוהכ"פ³⁸ ש"אין
19 יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו").

20 ולכן, אפילו בתענית בנוגע לעצמו, נזהרים שלא יפריע הדבר ללימוד התורה וקיום המצוות (כמבואר
21 בארוכה באגה"ת³³), וכמבואר גם בקיצור וברמז בצוואת הריב"ש³⁹, שצריך להזהר שלא לייגע את הגוף
22 אפילו מענינים של קדושה, כדי שיוכל לעבוד את ה' בשלימות.

23 ו. אמנם, כיון שהחליטו בכמה מקומות להכריז על ענין התענית⁴⁰, ומה גם שזהו יום שבלאה"כ "רוב
24 צבור מתענין" (כדאיתא בטור⁴¹) – הרי זה מורה על גודל הנחיצות וגודל ההכרח שבדבר, שלכן פעלו
25 בעצמם להכריז על תענית, ומציעים שבכל מקום שנמצאים בנ"י יתענו ביום זה, ובלבד שלא יפגע
26 בבריאות כפשוטה.

27 וגם במקרה כזה – אין הכוונה שהם פטורים מענין התענית, אלא יתענו חצי יום, או יפדו התענית
28 בצדקה,

29 וכמבואר במק"א בארוכה⁴² ענין פדיית התענית – שלא כדעת הטועים שכיון שאינו יכול להתענות,
30 נותנים לו מצוה אחרת במקום ענין התענית שאינו שייך אליו, שהרי אם ענין התענית אינו שייך אליו,

(29) אוה"ת פ' ראה ע' תתו ואילך.
(30) שה"ש ב, ג.
(31) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א שם.
(32) הל' דעות רפ"ד (ראה תורת מנחם – התוועדיות ח"מ ס"ע 215. וש"נ).
(33) פ"ג.
(34) חו"מ ס"ד.
(35) ראה אנציק' תלמודית (כרך יב) ערך חובל בתחלתו (ע' תרפב). וש"נ.
(36) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ו ע' 148. וש"נ.
(37) יומא פו, ב.
(38) שם פה, ב.
(39) ראה גם סק"ד-ו.
(40) הכוונה לתענית צבור שנקבע ע"י רבנים וכו' ליום א' דסליחות, לביטול הגזירות האימות דזמן האחרון, ובעיקר, הגזירה האיזמה ד"מיהו יהודי" החותרת תחת קיום היהדות כולה – ראה שיחת ש"פ תבוא סיי"ד (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 240 ואילך. וש"נ).
(41) או"ח סתקפ"א.
(42) ראה שיחת יום ב' דחה"ס תשכ"ט ס"ט ואילך (תורת מנחם – התוועדיות חנ"ד ס"ע 113 ואילך). וש"נ.

1 אזי אינו צריך פד' ; ענין התענית שייך בפירוש גם אליו, אלא שבמעמדו ומצבו הרי הוא "מתענה" עי"ז
2 שנותן צדקה. ולכן פדיית התענית צריכה להיות באופן שיש לזה שייכות וערך בכמות – שקשור עם
3 סכום מסויים, כפי שמביא רבינו הזקן באגה"ת³³.

4 ז. ועוד ענין בזה :

5 ההשתתפות בתענית – לא זו בלבד ששוללת את הענין החמור ד"אל תפרוש מן הציבור"⁴³, כמבואר
6 בגמרא⁴⁴ גודל ההבהלה שבדבר, הגרעון והעונש כו' לא עלינו, והביאו הרמב"ם לפס"ד להלכה בספרו
7 יד החזקה⁴⁵ (שהרי ענין זה הוא בצד השלילה, ואילו עתה מדובר אודות צד הזכות והטוב שבדבר), אלא
8 עוד זאת, שבזה מתבטא הענין ד"כולנו כאחד",

9 והיינו, שזהו אמנם יום שבו עומד כל אחד במעמדו ומצבו כמו במשך כל השנה כולה, כך, שיכול
10 להיות שאחד שייך לסוג ד"ראשיכם", ואחד שייך לסוג ד"שואב מימין"²¹, ועד"ז בנוגע לשאר ששייכים
11 לסוגים שבינתיים, ולכאורה הרי זה באופן שהתורה אומרת שהם סוגים שונים, ויש צורך בהבדלה בין
12 סוג לסוג,

13 – אסור אמנם לומר "להבדיל" בין בני"י (כפי שאמר רבינו נשיאנו כמ"פ⁴⁶), אבל ע"פ הלכה (החל
14 מדברי המשנה והגמרא ועד לדברי הפוסקים) צריך לידע שזה כהן וזה לוי וזה ישראל וכו', וכמבואר
15 החל מתושב"כ (כבפרשת השבוע) שיש סוגים שונים, מ"ראשיכם" עד "שואב מימין" –

16 אבל אעפ"כ, כיון שצריכים מהקב"ה את הענין ד"ברכנו (מצד היותו) אבינו", צריך להיות הענין
17 ד"כולנו כאחד"²⁸, להתאחד כולם ביחד – וכאמור, לא מצד שלילת הענין ד"אל תפרוש מן הציבור",
18 אלא מצד הטוב והקדושה שבדבר – להראות לעולם, ובמילא מראים לב"ד של מעלה, ומראים להקב"ה
19 כיצד לדחות את כל הטענות ח"ו נגד הענין ד"ברכנו" וכיו"ב, כיון שרואים שזהו "עם אחד"⁴⁷ שמתנהגים
20 כולם באופן אחד, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימין".

21 ולכן, אפילו אלו שמצד מצב הבריאות מציעים להם לפדות את התענית – הרי זה גם התענית שלהם,
22 אלא שהם פועלים את עניני התענית ע"י הצדקה; ועאכו"כ אלו שיכולים להתענות חצי יום, ועאכו"כ
23 אלו שיתענו יום שלם – כך שע"ז יהי' הענין ד"נצבים גו' כולכם", ובמילא יהי' באופן ד"נצבים היום
24 כולכם", כדברי המדרש⁴⁸: "מה היום מאיר כו'", כך מאירה אצל בני"י אמיתית נקודת היהדות בגלוי,

25 ובאופן שחודרת לא רק אותם, אלא כמו אור היום שמאיר את העולם כולו, וכמ"ש⁴⁹ "וראו כל עמי
26 הארץ כי שם ה' נקרא עליך", וענין זה פועל ש"יראו ממך", והיינו, שנעשה ענין של ביטול במציאות
27 העולם – לא ביטול המציאות ("אויס מציאות"), אלא שמציאות העולם היא באופן ש"יראו ממך", למלא
28 את רצונם של בני"י.

29 ולכן, בודאי שאף אחד לא יתחשב עם עניני חשבונות ופיתויים ומסיתים כו', שהם ענינים שאין בהם
30 כל טעם ושחר, כי אם סברות שונות ומשונות, ש"לא שערום אבותיכם"⁵⁰, ואין להם מקום אפילו אצל
31 אינם-יהודים, ועאכו"כ אצל בני"י; אלא כל אחד ישתתף עם כלל ישראל בענין התענית ביום ראשון
32 דסליחות.

33 וע"י ההנהגה באופן ד"כולנו כאחד" יפעלו את ענין הברכה ("ברכנו אבינו") בנוגע לכל הענינים
34 שאודותם כתבו בהצעה והסברה על ענין התענית.

(43) אבות פ"ב מ"ד.

(44) תענית י"א, א.

(45) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ו. הל' אבל פ"א ה"י.

(46) ראה גם תורת מנחם – התועודיות חס"ד ע' 411. וש"נ.

(47) אסתר ג, ח.

(48) תנחומא שבהערה 22.

(49) תבוא כח, יו"ד.

(50) לשון הכתוב – האזינו לב, יז.

1 וכיון שהתענית ביום ראשון דסליחות הוא בשבוע ד"יום טוב של ר"ה שחל בשבת" – תהי' הפעולה
2 בזה באופן של תענוג ומנוחה, שזהו אופן הפעולה דיום השבת.

3 ה. והנה, בנוגע לענין התענית מצינו שנוגעת ההחלטה עצמה – כהפס"ד בשו"ע⁵¹, שכשנמצאים במצב
4 של מלחמה עם ענין שמנגד על בני"י ועניני יהדות, שאז "אינם רשאים להתענות, שלא לשבר כחם",
5 שהרי מצד המלחמה צריכים לעמוד בכל התוקף והחזק, אבל אעפ"כ, ענין התענית הוא סגולה לנצחון
6 במלחמה, אזי העצה היא ש"יקבלו עליהם להתענות כך וכך תעניות לכשינצלו", והחלטה זו עצמה מביאה
7 את הנצחון.

8 כלומר: כאשר מחליטים להתענות – לא ממתין הקב"ה עד שיבוא יום התענית, ורק כאשר מתענים
9 בפועל, אזי ממלא הקב"ה משאלות לבבם לטובה, כך, שצריכים להמתין ח"ו כמה ימים עד שיתבטלו
10 הענינים הבלתי-רצויים, אלא כאשר מחליטים לעשות זאת, "וה' יראה ללבב"⁵², ורואה שכולם יצטרפו
11 וישתתפו בענין זה (מבלי הבט על החשבונות הנ"ל), באופן ד"כולנו כאחד" – אזי נמשכת ברכת ה'
12 בכל המצטרך,

13 החל מהענינים שעמהם קשורה התענית, ועד לכללות ענין הסליחה (שהרי התענית היא ביום ראשון
14 דסליחות), באופן שתהפוך את ה"זדונות" ל"זכיות",

15 וכמדובר כמ"פ⁵³ אודות דברי הצ"צ⁵⁴, ש"הי' מעשה בימי הבעש"ט ז"ל שרדפו הב"ד שלמעלה (לא
16 רק הקב"ה, אלא ב"ד של מעלה) לשטן המקטרג לחוב ולא רצה לשמוע ממנו הקטרוגים כו", כיון
17 שנאמר⁵⁵ "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע גו' ויהפוך ה' אלקיך לך גו' כי אהבך ה' אלקיך" – יהי' כן בימינו
18 אלו.

19 וזו תהי' הכנה קרובה שבבוא יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, יתקעו בשופר בכיהמ"ק שיבנה בקרוב
20 בימינו ע"י משיח צדקנו, ויכתירו את מלך מלכי המלכים הקב"ה – "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני
21 המלך ה'"⁵⁶, ובאופן ש"מלכותו ברצון קבלו עליהם"⁵⁷.

22 * * *

23 ט. האמור לעיל אודות הענין ד"אתם נצבים גו' כולכם", באופן ד"כולנו כאחד" – הרי זה כפי
24 שהענין הוא בתורה; אבל רצון התורה הוא שהלימוד יביא לידי מעשה⁵⁸, בפועל ממש.

25 ובנוגע לעניננו – הרי זו הזדמנות לפעול שבענין זה יתאחדו כל בני"י, מבלי הבט על מעמדם ומצבם,
26 ומבלי הבט אפילו על מעמדם ומצבם עד היום בנוגע לענינים שבגללם הכריזו תענית זה, הנה עכשיו
27 יש שעת הכושר וזמן מיוחד שגם הם יתאחדו עם כל בני"י באופן ד"כולנו כאחד", באותו מעמד ומצב
28 ובאותה בקשה בנוגע לענינים אלו, ובמילא תומשך גם מילוי הבקשה בשאר הענינים שבהם עומדים
29 בהתאחדות, שכללותם – כתיבה וחתימה טובה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

30 י. ובענין זה יש צורך להבהיר (לשלול מדעת הטועים כו'):

31 הענין ד"נצבים גו' כולכם", החל מ"ראשיכם שבטיכם", הוא באופן שבזה נכלל גם "גרך אשר בקרב
32 מחניך מחוטב עציך עד שואב מימך"²¹, שהם גרי הצדק שהיו בימי משה (כמובא בפירוש רש"י, שמזה
33 מוכח שזהו פשוטו של מקרא).

(55) תצא כג, ו.

(56) תהלים צח, ו.

(57) נוסח תפלת ערבית.

(58) ראה קידושין מ, ב. וש"נ.

(51) או"ח סוסתקע"א.

(52) שמואל-א טז, ז.

(53) ראה תורת מנחם – התועדויות חס"ט ע' 24. וש"נ.

(54) אוה"ת תצא ע' תתקפה.

1 ולכאורה אין זו הפעם הראשונה שמודגשת השתתפות הגרים – שהרי גם בנוגע למעמד הר סיני (שבו
2 היו כל נש"י עד סוף כל הדורות, כדאיתא בפרקי דר"א⁵⁹) מצינו שהיו אז גם נשמות הגרים⁶⁰, ועד"ז
3 בכמה מעמדים דומים לזה; אבל בפירוש ובגלוי בתושב"כ, שאפילו הצדוקים מודים בה – הרי זה בפסוק
4 "אתם נצבים גו' ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימין".

5 – הגר יודע שהוא זקוק ל"ראשיכם שבטיכם", דכיון שנתגייר כהלכה, הוצרך להיות הגיור ע"י
6 "ראשיכם", ולולי "ראשיכם", לא הי' יכול להיות במעמד ומצב ד"חוטב עציך" ו"שואב מימין"; אבל
7 ביחד עם זה, כשמדובר אודות הענין ד"לעברך בברית"⁶¹ – אזי כולם שוים, וכמדובר בארוכה ביום
8 הש"ק⁶² המבואר במפרשי המקרא כפשוטו בנוגע לכריתת ברית, ש"עושינן מחיצה מכאן ומחיצה מכאן
9 ועוברים בינתיים, כמו שנאמר⁶³ העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו"⁶⁴, שזהו באופן שאין חילוק
10 בין "ראשיכם" ל"שואב מימין", שמתאחדים עם שני חצאי הבתרים שמיינים ומשמאלם.

11 יא. ומזה מובן, שאין הכוונה לפגוע אפילו באותם יהודים שעד עכשיו הנה מצד טעמים שונים
12 ומשונים גיירו רח"ל שלא כהלכה, או שרצו להגן על זה;

13 בודאי נכללים גם הם ב"אתם נצבים היום כולכם", אלא אומרים רק דבר אחד – שהם לא יכולים
14 להיות "ראשיכם", ראש ומנהיג ומדריך לבנ"י, כי, יהודי צריך לילך בדרך התורה והמצוה, ולידע שהתורה
15 היא מן השמים, ולכן צריך לקבל על עצמו גם דקדוק קל של דברי סופרים, וכמ"ש הרמב"ם⁶⁵ ש"האומר
16 שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו (אף שמסכים
17 שזהו דבר טוב וישר), הרי זה כופר בתורה, וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה כו", וכיון שהם
18 מדריכים בדרך שהיא היפך רצון ה', היפך התורה וכפירה בכל התורה כולה עם העיקר שבתורה – אינם
19 יכולים להיות "ראשיכם"; אבל בודאי נכללים הם באחד מכל שאר הסוגים שלאחרי "ראשיכם", ועד
20 שגם גרי הצדק נכללים בזה.

21 משא"כ הגויים שלא התגיירו כהלכה – יכולים להיות "חסידי אומות העולם", ובביאת משיח צדקנו,
22 שאז יקויים היעוד⁶⁶ "ועמדו זרים ורעו צאנכם", יהיו כולם חסידי אומות העולם, אבל רק חסידי אוה"ע.

23 וכמדובר כמ"פ⁶⁷ אודות דברי רבינו הזקן במהדורא קמא של אגה"ת⁶⁸: "יש להבחין במה נפלינו
24 אנחנו עמו ב"י מכל העם אוה"ע, שאפילו חסדיהם ההולכים בדרכי היושר, חסיד אומות העולם נקרא,
25 ולא נעקר שם אוה"ע ממנו עם היותו נקרא חסיד, ובאחינו ב"י הוא להיפך, שאפילו הוא רשע, ואת
26 פושעים נמנה, ובשם ישראל יכונה, פושעי ישראל".

27 כלומר: לא מדובר כאן אודות יהודים בינם לבין עצמם, אלא אודות היחס בין יהודים לאינם יהודים
28 – שהקב"ה הוא זה שקבע את ההבדלה בין ישראל לעמים, ורק הוא יכול להרשות לאחד מהעמים להכנס
29 בקהל ישראל, והוא זה שקבע באיזה אופן יכולה להשתנות מציאות אחת למציאות שונה לגמרי.

30 והרי זה דבר קשה יותר מאשר לעשות מ"אין" – "יש", כי, "דלא הווי חיי" (אותן שלא היו מעולם
31 נוצרין ונולדין וחיין)⁶⁹, ישנו בכל ענין של הולדה, ואילו כאן מדובר אודות מציאות שעד לרגע זה הי'
32 אינו יהודי, ובמילא הי' מקומו מצדה האחד של ההבדלה שבין ישראל לעמים, ועל זה אומר הקב"ה,
33 שאם יתגייר ע"פ "דבר ה' זו הלכה"⁷⁰, "הליכות עולם"⁷¹, אזי מעביר אותו הקב"ה לצד השני, ונעשה

(65) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(66) ישע"י סא, ה.

(67) ראה תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 122. וש"נ.

(68) קה"ת תשמ"ב – ע' תקו ואילך.

(69) סנהדרין צא, א (ובפרש"י).

(70) שבת קלח, ב.

(71) חבוקק ג, ו. וראה מגילה כח, סע"ב. וש"נ.

(59) פמ"א.

(60) ראה לקו"ש חכ"ח ס"ע 242. וש"נ.

(61) פרשתנו (נצבים) כט, יא.

(62) שיחת ש"פ תבוא ס"י (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט

ע' 237).

(63) ירמ' לד, יח.

(64) פרש"י פרשתנו שם.

1 מציאות חדשה ביחס למציאותו ברגע שלפנ"ז – "כקטן שנולד דמי"⁷², ואין אפשרות לעשות זאת באופן
2 אחר.

3 זהו כל הענין שאודותיו מדובר, שהוא דבר הפשוט; ואלו שאומרים באופן אחר – הנה הם בעצמם
4 יודעים שהם אומרים היפך המציאות והיפך האמת.

5 יב. אין כאן ענין של פירוד בין יהודי אחד לחבירו, אלא משל למה הדבר דומה – שאומרים שיהודי
6 פלוני ראוי להיות רופא חולים, כיון שיודע חכמת הרפואה, אבל בשביל זה צריך ע"פ שו"ע ללמוד
7 חכמת הרפואה, ואם יבוא מישהו שלא למד חכמת הרפואה וירצה לרפאות חולים, הרי הוא עושה היפך
8 הוראת התורה!

9 וזהו גם דיוק לשון חז"ל⁷³ בפירוש הפסוק⁷⁴ "ורפא ירפא", "מכאן שניתנה רשות לרפא לרפאות"
10 (ולא "שניתנה רשות לרפאות"):

11 ובהקדים ביאור המפרשים⁷⁵ בטעם הצורך של נתינת רשות – דלכאורה, כאשר ישנו מישהו שאינו
12 בריא רח"ל, הרי זה בהשגחה פרטית, וא"כ, נשאלת השאלה: איך יכול אדם להתערב ולעשות היפך רצון
13 הבורא – לרפא את החולה!?

14 וע"ד השאלה ש"שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו
15 מפרנסם"⁷⁶, וא"כ, איך נותנים מזונות לעני, בה בשעה שרצונו של הקב"ה שיתייסר כו'. ועד"ז בנוגע
16 ל"עניות" בבריאות הגוף.

17 [ולכן יש דעות בפוסקים⁷⁷ בנוגע לחולאים מסויימים שאין צורך ואסור לרפאותם וכו', וכו', ואין כאן
18 המקום להכנס בזה].

19 ואעפ"כ, לא נאמר בגמרא "מכאן שניתנה רשות לאדם לרפאות" – שלכאורה זהו החידוש, אלא
20 "ניתנה רשות לרפא לרפאות", היינו, שהרשות לרפאות ניתנה דוקא לרופא, וע"פ דין, כדי להיות רופא,
21 צריכים ללמוד את הענינים הקשורים עם חכמת הרפואה!

22 גם אם הוא מהנדס טוב, בעל-חשבון טוב, תוכן טוב, ויכול אפילו ללמוד טוב גמרא עם תוספות...
23 – אין לו רשות לרפאות חולים⁷⁸!

24 הוא יכול לפעול רפואתו ע"י תפלתו, כמארז"ל⁷⁹ "כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש
25 עליו רחמים", אבל לא לרפאותו ע"י עניני רפואתו כמו רופא; אין זה ענינו; בשביל זה יש צורך ללמוד
26 חכמת הרפואה!

27 וע"ד שמצינו⁸⁰ אצל רב, שכדי לידע מומי בהמה בנוגע לבכור וכיו"ב, הלך ללמוד אצל רועי בקר
28 וצאן! – לא קודם שנעשה "רב", אלא לאחר שכבר היתה לו "סמיכה" ונעשה "רב", הנה כדי שתהי'
29 לו רשות להתיר בכור, הוצרך ללמוד אצל רועי בקר וצאן, שהם פסולים (לא רק להיות דיינים, אלא
30 אפילו) לעדות⁸¹!

31 ועאכ"כ שכדי להיות "ראש" בישראל, מנהיג ומדריך בישראל, אדם שרוצה לחוות דעה בעניני יהדות
32 – צריך לשבת וללמוד!

77 ראה ראב"ע ובחיי משפטים שם. הובאו בשו"ת צין
אליעזר ח"א סמ"א"ב ובספרים שנסמנו שם.

78 ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 69. וש"נ.

79 ב"ב קטז, סע"א.

80 סנהדרין ה, ריש ע"ב.

81 רמב"ם הל' עדות פ"י ה"ד.

72 יבמות כב, א. וש"נ.

73 ברכות ס, סע"א. ב"ק פה, א.

74 משפטים כא, יט.

75 ראה פרש"י ותוס' ב"ק שם. "תורת האדם" להרמב"ן

(בהוצאת שאוועל – ע' מב). הובא בטויו"ד רסשל"ו.

76 ב"ב יו"ד, א.

1 אין זה דבר התלוי ב"ברייטקייט", או בקשרי-ידידות בחצר המלוכה, שבגלל שנשא-חן בעיני פב"פ
 2 לכן נתמנה למשרה זו או אחרת; כשם שבכדי לחוות דעה במהלך הכוכבים צריך ללמוד חכמת התכונה,
 3 וכדי לחוות דעה בעניני רפואה צריך ללמוד חכמת הרפואה – הרי עאכ"כ וכמ"פ ככה שלחוות דעה
 4 בעניני יהדות, יכול רק מי שהקדיש כחות וזמן ומסירות לחפש את האמת בלימוד היהדות, לכל-הפחות
 5 באותה מדה שעשה זאת פב"פ שהוא רופא מומחה בלימוד חכמת הרפואה!

6 והרי זה דבר משונה ביותר שאינו מובן כלל:

7 כשמדובר אודות שן שצריך לעקור או לרפא, שזהו ענין של כאב קטן, ולא דבר של סכנה ח"ו – לא
 8 מחפשים היכן ישנו חכם גדול, או מי שיש לו מספר גדול של בוחרים, אלא מבררים אם למד כיצד צריך
 9 לרפא שן;

10 ואילו כשמדובר אודות עניני יהדות – שואלים כמה מכירים וידידים יש לו, ומי הם כו'; וכאשר
 11 מושיבים אותו על הכסא כדי לחוות דעה כיצד ייראה ה"בול" של ה"דואר", אזי לוקח לעצמו את
 12 ה"ברייטקייט" שלמחר יחווה דעתו בנוגע לגיור, אם צ"ל באופן כך או באופן אחר!...

13 וכל זה – בה בשעה שאלו שטוענים שהם יכולים לגייר, יודעים בעצמם, שכשמדובר אודות רפואה,
 14 אינם מחפשים מי שמרויח כך וכך דולרים במשך השנה, אלא מחפשים מי שהוא מומחה במקצוע זה;
 15 וכאשר ישאלו אותו: כיצד נעשים מומחה במקצוע זה? – ישיב, שאין זה בגלל ששיחק טוב כדור-רגל
 16 ("פוּט־באַל") בהיותו בישיבה... יתכן אמנם שהצליח בזה, ונבחר לראש הקבוצה ("קעפטן"), אבל לאח"ז
 17 הלך לאוניברסיטה וקיבל "תעודה" ("דיפּלאָמע") שלמד היסטורי, או ציור, או איך לעשות צעצוע אחר,
 18 או איך צריך לברר ולחקור אדם כדי לידע אם הוא עני או עשיר;

19 אבל האם בגלל זה יוכל לחוות דעה ולהיות זה שקובע כיצד להפוך גוי להיות מציאות חדשה של
 20 יהודי?! – הרי ברור הדבר שהם בעצמם אינם מסכימים לכך!

21 אלא מאי, מצד סיבות שונות ומשונות שאין כאן המקום לפרטם, נעשה מעמד ומצב כזה!

22 יג. ובכל אופן, מה שהי' הי'; אבל מכאן ולהבא, הנה כיון שבח"י אלול מתחיל חשבון מפורט יותר
 23 (בכללות החשבון דחודש אלול על כל השנה), שאז הוא החשבון על חודש תשרי⁸², ראש ותחילת השנה,
 24 שהתחלתו בענין קבלת עול מלכות שמים, ובאופן ש"מלכותו ברצון קבלו עליהם", ברצון ובשמחה
 25 ובטוב לבב, והחשבון הוא מתוך חיות, שזהו ענינו של ח"י אלול (כנ"ל) – הרי ברור הדבר, שכאשר
 26 יתבונן מתוך חיות ואליבא דנפשי, יבוא בעצמו לידי החלטה, שכיון שהוא יהודי,

27 – שהרי המדובר הוא רק על זה שאינו שייך לסוג של "ראשיכם", אבל בנוגע לעצם היותו יהודי,
 28 הרי אדרבה: אפילו אם ירצה לומר שאינו יהודי, אין לו ברירה!... כיון שנולד יהודי, הרי הוא יהודי עד
 29 מאה ועשרים שנה, וגם לאח"ז, הנה באיזו דרך משני הדרכים שבה יוליכו אותו (כדברי הגמרא⁸³: "יש
 30 לפני שני דרכים... ואיני יודע באיזו מוליכים אותי"), הרי הוא יהודי, ואין לאף אחד בעלות לשנות זאת,
 31 אפילו לא להקב"ה כביכול, שאומר "להחליפם באומה אחרת אי אפשר"⁸⁴ –

32 עליו לעמוד באופן ד'נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם" במעמדו ומצבו באחד הסוגים (שלאחרי
 33 "ראשיכם") שאליו שייך, וכאמור, שבזה נכללים גם גרי הצדק, שנתגיירו ע"י אלו ששייכים לסוג
 34 ד"ראשיכם", שהקדישו את החיים והאמת שלהם כדי ללמוד "דבר ה' זו הלכה", ובמילא יודעים הם מהו
 35 "גיור", ואיך צריכים להתכונן לזה ולהביאו לידי פועל.

36 יד. וההכנה בזה היא – כאמור (ס"ג) – ע"י התחזקות והוספה בג' הקוין דתורה, עבודה (ובזמן הזה
 37 – "עבודה שבלב זו תפלה"⁸⁵) וגמ"ח (צדקה)⁸⁶.

(84) רות רבה פתיחתא ג.
 (85) תענית ב, א.

(82) שיחת ח"י אלול תש"ג (סה"ש תש"ג ע' 177. ע' 179).
 (83) ברכות כח, ב.

1 וע"פ האמור לעיל¹⁹ שע"י ענין הצדקה שהוא למטה מטה מתעלים גם ענין התפלה והתורה,
 2 — כפי שמצינו ש"ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי"ם⁸⁶, שאז התפלה היא באופן אחר, וכן
 3 בנוגע לתורה, כידוע הסיפור אודות הצ"צ (שכבר נדפס בארוכה⁸⁷), שהיו לו קושיות בלימוד התורה
 4 שבמשך זמן רב לא הי' יכול לפתור אותם, ועי"ז שנתן הלוואה ליהודי (צדקה וגמ"ח), זכה לראות את
 5 רבינו הזקן שפתר לו את כל הקשיים שהיו לו בלימוד התורה. וזהו גם כללות הענין ד"כל האומר אין
 6 לי אלא תורה אפילו תורה אין לו"⁸⁸, אלא (מיוסד על דברי הגמרא במסכת ע"ז⁸⁹) צ"ל "תורה
 7 — וגמ"ח"⁹⁰ —
 8 הנה כדי שכל הענינים יהיו באופן ד"כפלים לתושי"ם⁹¹ — שזהו"ע ששייך לעבודת התשובה בכלל⁹²,
 9 ועאכו"כ בתור הכנה ליו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, ש"כל עיסקא דשבתא כפול"⁹³ — אזי ההצעה
 10 היא שנתנית הצדקה בח"י אלול תהי' (בלי נדר) כפליים ממה שנתנו בשנה שעברה בזמן זה⁹⁴; ומי שזכה
 11 והצליח ונתן כפליים בח"י אלול בשנה שעברה, לא יסתפק בסכום של כפליים, אלא יתן לכל-הפחות
 12 ג"פ ככה.
 13 והשי"ת יצליחו בבשורות טובות בענינים גשמיים, ומה שנוגע יותר — בשורות טובות בנוגע לנחת
 14 אמיתי מהילדים, ובבוא הזמן — גם מבני בנים, ועאכו"כ נחת אמיתי מעצמו ומזוגתו, ולילך מחיל אל
 15 חיל בעבודת ה' כפשוטה למטה מעשרה טפחים.
 16 ויה"ר שיתנו לצדקה בלי נדר לכל הפחות כפליים לגבי שנה שעברה (כאמור לעיל), ומה טוב — כיון
 17 שאסור לדקדק בצדקה⁹⁵ — לכל-הפחות אחד יותר, ומי שרוצה להוסיף — הנה כל המוסיף מוסיפין לו,
 18 בתורה ומצוות, ובכללות — בברכת ה' בכל המצטרך, ובמיוחד — בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה
 19 ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, בתוך כלל ישראל, ובקרוב ממש.
 20 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו", ואח"כ צוה לנגן הניגון דשמח"ת.
 21 לאחרי שניגנו ניגון ההקפות הידוע, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זהו ניגון טוב, אבל כוונתי היתה
 22 לניגון דשמח"ת של אדמו"ר⁹⁶ (וניגנו ניגון ההקפות לאביו הרלו"צ ז"ל)].

(86) ב"ב יו"ד, סע"א.
 (87) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 98 ואילך. וראה סה"ש תש"ז ע' 97 ואילך. וש"נ. וראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ה ע' 274. וש"נ.
 (88) יבמות קט, ב.
 (89) יז, ב (וראה גם יבמות קה, א).
 (90) לקו"ת ויקרא ה, א. וראה תורת מנחם — התוועדויות חנ"ה ע' 326 הערה 32. וש"נ.
 (91) איוב יא, ו.
 (92) ראה שמו"ר רפמ"ו.
 (93) מדרש תהלים צב, א. הובא בלקו"ת ר"פ בשלח. ובכ"מ.
 (94) ראה שיחת ח"י אלול דאשתקד בסופה (תורת מנחם — התוועדויות חס"ה ע' 201 ואילך).
 (95) ראה ב"מ לג, א ובפרש"י. עה, ב. וש"נ.
 (96) אולי היתה כוונת כ"ק אדמו"ר שליט"א להזכיר גם את אביו ז"ל — בהמשך למאמר שבו הזכיר מתורתם של כל רבותינו נשיאינו (כנ"ל ס"ג). — המו"ל.

בס"ד. שיחת ש"פ נצבים וילך, כ"ג אלול, ה'תשל"ב.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. פותחין בברכה – בפתגם רבינו הזקן (שיום הולדתו, ח"י אלול, הי' בשבוע זה) שבהיותו
- 3 במעזריטש שמע ממורו ורבו הרב המגיד בשם מורו ורבו הבעש"ט (שגם יום הולדתו בח"י אלול)¹:
- 4 החודש השביעי שהוא החודש הראשון לחדשי השנה, הקב"ה בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא
- 5 השבת האחרון דחודש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים יא פעמים בשנה.
- 6 ומזה מובן גודל מעלת הברכה – להיותה ברכה שבאה מהקב"ה בעצמו, ועוד זאת, שבכחה מברכים
- 7 את כל חדשי השנה.
- 8 ב. ולהעיר, שהתגלות ענין זה (שהי' במשך כל הזמן שלפנ"ז, אבל נתגלה) ע"י הבעש"ט, אע"פ
- 9 ש"אכשור דרא" בתמי"ז², וכמארז"ל³ "אם ראשונים כמלאכים וכו'" – הוא ע"ד כללות ענין התגלות תורת
- 10 החסידות בדורות האחרונים דוקא, ולא בדורות שלפנ"ז⁴, שהיתה שייכת ליחידי סגולה בלבד⁵.
- 11 וכפי שנתבאר הדבר ע"י רבינו הזקן ע"פ המשל משחיקת האבן הטוב שבכתר המלך בשביל רפואת
- 12 בן המלך כו"ב⁶.
- 13 ובהקדים – שכיון שזהו משל שנאמר ע"י רבינו הזקן, ובפרט שאמירתו היתה כדי להסיר קפידא על
- 14 כללות ענין הפצת החסידות, הרי בודאי שמשל זה הוא בתכלית הדיוק בכל הפרטים.
- 15 והענין בזה:
- 16 אבן טוב – הו"ע שיש בו חשיבות גדולה, ובפרט אבן טוב שבכתר המלך, שעל ידו מכתירים את
- 17 המלך. וכיון שע"ז פועלים את מציאות המלוכה, הרי זה ענין שנוגע לכל בני המדינה, שמציאותם תלוי
- 18 במציאות המלך, ועד שנוגע לכל פרט שבמדינה – כמודגש גם ע"פ תורת הבעש"ט⁷ בענין השגחה
- 19 פרטית, שאפילו עלה המתגלגל ע"י הרוח מצד זה לצד אחר כו' הרי זה בהשגחה פרטית.
- 20 ואעפ"כ, כאשר בן המלך נמצא במצב של סכנה, שוחקים את האבן הטוב שבכתר המלך, ועושים
- 21 ממנו ענין של מאכל ומשקה ועד לענין של רפואה שפועל המשכת החיות בגוף, והיינו, שאין זה ענין
- 22 של "סגולה" שפועל באופן מקיף, אלא ענין שפועל באופן פנימי, שנעשה דם ובשר כבשרו כו'.
- 23 וענין זה מורה על ב' קצוות בנמשל:
- 24 מחד גיסא – גודל מעלת תורת החסידות, פנימיות התורה, בדוגמת האבן הטוב שבכתר המלך, היינו,
- 25 שאצל המלך גופא הרי זה ענין הקשור עם כתר המלך, שהוא ענין היותר נעלה.
- 26 ולאידך גיסא – הרי זה נמשך לכל אחד מישראל (בן המלך) באופן פנימי, בדוגמת אכילה שנעשית
- 27 דם ובשר כבשרו, ויתירה מזה: כיון שתורת החסידות נמשכת בחב"ד, ענין השכל, שזהו עיקר מעלת
- 28 ותכלית האדם ("אתם קרויים אדם"⁸) – הרי זה באופן של "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו
- 29 נמצא כלל בגשמיות" (כדברי רבינו הזקן⁹), עוד יותר מאשר היחוד שע"י אכילה ושת"י גשמיים.

(5) ראה תניא אגה"ק סכו" (קמב, ב).
 (6) "התמים" ח"ב ע' מט [עב, א]. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ
 ח"ג ע' שכו ואילך. ועוד.
 (7) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
 (8) יבמות סא, רע"א. וש"נ.
 (9) תניא פ"ה.

(1) ראה כש"ט בהוספות סמ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כה
 אלול). וראה גם שיחת ש"פ נצבים, כ"ח אלול דאשתקד בתחלתה
 (תורת מנחם – התועדויות חס"ה ע' 216). וש"נ.
 (2) יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.
 (3) שבת ק"ב, ב. וראה לקו"ש חט"ו ע' 281 הערה 14. וש"נ.
 (4) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ב ע' 344. וש"נ.

1 וזהו החידוש שנפעל ע"י הבעש"ט לגבי הדורות הראשונים – שאף שגם אז היתה המציאות של
2 פנימיות התורה, וכידוע¹⁰ שהתנאים והאמוראים פסקו הלכות למטה בהתאם לשרש הענינים למעלה עד
3 לרזין דרזין כו' (וכמדובר כמ"פ¹¹ שאין זה בסתירה לכך שהתורה "לא בשמים היא"¹²), מ"מ, ה' זה
4 באופן מקיף, ואילו ע"י הבעש"ט נמשכה תורת החסידות באופן פנימי, ועד ל"יחוד נפלא", ובאופן
5 שנותנים זאת ישירות לבן המלך (כל אחד מישראל), ולא כמו בדורות הראשונים שניתן רק ליחידי סגולה,
6 ודוקא באופן שידעו שיכולים לקבל זאת רק ע"י המלך.

7 וכן הוא גם בנוגע לתורת הבעש"ט אודות ברכתו של הקב"ה בשבת שלפני ר"ה – שאע"פ שענין זה
8 ה' גם לפני זמנו של הבעש"ט, הנה ע"י הבעש"ט נתגלה הדבר לרבים (ועד שנתפרסם בדפוס), כך,
9 שזהו ענין ששייך לכל אחד מישראל, ובאופן של הבנה והשגה כו'.

10 ג. וכיון שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, הרי מובן, שגם ברכתו של הקב"ה לחודש תשרי נמשכת
11 וחודרת בכל הפרטים ופרטי פרטים, עד למטה מטה בענינים גשמיים, ויתירה מזה, שהמשכת הברכה
12 היא גם בענינים חומריים – עוד לפני שמבטלים החומריות ועושים ממנה גשמיות, ואח"כ עושים
13 מהגשמיות רוחניות¹³; וכל זה – באופן של ראי', שרואים זאת בעיני בשר.

14 ובעיקר – בנוגע לברכת כתיבה וחתימה טובה בכל הענינים, עד לבני חיי ומזוני רויחי.

15 ועד לנקודה הפנימית – ביאת המשיח, וכאמור, באופן של ראי', כמ"ש¹⁴ "ונגלה כבוד ה' וראו כל
16 בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", ובקרוּב ממש.

17 * * *

18 ד. בתורת הבעש"ט הנ"ל נתבארה גם הברכה שמברך הקב"ה את חודש תשרי – שזהו מ"ש בהתחלת
19 פרשת השבוע: "אתם נצבים היום וגו'", "דהיום קאי על ראש השנה שהוא יום הדין, וכמ"ש¹⁵ ויהי
20 היום, ותרגם והוה יום דינא רבא, ואתם נצבים, קיימים ועומדים, והיינו שזוכים בדין".

21 והענין בזה:

22 הברכה ד"אתם נצבים גו'" היא ברכה נעלית ביותר – שהרי הענין ד"נצבים", קיימים ועומדים, מורה
23 על עמידה בתוקף כו', כמו "נצב מלך"¹⁶, וכפי שהמלך הוא בכל יפיו כו' – "מלך ביפיו תחזינה עיניך"¹⁷.

24 ועוד ענין בזה – ש"זוכים בדין":

25 ברכתו של הקב"ה לבנ"י יכולה להיות באופן שאינו מתחשב עם ב"ד של מעלה כו', ולמרות כל
26 החשבונות כו' נותן הקב"ה את ברכתו לכל בנ"י. ונוסף לזה ישנו גם העילוי ש"זוכים בדין" – שהמשכת
27 הברכה היא גם ע"פ דין, שגם ב"ד של מעלה מסכים לכך כו'.

28 ובהקדים – שהקב"ה יכול ליתן לבנ"י כל הענינים גם ללא עבודה, באופן שיהיו ניזונים מחסדו הגדול
29 של הקב"ה¹⁸, אבל ענין זה הוא באופן של "נהמא דכיסופא"¹⁹, שאין זה שלימות הטוב. וכיון שמצד
30 "טבע הטוב להיטיב"²⁰ רוצה הקב"ה ליתן לבנ"י תכלית שלימות הטוב, לכן קבע את סדר ההשתלשלות
31 באופן שכל הענינים צריכים לבוא ע"י עבודה דוקא²¹.

ואילך.

(17) ישע"י לג, יז.

(18) ראה פסחים קיח, א.

(19) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו, ז, ריש ע"ד.

ובכ"מ.

(20) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 הערה ד"ה מספרי.

וש"נ.

(21) ראה גם תורת מנחם – התועדויות חס"ט ע' 233. וש"נ.

(10) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ וישלח כ, ב.

(11) ראה תורת מנחם – התועדויות חס"ב ע' 35. וש"נ.

(12) פרשתנו (נצבים) ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(13) ראה "היום יום" כז טבת. כט אד"ש. כז אלול. – וראה

גם תורת מנחם – התועדויות חס"ז ע' 63. וש"נ.

(14) ישע"י מ, ה.

(15) איוב ב, א.

(16) מלכים"א כב, מח. וראה אוה"ת פרשתנו (נצבים) ע' א'רא

1 וזהו העילוי בכך ש"זוכים בדין" – שהמשכת הברכה היא מצד עבודתם של בני, שלכן גם ב"ד של
2 מעלה מסכים ופוסק שהם ראויים להמשכת הברכה (וכך נעשית המציאות בפועל).

3 וכל זה – גם כשמדובר אודות "היום", דקאי על ראש השנה שהוא יום הדין, ולא רק יום הדין סתם,
4 אלא "יום דינא רבא", וכמבואר בכתבי האריז"ל²² שזהו באופן של "דינא קשיא", ואעפ"כ, נמצאים בני
5 במעמד ומצב שב"ד של מעלה פוסק ש"זוכים בדין".

6 אמנם, המשכת הברכה כשלעצמה היא לא רק מצד ב"ד של מעלה, שברכה כזו היא עדיין במדידה
7 והגבלה, כי אם שב"ד של מעלה רק מסכים לברכה, אבל הברכה עצמה היא מ"הקב"ה בעצמו", למעלה
8 ממדידה והגבלה – שזהו בהתאם לכך שהברכה היא בנוגע לר"ה, שבו אומרים "יבחר לנו את נחלתנו"²³,
9 והרי אמיתית ענין בחירה עצמית היא מצד הקב"ה בעצמו.

10 ה. וברכה זו נמשכת עי"ז שנמצאים במעמד ומצב ד"אתם נצבים היום) כולכם", וכפי שהכתוב
11 ממשיך ומפרט: "ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עציך ועד שואב מימין".

12 וזהו העילוי ד"אתם נצבים היום כולכם" גם לגבי מ"ת, שגם שם ישנו ענין האחדות, כמ"ש²⁴ "ויחן
13 שם ישראל", "כאיש אחד בלב אחד"²⁵ – כי, במ"ת לא ניכר כלל התחלקות פרטים, שלכן נאמר "ויחן"
14 לשון יחיד, משא"כ כאן נימנו כל חילוקי הפרטים, מ"ראשיכם" עד "שואב מימין", ואעפ"כ "נצבים גו'
15 כולכם", והיינו, שגם בהתחלקות הפרטים נמשך ענין האחדות.

16 ובפרטיות יותר – נעשה עילוי ע"י הענין ד"כולכם" הן ב"ראשיכם" והן ב"שואב מימין":

17 בפשטות – עיקר העילוי הוא בנוגע ל"שואב מימין", שהרי "ראשיכם" נמצאים במשך כל השנה
18 כולה במעמד ומצב נעלה, משא"כ "שואב מימין", שבמשך כל השנה כולה עומד בדרגת תחתונה, ואילו
19 בר"ה מתעלה ממדרגתו ועומד יחד עם "ראשיכם".

20 אמנם, מצד המעלה דבעלי תשובה, כמארז"ל²⁶ "במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים
21 אין יכולים לעמוד שם", הנה ע"י הענין ד"כולכם" ניתוסף עילוי ב"ראשיכם" בגלל שעומדים יחד עם
22 "שואב מימין".

23 [ועי"ז ניתוסף עילוי גם אצל ה"שואב מימין" – שהרי ידועה תורת הרב המגיד²⁷ ש"אע"פ שאמר
24 רז"ל²⁸ אל יאמר אדם אי אפשי בבשר כו' אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, היינו במי
25 שלא חטא מעולם, אבל הבע"ת (ש"צריך שמירה מעולה שלא יחזור לסורו) צ"ל כל מיני רע ואיסורים
26 מאוסים אצלו, ושיאמר אי אפשי כו', בכדי שלא יפול ח"ו", ונמצא, שבענין התשובה גופא יש מעלה
27 ב"ראשיכם" לגבי "שואב מימין"].

28 ו. וההוראה מזה:

29 גם מי שהוא בדרגת "ראשיכם" – צריך להתאחד עם כל שאר הסוגים שבבני, מבלי הבט על מעמדם
30 ומצבם, שכן, "אל תבט אל מראהו"²⁹, כיון שכל אחד מישראל הוא "חלק אלקה ממעל ממש"³⁰, ולכן
31 צריך לקרבו, ולהקדיש עבורו מזמנו – שזהו הדבר היקר ביותר שיש לאדם, ולכן מזהירים על כך ש"אדם
32 דואג על איבוד דמיו ואינו דואג על איבוד ימיו"³¹ – ללמדו אלף בי"ת וכו', ולספר לו שהוא "חלק

(28) תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

(29) שמואל-א טז, ז.

(30) תניא רפ"ב.

(31) ראה ספר החיים (לר"ש פרנקפורטר, הוצאת אמסטרים

תס"ג) ח"א יום ה' (י"ד, א).

(22) פע"ח שער ר"ה פ"א.

(23) תהלים מז, ה.

(24) יתרו יט, ב.

(25) פרש"י עה"פ. וראה מכילתא שם.

(26) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(27) הובא בלקו"ת ואתחנן ט, סע"ד.

1 אלקה ממעל ממש", וכיון שהקב"ה שוכן בקרבו, הרי 'היד ה' תקצר" (בתמי"), כך, שאין שום דבר
2 מונע ומעכב ש"בשעתא חדא וברגעא חדא" ³³ יוכל להשתנות לגמרי כו'.

3 ומובן גדול הזכות לקרב איש ישראל, שהרי "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא" ³⁴
4 – "עולם מלא" דייקא, ומובן, שככל שמציל ומקיים יותר נפשות, הרי הוא פועל יותר.

5 ועי"ז ממשיכים את כל ההמשכות בגשמיות וברוחניות גם יחד, ובאופן שנמשך ממרחב העצמי עד
6 למטה מטה – דכיון שלמעלה אין הגבלות כלל, הרי זה נמשך בכל מקום, וכמ"ש "פרזות תשב
7 ירושלים" ³⁵, באופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" ³⁶ (שעי"ז נעשית גם הפעולה בעולם – "ונברכו
8 בך כל משפחות האדמה ובזרעך" ³⁶), ועד שזוכים לביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן.

9 * * *

10 ז. מאמר (כעין שיחה) ד"ה אתם נצבים היום גו'.

11 * * *

12 ח. בנוגע ללימוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י – מתעכבים בהתוועדויות האחרונות אודות
13 ענינים שלכאורה אינם מובנים, ומצינו מפרשי המקרא שמתעכבים עליהם, אבל רש"י אינו מבארם – או
14 בגלל שהדבר מובן מעצמו לבן חמש למקרא, או בגלל שרש"י הבהיר זאת כבר לפני"ז.

15 הביאור בפסוק ³⁷ "והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה גו' ושבת עד ה' אלקיך
16 וגו'",

17 – שהרגש הצער מ"הקללה" שמעורר לתשובה ("ושבת גו'"), גדול יותר כאשר תחילה קודמת
18 "הברכה", כמשל העשיר שנתהפך עליו הגלגל ונעשה עני, שצער גדול יותר, שלכן צריך ליתן לו "אפילו
19 סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו" ³⁸, כיון שהורגל בכך.

20 וענין זה שייך לכל ישראל, שהרי נאמר ³⁹ "ראה אנכי נותן לפניכם .. את הברכה (על מנת) אשר
21 תשמעו" (ולא "אם תשמעו"), והיינו, שכל אחד מישראל מקבל תחילה את הברכה –

22 הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 118 ואילך.

23 * * *

24 ט. בהערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע, מתעכב בהערה הראשונה ⁴⁰ על מאמר הזהר ⁴¹ "זכאין
25 אינון ישראל דקב"ה אתרעי בהו, ובגין דאתרעי בהו קרא לון בנין בוכרין קדישין אחין", ומבאר הענין
26 בקיצור גדול ע"פ קבלה, וכמדובר כמ"פ שכתב רק הענינים שלא היו תופסים אותם מעצמם, ובנוגע
27 לשאר הענינים סמך שיבינו מעצמם.

28 ובנדו"ד, יש לבאר מה הם ד' הענינים ד"בנין בוכרין קדישין אחין", שנחלקים בכללות לב' סוגים:
29 (א) "בנין בוכרין", ש"בוכרין" היא דרגא נעלית יותר ב"בנין", (ב) "קדישין אחין" – שזהו סוג נוסף;
30 ובהקדמה לזה ישנו הענין ד"קב"ה אתרעי בהו", שזהו השורש ומקור לכך ש"קרא לון בנין בוכרין קדישין
31 אחין".

(37) פרשתנו (נצבים) ל, א-ב.

(38) פרש"י ראה טו, ח.

(39) ר"פ ראה (ובפרש"י).

(40) לקוטי לוי"צ לזח"ג ס"ע תנט ואילך.

(41) ח"ג רפג, סע"א ואילך.

(32) בהעלותך יא, כג.

(33) זח"א קכט, א.

(34) סנהדרין לו, סע"א.

(35) זכרי' ב, ח.

(36) ויצא כח, יד.

- 1 ויש לבאר דיוק הלשון "בנין בוכרין" סתם, ולא ככתניא⁴² "כבן קטן הקורא לאביו", וכן "אחיך" סתם,
 2 ולא ככתניא "כאדם הקורא לחבירו" – כי, בתניא נוגע הדגשת האי-ערוך של האדם להקב"ה, ולכן מדייק
 3 "כבן קטן", ענין של קטנות, וכן "חבירו", שהוא בריחוק הערך לגבי "אח"; משא"כ בזהר כאן מדובר
 4 אודות בניי כפי שהם בתכלית העילוי, "זכאין אינון ישראל", ולכן מדגיש "בנין" .. אחיך".
- 5 ויש לבאר גם דיוק הלשון "בגין דאתרעי בהו קרא לון כו" – שבנוגע לענין ד"אתרעי" נאמר "אתרעי
 6 בהו", משא"כ בנוגע לפרטי המדרגות ד"בנין בוכרין קדישין אחיך", נאמר רק "קרא לון".
- 7 י. והענין בזה (בדא"פ עכ"פ):
- 8 ב' הסוגים הנ"ל ("בנין בוכרין" ו"קדישין אחיך") הם בכללות ב' דרגות בנשמות – נשמות דאצילות
 9 ונשמות ד(בריאה ובכללות יותר ד)בי"ע: נשמות דבי"ע – נקראים "בנין בוכרין", ונשמות דאצילות –
 10 נקראים "אחיך", כ⁴³, בנוגע לבנים, הנה אף שהבן הוא חלק מהאב, הרי זה חלק שהופרש מהאב להיות
 11 מציאות נפרדת⁴⁴, וזהו ענין נשמות דבי"ע – עלמא דפרודא⁴⁵; משא"כ "אחים" הם שנים שהם בערך
 12 והשוואה אחת זה עם זה, וזהו ענין נשמות דאצילות – עולם האחדות⁴⁶, ששם נמצאים הנשמות באחדות
 13 עם מקורם.
- 14 ובפרטיות יש בכל סוג כמה דרגות (כשם שבעולם האצילות (עולם האחדות) גופא יש עשר ספירות):
 15 בנשמות דאצילות – "קדישין אחיך", ובנשמות דבי"ע: "בנין בוכרין".
- 16 ונמצא ש"בנין בוכרין קדישין אחיך" הם ד' דרגות בסדר דמלמטה למעלה – ע"ד מאמר הזהר⁴⁷ "תלת
 17 דרגין אינון .. נפש רוח נשמה .. בכלהו בני נשא אית נפש .. זכה בר נש בהאי נפש, מריקין עלי' ..
 18 רוח .. זכה בר נש בי' בההוא רוחא, מעטרין לי' בכתרא קדישא עלאה .. דאקרי נשמה"; ועד"ז בנדרוד,
 19 שתחילה ישנה הדרגא ד"בנין" סתם, ולמעלה מזה – "בנין בוכרין", ולאח"ז "קדישין" ועד ל"אחיך".
- 20 וענינים בספירות:
- 21 "בנין" – מלכות, דאף שמלכות נקראת בשם "בת", נכללים בה גם "בנין"⁴⁸. ו"בוכרין" – ז"א, שהוא
 22 "בכור" למלכות. ודוגמתם בעולמות – עשי' ויצירה, עלמין דאתגליין, "והנגלות", ו"ה נגלות"⁴⁹;
- 23 ולמעלה מהם – עלמין סתימין, "הנסתרות"⁴⁹, החל מעולם הבריאה, ושם נקראים הנשמות "קדישין"
 24 – קדושה מלשון הבדלה⁵⁰, כיון שזוהי דרגא שלמעלה מגילוי. ובספירות – הרי זו דרגת הבינה (שכוללת
 25 כללות המוחין חב"ד), כי אימא עלאה מקננא בכורסיא⁵¹.
- 26 והדרגא הכי נעלית היא "אחיך" – באצילות⁵².
- 27 והשרש ומקור לכל ד' דרגות אלו⁵³ הוא – ד"קב"ה אתרעי בהו", כמ"ש אמו"ר ש"פירוש אתרעי
 28 הוא רצון, בחי' כתר", שזוהי דרגא שלמעלה מהשתלשלות, שהתחלתו מעולם האצילות.
- 29 יא. אך עדיין צריך להבין:

(42) ספ"ז.
 (43) ראה מאמרי אדה"ז תקע"ב ס"ע נט ואילך. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ז ס"ע 419 ואילך. וש"נ.
 (44) ראה גם לקו"ת דרושי ר"ה סב, ד.
 (45) ראה תו"א וישב כח, ב. לקו"ת שלח מח, ג. ובכ"מ.
 (46) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ תרנ"ט ע' מז [סב. וש"נ].
 (47) ח"ג ע, ב.
 (48) חסר קצת (המו"ז).
 (49) נצבים כט, כח. וראה זח"ג כג, ריש ע"ב. תקו"ז ת"י

(כח, ב). ת"ע (קכט, א). ועוד.
 (50) ראה תניא פמ"ו. אגה"ת פ"י. ובכ"מ.
 (51) תקו"ז ת"ו (כג, א).
 (52) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ח) ערך אח ס"ג (ע' קעו). וש"נ.
 (53) שהם ע"ד ד' הדרגות ד"בתו" (ברתא דמלכא), אמה העברי', עבד עברי ועבד כנעני – שנתבאר ב"דרוש נכבד מאד" שמביא הצ"צ (אוה"ת משפטים ע' א'קכו ואילך), וגם בדרושי אדמו"ר האמצעי (דרך חיים שער התפלה פס"ו ואילך).

(42) ספ"ז.
 (43) ראה מאמרי אדה"ז תקע"ב ס"ע נט ואילך. וראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ז ס"ע 419 ואילך. וש"נ.
 (44) ראה גם לקו"ת דרושי ר"ה סב, ד.
 (45) ראה תו"א וישב כח, ב. לקו"ת שלח מח, ג. ובכ"מ.
 (46) ראה זח"ג פג, א. עבוה"ק ח"א פ"ב. וראה גם סה"מ תרנ"ט ע' מז [סב. וש"נ].
 (47) ח"ג ע, ב.
 (48) חסר קצת (המו"ז).
 (49) נצבים כט, כח. וראה זח"ג כג, ריש ע"ב. תקו"ז ת"י

1 כיון שבמאמר הזהר נימנו פרטי דרגות הנשמה מלמטה למעלה – למה מקדים הענין ד"אתרעי בהו"
2 שהוא למעלה מכל הדרגות שלאח"ז?

3 ואם ההקדמה ד"אתרעי בהו" היא בגלל שזוהי הסיבה לכך ש"קרא לון כו" – הי' צריך למנות לאח"ז
4 את פרטי המדרגות בסדר דמלמעלה למטה: "אחינ" ואח"כ "בנינ".

5 והביאור בזה – שאף ש"אתרעי בהו" הוא הענין היותר נעלה, הרי ענין זה ישנו אצל כל אחד מישראל
6 עוד לפני התחלת עבודתו אפילו בדרגא ד"בנינ", כיון שענין זה הוא מצד עצם המציאות דנש"י, עליהם
7 נאמר "השוכן אתם"⁵⁴, "ושכנתי בתוכם"⁵⁵, שהם דירה לו ית'.

8 וכפי שמצינו בנוגע לכללות בריאת העולם ש"נמלך בנשמותיהם של צדיקים"⁵⁶, כיון ש"ישראל עלו
9 במחשבה"⁵⁷, וכתורת הרב המגיד⁵⁸ ע"פ משל מ"אדם שיש לו בן, אף שהבן עבר מכנגד פניו והלך מאתו,
10 עכ"ז נחקקה הצורה של הבן במחשבה של האב, אך מי שלא הי' לו בן מעולם, לא יכול לומר שיהא
11 נחקק במחשבתו צורת הבן שיהי' לו אח"כ. . אבל אצל הש"י שייך זה לומר אף קודם שנבראו הי' נחקק
12 צורתם במחשבה. . כי אצלו ית' העבר והעתיד א"י" (והיינו, שהציוור והחקיקה נעשים בבת אחת, ובה
13 בשעה ישנה גם ההמלכה על בריאת העולמות, ההחלטה, ועד שנעשית מציאות העולם בפועל); ובדרגא
14 זו הוא הענין ד"אתרעי בהו".

15 ויש לומר שהענין ד"אתרעי בהו" – שהו"ע הרצון – הוא באופן של תאוה, ע"ד לשון רבינו הזקן⁵⁹
16 בנוגע לעליית הרצון על התהוות העולמות, שזהו ענין של תאוה שלא שייך לשאול עליו קושיא כו'.

17 ולכן: קודם שמבאר פרטי המדרגות כפי שהם בפועל ובגילוי (בסדר דמלמטה למעלה), מתחיל בענין
18 ד"אתרעי בהו" – כיון שזהו הענין הראשון (גם בזמן) שישנו אצל כל אחד מישראל בתולדתו מצד עצם
19 מציאותו, והיינו, שכל אחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, הרי הוא "חלק אלקה ממעלה"⁶⁰ (וכפי
20 שמוסיף רבינו הזקן⁶⁰) ממש", והעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו⁶¹; ורק לאח"ז באה העבודה
21 בפרטי המדרגות ד"בנין בוכרין קדישין אחינ" – שזהו ענין שיש בו הוראה נפלאה!

22 וזהו גם הביאור בדיוק הלשון "אתרעי בהו" – כיון שזהו ענין הקשור עם עצם מציאותם; משא"כ
23 בנוגע לפרטי המדרגות ד"בנין בוכרין קדישין אחינ", שעז"נ רק "קרא לון", ולא ענין שהוא בעצם
24 מציאותם ("בהו").

25 יב. וענין זה קשור גם עם חודש אלול:

26 ידוע ש"אלול" הוא ר"ת "אני⁶² לדודי ודודי לי"⁶³, כי, העבודה דחודש אלול היא מלמטה למעלה –
27 תחילה "אני לדודי", ואח"כ "דודי לי" (ולא כמו בחודש ניסן שהעבודה היא מלמעלה למטה – תחילה
28 "דודי לי", ואח"כ "אני לו"⁶⁴).

29 ובהמשך לזה נאמר⁶² "הרועה בשושנים", "רועה" דייקא – אף שהלשון "רועה" שייך לצאן, ואילו
30 כאן מדובר אודות בני" שנקראים "בנים" או "אחים" – כי, הענין ד"רועה" קשור עם הענין ד"אתרעי
31 בהו", שזהו למעלה מבחי' ד"קרא לון בנין. . אחינ"⁶⁵.

32 וזוהי ההכנה לר"ה, שאז ישנו הענין ד"יבחר לנו את נחלתנו"²³ – ענין הבחירה שמצד העצמות כו'.

(60) איוב לא, ב.

(61) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ז. וש"נ.

(62) שה"ש ו, ג.

(63) שעה"פ עה"פ. ועוד.

(64) שם ב, טז. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ל ס"ע

256. וש"נ.

(65) ראה גם לקו"ש חט"ו ס"ע 252 ואילך. וש"נ.

(54) אחרי טז, טז.

(55) תרומה כה, ח.

(56) ב"ר פ"ח, ז.

(57) שם פ"א, ד.

(58) או"ת בתחלתו.

(59) אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו בתחלתו. סה"מ

תש"ב ע' 34. לקו"ש ח"ו ע' 21. ועוד.

- 1 יג. ומכאן באים לענין הידוע שלדאבוננו צריך עדיין לדבר אודותיו – שיש כאלו שרוצים לסחוב
2 ולהכניס גוי בין יהודים!
- 3 על בני"י נאמר ש"קוב"ה אתרעי בהו", וכאן רוצים להכניס גוי וליתן לו מעלה זו – שזהו דבר מופרך
4 לגמרי, דבר שלא יעלה על הדעת, אפילו לא בחלום, כדברי הגמרא⁶⁶ "דלא מחוו לי' לאינש . . פילא
5 דעייל בקופא דמתטא", ואי אפשר אפילו לקרוא זאת בשם "שטות", שהרי גם ב"שטות" יש איזו הגבלה!
6 יד. וכאן המקום להזכיר עוד הפעם אודות הענין שיהי' מחר⁶⁷, שהרי "מפקחין על צרכי ציבור
7 בשבת"⁶⁸ – להודיע לכל אלו שעדיין אינם יודעים על זה, ואלו שכבר יודעים – יש להוסיף ולבאר להם
8 חשיבות הענין.
- 9 והעיקר – שההשתתפות בענין זה תהי' באופן ד"אתם נצבים היום כולכם", מבלי להתפעל מכל
10 הטענות ומענות כו'.
- 11 ויעזור השי"ת שעי"ז תתבטל גזירה זו יחד עם שאר הגזירות, ועד לביטול הגזירה הכי גדולה שבעצם
12 מציאות היצה"ר, כדברי הגמרא⁶⁹ שעל זה אומר הקב"ה "אשר הרעותי"⁷⁰.
- 13 ויקויים מ"ש⁷¹ "ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה" – שקשור גם עם הפסוק הנ"ל³⁷ "והי' כי
14 יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה וגו'"⁷².
- 15 *
- 16 טו. ביאור השייכות ד"את הברכה אשר תשמעו"³⁹ ליום הדין דר"ה, שבודאי מקיים הקב"ה הבטחתו
17 ליתן לבני"י כל הברכות בשלימות כראוי ל"בני מלכים"⁷³ ו"מלכים"⁷⁴ – נכלל בסוף השיחה המוגהת
18 (הנ"ל ס"ח).
- 19 וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- 20 ויקויים מ"ש⁷¹ "ולא אבה ה' אלקיך לשמוע גוי", וכהסיפור הידוע⁷⁵ בימי הבעש"ט, "שרדפו הב"ד
21 שלמעלה לשטן המקטרג לחוב ולא רצה לשמוע ממנו כו'", וטעם הדבר – לא בגלל שכך מוכרח להיות,
22 אלא "כי⁷¹ אהבך הוי' אלקיך", ועד לבחי' שם הוי' שמבחי' ע"ס שבמאציל עצמו⁷⁶ כו'⁷².
- 23 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל. אח"כ נתן היין להרב משה
24 ירוסלבסקי עבור ה"הכנסת אורחים", והמזונות להרב משה הכהן דובינסקי עבור ה"מלוה מלכה", ובצאתו
25 התחיל עוה"פ לנגן ניגון הנ"ל].

(72) חסר סיום הברכה (המו"ל).
 (73) שבת סז, א. וש"נ. וראה הקדמת התקו"ד (א, ריש ע"ב).
 (74) וכפי שאמר לי פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לחתן הסמוך על שולחן חותנו ("א אידים אויף קעסט"), שאפילו מלאכה קלה נחשבת אצלו לטירחא גדולה כו' (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ס"ע 269. וש"נ).
 (75) אוה"ת תצא ע' תתקפה. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ס"ע 259. וש"נ.
 (76) ראה אוה"ת פ' ראה ס"ע תרפד.

(66) ברכות נה, סע"ב.
 (67) התענית צבור שנקבע ע"י רבנים וכו' ליום א' דסליחות לביטול הגזירות האיומות דזמן האחרון, ובעיקר, הגזירה האיומה ד"מיהו יהודי" החותרת תחת קיום היהדות כולה – ראה שיחת ש"פ תבוא סי"ד (תורת מנחם – התוועדויות חס"ט ע' 240 ואילך); ח"י אלול ס"ו ואילך (שם ע' 257 ואילך).
 (68) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סי"ב. וש"נ.
 (69) סוכה נב, ב.
 (70) מיכה ד, ו.
 (71) תצא כג, ו.

לקוטי שיחות

פרשת נצבים

כך כד

מתורגם ללשון הקודש

25 לוודא שישראל ישארו "לו לעם .. כאשר דבר לך..."⁵.

26 אך פירוש זה אינו מובן: הענין של "הקים אותך... לו
27 לעם והוא יהיה לך לאלקים" וענין שמירת המצוות כרוכים
28 זה בזה, כנאמר במפורש במספר פסוקים⁶, וכפי שאומרים
29 כאן בעצמם המפרשים שהזכרו לעיל, שאם יעברו ישראל
30 ח"ו על התורה והמצוות, יצטרך הקדוש-ברוך-הוא
31 להרחיקם, בניגוד לשבועותו ש"אינו יכול להבדל מכם"⁷.

32 ואם כך, מדוע צריך לחדש ולהסביר שהמילים "למען
33 הקים..." אינן קשורות לנאמר במפורש "לעברך בברית...",
34 אלא לענין של "כל כך הוא נכנס לטרוח...", שאינו כתוב
35 במפורש בפסוק, כאשר ניתן להסביר את הדברים כפשוטם
36 (ורש"י אינו צריך לפרש דבר), שהמטרה של "לעברך
37 בברית..." – כריתת הברית על שמירת המצוות – היא
38 "למען הקים אותך... לו לעם והוא יהיה לך לאלקים":
39 שעל ידי קיום התורה והמצוות יהיו ישראל "לו לעם"
40 והקדוש-ברוך-הוא יהיה "לך לאלקים"⁸.

ב.

מהי כוונת רש"י ב"דבור המתחיל"?

41 לפי הפירוש הנ"ל, מתעורר קושי נוסף: לפי פירוש זה
42 יוצא, שהחידוש של רש"י איננו על המילים "הקים אותך
43 היום לו לעם", אלא על המילה "למען" בלבד,
44 שהיא אינה קשורה למילים "לעברך בברית..."
45 הנאמרות בפסוק הקודם, אלא לענין של "כל כך הוא נכנס
46 לטרוח". או, שהמשמעות של המילה "למען" איננה
47 "בשביל" – המטרה והתכלית בעתיד, אלא "לפי" – סיבה
48 על העבר, מדוע "כל כך הוא נכנס לטרוח"⁹.

א.

"למען הקים אותך..."

1 בתחילת הפרשה מסופר על כריתת הברית בין הקדוש-
2 ברוך-הוא לבין ישראל – "לעברך בברית ה' אלקיך...
3 למען הקים אותך היום לו לעם..."¹. רש"י מצטט את
4 המילים "למען הקים אותך היום לו לעם" ומפרש: כל כך
5 הוא נכנס לטרוח למען קיים אותך לפניו לעם.

6 יש להבין: מה מחדש כאן רש"י בהסבר המילים
7 "למען הקים..." , חידוש שלא היה מובן ללא פירוש רש"י?
8 יש המפרשים², שקשה לרש"י: הצורך בכריתת הברית
9 היה (לא "למען הקים... לו לעם", אלא) "כדי שיפחדו
10 מהם ויקיימו את התורה"³, כריתת ברית על שמירת
11 המצוות – ומהי משמעות הפסוק "לעברך בברית... למען
12 הקים... לו לעם"?

13 ומשיב רש"י, שכוונת הפסוק איננה לציין את מטרת
14 כריתת הברית, אלא זהו נימוק מדוע "כל כך הוא נכנס
15 לטרוח": משום ש"דבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף
16 את זרעם באומה אחרת", כפי שמסביר רש"י מיד בדיבור
17 המתחיל שלאחר מכן⁴, היה הקדוש-ברוך-הוא מוכרח,
18 כביכול, לכרות ברית עם ישראל שלא יעברו על התורה
19 והמצוות, ואז לא יצטרך להרחיקם ממנו, בניגוד לשבועתו
20 לאבות.

21 כלומר, המילים "למען הקים..." אינן מוסבות
22 ל"לעברך בברית..." – כך ש"הקים..." היא מטרת כריתת
23 הברית – אלא הן מהוות נימוק, מדוע "כל כך הוא נכנס
24 לטרוח" – טרחת הקדוש-ברוך-הוא היא "למען", כדי

(1) כט, יא"ב.

(2) רא"ם, גו"א ושפ"ח.

(3) לשון הרא"ם.

(4) וברא"ם כאן משמע שכל זה הוא דיבור אחד. וכן משמע בדפוס ראשון ושני.

(5) וכן משמע בתנחומא פרשתנו ג (כמו שציין בס' הזכרון כאן שזהו מקורו דפרש"י זה).

(6) ראה יתרו יט, ה"ו. ר"פ בחוקותי (כו, ג. שם, יב). ועוד.

(7) ל' רש"י בר"ה שלאח"ז.

(8) ועפ"ז לא קשה ג"כ קשיית המשכיל לדוד, דאם כוונת הכתוב היא "ומהו הברית להקים אותך גו", "א"כ אין ל' למען נופל" (ומציין לפרש"י וירא יח, יט) –

כי הכריתת ברית עצמה היא על שמירת המצוות, ותכליתה הוא – "למען הקים גו" לו לעם והוא יהי לך לאלקים".

(9) כן משמע קצת במפרשים הנ"ל הערה 2. וראה משכיל לדוד.

ומתרחץ רש"י, שהמשמעות של "למען הקים..." איננה
 "להקים", אלא "קיים", לקיים ולשמור את ישראל כ"עם",
 דבר הכרוך בפעולתו של הקדוש-ברוך-הוא:
 כריתת הברית במתן תורה הביאה לידי כך שישאל
 נעשו עם הקשור לה', אך ייתכן שלאחר מכן – אם בדורות
 המאוחרים יותר לא ינהגו ישראל כראוי ח"ו – יחול בכך
 שינוי¹⁸.
 והחידוש של ברית זו הוא – "למען קיים אותך...
 לעם": נגרם קיום¹³ לברית שבין ישראל לקדוש-ברוך-הוא
 לעד ולעולמי עולמים¹⁹.
 לפי זה מובן גם מדוע דוקא בברית זו מודגש שהיא
 לא נכרתה רק עם "את אשר ישנו פה"²⁰, אלא גם עם "את
 אשר איננו פה"²⁰ – "עם דורות העתידים להיות"²¹.

ד.

היחודיות של ברית זו – "לפניו לעם"

אך בן החמש למקרא עשוי לשאול: אם בברית
 הראשונה יכול היה לחול שינוי, מאי אולמיה האי מהאי,
 במה שונה ותקפה יותר ברית זו, שבה לא יכול לחול
 שינוי?
 לכן מקדים רש"י ואומר "כל כך הוא נכנס לטרוח":
 בברית זו טרח הקדוש-ברוך-הוא בטרחה מיוחדת, והכניס
 את עצמו במיוחד, כביכול, לכריתת הברית,
 כנאמר בפסוק "לעברך בברית", וכפירוש רש"י "דרך
 העברה", שגם הקדוש-ברוך-הוא²² עבר, כביכול, בתוך
 "מחיצה מכאן ומחיצה מכאן".
 וכן קשורה ברית זו ל"אָלְתָנוּ" –
 ולכן היתה לכך השפעה מוחלטת גם על ישראל,
 ולפיכך לא יכול לחול בכך שינוי מצדם.
 ואת ההשפעה שחלה על ישראל באמצעות ברית זו

אך לפי זה צריך להסביר מדוע מצטט רש"י מן הפסוק
 ב"דבור המתחיל", ולאחר מכן בתוך פירושו את כל המילים
 "למען קיים אותך לפניו לעם"?
 יותר מכך: רש"י מנסה מלשון הפסוק: (א) בפסוק
 נאמר "הקים", ורש"י אומר "קיים"¹⁰. (ב) בפסוק נאמר "לו
 לעם", ורש"י משנה ואומר "לפניו לעם". (ג) רש"י משמיט
 את המילה "היום".
 מכך מובן שהחידוש בפירוש רש"י איננו במילים "כל
 כך הוא נכנס לטרוח", שבהן הוא מתחיל את פירושו, אלא
 במילים "למען קיים אותך לפניו לעם": אין כוונתו
 לצטט את הפסוק¹¹, אלא לפרש את הפשט של הפסוק,
 שהמשמעות של "הקים" בפסוק היא "קיים", והמשמעות
 של "לו לעם" היא "לפניו לעם".

ה.

הברית כאן היא לקיום, ולא להקמה

ההסבר לכך הוא: לרש"י מתעוררת קושיה פשוטה:
 כיצד ניתן לומר שכריתת הברית היא "למען הקים
 אותך היום לו לעם" – שישאל יוקמו כעם לקדוש-ברוך-
 הוא "היום", ביום שבו "כינסם משה לפני הקדוש-ברוך-
 הוא ביום מותו"¹², כאשר הם כבר נעשו לעם מזמן, בעת
 מתן תורה, כנאמר במספר פסוקים¹³?
 ואשר משום כך, כאשר אומרת התורה¹⁴ "היום הזה
 נהיית לעם", מבהיר רש"י מיד, שאין הכוונה שבאותו יום
 נהיית לעם, אלא – "בכל יום יהיו בעיניך כאילו היום
 באת עמו בברית". וכך מפרש רש"י על הפסוק¹⁵ "היום
 הזה ה' אלקיך מצוך..." – "בכל יום יהיו בעיניך חדשים
 כאילו בו ביום נצטית עליהם", ומכך מובן, שזוהי גם
 המשמעות של "את ה' האמרת היום..." וה' האמירך היום
 להיות לו לעם סגולה¹⁶. הנאמר בהמשך¹⁷ ל"היום הזה ה'
 אלקיך מצוך..."

¹⁰ וע"פ המבואר בפנים מתורצת בפשוטות שיטת רש"י (ע"ד הפשט)
 בחידוש דכריתת ברית זו לגבי שלפני, דשקו"ט בזה בארוכה במפרשים
 (ראה תנחומא שם. רמב"ן כט, יז. בחיי שם, ט. אברבנאל ואלשיך
 פרשתנו. ועוד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 289 הערה 28 בשיטת
 רש"י).

²⁰ פרשתנו כט, יד.

²¹ רש"י שם. וראה בארוכה לקו"ש שם, שהפירוש בזה הוא,
 שהכריתת ברית היא באופן ישר "עם דורות העתידים להיות" (ולא
 שנכנסים לברית ע"י האבות וכיו"ב), ע"ש.

²² אף שבפסוק נאמר רק "לעברך" – הרי מלשון רש"י "כך היו
 נודתי בריתות עושיין" מוכח, שגם הקב"ה "עבר" כביכול בברית. וראה
 רש"י לך טו, י.

¹⁰ ברפוס ראשון דרש"י "הקים". אבל ברפוס שני, רוב כת"י רש"י
 (שתח"י) ורפוס רש"י שלפנינו – הוא ככפנים.

¹¹ שלכן משמיט תיבת "היום".

¹² רש"י ריש פרשתנו.

¹³ ראה גם באר יצחק לפרש"י כאן.

¹⁴ תבא כז, ט.

¹⁵ שם כז, טז.

¹⁶ שם, י"ד.

¹⁷ ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 172.

¹⁸ ראה גם תנחומא פרשתנו שם. ועוד.

¹⁹ וזהו גם ההמשך לפרש"י שלאח"ז "לפי שדיבר כו' שלא להחליף

את ורעם באומה אחרת כו" (ראה לעיל הערה 4)

ו.

ראש השנה - "היום", ו"הזה"

ענין נוסף מיינה של תורה שבפירוש רש"י זה: 31
 על "אתם נצבים היום" אומר אדמו"ר הזקן²⁷, ש"היום 32
 קאי על ראש השנה", ומבאר, שבכל ראש השנה צריכה 33
 להיות זכירת הברית בין ישראל לבין הקדוש-ברוך-הוא. 34
 כך הוא מבאר²⁸ את הפסוקים שהוזכרו לעיל בפרשת 35
 כי תבא "היום הזה ה' אלקיך מצוך... את ה' האמרת 36
 היום... וה' האמריך היום להיות לו לעם סגולה..." - שהם 37
 אמורים אודות כריתת הברית המתחדשת בראש השנה. 38
 ולפי האמור לעיל, ששני פסוקים אלו הם שני אופנים 39
 בכריתת הברית בין ישראל לבין הקדוש-ברוך-הוא - 40
 "להיות לו לעם" ו"הקים (קיים) אותך... לו (לפניו) לעם", 41
 יוצא, שבראש השנה מתחדשים שני הענינים הללו²⁹. 42
 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את ההערות של 43
 אבי מורי על הזהר³⁰, ששם הוא מפרש שגם הפסוק¹⁴ 44
 "היום הזה נהיית לעם" אמור לגבי ראש השנה, ואלה 45
 דבריו: 46
 ודע שהפסוק הזה יש לפרש שקאי על ראש השנה. 47
 זהו היום הזה שקאי על היום דראש השנה (שנקרא "זה" 48
 כמו שנאמר³¹ זה היום תחלת מעשיך והוא למעלה מן 49
 בכ"ה באלול נברא העולם ..) ואז נהיית לעם כמו שנאמר 50
 למען הקים אותך היום להיות³² לו לעם שקאי על ראש 51
 השנה, ועיין בלקוטי תורה בדבור המתחיל אתם נצבים 52
 היום עיין שם. 53
 יש להבין: את עצם הבאת שני הפסוקים - "נהיית 54
 לעם" ו"למען הקים אותך..." ניתן להבין, משום שהכוונה 55
 היא להוכיח את כללות הענין, ש"היום הזה נהיית לעם" 56
 קשור ליום ראש השנה, וענין זה (ש"היום" אמור לגבי 57
 ראש השנה) כתוב בפירוש בלקוטי תורה על הפסוק "למען 58
 הקים אותך היום לו לעם"³³. 59
 אך יש להבין את ההוכחה לכך ש"היום הזה" אמור 60

1 מדגיש רש"י בכך שהוא משנה מלשון הפסוק "לו לעם",
 2 ומדייק שהכוונה היא "למען... לפניו לעם":
 3 ההבדל בין "לו לעם" לבין "לפניו לעם" הוא:
 4 המשמעות של "לו לעם" היא ש"העם" שייך "לו",
 5 לקדוש-ברוך-הוא. ואילו המשמעות של "לפניו לעם" היא,
 6 שהעם איננו רק שלו (אך ביחד עם זאת הוא יכול להיות
 7 רחוק ממנו), אלא שהוא עומד "לפניו" - ביחד אתו. כפי
 8 שנאמר בתחילת הפרשה "אתם נצבים היום כולכם לפני ה'
 9 אלקיכם...".
 10 ולכן בלתי אפשריים שינויים בברית זו: אילו ישראל
 11 הם רק "לו לעם" אך יכולים להיות רחוקים מהקדוש-
 12 ברוך-הוא, ייתכן שהם לא יחושו בהיותם עם שנבחר על
 13 ידי הקדוש-ברוך-הוא, וייתכן שיחולו בכך שינויים. אך
 14 כאשר הקדוש-ברוך-הוא "מקיים" ומבטיח שישאל יעמוד
 15 תמיד "לפניו לעם", ביחד אתו, הרי בודאי לא יחול שום
 16 שינוי או התרופפות בכריתת הברית.

ה.

"עם" - "שהם אנשים כמותו"

17 בפירוש רש"י זה מודגש, שרש"י בפירושו על התורה,
 18 ביחד עם זאת ש"אני לא באתי אלא לפשוטו"²³, כאשר
 19 כל מילה הכרחית לצורך הבנת פשוטו של מקרא - רומז
 20 באותן המילים גם לענינים שהם "יינה של תורה"²⁴.
 21 ענין זה בפירוש רש"י בדרך הפשט, שהחידוש של
 22 ברית זו הוא שישאל נעשו "לפניו לעם", מבואר יותר
 23 ומתאים לפירושו של אדמו"ר הזקן בלקוטי-תורה
 24 שבפרשתנו²⁵, על המילה "עם", שמשמעותה איננה
 25 כמשמעות של "עם" במספר מקומות - "מלשון עוממות
 26 שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך"²⁶ -
 27 אלא להיפך:
 28 "עמו שהם אנשים כמותו ומתייחסים אליו", והכוונה
 29 של "למען הקים אותך... לו לעם" היא שהקדוש-ברוך-הוא
 30 מרומם את ישראל עד בחינת מחשבה העליונה.

שבר"ה ישנו "זכרון הברית". וראה הערה 33.
 (30) לקוטי לוי"צ לזהר כרך ב' ע' שפח.
 (31) בתפילת מוסף דר"ה (ר"ה כו, א).
 (32) ראה הערה הבאה.
 (33) ע"פ המבואר בפנים מובן ג"כ דיוק לשון הערה "למען הקים ..
 להיות לו לעם" (אף שבכתוב ליתא תיבה זו), כי בכללות הוא אותו הענין
 ד"נהיית לעם". וראה לקמן בפנים. ולהעיר שגם בלקוטי שם הלשון "למען
 הקים .. להיות לו לעם".

(23) רש"י בראשית ג, ה. שם, כד. ועוד.
 (24) ראה היום יום ע' כד.
 (25) מד, ד.
 (26) ענין היחוד והאמונה רפ"ז. ובכ"מ.
 (27) לקו"ת שם מד, א ואילך. ועד"ז שם פ' תבא מב, א.
 (28) לקו"ת תבא מא, ג. שם מב, ג. וראה אה"ת עה"פ. לעיל ע' 194.
 (29) להעיר מהשינוי בלקו"ת שם, בדפ' תבא שם (שבה נאמר "מצוך
 גוי להיות לו לעם") כתוב ד"בכל שנה קודם ראש השנה צריך כריתת
 ברית מחדש"; ובפ' נצבים (שנאמר "הקיים גוי' לו לעם") מבאר זה

25 וכדומה), אלא "זה" - אפשר להצביע עליו - "מראין ..
26 באצבע"³⁸.

27 וזהו ההסבר לשינוי לשונו של רש"י בפירושו על
28 התורה:

29 על הפסוק בפרשת ואתחנן³⁹ "אשר אנכי מצוך היום"
30 מפרש רש"י: "לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה .. אלא
31 כחדשה", בכ"ף הדמיון. ואילו על הפסוק שבפרשת תבא,
32 המוזכר לעיל, "היום הזה ה' אלקיך מצוך" הוא אומר:
33 "בכל יום יהיו בעיניך חדשים" - ללא כ"ף הדמיון⁴⁰. וכן
34 על הפסוק שבפרשת יתרו⁴¹ "ביום הזה באו מדבר סיני"
35 אומר רש"י "שיהיו דברי תורה חדשים עליך".

36 ולפי האמור לעיל יש לומר שהסיבה לכך היא:
37 בפרשת יתרו ובפרשת תבא, כאשר התורה אומרת "היום
38 הזה" "ביום הזה" מודגש בכך שיום מתן תורה מאיר בגלוי
39 - האדם "מראה באצבע", הוא רואה את מתן תורה לפני
40 עיניו, ולכן דברי התורה "כחדשים" אצלו ממש.

41 ואילו בפרשת ואתחנן, כאשר אין נאמר "הזה", הכוונה
42 היא שיום מתן תורה קיים ו"ידוע" בכל יום, אך כיון שאין
43 זה באופן של "זה" - מראה באצבע, הרי זה רק
44 "כחדשים", בכ"ף הדמיון⁴².

ה.

שתי בחינות בראש השנה

45 בדומה לכך יש שתי דרגות בראש השנה, כפי
46 שאומרים³¹ על ראש השנה (א) "זה היום תחילת מעשיך",
47 (ב) "זכרון ליום ראשון"⁴³:

1 לגבי ראש השנה, משום שראש השנה "נקרא זה": המילה
2 "היום" מדברת על ראש השנה לא משום שראש השנה
3 "נקרא זה", אלא משום שהמילה "היום" עצמה רומזת
4 לראש השנה, כלשונו של אדמו"ר הזקן³⁴: בכל מקום
5 שנאמר היום הוא ראש השנה, וכפי שמבאר הרמ"ז³⁵,
6 המצוטט בלקוטי תורה³⁶, ש"נקרא היום לפי שהוא יום
7 הששי שבו נברא אדם הראשון, היום הידוע" -
8 אך אבי מורי אומר ש"היום הזה נהיית לעם" מדבר
9 אודות ראש השנה, משום ש"נקרא זה", ולא רק מפני
10 המילה "היום"?

11 התמיהה אף חזקה יותר: בהערה זו עצמה הוא מזכיר
12 מיד לאחר מכן את הפסוק "למען הקים אותך היום לו
13 לעם" - "שקאי על ראש השנה", ושם³⁷ אין נאמר "היום
14 הזה", וכן אין המילה "הזה" מופיעה בפסוק "אתם נצבים
15 היום" אשר "קאי על ראש השנה"!

16 אלא, בראש השנה עצמו יש שתי דרגות: דרגה אחת
17 הנקראת "זה" - ובפסוק "היום הזה נהיית לעם", שאותו
18 מסביר אבי מורי, מדובר אודות דרגה זו של ראש השנה.
19 ודרגה שניה הנקראת "היום" סתם, המזכרת בפסוק "אתם
20 נצבים היום .. למען הקים אותך היום לו לעם".

ז.

"היום הזה" - חדשים ממש

21 ההסבר לכך הוא:
22 למרות שגם המילה "היום" בה"א הידיעה מצביעה על
23 "היום הידוע", בכל זאת אין הדבר דומה לביטוי "היום
24 הזה" שאינו מצביע רק על כך שזהו "יום ידוע" (בשכל

מחזורות דפרש"י הנ"ל (תנחומא תבא א. פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי. תנחומא (באבער) יתרו יג) שבהם לא נאמר "חדשים", מוכח, ש(ע"ד הפשט) יש בזה הענין ד"חדשים" (בלי כ"ף הדמיון). ויש לומר, כי ה"כאלו" קאי רק ע"ז ש"בו ביום נצטוו" (או "נתנו"), שבו שייך לומר רק "כאלו"; אבל הד"ת הם אצלו "חדשים" (ממש).

(41) יט, א.

(42) וזה שעה"פ (עקב יא, יג) "אשר אנכי מצוה אתכם היום" כותב רש"י "שיהיו עליכם חדשים" (אף שלא נאמר "הזה") - כי שם הרי נאמר לפנ"ו "שמוע תשמעו", שפירושו (כפרש"י שם) "אם תשמע בישן תשמע בחדש" (שזה כולל הענין שיהיו עליכם חדשים), ועכ"ל שתיבת "היום" מוסיפה עוד ענין, והיינו "שיהיו עליכם חדשים" (ממש).

(43) בהבא לקמן ראה ד"ה זה היום באוה"ת (דרושים לר"ה ע' א'תלב ואי"ת), בסה"מ תרס"ט. ועוד. וראה לקו"ת פרשתנו מז, ב"ג.

(34) לקו"ת תבא מב, א.

(35) לוח"ב לב, ב. הועתק בנצוצי אורות לזהר שם. וראה גם אור החמה שם. - ובזו"ג (רלא, א) "בכל אתר דכתיב ויהי איהו צער .. ויהי היום דאית ב' צער ודא ראש השנה דאית ב' דינא קשיא כו". וראה אוה"ת לוח"ב שם ד"ה ר' אלעזר.

(36) שם מא, ג.

(37) וזה שלא נאמר "הזה" בפסוקים "את ה' האמרת היום גוי" האמריך היום גוי" לא קשה, כי מכיון שבאים בהמשך ל"היום הזה ה"א מצוך גוי" מובן שה"ז אותו היום (ראה לעיל ס"ג ובהנסמן בהערה 17).

(38) רש"י בשלח טו, ב. ובכ"מ.

(39) ו, ו. והוא מספרי עה"פ.

(40) ואף שרש"י ממשך "כאלו בו ביום נצטוו", וכן בפרש"י יתרו (שהובא בפנים) ממשך "כאלו היום נתנו" - הרי מזה שרש"י מנחה מלשונו בואתחנן שם ("כחדשה" וכותב "חדשים"), ויתירה מזו - גם

(* ונד"ז פרש"י עקב (שהובא בהערה 42) - "חדשים כאלו שמענתם בו ביום".

32 הקשורה דוקא לישראל – אדם. ועל ידי כך מתחדשת במילא
 33 בריאת העולם וחיותו, עשיית הקדוש-ברוך-הוא.
 34 ומובן, שכיון שהתחדשות של בריאת העולם וחיותו
 35 בראש השנה אינה כדבר בפני עצמו, כבכ"ה אלול, אלא
 36 התוצאה מהתחדשות של ההשפעה הפנימית לישראל, הרי
 37 לכן היא נעלית לחלוטין⁴⁷ מהתחדשות העולם בכ"ה אלול:
 38 בראש השנה מתחדש העולם לא רק באופן שיהיה
 39 עולם, אלא שיהיה בעולם גילוי אלקות⁴⁸ – ה"זה" של
 40 ראש השנה "נמשך" לתוך ה"כה". כשם שביום הששי
 41 למעשה בראשית, שלא זו בלבד שאדם הראשון בעצמו
 42 המליך את הקדוש-ברוך הוא למלך, אלא הוא השפיע
 43 על כל הנבראים "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה'
 44 עושנו"⁴⁹.
 45 למרות זאת יש הבדל גדול בין גילוי האלקות שבאדם
 46 לבין גילוי האלקות בעולם: בנשמת היהודי ישנה ראיית
 47 המהות האלקית – "זה". ואילו בעולם, גם כאשר האלקות
 48 מאירה, האור איננו כל כך בגלוי, הוא מאיר רק באופן של
 49 "דמות", כדלעיל.

י.

שלימות הגילוי האלקי – בכל הדרגות

50 השלימות שגורם ראש השנה – יום בריאת האדם,
 51 "זה" – לענין התחדשות העולם, שגם בעולם תהיה אלקות
 52 בגלוי, אינה תוצאה צדדית של הענין העיקרי של ראש
 53 השנה, אלא זה עצמו עיקר בראש השנה,
 54 עד אשר עיקר הדין בראש השנה הוא "על הגופות"⁵⁰,
 55 על ענינים גשמיים – הקשורים בכך שההתגלות של
 56 "פנימיות רצון העליון" צריכה להימשך "למטה להתלבש
 57 בגשמיות"⁵¹.
 58 כי אמנם, גילוי האלקות באופן של "זה" – כפי שהוא
 59 באדם – נעלה הרבה יותר מהגילוי שנגרם בעולם,
 60 כדלעיל, אך למרות זאת, שלימות הגילוי היא כאשר
 61 הגילוי מקיף את כל הענינים, כולל הדרגות הנמוכות שבהן
 62 אין ראיית המהות האלקית, אלא רק גילוי באופן של
 63 "כה"⁵².

1 "זה היום תחלת מעשיך" מוסב על יום ששי למעשה
 2 בראשית, יום בריאת האדם, שאז התחדש הענין של "זה"⁴⁴
 3 – שהאלקות תהיה בגלוי כאן למטה, כי גילוי אלקות
 4 באופן של "זה" קיים דוקא אצל האדם.
 5 "זכרון ליום ראשון" מוסב על כ"ה אלול, יום ראשון
 6 של מעשה בראשית, שהוא בחינת "כה": ביום זה נעשה
 7 חידוש העולם, אך היה זה באופן של "כה" – כחדשה –
 8 כלומר, שאין רואים את הדבר עצמו, אלא את ה"דמות"
 9 של הדבר בלבד – ההתחדשות בעולם לא היתה גלויה
 10 באופן של "מראין באצבע". הכת האלקי שברא וחידש את
 11 מציאות העולם קיים בעולם בהעלם.
 12 ברם, עתה גם ענין זה, החידוש של "יום ראשון",
 13 בריאת העולם – זו שהתחדשה בפעם הראשונה בכ"ה
 14 אלול – נוצר ונעשה ביום ראש השנה, כי עתה תלויות
 15 כל ההמשכות במעשה האדם, וגם בריאת העולם מתחדשת
 16 בראש השנה – יום בריאת האדם.

ט.

חידוש בריאת העולם בראש השנה – תוצאה של התחדשות האדם

17 בראש השנה מתחדשת גם בריאת העולם – "כה" –
 18 לא כענין צדדי ונוסף למהותו העיקרית של ראש השנה –
 19 שהוא יום ששי למעשה בראשית, יום בריאת האדם, אלא
 20 ענין זה קיים בראש השנה כתוצאה מכך שבראש השנה
 21 מתחדש הענין של "זה היום תחלת מעשיך", גילוי
 22 האלקות הקשור לאדם.
 23 כפי שמובא על כך⁴⁵ המשל של "אדם שעושה מלאכה
 24 מצד איזה תענוג ורצון שיש לו בו", הרי כאשר הוא
 25 מתעייף מן המלאכה, צריך לעורר בו מחדש את התענוג
 26 שלו בעשיית המלאכה, וכאשר הוא מתענג שוב במלאכה,
 27 הוא מתעורר במילא בעשיית המלאכה, והיא אינה נעשית
 28 "ברפיון ידים".
 29 ובדומה לכך בראש השנה: בראש השנה "ממשיכים"
 30 את התענוג של הקדוש-ברוך-הוא במלוכה – "תמליכוני" –
 31 שזוהי ההשפעה הפנימית⁴⁶ מלמעלה (מהות אלקות – "זה")

עו וכו' לחיצוניות".

(48) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 123. ועוד.

(49) תהלים צה, ו. זח"ג ס"פ אמור. וראה פרקי דר"א פ"א.

(50) לקו"ת ר"ה נט, ב. וש"נ.

(51) לקו"ת שם. וראה שם (והובא באוה"ת ד"ה זה היום הנ"ל), שלכן

התקיעה, שענינה הצעקה דפנימיות הלב, צ"ל ע"י שופר גשמי דוקא.

(52) ע"פ המבואר בפנים יובן ג"כ מה שארז"ל (ספרי ורש"י ר"פ

(44) ע"ד זה אלי, נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע (בשלח טו,

ובפרש"י שם).

(45) סידור ד"ה להבין ענין תק"ש (רמו, סע"א ואילך).

(46) ראה בארוכה סידור שם (רמד, סע"ג ואילך) ע"ד ב' ההשפעות,

ההשפעה חיצונית לצורך העולמות, וההשפעה פנימית לצורך הגשמות.

ע"ש.

(47) ראה סידור שם (רמו, ג) "שע"י הארת הפנימית יומשך תוספת

19 אך כאשר היה עליהם להיכנס לארץ ישראל, ארץ
 20 נושבת, לא היה די בכריתת הברית מצד הנשמה בלבד.
 21 כדי שברית זו תישמר גם כאשר יהיו ישראל שקועים
 22 בענינים גשמיים, יש צורך שהברית שמצד הנשמה תהיה
 23 גם בנשמה המלובשת בגוף, ועל ידי כך - עם הגוף
 24 עצמו, שגם במצב זה הם יהיו "לפניו לעם"⁵⁴, כאמור
 25 לעיל, שבחינת "זה" נמשכת ומחדשת בבחינת "כה".

26 ועל ידי כך יש לברית קיום⁵⁵ נצחי, בכל המצבים
 27 שישראל שרויים בהם.

28 ולכן, בכל שנה ושנה, כאשר מגיע ראש השנה,
 29 והברית מתחדשת, בטוחים ישראל, כבר בערב ראש
 30 השנה⁵⁶, שהם יזכו בדין, ובנוסף לענינים הרוחניים שמצד
 31 הנשמה, יזכו גם בענינים הגשמיים כפשוטם, הקשורים
 32 לגוף,

33 שתיקבע לכל אחד ואחת מישראל כתיבה וחתימה
 34 טובה לשנה טובה ומתוקה, הן בענינים הגשמיים - בני
 35 חיי ומזוני ריחי כפשוטם, והן בענינים הרוחניים,

36 ובגשמיות וברוחניות גם יחד, ובטוב הנראה והנגלה.

(משיחות מוצש"ק פר' נצבים
 תשל"ח, ע"פ תבא תש"מ)

1 כפי שכתב הרמב"ם⁵³ ש"שם שהחכם ניכר
 2 בחכמתו... כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו...":
 3 הסימן של החכם האמיתי הוא כאשר חכמתו אינה ניכרת
 4 רק כאשר מהות החכמה גלויה - כגון בלימודו - אלא גם
 5 כאשר הענינים התחתונים שבו, שאינם קשורים, לכאורה,
 6 ל"חכמתו" - מתבצעים בהתאם לחכמתו.

יא.

**בהתעסקות בגשמיות יש צורך בכריתת ברית
 באופן של "כה"**

7 לפי כל האמור לעיל יובן הקשר שבין כריתת הברית
 8 "להיות לו לעם", "נהיית לעם" עם "היום הזה" (בבחינת
 9 "זה"), לבין כריתת הברית "למען הקיום... לו לעם" עם
 10 "היום" (בחינת "כה"):

11 שתי הדרגות - "זה" ו"כה" - באדם עצמו הן נשמתו
 12 וגופו, או - עצם נשמתו, וחלק הנשמה המתלבש בגוף.

13 במתן תורה נכרתה עצם הברית בין ישראל לבין
 14 הקדוש-ברוך-הוא - "נהיית לעם" - שהיא בעיקר מצד
 15 הנשמה, שבה מאירה האלקות בגלוי באופן של "זה". וכל
 16 עוד היו ישראל במדבר, מופשטים מגשמיות העולם,
 17 הספיקה ברית זו כדי לשמור על הקשר שלהם עם
 18 הקדוש-ברוך-הוא.

"לפניו", כנ"ל - כי מכיון שהיא בהנשמה (מצ"ע), הרי כשהאדם הוא
 למטה, בגוף הוא "רחוק" מאלקות (וראה לקו"ת פרשתנו (נעתק לעיל
 סו"ס"ה) "להקים ולרוזם אותך כר").

בסגנון אחר קצת: "לו לעם" היינו הבחי' בהאדם שהיא (מצ"ע) לא
 בקירוב לפניו ית' (עם מלשון עוממות), לא עצם נשמתו המיוחדת בו ית';
 והחידוש דהכריתת ברית דפרשתנו הוא שגם בחי' זו נעשה "לפניו לעם"
 (וכן "עם" בפירושו ה' - "אנשים כמותו", כנ"ל סעיף ה). ועצ"ע.
 55) ע"ד בענין יחוד"ע ויחוד"ת, שהקיום בהעבודה דיתו"ת הוא ע"י
 הארץ יחוד"ע בה (ראה לקו"ת עקב יד, ג ואילך. סידור קח, סע"ג ואילך
 (הובא באוה"ת ד"ה זה היום הנ"ל. ע"ש). קונטרס עה"ח פ"ז ואילך).
 56) טור אר"ח סו"ס תקפא.

מטת - הובא בלקו"ת ואוה"ת (שצוינו לעיל הערה 43) לענין בחי' "זה"
 ו"כה" דר"ה וכ"ה אלול) "שכשם שנתנבא משה בכה אמר (בא יא, ד)
 כך נתנבאו נביאים בכה אמר, מוסף עליהם משה שנאמר בו (ר"פ מטת)
 זה הדבר" -

דלכאורה אינו מובן: מכיון דמשה נתנבא ב"וה" (שלמעלה מ"כה"),
 מהי ההרגשה במחול זה, דגם משה נתנבא בכה אמר ככל הנביאים?
 וי"ל הביאור מפני שהשלימות דבחי' "זה" היא כאשר נמשכת גם
 בבחי' "כה". וראה לקו"ת שם (מו, ג) שיש מעלה גם בבחי' "כה"
 (עצמה), שלכן צ"ל "התחברות ב' הבחי' יחד".

53) הלי' דעות רפ"ה.

54) משא"כ הכריתת ברית שלפניו ענינה רק "לו לעם" (ולא

במה שכתב אודות המיחוש, שנופלת תרדמה כו' - אחת העצות לזה
 הוא, הלימוד במקום שליבו חפץ ושינוי בהלימוד מזמן לזמן, זאת
 אומרת שלא יהיה הלימוד שעות רצופות בעניין אחד, או בסגנון אחד

ממכתב ד' תשרי, תשי"ט

לקוטי שיחות

פרשת וילך

כרך יט, שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

ב.

השאלות על פירוש רש"י

29 לכאורה ניתן לומר, שבענינו רוצה רש"י לתאר כיצד
30 התקיימה מצות הקהל, כי היא קויימה רק בזמן שבית
31 המקדש היה קיים, ו"בן החמש" אינו יודע כיצד בוצעה
32 המצוה, ואף בזמן הבית לא היה זה ענין שכיח, אלא אחת
33 לשבע שנים בלבד, לכן אומר רש"י "כדאיתא במסכת
34 סוטה" – שפרטי מצות הקהל, שאותם אין רש"י מזכיר,
35 כתובים במסכת סוטה וניתן ללמדם.

36 אך פירוש זה אינו מתקבל, כי: א) קיום מצות הקהל
37 פשוט בהרבה יותר מאשר מצוות אחרות שקויימו בבית
38 המקדש, החל בהקרבת הקרבנות וכדומה.

39 ב) לפי זה צריך היה רש"י להפסיק את דבריו לאחר
40 המילים "כדאיתא במסכת סוטה". ומדוע הוא מביא גם את
41 הפרטים "על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה"?

42 ג) את המילים "כדאיתא במסכת סוטה" צריך היה
43 רש"י לומר בתחילת פירושו או בסופו, ולא באמצע
44 הפירוש. שהרי מפשטות לשון רש"י מובן, שהזכרת מסכת
45 סוטה כמקור לדברים אמורה רק לגבי הנאמר לפני כן
46 "המלך היה קורא מתחילת אלה הדברים", ולא לפרטים
47 המוזכרים לאחר מכן, למרות שגם הם כתובים במסכת
48 סוטה.

ג.

שאלות נוספות על דברי רש"י

49 גם בתחילת פירוש רש"י יש להבין: לגבי הפרט
50 ש"המלך היה קורא" ניתן להבין כיצד למד זאת רש"י
51 מפשוטו של מקרא, כדלעיל. או כדברי המפרשים³:
52 בפסוק הקודם נאמר "ויצו משה אותם" – בלשון
53 רבים, ולאחר מכן נאמר "תקרא את התורה הזאת" –

א.

דברי רש"י לגבי מצות הקהל

1 על מצות הקהל נאמרים במשנה ובגמרא¹ מספר
2 פרטים, אך רש"י בפרשת וילך מציין רק פרטים מסויימים,
3 ומכך ניתן לדעת אלו פרטים במצות הקהל הם הכרחיים
4 לפי פשוטו של מקרא.

5 רש"י מצטט את המילים² "תקרא את התורה הזאת"
6 ומפרש: "המלך היה קורא מתחילת אלה הדברים כדאיתא
7 במסכת סוטה על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה".

8 הפרטים שמציין רש"י כתובים במשנה במסכת סוטה,
9 אך במשנה מפורטים פרטים נוספים שאותם אין רש"י
10 מציין, והם: אופן נתינת ספר התורה למלך, אילו פרשיות
11 בדיוק הוא קרא, הברכות שאמר המלך לאחר קריאת
12 התורה. הסיבה לכך בפשטות היא, שמטרתו של רש"י
13 בפירושו על התורה היא לפרש את פשוטו של מקרא, ולא
14 לפרט דינים. ואם כך אין מובן, מדוע מציין רש"י דוקא
15 דינים אלו, כי, לכאורה א) מנין ההכרח לפרטים אלו
16 בפשוטו של מקרא? ב) פרטים אלו אינם חשובים לצורך
17 הבנת פשוטו של מקרא.

18 חלקו הראשון של פירוש רש"י "המלך היה קורא
19 מתחילת אלה הדברים" הוא מובן: זוהי משמעות הנאמר
20 "ליהושע" ולזקני ישראל: תקרא "את התורה הזאת", כי:
21 א) "תקרא" לשון יחיד – אותו אדם שמצווה לאחר מכן
22 בלשון יחיד "הקהל", מי שבכחו להקהיל "את העם" הוא
23 המלך – "המלך היה קורא". ב) משמעות המילים "את
24 התורה הזאת" היא "את התורה הזאת לאמר ה' אלקיננו..."
25 – "מתחילת אלה הדברים".

26 אך המשך דברי רש"י "על בימה של עץ שהיו עושין
27 בעזרה" – דינים אלו אינם קשורים כלל, לכאורה, להבנת
28 הפסוק.

(3) ראה באר מים חיים. דבק טוב. משכיל לדוד. וראה חזקוני עה"פ.
עין יעקב לע"י סוטה שם.

(1) סוטה מא, א ואילך.
(2) פרשתנו (וילך) לא, יא.

28 מטרתו של רש"י איננה לספר את פרטי הדינים, אלא לבאר
29 את המילים שבפסוק בפשוטן.

ד.

כוונת רש"י היא לשלול את המובן מפשט הפסוקים

30 כדי להבין כל זאת יש להקדים ולהבהיר את הדיוק
31 בלשון רש"י "המלך היה קורא...". לכאורה: אם מטרת
32 רש"י אינה לפרט את הדינים, אלא לפרש את הפסוק, היה
33 צריך לומר את פירוש הפסוק "תקרא, המלך". הסגנון
34 "המלך היה קורא" מראה שאין כוונתו לפרש על ידי כך
35 את הפסוק, אלא לספר את ההלכה והמעשה כיצד קויימה
36 מצות הקהל.

37 וההסבר לכך הוא: פשוטו של מקרא בפרשת וילך,
38 הוא, שבה מספר משה "בן מאה ועשרים שנה אנכי
39 היום"¹², והוא מורה להם כיצד יש לנהוג מיד לאחר
40 מותו¹³ כאשר יעברו את הירדן, ולאחר מכן "ויקרא משה
41 ליהושע ויאמר אליו... חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם
42 הזה... ואתה תנחילנה..." ולאחר מכן "ויכתוב משה את
43 התורה הזאת ויתנה אל הכהנים..." ולאחר מכן מופיע
44 הציווי "ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים... בבוא
45 כל ישראל... הקהל" –

46 ובפשטות נראה, שציווי זה הוא המשך לפסוקים
47 הקודמים¹⁴ – הוראה ל"העם הזה", ל"הכהנים בני לוי",
48 אשר להם הוא נתן את התורה, והציווי "תקרא את התורה
49 הזאת" בלשון יחיד, הוא הוראה ליהושע, שמקץ שבע
50 שנים, לאחר הכניסה לארץ ישראל (אחרי מות משה)¹⁵,
51 תקיים מצות "הקהל" והוא יעורר את ישראל "ויראו את
52 ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"

1 בלשון יחיד⁴. צריך איפוא לומר, שבכך התכוין משה
2 לאחד המיוחד, וכיון שבפסוקים הקודמים מוזכר⁵ "ויקרא
3 משה ליהושע", סביר לומר שדברים אלו נאמרו ליהושע,
4 שהיה, כדברי רש"י בפסוקים הקודמים, "דבר לדור"⁶,
5 מלך.

6 גם המקור להמשך דברי רש"י "מתחילת אלה
7 הדברים" מובן, כדלעיל. וכן יש להוסיף, שרש"י מתכוין
8 להבהיר ענין זה: בפסוקים הקודמים⁷ מוזכר אותו ביטוי
9 "ויכתוב משה את התורה הזאת" ושם הכוונה היא לסיום
10 התורה כולה⁸, ולכן מדגיש רש"י שצאן כוונת המילים "את
11 התורה הזאת" אינה לתורה כולה, אלא למשנה תורה
12 בלבד.

13 אך השאלה היא:

14 (א) אכן, מנין מסיק רש"י בפשוטו של מקרא שהכוונה
15 היא רק "מתחילת אלה הדברים"? [אין לומר שלכן אומר
16 רש"י "כדאיתא במסכת סוטה", כדי לומר שאכן דבר זה
17 אינו ידוע מפשוטו של מקרא, אלא מן הנאמר במסכת
18 סוטה, כי אז נשאת השאלה בעינה – מדוע אין להסביר
19 בדרך הפשט שהכוונה היא לתורה כולה, כפי שמוסבר
20 ביטוי זה בפסוקים הקודמים)]⁹?

21 (ב) כיון שנאמר בפסוק "את התורה הזאת", צריך היה
22 רש"י להשתמש בביטוי דומה ולומר "המלך היה קורא
23 במשנה תורה"¹⁰, או "ספר זה" וכדומה, בהתאם לנאמר
24 "התורה הזאת", ולא היה עליו לציין מנין הוא מתחיל את
25 הקריאה¹¹.

26 אין לומר שרש"י כותב "מתחילת אלה הדברים" מפני
27 שזה בהתאם להלכה, ובהתאם ללשון המשנה, כי, כאמור,

(4) וראה תיב"ע עה"פ: תיקרון ית אורייתא.

(5) לא, ז.

(6) ובפרש"י לפני זה (נציבים כט, יב): מפרנס לפרנס ממש ליהושע.

(7) לא, ט.

(8) ראה פרש"י עה"פ. וראה רמב"ן וטור הארוך שם.

(9) בדבק טוב לפרש"י: ומדאמר הזאת משמע דווקא משנה תורה.

וצ"ע דהרי נאמר לפניו "הזאת" על כל התורה, כנ"ל (אבל ראה לקמן הערה 20). ולהעיר שבדפוס ב' וכוי"כ כתי"ר רש"י לא נעתקה בהד"ה תיבת "הזאת".

(10) ראה לשון רש"י סוטה שם (במשנה ד"ה שנאמר) הובא לקמן

בפנים. פרש"י ד"ה וחגיגה מגילה ה, א.

(11) בדפוס ראשון דרש"י: מאלה הדברים מתחלת הספר.

(12) לא, ב.

(13) שם, ג ואילך.

(14) ועפ"ז יומתק שחיכה לומר להם מצוה וציווי ה' לסוף ארבעים

שנה ובינוס* מוחות** אף ש"ל שלא ה' יכול לאומרו לפניו שהרי הציווי

ה' לקרוא משנה תורה שלא נגמרה (ובפרט – כתיבתה) עד יום מותו.

(15) להעיר מסוטה שם (סע"א) הוה אמינא נימנו מהשתא, ובפרש"י

שם: משנת הארבעים והלאה.

(* ובפרט לפי פי' הב' ברש"י שם (לא, ב ד"ה אנכי) לצאת ולבוא בדברי תורה שנשתמו ממנו מסורות ומעניות החכמה.

(** ולהעיר שאף שע"ד ההלכה למדין מהכתוב שבפרשתנו (לא, יט) "ונתנה כתבו לכם את השירה הזאת" – מצות כתיבת ס"ת (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע יח. חינוך בסופו.

ונוד) הרי פרש"י שם שוהו "האינו השמים עד וכפר אדמתו עמו".

21 יקרא דברי תוכחה אלו לפני ישראל בסיום כל שבע שנים
22 בדורות הבאים.²⁴
23 אך ניתן לשאול: גם חלק מהפרשיות והפסוקים מתוך
24 "אלה הדברים" אינם קשורים באופן ישיר ל"ויראו את ה'
25 אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת"?
26 לכן מדגיש רש"י "מתחילת אלה הדברים כדאיתא
27 במסכת סוטה" – הוא התחיל מ"אלה הדברים", ובהמשך
28 הוא קרא כמפורט במסכת סוטה, ששם מוזכר אילו
29 פרשיות מתוך "אלה הדברים" קרא המלך, ועל אילו
30 פרשיות הוא דילג.²⁵

ו.

הסברת ההכרח לדברי רש"י מן הפשט

31 אך מתעוררת השאלה: אם המטרה היא "למען
32 ישמנו... אין מובן: בכניסתם לארץ מנו בני ישראל יותר
33 משש מאות אלף יוצאי צבא, לכך יש להוסיף את הצעירים
34 שגילים פחות מעשרים, ואת הנשים וכדומה. ועל-אחת-כמה-
35 וכמה גדל מספרם בהיותם בארץ ישראל בשנים שלאחר מכן,
36 וכיצד ייתכן שכלל ישראל יוכלו לשמוע את דברי המלך?
37 לגבי הנאמר בתורה מספר פעמים שמשה דיבר אל כל
38 ישראל, (הרי א) לא נאמר שנכללו בכך גם נשים וטף²⁶,
39 (ב) לא כתוב שכולם היו חייבים לשמוע את כל המילים
40 דוקא מפי משה רבינו, ובבת אחת.²⁷

משה את התורה הזאת" הכוונה למשנה תורה (וראה ספורנו שם). ולפ"ז
כ"ה גם פ"י הפשוט ב"תקרא את התורה הזאת" שבפסוק זה – שבא
בהמשך לפסוק הנ"ל. וראה פרש"י יהושע א, ח.
21) ולפ"ז י"ל שזה שהעתיק רש"י "תקרא את התורה הזאת" הכוונה
לכל המשך הפרשה.
22) כפרש"י ר"פ דברים. וראה ש"ך עה"ת עה"פ כאן.
23) ראה פענח רזא ר"פ דברים: וכן נראה לפרש כו'. ולהעיר מיהושע
שם.

24) ויש להוסיף בזה שע"פ פש"מ מכיון שהקהל צ"ל גם "הנשים
והטף" אין מקום לקרות כל התורה כ"א רק הפרשיות המזוירות אותם על
קיום התומ"צ, כי קריאת כל התורה תכביד כו' עליהם, הן בכמות (אריכות
הזמן), ובעיקר שלא ילמדו מזה להיות "ויראו את ה' ושמרו לעשות
גו'". וראה אברבנאל כאן.

25) וזה שכתב רש"י במס' סוטה י"ל שבא לשלול המאמר כמו"ש
בתוספתא סוטה (פ"ז, ט) ששם הובאה גם דעת רבי "לא הי' צריך
להתחיל מראש הספר", שאינו מתאים בפש"מ.

26) דבין בר"פ ויקהל וכן בר"פ קדושים ור"פ דברים לא פרש"י שהי'
גם (נשים ו)טף (וראה רא"ם ר"פ קדושים).

ומ"ש בוח"ב (קצה, א) "האנשים והנשים והטף", פ"י באור החמה
שם: ורב אבא תירץ.. דלא יליף מהתם אלא סי' רבוא אבל לא טף, וכן
משמע ברמב"ן ר"פ ויקהל. ולהעיר מריש פ' נצבים. – וראה לקו"ש חכ"ו
ע' 269 ואילך.

27) ראה אוה"ח שם: אמנם בשאר הזמנים הי' מתקבצים את שנדבה
רוחו אותו. וראה בספר זכרון ר"פ קדושים: בשאר פרשיות התורה .. לאו

1 באמצעות קריאת יהושע לפניהם את "התורה הזאת", את
2 כל התורה¹⁶, אשר נתן משה לכהנים בני לוי.
3 כדי למנוע פירוש זה¹⁷, אומר רש"י "המלך היה קורא
4 מתחילת אלה הדברים", ובכך הוא מבחיר: (א) כך היה
5 כאשר היה מלך – זוהי מצוה לדורות, ולא רק בסוף שבע
6 שנים לאחר הכניסה לארץ¹⁸. (ב) ההוראה ניתנה ליהושע
7 כמלך, ולא כפי שמכניס את ישראל לארץ¹⁹. (ג) קראו
8 "מתחילת אלה הדברים", ולא את התורה כולה, אשר נתן
9 משה לכהנים בני לוי.

ה.

נקראו פרשיות המעוררות לשמירת תורה ומצוות

10 ההכרח לומר שלא קראו בהקהל את התורה כולה
11 מובן בפשטות²⁰:
12 כיון שהמטרה היתה "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
13 את ה' אלקיכם ושמרו לעשות..."²¹, חשוב לקרוא את
14 הפרשיות המעוררות ל"ויראו את ה' אלקיכם ושמרו
15 לעשות..."
16 לכן אומר רש"י "מתחילת אלה הדברים", ולא "משנה
17 תורה" וכדומה, כי המילים "אלה הדברים" מדגישות
18 שאלה הם דברי תוכחה²² אשר דיבר משה בסמוך
19 לפטירתו כדי לעורר את ישראל²³ לקיים ולשמור את
20 המצוות. ובדומה לכך הורה משה למלך, אשר כמשה,

16) ולהעיר מהל' דעת אחרים בספרי שופטים (יו, יח) שהוצרך
ללימוד "אין קורים ביום הקהל אלא משנה תורה בלבד". וראה בארוכה
בביאור הרי"ף פ' פירוש פ' פירוש ר"ס"ג פרשה י"ד, שלדעת הת"ק שם
ועוד (ולהדריעות שלמדין מפרשתנו) היו קורין כל התורה בהקהל, ע"ש
בארוכה.

17) להעיר מלקח טוב כאן: ויצו משה אותם לאמר: להזהיר המצוה
לדורות על פרשת המלך.

18) והכרחו לפרש כן גם בפש"מ י"ל שהוא מהתחלת הכתוב
"בבוא כל ישראל לראות את פני ה' במקום אשר יבחר", והיינו שהחייב
הוא (א) כאשר עולים לרגל, שהוא (ב) במקום אשר יבחר – בביהמ"ק.
וע"פ פש"מ "במקום אשר יבחר" קאי על בית הבחירה בירושלים
(פרש"י ראה יב, יא) – ראה פני דוד (להחיד"א) כאן. ואפי' את"ל שקאי
גם על שילה (וראה רא"ם ועוד לפרש"י ראה שם ה), וכמפורש בספרי
(ראה טז, ב. תבוא כו, ב. וראה ספרי במקומות הנ"ל), דגם שילה הוא
בכלל המקום אשר יבחר ה', וגם שם הי' העלי' לרגל (וראה רמב"ן ראה
טז, ט. שם יב, ח. וראה הר המור"י לרמב"ם הלי' ביהב"ח בתחלתן), הרי
עכ"פ לא מצינו זה בהי"ד שנה שעמד המשכן בגלגל (שאו היו הבמות
מותרות – זבחים קיב, ב).

ואף שלא ידעו כמה שנים יעברו עד שילה ועמידת שילה וכו' – אבל
ידעו (ובפשט"ם) שיעבור זמן עד שילה ובין שילה לביהמ"ק. וכפרש"י
נעיל (ראה יב, יא).

19) דאין מובן כ"כ מה זה שייך לשתפעול קריאתו דוקא ליראה
ולעשות גו'.

20) לפי מ"ש במשכיל לדוד בפרש"י (לא, ט) י"ל שגם פ"י "ויכתוב

19 וכיצד ייתכן שתהיה בימה במקדש כדי להשתמש בה רק
 20 אחת לשבע שנים? דבר זה היה עלול אף להפריע, כנראה,
 21 לעבודה השוטפת בבית המקדש תמיד³⁵.
 22 לפיכך מוסיף רש"י "של עץ שהיו עושין" – היה זה
 23 דבר ארעי, מעץ³⁶, אשר היו עושין אותו³⁷ במיוחד בעת
 24 שנוקקו לו אחת לשבע שנים³⁸.

ז.

שתי הדעות לגבי קריאת התורה על ידי המלך

25 מן העניינים המופלאים³⁹ בדרך ההלכה שניתן ללמוד
 26 מפירוש רש"י זה:

27 בקריאת הפרשיות ממשנה תורה על ידי המלך, יש
 28 שתי דעות⁴⁰, האם זוהי חובת המלך, שבזמן הקהל עליו
 29 לקרוא את פרשיות התורה לפני כל העם, או שזהו פרט
 30 במצות הקהל, שבקיומה צריכות פרשיות אלו להיקרא על
 31 ידי המלך.

32 כן ניתן לדון לגבי הבימה שהקימו לשם כך, האם זה
 33 לצורך המלך, שמפני כבודו צריך לבנות בימה שעליה
 34 הוא יקרא, או שזה אחד מדיני מצות הקהל.

1 ואילו כאן – א) נאמר "הקהל את העם האנשים
 2 והנשים והטף" (ב) המצוה היא "תקרא את התורה הזאת...
 3 באזניהם...", וכיצד ייתכן שכולם יוכלו לשמוע זאת²⁸?

4 לפיכך צריך רש"י להוסיף שהמלך קרא זאת "על
 5 בימה" – מקום גבוה, כדי שכולם²⁹ יוכלו לראות אותו³⁰
 6 ולשמוע³¹.

7 ומיד כשמזכיר רש"י שהיה זה "על בימה", הוא צריך
 8 להבהיר שהיתה זו בימה "של עץ שהיו עושין בעזרה",
 9 כדי למנוע שאלות העשויות להתעורר לפי מה שלמדנו
 10 לפני כן בחומש:

11 א) מן הנאמר ש"תקרא את התורה הזאת" יתקיים
 12 "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך"³², מובן, שהיה
 13 זה במקום של פני ה' אלקים – בפנים, נס גדול ביותר!
 14 וכיצד ניתן לשנות ולבנות בימה בבית המקדש. לכן אומר
 15 רש"י "בעזרה", כפי שמוצאים פעמים רבות³³ "וירא כבוד
 16 ה'" – בפתח אהל מועד.

17 ב) כבר למדנו על המשכן, שכליו היו משמשים
 18 לתפקידם כל יום³⁴, ומובן שכך היה גם בבית המקדש.

עושין אותה במיוחד להקהל, ואח"כ היו מסירים אותה הרי מפורש
 (ראה יב, ד) "לא תעשון כן לה"א" ופרש"י "אזהרה למוחק את השם
 ולנותן אבן מן המזבח או מן העזרה,
 ולכן צריך לפרט "של עץ", שע"ז לא נאמר האיסור בכתוב. אף ש"ל
 שבלא"ה אין בו איסור, כיון שאין צ"ל קבוע בבנין. ויש לעיין אם
 כשנתצו אח"כ יש בזה משום נותן מן העזרה. וראה באר שבע לסוטה
 שם ד"ה עושין לו בסופו. ואכ"מ.

37) ופשוט שע"פ פש"מ אין רש"י צריך לפרש איך בנו בימה של
 עץ בעזרה – אף שנאמר (שופטים טז, כא) "לא תטע לך אשרה כל עץ
 אצל מזבח ה' א" (וראה ספרי שם. ירושלמי מגילה פ"א ה"ד בטעם דחית
 הקהל כשחל בשבת. וראה רמב"ד הל' ביהב"ח פ"א ה"ט. הל'
 ע"ז ספ"ו. ובכ"מ) –

כי בפש"מ פרש"י שם "אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית"
 (וראה רמב"ן ורא"ש שם). ולהעיר שגם בפירושו לש"ס משמע שס"ל
 שאין בזה משום "לא תטע גו'" שהרי בסוטה שם (רע"ב, ובמגילה שם)
 הביא הטעם (ע"ז דלא עבדינן הקהל בשבת וי"ט) דירושלמי "מפני
 הבימה" והביא רק התירוץ (ע"ז דונעבדה מאתמול) דחקה לה עזרה.
 ואכ"מ.

38) וכתב רש"י "בעזרה" ואינו מפרש (כבגמ' סוטה שם. יומא טז,
 ב. רמב"ם הל' חגיגה שם ה"ג וד') שהי' בעזרת נשים, כי בפש"מ אינו
 מוכרח וגם בסוטה שם לא אמרו זה אלא מפני הקושי דאין ישיבה
 בעזרה כו' ורש"י לא הביא בפ"ה ע"ה דאין ישיבה כו' וכאן אינו מזכיר
 שהמלך יושב. ולהעיר מירושלמי סוטה פ"ז ה"ז שלדעת כמה (מפרשים
 ש)הי' בעזרת ישראל. ראה מנחת קנאות סוטה שם. הר המור"י לרמב"ם
 הל' ביהב"ח שם ה"ט. ובכ"מ. ואכ"מ.

39) לשון השל"ה במס' שבועות (קפא, א).

40) בהבא לקמן ראה גם ביאור הרי"ף פ'ערא לא לשה"צ רס"ג ח"א
 מ"ע טז. ח"ג פרשה יו"ד. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הקהל. וש"נ.
 לקמן ע' 394 ואילך. וראה לקו"ש ח"ל"ד ע' 188 ואילך והערה 20.

דוקא לכולם אלא לאוהבי דבר השם הרוצים ללמוד ולשמוע. ומוכיח
 מהקדמת הרמב"ם לפיה"מ. ובגו"א ר"פ קדושים: שכל התורה כו' לא
 היו מחוייבים שיבואו כל ישראל שאם לא הי' להם פנאי לא היו באים
 [וברא"ש שם ע"ד סדר משנה "דמשה שנה להם כתות כתות". אבל ראה
 אור החיים ומשכיל לדוד שם בפ"י דבריו].

ולכאורה צ"ל כן לפרש"י בפש"מ שהי' ויכ"י אפשר שיוכל לדבר
 עם ששים רבוא איש בפעם אחד (לשון הכלי יקר ר"פ דברים). ובספר
 זכרון ר"פ קדושים "דאלת"ה נס גדול הי' שיכיל את כולם אוהל משה".
 בלקח טוב ר"פ דברים: מלמד שהי' מדבר וקולו הי' מהלך בכל
 מחנה ישראל. ועד"ז בפענח רזא שם (וראה ירושלמי פסחים פ"ה ה"ה:
 ניתן כח בקולו של משה והי' קולו מהלך בכל ארץ מצרים מהלך מ' יום).
 אבל הי' צריך להיות (עכ"פ) רמו ע"ז בפש"מ. וראה לקמן הערה 29.
 28) להעיר מלח"מ ברמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ו שמפרש "ומי שאינו
 יכול לשמוע מכוון לבו לקריאה זו" – ש"הוא במקום רחוק ובמקום
 שאינו יכול לשמוע", ואינו ע"פ פש"מ – באזניהם.

29) ולכאור' בכל אופן היו צריכים לנס שכולם אנשים נשים וטף יוכלו
 ליכנס בעזרה. ראה אלשיך"ן כאן. מאירי מגילה ה, א. אבל בפש"מ לא
 נתבאר גודל העזרה ולכן לא הוכרח רש"י לפרש בזה.

30) שאז יכול (בכל יתור) לכוון לבו לקריאה זו (ראה הערה 28).

31) וכ"כ הרמב"ם (הל' חגיגה פ"ג ה"ד): כדי שישמעו קריאתו.

32) וי"ל בפשטות שזהו מקורו של רש"י שהי' בעזרה, ולא כדעת
 ראב"י בתוספתא שם (ח) "בהר הבית". וראה קרית ספר לרמב"ם שם
 ובהערה 35.

33) קרח טז, יט. חקת כ, ו. ועוד.

34) לבד קדח"ק שחפורש בו: ואל יבוא בכל עת (אחרי טז, ב).

35) משא"כ באם הי' בהר הבית מקום רחב. אבל לאידך באם הי'

בהר הבית אין מוכרח כ"כ לבימה שהי' לא הי' כל המקום במישור

(דהחיל י"ב מעלות וכו' – מדות פ"ב מ"ג. רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ו).

36) עוד י"ל הטעם שמפרט "של עץ" כדי לתרץ דמכיון שהי'ו

22 יושב...⁵⁰, וכן לגבי הבימה נאמר "עושין לו⁵¹ בימה של
23 עץ".

24 לפיכך מסביר רש"י בגמרא "כדתניא בספרי בפרשת
25 המלך"⁵² – שזוהי הלכה במצות המלך.

ה.

הקהל – עבודה מתוך קבלת עול

26 מיינה של תורה שבפירוש רש"י:

27 כבר דובר פעמים רבות על כך שהתורה היא נצחית⁵³,
28 ולמרות שמצות הקהל אינה יכולה להתקיים עתה
29 בגשמיות בבית המקדש, בכל זאת היא קיימת בעבודה
30 הרוחנית⁵⁴ במשכן והמקדש הפרטי אשר בתוך כל אחד
31 ואחד מישראל⁵⁵.

32 משמעות מצות "הקהל" אצל כל יהודי היא איסוף
33 וריכוז כל כחותיו הנפשיים, וכן כוחות המחשבה, הדיבור
34 והמעשה שלו⁵⁶, הבאתם והצבת כל אלה בבית המקדש
35 הפרטי שלו –

36 וזאת על ידי – "המלך היה קורא" – הקריאה
37 וההמשכה לכל כחות הנפש היא על ידי "המלך", אשר
38 בכוחות נפשו של כל יהודי הכוונה היא להתבטלות עצמית
39 וקבלת עול מלכות שמים.

1 בפשטות תלויה ההכרעה בשאלה זו, הראשונה, במקור
2 שממנו לומדים שהמלך חייב לקרוא בתורה⁴¹: רש"י
3 בפירושו למשנה⁴² אומר: "ואותה קרייה על יד מלך היא
4 כדתניא בספרי בפרשת המלך את משנה התורה הזאת אין
5 קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה". כלומר, לומדים
6 זאת מהפסוק בפרשת המלך⁴³, בפשטות, כיון שזוהי אחת
7 מחובות המלך⁴⁴. אך אם לומדים זאת מן הפסוק
8 בפרשתנו, "תקרא את התורה הזאת", כדלעיל, הרי מובן⁴⁵,
9 שזהו אחד מדיני מצות הקהל⁴⁶.

10 לפי האמור לעיל יוצא, לכאורה, שרש"י בפירושו על
11 התורה, לפי פשוטו של מקרא, לומד שענינים אלו הם
12 פרטי הלכות של מצות הקהל, הנלמדים מן הפסוק בפרשת
13 הקהל "תקרא את התורה הזאת" – הן הפרט "המלך היה
14 קורא" והן הכנת הבימה, כדי שכל ישראל יוכלו לשמוע
15 את פרשיות התורה, כדלעיל⁴⁷.

16 לעומת זאת, בפירושו לגמרא, מפרש רש"י את פשוטה
17 של המשנה, והמשנה מכנה ענין זה בשם "פרשת המלך"⁴⁸,
18 ולאורך כל דברי המשנה מודגש כבודו של המלך, כנאמר
19 "והוא יושב עליה, חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה
20 לראש הכנסת, וראש הכנסת .. לסגן... לכהן גדול, וכהן
21 גדול נותנה למלך (ו"כולה משום כבודו דמלך"⁴⁹), קורא

ולמען ילמדו ויראו את ה"א ושמרו לעשות גו", וזה נתוסף ע"י
שומעין הקריאה מהמלך ורואים אותו כו' (כנ"ל הערה 30). וראה
רמב"ם שם סה"ו: ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא כו'. וראה
אברבנאל כאן: עוד בפומבי גדול יקרא הגדול שבעם שהוא המלך כו'
כדי שישמעו ויתפעלו לבותיהם מהדברים ומכבוד המדבר והקורא כו'.
48 להעיר מתויר"ט במשנה שם: והא דקרי לה פרשת המלך ולא כן
בשל כה"ג.

49 סוטה שם ע"ב.

50 שג"ז משום כבודו – ראה גמ' שם.
51 ראה גם לשון רש"י במגילה שם. ולהעיר שבדפוס שני ובכו"כ
כת"י רש"י כאן "שעושין לו בעזרה".

52 ויומתק ע"פ פרש"י סוטה שם וגירסתו במשנה שמפרט בקריאתו
"פרשת המלך", ושקורא לבסוף "ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי
מלך" (פרש"י שם), משא"כ להרמב"ם בפיה"מ שם. ובהל' חגיגה שם
ה"ג (ועד"ז הוא בסמ"ג וחינוך) שאינו מפרט בקריאתו פרשת המלך
בפ"ע. וכג"ז המשנה בירושלמי. וראה שנויי נוסחאות במשניות. וראה
תויר"ט ומלאכת שלמה במשנה שם.

53 תניא רפי"ז.

54 ביאור פרטי עניני הקהל ע"ד הקבלה – ראה לקוטי לוי"צ
אגרות־קודש ע' רלט ואילך. רמה ואילך.

55 ראה גם מכתב כללי דעש"ק ח"י אלול תש"מ וש"י (נדפס
בלקו"ש ח"ט ע' 611 ואילך).

56 להעיר מלקו"ת תצא לו, א. לז, א.

41 ונפק"מ להלכה אם קריאת המלך (וכן הבימה*) מעכבת במצות
הקהל – ראה הרי"פ פערלא שם. וראה מג"ח שם. ועוד.

42 סוטה שם ד"ה שנאמר.

43 ועד"ז להדיעה שלמדן ממה ששנינו בספרי שם שלכך נאמר
משנה תורה משום שעתידה להשתנות, להשתנן שהמלך משנן בפרשת
הקהל ראה מאירי לסנהדרין ספ"ב.

44 עד"ז כתב הרי"פ פערלא שם, אלא שמפרש שלכן נצטוה במצות
כתיבת ס"ת (לעצמו) – משנה תורה.

45 אבל אין מוכרח לומר שתלוי אם מונין אותן לכו' מצות – ראה
רי"פ פערלא שם), כי גם לדעת היראים (ס"י רפט, רצ ובהשלם רסו תלג)
ועוד שמנה מ"ע בפ"ע "צוה הקב"ה שיקרא המלך" י"ל שמצותו הוא לא
מצד חיובי המלך כ"א מדיני ומצות הקהל. וראה לשון היראים (רפט,
רסו) ומנין שבמלך דבר הכתוב דכתיב כו' (וראה לשון הסמ"ג מ"ע רל).
וראה חינוך מצוה תרי"ב.

46 ולכאו' נפק"מ גם באיזה ספר תורה הי' קורא: ע"פ דרשת רש"י
בסוטה (וכן לשאר הדרשות בספרי שם) משמע שקורא בהתורה שמונת
אצלו שמצוה עליו לכתבו (ראה בארוכה ברי"פ פערלא שם), משא"כ
באם למדין מפסוק שבפרשתנו "תקרא את התורה הזאת" שבא בהמשך
להכ' לפניו "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכתנים בני לוי
הנושאים את ארון ברית ה'", י"ל שהי' קורא בהס"ת שבעזרה כמ"ש
רש"י בב"ב יד, רע"ב (ועד"ז בשטמ"ק שם בשם הראב"ד). אבל ראה
צפע"נ פרשתנו ל, ט. וש"נ.

47 שייכות פרטים אלו להקלה היא – כי תוכנה הוא "למען ישמעו

* לפר" צנ"ק בתורה" כתב (סוטה שם) דהקשה לפי רש"י שם "יקרא בלא בימה (ביו"ט) מנלן דבימה מעכבת". וראה ט"ז אר"ח סתר"ח.

18 שהקריאה של "המלך היה קורא" נקלטת, ויש לה קיום
19 והשפעה בכל כחות הנפש ומחשבה דבור ומעשה במשך
20 כל השנה כולה.

21 עם זאת חייבים לדאוג לכך שהבימה תהיה א) של עץ
22 ב) שהיו עושין בעזרה:

23 ההתנשאות צריכה להיות באופן עראי, של עץ, ויש
24 לנצלה רק לצורך קדושה "בעזרה" – כאשר על האדם
25 לקיים את "הקהל", לרכז את כל הכחות וכו' – אך כאשר
26 אין הוא נמצא בעזרה, ואין הוא במצב נעלה של קדושה
27 ועבודת ה', עלולה לצמוח מכך התנשאות שנוגדת
28 למטרה⁶⁴.

29 ובמיוחד בעמדנו בימים של הכנה לשנת הקהל ניתנים
30 לכל יהודי הכחות ליישם את המשמעות של "הקהל"
31 במקדשו הפרטי, ועל ידי כך נזכה לקיים את מצות הקהל
32 כפשוטה בבית המקדש השלישי ונשמע את הקריאה
33 בתורה מפי המלך המשיח בשנת הקהל זו הבאה עלינו
34 ועל כל ישראל לטובה.

(משיחת ש"פ וילך תשל"ה)

1 בדומה להסברו⁵⁷ של ה"צמח צדק"⁵⁸ לגבי המלך
2 כפשוטו, שהמלך מעורר קבלת עול ויראת ה'⁵⁹ לכל
3 ישראל⁶⁰.

4 ועל כך אומרים ש"המלך היה קורא" קשור למצות
5 הקהל: הענין של "למען ישמעו ולמען ילמדו וידאו את
6 ה'" יכול להתקיים רק על ידי קבלת עול, ואילו כאשר
7 נעשה הדבר מפני תענוגו של האדם, עלולה להתערב בכך
8 תחושה של מציאות עצמית, ואז נפגמת שלימות המטרה
9 של "וידאו את ה' אלקיכם".

ט.

10 קבלת עול באופן של "בימה של עץ שהיו עושין בעזרה"
11 לכך יש להוסיף את ההמשך, שקבלת העול והיראה
12 צריכות להיות באופן של "בימה". קבלת עול ויראה בלבד
13 עלולות להביא לידי התבטלות כאסוקפה הנדרסת והיהודי
14 לא יוכל לעבוד את ה' כראוי⁶¹. לכן צריך לעשות זאת
15 באופן של "בימה" תוקף, יתגבר כארי⁶², וגם על ידי כך
16 יכול האדם להתנשא על היצר הרע – "יודגו יצר טוב על
17 יצר הרע"⁶³.

17 והתנשאות שבעבודה מתוך קבלת עול מביאה לידי כך

61 ראה טור ושו"ע (וראדה"ז ובמהד"ת) א"ח בתחלתו. ראה תו"א
צא. ב. קיט, ג ואילך. לקו"ת במדבר טו, ג. ובכ"מ. וראה לקו"ש
[המתורגם] חט"ו ע' 255 ואילך.
62 טושו"ע א"ח בתחלתו. וארי – מלך שבחיות (חגיגה יג, ב).
63 ברכות ה, רע"א. ראה תניא פכ"ט (לו, א). לקו"ת שם.
64 ראה שו"ע אדה"ז א"ח מהד"ק ס"א ס"ג (וראה ב"י שם): שלא
יקנה קנין נפשו להיות עו פנים אפילו שלא במקום עבודתו ית.

57 שביים כ"ט אלול (תקמ"ט) הוא יום הולדת שלו.
58 דרמ"צ מצות מינוי מלך.
59 ראה רמב"ם שם ה"ו: ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי
הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא"ל.
60 להעיר שהתחלת קריאת המלך "וקורא מתחילת אלה הדברים עד
שמע ושמע והי' אם שמוע" (משנה סוטה שם) – שמע קבלת מלכות
שמים והי' אם שמוע קבלת עול מצות (פרש"י במשנה שם). וראה לקו"ש
חכ"ד ע' 106.

המשך ביאור למס' קידושין ליום ראשון עמ' 1

14 שמותר לשאתה, קרינא ביה – אנו מקיימים גם 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ וְגו',
15 שהותרה לביאה ראשונה, וְכָל הַיּוֹבָא דְלֵא קְרִינָא בִּיה – כל שאי
16 אפשר לקיים 'וְהִבְאֵתָה אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ' וְגו', שאסור לשאתה, לֹא
17 קְרִינָא בִּיה – אין מקיימים גם את 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ' וְגו', ואסור גם
18 בביאה ראשונה.
19 הגמרא מביאה ברייתא לפרש את אופני היתר יפת תואר: תְּנוּ
20 רְבִנְךָ, נאמר בפרשת יפת תואר 'וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְחָהּ', והיינו רק כשנתן
21 עיניו לישאנה בְּשַׁעַת שִׁבְחָהּ מותרת, אך אם מתחילה לקחה
22 למוכרה או לשפחה ואחר כך נתן עיניו בה, אסורה.
23 ומה שנאמר 'אֵשֶׁת', פירושו, וְאֵפִילוּ אֵשֶׁת אִישׁ מותרת. ומה שנאמר
24 'יִפֶּת תוֹאֵר', היינו שמתגרה בו יצרור מחמת יופיה, ללמד שלא דְּבָרָה
25 תוֹרָה אֵלָּא בְּנֶגְדַי יִצְרַע הָרַע המסיתו לבוא עליה, ובקושר רב התירה
26 אותה, משום שמוֹכַב שִׁיאֲכֹלוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׂר

1 נתירה יכשל בה באיסור, ולכן גם לכהן יש להתיר. כי פְּלִיגֵי – מה
2 שנחלקו, בְּבִימָה שְׁנִיָּה שכבר נחה רוחו, רַב אִמְר מוֹתֵר, וְשִׁמּוּאֵל אִמְר
3 אִסוּר. רַב אִמְר מוֹתֵר, משום שהואיל וְאִישְׁתְּרִיא אִישְׁתְּרִי – כיון
4 שהותרה ביאה ראשונה, הותרה לגמרי, וְשִׁמּוּאֵל אִמְר אִסוּר, משום
5 דְּהָא תוֹיָא לָה – שהרי היא גְּיוֹרֵת, וְגִיּוֹרֵת לְבָהּ לֹא תוֹיָא – אינה
6 ראויה, שאסורה לו.
7 הגמרא מבארת באופן אחר: אִיבָא דְאִמְרֵי – יש אומרים, שְׁבִיבָא
8 שְׁנִיָּה בּוֹלֵי עֲלָמָא לֹא פְּלִיגֵי דְאִסְרָא – הכל מודים שאסורה, משום
9 דְּהָא תוֹיָא לָה – שהרי היא גְּיוֹרֵת ואסורה לכהן. כי פְּלִיגֵי – באיזה אופן
10 נחלקו, בְּבִימָה רֵאשׁוֹנָה, רַב אִמְר מוֹתֵר, דְּהָא לֹא דְּבָרָה תוֹרָה אֵלָּא
11 בְּנֶגְדַי יִצְרַע הָרַע – שאם לא נתירה יכשל בה באיסור, ולכן גם לכהן
12 יש להתיר, וְשִׁמּוּאֵל אִמְר אִסוּר, משום שרק בְּלֵ הַיּוֹבָא דְקְרִינָא בִּיה –
13 כל שאפשר לקיים 'וְהִבְאֵתָה אֵל תוֹךְ בֵּיתְךָ' וְגו', וְהִיָּתָה לָךְ לְאִשְׁה/

ילקוט לוי יצחק על התורה

צא

רמז, דהשם "שקוצי"ת" (השורה האחרונה דתפלת אנא בכח), הוא ר"ת קריאת שמע וציצית תפילין, דהם כללות כל התורה כולה, והביאור

מצות קריאת שמע וציצית ותפילין הם כלל התורה ומצות, כי:

מצות קריאת שמע כוללת כל המצות כמ"ש⁵ וזאת המצוה כו', וכתב בתרי"ג מצות קריאת שמע, ובק"ש יש רמ"ח⁶ תיבין לנגד רמ"ח מצות עשה.

וציצית גימטריא ת"ר ועם ה' קשרים וח' חוטין הוא תרי"ג שכוללת כל המצות כדרז"ל⁸.

וכן תפילין הוקשה כל התורה לתפילין כדרז"ל⁹ ע"פ למען תהי' תורת ה' בפיד.

ודע שיש שם¹⁰ שקוצי"ת, ה"שם האחרון דאנא בכח כו', והוא במלכות, והוא ר"ת קריאת שמע וציצית תפילין. לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שלד

מז - והיה לאות על ידכה ולמומפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

צ

ביאור, כתיבת התפילין - תש"ר קודם לתש"י, הנחת התפילין - תש"י קודם

בתפילין בכלל - הן דרש"י, הן דרבינו תם, והן דשמואל רבא,

בסדר כתיבתו, שזהו מה שמכנים אותם, כותבין מתחלה תפילין של ראש ואח"כ תפילין של יד, שתפילין של ראש הוא ז"א², ותפילין של יד הוא דמלכות³.

ובסדר הנחתו, שהוא מה שמקיימין את מצותן מניחים מתחלה תפילין של יד בדו"עא שמאלא, ואח"כ תפילין של ראש, מלכות⁴ קודם לז"א.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזוהר בראשית עמוד רטו

(1) מכילתא סוף פ' בא. ראה טור שו"ע או"ח סי' לב. שו"ע אדמו"ר הוקן שם סעיף א.

(2) תפילין של ראש מורה על העבודה פנימית של מוחין ומדות, ותפילין של יד מורה על עשיית המצות בחי' מלכות - קבלת עול ויראת ה'. ראה לקוטי שיחות חלק יט ע' 53.

(3) ראה אור התורה ואתחנן ע' שמה וז"ל: תש"י שהם מוחי' דמל' הם נק' החב"ד שיש בזה לעולמות כו' ותש"ר הם המשכות חכמתו כו' להעולמות... ההפך בין ד' מוחי' דתש"י שהם בבחי' מל' לדי' מוחי' דתש"ר שהם בבחי' ז"א כי בחי' מל' היא מקור דבי"ע דהיינו שהיא בחי' ממכ"ע כנ"ל והחב"ד הוא ענין כמ"ש כולם בחי' עשית ומוזה נמשך ג"כ חכ' בכל נפש המשכלת, והנה בחי' זו שהוא ית' ממכ"ע מורגש בשכל אנושי כנ"ל רק שהציווי הראת לדעת היינו להתבונן בזה והו"ע ד' מוחי' דתש"י שהוא הדעת איך הוא ית' ממכ"ע שברא כל העולמות מאין ליש ואתה מוחי' את כולם ולפי שדבר זה נרגש ונודע ולכן נק' המל' עלמא דאתגליא ע"כ נק' בחי' מוחי' אלו החב"ד שיש בזה העולם וכן שרשן למעלה הם חב"ד הנמשך ומתפשט ממנו ית' להעולמות היינו בחי' מלכותך כו' ונק' חכ' תתאה אבל תש"ר הם המשכות כחב"ד ממנו ית' להעולמות שיהי' להם ידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה מבחי' מל' והו"ע מוחי' דז"א והוא מבחי' ח"ע. עי"ש.

וראה תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' ע' קח ואילך.

(4) ראה לעיל סי' פט, דהקדמת תפילין של יד הוא ע"ד הקדמת נעשה ונשמע. ועיין גם אמרי בינה שער התפילין [מהדרת ה'תשס"ט] קסב, ג. אור התורה ואתחנן ע' שמו. דרושים לראש השנה עמוד א'שצט-ת.

(5) עקב ו, א "וזאת המצוה החקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקיכם ללמוד אתכם וגו'".

(6) שם פסוק ד.

(7) ילקוט שמעוני נ"ד רמז תתקלה: א"ר מני אל תהי מצות קריאת שמע קלה בעיניך מפני שיש בה רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אברים שבאדם וכו' אמר הקב"ה אם שמרתם שלי לקרותה אני אשמור שלכם.

(8) ראה מנחות מג, ב. וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן. ופרש"י שקולה מצוה זו. מדכתיב את כל מצות, ועוד דציצית בגימטריא ת"ר וה' קשרים וח' חוטין הרי תרי"ג. (ועי"ש תוספות לט, א ד"ה לא יפחות).

(9) ראה קידושין לה, א: אמר קרא והי' לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהי' תורת ה' בפיד, הוקשה כל התורה כולה לתפילין.

(10) פירושו: בתפלת "אנא בכח" יש בו שבע שורות, והם כנגד השבע מדות חסד עד מלכות, והשורה האחרונה כנגד מלכות הוא "שועתינו קבל ושמע צעקתנו יודע לעולמות" ר"ת שקוצי"ת. (ראה אור התורה פ' כי תבוא ע' תתשג. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' פז. ועוד).

ובחי' "מלכות" כידוע הוא פעולת המצות בפועל בעולם, וזהו שמרמז דתיבת "שקוצית" הוא ר"ת "קריאת שמע וציצית תפילין" דהם כלל התורה ומצות.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הגאולה, כדאי אתא בגמרא (סנהדרין צח, ב) "לא איברי עלמא אלא... למשיח", ולכן, ה"נגוד" דהעולם (גלות) להגאולה אינו אלא ענין חיצוני בלבד.

(תורת מנחם - התועודיות תנש"א ח"ג ע' 162)

דַּרְךְ הַגְּלוּת - הַחֲשֵׁךְ נִהְפֵּךְ לְאוֹר

אם היתה הגאולה באה ללא הקדמת העבודה שבזמן הגלות - היתה נותרת נתינת מקום ואפשרות לגלות גם בזמן הגאולה, כי שיך שהחשך ד"לעמת זה" יתגבר עוד פעם חס ושלום ויגרם חטאים, ובמילא - גלות, אצל בני ישראל. ודוקא על ידי העבודה שבזמן הגלות, שעל ידי מהפכים בני ישראל את החשך לאור - לא שיך שהחשך יגבר, כי הרי נהפך לגמרי לאור.

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ח ח"ד ע' 116)

פְּתָאוּם יְבוֹא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ!

מצינו אמנם בתנ"ך לשונות המדגישים את הפתאומיות והפתח כו' שבענין הגאולה - "פתאום יבוא האדון אל היכלו" (מלאכי ג, א), "יום ה' הגדול והנורא" (שם, בסופו), אבל, ביחד עם זה, אין להבהל כשאוברים שהגאולה יכולה לבוא תכף ומיד ממש, מכיון שכן הוא על פי תורה, החל מבשורת הגאולה - "הנה אנכי שלח לכם את אליהו הנביא גו' והשיב לב אבות על בנים וגו'", ולא רק בשורת הגאולה (על ידי מלאך ושליח שמבשר טוב), אלא גם - ובעקר - ביאת משיח צדקנו עצמו, ובית המקדש השלישי שירוד ומתגלה למטה ממש.

(תו"מ מנחם ציון ח"א ע' 123, מתוך "לקראת שבת")

הָאֱמוּנָה בַּמְּשִׁיחַ - דַּרְךְ לְמוֹד חֲסִידוֹת

כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים בכל י"ג העקרים, שביניהם גם האמונה בביאת המשיח. אבל אף על פי כן, כדי שהאמונה לא תהיה בבחינת מקיף, אלא תאיר בפנימיות ותפעל בחיי היום-יום במחשבה דבור ומעשה שיהיו חידורים בהכנה לביאת המשיח - הרי זה על ידי למוד פנימיות התורה, למוד תורת החסידות דוקא.

(תורת מנחם - התועודיות תשי"ג ח"ג ע' 65)

מְשִׁיחַ עֲכָשׁוּ!

כאשר מתגלית אהבת הקדוש ברוך הוא ל"נער ישראל ואהבהו" - אזי מובן בפשטות, שהקדוש ברוך הוא אינו יכול לצאת ידי חובתו (כפיקול) בכך שיבטיח שמשיח יבוא 'מחר', כי כאשר ילד רוצה דבר-מה - רוצה הוא לקבל זאת "עכשו"!

ואם אין נותנים לו את הדבר - בוכה! ובאם אינו בוכה על כך - הרי זה רק מפני שחסר לו בידיעותיו את יקר הענין.

וכי מפיון שחסרים לילד הידיעות [כדי לרצות את הגאולה עכשו בשלמות], פטור הקדוש ברוך הוא (כפיקול) מלתת לילד את מה שברצונו, ובזמן שהילד רוצה!?!...

(משיחת י"ג ניסן תשמ"א, מתוך "לקראת שבת")

גֵּאֻלָּה לְפָנֵי שְׁעוֹשִׁים תְּשׁוּבָה

באמירת ה'סליחות' שמוסיפים לתפלה ביום התענית - אומרים בתחלה את הפסוקים "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות" (תהלים קל, ז), "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו" (שם כה, כב), "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו" (שם קל, ח).

ויש לבאר את הופעת הפסוקים בסדר זה דוקא - שב' הפסוקים "כי עם ה' החסד גו' והוא יפדה את ישראל גו'" אינם נאמרים בסמיכות זה לזה, פסדרם בסדר תהלים, אלא מפסקים ביניהם בפסוק "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו" - שמבקשים מהקדוש ברוך הוא (ובכוחים שהקדוש ברוך הוא שהוא "שומע תפלה" ימלא את הבקשה) שתחלה יפדה את ישראל מ"כל צרותיו", ולכל לראש מהצרה הכי גדולה של הגלות, ואחר כך "והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו".

כלומר, שיגאל את ישראל (אפלו) לפני שיעשו תשובה, גם העון לא יעכב הגאולה כי הוא יפדה את ישראל מן העונות" (מצודת דוד על הפסוק).

(ע"פ תו"מ התועודיות תנש"א ח"ב ע' 124, מתוך "לקראת שבת")

הַעוֹלָם לֹא מִנְגֵד לְגֵאֻלָּה

לאמתו של דבר אין העולם (גלות) יכול להיות מנגד להגאולה, כיון שכל מציאות העולם תלויה בענין

חומש יומי

פרשת נצבים-וילך

~ יום ראשון י"ז אלול ~

כט (ט) אַתֶּם נִצְבִים הַיּוֹם בְּלִבְכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רְאִישֵׁיכֶם שְׂבָטֵיכֶם זְקֵנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל:

ט אַתּוֹן קִימִין יוֹמָא דִּין פְּלִכוֹן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכוֹן רִישֵׁיכוֹן שְׂבָטֵיכוֹן סְבִיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן כּל אָנָּשׁ יִשְׂרָאֵל:

ד"י ◀ אַתֶּם נִצְבִים • מְלַמֵּד שֶׁפְּנִסָּם מִשָּׁה לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ-הוּא בְּיוֹם מוֹתוֹ לְהַכְנִיסָם בְּבְרִית. רְאִישֵׁיכֶם שְׂבָטֵיכֶם • רְאִישֵׁיכֶם לְשְׂבָטֵיכֶם. זְקֵנֵיכֶם

וְשֹׁטְרֵיכֶם • הַחֲשׂוֹב הַשׂוֹב קוֹדֵם, וְאַחֲרֵי-כֵן "כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל".

(י) טַפְּכֶם נְשִׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּ מַחֲנֶיךָ מֵחֻטָּב עֲצִיף עַד שֹׁאֵב מִיַּמֶּיךָ:

י טַפְּלֵכוֹן נְשִׁיכוֹן וְגֵירְךָ דִּי בְּגוּ מִשְׁרֵיתֶיךָ מִלְּקַט אַעֲצִיף עַד מְלֵי מַיֶּיךָ:

ד"י ◀ מֵחֻטָּב עֲצִיף • (תַּנְחומָא) מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ בְּנִצְעִים לְהַתְגַּיֵר בִּימֵי מִשָּׁה, כְּדִרְךָ שֶׁבָּאוּ גְבַעוֹנִים בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְזֶהוּ הָאִמּוֹר בְּגַבְעוֹנִים: (יהושע ט) "וַיַּעֲשׂוּ גַם הַמָּה בְּעַרְמָה", וּנְתַנָּם מִשָּׁה חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאְבֵי מַיִם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לחטב" את ה"עצות"

מֵחֻטָּב עֲצִיף עַד שֹׁאֵב מִיַּמֶּיךָ: מְלַמֵּד שֶׁבָּאוּ בְּנִצְעִים לְהַתְגַּיֵר בִּימֵי מִשָּׁה כו' וּנְתַנָּם מִשָּׁה חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאְבֵי מַיִם (כט, י. ובפירושו רש"י) יְדוּעַ פְּתַנָּם רַבְנוּ הַזְּקֵן (הובא בקובץ "היום יום" עמוד פט), ד' "עֲצִיף" הוּא מְלִשׁוֹן עֲצָה, וּמִלְּמַדְנוּ הַפְּתוּב שֶׁצָּרִיף "לְחַטֵּב" וּלְהַסִּיחַ אֶת הַ"עֲצוֹת" – "רַבּוֹת מִחֻטָּבוֹת בְּלֵב אִישׁ"; ו"מִיַּמֶּיךָ" רוֹמֵז עַל הַ"מַיִם הַמְּצַמִּיחִים כָּל מִינֵי תַעֲנוּג" (תניא פרק א), וְעַל הָאֲדָם לְהִיּוֹת "שׂוֹאֵב מִיַּמֶּיךָ" – "לְשֹׁאֵב" מִתּוֹכוֹ וּלְבַטֵּל אֶת הַתַּאֲוֹת לְעִנְיָי גַּשְׁמִיּוֹת. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר שֶׁרַש"י בְּפִירוּשׁוֹ כָּאֵן מְרַמֵּז פֶּרֶט נוֹסֵף בְּהוֹרָאָה זו. דְּשִׁמָּא תֵּאמֵר: תַּיִנַח בְּשַׁעֲהַ שְׁעוֹסֵק הָאֲדָם בְּתוֹרָה וּבַתְּפִלָּה, אָז וַדַּאי שֶׁצָּרִיף לְהַכְנִיס רֵאשׁוֹ וְרַבּוּ בְּעִנְיָי

הַקְּדוֹשָׁה שְׁעוֹסֵק בָּהֶם, וּפְשִׁטָּא שְׂאָסוּר שֶׁיִּתְעַרְבוּ חֵסֶּ-וְשְׁלוֹם מִחֻטָּבוֹת אַחֲרוֹת וְתַאֲוֹת הַגּוֹף; אָבֵל בְּשַׁעֲהַ שְׁעוֹסֵק בְּעִנְיָי "מִסְחָר", שֶׁבְּכֹל זֶה אֲכִילָה וְשִׁתְיָה וְכָל עִנְיָי הַגּוֹף, מִי יֵאמֵר שֶׁגַּם אִזְ צָרִיף לְעַקֵּר אֶת הַתַּאֲוֹת מִלְּבֹו וּלְהַסִּיחַ אֶת הַ"רַבּוֹת מִחֻטָּבוֹת בְּלֵב אִישׁ", דְּלְכַאוּרָה עִנְיָי הַרְשׁוֹת נְתוּנִים לְדַעְתּוֹ וְתַעֲנוּגוֹ שֶׁל הָאֲדָם? וְעַל כֵּן מְלַמְּדֵנוּ רַש"י, "שֶׁבָּאוּ בְּנִצְעִים" – "כְּנִצְעוֹן" מְלִשׁוֹן סוֹחֵר (הושע יב, ח ועוד), וּבְכֹל זֹאת "נְתַנָּם מִשָּׁה חוֹטְבֵי עֲצִים וְשׂוֹאְבֵי מַיִם", שֶׁגַּם בְּשַׁעֲהַ שֶׁהוּא "כְּנִצְעִי" וְעוֹסֵק בְּ"מִסְחָר" וּבְעִנְיָי הַרְשׁוֹת שְׁלוֹ, צָרִיף "לְחַטֵּב" מִדַּעְתּוֹ אֶת הַ"רַבּוֹת מִחֻטָּבוֹת", וְ"לְשֹׁאֵב" וּלְהוֹצִיא אֶת הַתַּאֲוֹת מִלְּבֹו. (על-פי לקוטי-שיחות כרך יד עמוד 117 – מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

ט) אַתֶּם נִצְבִים לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם. סְבִיבוֹ הָאָרוֹן: רְאִישֵׁיכֶם. כְּמוֹ הָאֵהָל שָׂרָה אִמּוֹ וְהַנְּבוּאָה עוֹדֵד הַנְּבִיא וְכֵן

וְאַחֲרֵיהֶ' הַזְּקֵנִי' וְאַחֲרֵיהֶ' הַשׂוֹטְרִים וְאַחֲרֵיהֶ' הַגֵּרִים: תורה י

הוּא רְאִישֵׁיכֶ' שֶׁהֵם רְאִישֵׁי שְׂבָטֵיכֶ' כְּמוֹ וַיִּנְרָם. וְהַטַּעַם כִּי הַנְּשִׂאִי' סְמוּכִים וְאַחֲרֵיהֶ' הַשָּׂרָה בְּזִכְרֵיהֶ' וְאַחֲרֵיהֶ' הַנְּשִׂאִים

(יא) **לְעִבְרְךָ בְּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאַלְתֹּו אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ פָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם:**
 יא לְאֲעֻלוֹתֶיךָ בְּקִנְיָא דִּי אֱלֹהֶיךָ וּבְמוֹמְתָהּ דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ גִּזְרַ עִמָּךְ יוֹמָא דִּין:

בריתות עושין מחצה מכאן ומחצה מכאן, ועוברים בנתיים, כמו שנאמר: (ירמיה לה) "העגל אשר פרתו לשנים, ויעברו בין בתריו".

כ"ט לְעִבְרְךָ • להיותך עובר בבְרִית. ולא תִּמְכַן לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹ 'להעבירך', אלא כְּמוֹ (לעיל ד) 'לעשותכם אותם'. לְעִבְרְךָ בְּבְרִית • דָּרַךְ הַעֲבָרָה. כִּךָ הָיָו כּוֹרְתִי

יב בדיל לאקמא יתך יומא דין קדמוהי לעמא והוא יהי לך לאלה קמא די מליל לך וקמא די קיים לאבקהתך לאברהם ליצחק וליעקב:

(יב) **לְמַעַן הִקִּים־אֶתְךָ הַיּוֹם • לֹא לְעַם וְהוּא יְהוָה לְךָ לְאֱלֹהִים פֶּאֶשֶׁר דִּבְרַתְךָ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:**

היום", הרבה הכעסותם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קימים לפניו. היום • (סנהדרין ק"ב ב) פיום הנה שהוא קים והוא מאפיל ומאיר, כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורין מקימין אתכם ומציבין אתכם לפניו. ואף הפרשה שלמעלה מזו, פיוסין הם: "אתם ראייתם את כל אשר וגו'". דבר אחר: "אתם נצבים", לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס, ממשה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל: (שמואל א יב) "התניצבו ואשפטה אתכם", כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול.

כ"ט לְמַעַן הִקִּים־אֶתְךָ הַיּוֹם לֹא לְעַם • כל-כך הוא נכנס לטרח למען קים אותך לפניו לעם. והוא יהיה לך לאלהים • לפי שדבר לך ונשבע לאבוחיך שלא להחליף את ורעם באמה אחרת, לכך הוא אוסר אתכם בשבועות הללו שלא תקניטוהו, אחר שהוא אינו כל להבדל מכם. עד כאן פרשתי לפי פשוטו של פרשה. ומדרש אגדה: (תנחומא) למה נסמכה פרשת "אתם נצבים" לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים, חוץ מתשע וארבעים שבתורת כהנים, הוריקו פניהם, ואמרו: מי יוכל לעמד באלו? התחיל משה לפייסם: "אתם נצבים

יג ולא עמכו בלחודיכוון אנא גזר ית קינא הדא וית מומתא הדא:

(יג) **וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְכֶם אֲנֹכִי פָרַת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת וְאֶת־הָאֱלֹהִים הַזֹּאת:**

יד ארי ית מן דאיתוהי הכא עמנא קאם יומא דין קדם יי אלהנא וית די ליתוהי הכא עמנא יומא דין:

(יד) **כִּי אֶת־אֲשֶׁר יִשְׁנֹו פֹה עִמָּנוּ עִמָּד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם:**

כ"ט ואת אשר איננו פה • ואף עם דורות העתידים להיות.

טו ארי אתון ידעתון ית דיתבנא בארעא דמצרים וית די עברנא בגו עממיא די עברתיון:

(טו) **כִּי־אִתֶּם יִדְעֶתֶם אֵת אֲשֶׁר־יִשְׁבְּנוּ בָאָרֶץ מִצְרַיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עִבְרָנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עִבְרָתֶם:**

כ"ט כִּי־אִתֶּם יִדְעֶתֶם וגו' • לפי שאיתם האומות, ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(טו) כִּי אִתֶּם יִדְעֶתֶם. יש מכם שרא' תועבת מצרים והטעם אלהיהם וכלכם ראייתם תועבו' הגוים אשר עברתם אליהם באדום ועמון ומואב ומדין: תורה טו

בניכם: תורה יד) גוי' לשנו. נוסף: ואת אשר איננו. עם אשר איננו רק יבא אחרינו ואינו בטעם האומרים כי רוחות הבאים היו שם: תורה טו

יא) לְעִבְרְךָ. שם הפועל. בטעם ויעברו בין בתריו. והנה מלת עבר בחרסון ב"ת להפוך: תורה יב) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְכֶם. רק עמכם ועם הבאים אחריכם שהם בניכם ובני

(מז) וַתִּרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם וְאֵת גְּלִלְיהֶם עַץ וְאֶבֶן
בְּסֶף וְזָהב אֲשֶׁר עִמָּהֶם:

לְפִי שְׂאִין הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים' יְרֵאִים שְׂמָא יִגְנְבוּ, אָכֵל
שֶׁל כְּסָף וְזָהב - "עִמָּהֶם", בְּחֻדְרֵי מִשְׁכֵּיתֶם הֵם, לְפִי
שְׁהֶם יְרֵאִים שְׂמָא יִגְנְבוּ.

כִּי"א וַתִּרְאוּ אֶת־שְׁקוּצֵיהֶם • עַל שֵׁם שְׁהֶם מְאוּסִים
כְּשֶׁקְצִים. גְּלִלְיָהֶם • שְׁמִסְרָחִים וּמְאוּסִין כְּגִלְלֵי. עַץ
וְאֶבֶן • אוֹתָן שֶׁל עֲצִים וְשֶׁל אֲבָנִים רְאִיתֶם בְּגִלְיֵי

י' דִּילְמָא אֵית בְּכוּן גְּבַר אוֹ אִתְמָא אוֹ זְרַעִית
אוֹ שְׂבִטָא דִּי לְבָה פְּגִי יוֹמָא דִּין מִדְּחַלְתָּא
דִּי אֵלְהֵנָא לְמַהֲדָּ לְמַפְלַח יָת טַעֲנַת עֲמֻמָּא
הַאֲנִין דִּילְמָא אֵית בְּכוּן גְּבַר מְהֵרַר חֲטָאִין
אוֹ זְרוּן:

(יז) פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שִׁבְט
אֲשֶׁר לְבָבוֹ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת
לְעַבְד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ
פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה:

רֹאשׁ וְלַעֲנָה • שְׂרֵשׁ מְגַדֵּל עֹשֶׁב מֵר בְּגִידֵין שְׁהֶם
מְרִים, כְּלוּמַר: מִפְּרָה וּמִרְבֵּה רִשְׁע בְּקַרְבְּכֶם.

כִּי"א פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם וְגו' • לְפִיכֶן אֲנִי צְרִיךְ
לְהִשְׁבִּיעַכֶּם. פְּנִי־יֵשׁ בְּכֶם • שְׂמָא יֵשׁ בְּכֶם. אֲשֶׁר
לְבָבוֹ פָּנָה הַיּוֹם • מְלַקְבֵּל עֲלֵיו הַבְּרִית. שְׂרֵשׁ פְּרָה

יח וְיֵהִי בְּמִשְׁמַעָה יָת פְּתֻגְמֵי מוֹמְתָא הָדָא
וְיִחֲשַׁב בְּלִבָּה לְמִימַר שְׁלֵמָא יְהִי לִי אַרְי
בְּהַרְהוּר לְבִי אֲנָא אֲזִיל בְּדִיל לְאוֹסְפָא לֵה
(לֵה) חֲטָאִי שְׁלוּתָא עַל זְדוּנְתָא:

(יח) וְהָיָה בְּשִׁמְעוּ אֶת־דְּבָרֵי הָאֱלֹהִים הַזֹּאת וְהִתְבַּרְךְ
בְּלִבְבוֹ לֵאמֹר שְׁלוֹם יְהִי־לִי כִּי בִשְׂרָרוֹת לְבִי אֶלְךָ
לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה אֶת־הַצְּמָאָה:

פְּרַעֲנוֹת עַל מַה שֶּׁעָשָׂה עַד הֵנָּה בְּשׁוּגְג, וְהָיִיתִי מַעֲבִיר
עֲלֵיהֶם, וְגוֹרֵם עִתָּה שְׂאֲצָרְפֶם עִם הַמַּזִּיד, וְאֶפְרַע
מִמֶּנּוּ הַכֹּל. וְכֵן תִּרְגַּם אוֹיְנָקְלוֹס: 'בְּדִיל לְאוֹסְפָא לֵה
חֲטָאִי שְׁלוּתָא עַל זְדוּנְתָא', שְׂאוּסִיף לוֹ אֲנִי הַשְּׁגָנוֹת
עַל הַזְדוּנוֹת. הַרְוָה • שׁוּגְג, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כְּאֵדָם
שְׂכוּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁלֵא מְדַעַת. הַצְּמָאָה • שֶׁהוּא
עוֹשֶׂה מְדַעַת וּבִתְאֻוָּה.

כִּי"א וְהִתְבַּרְךְ בְּלִבְבוֹ • לְשׁוֹן בְּרַכָּה. יַחֲשַׁב בְּלָבוֹ
בְּרַכַּת שְׁלוֹם לְעַצְמוֹ, לֵאמֹר: 'לֹא יְבוֹאוּנִי קְלָלוֹת
הַלְלוּ, אֶף שְׁלוֹם יְהִיָּה לִי'. וְהִתְבַּרְךְ • בְּנִדְרֵי"א
שׁוּי"א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: "וְהִתְגַּלַּח", "וְהִתְפַּלֵּל".
בִּשְׂרָרוֹת לְבִי אֶלְךָ • בְּמֵרָאִית לְבִי, כְּמוֹ: (בַּמְדַּבֵּר כ"ד)
"אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוּב", כְּלוּמַר: מַה שֶּׁלְּבִי רוֹאֶה
לְעַשׂוֹת. לְמַעַן סְפוֹת הַרְוָה • לְפִי שְׂאוּסִיף לוֹ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַטַּעַם שְׁלוֹם יְהִיָּה לִי אַע"פ שְׂאֶלְךָ
בִּשְׂרָרוֹת לְבִי כִּי בְּצַדִּיקַת הַצְּדִיקִים
אֲחֻזָּה. כִּי הֵם רַבִּים וְאֲנִי יָחִיד חוֹטֵא.
עַל כֵּן פְּתוּב אֲחֻרָיו לֹא יֵאבֵךְ ה' סְלוֹחַ
לוֹ כִּי אֲזוֹ וְהַטַּעַם מִיַּד יִכְרַת גַּם זֶה
הַפְּסוּק לְעַד עַל פִּירוּשֵׁי בְּמִלַּת וְנִסְלַח
לוֹ. וְהֵנָּה סְפוֹת כִּי הַרְוָה תוֹסִיף עַל
הַצְּמָאָה וּמִשַׁל הַצְּדִיק בְּרָוָה כְּטַעַם
כְּעַץ שְׂתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם וְהִרְשַׁע
בְּצְמָאָה כְּטַעַם כְּעָרְעַר בְּעָרְבָה וְהַעֲד
שְׂכֵתוֹב בְּתַחֲלָה שְׂרֵשׁ פּוֹרָה רֹאשׁ
וְלַעֲנָה וְהוּא בְּמָקוֹם צְמָא: תוֹרָה יט

שֶׁהוּא כְּנוּי בְּמִלַּת רָוָה עִם דְּבַר הַצְּמָאָה'
וְהֵנָּה כְּנֵה הַצְּדִיק בְּרָוָה. כְּמוֹ כְּעַץ
שְׂתוּל עַל מַיִם. וְהִרְשַׁע בְּצְמָאָה כְּמוֹ
כְּעָרְעַר בְּעָרְבָה. וְיַחֲשׁוּב כִּי גַם בְּרַכְתוֹ
בְּלָבוֹ תְּפַסִּיק הַקְּלָלָה וְיִפְּהַ פִּיר' לוֹלֵא
שְׂמִלַּת רָוָה תוֹאֵר הַשֵּׁם וְהָיָה רַאֲוִי
לְהִיּוֹת רוּוִי אֶת הַצְּמָא. וַיֵּאמֶר רַבִּי
יִזְנָה הַמְּדַקְדֵּק כִּי טַעְמוֹ בְּעַבּוּר שִׁירְאָה
שִׁיכְלָה הַתָּם עִם הַרְשַׁע עַל כֵּן יַחֲשׁוּב
בְּלָבוֹ רַע וְאִין זֶה נִכּוֹן בְּעַבּוּר שְׁלוֹם
יְהִיָּה לִי. וְלְפִי דַעֲתִי שְׂמִלַּת סְפוֹת
לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת כְּמוֹ סְפוֹת חֲטָאֵת.

(יז) וְטַעַם פְּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה. כִּי
הָרֹאשׁ מְזִיק הַשְּׁלָמִים וְהוּא מִהַחֲלִי'
הַמְּזַבְּקִים: תוֹרָה יח
(יח) וְטַעַם אֶת הָאֱלֹהִים הַזֹּאת. אָרוּר
הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמִסְכָּה:
וְהִתְבַּרְךְ בְּלִבְבוֹ. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה
הַלְלוּ ז"ל כִּי וְהִתְבַּרְךְ הוּא כְּמִשְׁמַעוֹ
כְּאֲשֶׁר יִשְׁמַע הַקְּלָל' יַתְבַּרְךְ בְּלִבְבוֹ
וְהוּא אוֹמֵר שְׁלוֹם יְהִיָּה לִי. כְּאוֹמֵר
בְּשִׁמְעוֹ הַחֲרָם חוּץ מִמֶּנִּי: לְמַעַן
סְפוֹת. אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה הַלְלוּ נִיעַ לִי
כְרִיתָה כְּמוֹ הָאֵף תִּסְפֵּ'. כְּלוּמַר
שִׁיחֲשׁוּב הַמְּתַבַּרְךְ לְכַשֵּׁל דְּבָרֵי הַצְּדִיק

יט לא ייבי יי למשבק לה ארי בכך יתקף
רגזא דני וחמתה בגברא ההוא ונדבקון בה
כל לטיא דכתיבין בספרא הדין וימחי יי
ית שמה מתחות שמיא :

(יט) לא־יאִבֶּה יְהוָה סִלַּח לוֹ כִּי אָז יַעֲשֶׂן אֶף־יְהוָה
וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וּרְבִצָּה בּוֹ כָּל־הָאֱלֹה הַכְּתוּבָה
בְּסֵפֶר הַזֶּה וּמַחֵה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם :

את האזן פדרף שהיא רגילה ויכולה לשמע, כפי
דרך הארץ. וקנאות. לשון חמה, אנפרטמנט,
אחיזת לבישת נקמה, ואינו מעביר על המדה.

כט יַעֲשֶׂן אֶף־ה' • על־ידי פעס, הגוף מתחמם
והעשן יוצא מן האף, וכן: (ש"ב כב) "עלה עשן באפו",
ואף־על־פי שאין זו לפני המקום, הכתוב משמיע

כ וינפרשגה יי לבישא מכל שבטיא דישראל
ככל לטיא קנמא דכתיבין בספרא דאורייתא
הדין :

(כ) וְהִבְדִּילוּ יְהוָה לְרַעְיָה מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כָּכֵל
אֱלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה :

ה'טפחא' נתונה תחת 'בספר', ו'התורה הזאת'
דבוקים זה לזה, לכך אמר: "הזאת". וכאן ה'טפחא'
נתונה תחת 'התורה', נמצא 'ספר התורה' דבוקים
זה לזה, לפיכך לשון זכר נופל אחרייו, שהלשון נופל
על ה'ספר'.

כט הכתובה בספר התורה הזו • ולמעלה הוא
אומר: (לעיל כח) "בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל
מכה וגו'?" 'הזאת', לשון נקבה, מוסב על 'התורה'.
'הזה', לשון זכר, מוסב על 'הספר'. ועל־ידי פסוק
הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות: בפרשת הקללות

כא וימר דרא בתראא בגיכון די קומון
מבתריכון ובר עממין דיימי מארעא רחיקא
ויחזון ית מחתא דארעא ההיא וית מרעהא
די אמרע יי בה :

(כא) ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו
מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו
את־מבֹּת הארץ ההוא ואת־תחלואיה אשר־חלה
יהוה בה :

כב בגפרתא ומלחא יקידת כל ארעה לא
תזרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עסבא
כמהפכתא דסדם ועמרה אדמה וצבונים די
הפך יי ברגנה ובחממה :

(כב) גפרית ומלח שרפה כל־ארצה לא תזרע ולא
תצמח ולא־יעלה בה כל־עשב כמהפכת סדם
ועמרה אדמה וצבונים אשר הפך יהוה באפו
ובחמתו :

כג וימרון כל עממא על מה עבד יי כדין
לארעא דרא מא תקוף רגזא רבא הדין :

(כג) ואמרו כל־הגוים על־מה עשה יהוה ככה לארץ
הזאת מה חרי האף הגדול הזה :

אבן עזרא על התורה - מהורות כלום, אברמובין

המקומות הנזכרים ויש מפרשים
אומרים כי ואמרו כל הגוים שנוי
בעבור שארכו הדברים כמשפט
הלשון ואמרו הקדמונים וטעם אלהי
אבותם שעזבו שינדעו הם ואבותם
ועבדו אשר לא ידעו: תורה כג

תורה כ
(כא) ואמר הדור האחרון. שהם
בניכם גם הנכרים הרואים את מפת
הארץ: תורה כב
(כב) גפרית. תפלה לשם שתהי' כל
ארצה שרופה בגפרית ומלח כמהפכת

יט) יעשן אף. ישרפנו אש האף עד
שיראה העשן והגה אם הוא יחיד
ימות מיד ואם היא משפחה ורביצה
בו כל האלה והטעם שתבין האלה
במשפחה עד שימח' שמה ואם הוא
שבט והבדילו ה' לרעה וכמוהו והיה
לה' והעלתיה עולה כאשר פירשתי:

כד וַיִּמְרוּן עַל דְּשָׁבְקוֹ יַת קִימָא דַּיְי אֱלֹהָא
דְּאַבְהֶתְהוֹן דִּי גִזְר עֲמַהוֹן בְּאַפְקוּתָהּ יְתֵהוֹן
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם :

(כד) וַיִּמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם בְּהוֹצִיאֹו אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם:

כה וַיֵּאָזְלוּ וּפְלָחוּ לְטַעוֹת עֲמַמִּיא וּסְגִידוּ
לְהוֹן דְּחֵלְזָן דִּי לֹא יְדַעְנוּן וְלֹא אוֹטִיבָא
לְהוֹן :

(כה) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם
אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעוּם וְלֹא חֵלֶק לָהֶם:

"לא חלק", אותו אלה שפחדו להם, לא חלק להם
שום נחלה ושום חלק.

כ"ג • לא ידעו • לא ידעו בהם גבורת אלהות. ולא
חלק להם • לא נתנם לחלקם. ואונקלוס תרגם: 'ולא
אוטיבא להון, לא הטיבו להם שום טובה. ולשון

כו וַתִּקַּף רִגְזָא דַּיְי בְּאַרְעָא הַהִיא לְאַיְתָאָהּ
עֲלֵהּ יַת כָּל לְוִטִיא דְּכַתִּיבִין בְּסִפְרָא הַדִּין :

(כו) וַיַּחֲרֵאֲף יְהוָה בְּאַרְץ הַהִיא לְהַבִּיא עֲלֵיהָ
אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה:

כז כִּוְטְלִטְלִנּוּן יְי מַעַל אַרְעֵהוֹן בְּרִגְזוּ וּבַחֲמָה
וּבַתְּקוּף רִגְזוּ וְאַגְלִנּוּן לְאַרְעָא אַחֲרֵי פִּיוּמָא
הַדִּין :

(כז) וַיִּתְשַׁם יְהוָה מַעַל אַדְמַתָּם בְּאֵף וּבַחֲמָה וּבְקִצְף
גָּדוֹל וַיִּשְׁלַכְכֶם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כִּיּוֹם הַזֶּה:

כ"ג • ויתשם ה' • כתרגומו: 'וטלטלנון, וכן: (ירמיה יב) "הנני נותשם מעל אדמתם".

כח דְּמִטְמְרִין קָדָם יְי אֱלֹהֵנָא וּדְמַגְלִין לְנָא
וְלִבְנָנָא עַד עֲלָם לְמַעַבְד יַת כָּל פְּתַגְמֵי
אוֹרִיתָא הַדָּא :

(כח) הַנְּסִתְרַת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגַלְתָּ לָנוּ וְלִבְנֵינוּ
עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: ם

יחיד, אָבֵל "הַנְּגַלּוֹת לָנוּ וְלִבְנֵינוּ", לְבַעַר הַרַע
מִקְרַבְנוּ, וְאִם לֹא נַעֲשֶׂה דִין בְּהֵם, יַעֲשׂוּ (אֵת) הַרְבִּים.
(סנהדרין מג) נְקוּד עַל "לָנוּ וְלִבְנֵינוּ", לְרַשׁ שְׂאֵף עַל
הַנְּגַלּוֹת לֹא עָנַשׁ אֵת הַרְבִּים עַד שֶׁעָבְרוּ אֵת הַיַּרְדֵּן
מִשְׁקַבְלוּ עֲלֵיהֶם אֵת הַשְּׂבוּעָה בְּהַר גְּרִזִים וּבְהַר עֵיבָל,
וְנַעֲשׂוּ עֲרִכִים זֶה לָזֶה.

כ"ג • הנסתרת לה' אלהינו • ואם תאמרו: מה בדינו
לעשות, אַתָּה מַעֲנִישׁ אֵת הַרְבִּים עַל הַרְהוּרֵי הַיַּחֲדֵי,
שְׂנֵאָמַר: "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ וְגו'", וְאַחֲרֵי־כֵן "וְרֹאוּ
אֵת מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִיא", וְהֵלֵא אֵין אָדָם יוֹדַע
מִטְמוֹנוֹתָיו שֶׁל חֲבָרוֹ? אֵין אֲנִי מַעֲנִישׁ אֶתְכֶם עַל
"הַנְּסִתְרוֹת", שֶׁהֵן "לֵה' אֱלֹהֵינוּ", וְהוּא יַפְרַע מְאוֹתוֹ

שְׂאֵמַר וַיִּשְׁלַכְכֶם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת אָמַר
כִּי אִם תָּשׁוּב אֶל ה' אֵע"פ שְׂאֵתָה
חוּצָה לְאֶרֶץ הַשָּׁמַיִם יִשִּׁיב שְׂבוּתְךָ וְעַל
דַּעַת רַבִּי הַיּוֹדֵה הַמְדַקְדֵּק הָרֵאשׁוֹן כִּי
הוּא יִנִּיחַ. וְהַטַּעַם יִמְצָא מְנוּחָ'
לְנֻשְׁבִים וַיִּתֵּן לָהֶם רַחֲמִים וְאַחַר כֵּן
יָשׁוּב וַיִּקְבֹּץ: תורה א

וְהַטַּעַם כִּי מִשְׁפָּטוֹ בְּיַד הַשָּׁמַיִם הוּא
יַפְרַע מִמֶּנּוּ וְאִם הִיָּתָה בְּגִלּוּי חַיִּיב
לָנוּ וְלִבְנֵינוּ לַעֲשׂוֹת כְּכּוּב בַּתּוֹרָה.
וַיִּי"א כִּי הַנְּסִתְרוֹת וְהַנְּגַלּוֹת הֵם לֵה'
וְאֵין לָנוּ כִּי אִם לַעֲשׂוֹת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה
וְזֶה הַפִּי' בְּלֹא רֵאשׁ וְרִגְל וּמָה טַעַם
יֵשׁ לְהִזְכִּיר כֵּן בְּמִקּוֹם הַזֶּה וּבְעֵבֹר

(כה) וְלֹא חֵלֶק לָהֶם. פִּירִשְׁתִּי:
תורה כו
(כז) וַיִּתְשַׁם. בְּחֶסֶד נו"ן לְנִתּוֹשׁ רַק
הוּא מוּבָלַע כְּמִשְׁפָּט: וְטַעַם כִּיּוֹם
הַזֶּה. דְּבָרֵי הַמְּשִׁיבִים: תורה כח
(כח) הַנְּסִתְרוֹת. הַטַּעַם מִי שֶׁיַּעֲבֹד
עַבּוּדַת כּוֹכָבִים בְּסִתְרֵי לֵה' אֱלֹהֵינוּ

~ יום שני י"ח אלול ~

א ויהי ארי ייתון עלך כל פתגמיא האלין
ברבן ולוטין די יהבית קדמך ותתוב ללבך
ככל עממיא די אגלך יי אלהך לתמן :

ל (א) וְהָיָה כִּי־יִבְאוּ עֲלֶיךָ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל־
לִבְּךָ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיתִךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה:

ב ותתוב לדחלתא דיי אלהך ותקבל
למימרה ככל די אנא מפקדך יומא דין את
ובניך ככל לבך ובכל נפשך :

(ב) וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי כָּכָל
אֲשֶׁר־אֲנֹכִי מֵצִוְךָ הַיּוֹם וּבְנִיךָ בְּכָל־לִבְּךָ
וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

איך יכולה תשובה לעקור עון שהיה לפניך?

— הוא רק באשר רוצים לפעול דבר חדש, שלא היה בזמן הקודם. אבל באשר מדובר רק בברור וגילוי של מה שהיה כבר מאז, מובן שגם פעולה מאוחרת יכולה לברר על הזמן הקודם.

וכן הוא בנידון-דין: כל איש ישראל מצד מהותו ופנימיות נשמתו, הרי הוא טוב וקדושה, אלא שבזמן החטא, מציאותו האמיתית (הטובה) היא בהעלם; וכיון שבן, מובן מה שיכולה התשובה (מאתבה) לפעול למפרע — בין שאינה צריכה לפעול דבר חדש בזמן הקודם, אלא רק לברר ולגלות את הטוב והקדושה שהיו ביהודי גם קודם לכן (בשעת החטא).

(ע"פ לקוטי שיחות כרך ו עמ' 45 - מתוך 'לקראת שבת')

אודות פעולת התשובה, איתא בגמרא (יומא פו, ב ובפרש"י שם) אשר תשובה מאתבה פועלת ש"זדונות נעשו לו כנכיות", ו"נעקר עונו מתחילתו". כלומר, תשובה זו יכולה לפעול גם למפרע — שנעקר העון לגמרי, ונחשב כאילו לא היה מעולם.

ולכאורה תמיה: כלל הוא בעולם, אשר סיבה מוכרחת להיות קדומה ל'מסובב' (התוצאה) ממנה. ואס-כן ביצד שיש שהתשובה תהיה סיבה לעקור את רוע העבירה "מתחילתו" (ה'מסובב'), מאחר שהיא באה משה זמן לאחריה?

ונראה לכאר:

כלל זה, שפעולה אינה יכולה לפעול על דבר שקדם לה

ג ויתוב יי אלהך ית שבי גלותך וירחם עלך
ויתוב ויכנשך מכל עממיא די יבדרנך יי
אלהך לתמן :

(ג) וְיָשָׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתֶךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב
וְקִבְּצֶךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
שָׁמָּה:

כאלו הוא עצמו צריך להיות אוחדו בידיו ממש איש איש ממקומו, כענין שנאמר: (ישעיה כז) "ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל", ואף בגליות שאר האמות מצינו כן: (יחזקאל כט) "ושבתי את שבות מצרים".

כש"כ ושב ה' אלהיך את-שבותך • היה לו לכתב: "והשיב את שבותך". רבותינו למדו מכאן, כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאלה לעצמו, שהוא ישוב עמם. ועוד יש לפרש, שגדול יום קבוץ גליות ובקשי,

ד אם יהי גלותך בסופי שמאי מתמן
יכנשך יי אלהך ומתמן יקרבך :

(ד) אִם־יְהִיֶה נִדְחֶךָ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ד) בקצה השמים. פנגד ארץ ישראל: תורה ה

ה) וְהִבִּיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְרָשׁוּ אֲבֹתֶיךָ וִירְשָׁתָהּ וְהִמְצִיךָ וְהִרְבֵּךָ מְאֹד:^(ה)
ה) וְהִבִּיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְאֶרֶץ דְּרִיתוֹ אֲבֹתֶיךָ וְהִרְבֵּךָ וְהִמְצִיךָ מְאֹד:^(ה)

ו) וּמִלֵּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ וְרָעַךְ לְאֹהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:^(ו)
ו) וּמִלֵּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־לִבְּךָ וְאֶת־לִבְּךָ וְרָעַךְ לְאֹהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ:^(ו)

~ נקודות משיחות קודש ~

את לבבך ואת לבב (ל, ו) ראשיתבות אלול (בעל הטורים) ראשיתבות זה, שמורה על עבודת התשובה, הוא הקדמה ויסוד לתורה, עבודה וגמילות חסדים הנרמזים בתבת אלול. אנה לידו ושמתי לך - ענין ערי מקלט, ובעבודת האדם זהו קו התורה, כי דברי תורה קולטין (מכות י, א).

אני לדודי ודודי לי - קו העבודה, היא תפלה. ובפרט בימינו אלו, שאין לנו אלא עבודה שבלב זו תפלה, שתופל ומחבר את ישראל לאביהם שבשמים. איש לרעהו ומתנות לאבינים - קו של גמילות חסדים.

(לקוטי שיעור כרך כד עמ' 177)

~ יום שלישי י"ט אלול ~

ו) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ יָד לְוִטְיָא הָאֵלִין עַל עַצְמֵי דְבַבְךָ וְעַל סַנְאֵךְ דִּי רַדְפִּיךָ:^(ז)
ו) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ יָד לְוִטְיָא הָאֵלִין עַל עַצְמֵי דְבַבְךָ וְעַל סַנְאֵךְ דִּי רַדְפִּיךָ:^(ז)

ח) וְאַתָּה תָּנוּב וְתִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּיךָ וְתַעֲבֹד יָדְךָ כַּל פְּקוּדֵיהִי דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין:^(ח)
ח) וְאַתָּה תָּנוּב וְתִקְבַּל בְּמִימְרָא דִּיךָ וְתַעֲבֹד יָדְךָ כַּל פְּקוּדֵיהִי דִּי אֲנָא מִפְּקֻדָּךְ יוֹמָא דִּין:^(ח)

ט) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בַטְנֶיךָ וּבְפָרִי בְהַמְתֶּךָ וּבְפָרִי אֲדַמְתֶּךָ לְטַבָּה פִּי יָשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פְּאִשְׁר־שֵׁשׁ עַל־אֲבֹתֶיךָ:^(ט)
ט) וְהוֹתִירְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ בְּפָרִי בַטְנֶיךָ וּבְפָרִי בְהַמְתֶּךָ וּבְפָרִי אֲדַמְתֶּךָ לְטַבָּה פִּי יָשׁוּב יְהוָה לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב פְּאִשְׁר־שֵׁשׁ עַל־אֲבֹתֶיךָ:^(ט)

י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:^(י)
י) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי תָשׁוּב אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ:^(י)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) ומל ה' אליהי. כי לו נתקנו העלילות הראשונות. ואמר שאמר תשוב לשמוע בקולו הוא יעזרך וימול לבבך ולבב ורעך לא פמולת הבשר שאמה חייב למול אתו: תורה ו

ט) וטעם והותירך. בעבור שיתן הקללות על השונאים: פאשר שש על אבותיך. שנתלו הארץ כי עם הגולים ממנה ידבר: תורה ו

י) הכתובה בספר התורה הזה. כי עיקר כל המצוות שם ואם הם צריכים פירוש קבלה ולא תהיה שמורה עד שיהיה הלב שלם על פן בכל לבבך כי מצוות השמירה עם הלב: תורה יא

(יא) **כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא-נִפְלְאת הוּא מִמֶּךָ וְלֹא-רַחֲקָה הוּא:**
 יא אַרְי תִּפְקֹדְתָא הָדָא דִּי אָנָּא מִפְקֹדֶה יוֹמָא דִּין לֹא מִפְרָשָׁא הִיא מִנְךָ וְלֹא רַחֲקָא הִיא:

כ"י • לא-נפלאות הוא ממך • לא מכסה היא ממך, (איכה א) "ותרד פלאים", ותרד במטמוניות, מכסה כמו שנאמר: (לעיל יז) "כי יפלא", ותרגומו 'אַרְי יִתְכַפִּי', חבושה בטמון.

(יב) **לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לְאמֹר מִי יַעֲלֶה-לָנוּ הַשָּׁמַיְמָה וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתְּהָ וְנַעֲשֶׂנָה:**
 יב לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא לְמִימַר מִן יִסַּק לָנָא לְשָׁמַיִם וְיִסְבֵּה לָנָא וְיִשְׁמַעֲנָנָא יְתֵה וְנַעֲבֹדְנָה:

כ"י • לא בשמים הוא • שאלו היתה בשמים, היית צריך לעלות אחריה וללמדה. (עירובין נה)

(יג) **וְלֹא-מַעֲבָר לַיָּם הוּא לְאמֹר מִי יַעֲבַר-לָנוּ אֶל-עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְיִשְׁמַעֵנוּ אֶתְּהָ וְנַעֲשֶׂנָה:**
 יג וְלֹא מַעֲבָרָא לְיָמָא הִיא לְמִימַר מִן יַעֲבַר לָנָא לְעֵבֶרָא דְיָמָא וְיִסְבֵּה לָנָא וְיִשְׁמַעֲנָנָא יְתֵה וְנַעֲבֹדְנָה:

(יד) **כִּי-קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ: ׀**
 יד אַרְי קָרִיב לָךְ פְּתֻגְמָא לְחֵדָא בְּפִימְךָ וּבִלְבָבְךָ לְמַעֲבָדָה:

כ"י • כי-קרוב אליך • התורה נתנה לכם בכתב ובעל-פה.

~ יום רביעי כ' אלול ~

(טו) **רֵאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת-הַחַיִּים וְאֶת-הַטּוֹב וְאֶת-הַמּוֹת וְאֶת-הָרָע:**
 טו חַזִּי דִּיהֲבִית קְדָמְךָ יוֹמָא דִּין יְת חַזִּי וְיָת סַבְתָּא וְיָת מוֹתָא וְיָת בִּישָׂא:

כ"י • את-החיים ואת-הטוב • זה תלוי בזה: אם תעשה טוב – תרי לך חיים, ואם תעשה רע – תרי לך המות, והכתוב מפרש והולך היאך.

~ נקודות משיחות קודש ~

<p>אלא, ההסבר לכך הוא: אם בחירת האדם בתורה ובמצוות תתבסס רק על הבנתו השכלית שהם החיים והטוב, הוא לא יהא עדין עובד ה'. כי עבודת ה' היא כעבודת העבד לאדונו: כל מה שהעבד עושה הוא מפני העל שהטיל עליו אדונו. ולכן צריכה להתבסס בחירת האדם בתורה</p>	<p>באזרות הקלילות על קיום תורה ומצוות, נאמר "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב... ובחרת בחיים". לכאורה, "רואה" האדם בעיני שכלו שדרך התורה והמצוות היא "חיים וטוב", ולשם מה יש צורך להזהירו שיבחר בחיים?</p>
--	---

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

<p>הלכ ויש מעשה כדי שיזכור בפה: תורה טו</p> <p>(טו) החיים. אורך ימים: הטוב. בעושר ובכריאות הגוף והכבוד: והמנות והרע. הפך: תורה טז</p>	<p>שהוא הים הגדול שלא יוכל אדם להכנס ברחבו מפני חשכת המים: תורה יד</p> <p>(יד) בפיה ובלבבך. שכל המצוות עיקרם הלכ ויש מהם זכר בפה לחזוק</p>	<p>יא) נפלאות. נסתר או דבר פלא שתלאה לעשותו: תורה יב</p> <p>יב) לא בשמים היא. פירוש נפלאות: תורה יג</p> <p>יג) מעבר לים. פירוש רחוקה וימכן</p>
---	--	--

מציאותו של האדם וכוחותיו, ולפיכך צריך גם השכל להבין ולחוש שהתורה והמצוות הם החיים והטוב.

(לקוטי שיחות פרשת וישלח כרך טו)

ובמצות על צווי הקדוש-ברוך-הוא "ובחרת בתיים". אך לפני-כן מקדים הפסוק ואומר "ראה נתתי..." - וגם בצווי "ובחרת" מדגיש בפסוק "ובחרת בתיים" - כי הקדוש-ברוך-הוא רוצה, שהתורה והמצוות יחדרו אל כל

17 די אנא מפקדך יומא דין למרחם ית יי אלהך למהך בארצן דתקנו קדמוהי ולמשר פקודוהי וקדמוהי ודינוהי ותיחי ותסגי ויברכנך יי אלהך בארעא די את עלל לתמן למירתה:

(טז) אשר אנכי מצוה היום לאהבה את יהוה אלהיך ללכת בדרךיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו וחיית ורבות וברכה יהוה אלהיך בארץ אשר-אתה בא-שמה לרשתה:

18 אשר אנכי מצוה היום לאהבה - הרי הטוב, ובו תלוי. וחיית ורבות - הרי החיים.

19 ואם יפני לפך ולא תקבל ותטעי ותסגוד לטעות עממיא ותפלחנין:

(יז) ואם-יפנה לבבך ולא תשמע ונדרחת והשתחווית לאלהים אחרים ועבדתם:

20 ואם-יפנה לבבך - הרי הרע.

21 חיותי לכוון יומא דין ארי מיבד תיכדון לא תורכוון יומין על ארעא די את עבר ית ירדנא למעל לתמן למירתה:

(יח) הנדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא-תאריכו ימים על-הארמה אשר אתה עבר את-הירדן לבוא שמה לרשתה:

22 כי אבד תאבדון - הרי המות.

23 אספהית ככוון יומא דין ית שממיא וית ארעא חיי ומותא יקבית קדמך ברכן ולוטין ותתעבי בחיי בדיל דתיחי את ובניך:

(יט) העדתי בכם היום את-השמים ואת-הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בתיים למען תחיה אתה וזרעך:

24 בשמים שבראתי לשמש אתכם, שמא שנו את מדתם? ! שמא לא עלה גלגל חמה מן המזרח והאיר לכל העולם? ! כענני שנאמר: (קהלת א) "וזרח השמש ובא השמש". הסתכלו בארץ שבראתי לשמש אתכם, שמא שנתה מדתה? ! שמא זרעתם אותה ולא צמחה,

25 העדתי בכם היום את-השמים ואת-הארץ שהם קיימים לעולם, וכאשר תקרה אתכם הרעה, יהיו עדים שאני התריתי בכם בכל זאת. (ספרי האזינו) דבר אחר: "העדתי בכם היום את-השמים וגו'", אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: הסתכלו

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

היות עומדים וכן על האבן תהיה בנו לעדה וכן שמעו הרים את ריב ה': החיים והמות. הם הברכה והקללה והנה יש לך לבחור בתיים: למען תחיה. בגוף או בנפש. ופירש כי החיים הם לאהבה: תורה כ

העיקר: ונדרת. פירשתיו: תורה יח) כי אבוד תאבדון. פירוש המות והרע כי יאבדו הם ובניהם והונם: לא תאריכוני ימים. הפך וברכה ה' אלהיך בארץ: תורה יט) את השמים ואת הארץ. בעבור

26 לאהבה. העיקר: ללכת בדרךיו. שלא תשנה מדרכי מעשיו ומצותיו שצוה ואם לא תדע למה נתנו החוקים והמשפטים: והנה וחיית, פירוש החיים: ורבות. פירוש הטוב כי הוא רבוי הגוף בבנים ובעושר: תורה יז) ואם יפנה לבבך. כי הלב הוא

החיים, כְּאֵדָם הָאֹמֵר לְבָנוּ: 'בְּחַר לָךְ חֵלֶק יָפֵה בְּנַחֲלָתִי, וּמַעֲמִידוֹ עַל חֵלֶק הַיָּפֵה, וְאֹמֵר לוֹ: 'אַתָּה זֶה בָּרַר לְךָ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: (תהלים טו) "ה' מִנַּת חֵלְקֵי וְכוּסֵי, אֶתְּהָ תוֹמִיךָ גּוֹרְלִי", הַנִּחַתָּ יָדֶי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב לֹמֵר: 'אַתָּה זֶה קַח לְךָ'.

או שְׁמָא זְרַעְתֶּם חֲטִיִּים וְהִעֲלַתֶּה שְׁעוּרִים?! וְמָה אֵלוֹ שְׁנַעֲשׂוּ לֹא לְשָׂכָר וְלֹא לְהַפְסֵד, אִם זוֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שָׂכָר, וְאִם חוֹטְאִין אֵין מְקַבְּלִין פְּרַעֲנוּת, לֹא שָׂנוּ אֶת מִדַּתֶּם – אֶתֶם שְׂאֵם זְכִיתֶם, תִּקְבְּלוּ שָׂכָר, וְאִם חֲטִאתֶם, תִּקְבְּלוּ פְּרַעֲנוּת, עַל-אַחַת-כַּמֶּה-וְכַמֶּה!. וּבַחֲרַתְּ בַחַיִּים • אֲנִי מוֹדֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחָרוּ בַחֵלֶק

כ למרחם ית יי אֶלְהֶךָ לְקַבֵּלָא לְמִימְרָה וְלִאֲהַקְרָבָא לְדִמְלִתָּה אֲרִי הוּא חַיִּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ לְמַתֵּב עַל אֲרַעָא דִּי קִיָּים יי לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לְמַתָּן לְהוֹן:
פ פ פ

(כ) לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׂמְעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לְתַת לָהֶם:

מ' פסוקים, לבב"ו סימן. חסלת פרשת נצבים

א וְאֵל מֹשֶׁה וּמִלֵּיל יַת פְּתוּמֵיָא הָאֲלִין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל:

לא (א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל:

כ"ט וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְגֹדֵ.

ב וְאֹמֵר לְהוֹן כִּי מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין אָנָּה יוֹמָא דִּין לִית אָנָּה קָבִיל עוֹד לְמַפְק וְלְמַעַל וַיֵּי אָמֵר לִי לֹא תַעֲבֵר יַת יַדְדָּנָא הַדִּין:

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בְּנִי-מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא-אוּכַל עוֹד לְצִאת וּלְבֹא וַיְהוֶה אָמֵר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:

אלי. אָנֹכִי הַיּוֹם • (ר"ה יא) הַיּוֹם מְלֹאוֹ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיּוֹם זֶה נּוֹלַדְתִּי, וּבְיּוֹם זֶה אָמוּת. דְּבָר אַחֵר: "לְצִאת וּלְבֹא", בְּדַבְּרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתָּמוּ מִמֶּנּוּ מִסּוּרוֹת וּמַעֲיָנוֹת הַחֲכָמָה.

כ"ט וְלֹא-אוּכַל עוֹד לְצִאת וּלְבֹא • כָּל שֶׁשָּׂשׂ כַּחוֹ? תְּלַמִּיד-לוֹמֵר: (לְקַמֵּן לֵד) "לֹא כְּהִתָּה עֵינֹו וְלֹא נִס לַחֵה". אֵלָּא מָהוּ "לֹא אוּכַל"? אֵינִי רִשָּׁאי, שְׁנִטְלָה מִמֶּנִּי הַרְשׁוּת וְנִתְּנָה לַיהוֹשֻׁעַ. וְה' אָמֵר אֵלַי • זֶהוּ פְּרוּשׁ "לֹא אוּכַל עוֹד לְצִאת וּלְבֹא", לְפִי שֶׁה' אָמֵר

ג יי אֶלְהֶךָ מִימְרָה זַעֲבַר קְדָמְךָ הוּא יִשְׁאַי יַת עַמְמֵיָא הָאֲלִין מְקַדְמְךָ וְחִירְתַּנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר קְדָמְךָ כְּמָא דִּי מִלֵּיל יי:

(ג) יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֲבַר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֹד אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֲבַר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי אֵילוֹ לֹא הֵייתִי מֵת עִתָּה אֵין בִּי יְכוּלָת לְהִלָּחֵם וְאֵין לָכֶם צוּרְךָ לְמִי שְׂיַעֲזֹר אֶתְכֶם כִּי הַשֵּׁם לְשִׁמִּיד הַגּוֹיִם גַּם יְהוֹשֻׁעַ וְהַעֲד מַה שְּׂרָאִיתֶם בְּעֵינֵיכֶם בְּמִלְחַמַת סִיחוֹן וְעוֹג: תוֹרָה ג

לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא מֵת שְׁלֹא יִפְתָּדוּ וְחִזַּק לָכֶם בְּדַבְּרֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל כֵּן כְּתוּב אַחֲרָיו וְאֶתְהָ תִּנְחַלְגָה אוֹתָם וְלִפִּי דַעֲתִי כִּי אֲז בָרַךְ הַשְּׂבָטִים וְאִם בְּרַכּוּתֵיהֶם מְאוּתָרוֹת בְּמַכְתָּב: תוֹרָה ב
(ב) לְצִאת וּלְבֹא. בְּמִלְחָמָה וְהַשֵּׁם

(כ) כִּי הוּא חַיִּיךָ. עַל דַּעַת הַמְּפָרְשִׁים שֶׁהוּא שָׂב אֵל קוֹל הַשֵּׁם וְלִפִּי דַעֲתִי שֶׁהוּא הַשֵּׁם כְּאֲשֶׁר אָמֵר הַמְּשׁוֹרֵר ה' יִשְׁעִי וְאֱלֹהֵי חַסְדִּי וּמְגַנִּי וְחַרְבִּי:
תוֹרָה א
(א) וַיֵּלֶךְ. הֵלֶךְ אֵל כָּל שְׂבָט וְשְׂבָט

ד וַיַּעַבְדוּ יְיָ לְהוֹן כְּמֵא דֵי עַבְד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אַמְרָאָה וּלְאַרְעֵהוֹן דֵּי שְׂצִי יְתְהוֹן:

ה וַיִּמְסְרֵנוּן יְיָ קְדַמְכוּן וַתַּעֲבְדוּן לְהוֹן כָּכָל תַּפְקֵדְתָא דֵּי פַקְדִית יְתְכוּן:

ו וַתְּקִיפוּ וְאַלְיִמוּ לָא תְדַחְלוּן וְלָא תַתְּבְרוּן מְקַדְמֵיהוֹן אַרְי יְיָ אֱלֹהֵךְ הוּא דְמַדְבֵּר קְדַמְךָ לָא יִשְׁבַּקְךָ וְלָא יִרְטֶשְׁךָ:

ו) חֲזָקוּ וְאַמְצוּ אֶל-תִּירְאוּ וְאֶל-תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי יְהוּה אֱלֹהֶיךָ הוּא הֶהְלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ם

כ"א • לא יִרְפָּךְ • לא יתן לך רפיון, להיות נעזב ממנו.

~ יום חמישי כ"א אלול ~

ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל חֲזַק וְאַמִּץ כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת-הָעָם הַזֶּה אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּם לְתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִנְחִילֵנָה אוֹתָם:

אָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם" (לקמן) ^א, "תביא", על פְּרָחַם, הַכַּל תְּלוּי בָךְ, טַל מִקַּל וְהָךְ עַל קְדָקְדוֹן, דְּבַר אַחַד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר (סנהדרין ח).

ח וַיְיָ הוּא דְמַדְבֵּר קְדַמְךָ מִימְרָה יְהִי בְּסַעֲדֶךָ לָא יִשְׁבַּקְךָ וְלֹא יִרְטֶשְׁךָ לָא תְדַחַל וְלֹא תַתְּבַר:

ה) וַיְהִי־הוּא הוּא הֶהְלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת:

ט וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה יֵת אוֹרִימָא הֵדָא וַיְהַכְּבֵה לְכַהֲנָי בְּנֵי לְוִי דְנִטְלִין יֵת אַרוֹן קְנִמָא וַיְיָ וּלְקַל סְבִי יִשְׂרָאֵל:

ו) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָה אֶל-הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לְוִי הַנְּשָׂאִים אֶת-אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל-כָּל-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"א • וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה וַיְיָ • בְּשִׁגְמָרָה כְּלָה, נִתְּנָה לְבְנֵי שְׁבָטוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם. לְשִׁבוֹר מַצְבוֹתָם: ^הלְחֵלָם: תורה ו ^זחֲזַק וְאַמִּץ. גַּם כֵּן אָמַר מֹשֶׁה לַיהוָשֻׁעַ שֶׁהוּא הַפְּקִיד עֲלֵיהֶם כִּי אַתָּה תָּבֹא אֶת הָעָם הַזֶּה. עֲנִין אֶת כְּמוֹ עַם: תורה ח ^וחֲזָקוּ וְאַמְצוּ. אַחַר שֶׁתַּעֲרָצוּ שֶׁהוּא הוֹלֵךְ עִמָּכֶם בְּכָל מְקוֹם שֶׁתִּלְכּוּ

(י) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בַּחַג הַסְּפֹת:

כ"י • מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים • בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שֶׁהִיא שָׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרָא אוֹתָהּ "שְׁנַת

הַשְּׁמִטָּה"? שְׁעֵדִין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקִצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

(יא) בָּבוֹא כָּל־יִשְׂרָאֵל לְרִאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנוֹיהֶם:

יא בְּמִיתִי כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַתְחִזָּאָה קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי תִּקְרִי יְת אורִיתָא הָדָא קָדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁמַעְנִין:

כ"י • תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת • הַמִּלֵּךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְחִלַּת "אַלֶּה הַדְּבָרִים", בְּדִאִתָּא בְּמִסְכַּת סוּטָה (מא), עַל בֵּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּעֲזָרָה.

(יב) הִקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלְמַעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשִׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

יב בְּנוֹשׁ יְת עֲמָא גְבֻרָא וְנִשְׂאָ וְטַפְלָא וְגֵיּוֹרְךָ דִּי בְּקִרְוִיךָ בְּדִיל דִּישְׁמַעִין וּבְדִיל דִּילְפִין (נ"א וְלִפְוִין) וַיִּדְחֲלוּן מִקָּדָם יי אֱלֹהֵכוֹן וַיִּשְׁרִין לְמַעַבְדַּי יְת כָּל פְּתַגְמֵי אורִיתָא הָדָא:

כ"י • הָאֲנָשִׁים • לְלַמֵּד. וְהַנְּשִׁים • לְשַׁמַּע. וְהַטַּף • לָמָּה בָּאִים? לְתַת שְׂכָר לְמִבְּיֵאֵיהֶם.

(יג) וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֵה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ

יג וּבְנֵיהוֹן דִּי לֹא יָדְעוּן יִשְׁמַעוּן וְיִלְפִין (נ"א וְיִלְפִין) לְמַדְחַל יְת יי אֱלֹהֵכוֹן כָּל יוֹמֵיָא דִּי אַתּוּן קְיָמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עֲבִרִין יְת יַרְדֵּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ:

~ יום שישי כ"ב אלול ~

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבָּו יָמֶיךָ לְמוֹת קָרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתִּיצְבוּ בְּאַהֶל מוֹעֵד וְאַצְוֶנּוּ וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתִּיצְבוּ בְּאַהֶל מוֹעֵד:

יד וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמֵיךָ לְמִמַּת קָרָא יְת יְהוֹשֻׁעַ וְאַתְעַתְדוּ בְּמִשְׁפַּן זְמַנָּא וְאַפְקִדְנָה וְאַזַּל מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וְאַתְעַתְדוּ בְּמִשְׁפַּן זְמַנָּא:

כ"י • וְאַצְוֶנּוּ • וְאַזְרְזֶנּוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים. תְּחִלַּת הַשָּׁנָה: תּוֹרָה יא
 (כ) לְמַעַן יִלְמְדוּ. כָּל הַשָּׁנָה ג"כ
 (יד) קָרְבָּו יָמֶיךָ לְמוֹת. כִּי לְכָל א' יֵשׁ לוֹ עֲתִים קְצוּבוֹת וְכָבֵד פִּירְשְׁתִּי

טו וַיֵּרָא יְהוָה בְּעָמֹד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:
טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה שָׂכַב עִם־אַבְתְּחָךְ וְיָקוּם עִמָּךְ הַדִּין וְיִטְעֵי בְּתֵר טַעוֹת עַמְּמִי אֲרַעַא דֵּי הוּא עַל תְּמֹן בִּיגִיּהוּן וְיִשְׁבְּקוּן דְּחַלְתִּי וְיִשְׁנֹןן דְּתִי גְזִמִּי דִּי גְזִרִית עִמְהוּן:

(טו) וַיֵּרָא יְהוָה בְּעָמֹד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הָעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:
(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה שָׂכַב עִם־אַבְתְּחָךְ וְיָקוּם הָעָם הַזֶּה וְזָנְהוּ אַחֲרַי וְאֵלֹהֵי גִבְרֵהָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בֹא־שָׂמָה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפֵּל אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בְּרַתִּי אִתּוֹ:

כט"ו ◀ גִּבְרֵהָאָרֶץ • גּוֹזֵי הָאָרֶץ.

יז וַיִּתְקַוֶּה רַגְזֵי בְּהוֹן בְּעֵידֻנָא הֵהִיא וְאַרְחֻקְנוֹן וְאַסְלֵק שְׂכָנְתִּי מִנְהוֹן וְיִהוֹן לְמַבְזֵי וְיַעְרַעַן יִתְהוֹן בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעַקְוֹן וְיִימַר בְּעֵידֻנָא הֵהִיא הָלֵא מְדַלִּית שְׂכִינַת אֱלֹהֵי בִיגֵי עַרְעוּנֵי בִישְׂיָא הָאֵלִין:

(יז) וְחִרְהָ אֶפְיָ כּוּ בְיוֹם־הֵהוּא וְעִזְבְּתִים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאֲכַל וּמִצְאָהוּ רַעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצְאוּנֵי הָרַעוֹת הָאֵלֶּה:
כט"ז ◀ וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי • כִּמוֹ שְׂאֵינִי רוֹאֶה בְּצַרְתֶּם.

יח וַאֲנֵא סְלָקָא אֶסְלֵק שְׂכָנְתִּי מִנְהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישְׂיָא דִּי עֶבְדוּ אֲרִי אֲתַפְנִיּוֹ לְטַעוֹת עַמְּמִיָּא:

(יח) וְאֲנֹכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם הַהוּא עַל כֹּל־הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרָיִם:
(יט) וְעָתָה כְּתוּבוֹ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמֶּדְהָ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּתְּהֶיּה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל:

כט"ח ◀ אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת • (לְקַמֵּן לַב) "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", עַד "וְכִפַּר אֲדָמְתּוֹ עִמּוֹ".

אָבְן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מִהַדוֹרַת בְּלוּם, אֲבִרְמִכּוּבִין

ולא נשא אותם הארץ. נעתם הארץ: תורה יז
(יז) וַעֲזַבְתִּים. פְּלֹם: וְהָיָה. כָּל אֶחָד לְאֶכּוּל לְאוֹיֵב: תורה יח
(יח) וְטַעַם הַסִּתֵּר אֶסְתִּיר. שֵׂאִם יִקְרָאוּ אֵלַי לֹא אֶעֱנֵם וְהַמְשַׁל בְּאַדָּם שְׁלֹא יִרְאָ' וְלֹא יִדַע מַה יַעֲשֶׂי. וְכֵן מִנְהַג לְשׁוֹן לְדַבֵּר בְּכָפָל וּבְעֵלֵי הַדְּקָדוּק יָבִינוּ זֶה: כִּי פָנָה. הִיא הָרַעָה הַגְּדוּל' בְּאֲשֶׁר פִּירֻשָּׁתִּי שְׂאֵין לְמַעֲלָה מִנְּנָה: תורה יט
(יט) כְּתוּבוֹ לָכֶם. מִצְוָה שֶׁיִּכְתוּב אוֹתָהּ מִשָּׁה גַם כָּל מְבִין לְכַתוּב: וְלַמֶּדְהָ. הַטַּעֲמִים הַקְּשִׁים שֶׁיְבָאָר לָהֶם: שִׁימָה

בַּמַּחֲשָׁבְתוֹ מִתַּחַת רְשׁוֹתוֹ: אַחֲרַי אֱלֹהֵי גִבְרֵהָאָרֶץ. יִדְעוּנוּ כִּי הַשֵּׁם אֶחָד וְהַשְּׁנוּי גְּבוּא מִהַמְקַבְּלִים וְהַשֵּׁם לֹא יִשְׁנֶה מַעֲשִׂיו כִּי כּוֹלֵם בְּחַכְמָה. וּמַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם לְשִׁמּוֹר כַּח הַקְּבוּל כִּפִּי הַמְּקוּם עַל כֵּן כְּתוּב אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ עַל כֵּן אָמַר יַעֲקֹב הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַגִּבְרֵי וְהַפִּד הַמְּקוּם הַדְּבָק בְּעֲרִיּוֹת שְׁהֵם שְׂאָר. וְהַמְשִׁכִּיל יָבִין: וְטַעַם בְּקִרְבּוֹ. שֶׁב אֶל גִּבְרֵי כְּאֵילוֹ אָמַר וְזָנְהוּ אַחֲרַי אֱלֹהֵי עִם גִּבְרֵי שְׁהֵם אֱלֹהֵי הָאָרֶץ. וְהַקְּרוֹב כִּי בְּקִרְבּוֹ שֶׁב אֶל הָאָרֶץ כִּי נִמְצָא לְשׁוֹן זָכַר כְּמוֹ

(טו) וַיֵּרָא ה' בְּאֹהֶל. הִידוּעַ הַטַּעַם כִּי עִמּוּד הָעָנָן הָיָה עַל הַפֶּתַח וְהַשֵּׁם הָיָה נִרְאָה בְּאֹהֶל וְזֶהוּ הַכְּבוֹד וְדַבּוּר וְאֲצוּנּוֹ זֶהוּ וְנִצּוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן בְּמִצְוֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ עַל כֵּן אָמַר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָח"כ פְּרַשְׁתָּ הִנֵּה שׁוֹכֵב עִם אַבְתְּחִיךְ וְאֵין מוֹקֵדִים וּמְאִוְחָר בְּתוֹרָה וְכֵן פ' וְיִהְיֶי כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתוּב דְּבָקָה עִם וְיִכְתוּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת: תורה טז
(טז) וְקָם הָעָם הַזֶּה. לֹא יִתְכַּן הִיּוֹתוֹ דְּבָקָה עִם אֲשֶׁר לְפָנָיו כִּי מַה טַּעַם הָעָם הָיָה וְזָנְהוּ: וְטַעַם וְזָנְהוּ. לְצַאֲת

~ שבת קודש כ"ג אלול ~

כ ארי אַעלנזן לאַרעא די קימית לאַכְהִתְהוֹן עֲבָדָא חֵלֶב וּדְבַשׁ וַיִּיכְלוּן וַיִּשְׁפְּעוּן וַיִּתְפַּקְּחוּן וַיִּתְפַּנְּנוּ בְּתַר טַעוֹת עַמְמֵינָא וַיִּפְלַחְנוּ וַיִּרְגְּזוּן קְדָמֵי וַיִּשְׁנֹנוּ יְת קְיָמֵי:

(כ) כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתָיו זֶבֶת חֵלֶב וּדְבַשׁ וְאֶכֶל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפְנֵה אֶל־אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבְדוֹם וְנִאֲצוּנֵי וְהִפֵּר אֶת־בְּרִיתִי: כ"ג • וְנִאֲצוּנֵי • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נְאוּץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

כא ויהי ארי זעצען זתה פישן סגיאן זקון וכתב תשפכתא הדא קדמוהי לסהיד ארי לא תתנשי מפם בניהון ארי גלי קדמי ית זצרהון די אנון עבדין יומא דין עד לא אעלנזן לאַרעא די קימית:

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעִנְתָּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עִשָּׂה הַיּוֹם בְּטַרְם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי:

לא תשכח מפני זרעו • הרי זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתפכת מזרעם לגמרי.

וְעִנְתָּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד • | לא תשכח מפני זרעו • הרי זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתפכת מזרעם לגמרי.

כב וכתב משה ית תושפכתא הדא פיומא ההוא זאלפנה לבני ישראל:

(כב) וַיִּכְתַּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כג ופקיד ית יהושע פר נון זאמר תקף זאלים ארי את תעל ית בני ישראל לארעא די קימית להון זמימרי זתי בסעדה:

(כג) וַיִּצְוֵ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וַיֹּאמְרוּ חֹזֶק וַאֲמִץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֱהִי עִמָּךְ:

כ"ג • וַיִּצְוֵ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן • מוֹסֵב לְמַעַלָּה כְּלָפֵי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם".

כד ויהי פד שצי משה למכתב ית פתגמי אורימא הדא על ספרא עד דשלימו:

(כד) וַיְהִי | כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתּוֹב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֵּמָּם:

כה ופקיד משה ית לואי נטלי ארון קימא דיני למימר:

(כה) וַיִּצְוֵ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עמה: תורה כג
(כד) עַד תוֹמָם. דְּבַק עִם דְּבָרֵי: תורה כה
(כה) וַיִּצְוֵ מֹשֶׁה אֶת הַלְוִיִּם. דְּרַךְ קְצָרָה כְּאִילוֹ אָמַר הַלְוִיִּם הַנּוֹקְרִים שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים וְלֹא כָּל הַלְוִיִּם כִּי אֵינֶם נוֹגְעִים בְּאֲרוֹן: וְטַעַם נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה'. בְּצוּרֵי וְכֵן רַבִּים: תורה כו

(כא) לְפָנָיו. כְּמוֹ נִגְדוֹ וְהִטְעַם שֶׁלֹא יִזוּזוּ הַעַד מִמֶּנּוּ רַק עֲמוֹ זִהְיָה תָּמִיד: כִּי יִדְעֵתִי אֶת יִצְרוֹ. כִּי אִילוֹ לֹא הִיִּתִי יוֹדֵעַ אֶת הַעֲתִידוֹת כְּכֹר יִדְעֵתִי מֵה שֶׁעָשׂוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: תורה כב
(כב) בַּיּוֹם הַהוּא. שֶׁלֹא אִיחָר הַדְּבָר וַיִּתְּכֵן שֶׁהָיָה יוֹם מוֹתוֹ אַחֵר מִכְּתַב דְּבָרֵי הַתּוֹרָה כִּי הַשִּׁירָה כְּתַב מֹשֶׁה

כְּפִיָּהֶם. שִׁינְעוֹ בְּגִרְסָא: וּמִלַּת וְלִמְדָה גַם שִׁמְיָה זָרָה כִּי הִמְשִׁיכְתָּ לְהִיּוֹת ה"א וְלִמְדָה קְמוּץ וְתַחַת הַדְּלָת פתח"ח קָטָן: לְעַד כְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל. דְּבַק בְּטַעַם עִם כִּי אֲבִיאֲנֹו. גַם יִתְּכֵן לְהִיּוֹתוֹ מוּבָדֵל בְּעַבּוֹר וְעִנְתָּה כְּטַעַם לֹא תַעֲנֶה בְּרַעַף כְּאִילוֹ הַשִּׁיר' עוֹנָה לְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְמָה מְצַאֲתָנוּ כָּל זֹאת: תורה כ

כו סיכו ית ספרא דאורייתא הדין ותשוון יתה מסטר ארונא קמא דיני אלהכון ויהי תמן בך לסייד :

(כו) לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׂמְתָם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִי־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש אומרים: 'מצד הלוחות היה מנח, בתוף הארון'.

כ"ג לָקַח • כמו: "זכור", "שמור", "הלוך". מצד ארון ברית-ה' • נחלקו בו חכמי ישראל ב'בבא בתרא': יש מהם אומרים: 'דף היה בולט

כו ארי אגא ידענא (ידענא) ית סרבוניך וית קדלך דקשיא הא בעד אגא קים עמכון יקמא דין מסרבין הויתון קדם יי ואף (ארי) בטר דאמות :

(כו) כִּי אֲנֹכִי יֹדַעְתִּי אֶת־מְרִיבְךָ וְאֶת־עַרְפְּךָ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חִי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְרִים הַיּוֹם עִם־יְהוָה וְאָף בִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כח כנישו לזתי ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון ואמלל קדמיהון ית פתגמיא האלין ואסהד בהון ית שמיא וית ארעא :

(כח) הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שְׁבֵטֵיכֶם וְשִׁמְרוֹכֶם וְאֲרַבְרָה בְּאֲזִינֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעֱיֵדָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

ואעידה בם את השמים ואת הארץ • ואם תאמר: הרי כבר העיד למעלה: (לעיל ל) "העידתי בכם היום וגו'"? התם לישראל אמר, אבל לשמים וארץ לא אמר, ועכשו בא לומר: "האזינו השמים וגו'".

כ"ג הקהילו אלי • ולא תקעו אותו היום בַּחֲצוֹת לַהֲקָהִיל אֶת הַקְּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י) "עשה לך", ולא השליט הושע עליהם, ואף בחייו נגזזו קדם יום מותו (ספרים אחרים: ביום מותו), לקים מה שֶׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) "ואין שלטון ביום המות".

~ נקודות משיחות קודש ~

רועי ישראל לא יפרדו מעל צאן מרעיתם

שביכלתו לשלוט עליו, מה שאין-כן ביום פטירת הצדיק, מבין שנתעלה בעילוי אחר עילוי, אין לו שיכות לענגי עולם הזה, ובמילא "אין שלטון ביום המות". לפי-זה הנה אמינא דביום פטירת משה שנתעלה כל-כף עד שאין שׂף לומר שיש לו "שליטה" על ישראל, נפסק הקשר רחמנא ליצילן בינו לצאן מרעיתו. ומלמדנו הכתוב, שאף ביום פטירת משה, אמר "הקהילו אלי", שביקש בעצמו להקהיל את כל בני ישראל, כי בכל מצב ובאיזה דרגה שנמצא בו משה, עדין קשור ומאוחד הוא עם צאן מרעיתו. וכלשון רש"י (חקת כא, כא) "משה הוא ישראל, וישראל הם משה".

בפרשת וילך (לא, כח) כתוב "הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם". ומפרש רש"י: "ולא תקעו אותו היום בחצוצרות להקהיל את הקהל... לקים מה שֶׁנֶאֱמַר ואין שלטון ביום המות". ויש לפרש זה בדרך השסודות: ידוע מה שכתוב בספרים הקדושים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) ד"בהעלות ה' ורחו [של צדיק] ונשמתו אליו יאסף... יעלה בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות". ותמוה, איך זה מתאים עם מה שכתוב "אין שלטון ביום המות" דמשמעו שנעשה ירידה בנשמת הצדיק? ויש לומר בזה, דפירוש הכתוב הוא למעלייתא, דכשאדם שולט על משהו, סימן הוא ששׂף הוא לדבר עד

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(כו) ויהיה שם בך לעד. עם כל ישראל ידבר והכהנים בכללם כאשר דבר לישראל. וטעמו הראובני והגדי לבדם כאשר פירשתי: תורה כו (כו) ואף פי אחרי מותי. גם פי ידעתי אחרי מותי כי בן אמר לי השם

כט אַרִי יִדְעָנָא (יְדַעְנָא) פֿתֵר דְּאָמוֹת אַרִי
 חֲבֵלָא תַחְבְּלוֹן וְחֲסִטוֹן מִן אַרְחָא דִּי פִקְדִית
 תְּכֻזֵּן וְתַעְרַעַר תְּכֻזֵּן בְּשִׂמְתָא בְּסוּף יוֹמֵי אַרִי
 מַעְבְּדוֹן יַת דְּבִישׁ קְדָם יִי לְאַרְגָּזָא קְדַמְוֵיהּ
 בְּעוֹבְדֵי יְדִיכּוֹן :

(כט) כִּי יִדְעָתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן
 וְסוֹרְתֶם מִן־הַדְרֹךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאתִי
 אֶתְכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־
 הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

שְׂתַלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוֹפּוֹ, שְׁכַל זְמַן
 שִׁיְהוֹשֶׁע חַי, הִיָּה נִרְאָה לְמֹשֶׁה כְּאִלוֹ הוּא חַי.

ל"ז אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוֹן • וְהָרִי פֶלֶ
 יָמוֹת יְהוֹשֶׁע לֹא הִשְׁחִיתוּ, שְׁנֹאֲמַר: (שׁוֹפְטִים ב)
 "וַיַּעֲבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֶׁע" ? מִכַּאֲן

ל ומליל משה קדם כל קהלא דישראל ית
 פתגמי תושבחתא קדא עד דשלימו:
 פ פ פ

(ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנוֹ כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי
 הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמּוֹם:

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן. חסלת פרשת וילך

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רסא - רסו

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, ארמונין

(כט) וְטַעַם וְקִרְאתָ. כִּמוֹ וְחֻטָּאת עֲמָךְ וְשָׁם מְפֹרָשׁ: תורה ל

המשך ביאור למס' קידושין ליום ראשון עמ' א

29 שואלת הגמרא, הִיכָא אִיתְמַר - היכן נאמרו דבריו דרב נחמן בר
 30 יצחק. משיבה הגמרא, אַהָא - על ספק זה, דַּאֲיַבְעִיא לְהוּ -
 31 שהסתפקו חכמים, האם עָבַד עֲבָרֵי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל נִגְאָל לְקַרְוִיבִים,
 32 או אינו נִגְאָל לְקַרְוִיבִים. ומפרשת הגמרא, אִלֵּיכָא דְרַבִּי לֹא תַבְעִי לָךְ
 33 - לפי רבי אין להסתפק, כיון דְּאִתְמַר בְּבֵרֵיתָא (לעיל טו) הִדְנָה אִם
 34 עבד עברי הנמכר לגוי יוצא בשש, שלכאורה יש לומר קל וחומר,
 35 שאם מי שְׂאִינוֹ נִגְאָל בְּאֵלֶּה - בקרובים המוזכרים לעיל, והוא
 36 הנמכר לישראל, נִגְאָל בְּשֵׁשׁ שָׁנִים, נמכר לגוי שנגאל בקרובים,
 37 ודאי שיגאל בשש שנים. אִלֵּיכָא - מוכח מדבריו, שהנמכר לישראל
 38 לֹא מִפְּרֻק - אינו נגאל בקרובים. כִּי תִבְעִי לָךְ - מה שיש להסתפק
 39 הוא אִלֵּיכָא דְרַבִּנָּן - לשיטת חכמים שאינם אומרים את הקל וחומר
 40 הזה, מֵאִי - מה הדין, נגאל בקרובים או לא. וצדדי הספק הם, האם
 41 יִלְפִינָן - לומדים אנו גזירה שוה 'שְׂכִיר' 'שְׂכִיר' מנמכר לגוי, נאמר
 42 בנמכר לגוי 'כְּשִׂכְרֵי שְׁנָה בְּשָׁנָה', ונאמר בנמכר לישראל 'כִּי מִשְׁנָה
 43 שָׂכַר שְׂכִיר', ולומדים שכשם שנמכר לגוי נגאל בקרובים, אף
 44 נמכר לישראל נגאל, וְלֹא דְרַבִּי - ואינם דורשים שהנאמר בנמכר
 45 לגוי 'נִגְאָלְנֵוּ', ממעט שאין הנמכר לישראל נגאל בקרובים, או
 46 דִּילְמָא - או שמוא הם סוברים, שהנאמר בנמכר לגוי 'נִגְאָלְנֵוּ',
 47 ממעט שהקרוב יגאלנו רק לָזֶה - לנמכר לגוי, וְלֹא לְאַחֵר - לנמכר
 48 לישראל, שבו אין דין גאולת קרובים.
 49 תָּא שְׂמַע, שנינו בברייתא, נאמר בתורה וַיְכַל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם וְנִגְאָלָה
 50 תַתְּנֵוּ לְאֶרֶץ, ולא התפרש איזו גאולה בא הפסוק לרבות, מפרשת
 51 הברייתא, שבא לְרִבּוֹת פְּתִים וְעָבַד עֲבָרֵי שְׁנֵי אֲלֵימִים בְּקַרְוִיבִים. מֵאִי
 52 לָאוּ - האם אין הכוונה לפתי ערי חומה וְעָבַד עֲבָרֵי הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל.
 53 דוחה הגמרא, לֹא, אלא לרבות עָבַד עֲבָרֵי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים.
 54 מקשה הגמרא, וכי עָבַד עֲבָרֵי הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים צָרִיךְ רִיבּוּי
 55 לגאולת קרובים, הרי בְּהִירָשׁוּ בְּתִיב כִּי 'או דְּדוֹ אוֹ בִּן דְּדוֹ
 56 וְנִגְאָלְנֵוּ'.

1 שאמר זאת רַבִּינָא לְרַב אֲשֵׁי, בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דְּאִתְמַר - מובן הדבר
 2 לסובר שהפסוק וַיְכַל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם נִגְאָלָה תַתְּנֵוּ לְאֶרֶץ, בא לְרִבּוֹת
 3 גאולת קרובים לפתי ערי חומה, הִינֵנו דְּכַתִּיב - לכן נאמר 'בְּכַל',
 4 אִלֵּיכָא לְמֵאֵן דְּאִתְמַר - רבי אליעזר, שהפסוק בא לְרִבּוֹת פְּתֵי חֻצְרוֹת
 5 לְקוֹבְעֵם חוּבָה, מֵאִי - לשם מה נכתב 'בְּכַל', הלא די שיכתב
 6 'גאולה תתנו לארץ'. עונה הגמרא, קִשְׂיָא - אכן קשה הדבר.
 7 אִתְיָבִיָּה אֲבִי לַרַב שֶׁשֶׁת, הסובר שאין גאולת קרובים בבתי ערי
 8 חומה, מברייתא, נאמר בעבד הנמכר לגוי, 'אַחֲרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה
 9 תְּהִיָּה לוֹ, אֶחָד מֵאֲחֵיו וְגִאָלְנֵוּ'. או דְּדוֹ אוֹ בִּן דְּדוֹ וְגִאָלְנֵוּ, או
 10 מִשְׂאֵר בְּשָׂרָה מִמְשַׁפְּחָתוֹ וְגִאָלְנֵוּ, וגו', שואלת הברייתא, מַה
 11 תְּלַמּוּד לְזַמַּר 'נִגְאָלְנֵוּ' 'נִגְאָלְנֵוּ' 'נִגְאָלְנֵוּ' שֶׁל שְׁעָמִים, וְעוֹנָה, שְׁבַא
 12 לְרִבּוֹת כָּל הַמְּאֻלּוֹת - כל הממכרים העומדים להגאל, שְׁנֵי אֲלֵימִים
 13 בְּפִרְדֵי הָהָר, ובפשוטו היינו שנגאלות בקרובים. שואלת הגמרא,
 14 מֵאִי לָאוּ - האם אין כוונת הפסוק לרבות פְּתֵי עַרְי חוּמָה וְעָבַד עֲבָרֵי
 15 הנמכר לישראל, שלא נאמר בהם גאולת קרובים. מתרצת
 16 הגמרא, לֹא, אלא הפסוק מרבה פְּתֵי חֻצְרוֹת וְשָׂדֵה אֲחֻזָּה שְׁנֵי אֲלֵימִים
 17 בקרובים.
 18 מקשה הגמרא, וכי יש צורך לרבות גאולת קרובים בְּתֵיב חֻצְרוֹת
 19 וְשָׂדֵה אֲחֻזָּה, הרי בשדה אחוזה נאמר בפירוש גאולת קרובים,
 20 ובבתי חצרים בְּהִירָשׁוּ בְּתִיב בְּתִיב חֻצְרוֹת וְשָׂדֵה אֲחֻזָּה, על שְׂדֵה
 21 הָאֶרֶץ יִחְשַׁב' וגו', שדינים כשדה אחוזה.
 22 מתרצת הגמרא, בְּדִאֲמַר ו' כִּמוֹ שְׁאֲמַרו רַב נְחֻמָּן בַּר יִצְחָק בְּעֵינֵי
 23 אַחֵר, שְׁבַא הַכְּתוּב לְקְרֹב לְקְרֹב קוֹדֵם - שמי שקרוב יותר, קודם
 24 יותר לגאול, הִכָּא נִמֵי - כך נפרש גם כאן, שְׁבַא הַכְּתוּב לְקְרֹב לְקְרֹב
 25 קוֹדֵם - שמי שקרוב יותר, קודם יותר לגאול, וכסדר שנאמר
 26 בנמכר לגוי קודם שגואלו דודו, ואחר כך בן דודו, ואחר כך קרוב
 27 אחר, אף בשדה אחוזה ובתי החצרים שלא נתפרש בהם סדר,
 28 הקרוב ביותר הוא זה שגואלו.

לוח תהלים

יום ראשון, י"ז אלול < מפרק פג עד פרק פז ופרקים מט-נא

יום שני, י"ח אלול < מפרק פח עד פרק פט ופרקים נב-נד

יום שלישי, י"ט אלול < מפרק צ עד פרק צו ופרקים נה-נז

יום רביעי, כ' אלול < מפרק צז עד פרק קג ופרקים נח-ס

יום חמישי, כ"א אלול < מפרק קד עד פרק קה ופרקים סא-סג

יום שישי, כ"ב אלול < מפרק קו עד פרק קז ופרקים סד-סו

שבת קודש, כ"ג אלול < פרק כ. מפרק קח עד פרק קיב ופרקים סז-סט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ז אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכא, טו להבין משל ומליצה... עד עמ' קכא, מהן.

טו. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי

ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתיח אליהו":¹

"אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינין להון עשר ספירן לאנהגא

בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין" – אתה – "אור אין-סוף" – האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנהיג בהם את העולמות שלא התגלו ואת העולמות הגלויים. בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלתי-גבול של "אין-סוף" וגם כוח הגבול של "אין-סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"²: "אור אין-סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל-גבול כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל-גבול ואין לו כח בגבול, הרי אתה מחסר שלימותו ואין-סוף הוא שלימותא דכולא". כלומר – "אור אין-סוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול". שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אין-סוף" הוא הרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור אין-סוף" את השלימות של כוח ה"גבול".

שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות" באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין-סוף" – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד" בענין ה"ספירות"; וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור אין-סוף" שהוא ענין של אין-סוף ובלתי גבול – לברוא ולהנהיג העולמות שהם הרי מוגבלים.

כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין-סוף", ש"איהו וחיהו חד, איהו וגרמוהו חד"³, אור אין-סוף והאורות הם דבר אחד, אור אין-סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת העולמות – היא מ"אור

ההתלבשות של "אור

אין-סוף" בענין

ה"ספירות", נקראת

"אדם", "ועל דמות הכסא

דמות כמראה אדם"⁴,

שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר ספירות.

בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת מעשר הספירות⁵ – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו של יהודי בעשרת כוחות נשמתו, "פועלות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות העליונים, שמהן באות הספירות והכוחות של הנשמה. הידיעה וההשגה במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"), כפי שרבונו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת ה' וליראת ה' שהן יסוד ושרש לכל המצוות (כפי שמובא גם ב"לקוטי תורה"), והידיעה וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי בעבודתו של יהודי.

"לְהַבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה, דְּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתֵם" בְּעֵינֵי הַסְּפִירוֹת. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" הוא מפסוק⁷, וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"⁸, שזה משל על חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה), ו"דברי חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל-פה: "דברי חכמים" הם גלויים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להזדקק לכך שיגלו ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות" ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם. שכן, ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה

1. הקדמת תיקוני הזוהר. 2. ח"א רפ"ח. 3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5. ראה תניא ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשבית. 8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט.

שְׁלֵהֶם – של ז"א ונוקבא ד"עשיה", שְׁהֵם בְּחִינַת 'חיה ונשמה' ד'זעיר-אנפין וְנוֹקְבָא, – "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"¹⁶, ו"נשמה" היא בחינת "בינה", נשמת שדי תבינם"¹⁷, כך, בנשמה שהיא רק במדריגה של נפש ד"עשיה" – ישנן כל

הספירות, מ"ז"א" – שש מדות, מ"נוקבא" – מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", שְׁהֵן הֵן אַחֲרֵיהֶם – החיצוניות, דְּכֵלִים ד'זעיר-אנפין וְנוֹקְבָא ד'אצילות, – שכן, הכלים של זו"ג של עולם "אצילות" מאירים ב"עשיה", ומתלכשים בספירות של עולם ה"עשיה"¹⁸; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות והאחוריים של הכלים של זו"ג ד"אצילות", שְׁהֵם – הכלים

ד"אצילות", הם אֱלֹהוֹת מְשֻׁבָּה, שְׁבִתוֹכֶם – בכלים ד"אצילות" מְאִיר אור אֵינְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ וְנִגְזוּ בְּחֻכְמָה ד'אצילות, – כפי שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין-סוף" שורה ב"חכמה" דוקא; הרי, "אור אין-סוף" שב"חכמה", מאיר בכל הספירות שבעולם ה"אצילות", "אבא עילאה מקנא באצילות"¹⁹, חכמה עליונה מאירה באצילות, והרי שבכלים של הספירות שבעולם ה"אצילות" מאיר "אור אין-סוף" ברוך-הוא, ד'איהו וְנִגְרְמוּהי חַד בְּאֲצִילוֹת, – שהוא, "אור אין-סוף" ברוך-הוא, והכלים של ה"ספירות" הם דבר אחד בעולם ה"אצילות", וכיוון שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור אין-סוף" ברוך-הוא, וְעַל כֵּן – ולכן, גַּם בְּנִשְׁמַת הָאָדָם – הבאה מהספירות, מְאִיר אור אֵינְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, מְלַבֵּשׁ וְנִגְזוּ בְּאֹר הַחֻכְמָה שְׁבִיה, – שבנפש, לְהַחִיֹּת אֶת הָאָדָם וּמְבַשְׂרֵי אַחֲזָה אֱלֹהִים, שְׁהַכְּנֵה – של האדם לְהִבְיֹן קֶצֶת בְּסַפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שְׁבִלָן – כל הספירות העליונות, מְאִירוֹת בְּנִשְׁמַתוֹ הַכְּלוּלָה מִהֵן. – שכן, הנשמה הרי באה מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן יכול האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא,

בעולמות העליונים וגם למטה בנפש של יהודי. מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר בְּאֵרֵץ, מִפִּי קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמַת־עֲדָן, לְקִרְבֵי קֶצֶת אֶל הַשֶּׁבֶל, מֵאִי דְכִתִּיב: – מה שכתוב¹⁰: "וּמְבַשְׂרֵי אַחֲזָה אֱלֹהִים, שְׁהַכְּנֵה – של הפסוק, הִיא לְהִבְיֹן קֶצֶת אֱלֹהֵינוּ יִתְבָּרַךְ מִנְּפֶשׁ הַמְּלַבֵּשֶׁת בְּבִשְׂרֵי הָאָדָם, – כלומר, הנפש המחיה את הגוף, הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א: שכן, במהות הנפש כלשעצמה – כמו, ברוחניות בכלל בפני עצמה – אין כל הבנה כלל, וְעַל-פִּי מְאִמֵר רַבּוֹתֵינוּ וְלֵב עַל פְּסוּקֵינוּ: "כִּרְכִי נִפְשֵׁי וְגו'" – "מה הקדושה בְּרוּךְ-הוּא כו", – מלא כל העולם, אֵף הַנִּשְׁמָה כו", – מלאה את כל הגוף, ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים

אגרת הקדש

זאת בארץ מפי קדושי עליון נ"ע לקרב קצת אלה השכל מאי דכתיב ומבשרי אחזה אלוה שהכוונה היא להבין קצת אלהותו יתברך מנפש המלוכשת בבשר האדם וע"פ מארו"ל ע"פ ברכי נפשי וגו' מה הקב"ה כו' אף הנשמה כו' וע"פ מאמר הזהר ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי נפח ואפי' נפש דעשיה היא באה מזווג זו"ג דעשיה והמוחין שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"ג שהן הן אחוריים דכלים דזו"ג דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם מאיר אור א"ס כ"ה המלוכש וגנוז בחכמה דאצי' דאיהו וגרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם מאיר אור א"ס כ"ה מלוכש וגנוז כאור החכמה שבה להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה מהן.

אשר כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את הנשמה, יש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא, יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש ברוך הוא, להבין ענינים כאלקות. אלא, מהו באמת הדמיון ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן יכולים להבין מהנשמה ענינים כאלקות, ובלשון רבנו הזקן: וְעַל-פִּי מְאִמֵר הַזְהַר¹¹ עַל פְּסוּקֵינוּ: "וַיִּפַּח בְּאֵפָיו נִשְׁמַת חַיִּים" – "מֵאֵן דְּנִפְחָה, מִתּוֹכֶיהָ נִפְחָה", – הנופח – נופח מפנימיותו, שלא כמו דיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון "נפחיה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת התשובה"¹⁵, וְאֶפְלוּ נִפְשׁ ד'עשיה" – "עשיה" הוא העולם התחתון ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדריגות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, הִיא פְּאֵה מְזוּוּג – יחוד, וְעִיר-אֲנִפִּין (מידות) וְנוֹקְבָא (מלכות), ד'עשיה, – של עולם העשיה, מיחוד וזיווג ז"א (מדות) ונוקבא (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה, וְהַמְחִין

10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א. 13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל ס"ד. 17. איוב לב, ח. 18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. 19. תקו"ז ת"ו.

שהוא לספירות העליונות; לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות הפירוש, שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על מדת החסד של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך הוא²⁰, אף-על-פי-כן אומרים עליה שאין לה שום ערך ודמיון למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

כשאומרים שבנשמה ישנם גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות העליונות, ושכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות שלמעלה – נדרש לציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך ודמיון ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה, ושלכוחות הנשמה יש איזה ערך

~ יום שני י"ח אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכא, אך צריך להקדים... עד עמ' קכב, במשל ומליצה:

קין ותכלית, – אמנם גדולה ונפלאה ממנה – אך על-כל-פנים איזה דמיון יש ביניהם, בנודע ממדות העליונות שאין להם [נפח אחר: קין] סוף ותכלית מצד עצמן, – כשהשפעה מהמדות העליונות יורדת למטה, היא באה בקץ

וסוף ותכלית, כלומר בענין של גבול, שלכן מתהווים ממנה עולמות ונבראים בעלי גבול. אך, מצד עצמן, כפי שהמדות העליונות הן בעצם, הן בלי גבול ואין בהן קץ וסוף ותכלית, כי אור אין-סוף ברוך-הוא מאיר ומלבש בתוכם – בתוך המדות העליונות, ממש, ו"איהו וגרמוהי חד", – הוא, "אור אין-סוף" ומדותיו, הכלים של הספירות, הם דבר אחד, במילא הרי גם המדות העליונות הן בכחינה של

אך צריך להקדים, מה ששמעתי ממורי עליוהשלום – הרב המגיד ממזריטש, על פסוק²¹: "ואנכי עפר ואפר", שאמר אברהם אבינו עליוהשלום על הארת נשמתו המאירה בגופו מאור חסד עליון, – שמהאור של מדת

החסד ד"אצילות" האירה הנשמה בגופו של אברהם אבינו, והיא מדתו – של אברהם אבינו, מדת "אהבה רבה", [נפח אחר: שפה תיה] שהיה אהב את הקדוש ברוך-הוא – ה"אהבה רבה" של אברהם אבינו להקדוש ברוך הוא, באה מהאור של החסד העליון ד"אצילות", גדולה ועליונה פלגה, עד שנעשה מרכבה לתקדוש ברוך-הוא. – כלומר, אברהם אבינו היה בטל לגמרי להקדוש ברוך

אגרת הקדש

אך צריך להקדים מה ששמעתי ממורי ע"ה ע"פ ואנכי עפר ואפר שאמר אברהם אבינו ע"ה על הארת נשמתו המאירה בגופו מאור חסד עליון והיא מדתו מדת אהבה רבה (נ"א שבה הי') שהיה אהב את הקב"ה אהבה גדולה ועליונה כ"כ עד שנעשה מרכבה להקב"ה וסד"א שבחי' חסד ואהבה שלמעלה בספירות העליונות היא מעין וסוג מהות מדת אהבה רבה של א"א ע"ה רק שהיא גדולה ונפלאה ממנה למעלה מעלה עד אין קץ ותכלית כנודע ממדות העליונות שאין להם [נ"א קין] סוף ותכלית מצד עצמן כי אור א"ס ב"ה מאיר ומלובש בתוכם ממש ואיהו וגרמוהי חד. משא"כ בנשמת האדם המלובשת בחומר שיש למדותיה קץ וגבול. אבל מ"מ סד"א שמדותיה הן מעין וסוג מדות העליונות ולז"א ואנכי

אין-סוף", מה שאין-כן בנשמת האדם המלובשת בחומר – בגוף שהוא חומרי, שיש למדותיה קץ וגבול, – הרי מובן במילא, שמדת החסד שלמעלה גדולה ועליונה בעליונות בלתי מוגבלת ממדת החסד ואהבה של אברהם אבינו כפי שנשמתו מלובשת בגוף, אבל מכל-מקום סלקא דעתך אמינא – היו יכולים לחשוב, שמדותיה – של נשמת אברהם אבינו, הן מעין וסוג מדות העליונות. – קודם שלל רבנו הזקן מלמעלה למטה, שמדת החסד שלמעלה איננה מעין ומסוג החסד והאהבה של אברהם אבינו. וכעת הוא שולל גם מלמטה למעלה, שמדת החסד של אברהם אבינו איננה מעין ומסוג מדת החסד שלמעלה – וזאת, כדי לשלול ענין זה מכל

הוא עד לאופן הביטול של "מרכבה", שהוא למעלה מביטול העבד לאדונו. שכן, העבד למרות שהוא בטל לאדון, יש לו בכל זאת רצון עצמי, אלא שהוא מבטל את רצונו בפני רצון האדון, ואילו "מרכבה" בטלה לגבי הרוכב באופן שאין למרכבה שום רצון עצמי, ובאופן כזה היה ביטולו של אברהם אבינו להקדוש ברוך הוא. וסלקא דעתך אמינא, – והיה עולה על הדעת לומר, שפחינת חסד ואהבה שלמעלה בספירות העליונות, היא מעין וסוג מהות מדת "אהבה רבה" של אברהם אבינו עליוהשלום, רק שהיא – החסד והאהבה שלמעלה, הן גדולה – בכמות, ונפלאה – באיכות, ממנה – ממדתו של אברהם אבינו, למעלה מעלה עד אין

20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ז, ח. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פ"ח. פכ"ג. ועוד". 21. וירא יח, כו.

וְרַחְבוּ וְעִבְיוּ – של העץ, "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר", שהוא האפר הנשאר אחרי שנפרדו ממנו אש מים ורוח. – והאפר שנשאר הוא העפר שהיה קודם עיקר מהות העץ. והנה, כמו שהאפר אין לו דמיון וערך אל

מהות העץ הגדול בארץ ורחב ועבי קדם שגשגה, לא בכמותו ולא באיכותו, – אין לאפר שום דמיון ושום ערך לא לכמות העץ ולא לאיכותו ולחשיבותו, אף שהוא [הוא] מהותו ועצמותו – העץ הוא מהותו ועצמותו של האפר, וממנו – מהעץ, נתהנה – האפר; כך על־דרך־משל אמר אברהם אבינו עליו השלום על מדתו, מדת החסד והאהבה המאירה בו ומלפשת בגופו, דאף שהיא [היא] מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו מרבבה עליונה, אף על־פי־כן בדרתה למטה להתלבש בגופו – שזה הרי, על־ידי השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה על־ידי צמצומים רבים – יורד הרי האור של מדת החסד ד"אצילות" דרך

השתלשלות מדרגות רבות ומצטמצם על ידי צמצומים רבים – הרי אז, אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו, אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות, אלא בערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר, אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה וטוב למאכל²² על־דרך־משל, – שאין הרי שום ערך ושום דמיון בין האפר לבין העץ, כך אין שום ערך ושום דמיון בין מדת האהבה של אברהם אבינו לגבי מדת החסד והאהבה של "אצילות". ויותר מזה, להכביל באלפים הכבדות, – בין האפר והעץ הגשמי

הצדדים. ולזה אמר: – ולכן אמר אברהם אבינו: "ואנכי עפר ואפר", דכמו שהאפר הוא מהותו ועצמותו של העץ הנשרף, ש – העץ לפני שנשרף, היה מרכב מארבעה יסודות: אש רוח מים עפר, – כל דבר הרי מורכב מארבעה

יסודות אלה²², ושלישה יסודות: אש מים רוח – חלפו והלכו להם, וכלו בעשן המתהווה מהרבתן פגודע, – העשן יש בו משלשה יסודות אלה, אש, רוח, מים, שהיו בהרכבתו של העץ, ויסוד הרביעי שהיה בעץ, שהוא העפר שבו – הוא אינו עולה עם העשן, אלא היורד למטה ואין האש שולטת בו, הוא הנשאר קיים, והוא האפר. – מה שנשאר מיסוד העפר שבעץ, הרי, שהאפר הוא מהות העץ, שלפניו היה עץ וכעת הוא אפר. כך, יאמר רבנו הזקן להלן, שגם קודם כשהעץ היה עץ, היה עיקר מהות העץ – העפר, שכעת הוא אפר. והנה, כל מהות העץ וממשו – שהעץ יש לו "ממש" ויכולים למשו, שזה הרי לא מהאש, או הרוח או המים שבו, וקמרו וצורתו בארץ ורחב ועבי שהיה נראה לעין

קדם שגשגה – עקרו היה מיסוד העפר שבו, – שבעץ, רק שאש־מים־רוח בלולים בו, – שהעץ כולל בתוכו גם מהיסודות אש, מים ורוח, אך העיקר שבו הוא מיסוד העפר, שממנו באים האורך, הרוחב והעובי של העץ, כי העפר – יסוד העפר שבו, הוא חמרי יותר מכל, – מאשר שאר שלשת היסודות, ויש לו ארץ ורחב ועבי, מה־שאי־כן באש ורוח, – שאין בהם אורך רוחב ועובי, וגם המים – למרות שלמים יש כבר הרי ממשות, ואורך ורוחב ועובי, אך הם מעט מועיר – במדה מעוטה ביותר, בעץ, וכל ארבו

אגרת הקדש

עפר ואפר דכמו שהאפר הוא מהותו ועצמותו של העץ הנשרף שהיה מורכב מד' יסודות ארמ"ע וג' יסודות אמ"ר חלפו והלכו להם וכלו בעשן המתהווה מהרכבתן כגודע ויסוד הד' שהיה בעץ שהוא העפר שבו היורד למטה ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים והוא האפר והנה כל מהות העץ וממשו וחומר וצורתו באורך ורוחב ועובי שהיה נראה לעין קודם שנשרף עיקרו היה מיסוד העפר שבו רק שאמ"ר כלולים בו כי העפר הוא חומרי יותר מכולן ויש לו אורך ורוחב ועובי משא"כ באש ורוח וגם המים הם מעט מועיר בעץ וכל ארכו ורחבו ועוביו הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר שהוא האפר הנשאר אחרי שנפרדו ממנו אמ"ר והנה כמו שהאפר אין לו דמיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך ורוחב ועובי קודם שנשרף לא בכמותו ולא באיכותו אף שהוא [הוא] מהותו ועצמותו וממנו נתהווה כך עד"מ אמר אאע"ה על מדתו מדת החסד והאהבה המאירה בו ומלובשת בגופו דאף שהיא [היא] מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה מרכבה עליונה אעפ"כ בדרתה למטה להתלבש בגופו ע"י השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה על ידי צמצומים רבים אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה וטוב למאכל עד"מ ויותר מזה להכביל באלפים הכבדות רק שדברה תורה כלשון בני אדם במשל ומליצה:

22. רמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ד. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענינו ראה זח"א כו, א. וצ"ע השייכות לנדר"ד".

למטה, אין להם שום ערך ושום דמיון לגבי הספירות שמהן הם באים. אך בכל זאת, כיוון שהם באים מהן והספירות מאירות בנשמתו של יהודי, יכול יהודי להבין מנשמתו (המחיה את גופו) קצת בספירות העליונות, שזה תוכן הפסוק "ומבשרי אחזה אלקה".

לגבי רוחניות מדות האהבה של אברהם אבינו וחסד ד"אצילות", רק שדפ"ר תורה בלשון בני אדם במש"ל ומלצה: – לכן קוראים למידת החסד והאהבה של אברהם אבינו על שם החסד והאהבה של עולם ה"אצילות". כך יובן גם במכלל-שכן, שהמדות הכוחות וספירות הנשמה של יהודי

~ יום שלישי י"ט אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכב, והנה כללות ה"ס... עד עמ' קכג, מדותיהם.

לחסד, שהיא – מדת ה"חסד" היא להשפיע לכל, גם למי שלא שייך לשון רחמנות עליו כלל, מפני שאינו חסר כלום ואינו שרוי בצער כלל²⁵. – ובכל זאת, מצד מדת ה"חסד", שהיא חסד והשפעה בלי הגבלה, יוצא להשפיע גם לכוה. אך, מצד מדת

ה"רחמים" שיש בה גם התכללות של "גבורה", קיימת הגבלה שלא להשפיע לאחד כזה. ולעומת זה מי שרחמנות עליו, הרי למרות שאין הוא ראוי, נדרש מצד רחמנות להשפיע לו. ולפי שהיא – מדת ה"רחמים", היא מדה ממצעת – שיש בה גם "חסד" וגם "גבורה", נקראת "תפארת", כמו בגדי תפארת, על דרך משל, שהוא בגד צבוע בגונים הרבה מערבים [בו בכתב יד "חסד" וגם "גבורה", נקראת "תפארת", כמו בגדי תפארת, על דרך משל, שהוא בגד צבוע בגונים הרבה מערבים [בו בכתב יד "חסד" וגם "גבורה", נקראת "תפארת", כמו בגדי תפארת, על דרך משל, שהוא בגד צבוע בגונים הרבה מערבים [בו בכתב יד

ליתא] בדרך שהוא תפארת ונוי, מה שאין כן בגד הצבוע בגון אחד – לא שייך בו לשון תפארת. – שכן, "תפארת" היא רק התכללות של כמה גוונים, ומפני שבמדת ה"רחמים" ישנה התכללות של חסד וגבורה – היא נקראת בשם "תפארת". ואחר כך, – אחרי שישנה ההתעוררות להשפיע, אם שההתעוררות היא מצד מדת ה"חסד" או מצד מדת ה"גבורה", או מצד מדת ה"רחמים", בבוא ההשפעה לידי מעשה, דהינו בשעת ההשפעה ממש²⁶ – כלומר, לא כשהוא לומד את הענין לעצמו, אלא – בהכנה להשפיע אותו ענין ממש לאחר מכן,

והנה, כללות העשר ספירות שבנשמת האדם נודע לכל [בדרך כלל. בכתב יד ליתא], שהמדות נחלקות בדרך כלל לז' מדות, וכל פרי המדות שבאדם – נטיותיו השונות של האדם, אם הן נטיות חיוביות, שהוא נמשך אליהן, או נטיות שליליות, שהוא

עומד בנפרד מהן, באות מאחת מז' מדות אלו, שהן – שבע המדות, שרש כל המדות וכללותן, – שורש כל המדות והנטיות באדם, הם שבע מדות אלו, ובהן ישנם כל הפרטים באופן כללי, לפני שהם באים בפרטים של נטיות פרטיות, שהן: – שבע המדות הן: מדת החסד להשפיע בלי גבול, – כלומר, גם עצם ההשפעה היא בלי הגבלה, וגם אל מי שמשפיעים הוא בלי הגבלה, ההשפעה היא לכל, ומדת הגבורה לצמצם מלהשפיע כל-כך, – כלומר, עד כמה להשפיע, או שלא להשפיע [נסח אחר: כל עקר] כלל, – כלומר, שלמקבלים מסויימים לא תהיה ההשפעה כלל, או כפי שכתוב בחצאי הריבוע: "כל עיקר", לא להתחיל להשפיע להם כלל, וכל זה בא מצד ה"גבורה" שהיא מדת הדין והצמצום, ומדת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון רחמנות עליו, – שלמרות שאין הוא ראוי שישפיעו לו, אך מצד הרחמנות צריכים לרחם עליו ולהשפיע לו, והיא – מדת הרחמים, היא מדה ממצעת בין גבורה

לצמצם מלהשפיע כל-כך, – כלומר, שההשפעה, היא בהגבלה, עד כמה להשפיע, או שלא להשפיע [נסח אחר: כל עקר] כלל, – כלומר, שלמקבלים מסויימים לא תהיה ההשפעה כלל, או כפי שכתוב בחצאי הריבוע: "כל עיקר", לא להתחיל להשפיע להם כלל, וכל זה בא מצד ה"גבורה" שהיא מדת הדין והצמצום, ומדת הרחמים לרחם על מי ששייך לשון רחמנות עליו, – שלמרות שאין הוא ראוי שישפיעו לו, אך מצד הרחמנות צריכים לרחם עליו ולהשפיע לו, והיא – מדת הרחמים, היא מדה ממצעת בין גבורה

24. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים", שהמלה "לשון", "לשון רחמנות", מיותרת לכאורה. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "חידוש לגבי המבואר בכ"מ – דחסד משפיע גם לזה שמדה"ר אומרת לא להשפיע (אף שחסד) או גם שאסור לרחם עליו". 26. הרבי שליט"א מעיר ב"הערות ותיקונים" ש"בר"ה כי ידעתיו סיג"א (אור התורה צח, ב) תיבות אלו אינן."

כמו שבגשמיות, בישול הזרע הוא על-ידי ה"תרין ביעין", כך ברוחניות, בדבר השפעה, זה על-ידי המדות "נצח" ו"הוד", שהיא הטפה הנמשכת מהמת, דתינו דבר חכמה ושכל הנמשך משכל האב, – המשפיע שכל לבנו, שלא ימשך כמו שהוא שכל רק

מאד במחו ושכלו, רק ישתנה קצת מדקות שכלו, ויתחזה שכל שאינו דק בל-בד, כדי שיוכל הבן לקבל במחו והכנתו, והוא ממש, על-דרך-משל, כמטה – של זרע, היורדת מהמת שהיא דקה מאד [מאד], ונעשית גסה וחמרת ממש בכליות ותרין ביעין. – זוהי היורה וההגשמה שנעשה בשכל המשפיע, שיהיה לפי ערך שכל המקבל. וגם "נצח" ו"הוד" נקראים "שחקים" ו"ימים" ששוחקים מן לצדיקים, – השם של רקיע "שחקים" הוא על שם ש"שוחקים מן לצדיקים"²⁸, וזה ענין נוסף ב"נצח" ו"הוד":

שהן מחלקות את השכל לחלקים רבים. ובלשון רבנו הזקן: כמו המוחן [חטים] ברחים, על-דרך-משל, שמפרר החטים לחלקים דקים מאד – כך צריך האב להקטין השכל ודבר חכמה שרוצה להשפיע לבנו, ולחלקם לחלקים רבים, ולומר לו מעט מעט – מן השכל, במועצות ודעת. – מה לומר לו ומה לא לומר לו, ענין חלוקת השכל וגילוי חלקים מסויימים בלבד מהשכל, הוא צמצום בעומק השכל, נוסף על הצמצום האמורים לעיל באורך ורוחב השכל, כך שבכל ששת הקצוות של השכל, אורך, רוחב ועומק – ישנה ה"פעולה" של הכליות היועצות של "נצח" ו"הוד". וגם בכלל בחינת "נצח" הוא לנצח ולעמד נגד כל מונע השפעה והלמוד מבנו מבית ומחוץ, – גם דברים שהם פנימיים ומונעים מלהשפיע לו ומלמוד אתו, וגם דברים שהם מניעות חיצוניות, מבית – הינו להתחזק נגד מדת הגבורה והצמצום שפאב עצמו,

צריך להתיעץ – ולהתבונן, איך להשפיע, בדרך שיוכל המקבל לקבל ההשפעה²⁷, כגון שרוצה להשפיע דבר חכמה ללמדה לבנו, – שלאב יש חשק גדול להשפיע לבן מה שיותר, אם יאמרנה לו בלה כמו שהיא בשכלו – לא יוכל הבן להבין ולקבל, – גם מפני

שהשכל כפי שהוא אצל האב (המשפיע) עדין מדי מכדי שהבן יוכל להבינו ולקלטו – אלא הוא מוכרח קודם להלביש את השכל בענין אחר לא כל-כך עדין (כמו במשל שלמטה מהנמשל), וגם מפני שכל העשירות של השכל על כל פרטיו, וסברא הנוטה לצד אחד וסברא הנוטה לצד השני – הרי זה עשיר מדי מכדי שיוכל הבן (המקבל) לקבל את השכל, אלא הוא מוכרח מקודם להפריד את השכל לחלקים, לא לגלות לו את כל הפרטים, אלא פרטים מסויימים של השכל, שיהיה קל לו לקבל, רק שצריך לפרר לו בדרך וענין אחר, – משל,

שהוא ענין שני, לא אותו ענין של השכל והנמשל, דבר דבר על אפניו, – כלומר, שאין הוא מגלה לו שתי הסברות שהן לחיוב ולשלילה, אלא באופן אחד – או את הסברא הנוטה לזכות או הסברא הנוטה לחיוב, או להכשיר או לפסול וכדומה, וכל זאת כדי שיוכל לקבל את השכל, מעט מעט, – מן השכל הוא משפיע לו, ולא כל השכל. כלומר, גם באורך השכל, בירידת ובהורדת השכל, מן ההכרח שיהיה צמצום בהתאם לכושר הקליטה של המקבל, וגם ברוחב השכל, בפרטיו הרבים של השכל, מן ההכרח שיהיה צמצום, כדי שהמקבל יוכל לקלוט אותם, ובחינת עצה זו – המייעצת לו איך להשפיע את השכל, נקראת "נצח" ו"הוד", שהן "כליות יועצות"; – כשם שבגוף האדם יש לכליות (גם) תפקיד של עצה (מייעץ), כך גם בנפש, מדות "נצח" ו"הוד" הן הכליות המייעצות כיצד להשפיע, וגם [נפש אחר: והן] – ברוחניות, "תרין ביעין", – שני הביעין המכשלים הזרע, –

אגרת הקדש

ממש צריך להתיעץ איך להשפיע בדרך שיוכל המקבל לקבל ההשפעה כגון שרוצה להשפיע דבר חכמה ללמדה לבנו אם יאמרנה לו כולה כמו שהיא בשכלו לא יוכל הבן להבין ולקבל רק שצריך לסדר לו בסדר וענין אחר דבר דבור על אופניו מעט מעט ובחינת עצה זו נקראת נצח והוד שהן כליות יועצות וגם [נ"א והן] תרין ביעין המבשלים הזרע שהיא הטפה הנמשכת מהמוח דהיינו דבר חכמה ושכל הנמשך משכל האב שלא יומשך כמו שהוא שכל דק מאד במוחו ושכלו רק ישתנה קצת מדקות שכלו ויתחזה שכל שאינו דק כ"כ כדי שיוכל הבן לקבל במוחו והכנתו והוא ממש עד"מ כמטה היורדת מהמוח שהיא דקה מאד [מאד] ונעשית גסה וחומרית ממש בכליות ותרין ביעין וגם נ"ה נקרא שחקים ורחיים ששוחקים מן לצדיקים כמו המוחן [חטים] ברחיים עד"מ שמפרר החטים לחלקים דקים מאד כך צריך האב להקטין השכל ודבר חכמה שרוצה להשפיע לבנו ולחלקם לחלקים רבים ולומר לו מעט מעט במועצות ודעת וגם בכלל בחינת נצח הוא לנצח ולעמוד נגד כל מונע ההשפעה והלמוד מבנו מבית ומחוץ. מבית היינו להתחזק נגד מדת הגבורה

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזהו - מל' ויסוד כדלקמן". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל סוף השיח"ה"א, מחגיגה יב, ב".

וההתקשרות של שכל האב (המשפיע) עם שכל הבן (המקבל), ובלעדי זה, – בלי ההתקשרות של מדת ה"יסוד", גם אם היה תבן שומע דבורים אלו עצמם מפי אביו [שמדבר בעדו ולומד לעצמו] (בכתב־יד קודש אדמו"ר בעל צמח־צדק נשמתו־עדן,

בדרוש "כי ידעתיו" סעיף י"ג שהועתק שם לשון זה), ליתא תיבות אלו] – לא היה מבין כל־כך כמו עכשו, שאביו מקשר שכלו אליו ומדבר עמו פנים אל פנים²⁹ באהבה וחשק, שחושק מאד שיבין בננו, – שזה לא רק רצון, מה שהוא רוצה שהבן יבין, אלא חשק ורצון, רצון שכלול בו תענוג (שזה ענין "יסוד", סוג כזה של התקשרות). אחרי המלים "שמדבר בעדו ולומד לעצמו", כתוב באותיות קטנות: בכתב־יד קודש אדמו"ר

בעל "צמח צדק" (בדרוש כי ידעתיו סעיף י"ג³⁰ שהועתק שם לשון זה) ליתא – אין – תיבות אלו] – שכן, לא זו בלבד שאינו דומה כשלומד אותו ענין לעצמו לשלומד אותו עם בנו באהבה, אלא גם כשהוא לומד ומשפיע לבנו בלי התקשרות וכו' – אין זה באותו אופן כמו בשעה שהוא משפיע לבנו בהתקשרות וכו', החשק וההתקשרות מוסיפים בהבנת הבן. וכל מה שתחשק ותתענוג גדול³¹ – כפי השפעה והלמוד גדול, שיהיה יוכל לקבל יותר, והאב משפיע יותר, – עצם העובדה שהבן "קולט" במדה מרובה יותר וטוב יותר, גורם שהאב ישפיע יותר, כי על־ידי החשק ותתענוג מתרבה ומתגדל שכלו – של האב, בהרחבת תדעת להשפיע וללמד לבנו (וכמו על־דרך־משל בגשמיים ממש, – בבחינת ה"יסוד" בזיווג גשמי, רבוי הורע הוא מרב החשק ותתענוג, ועל־ידי־זה ממשיך הרבה מהמה, – משם באה טיפת הורע, ולכן המשילו תכמי האמת לזיווג גשמי, – שכן, בהשפעת השכל ישנם ענינים כמו שהם בהשפעה של משפיע למקבל בזיווג גשמי,

שהיא מעוררת דינים ברצונו על בננו, לומר שאינו ראוי לכך עדן] – להשפיע לו חכמה עמוקה ושכל עמוק זה – אלא עליו להתחזק כנגד זה – ולהשפיע לו. זו משמעות "נצח" לגבי המניעות מבית, להשתלט על המניעות הפנימיות

שבתוכו הוא. (בכתב־יד נרשם: חסר). – בכתב־יד היד שעיינו בהם כדי להשוות לאגרות הקודש הנדפסות – כשהכינו "תניא" זה לדפוס³² – נרשם "חסר". ההסברה לכך היא: א) מניעות "מחוק", מניעות חיצוניות, אין רבנו הזקן מסביר. וכותב על כך הרבי שליט"א: שצריך עיון אם המניעות מחוק יותר פשוטות מאשר המניעות "מבית", ואדרבא – "מבית" יותר פשוט. אלא – כותב הרבי שליט"א – הביאור על המניעות "מחוק" כולל במה שצויין כאן

שחסר באגרת. ב) בהתאם למה שלמדנו הפירוש של "ובכלל בחינת נצח", שבכלל ובבחינת "נצח" כולל גם ענין הנצחון. להתגבר על המניעות והעיוכים נגד ההשפעה – לא חסר כלום במה שרבנו הזקן אינו מסביר ענין כזה בבחינת "הוד", שכן ב"הוד" אין ענין דומה שיוכל בכלל של בחינת "הוד" – כפי שהדבר ב"נצח", ענין הנצחון. ברם, אפשר גם ללמוד פירוש המלים "וגם בכלל בחינת נצח", בצורה אחרת, שהכוונה היא ל"נצח" בכלל – לא פרט במדת ה"נצח" שבו היא משתווה למדת "הוד", ששתיהן הן "כליות יועצות", ו"תרין ביעין", ו"שחקים ששחקים מן", אלא ענין ה"נצח" בכלל – כללות ענין ה"נצח", ושעל כך הוא אומר שזה ענין הנצחון, כשלומדים באופן כזה, חסר כאן הביאור: מהו ה"כלל" של ענין ומדת "הוד" – וזהו הכוונה ב"חסר". להלן יסביר רבנו הזקן בחינת ה"יסוד". ובחינת "יסוד" היא, על־דרך־משל, ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בננו בשעת למודו עמו באהבה ורצון, שרוצה שיבין בננו; – שמצד הרצון ישנה ההתקשרות, ההתמסרות

29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככתוב בהקדמת הר"א שו"ב הגיהו אגה"ק שנדפסו בהשוואה לכת"י (לא דאדה"ז עצמו)".

30. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל: "פה אל פה" בלא אמצעי (ראב"ע - בהעלותך יב, ח), אבל פנים אל "פנים" בחי' נעלית יותר, והרי כאן מדבר במעלות דיסוד הכי נעלות - ועד "שחושק מאד". וגם - עפ"ז דוקא ה"ז הפכו דמדבר בעדו". 31. נדפס באוה"ת וירא שם (צח, ב). 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי צ"ל: גדל (במקום גדול)".

השכל שֶׁלוֹ הֵן בְּחִינַת קַטְנוֹת - כִּךְ כָּל מְדוּתוֹ הֵן בְּדַבְרִים קַטְנֵי הָעוֹרָה. - וכשהוא גדל, שאז שכלו מתגדל - מדותיו הן אז בענינים גדולים יותר, וְגַם בְּגְדוּלִים - במבוגרים עצמם, תלוי הדבר גם בקטנות וגדלות שכל

המבוגר, "לְפִי שֶׁכָּלוּ יְהִלֵּל אִישׁ"³⁴, - "איש"

הוא תואר המדות, כפי שכתוב³⁵:

גבורתו"; הרי שבח והילול המדות גם הם בהתאם לשכל, כִּי לְפִי רַב חֻקְמָתוֹ - כִּךְ הוּא רַב אֱהָבָתוֹ וְחֶסְדוֹ. וְכֵן שְׂאֵר כָּל מְדוּתוֹ פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, מְקוּרָן הוּא מְחַכְמָה בִּינְהִדְעַת שְׂבוּ. וְהַעֲקָר הוּא הַדְּעַת שְׂבוּ, -

העיקר בנוגע למדות, הוא ה"דעת" באדם, הַנְּמַשֵּׁךְ מְבַחֲנֵת הַחֻקְמָה וְכִינָה

שְׂבוּ, - שלאחר שהוא תופס את השכל בכוח החכמה, נקודת

והברקת השכל, והוא מבין את השכל על כל פרטיו בכוח הבינה - הוא מתעמק בדעתו ומתקשר עם המושכל - (הדבר

שהוא מבין) להרגישו ולחוש בו, לא רק להבינו אלא גם להרגישו, וזה העיקר של המדות, בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, כִּי לְפִי שְׂנוּי דְּעוֹת - של בחינת "דעת", בְּנֵי אָדָם זֶה מִנָּה - כִּךְ הוּא שְׂנוּי מְדוּתֵיהֶם. - כפי מדת ה"בר דעת" של האדם -

כך הן מדותיו: אם הוא בר־דעת גדול יותר - מדותיו גדולות ויציבות יותר; אם אין הוא בר־דעת גדול - מדותיו קטנות

ובלתי יציבות. שכן, "דעת" היא הקיום והחיות של המדות, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק שלישי של החלק הראשון של

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר). - על כל פנים, ענינה של בחינת ה"יסוד" - הוא ההתקשרות בחשק ותענוג מהמשפיע אל המקבל³³.

וְהִנֵּה, מְדוּת אֱלוֹ - שהוסברו כאן בענין ההשפעה, הֵן בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת - המדות החיצוניות, שְׂבִנְפֵשׁ, וְכִתוּבֵן מְלֻבְשׁוֹת מְדוּת פְּנִימִיּוֹת, - מדות שהן יותר נפשיות, והן הסיבות למדות החיצוניות המתבטאות בענין ההשפעה, שֶׁהֵן - המדות הפנימיות, הֵן בְּחִינַת אֱהָבָה וְנִרְאָה כו'. דְּהִינֵה, עַל־דֶּרֶךְ־מְשָׁל, בְּאֵב הַמְּשִׁיעַ לְבָנוּ מְחַמַּת אֱהָבָתוֹ, - הרי פנימיות מדת החסד וההשפעה היא האהבה, ומדת ה"חסד" היא חיצוניות בלבד לגבי האהבה, וּמוֹנֵעַ הַשְּׁפַעְתּוֹ מִפְּחָדוֹ וְנִרְאָתוֹ, שְׂלֵא

יְבֵא לִידֵי מְכֻשׁוֹל חֶסֶד־וְשָׁלוֹם. - הרי שהפחד והיראה הם הפנימיות של מדת ה"גבורה", שענינה שלא להשפיע או למעט בהשפעה, וכשם ששאר המדות הן ענפים מאהבה ומיראה (כפי שאומר בפרק השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא") - הרי כפי שהדבר באהבה וביראה, שהן הפנימיות של מדות "חסד" ו"גבורה", כך הדבר גם בענפיהן, בשאר המדות, שישנן מדות שהן פנימיות לגבי המדות שהן חיצוניות של הנפש. וּמְקוּרָן וְשֶׁרֶשׁ מְדוּת אֱלוֹ, הַפְּנִימִיּוֹת וְהַחִיצוֹנִיּוֹת, הוּא מְחַכְמָה־בִּינְהִדְעַת שְׂבִנְפֵשׁוֹ, כִּי לְפִי שֶׁכָּלוּ הָאָדָם - כִּךְ הֵן מְדוּתוֹ, - אם שכלו גדול - מדותיו הן בענינים גדולים, ואם שכלו קטן - מדותיו הן בענינים קטנים, בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ, שֶׁחֻקְמָן שֶׁחֻקְמָה־בִּינְהִדְעַת -

אגרת הקדש

לזיווג גשמי כמו שית'.

והנה מדות אלו הן בחי' חיצוניות שבנפש ובתוכן מלובשות מדות פנימיות שהן בחי' אהוי"ר כו' דהיינו עד"מ באב המשפיע לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפחדו ויראתו שלא יבא לידי מכשול ח"ו. ומקור ושרש מדות אלו הפנימיות והחיצוניות הוא מחב"ד שבנפשו כי לפי שכל האדם כך הן מדותיו כנראה בחוש שהקטן שהחב"ד שלו הן בבחי' קטנות כך כל מדותיו הן בדברים קטני הערך וגם בגדולים לפי שכלו והולל איש כי לפי רוב חכמתו כך הוא רוב אהבתו וחסדו וכן שאר כל מדותיו פנימיות וחיצוניות מקורן הוא מחב"ד שבו והעיקר הוא הדעת שבו הנמשך מבחי' החו"ב שבו כנראה בחוש כי לפי שינוי דעות בני אדם זה מזה כך הוא שינוי מדותיהם.

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

ספר ה"תניא".

33. על מה שאין רבנו הזקן מבאר בחינת "מלכות" - מציין הרבי שליט"א: "כנראה הטעם: בכי' כל ו' המדות שע"ע מבאר: להשפיע (ההשפעה), לצמצם כו' בבוא ההשפעה לידי מעשה - שזמה מובן שישנה קודם שבאה לידי מעשה - בשלימותה במשפיע וזהו מל' (אוועקלייג של המשפיע כי ההשפעה היא עדיין בהמשפיע, אבל בשלימותה בערך הגבלות המקבל)". 34. משלי יב, ח. 35. שופטים ח, כא.

~ יום רביעי כ' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, והנה כ"ז הוא... עד עמ' 246, באימה וביראה.

לתורה – כל זה הוא מפני פחד ה' ויראתו, פן יבא לידי הטא חס' ושלום. – שבגלל כך הוא מקדש עצמו בהרבה "שערים" של היתר, שלא יבוא לידי שער אחד אל איסור³⁷, ומצד זה הוא עושה לעצמו גדרים וסייגים לענינים של תורה – כדי שלא יעבור חס' ושלום על אף חטא. הרי,

שה"יראה", שהיא המדה הפנימית, היא להקב"ה, וה"גבורה", המדה החיצונית, היא גם כן בענינים של הקב"ה – ענינים של תורה ומצוות. **וְכֵן – בַּמִּדַּת הַתְּפֹאֶרֶת, לְפָאֵר אֶת ה' וְתוֹרָתוֹ בְּכָל מִיַּיִן פֶּאֶר, –** כמו ספר תורה הדור, תפילין יפות, וכדומה, שזו מדת ה"תפארת", מלשון יופי, וְלִדְבָקָה בְּשִׁבְחֵי – במתן שבח להקב"ה, בְּכָל בְּחִינֹת נַפְשׁוֹ, – שזה "תפארת", מלשון "לפאר" ולשבח, דְּהֵינִי בְּהַתְּבַוְּנוֹת שְׁכָלוֹ

וּמְחֻשְׁבָּתוֹ – שמה שהוא מפאר ומשבח את הקב"ה, יהיה מתוך התבוננות עמוקה של שכלו ושל מחשבתו בגדלות הקב"ה, גַּם בְּדַבְרוֹ. – שאמירתו שבחיו של הקב"ה בדיבור, לא תהיה דיבור בפה בלבד, אלא גם מתוך התבוננות עמוקה של שכל ושל מחשבה. כך שישנן כאן כל בחינות נפשו, שכל ומדות – מדת ה"תפארת" – ומחשבה ודיבור, שדיבור הוא הרי "מעשה זוטא"³⁸ – הרי זה גם כן בחינת מעשה; או שהכוונה היא לכל בחינות הנפש השייכות בענין השבחים, והן, שכל ומחשבה ודיבור. **וְכֵן – בַּמִּדַּת הַנִּצְחָה, לְעַמֵּד בְּנִצְחוֹן נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מַעֲבֹדֵת ה' וּמְלִדְבָקָה בּוֹ, וְנֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ מַלְהוּת כְּבוֹד ה' מֵלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כְּמַלְחָמוֹת ה' אֲשֶׁר נִלְחַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ עַל־יְהוָה שְׁלוֹם. –** שענין המלחמות והנצחונות בא מצד מדת ה"נצח" של הנפש האלקית, **וְכֵן – בַּמִּדַּת הַהוֹרָה, לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהוֹדוֹת לַה', –** בכחינה של הודאה ושל ביטול, שהוא מודה למרות שאין הוא מבין, אֲשֶׁר מְחַיֶּה וּמְהוּה אֶת הַכּוֹל, וְהַכּוֹל בְּטַל בְּמִצְיָאוֹת אֲצִלוֹ, וְכָלֵא

וְהִנֵּה, כָּל זֶה – המוסבר לעיל בענין המדות, בהקשר לענין ההשפעה, הוא רק עַל־דְּרָךְ־מִשְׁל לְבַד, – אין זה ענין האמיתי של "ספירות" בנפש, כִּי כָּל זֶה הוּא בְּנַפְשׁ הַשְּׁכֵלִית הַתְּחַתּוֹנָה שְׁבָאֲדָם, הַבָּאָה מִקְּלִפַּת נִגְהָ. – נפש זו היא "תחתונה"

שנמשכת לענינים (ארציים) תחתונים, ואף ענין השכל שבנפש זו הוא בענינים תחתונים, בענינים של "יש" ו"מציאות", להבין את מציאותם וכדומה. שכן, כיוון שזו נפש של קליפה, הרי למרות שזו קליפת "נוגה" שיש בה גם טוב, ככל זאת היא קשורה ב"יש" ו"מציאות" ובענינים תחתונים, אֲךָ בְּאֵמֶת לְאֵמֶתוֹ, – לאמיתת ענין הספירות בנפש האדם, שזה – בְּנַפְשׁ הָעֲלִיּוֹנָה הָאֱלֹהִית, שְׁהִיא "חֵלֶק אֵלֹהִים מִמַּעַל", –

כמוסבר בפרק שני של החלק הראשון של ספר ה"תניא" הענין של "חלק אלקה ממעל", שנפש זו היא נפש עליונה השקועה בענינים נעלים, בענינים של אלקות, כָּל הַמְּדוּת, פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת, הֵן לַה' לְבַדוֹ. – גם ה"חסד" שהוא מדה חיצונית וגם האהבה שהיא פנימיות חסד – הם שניהם להקדוש ברוך הוא לבדו, כִּי מִחֲמַת אֲהֶבֶת ה' וּמִרַב חַפְצוֹ לְדְבָקָה בּוֹ, הוּא חָפֵץ – ברצון פנימי לעשות חֶסֶד כְּדִי לְדְבַק בְּמִדּוֹתָיו, – של הקדוש ברוך הוא, כְּמֵאֲמַר רַ' ל' עַל פְּסוּקֵי: "וְלִדְבָקָה בּוֹ" – "הִדְבַק בְּמִדּוֹתָיו". – כיצד יכול אדם להתדבק בהקדוש ברוך הוא – הרי זה על ידי שהוא מתדבק במדותיו, וכמו שהקב"ה הוא רחום, וכמו שהקב"ה הוא "חפץ חסד" – הרי זה המניע הפנימי הטמון ברצונו לעשות חסד – וזאת כדי להתדבק בהקב"ה. **וְכֵן בַּמִּדַּת הַגְּבוּרָה, –** חיצוניות היראה – היא גם כן רק בענינים של אלקות, לְהַפְרַע מִן הַרְשָׁעִים וּלְעֲנֹשׁם בְּעֲנִשֵׁי הַתּוֹרָה, – שזה ענין של "גבורה", **וְכֵן לְהַתְּנַבֵּר עַל יְצִרֹו, וּלְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ –** להיבדל, כְּמֵתֵר לוֹ, וּלְעֲשׂוֹת גְּדֵר וְסִיג

36. עקב יא, יב. 37. ר"ח שער הקדושה פט"ו. ובכ"מ. 38. סנהדרין סה, א.

מְשַׁבְּחִים עַד אֵין תְּכִלִּית [נִסַּח אַחֵר: חֶקֶר], וְנֵאִים וְרֵאוּם אֱלֹו יִתְבַּרְךָ וְיִתְעַלֶּה, וְהוּא מְלֻשׁוֹן "הוֹד וְהֶדְר". וְכֵן בְּמִדַּת – יסוד, הנקראת "צְדִיק יָסוּד עוֹלָם"⁴⁰, – שגם היא, כפי שהיא בנפש האלקית, היא באלקות, כפי ועל-דרך שדובר לעיל, במשל,

בענין ההשפעה, ש"יסוד" הוא ענין ההתקשרות בחשק ותענוג להשפיע לבנו (המקבל), כך יאמר רבנו הזקן להלן בענין "יסוד", התקשרות בחשק ובתענוג באלקות, לְהִיּוֹת נִפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּה' חַיִּי חַיִּים, – המחיה את החיים עצמם, וְלִדְבָקָה בּוֹ – בהקדוש ברוך הוא, בְּדִבְקָה וְחִשְׁיָקָה, בְּחֶשֶׁק וְתַעֲנוּג נִפְלָא. – שזה מצד מדת ה"יסוד", ההתקשרות

באלקות בחשק ותענוג נפלא, וּבְמִדַּת מְלָכוּת, – של הנפש האלקית שהיא באלקות, לְקַבֵּל עָלָיו עַל מְלָכוּתוֹ וְעִבּוּדוֹ, כְּעִבּוּדָת כָּל עֶבֶד לְאֲדוֹנָו בְּאִימָה וּבִירָאָה. – כך יעבוד את הקדוש ברוך הוא באימה ובריאה מצד ה"קבלת-עול" שקיבל על עצמו עול מלכות שמים. רבנו הזקן הסביר כאן כל שבעת המדות, מ"חסד" עד "מלכות", כפי שהן כולן באלקות – בנפשו האלקית של יהודי.

קְמִיָּה – הכל לגבי הקדוש ברוך הוא, כְּלֵא חֲשִׁיב, – נחשב לכלום, וּכְאֵין וְאֶפְסֵם מְמוּשׁ. וְאִף שְׂאֵין אֲנוּ מְשִׁיגִים אִיךְ הוּא הִבֵּל אֶפְסֵם מְמוּשׁ קְמִיָּה – לגביו. שכן, הקב"ה הרי ברא הכל, והרי זו בריאה "יש" מ"אין" – גם מצד הכוח

האלקי המהווה והבורא, אִתְּעַלְפִּי כֵּן, מוֹדִים אֲנַחְנוּ בְּהוֹדָאָה אֲמִתִּית – הנחה אמיתית בנפש, המרגישה את האמת, שְׂכֵן הוּא בְּאִמָּת לְאִמָּתוֹ. – שהאמת האמיתית היא כמו "דעת עליון", שהכל הוא כ"לא ממש" ובטל במציאות לגבי הקב"ה, שלא כפי שהוא ב"דעת תחתון" שקיים "יש" אלא שה"יש" בטל לאלקות³⁹, זה בא מצד מדת ה"הוד", ההודאה והביטול לאמת למרות

שלא מבינים אותה. וּבְכִלְלָהּ – של מדת ה"הוד", גִּם-כֵּן, לְהוֹדוֹת לְה' עַל כָּל הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר גִּמְלָנוּ, וְלֵא לְהִיּוֹת בְּפִי טוֹבָה חֲסִידוֹשָׁלוֹם. – שאינו מכיר בטוב שעשו לו, אלא שיתן תודה להקב"ה על כל הטובה שהקב"ה עשה אתנו, זה "הוד", מלשון הודאה – להודות, וּבְכִלְלָהּ זֶה, – של מדת ה"הוד", לְהוֹדוֹת עַל כָּל שְׂבַחָיו וּמְדוּתָיו וּפְעוּלוֹתָיו בְּאִצִּילוֹת וּבְרִאוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם

אגרת הקדש

במציאות אצלו וכולא קמיה כלא חשיב וכאין ואפס ממש ואף שאין אנו משיגים איך הוא הכל אפס ממש קמיה אעפ"כ מודים אנחנו בהודאה אמיתית שכן הוא באמת לאמיתו ובכלל זה ג"כ להודות לה' על כל הטובות אשר גמלנו ולא להיות כפוי טובה ח"ו ובכלל זה להודות על כל שבחיו ומדותיו ופעולותיו באצי' ובריאות עליונים ותחתונים שהם משוכחים עד אין תכלית [ג"א חקר] ונאים וראויים אליו ית' וית' והוא מלשון הוד והדר וכן במדת צדיק יסוד עולם להיות נפשו קשורה בה' חיי החיים ולדבקה בו בדביקה וחשיקה בחשק ותענוג נפלא ובמדת מל' לקבל עליו עול מלכותו ועבודתו כעבודת כל עבד לאדונו באימה ובריאה

~ יום חמישי כ"א אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 246, ומקור ושורש כל... עד עמ' קכד, במקומו.

כל זאת – הוא ספירת ה"חכמה" שבנפשו האלקית של יהודי, וּבִינָה הִיא – כוח הַתְּבוּנָנוֹת בְּהַשְׁגָּה זו – של גדולת ה' ושל מדותיו, בְּאֲרֵךְ וְרוּחַב וְעִמְק בִּינָתוֹ, – כפי שהוסבר

בלמדנו הפרק השלישי של החלק הראשון של ספר ה"תניא", שבשכל ישנן ששה קצוות של אורך, רוחב ועומק: "אורך" – ירידת השכל במשלים וכדומה, שיהיה

להלן יסביר רבנו הזקן את הכוחות והספירות של חכמה-בינה-דעת – בנפש האלקית. וּמְקוֹר וְשֹׁרֵשׁ כָּל הַמְּדוּת, הֵן מִחֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת, דְּתִינוּ: תְּחִמָּה הִיא מְקוֹר הַשְּׂכָל

הַמְּשִׁיג אֶת ה' וְחֲכָמָתוֹ וְגִדְלוֹתוֹ וּמְדוּתָיו הַקְּדוּשׁוֹת שְׂמֻנְהֵיג וּמְחִיָּה בְּהֵן כָּל הַעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – הרי המקור של השכל המבין

אגרת הקדש

ומקור ושורש כל המדות הן מחב"ד דהיינו החכמה היא מקור השכל המשיג את ה' וחכמתו וגדולתו ומדותיו הקדושות שמנהיג ומחיה בהן כל העולמות עליונים ותחתונים ובינה היא ההתבוננות בהשגה זו באורך ורוחב ועומק בינתו להבין דבר

39. ראה לקו"ת ואתחנן ד, א ואילך. 40. משלי י, כה.

גַּם־בֵּן הַמִּדָּה הַנּוֹלָדָה מִמֶּנָּה, מִהַגְלֹוי – שהיתה לפני זה בגלוי, בַּנֶּפֶשׁ אֶל הַהֶעָלֶם, – שבנפש היא באופן של העלם, לְהִיּוֹת בָּהּ – רק בְּכַח וְלֹא בַּפְעֵל. – שרק בכוח יש לו האהבה או היראה, אבל בפועל ובגלוי אין לו אותה מדה.

מי מביא שהאהבה או היראה תהיה בפועל – הרי זה כוח ה"דעת". שכן, על ידי ההתקשרות אל השכל באופן שאין הוא מסיח דעתו ממנו אף לא לרגע אחד – המדות הנולדות מן השכל הן בהתגלות ו"בפועל", וְלִבְּנֵי נִקְרָא הַזּוּיָג בְּלִשׁוֹן "דַּעַת"⁴², מִפְּנֵי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַתְּקַשְׁרוֹת.

ומהתקשרות כזו, ישנה תולדה, ובענין ההתקשרות של שכל ישנה תולדה של מדות, וְהֵן בְּחִינַת דַּעַת תְּחִלְתּוֹן – המדריגה התחתונה בבחינת "דעת", [ספח אחר: הַדַּעַת הַתְּחִלְתּוֹן], הַמִּתְפַּשֵּׁט בַּמִּדּוֹת וּמִתְלַבֵּשׁ בְּהֵן לְהַחִיּוֹת וְלִקְיָמוֹן. וְיֵשׁ בְּחִינַת דַּעַת הַעֲלִיּוֹן, –

המדריגה העליונה בבחינת "דעת" שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת וְחִבּוּר מְקוֹר הַשֶּׁכֶל הַמְּשִׁיג עִמָּךְ הַמְּשִׁיג, שֶׁהוּא בְּנִקְדָּה וּבְכֻרָק הַמְּכַרֵּיק עַל שִׁכְלוֹ, – יקשר כל זאת שִׁיתְפַּשֵּׁט לְמִטָּה, וְיִבֹא עִמָּךְ הַמְּשִׁיג לְיַדֵּי הַבְּנָה, בְּהַרְקָבַת הַבְּאוּר בְּאֶרֶץ וְרַחֵם, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּינָה, הַנִּקְרָאת "רְחוּבֵת הַנְּהַר", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּמִקְוָמוֹ⁴³: – כלומר, זו בחינת "דעת" המחברת "חכמה" ל"בינה", ש"חכמה" שהיא נקודה, וכברק המתגלה ונעלם מיד, מחברת בחינת ה"דעת" שתבוא בהשגה של "בינה" ולא בצורה של נקודה, אלא בהתפשטות ובהרבה פרטים בהשגה, ומשלים והסברים המורידים את השכל למטה יותר – הרי זה הכוח והבחינה של "דעת" המחברת ומקשרת נקודת ה"חכמה" ל"בינה", "חכמה" משולה למעין שהמים נובעים

מובן גם למי שאינו משיג את השכל העמוק כפי שהוא לפני הירידה; "רוחב" – רחבות השכל בפרטים והסתעפויות רבות של השכל; "עומק" – העמקות מה שיש בשכל, עומק לפנים מעומק, לְהִבְיֵן דְּכַר מִתּוֹךְ דְּכַר⁴⁴, וְלְהוֹלִיד מִהַשְּׁנָה

אגרת הקדש

מתוך דבר ולהוליד מהשגה זו תולדותיה שהן מדות אהוי"ר ושאר מידות הנולדות בנפש האלהית המשכלת ומתבוננת בגדולת ה' כי לגדולתו אין חקר ויש בחי' גדולת ה' שע"י התבוננות הנפש האלהית בה תפול עליה אימתה ופחד שהיא יראה תתאה שהיא בחינת מלכות ויש בחי' גדולת ה' שממנה באה יראה עילאה יראה בושת ויש בחינה שממנה באה אהבה רבה ויש בחינה שממנה באה אהבה זוטא וכן במדות החיצוניות שהן חסד כו' וכולן צריך להיות מלוכש בהן בחינת הדעת שהוא בחינת התקשרות הנפש הקשורה ותקועה בהשגה זו שמשגת איזה ענין מגדולת ה' שממנה נולדה בה איזה מדה מהמדות כי בהיסח הדעת כרגע מהשגה זו מסתלקת ג"כ המדה הנולדה ממנה מהגלוי בנפש אל ההעלם להיות בה בכח ולא בפועל ולכן נקרא היוווג בלשון דעת מפני שהוא לשון התקשרות וזהו בחי' דעת תחתון [נ"א הדעת התחתון] המתפשט במדות ומתלבש בהן להחיותן ולקיימן ויש בחינת דעת העליון שהוא בחינת התקשרות וחיבור מקור השכל המשיג עומק המושג שהוא כנקודה וכברק המבריק על שכלו שיתפשט למטה ויבא עומק המושג לידי הבנה בהרחבת הביאור באורך ורוחב שהיא בחינת בינה הנק' רחובות הנחר כמו שיתבאר במקומו:

אהבה, הנקראת אֶהְבָּה רַבָּה, וְיֵשׁ בְּחִינָה – בגדולת ה', שִׁמְמָנָה בָּאָה אֶהְבָּה זוּמָא. – המדריגה הקטנה יותר באהבה; כל האמור הוא במדות הפנימיות של אהבה ושל יראה – הבאות מחכמה-בינה-דעת, מהבנה ומהתבוננות בגדולת ה', וְכֵן בַּמִּדּוֹת הַחִיצוֹנִיּוֹת, שֶׁהֵן: חֶסֶד כו'. – ו"גבורה" וכו' – הן באות כולן מחכמה-בינה-דעת, מההתבוננות בגדולת ה', וּבְכֻלָּן – בכל המדות, צָרִיךְ לְהִיּוֹת מְלַבֵּשׁ בְּהֵן בְּחִינַת דַּעַת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַתְּקַשְׁרוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַקְּשׁוּרָה וְתִקְוָעָה בְּהַשְּׁנָה זֹו שִׁמְשֻׁנָּה אִיזָה עֵינֵן מְגֹדֶלֶת ה', שִׁמְמָנָה נּוֹלָדָה בָּהּ – בנפש, אִיזָה מִדָּה מִהַמִּדּוֹת, – הרי בשעה שהנפש מבינה את הענין, נדרש שיהיה כוח ה"דעת", שיהיה קשור ונתון בענין שהוא משיג, כִּי בְּהַסַּח הַדַּעַת כְּרַגַּע מִהַשְּׁנָה זֹו – מִסְתַּלְקָת

41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב" פ"י (אוה"ת בראשית ע' 2048 ואל"ך)". 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"ג ספ"ג".

43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע כוונתו "במקומו" – ואולי הכוונה להמקומות בח"א (ראה מפתחות) וכן בלקו"ת וכו'".

הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאגרת הקודש סוף סימן מ"ו

לכאורה כמה ענינים (ושמות) בחו"ב וכאן מדייק הנ"ל (דרך, רחה"נ). ויל"פ דכאן עקרו ב' בנוגע למדות (וכנ"ל דבי' המוחין מתחיל: ומקור ושורש כל המדות כו') ולכן גם בנוגע לבי' ד"ע כן הוא. ועפ"מ שנת דעת הוא זוג ב' היסודות דחו"ב כו' ודרך רחה"נ הם ב' יסודות דחו"ב (ראה מאו"א בערך דעת, דרך, רחה"נ ושי"נ).

ממנו טיפין טיפין, ו"בינה" משולה לנהר שהמים שופעים בו בהתפשטות ובהתרחבות – והכוונה היא שממעין החכמה יבוא לנהר הבינה. ואילו "דעת תחתון" מקשר את המוחין למדות, שמשכל ומהשגה יבוא ענין המדות, והוא מעניק למדות חיות וקיום. על-כל-פנים מוסבר כאן איך כל עשרת הכוחות והספירות בנפש האלקית הם בעניני אלקות, ועל-ידם הרי "מבשרי אחזה אלקה", יכולים להבין בספירות העליונות.

~ יום שישי כ"ב אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קכד, זו אהובי אחיי... עד עמ' 248, דף פ'.

האופנים. הנה לא נעלם ממני צוק העתים, – הללו, אשר נתדלדלה הפרנסה, וכפרט הידועים לי ממחניכם – מקהלכם, אשר מטה ידם – ומצב פרנסתם ירד מטה, בלי שום משען ומשענה, – כלומר, שלא הבעל ולא האשה

לְאִנְשֵׁי קְהֵלָת וְכו' כנזכר לעיל, רבות מאגרות הקודש שלו, כתב רבנו הזקן, בקשר לענין הצדקה בכלל, וצדקת ארץ ישראל (בשביל אלה שעוסקים בתורה ובעבודה בארץ ישראל) בפרט, חלק מאגרות הקודש הופנו לקהילות מסוימות בהודמנויות מסוימות.

אגרת הקודש

לאנשי ק' וכו'

זו אהובי אחיי ורעיי אשר כנפשי הנה לא

נעלם ממני צוק העתים אשר נתדלדלה הפרנסה וכפרט הידועים לי ממחניכם אשר מטה ידם בלי שום משען ומשענה וממש לזווים ואוכלים ה' ירחם עליהם וירחיב להם בצר בקרוב, – הרי מצב זה – כותב רבנו הזקן – ידוע לי, ועם כל זה – מבלי הבט על המצב האיום, לא מוב הם עושים לנפשם, לפי הנשמע, אשר קפצו ידם הפתוחה מעודם עד היום הזה ליתן ביד לא נרחם עליהם ח"ו מי ירחם עליהם וחי אחיך עמך כתיב ולא אמרו חייך קודמין אלא כשביד אחד קיתון של מים וכו' שהוא דבר השווה לשניהם בשווה לשתות

בהודמנויות מסוימות. אגרת הקודש סימן טז, נכתבה לקהילה מסוימת, כפי שצויין בראשית האגרת: "לאנשי ק' וכו'", וכפי הנראה מתוכן האגרת, היה מצב הפרנסה באותה קהילה ירוד מאד, ונתקבלו ידיעות אצל רבנו הזקן, שה"מעמד" של אותה קהילה עבור "כולל חב"ד" (צדקת ארץ ישראל) קטן בגלל כך. לכן כותב להם רבנו הזקן, שידוע לו מצב פרנסתם, שנתדלדלה מאד בזמנים האחרונים, ובכל זאת נוגע הדבר בנפשם, שמבלי הבט על מצבם, יחזיקו את ה"מעמד" לצדקת ארץ ישראל, ומציין טעמים על כך גם על פי דין וגם לפנים משורת הדין.

זו. אהובי, אחי ורעי אשר – קרובים ויקרים לי בנפשי! – ישנה מעלה בקרבנו של אח, וישנה מעלה בקרבנו ומסירותו של ידיד וחבר¹; רבנו הזקן מציין שני הביטויים "אחיי" ו"רעיי", שהאגרת נכתבה מתוך האהבה בשני

ההכרחיות לדי מחסורי האביונים נקיים, אשר עיניהם נשואות אלינו, – שנבוא לעזרתם, הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם שום מקור לפרנסה רק מה שעוזרים להם מה"כולל", ואם אנו לא נרחם עליהם, חסידו שלום – מי ירחם עליהם? "וחי אחיך עמך" כתבתי! – כלומר, גם בצרכי החיים המוכרחים ביותר, יתחלקו עם יהודי שני, ולא אמרו – חכמינו ז"ל: "חייך קודמין", אלא בשביר אחר קיתון של מים וכו', – מה שחכמינו ז"ל אומרים שחיי

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד חילוק אחותי רעיתי - לקו"ת ר"פ בהר. ובכ"מ". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו שאין מרויחים עתה". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "היינו (1) שאין להם מלפנים ג"כ, (2) שגם לאכילה אין (חיי נפש)". 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה מוסף בכמות הנתינה (תרומות פ"ד מג)". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תואר בלתי רגיל לאביון. ואפ"ל דתתי משמע גם מל' נקי מנכסיו". 6. בהר כה, לו. 7. ב"מ סב, א.

נֶפֶשׁ מִמֶּשׁ כְּמוֹ שֶׁל הָעֵנִי שׁוֹהַ בְּשׁוּהַ מִמֶּשׁ, בְּדֹאִיתָא
 – כמו שמצינו בַּנְּדָרִים דָּף פ. – "מעיינן של בני העיר –
 חייהן וחיי אחרים – חייהן קודמין לחיי אחרים; (שתיית)
 בהמתם [ובהמת אחרים – בהמתם] קודמת לבהמת אחרים;
 כביסתן וכביסת אחרים –

כביסתן קודמת לכביסת
 אחרים" ואילו אם מדובר
 במים ל"חיי אחרים
 וכביסתן – חיי אחרים
 קודמין לכביסתן" – מפני
 שאצל האחרים זה יותר
 ענין של חיים. הרי, שאם
 הצרכים אינם שוה בשוה
 ממש, גם אם מדובר

בדבר נחוץ מאד, בכל זאת לא אומרים "חייך קודמין לחיי
 חבירך", בשעה שלגבי אותם עניים מדובר אודות לחם לפי
 הטף, עצים ומלבושים להגן מפני הקור, הרי זה קודם
 וחשוב יותר אפילו מצרכים חשובים למשפחה העצמית,
 למרות שלפי הכנתם הם – אלה הם דברים מאד חשובים
 להם.

של אדם באים לפני חייו של הזולת, ו"וחי אחיך עמך"
 הכוונה, שאתה בעצמך (חייך אתה) בא תחילה, הם אמרו
 זאת רק כשיש ביד אחד כד מים המספיקים להתזקת חייו
 של אדם אחד בלבד, עד שיגיעו למקום ישוב שיש שם מים,

ואם יתחלק במים אלה
 עם יהודי שני, שניהם לא
 ישארו בחיים, שאז
 אומרים "חייך קודמין
 לחיי חבירך", שְׁהוּא –
 כד המים, דְּכָר הַשְּׁוֹהַ
 לְשִׁנְיָהֶם בְּשׁוּהַ – לגבי
 שניהם מדובר על צורך
 נפש שווה, לְשִׁתּוֹת
 לְהִשְׁיב נַפְשָׁם בְּצִמָּא,

אגרת הקדש

להשיב נפשם בצמא. אבל אם העני צריך לחם לפי
הטף ועצים וכסות בקרה וכה"ג כל דברים אלו קודמין
לכל מלבושי כבוד וזבח משפחה בשר ודגים וכל
מטעמים של האדם וכב"ב ולא שייך בזה חייך קודמין
מאחר שאינן חיי נפש ממש כמו של העני שוה
בשוה ממש כדאיתא בנדרים דף פ'.

אֲבָל אִם הָעֵנִי צָרִיךְ לֶחֶם לְפִי הַטָּף, וְעֵצִים וְכִסּוֹת
בְּקֶרֶה וְכֵהֱאִי־נִנְא – צרכי חיים דומים, כָּל דְּבָרִים אֵלּוֹ
קוֹדְמִין לְכָל מַלְבוּשֵׁי כְבוֹד – מלבושים שלא זקוקים להם
 בגלל קור וכדומה, אלא הם מלבושי כבוד, וְזִבְחַ מִשְׁפָּחָה
בְּשָׂר וְדָגִים וְכָל מִטְעָמִים שֶׁל הָאָדָם וְכָל בְּנֵי בֵּיתוֹ,
וְלֹא שִׁיךְ – לומר בְּזֶה "חֵיִךְ קוֹדְמִין", מֵאַחַר שְׁאִינְן חַיִּי

~ שבת קודש כ"ג אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 248, והנה זהו עפ"י... עד עמ' קכה, ונפש.

מוטל עליו, באותו מקרה, להתחלק עם הזולת – יעשה זאת
 מצד לפנים משורת הדין, וְלִדְאֵנִי לְעֵצְמוֹ מִמְאֹמְרֵי רִו"ל⁸, –
 גם כשעל פי דין "שלך קודם לשל כל אדם", אבל אומרת
 הגמרא, שְׂכָל הַמְדַקְדָּק בְּכָךְ – וכפי שרש"י מפרש, שאין
 הוא נכנס "לפנים משורת

הדין" אלא נוהג כפי
 שהדין מחייב בלבד, סוֹף
כָּא לִידֵי כָךְ, – שיצטרך
 להזדקק לצדקה, חֶסֶד
 וְשְׁלוֹם⁹. – כלומר,
 המדקדק בזה לעשות רק
 כמו שהוא על פי דין –
 סופו שבא לידי כך חס־
 ושלום, שיצטרך הוא

עצמו להזדקק לקבלת צדקה ח"ו, וְגַם¹⁰, כִּי בְּלָנוּ צָרִיכִים
 לְרַחֲמֵי שָׁמַיִם בְּכָל עֵת, – רחמים מן השמים הנמשכים על
 ידי בְּאַתְעָרוּתָא דְלִתְתָּא – בהתעוררות העבודה למטה

וְהֵנָּה, וְהוּא עַל־פִּי שׁוֹרֵת הַדִּין גְּמוּר, – צרכי חיים של
 הזולת קודמים לצרכיו הסתמיים הוא, ומה גם לצרכי הלוקוסוס
 שלו, אֲבָל בְּאֵמֶת גַּם אִם הוּא עֵנִי דְלֹא שִׁיךְ בְּלִי כָךְ הֵא
מְעֵמָא – טעם זה, שחייו ממש של הזולת קודמים לצרכיו

הסתמיים הוא, הרי גם
 במצב כזה כשלא מדובר
 אצלו בכשר ודגים וכל
 מטעמים, אלא כדי שיתן
 צדקה עליו לתת חלק
 מלחמו, או כשאצל
 המקבל, העני, לא מדובר
 על ענין של לחם ממש
 לילדיו הקטנים או צרכי
 חיים אחרים, אלא סתם

אגרת הקדש

והנה זהו עפ"י
שורת הדין גמור. אבל באמת גם אם הוא ענין דלא
שייך כ"כ ה"ט ראוי לכל אדם שלא לדקדק להעמיד
על הדין רק לדחוק חייו וליכנס לפני ולפנים משורת
הדין ולדאוג לעצמו ממאורז"ל שכל המדקדק בכך סוף
בא לידי כך ח"ו וגם כי כולנו צריכים לרחמי שמים
בכל עת באתערותא דלתתא דוקא בכל עת ובכל

דברים נצרכים, רְאוּי לְכָל אָדָם שֶׁלֹּא לְדַקְדֵּק לְהַעֲמִיד עַל
 הַדִּין, – לנהוג אך ורק כפי שהדין מחייב, רַק לְדַחֵק חַיָּיו
 וְלִכְנֹס לְפָנָי וּלְפָנֵים מִשׁוֹרֵת הַדִּין, – גם אם על פי דין לא

8. ב"מ לג, א. בגמ' שם: "כל המקיים (ופרש"י מדקדק) בעצמו כך סוף בא לידי כך ח"ו". (לעיין בר"ס). 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאגה: (1) מהעתיד, (2) בנוגע לממון (מזוני)". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנוגע: (1) להווה, (2) גם לבני וחיי".

ובהכפלה. ובלשון רבנו הזקן: **בְּשָׁגָם, אָנוּ מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים, כִּי הַצְדָּקָה אֵינָה רַק תְּלוּאָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא**¹⁶, **בְּדַבְרֵיב: –** כמו שכתוב¹⁷: "מְלֹחֵה ה' חוֹנֵן דָּל, וְגִמְלוֹ יִשְׁלַם לוֹ" **בְּכַפְלִים** – לא רק בעולם הבא, אלא גם

בְּעוֹלָם הַזֶּה, דִּשְׁכַר כָּל

הַמִּצְוֹת לֵיכָא – אינו

בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְבַד

מִצְדָּקָה¹⁸, – שאת שכרה

משלמים בעולם הזה,

לְפִי שְׂהוּא טוֹב

לְבְרִיּוּת¹⁹, **בְּדֵאִיתָא** –

כפי שאנו מוצאים בְּ –

מסכת קדושין סוף פֶּרֶק

קמ"א²⁰. **וְגַם יֵשׁ לְחוּשׁ**

לְעֵנְשׁ²¹, **חֶסֶד-וְשְׁלוֹם,**

כְּשֶׁחֲבָרְיוֹ נִמְנִים לְדַבֵּר

מִצְוָה וְהוּא לֹא נִמְנָה

עִמָּהֶם²², – כשאחרים

מבני הקהילה נותנים את

ה"מעמדות" שלהם

ל"כולל" והוא אינו נותן

– הרי זה שהם מצטרפים

יחד ונמנים לדבר מצוה

ואילו הוא אינו מצטרף אתם, **בְּנִדְעָ מִמָּאִמְרֵי רַבִּי**²³. – על

כך את הפסוק²⁴ "וחסרון לא יוכל להמנות". **וְלִשְׁוֹמְעִים יִנְעַם,**

וְתִבְּאוּ עֲלֵיהֶם בְּרַבְתּוֹב, בְּכָל מְלֵי דְמִיטְב, הַטִּיבָה ה'

לְטוֹבִים וְיִשְׂרָיִם²⁵, **כְּנִפְשָׁם וְנִפְשׁוֹ** – כרצונם וכרצון הדורש

שְׁלוֹמָם מִכָּל לֵב וְנִפְשׁוֹ – כוונת רבנו הזקן, שהטוב שיעשה

אתם השי"ת, יהי זה כפי רצונם הם וכפי רצונו של רבנו הזקן.

דִּקְא כָּכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה, לְעוֹרֵר רַחֲמֵינוּ עַל הַצְרִיכִים לְרַחֲמִים, וְכָל הַמֵּאֲמִין לְכַבּוֹ וְכוּבֵשׁ רַחֲמָיו, יְהִיָּה מֵאִיּוּה טַעַם שְׂיִהְיָה – גוֹרֵם כִּד לְמַעֲלָתָ, לְכַבֵּשׁ וְכוּ' – את החממים שלמעלה, **חֶסֶד וְשְׁלוֹם**. – כל זה הוא הרי ענין הנוגע

לעתיד (ובהווה), ופועל

שיתן עד שיהי בשוה

עמך – הוספת כ"ק

אדמו"ר שליט"א; אך,

יש בזה ענין הנוגע גם

לעבר (הוספת כ"ק

אדמו"ר שליט"א: ופועל

שיתן יותר מאשר יהי

לעצמו - כיון שזהו) לשם

כפרת עוונות ותיקון

עוונות של העבר; ומה

גַּם, כִּי אָדָם – אֵין

צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר

יַעֲשֶׂה טוֹב תָּמִיד וְלֹא

יַחֲטִיא¹¹, **וְהַצְדָּקָה**

מְכַפֶּרֶת¹² **וּמְנַנֶּה מִן**

הַפְּרָעוֹת וְכוּ'¹³, **וְלִזְאוֹת**

– ולכן, **הִיא – הַצְדָּקָה**

הַיָּא, רְפוּאָת הַגּוֹף

וְנַפְשׁוֹ¹⁴ **מִפְּשָׁ, "אֲשֶׁר עוֹר כְּעַד עוֹר וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן**

בְּעַד נַפְשׁוֹ"¹⁵. – הרי שלא שייך להגביל עצמו לתת רק עד

לסכום מסויים, כשם שלא שייך להגביל את הסכום שמוציאים

בשביל רפואה, שכן, אדם נותן כל אשר לו לשם רפואתו,

ולשם הצלת נפשו. כל זה מדובר אודות נתינה; אך, לאמיתו

של דבר, אין זו "נתינה". שכן, הקדוש ברוך הוא משלם זאת

אגרת הקדש

שְׁעָה לְעוֹרֵר רַחֲמֵינוּ עַל הַצְרִיכִים לְרַחֲמִים וְכָל הַמֵּאֲמִין לְכַבּוֹ וְכוּבֵשׁ רַחֲמָיו יְהִיָּה מֵאִיּוּה טַעַם שִׂיְהִיָּה גוֹרֵם כִּד לְמַעֲלָה לְכַבֵּשׁ וְכוּ' ח"ו ומה גם כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב תמיד ולא יחטא והצדקה מכפרת ומגינה מן הפורענות וכו' ולזאת היא רפואת הגוף ונפש ממש אשר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו בשגם אנו מאמינים בני מאמינים כי הצדקה אינה רק תלויה להקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה דשכר כל המצות ליכא בעוה"ז לבד מצדקה לפי שהוא טוב לבריות כדאיתא בקדושין ס"פ קמא וגם יש לחוש לעונש ח"ו כשחבריו נמנים לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם כנודע ממארו"ל ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב בכל מולי דמיטב הטיבה ה' לטובים וישרים כנפשם ונפש הדו"ש מכל לב ונפש:

11. קהלת ז, כ. 12. ראה דב"ר פ"ה, ג. 13. ראה ויק"ר רפכ"ז. 14. ראה תחומא משפטים טו. 15. איוב יא, יד. וראה אגרת התשובה ספ"ג. 16. ראה ב"ב י, סע"א ופרש"י וחדא"ג מהר"ל שם. 17. משלי יט, יז. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה שילית השכר דמצות בעוה"ז אינו נוגע בנדו"ד (כ"א רק החיוב דישנו בצדקה). וי"ל דמרמו עוד טעם: סגולה לפרנסה בעוה"ז - בכל המצות אינה לבד בצדקה (וכמש"נ - בכפליים מנתינתו)". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי נפק"מ כאן הטעם? וי"ל דזוה מוסיף דאפילו אינו בסוג וחי אחיך - בכ"ז שייך הנ"ל, כיון שהוא בכלל בריות (ראה פל"ב) ועפ"ז יומתק שבאווארנט (שלא לדקדק) כל הג' הגבלות: אע"פ שנאמר: (1) וחי - לא ידקדק בזה, (2) אחיך - יתן גם לבריות, (3) עמך - לא יהי בשווה כ"א יותר להמקבל". 20. מ, א. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק מניעת שכר". 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובמילא גם אם נתן כבר לצדקה כדורש לפני"ז ובמילא נתעלמו כל הענינים דלעיל - צריך ליתן עוד בעת המנין כו' - חידוש אגה"ק זו". 23. חגיגה ט, ב. ברכות כו, א. 24. קהלת א, טו. 25. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

לוח היום יום...

יום ראשון	יום שישי	יו אלול
		ה'תש"ג
		שיעורים. חומש: תבא, ששי עם פירש"י. תהלים: פג"פו. מט"נא. תניא: והנה מדות . . . קכג מדותיהם.
		רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות.
		כששאלו את אדהא"מ הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות".

תרגום

רְבִּנּוּ הַזְקֵן הָיָה בְּעֵצְמוֹ הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה. פְּעַם אַחַת לֹא הָיָה בְּלִיאֲזָנָא [בַּ]שְּׁפַת פְּרֻשֵׁת תְּבֵא, וְשָׁמַע אֲדַמוֹ"ר הָאֲמֻצְעִי – וְהוּא עוֹדֵנוּ נֶעֱר קֹדֶם הַבְּרִמְצוּהָ – הַקְּרִיאָה מֵאַחַר. הָעֵגְמַת נֶפֶשׁ מִהַקְּלָלוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ הִבִּיאָתוּ לְכָאֵב לֵב, עַד שֶׁבְּיוֹהֵכ"פ נִסְתַּפֵּק רְבִּינּוּ הַזְקֵן אִם יוּכַל לְהִתְעַנּוֹת.

כְּשֶׁשְׁאַלּוּ אֶת אֲדַהָא"מ הֲרִי בְּכָל שָׁנָה קוֹרְאִים פְּרָשָׁה זוֹ, עָנָה: כְּשֶׁאֲבֵא קוֹרֵא "הֵעֵרְט זִיךְ נִיט קִיִּין קִלְלוֹת".

יום שני	שבת	חי אלול
		ה'תש"ג
		לְשֵׁשִׁי עוֹלָה הַבְּעַל-קוֹרָא, וּמֵעֵצְמוֹ. שיעורים. חומש: תבא, שביעי עם פירש"י. תהלים: פח"פט. נב"נד. תניא: והנה כ"ז . . . שיתבאר במקומן.
		יום הולדת את הבעש"ט בשנת תנ"ח. יום שנתגלה אליו מורו ורבו הק' – תפ"ד. יום שנתגלה הבעש"ט – תצ"ד. יום הולדת את רבינו הזקן – תק"ה.
		תוכן תורת הבעש"ט בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב אחר קבלת שבת: והי' כי תבוא אל הארץ גו'. ארץ ל' מרוצה ול' רצון כדאיתא במדרש. אז דו וועסט צוקומען צום רצון וואָס איז א מתנה מלמעלה און בירושה בכל אחד מישראל, איז די עבודה דארף זיין וישבת, אראָפּטראָגען אין התישבות, ולקחת גו' ושמת בטנא, ממשיך זיין אורות בכלים, והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אליך, א איד דארף וויסען אז ער גייט פון איין אָרט אין דעם אַנדערען, איז ניט ער גייט אליין נאָר מ'פירט איהם מלמעלה, און די כוונה איז לשכן שמו שם, אויף מפרסם זיין אלקות אין דעם ארט וואו ער איז.
		אחר תפלת ערבית חזר עוד הפעם תורה הקודמת והוסיף: והי' כי תבוא גו' בכדי דו זאָלסט צוקומען צום רצון כו', איז דאָס דורך דעם אז והלכת אל המקום גו' לשכן שמו שם, זאָלסט זיך מוסר נפש זיין אויף מפרסם זיין דאָרטען אלקות, מיט וואס איז מען מפרסם אלקות, מיט א ברכה און א פסוק תהלים.

— תרגום —

יום הַלְדָת אֶת הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב בַּשָּׁנָה תנ"ח. יום שְׁנַתְגָּלָה אֵלָיו מוֹרו וְרִבּוּ הַקְדוּשׁ – תפ"ד. יום שְׁנַתְגָּלָה הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב – תצ"ד.

יום הַלְדָת אֶת רַבְּנוּ הַזֶּקֶן – תק"ה.

תַּכֵּן תּוֹרַת הַבְּעַל-שָׁם-טוֹב בַּשָּׁבֶת פְּרָשַׁת תְּבוּא ח"י אֶלּוּל תרנ"ב אַחַר קִבְּלַת שַׁבָּת: "וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ גּו'". 'אַרְץ' לְשׁוֹן מְרוּצָה וּלְשׁוֹן רְצוֹן, כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ. כְּשֶׁתִּגִּיעַ אֶל הָרְצוֹן שֶׁהוּא מִתְּנָה מְלַמְעָלָה וּבִירוּשָׁה בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, צְרִיכָה הַעֲבוּדָה לְהִיּוֹת 'וַיִּשְׁכַּת' ל'"הוֹרִידוּ", לְעִשׂוֹתוֹ מִיֵּשֵׁב, "וְלִקְחַתָּ גּו' וְשִׁמַּתָּ בְּטַנָּא", לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת בְּכַלִּים, "וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ", עַל יְהוּדֵי לְדַעַת שֶׁהִלִּיכְתוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם אֵינָה יִזְמְתוּ אֶלָּא מוֹבִילִים אוֹתוֹ מְלַמְעָלָה, וְהַפְּנָה הִיא "לְשַׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם", לְפָרְסָם אֱלֻקוֹת בְּמָקוֹם שְׁנַמְצָא בוּ.

אַחַר תְּפִלַּת עֲרַבִּית חָזַר עוֹד הַפְּעַם תּוֹרָה הַקּוּדְמַת, וְהוֹסִיף: "וְהָיָה כִּי תָבֹא גּו'", עַל מְנַת שְׁתִּיבָה לְרְצוֹן כּו', הָרִי זֶה עַל יְדֵי ש'וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם גּו' לְשַׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם" – תַּמְסֵר אֶת הַנֶּפֶשׁ כְּדֵי לְפָרְסָם שָׁם אֱלֻקוֹת. בְּמָה מְפָרְסָמִים אֱלֻקוֹת? בְּבִרְכָה וּפְסוּק תְּהִלִּים.

יום שלישי

יום ראשון

יט אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצו", פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צ"צ. נה"נז.
תניא: טו. אהוביי . . . 248 דף פ'.

רַבְּנוּ הַזֶּקֶן זִייעַנְדִּיג נָאךְ אֵין וויטעבֶּסַק, הָאָט אַמָּל גַּעזָאָגט א תורה אויפ'ן פֶּסוּק אַתֶּם נִצְבִים גּו', און הָאָט גַּעטִיטשט מחוטב עֶצֶךְ ל' עֶצָה, מ'דֹאָרַף אויסהאַקען די רבות מחשבות בלב איש, שׁוֹאֵב מִמִּיךְ אויסשעפען די מים וואָס מִצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַעֲנוּג.

— תרגום —

רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, עוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בְּוִיטֵעֶבֶסַק, אָמַר פְּעַם תּוֹרָה עַל הַפֶּסוּק "אַתֶּם נִצְבִים גּו'", וּפִרְשׁ: "מְחֻטָּב עֶצְךָ" לְשׁוֹן עֶצָה, יֵשׁ לְעַקֵּר [=לְחַטֵּב] אֶת ה'רבות מחשבות בלב איש', "שׁאֵב מִמִּיךָ" – לְשׁאֵב [הַחוּצָה] אֶת הַמַּיִם שְׁמֻצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַעֲנוּג.

יום רביעי

יום שני

כ אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נצבים וילך, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"קג. נח"ס.
תניא: והנה זהו . . . לב ונפש.

דַּעַר וואָס איז נידעריג און גראָב הערט נישט אָן די אייגענע גראָבִּיקייט און נידעריקייט.

— תרגום —

זֶה שְׁנַחֲתוּ וְגַם, אֵינּוּ חָשׂ אֶת גְּסוּתוֹ וּנְחִיתוֹתָיו הוּא.

<p>ה'תש"ג</p> <p>כא אלול</p> <p>שיעורים. חומש: נצבים וילך, שלישי עם פירש"י. תהלים: קד־קה. סא־סג. תניא: יז. גודע . . . 250 וע"ש היטב.</p> <p>אָבִינוּ הָרֵאשׁוֹן – אַבְרָהָם, בְּגִלְלַת עֲבוּדָתוֹ בְּמִסִּירַת נַפְשׁ לְפָרְסָם אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ – אֵל אֶחָד – לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם, זָכָה לְהִנְחִיל לְזֶרְעוֹ עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת אֶת הָאֱמוּנָה הַטהוֹרָה בְּה' וּבְתוֹרָתוֹ, וְכָל אִישׁ וְאִשָּׁה בְּיִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם הַכַּח וְהַעֵז לְמַסַּר נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה.</p>	<p>יום שלישי</p>	<p>יום חמישי</p>
--	------------------	------------------

<p>ה'תש"ג</p> <p>כב אלול</p> <p>שיעורים. חומש: נצבים וילך, רביעי עם פירש"י. תהלים: קר־קז. סד־סו. תניא: וזהו שארז"ל . . . מנוחה כו'.</p> <p>תורת החסידות דורשת, כי תחלה להוכיח צריכים להסיר את הצפרנים, ניט שטעקען זיך, כי בטופרהא אחידן, יעדער שטאך איז קליפה וסטרא אחרא, ואחר נטילת הצפרנים צריך להיות נטילת ידים, כמבואר ענינה בדא"ח, המשכת המוחין למדות.</p>	<p>יום רביעי</p>	<p>יום שישי</p>
--	------------------	-----------------

תרנום

תּוֹרַת הַחֲסִידוֹת דּוֹרֶשֶׁת, כִּי תַחֲלָה לְהוֹכִיחַ צְרִיכִים לְהַסִּיר אֶת הַצְּפָרְנִים, לֹא לְדַקֵּר, כִּי "בְּטוֹפְרָהָ אֶחֱידֵן" [=בְּצְפָרְנִים נֶאֱחָזוֹת], כָּל דְּקִירָה הִיא 'קְלִפָּה' וְ'סִטְרָא אַחְרָא'; וְאַחַר נְטִילַת הַצְּפָרְנִים צָרִיךְ לְהִיּוֹת נְטִילַת יָדַיִם, כַּמְבֹאֵר עֲנִינָה בְּדא"ח [דְּבָרֵי אֱלֻקִּים חַיִּים, חֲסִידוֹת], הַמְשַׁכֵּת הַמּוֹחִין לְמִדּוֹת.

<p>ה'תש"ג</p> <p>כג אלול</p> <p>שיעורים. חומש: נצבים וילך, חמישי עם פירש"י. תהלים: קח־קיב. סז־סט. תניא: יח. כתיב . . . 252 בלק"א.</p> <p>ר' משה, בנו של רבנו הזקן, בלמדו – והוא אז כבן ח"י שנה – הסוגיא בשבחן של חכמים בגטין (סז א) נסתפק במאמר רשב"י [=רבי שמעון בן יוחאי] שם "שנו מדותי", שיש בזה שני פרושים: למדו תורת (רש"י) או מדותי כפשוטו. בתוך כך נכנס רבנו הזקן ואמר – בנגון, כדרכו בקדש: תורה שנתנה לנו כלה מדות טובות, אפלו הענישין שבה הם באמת חסד וטוב, ושני הפרושים אחד הם, והא בְּהָא תְּלִיא [=זה בזה תלוי]: אי אפשר להיות מדות טובות בלי תורה, ואי אפשר לתורה בלי מדות טובות. ככל הנ"ל קרה גם לה"צמח צדק" בהיותו בגיל ח"י שנה.</p>	<p>יום חמישי</p>	<p>שבת קודש</p>
--	------------------	-----------------

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ז אלול ~

'ספק ספיקא' בדמאי – מותר?

הדמאי, יש שפירשו (פיה"מ להרמב"ם והרע"ב דמאי פ"א מ"א) שזהו מחמת 'ספק ספיקא'. ספק שמא באו מן ההפקר ופטורים מן המעשר, ואף אם באו מן השמור, שמא נתעשרו. ואם כן, מצינו שמקילים בדמאי ב'ספק ספיקא'!
אך יש לחלק: דברי ה'כסף משנה' שחכמים החמירו בדמאי גם ב'ספק ספיקא' שנאמרו במוליך חטיו לטוחן נכרי, זהו כאשר בכל צד של ספק מחויבים החיטים בוודאות במעשר אלא שיש ספק האם עישרום או לא, ובוזה חששו למיעוט. מה שאין כן ה'קלין שבדמאי', לפי צד אחד בספק, מעיקרו לא חל חיוב מעשר על הפירות כי אולי הם הפקר, ובפירות אלו הקילו חכמים בספק ספיקא (וכ"כ השער המלך ה' י"ז פ"א ה"כ).

הלכות מעשר פרק יא, הלכה יג: המוליך חטיו... לטוחן עם הנכרי – הרי הן דמאי, שמא החליפן בחטיו של עם הארץ. והקשה הראב"ד:
החשש שמא הנכרי החליף את החיטים בחיטים של עם הארץ הוא 'ספק ספיקא'. ספק שמא לא החליף, ואפילו אם החליף בחיטים של עם הארץ, שמא עישר עם הארץ את חטיו ו'ספק ספיקא' הוא לקולא!
וביאר ה'כסף משנה':
בדמאי החמירו יותר, שהרי "רוב עמי הארץ מעשרים" (שבת יג, א) ועם זאת אמרו חכמים שיש לחוש למיעוט שאינם מעשרים. ואם כן, יש לחוש גם ל'ספק ספיקא'.
והוסיף הגר"ע איגר (תוס' רע"ק דמאי פ"ג ס"ק כט):
לגבי ה'קלין שבדמאי', היינו מיני פירות הפטורים מן

~ יום שני י"ח אלול ~

נאמנות המוכר על מקור הסחורה

'ספק ספיקא' (תפארת ישראל דמאי שם).
אך יש שהקשו על כך: אם כן, מדוע צריכים לנאמנות של הסיטון, הרי אף אם לא יאמר כלום יש להתיר מ'ספק ספיקא'!
ולכן יש לפרש כי סומכים על דברי המוכר אע"פ שהוא עם-הארץ משום שאין לו מניע לשקר, ולמה לו לומר שקנה זאת מאדם אחד אם קנה משניים (הגהות ר"א מבראד, דמאי שם).
אולם ב'ירושלמי' (דמאי שם) משמע שנאמן אף באופן שאומר זאת כדי 'להשביח מקחו', היינו שכאשר הלוקח הביע את שביעות רצונו מהסחורה שקנה אתמול אמר לו המוכר שגם סחורה זו היא מאותו המקור, הרי שאפילו כשיש לו נגיעה בדבר הוא נאמן.
ויש שביארו כי חיסרון הנאמנות של עם הארץ הוא רק לגבי הדבר שעליו הוא חשוד, ומאחר והוא חשוד שאינו מעשר לכן אינו נאמן לומר שעישר, אך כשמעיד ממי קנה את התבואה, מאחר ואין כאן עדות ישירה על המעשר (על אף שיש לכך השלכה לעניין המעשרות), הרי הוא נאמן (תפארת יעקב, דמאי שם).

הלכות מעשר פרק יד, הלכה א: הלוקח מן הסיטון, וחרו ו'לקח ממנו פעם שניה – לא יעשר מזה על זה... מפני שהסיטון לוקח מאנשים תרבה ומוכר, ושמא לקח זה שמכר בתחלה מעם הארץ שפירותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מהכר שפירותיו מתקניו; וכבר בארנו, שאין מעשרין מן התוב על הפטור, ולא מן הפטור על התוב. ואם אמר הסיטון: 'משל אחד הן' – נאמן.
נחלקו הדעות באיזה סיטונאי מדובר. יש אומרים שמדובר דווקא ב'חבר' (תלמיד חכם) הנאמן על המעשרות, ולכן הוא נאמן לומר שכל הסחורה נלקחה מאדם אחד, אך אם הוא עם הארץ שאינו נאמן על המעשרות, אין לסמוך על אמירתו גם לגבי מקור הסחורה (ראה ר"ש ותוי"ט דמאי פ"ה מ"ו. מאירי ב"מ נו, א).
אך יש אומרים כי אם מדובר בתלמיד חכם הרי אין חידוש שהוא נאמן, ובהכרח לפרש כי החידוש הוא שאפילו עם הארץ נאמן על כך. וזאת משום שיש שני צדדים להקל: א. יתכן שאכן קנה את הסחורה מאדם אחד. ב. אף אם קנה משני אנשים יתכן ששניהם עישרו, או ששניהם לא עישרו ואין כאן הפרשה מן החיוב על הפטור ולכן יש להקל מחמת

~ יום שלישי י"ט אלול ~

האם מצוה לאכול מעשר שני בירושלים?

הבעלים, דומה לאכילת מצוה. ולדעת הרמב"ן (בהוספות לספר המצוות, 'מצוות ששכח אותו הרב', מצוה א) אכילת מעשר שני בירושלים היא מצוות-עשה: "וזו מצוה מן המצוות היא גדולה מאד, שנתן בה טעם למען תלמד ליראה'..." ותמה על הרמב"ם: גם אם הוא לאו הבא מכלל עשה, היה לו למנותו, שהרי הרמב"ם מונה בחשבון מצוות-עשה גם לאוויין הבאים מכלל עשה? וה'מגילת אסתר' (שם) מבאר: הרמב"ם לא מנה אכילת מעשר שני כמצוה בפני עצמה כי היא חלק ממצוות מעשר שני, "וכבר השריש לנו הרב בשורש י"א שאין ראוי למנות חלקי המצוה חלק חלק בפני עצמו" ואמנם אכילת קדשים היא מצוות-עשה בפני עצמה, אך יש לחלק: א. אכילת מעשר שני אינה כאכילת קרבנות. ב. גם אם היא נחשבת כאכילת קדשים, הרי זו מצוה כללית ולא מצוה בפני עצמה, ולכן אינה נמנית במנין המצוות.

הלכות מעשר שני פרק ב, הלכה א: **מְעַשֵּׂר שְׁנֵי נֶאֱכָל לְבַעְלֵיו לְפָנִים מִחוּמַת יְרוּשָׁלַיִם - שְׁנַיָאמְרֵי: "וְאָכַלְתָּ לְפָנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁכְנֵן שְׁמוֹ שָׁם".**
כתב ה'מנחת חינוך' (מ"ע תמב) שהרמב"ם במנין המצוות (בספר המצוות) לא הזכיר אכילת מעשר שני בירושלים כמצוות-עשה. וגם מדברי הגמרא (כריתות ד, ב) משמע שאכילת מעשר שני בירושלים אינה מצוה אלא רשות. אמנם, אסור לאכול חוץ לירושלים כמו שכתב הרמב"ם ב'ספר המצוות' (ל"ח קמא): "שהזהירונו מאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלים, והוא אמרו יתברך לא תוכל לאכול בשעריך", והוא לאו הבא מכלל עשה, שקיומו באי אכילה מחוץ לירושלים. ומה שכתב הרמב"ם בהלכות ממרים (פ"ז ה"ב) שבן סורר וגמורה לא חייב על אכילת מעשר שני בירושלים כיון שזו אכילת מצוה, כבר העיר על זה ה'לחם משנה' (שם) שאף אם זו מצוה, הרי היא מוטלת רק על הבעלים, כלשון הרמב"ם "מעשר שני נאכל לבעליו" (אף שגם אחרים יכולים לאכלו, ראה להלן פ"ג ה"ב), אלא כוונת הרמב"ם שאכילה זו, אף לא על ידי

~ יום רביעי כ' אלול ~

מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה

אינו מוסיף עליו חומשו!
וביאר ה'ערוך השלחן העתיד' (מעשר שני סי' קכז ס"א): אף שהפדיון תופס גם אם אין החומש שוה פרוטה, משמיענו הרמב"ם 'עצה טובה' שאם יש לו מעות שכבר פדה עליהן - יפדה את המעשר בתוספת חומש, אך אם אין לו מעות שכבר פדה עליהן - יפדה ללא תוספת חומש. וה'שואל ומשיב' (רביעאה ח"ג סי' מד) ביאר: לדעת הרמב"ם מן התורה מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה אין צריך פדיון וחומש (וזה כונת דבריו כאן), אך מדרבנן צריך פדיון וחומש. וכך כתב לעיל (פ"ב ה"ט) "מעשר שאין בתוכו שוה פרוטה הוא מדבריהם". ולכן כאשר יש לו מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה ויש לו מעות שכבר פדה עליהן מעשר, הקילו חכמים ואמרו: "דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות" (כי אף שכבר פדו על מעות אלו - "אי אפשר לאדם לצמצם מעותיו", ונשאר עודף שעדיין לא חיללו עליו).

הלכות מעשר שני פרק ה, הלכה ד: **מְעַשֵּׂר שְׁנֵי שְׂאִין בְּחַמְשוֹ פְּרוּטָה, אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ.**
לדעת רש"י (בבא מציעא נג, ב ד"ה), אם ה'חומש' של מעשר-שני אינו שוה פרוטה (היינו שהמעשר עצמו אינו שוה ארבע פרוטות, כי החומש הוא מלבר - לעיל ה"א), אי אפשר לפדות את המעשר וצריך להעלותו לירושלים. ומבואר בגמרא (שם נב, ב) שחזקיה תיקן שיכול לפדותו על מעות שכבר חיילג עליהם מעשר-שני, ואומר "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות" (להלן ה"ה). וכתב ה'כסף משנה': משמעות דברי הרמב"ם ש'מעשר שני שאין בחומשו שוה פרוטה' אמנם 'אינו מוסיף עליו חומש', אבל פדיונו תופס. ואם כן, צריך להבין מה שכתב הרמב"ם (להלן ה"ה), שאם אין בחומשו של המעשר שוה פרוטה ויש לו מעות שכבר פדה עליהן 'מעשר שני אחר', יפדה עליהן מעשר זה ויאמר "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות" - והרי כתב כאן שאם 'אין בחומשו שוה פרוטה

~ יום חמישי כ"א אלול ~

פדיית פירות רבעי שאינם ברשות הבעלים

יאכלו ממנו", וזהו רק בשנת השמיטה (שמותר לכל אדם ללוקטם) אבל בשאר השנים שהפירות אינם הפקר, אינו חייב למנוע מהבאים לגזול את הפירות שלא יאכלו רבעי אלא 'הלעיטהו לרשע וימות'. ויש לתמוה: הרי יתכן שהצנועים רוצים למנוע מכל אדם שלא יבוא לידי איסור, אף אם הוא רשע, וגם בשאר השנים היו מניחים מעות כדי לפדות בהם את הפירות? והביאור: לכאורה הצנועים יכולים לפדות את הפירות גם כאשר אינם ברשותם, כי זו זכות וזכין לאדם שלא בפניו' (וכ"כ התוס' ב"ק סח, ב ד"ה הוא), וכיון שזכיה מטעם שליחות והבעלים הם כשלוחו של המלקט, הרי בכל השנים, כשהמלקט גזלן והוא עצמו אינו יכול לפדות כי הפירות אינם שלו – גם שלוחו אינו יכול (כי דבר שאינו יכול לעשותו, אינו יכול למנות עליו שליח – גיור יב, ב) ולכן אין הצנועים יכולים לפדות מצד 'זכין לאדם...', אבל בשמיטה שהפירות הפקר ויכול המלקט לפדותם – גם הבעלים יכולים לפדות בתורת שליחות.

ולכן הצנועים פדו את הפירות רק בשנת השמיטה, כי אז הם יכולים לפדות בתורת שליחות ומדין 'זכין לאדם שלא בפניו', ואילו בשאר השנים אינם יכולים להתמנות כשליח של המלקטים.

ומתורצת גם קושיית הרמב"ן כי אמנם אין אדם יכול לפדות פירות שאינם ברשותו, אבל בשמיטה הצנועים פודים מדין זכיה עבור המלקט.

הלכות מעשר שני פרק ט, הלכה ז: מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה, שניד תבל שנה – צריך לצינו בקוזוזות ארמה, כדי שיכירו בו, ולא יאכלו ממנו... והצנועין היו מניחין את המעות בשנת השמיטה, ואומרים: 'כל הנלקט מפירות רבעי אלו, מחלל על המעות האלו' – שהרי אי אפשר לפדותו במחבר.

ה'צנועים' (המדקקים על עצמם בדת – פיה"מ מע"ש פ"ה מ"א) שיש להם נטע רבעי, היו מניחים מעות על מנת לפדות (להליל) בהן את הפירות שעוברי דרכים יוכלו לאכול מהם (בשנת השמיטה שהפירות הפקר), ולא יכשלו באיסור אכילת רבעי. ואומרים "כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו" (בלשון עבר) כי פודים את הפירות אחרי שנלקטו ולא לפני לקיטתם "שהרי אי אפשר לפדותו במחבר" (רדב"ז).

והקשה הרמב"ן (הובא בכסף משנה):

הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הכ"ד) פסק כרבי יוחנן שאין אדם יכול להקדיש חפץ שנגנב ממנו (אף שהוא עדיין בעליו) משום שאינו ברשותו. ואם כן, איך יכולים הצנועים לפדות את הפירות שנלקטו וכבר אינם ברשותו?

ומבאר ה'תרומת הכר' (סי' שגד):

הרמב"ם דייק וכתב שפעולת הצנועים היתה בשנת השמיטה כדעת רבי שמעון בן גמליאל (ב"ק ט, א) שמי שיש לו נטע רבעי 'צריך לצינו בקוזוזות אדמה כדי שיכירו בו ולא

~ יום שישי כ"ב אלול ~

ביכורים לאחר חנוכה

עצרת ולכן עד חנוכה – הקובע הוא חג העצרת של השנה החולפת (הנמשכת לענין זה עד חנוכה) והרי זה 'אחרי עצרת', אך לאחר חנוכה התחילה השנה החדשה, ומכאן ואילך הקובע הוא חג העצרת של השנה הנוכחית ולא של השנה הקודמת ולכן יש להמתין עד עצרת (ראה תורת זרעים ביכורים עמ' קלב).

ולשיטת הרמב"ם מבוארת גם ההלכה שנשים מביאות ביכורים, אף שלכאורה כיון שהמצוה נוהגת עד חנוכה הרי היא מצות-עשה שהזמן גרמא – כי גם לאחר חנוכה מוטל על האדם חיוב להביא ביכורים מהפירות שיש בידו עתה (אלא שאין להביאם עתה אלא רק לאחר העצרת), וכיון שהחיוב קיים גם עתה הרי זו כמצווה שאין הזמן גרמא (המקנה, קרושין לו, א). ואפשר שאף לדעת הראב"ד החולק וסובר שאם הפריש

הלכות ביכורים פרק ב, הלכה ו: וכן אין מביאין ביכורים אחר חנוכה – שהפירות שביכרו אחר חנוכה, הן חשובין משנה תפאה; ויניח אותן עד אחר העצרת.

לדעת הרמב"ם, אם הפריש ביכורים לאחר חנוכה קדשו ונעשו ביכורים, אלא שאינו מביאם מיד אלא רק לאחר עצרת, היינו חג השבועות, אך הראב"ד הביא מהירושלמי שאם הפריש ביכורים לאחר חנוכה לא קדשו ואינם ביכורים.

וביאור המחלוקת:

לדעת הראב"ד חנוכה הוא סוף זמן חיוב הביכורים ולאחר מכן אין הפירות נעשים ביכורים, אך לדעת הרמב"ם חנוכה מציינת את תחילת השנה לענין הבאת הביכורים, ולענין זה נחשבת השנה מחנוכה ועד חנוכה. ולפי זה, חלה קדושת הביכורים אף אחרי חנוכה, אלא שאין מביאים ביכורים קודם

לאחר חנוכה אינם ביכורים, בכל זאת צריך להביאם, שהרי טעמו הוא כפי שנימק זאת "מפני שהפירות שמתבכרים אחר חנוכה אינן אלא פסולת הפירות, והתורה אמרה 'מראשית'".

כלומר: החיסרון הוא באיכות הפירות הגדלים לאחר חנוכה. ולפי זה, פירות טובים שנגמרו בזמנם אלא שלא הפרישם עד חנוכה, יפרישם לאחר מכן ויביאם אחר העצרת (המקנה שם).

~ שבת קודש כ"ג אלול ~

מתי 'חזקה' אינה קובעת?

מדוע חייב הקונה להביא ביכורים, והרי אין לו 'בכורי אדמתך'?

ותירץ ב'המאיר לעולם' (ח"ב עמ' יח):

ההלכה שיש להעמיד דבר על חזקתו אמורה כאשר הספק הוא במציאות, אבל כאשר הספק הוא בדין אין החזקה קובעת, כי אם על פי הדין המחזיק אינו הבעלים, אין החזקה יכולה לשנות את הדין. ולכן, הקונה שני אילנות בקרקע חברה, חזקת הקרקע ביד המוכר אינה קובעת את בעלותו כי יתכן והדין הוא שקנה גם את הקרקע, ומספק עליו להביא ביכורים.

וה'כלי חמדה' (פר' חבוא ס"א סק"י) מבאר:

החזקה קובעת שאין להוציא ממון מיד המוחזק, אך המצוה להביא ביכורים למקדש היא כהקרבת קרבן שהוא 'לגבוה', ואין בכוח החזקה לפטור מחיוב 'לגבוה', כי על חיוב הבאת ביכורים יש לומר 'שלך הכל ומידך נתנו לך'.

הלכות ביכורים פרק ד, הלכה ד: תקונה שני אילנות בתוך של חברו - מביא ואינו קורא, לפי שהדבר ספק אם יש לו קרקע או אין לו.

מי שאין לו קרקע אינו חייב להביא ביכורים "שנאמר 'בכורי אדמתך' עד שיהיו הגידולין מאדמתך" (לעיל פ"ב ה"ט). והקונה שני אילנות בתוך שדה חברו, לדעת חכמים, ספק אם קנה גם את הקרקע. ולכן, עליו להחמיר ולהביא ביכורים, אבל אינו קורא. ואמר רב אשי שהטעם הוא משום שב'מקרא ביכורים' הוא אומר "הבאתי מראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" וכיון שספק אם יש לו קרקע, נראה הדבר כשקר (בבא בתרא פא, ב).

והקשו אחרונים (משנה ראשונה ביכורים פ"א מ"ו, ועוד):

כאשר יש ספק בבעלות על הקרקע, יש להעמיד את הקרקע ביד המוחזק ואין הקונה יכול להוציאה מחזקת המוכר. וכיון שנקבעה הלכה שהמוכר הוא בעל הקרקע,

המשך ביאור למס' קידושין ליום שלישי עמ' א

17 משתחרר בכסף ובשטר בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים.
 18 ולדברי רבי שמעון בן אלעזר המובאים בסיפא שמשחרר 'בשטר
 19 על ידי אחרים', כן הדין בין בכסף ובין בשטר, שיוצא על ידי
 20 אחרים, אבל על ידי עצמו.
 21 הגמרא מבארת את טעמו של רבי שמעון בן אלעזר: אמר רבה,
 22 מאי טעמא דרבי שמעון בן אלעזר האומר שאין שגוטו וידו באין
 23 כאחד, ולכן אין משתחרר בשטר על ידי עצמו, גמר - לפי שלמד
 24 בגזירה שוה 'לה' 'לה' עבד מאשה, מה אשה אינה מתגרשת עד
 25 שיוציאה הבעל את הנגט לרשות שאינה שלו, שנאמר (דברים כד א)
 26 'ונתן בגדה', ומאחר והיא אינה קנויה לו, כשנתן את הגט בידה
 27 הוציאו מרשותו, אף עבד נמי אינו משתחרר עד שיוציא רבו את נגט
 28 השחרור לרשות שאינה שלו, ואם נתן את השטר לידי העבד
 29 כשעדיין הוא עבדו וידו כיד רבו, אינו משתחרר בכך, ולכן אין
 30 מועיל שטר שחרור אלא על ידי אחרים.
 31 הגמרא ממשיכה לדון בדברי רבי שמעון בן אלעזר: קצו רבה -
 32 הסתפק רבה,

1 אלא יש לבאר את המשנה כך, שחכמים אמרו רק 'בכסף על ידי
 2 אחרים', והביאור, שבכסף הוא משתחרר בין על ידי אחרים שלא
 3 מדעתו, מפני שזכות היא לו, בין על ידי עצמו, שיש לו יד לעבד
 4 בלא רבו ויתכן שיהיה לו ממון להשתחרר בו, ולדבריהם גם בשטר
 5 משתחרר בין על ידי עצמו ובין על ידי אחרים, שהרי מקובלנו
 6 ש'גוטו וידו באים כאחד'. ומה ששנינו בהמשך, בשטר על ידי
 7 אחרים, ולא על ידי עצמו, אין זה מדברי חכמים, והתנא ששנה כן
 8 רבי שמעון בן אלעזר הוא, הסובר שאין העבד משתחרר בשטר על
 9 ידי עצמו, דתניא - וכפי ששנינו בבביתא, רבי שמעון בן אלעזר
 10 אומר, אף בשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו, שאין גוטו וידו
 11 באים כאחד, וכל שכן בכסף שמשתחרר רק על ידי אחרים,
 12 שלדעתו אין קנין לעבד בלא רבו ואין לו כסף שיוכל להשתחרר
 13 בו לחירות. ובמשנה נאמרו שלש מקלוקות בקרב - שלש דעות
 14 החולקות בדין שחרור עבד כנעני. לרבי מאיר העבד משתחרר
 15 בכסף על ידי אחרים ואפילו שלא מדעתו, ולא ע"י עצמו, ובשטר
 16 ע"י עצמו ולא ע"י אחרים שלא מדעתו. ולדברי חכמים העבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון י"ז אלול ~

הלכות מעשר

פרק עשירי

1(יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות² ולא יהיו פרותיו דמאי³ - צריף להיות מעשר את שהוא אוכל⁴, ואת שהוא מוכר⁵, ואת שהוא לוקח⁶, ואינו מתארח אצל עם הארץ⁷. וצריף שיקבל עליו דברים אלו ברבים. וכשיבואו עדים⁸ נאמנין⁹ שקבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד¹⁰ - הרי זה נאמן על פרותיו לומר מעשרין הן.

2(לומר שפירותיו מעושרים. 3(כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4(בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5(מפירות שגדלו אצלו. 6(על מנת למכור. 7(משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8(לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו]. 9(כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10(ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

ב. כל תלמיד חכם לעולם נאמן¹¹, ואינו צריף בדיקה אחריו. ובני ובני ביתו ועבדיו [ואשתו] - הרי הם כמוהו. תלמיד חכם שמת והניח פרות, אפלו בנסם באותו היום - הרי הן בחזקת מתקנין¹².

11(כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12(ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

ג. בת עם הארץ או אשתו¹³ שנסת לחבר, ועבדו¹⁴ שנמפר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה¹⁵. ובת חבר או אשתו שנסת לעם הארץ, ועבדו שנמפר לעם הארץ - הרי הן בחזקתן¹⁶ עד שיחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו למודין¹⁷ אצל עם הארץ - צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו למודיים אצל חבר: כל זמן שהן אצל¹⁸ - הרי הן כחבר; יצאו - הרי הן כעם הארץ¹⁹.

13(שנתאלמנה או שנתגרשה. 14(הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15(והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16(אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17(רגילין לבקר. 18(=אצל החבר]. 19(שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם-הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן²⁰, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהן²¹, ואינן חוששין לדבר.

20(כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. 21(והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

ה. היה הוא נאמן ואשתו אינה נאמנת - לוקחים ממנה²², ואין מתארחין אצלו²³. [היתה אשתו נאמנת והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנה²⁴. ותבוא מארה למי שאשתו נאמנת והוא אינו נאמן].

22(שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23(כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24(אם אשתו אינה מעידה על זה).

ו. לא ישמש חבר²⁵ לא במשתה עם הארץ ולא בסעדו, אלא אם פן היה הכל מעושר ומתקן מתחת ידו²⁶. לפיכך, הרואה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעדו - הרי הכל בחזקת מתקן ומעושר. ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעדה בחזקת מעשרת, שמא החבר על התנאים שבלבו²⁷ הוא סומך²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְשִׁמְעַתְּ חֶבֶר אַחֵר - זֶה הָאֶחֶר אוֹכְלֵי⁴⁷ וְאֵינוּ צָרִיף לְעֵשׂוֹר; שְׂאִין הַחֶבֶר מוֹצִיא דָּבָר שְׂאֵינוּ מִתְּקַן מִתַּחַת יָדוֹ, וְחִזְקָתוֹ שֶׁהִפְרִישׁ עֲלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אַף עַל פִּי שְׂלֵא נִחְשְׁדוּ חֶבְרִים לְתַרְם שְׂלֵא מִן הַמְּקַפָּה⁴⁸, פְּדֵי לְסֵלֶק הַמְּכַשׁוֹל מִלְּפָנָי עִם הָאֶרֶץ תּוֹרְמִין.

43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. 44) אם הוא רוצה לאכול קבע. 45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנת) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכל] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בוודות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאין. 46) כלומר, לעם הארץ. 47) אם נתן לו עם הארץ רשות. 48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מִתָּר לְהֵאָכִיל אֶת הָעֲנִיִּים⁴⁹ וְאֵת הָאוֹרְחִים⁵⁰ דְּמֵאִי⁵¹. וְצָרִיף לְהוֹדִיעֵן. וְהָעֲנִי עֲצָמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם רָצוּ לְתַן - מִתְּקַנִּין.

49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי-הארץ. 50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. 51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גִּבְּאֵי צְדָקָה גּוֹבֵין סְתָם⁵² מִפְּלֵ אָדָם⁵³ וּמִחֻלְקִים סְתָם⁵⁴, וְהוֹצֵא לְתַן - תְּמַן.

52) מאכלים עבור העניים. 53) אף מעמי-הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם-הארץ. ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם-הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". 54) אף לעם-הארץ.

יג. רוֹפֵא חֶבֶר שֶׁהִיָּה מֵאָכִיל לְחוּלָה עִם הָאֶרֶץ⁵⁵ מִפְּרוֹת עִם הָאֶרֶץ⁵⁶ - נוֹתֵן לְתוֹף יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹף פְּיוֹ⁵⁷. וְאִם הִיָּה הַדְּמַאי שֶׁל רוֹפֵא - אֲפֹלוֹ לְתוֹף יָדוֹ

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו. 27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

ז. כֶּשֶׁם שְׂאָדָם סוֹעֵד אֶצֶל עִם הָאֶרֶץ וְסוֹמֵךְ עַל תְּנָאוֹ, כִּף הוּא צָרִיף לְהִיּוֹת מִתְּנָה עַל בְּנוֹ²⁹, וְאֲפֹלוֹ הִיָּה בְּנוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוּ צָרִיף לְהִיּוֹת מִתְּנָה עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וְאֲפֹלוֹ הִיָּה עֲמוֹ בְּמִשְׁתָּה³⁰. לְפִיכָף, בֶּן חֶבֶר שֶׁהִיָּה מוֹסֵב בְּמִשְׁתָּה עִם הָאֶרֶץ - אֵין הַסְּעָדָה בְּחִזְקַת מְעֻשְׂרָת, שְׂמָא אָבִיו הִתְּנָה עֲלָיו.

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. 30) שאינו אחראי לו.

ח. עִם הָאֶרֶץ שֶׁנָּתַן מְעָה לְחֶבֶר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי אֲגִדָּת יָרֵק אַחַת אוֹ גְּלוּסְקָא³¹ אַחַת - לוֹקֵחַ לוֹ³² סְתָם³³ וּפְטוּר מִלְּעֵשׂוֹר³⁴. וְאִם הִחְלִיף אֶת הַמְּעָה³⁵ - חֵיב לְעֵשׂוֹר³⁶ וְאֶחֶר כִּף יָבִיא לוֹ. וְאִם פָּרַשׁ הַחֶבֶר וְלֹא לָקַח סְתָם, אֲלֵא אָמַר לְחֻנּוּנִי: אֲגִדָּה זוֹ שְׂאֵנִי לוֹקֵחַ מִמֶּךָ - לְחֶבְרֵי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעֻצְמֵי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זוֹ שְׁלֵקַח לְעֻצְמוֹ - חֵיב לְעֵשְׂרָה, וְזוֹ שְׁלֵקַח לְחֶבְרוֹ - אֵינוּ צָרִיף לְעֵשְׂרָה. וְאִם נִתְעַרְבוּ³⁷, אֲפֹלוֹ נִתְעַרְבָה אַחַת שְׁלוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֶבְרוֹ - מִתְּקַן הַפַּל דְּמֵאִי, וְאֶחֶר כִּף יִתֵּן לְחֶבְרוֹ שְׁשֻׁלְחוֹ לָקַח לוֹ³⁸.

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. 32) מעם הארץ. 33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסופא. 34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. 35) שנתן לו עם הארץ. 36) שכיוון שקונה במעוה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. 37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". 38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

ט. חִמְשָׁה שְׂאָמְרוּ לְאַחַד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חִמְשׁ אֲגִדּוֹת שֶׁל יָרֵק, וְהִבִּיא³⁹ לְכָל אַחַד וְאַחַד בְּפָנָי עֲצָמוֹ - חֶבְרִים שִׁבְּהֵן אֵין צָרִיכִין לְעֵשׂוֹר אֲלֵא עַל חֻלְקָן בְּלִבְדוֹ⁴⁰. הִבִּיא לָהֶן בְּעֶרְכּוּב⁴¹ - חֶבְרִים שִׁבְּהֵם צָרִיכִין לְעֵשׂוֹר הַכֹּל⁴².

39) מעם הארץ. 40) שאין הם אחראים על חלקן של עם הארץ. 41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. 42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עִם הָאֶרֶץ שְׂאָמַר לְחֶבֶר: צֵא וְלָקַט לִי תְּאֲנִים מִתְּאֲנֵי - אוֹכְלֵ מִהֵן הַחֶבֶר עֲרֵא⁴³, וּמְעֻשְׂרֵין⁴⁴ [דְּמֵאֵי⁴⁵]. וְאִם אָמַר הַחֶבֶר לְעִם הָאֶרֶץ לְלָקַט לוֹ⁴⁶,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. סל¹⁶ זיתים¹⁷ וענבים וקפות של ירק, אף על פי שהיא מוכרין אכסרה¹⁸ - אסור למכרן דמאי¹⁹.

16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. 17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). 18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שזודמן לו (פירוש המשנה). וראה בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. 19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

ה. אומר²⁰ אחד מהן²¹: בוא ונתקן הפרות האלו, בין שהיה מוכר בדיקה²² או בגסה²³ - המוכר מפריש תרומת מעשר, והלוקח מפריש מעשר שני. ודבר זה תנאי בית דין הוא²⁴.

20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. 21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. 22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. 23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. 24) כלומר, אף-על-פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח וראה למעלה פ"ט הלכה יא.

ו. חבר²⁵ ועם הארץ שירשו את אביהן עם הארץ²⁶ - יכול הוא²⁷ לומר²⁸: טל אתה חטים שבמקום פלוני ואני חטים שבמקום פלוני²⁹, אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני; אבל לא יאמר: טל אתה חטים ואני שעורים³⁰, טל אתה הלח ואני היבש³¹, מפני שזה מוכר דמאי³².

25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. 26) ופירות שהורישם - דמאי. 27) החבר. 28) לאחיו עם-הארץ. 29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם-הארץ. 30) כששני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. 31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). 32) כיון שיש לכל אחד מהם חצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם-הארץ טול אתה חטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

ז. מי³³ שהיה נושא ירק³⁴ וכבד עליו משאו, ורצה להשליף ממנו על הדרך כדי להקל ממשאו - לא ישליף עד שיעשור³⁵, כדי שלא תהא תקלה לעמי הארץ שאוכלין אותו בדמאי.

33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. 34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. 35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא

55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. 56) שאינם של הרופא. 57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פרק אחד עשר

1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

א. אסור למכר את הדמאי לעם הארץ² או לשלח לו דמאי³, מפני שהוא מסייע לזה לאכל דבר האסור. אבל מוכרין⁴ ומשלחין אותו לתלמידי חכמים⁵; שאין תלמיד חכם אוכל עד שיעשור או עד שיודיעו אדם נאמן שזה מעשור.

2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. 3) משנה שם. 4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. 5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

ב. כל⁶ המשפיעין במדה גסה⁸, כגון הסיטונות⁹ ומוכרי תבואה - מתרין למכר את הדמאי ולשלחו¹⁰; מפני שהן מוסיפין על המדה¹¹, התקינו חכמים שיהיה הלוקח או זה שגשפתלחו לו הוא המפריש מעשור דמאי¹². אבל המודדין במדה דקה¹³, הואיל והמוכר משתפר - הוא מפריש, ולא ימכר ולא ישלח¹⁴ אלא מתקן.

6) שם פ"ב משניות ד-ה. 7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). 8) ראה בהלכה הסמוכה. 9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). 10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. 11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). 12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשור, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי-שם ומשנה ראשונה וחזון-איש. 13) חנונים. 14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

ג. וכמה¹⁵ היא מדה גסה? ביבש - חצי סאה, ובלח - מדה שפחזקת שזה דינר מאותו דבר הלח.

15) שם משנה ה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תעשר (את כל תבואת זרעך) – "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". (58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א"ב. (59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

יא. קניבת⁶⁰ ירק⁶¹ הנמצאת בגנה⁶² - הרי זו פטורה מן הדמאי⁶³. ושל בעל הבית הנמצאת בבית - חקבת⁶⁴. שעל גבי האשפה⁶⁵ - בכל מקום⁶⁶ מתרת⁶⁷.

(60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פ"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סירסיליאו שם. (61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. (62) שתלשום הגננים. (63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה י. (64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. (65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. (66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה ונכל-שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. (67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

יב. הנותן⁶⁸ לפנדקית⁶⁹ לבשל לו ולאפות לו - מעשר את שהוא נותן לה⁷⁰, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁷¹, ומעשר את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה [בזה]⁷². אבל⁷³ הנותן לחמותו, בין שישא בטה בין שארסה⁷⁴, או לשכנתו פת לאפות ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשר⁷⁵ ולא משום שביעית⁷⁶, מפני שאינה חשודה להחליף⁷⁷. במה דברים אמורים⁷⁸? בזמן שנותן לה שאור לעסה ותבלין לקדרה⁷⁹; אבל אם לא נתן - חושש משום מעשרות⁸⁰ וחושש משום שביעית⁸¹. ולפיכך, אם היתה שנת שמטה - אסור, שמא השאור מספיחי שביעית הוא⁸².

(68) דמאי פ"ג משנה ה. (69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). (70) שהיא מחליפה של זה לזה, כדלהלן. (71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגולנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). (72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). (73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. (74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. (75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. (76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פ"ב הלכה ט]. (77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם.

קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

ח. הלוקח³⁶ ירק מן השוק³⁷ ומשך³⁸, אף על פי שלא שקל ולא מיד ולא נתן דמים³⁹, ונמלך להחזיר לבעל החנות⁴⁰ - לא יחזיר עד שיעשר⁴¹.

(36) משנה ותוספתא שם. (37) כלומר, מעם-הארץ. (38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. (39) שכיון שמשך - קנה. (40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי-שם). (41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

ט. המוציא⁴² פרות⁴³ בדרך⁴⁴: אם רב מכניסין לבתיהן⁴⁵ - פטור מלעשר⁴⁶, שעדיין לא נקבעו למעשר; ואם רב מכניסין למכר בשוק⁴⁷ - הרי אלו דמאי⁴⁸; ומחצה למחצה⁴⁹ - דמאי⁵⁰.

(42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. (43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. (44) שהם הפקר, וזכה בהם. (45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). (46) אם אוכלם עראי (משנה-למלך). (47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). (48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם-הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. (49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. (50) אף-על-פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשורם - מכל-מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף-משנה.

י. נטלן⁵¹ לאכלן⁵² ונמלך להצניע⁵³ - לא ישא אותן עד שיעשר⁵⁴, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים⁵⁵. ואם נטלם מתחלה שלא יאבדו⁵⁶ - הרי זה מתר לשהותן אצלן⁵⁷ עד שירצה לאכלן או לשלחן או למכרן⁵⁸, ויעשר אותן דמאי⁵⁹.

(51) דמאי פ"ג משנה ג. (52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. (53) להשהותם אצלן. (54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף-על-פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. (55) כלומר, לבני הבית. (56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. (57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הִיו פְּרוֹת שֶׁהִפְקִיד טְבָלִים וְנִגְמְרָה מְלֹאכְתָן - חֵיב לְהַפְרִישׁ, שְׁמָא לֹא הִחְלִיף הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים⁹⁶. וְלִפְיֶךָ יִרְאֶה לִי, שֶׁהַמַּעֲשׂוֹת שִׁפְרִישׁ - סִפְקָ⁹⁷. אָבֵל אִם הִפְקִיד חֲלִין מִתְקַנֵּין - אֵינּוּ צְרִיךְ לְהַפְרִישׁ פְּלוּם; שְׁאֵפְלוֹ הִחְלִיף הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - פְּטוּרִין⁹⁸, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת⁹⁹: דְּגַנָּה - וְלֹא דְגַן עוֹבֵד פּוֹכְבִים.

93 משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. (95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון לגוי. (96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פוטר (שם). (97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. (98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עמ' הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. (99) שם.

פָּרֵךְ שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) יבאר הלוך פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

א. הלוֹקֵחַ² פְּרוֹת מִמִּי שְׁאֵינּוּ נֹאמְן עַל הַמַּעֲשׂוֹת³ וְשִׁכַּח לְעֶשְׂרֵין⁴, וְנִכְנְסָה שֶׁבֶת⁶ או יום טוב⁷ שְׁאֵינּוּ יָכוֹל לְעֶשְׂרֵי⁸ - הִרִי זֶה שְׁאוּלוֹ⁹, וְאִם אָמַר לוֹ: מַעֲשְׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּי בְּשֶׁבֶת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אֶחָד¹⁰ שְׁאֵינּוּ נֹאמְן: מַעֲשְׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּי בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת¹¹, וְאֵפְלוּ¹² הִיוּ לוֹ פְּרוֹת אַחֲרוֹת מִתְקַנֵּין מְאוֹתוֹ הַמִּין¹³. מִפְּנֵי¹⁴ שְׁאֵימַת שֶׁבֶת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ, וְאֵינּוּ עוֹבְדֵי בֵּה עֲבָרָה¹⁵.

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. (3) כלומר עמ' הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). (4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עמ' הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". (5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). (6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג (פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג הט"ו).

78) תוספתא שם וחולין שם. (79) לתבשיל. (80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. (81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. (82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאר ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

יג. הַמּוֹלִיף⁸³ חֲטוּיו⁸⁴ לְטוּחַן עִם הָאָרֶץ⁸⁵ - הִרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן⁸⁶, שְׁאֵינּוּ חֲשׂוֹד לְהִחְלִיף. הוֹלִיכֵן לְטוּחַן עוֹבֵד פּוֹכְבִים - הִרִי הֵם דְּמַאי, שְׁמָא הִחְלִיפֵן בְּחֻטִּים שֶׁל עִם הָאָרֶץ⁸⁷. וְכֵן הַמַּפְקִיד אֵצֶל עִם הָאָרֶץ - הִרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן, שְׁאֵינּוּ חֲשׂוֹד לְהִחְלִיף הַפְּקִדוֹן.

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. (84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאוּם כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. (86) שם: "למעשרות ולשבועית". (87) שכשם שהוא הולך חיטיו לטוחן אצלו, כן הולכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף-על-פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עמ' הארץ, שמא עמ' הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף-משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגר"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור-שמה).

יד. עִם הָאָרֶץ⁸⁸ שֶׁהִיא מְשִׁתְּמֵשׁ⁸⁹ בְּחֻנוֹתוֹ שֶׁל חִבְרֵי⁹⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁהַחֵבֵר יוֹצֵא וְנִכְנְסוֹ⁹¹ - הִרִי זֶה מִתֵּר, וְאֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא הִחְלִיף⁹².

88) תוספות שם פ"ג. (89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: (90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמש. וראה בפסחים קי: (91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. (92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף-על-פי שעמ' הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון-איש.

טו. הַמַּפְקִיד⁹³ פְּרוֹתָיו אֵצֶל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים - הִרִי הֵן כְּפְרוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים; שֶׁחֻזְקָתוֹ לְהִחְלִיף הַפְּקִדוֹן. וְהֵיאָף דִּינָם? אִם הִיוּ פְּרוֹת שֶׁעֲדִין לֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָן⁹⁴, וְנִגְמְרוּ בִּיד שְׁאוּל אַחַר שֶׁלֶקַח הַפְּקִדוֹן - מַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ⁹⁵; וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל], שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. (19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם-הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת – לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). (20) 'ירושלמי' שם. (21) אף-על-פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). (22) 'ירושלמי' שם. (23) שם. [אף-על-פי שבשני ימים-טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום-טוב שני (פ"ו מהל' יום-טוב הי"ב) – אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום-טוב ראשון, אלא ביום-טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום-טוב ראשון – אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום-טוב ראשון: "אם היום קודש אין בדברי כלום", ומיד אחר-כך הוא אוכל? וביום-טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת – הרי זה לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

צריך להבין: בהלכה א' כתב שאם לקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ונכנסה שבת או יום טוב שאינו יכול לעשר, הרי זה שואלו, ואם אמר לו מעושרים הן, "אוכל על פיו באותה שבת. . . מפני שאימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה". וממה נפשך: אם מותר לו לאכול על פיו בשבת "מפני שאימת שבת על עמי הארץ כו" היינו שמאמינים לו שמעושרין הן כבר, ואף סומכים על דבריו לאכול מפירות אלו "אפילו היו לו פירות אחרות מתוקנין מאותו המין" למה יאסר לו לאכול מאותן פירות במוצאי שבת.

ובפרט שמלשון הרמב"ם "לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר" – משמע שהחיוב לעשר על שאכל בשבת אינו אלא אם נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת, אבל אם אכל כולן בשבת, אינו צריך לעשר על שאכל, וטעמא בעי.

(7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. (8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום-טוב (פ"ד מהל' יום-טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר-כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. (9) בשבת. אבל שאלו בחול – אינו אוכל בשבת, כדלהלן. (10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעושרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. (11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף-על-פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל-שכן עם-הארץ (להלן הי"ז) – כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף-משנה פ"א מהל' עדות ה"ח), ואף-על-פי-כן לשבת גופה התירו. (12) 'ירושלמי' שם. (13) שכיון שהוא תאב לאלו – התירו לו (שם). (14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. (15) "שעמי-הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). [ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום-טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם-הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום-טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום-טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

ב. אף על פ"ה¹⁶⁹ שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת¹⁷ עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת¹⁸ ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת¹⁹. היתה²⁰ שבת ויום טוב סמוך לה²¹, ושאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה לעשר ביניהם²². וכן בשני ימים טובים של גליות²³.

(16) משנה ותוספתא, שם. (17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז). וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). (18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲשֵׂר מִפְּרוֹתָיו שֶׁהֵן דְּמָאֵי, וְרֵאיוֹנָהּוּ שֶׁחֲזָרָה וְנִפְלָה בְּפָנֵינוּ, בֵּין לְמִקּוֹם אַחֲרָיו³¹ בֵּין לְמִקּוֹמָהּ³², וְחֲזָר וְאָמַר: הַפְּרִישְׁתִּיהָ³³ - נֶאֱמַר אָפְלוּ בַחֵל, וְאוֹכַל עַל פִּי. כִּשֶׁם שֶׁאֵימַת שֶׁבַת עַל עַמִּי הָאֶרֶץ, כֵּן אֵימַת דְּמוּעָה³⁴ עֲלֵיהֶם, וְאֵינָן חֲשׂוּדִין לְהֶאֱכִיל אֶת הַמְדָּמָע.

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. (30) היינו עם-הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). (31) לא למקום שממנו הורמה. (32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. (33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע". והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששנינו (תרומות פ"ד מ"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה במלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" (תוספתא כפשוטה). (34) כלומר, אף-על-פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

ה. מ"י³⁵ שְׁאֵינוּ נֶאֱמָן, שְׂרֵאיוֹנָהּוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר ראשון מפרות אלו, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֵן מַעֲשֵׂר שְׁנִי - נֶאֱמָן³⁶. הַפְּרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּפָנֵינוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר ראשון - אֵינוּ נֶאֱמָן; שֶׁהִשְׁנִי שְׁלוֹ³⁷. וְהֵנָּאֱמָן³⁸ עַל הַשְּׁנִי - אֵינוּ נֶאֱמָן עַל הָרֵאשׁוֹן, וְהֵנָּאֱמָן עַל הָרֵאשׁוֹן - נֶאֱמָן עַל הַשְּׁנִי. לְפִיכֵן, מִי שֶׁאֵינוּ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פְּרוֹת מִבֵּיתוֹ וְאָמַר: אֵלוּ מַעֲשֵׂר ראשון - נֶאֱמָן³⁹, וְאֵין מִפְּרִישֵׁין מֵהֵן תְּרוּמוֹת⁴⁰ וּמַעֲשֵׂרוֹת⁴¹; וְאֵם אָמַר: אֵלוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי - אֵינוּ נֶאֱמָן⁴², וְהָרִי הֵן דְּמָאֵי, וּמִפְּרִישֵׁין מֵהֵן תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר⁴³. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה⁴⁴ אֶת כָּלֵם⁴⁵.

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, וירושלמי שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (36) שקל-וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני שכולו שלו, לא כל-שכן שהפריש (ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). (37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראייה שהפריש. (38) תוספתא, וירושלמי שם. (39) שהרי נתנו ללוי, וכנ"ל. (40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף-משנה). [שכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן ט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב

ויש לומר הביאור בזה: בטעם אכילת פירות על סמך דברי עם הארץ, מצינו בירושלמי שתי דעות: א. "מפני כבוד שבת התירו", ואעפ"כ צריך לשאול לעם הארץ כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי לשאול אם הקפידו לעשר. ב. "אימת שבת עליו והוא אומר אמת", ואעפ"כ אינו אוכל למוצאי שבת "מפני אחד שאין אימת שבת עליו", היינו שעדיין יש לחשוש לאחד שאין אימת שבת עליו, אלא שבשבת, מצד כבודה של שבת לא חששו על חשש רחוק - מפני אחד כו', משא"כ במוצאי שבת, חוששים גם לאחד.

ונמצא שפסק הרמב"ם כשתי הדעות כלומר, שיש צורך בשני הטעמים יחד: שאימת שבת עליו, וכבוד שבת. ולכן, רק בשבת עצמה מותר לאכול מן הפירות כיון שבצירוף הטעם של אימת שבת ישנו גם הטעם של כבוד שבת ובגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, אבל במוצאי שבת כשלא שייך עוד הטעם של כבוד שבת חוששין גם למיעוט.

עפ"ז, כשנשארו מאותן פירות למוצאי שבת שאז חייב לעשרן - מגלגלין חיוב מעשר גם על מה שאכל בשבת. (יין מלכות ספר זרעים סימן יח מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ג. הַנִּשְׁבָּע²⁴ עַל חֲבָרוֹ שֶׁיֵּאֱכַל עִמּוֹ בְּשַׁבַּת²⁵, וְהוּא אֵינוּ נֶאֱמָנוּ עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת - שׁוֹאֵל וְאוֹכַל עַל פִּי בְּשַׁבַּת הָרֵאשׁוֹנָה בְּלִבְדוֹ²⁶; אֲבָל בְּשַׁבַּת שְׁנִיָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁנֶּדַר מִמֶּנּוּ הַנָּאֵה²⁷ אִם לֹא יֵאֱכַל אֶצְלוֹ - לֹא יֵאֱכַל עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר דְּמָאֵי²⁸.

24) שם, מ"ב. ואף-על-פי ששם אמרו: "המדיר את חבירו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבירו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף-על-פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א"ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). (25) ומדובר כשהשיעור בשבת, שאם השיעור בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. (26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). (27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. (28) ולא סמכו על ע"ה-הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה (תוספתא יום-טוב, ועי' רדב"ז).

ד. מ"י²⁹ שְׁאֵינוּ נֶאֱמָן³⁰, שְׂרֵאיוֹנָהּוּ שֶׁהִפְרִישׁ תְּרוּמוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נֶאֱמַן; וְלֹקַח מֵאוֹתוֹ פְּלוּנֵי אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִירוּ, וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּיּוֹ.⁵⁹ הֲלֵךְ וְלֹקַח מִמֶּנּוּ,⁶⁰ וְשָׁאֵל לוֹ: מִי כָּאֵן מוֹכֵר זֵיץ יֶשֶׁן?⁶¹ אָמַר לוֹ: זֶה שְׁשֻׁלְחָךְ אֶצְלִי, אֶף עַל פִּי שְׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה.⁶² - הָרִי אֵלָיו נֶאֱמַנִין.⁶³

(51) שם מ"ו, ותוספתא שם. (52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. (53) ראה שם. (54) לסייעת בני אדם עמי-הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). (55) בעיר. (56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל-וחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. (57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. (58) נאמן על המעשרות. (59) "שאיך אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף-על-פי שחשוד מעיד על של אחרים (להלן ה"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ותוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). (60) כנוסחת המשנה שב'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". (61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום-טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור 'חדש', ודחה דבריהם, עיי"ש. (62) טובה תחת טובה. (63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?⁶⁴ בְּזֵמַן שְׁאִינוּ מְפִירוּ אֲדָם שָׁם;⁶⁵ אֲבָל אִם מְפִירוּ אֲדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמְּמַחֵה.⁶⁶ וְאִם שְׁהָה שָׁם שְׁלִשִׁים יוֹם, אֶף עַל פִּי שְׁאִינוּ מְפִירוּ אֲדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמְּמַחֵה.

(64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. (65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. (66) הידוע ברבים לנאמן. (67) תוספתא שם.

ט. וְלֹא הִתִּירוּ דְּבָרִים אֲלֵיוּ?⁶⁹ אֶלָּא בְּתַרְוֹמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת;⁷⁰ אֲבָל לְעֵנִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית⁷¹ אוּ לְעֵנִין טְהוֹרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמְּמַחֵה.⁷²

(68) שם. (69) להאמין לעם-הארץ להכשיר חברו, משום חיי נפש. (70) שרוב עמי-הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. (71) שנחשדו עמי-הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פ"א ה"ב). (72) הידוע לרבים, כנ"ל.

י. הַחֲמִרִין⁷³ שֶׁנִּכְנְסוּ לְעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פְּרוֹת

מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר. ולפי נוסחתנו 'תרומות', נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי-הארץ (שם). (41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. (42) לפטור מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. (43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. (44) שאף-על-פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", שוויהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז). כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. (45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

ו. הָאֹמְרָא⁴⁶ לְמִי שְׁאִינוּ נֶאֱמַן עַל הַמַּעֲשָׂרוֹת: קַח לִי מִמִּי שְׁהוּא מַעֲשָׂר,⁴⁷ וְהֵלֵךְ וְלֹקַח וְהִבִּיא לוֹ - אִינוּ נֶאֱמַן.⁴⁸ וְאִם אָמַר לוֹ: קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוּנֵי - הָרִי זֶה נֶאֱמַן לֹמַר: מִמֶּנּוּ לְקַחְתִּי, שְׁהָרִי מְתִירָא שְׁמָא יִשְׁאָלוּ. הֲלֵךְ לְקַח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוּנֵי, וְאָמַר: לֹא מִצְאָתִי וְלֹקַחְתִּי לָךְ מֵאַחֲרָי⁴⁹ שְׁהוּא נֶאֱמַן - אִינוּ נֶאֱמַן.⁵⁰

(46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כתכמים ולא כרבי יוסי). (47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על תומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב'ירושלמי' שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף-על-פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). (48) אף-על-פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן ה"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). (49) ולא פירש מי הוא. (50) ואף-על-פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

ז. הַנִּכְנְסִים⁵¹ לְעִירוֹ?⁵² וְאִינוּ מְפִירוּ אֲדָם שָׁם,⁵³ וְאָמַר⁵⁴: מִי כָּאֵן נֶאֱמַן?⁵⁶ מִי כָּאֵן מַעֲשָׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד: אֲנִי⁵⁷ - אִינוּ נֶאֱמַן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוּנֵי⁵⁸ - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלוֹ 74 אֵינָם מְתַקְנִים⁷⁵, וּפְרוֹת חֲבָרֵי מְתַקְנִין⁷⁶ - אֵינוֹ נֶאֱמָר, שְׁמָא קְנֻנְיָא עָשׂוּ בִּינְיָהּ⁷⁷.

בְּסוּרְיָא וְהָיָה⁸⁸ רַב מִמְּפָרוֹ מְשֻׁדְּהוּ - תִּיב הַלּוֹקֶת מִמְּנוּ לְעֶשֶׂר; שְׁחֻקְתוּ שְׁמֻשְׁדְּהוּ הַבֵּיָאָם⁸⁹.

78) דמאי פ"ו מ"א. (79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם-הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פ"ג ה"ד). 82) פירות ארץ-ישראל אלו. 83) שאמר מארץ-ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרם אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרם אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) "ירושלמי" שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר)" - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי-הארץ. 74) שלי. 75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. 76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף-על-פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש.]. 77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמה זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה ה"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות ה"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף-משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם-הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף ה"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

יב. עֲנִיִּים⁹⁰ שְׁאָמְרוּ: פְּרוֹת אֵלוֹ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפְפָאָה⁹¹ - הָרִי אֵלוֹ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהִלְקֵט וְהִשְׁכְּחָה וְהִפְאָה מְצוּיִים. וְהוּא שִׁיְהִיָּה⁹² קְרוֹב מִן הַגֶּרֶן כְּדֵי שִׁיֻּצָא וְיֻבֹא בּוֹ פִּיּוֹם⁹³. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל מַעֲשֵׂר עֲנֵי הֵם⁹⁴ - הָרִי אֵלוֹ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כְּלָהּ⁹⁵. וְאִינּוּ נֶאֱמָנִין אֲלָא עַל דְּבַר שְׁדָרְךָ בְּגֵי אָדָם לְתַנּוּ⁹⁶.

יא. הַמוֹכֵר⁷⁸ פְּרוֹת בְּסוּרְיָא⁷⁹ וְאָמְרוּ: מִשָּׁל אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הֵם - תִּיב הַלּוֹקֶת לְעֶשֶׂר⁸¹. מַעֲשֵׂרֵין הֵן⁸² - נֶאֱמָר; שֶׁהָפָה שְׁאָסְרָה⁸³ הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר⁸⁴. מִשָּׁלֵי הֵן⁸⁵ - תִּיב לְעֶשֶׂר⁸⁶. מַעֲשֵׂרֵין הֵן - נֶאֱמָר; שֶׁהָפָה שְׁאָסְרָה הוּא הַפָּה שֶׁהִתִּיר⁸⁷. וְאִם יָדוּעַ שִׁישׁ לֹא קָרַקַע

90) עמי-הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) "ירושלמי" שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יד"ח) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן'). 94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

יג. בְּיָצֵד⁹⁷ חֲטָיִים אֵלוֹ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפְפָאָה הֵם - הָרִי אֵלוֹ נֶאֱמָנִים⁹⁸. קָמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפְפָאָה⁹⁹ הוּא¹⁰⁰ - אֵינָם נֶאֱמָנִין¹⁰¹. וְאִין צָרִיף לֹמַר, שְׁאִין נֶאֱמָנִין עַל הַפֶּת¹⁰² לֹמַר מִמְּתָנוֹת עֲנִיִּים¹⁰³ הוּא. אֲלָא מִתְעַשְׂרִין דְּמָאֵי.

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנים על החיטים ואין נאמנים על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עַל תְּרוּמָה גְדוּלָה¹²³; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָר¹²⁴ עָלָיו לְפָטְרוֹ
מִמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי¹²⁵.

(117) שם, סוף מ"ב. (118) ע"ס-הארץ. (119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן. (120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר. (121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה ה"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. (122) ע"ס-הארץ. (123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר ('ירושלמי' שם). [ואף-על-פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שיוודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף-על-פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. (124) בן לוי ע"ס-הארץ. (125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי, אף-על-פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום - אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'].

טז. אֵין פֶּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּם¹²⁶ אֲמֹרִין אֵלָא בְּעַם
הָאָרֶץ שְׂאִינוֹ לֹא חֲשׂוּד¹²⁷ וְלֹא נֶאֱמָר¹²⁸; אֲבָל¹²⁹ מִי
שֶׁהוּא חֲשׂוּד לְמַכּוֹר תְּרוּמָה¹³⁰ לְשֵׁם חֲלִין - אֲסוּר
לְקַח מִמֶּנּוּ פְּלָל¹³¹ דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ זְקַת תְּרוּמָה¹³²
וּמַעֲשֵׂר¹³³, אֲפֹל¹³⁴ קְרָבֵי דְגִים, מְפָנֵי שְׁנוֹתֵינָן בְּהֵם
שְׁמֵן¹³⁵. וְאֵין¹³⁶ אֲסוּר¹³⁷ אֵלָא פֶּל שְׁלִפְנֵי¹³⁸, אֲבָל
אֲצִרֹ¹³⁹ - מִתֵּר לְקַח מִמֶּנּוּ; מְפָנֵי שֶׁהוּא מְתִירָא
לְעֵרֵב תְּרוּמָה בְּאֻצְרוֹ, שְׁמָא יְוֹדַע הַדְּבָר¹⁴⁰ וְיַפְסִיד
הַפֶּל¹⁴¹. וְכֵן¹⁴² הַחֲשׂוּד לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְמַכְרֵן¹⁴³ לְשֵׁם
חֲלִין - אֵין לֹקְחֵין מִמֶּנּוּ דְּבָר שֵׁישׁ עָלָיו זְקַת
מַעֲשֵׂר¹⁴⁴. וְכֵן זֶה קֶנֶס מְדַבְּרֵיהֶם¹⁴⁵.

(126) שמותר ליקח פירות מע"ס-הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. (127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. (128) על המעשרות. (129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". (130) "שאינן דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). (131) בנוסח אחר כת"י

ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום-טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא-הדין למעשר עני. והא ראייה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" (תוספות אנשי שם). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח (פאת השולחין). כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף-על-פי שנתחייבו במעשר על-ידי-זה, שהרי גם אם "דש זורה ברחת ובמזורה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב ה"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חייטים ניתנו לי ואני עשיתים קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחין, ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. (101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חייטים ולא קמח. (102) משנה, שם. (103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נֶאֱמָרִין¹⁰⁴ עַל הַשְּׁעוּרָה שֶׁל אֲרִיזוֹ¹⁰⁵, וְאֵין נֶאֱמָרִין
עָלָיו, בֵּין חֵי¹⁰⁶ בֵּין מְבֹשֵׁל. נֶאֱמָרִין עַל הַפּוֹל¹⁰⁷, וְאֵין
נֶאֱמָרִין עַל הַגְּרִיסִין¹⁰⁸, בֵּין חֵי¹⁰⁹ בֵּין מְבֹשֵׁלִין. נֶאֱמָרִין
עַל הַשְּׁמֵן לֹמֵר שֶׁל מַעֲשֵׂר עֲנִי הוּא¹⁰⁹, וְאֵין נֶאֱמָרִין
לֹמֵר שֶׁל זֵיתֵי נִקְוִין¹¹⁰ הֵם¹¹¹. נֶאֱמָרִין¹¹² עַל הַיֶּרֶק חֵי
וְלֹא מְבֹשֵׁל, אֵלָא אִם פֶּן הָיָה דְבָר¹¹³ מוּעֵט¹¹⁴. שְׁפֵן
דְּרֶף בְּעָלֵי בָתִּים לְתַן מַעֵט יֶרֶק מְבֹשֵׁל מְקַדְרָתוֹ
לְעֵנִי; וּמִתּוֹף שְׁיִכּוֹל לֹמֵר: הַבְּעַל הַבַּיִת נָתַן¹¹⁵,
יְכוֹל לֹמֵר: אֲנִי בְּשִׁלְתִּי מִמִּתְּנוֹתֵי¹¹⁶.

(104) משנה, שם. (105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילים (פירוש המשנה). (106) לאחר דישה, כנ"ל. (107) קודם טחינה וקילוף. (108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה). (109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). (110) הם זיתי פאה (מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות ה"ג). (111) "לפי שאי-אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). (112) פאה, שם מ"ד. (113) שם. (114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה. (115) כשהוא מבושל. (116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל-הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתי. וראה הלכה הקודמת.

טו. וְכֵן¹¹⁷ בֵּן לְוִי¹¹⁸ שְׂאֵמֵר: פְּרוֹת אֵלוֹ מִמַּעֲשֵׂר
רֵאשׁוֹן¹¹⁹ שְׁנִטְלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם¹²⁰ - הָרִי זֶה נֶאֱמָר
לְעוֹלָם¹²¹ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שִׁשְׂרָאֵל¹²² נֶאֱמָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהִזְרִיז מִחֶמְרֵי עַל עֲצָמָיו¹⁶¹. וְאִם הָאֲמִינוּ - הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח, אֶפְלוּ הִיָּה הַמוֹכֵר עִם הָאֶרֶץ.

(155) תוספתא תרומות פ"ב. (156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כספ־משנה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). (157) ונשחט בטעות שלא על-פי מומחה. (158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודה זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. (159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. (160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עמ־הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. (161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

~ יום שני י"ח אלול ~

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהוחזקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

א. פרות שחזקתן מן ההפקר², פגון השיתין³ והרימין⁴ והעזרדין ופנות שות⁵ ופנות שקמה⁶ והגפנין⁷ ונבלות תמרה⁸, והן שעדין לא הטילו שאור⁹, הנצפה¹⁰ והפסבר¹¹ וכיצא בהן - פטורין מן הדמאי¹², והלוקחן מעם הארץ - אינו צריך להפריש מהן תרומת מעשר ולא מעשר שני¹³, מפני שחזקתן מן ההפקר. אפלו אמר לו עם הארץ: אינם מעשרין - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שיודע לו שהן מן השמור¹⁴.

2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף ודאי שלהם פטור. (3) "מין מימיני התאנים המדבריות". (4) סנה המגדל פרי גרוע. (5) "מין מימיני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". (6) תאנים מדבריות. (7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתוניות. (8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" (9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. (10) הוא הצלף. וגם ה"פרכה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. (11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר.

"כל" (מעשה רוקח). (132) שייכות לתרומה. (133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום טוב' בכורות פ"ד מ"ט). (134) בכורות כט, ב. (135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. (136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. (137) לקנות מהחשוד הנ"ל. (138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. (139) הכניסו לאוצר. (140) לחכמים. (141) יאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסרו לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. (142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. (143) בלא פדיה. (144) שני, כנ"ל. (145) בכורות ל, ב: "ההוא טבחה דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסייה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות יום טוב' שם). [ועל-פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם, כמפורש בפ"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני ה"ד, ועיי"ש במשנה-למלך].

יז. חשוד¹⁴⁶ שהעיד על של אחרים - נאמן¹⁴⁷; חזקה¹⁴⁸ אין אדם חוטא ולא לו¹⁴⁹. ואין צריך לומר עם הארץ¹⁵⁰. לפיכך¹⁵¹, עם הארץ¹⁵² שאמר: זה טבל וזה תרומה, זה ודאי וזה דמאי, אפלו בשלו - נאמן¹⁵³. אמר: אלו פרות מתקניו, בשל אחרים - נאמן. והוא שלא ידאו פעושה קנוניא, כמו שבארנו¹⁵⁴.

(146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שברך ל, א סתם כרבי מאיר - סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". (147) ראה למעלה ה"ז. (148) בבא-מציעא ה, ב. (149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. (150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. (151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. (152) תוספתא דמאי פ"ה. (153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. (154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. המוכר¹⁵⁵ פרות לחברו, ואחר שיצאו מפתח ידו¹⁵⁶ אמר ללוקח: פרות שמכרתי לך טבלים הן, הפשוט בשר בכור¹⁵⁷ היתה, היין יין נסך¹⁵⁸ - שורת הדין שאינו נאמן¹⁵⁹, אפלו היתה המוכר חברו¹⁶⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והכמון". (32) כלומר: מיושרים. (33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". (34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. (35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירושו המשנה שם: "אחד שהיה בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. (36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. החמרים שהביאו פרות לצור³⁷ - חייבין בדמאי; שחזקתן מהארץ שהחזיקו עולי ככל, שהיא הקרובה לה³⁸. והארז³⁹ - אין חוששין לו⁴⁰, אלא כל הארז הנמצא חוצה לארץ שהיא קרובה לארץ⁴¹ שהחזיקו עולי ככל - פטור מן הדמאי, אלא אם כן הרה נכר⁴², כמו שפארנו.

(37) שהיא חוץ לארץ. (38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. (39) של חוצה לארץ. (40) "שלא נתערב באורו של ארץ ישראל". (41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי ככל. (42) שהיה לבן ביותר.

ו. הלוקח מפעלי אוצרות בצור - פטור מן הדמאי⁴³, ואין אומרין שמא מפרות הארץ אצרו⁴⁴. וכן חמור יחידי שנכנס לצור והוא טעון פרות - פטור מן הדמאי, שחזקתן משדה העיר⁴⁵.

(43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. (44) אף שארץ ישראל קרובה לה. (45) ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

ז. הלוקח מפעלי אוצר בצידון - חייב בדמאי, מפני שקרובה היא⁴⁶ יותר מצור⁴⁷, שחזקתה שאוצרין מפרות הארץ שהחזיקו עולי ככל. אבל הלוקח מן החמרים בצידון - פטור מן הדמאי, מפני שחזקתן שמביאין מחוצה לארץ⁴⁸.

(46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. (47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. (48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

(12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. (13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. (14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

ב. הפפורות¹⁵ והספופות¹⁶: שפבקה - פטורין מן הדמאי¹⁷, ושבגנה - חייבין¹⁸, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הפפורות: כל הפרות שפבכו עד שלא הושיבו שומר על הפקה לשמר פרותיה¹⁹. והספופות הן הפרות שישארו אחר שקפלו המקצועות²⁰ שפשודות ויניחום בלא שומר²¹. וכן החמין העשוי מן התמדים²² - פטור מן הדמאי²³.

(15) הפירות שנתבשלו תחילה. (16) שמתבשלות בסוף. (17) הוא הדין מן הוודאי. (18) לעשר, אפילו דמאי. (19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כלי-כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. (20) "המתצלות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". (21) ונראה שנתייאשו הבעלים מהן. (22) "שם זה נופל על הזגים והחרצים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמדים" בלשון רבים. (23) ואף מן הוודאי.

ג. קשגזרו על הדמאי - לא גזרו אלא על פרות הארץ שהחזיקו בה עולי ככל בלבד²⁴, שהיא מפזיב ולפנים. וכזיב עצמה - פלחויץ. וכל הפרות הנמצאות מפזיב ולחויץ - פטורין מן הדמאי²⁵, שחזקתן מפרות מקום שנמצאו בו²⁶.

(24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. (25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. (26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פרות שידוע²⁷ שהן מפרות הארץ שהחזיקו בה עולי ככל, אף על פי שהן נמצאות בסוריא, ואין צריך לומר בארץ שהחזיקו בה עולי מצרים²⁸ בלבד²⁹ - הרי אלו חייבין בדמאי³⁰, ומפרישין מהן תרומת מעשר ומעשר שני. לפיכך³¹, הדבילה השמנה שאין כמותה אלא בארץ שהחזיקו עולי ככל, וכן התמרים הגדולים, והחרובין השוים³², והארז הלכן ביותר, והפמון הגדול³³ - מתעשרין דמאי ככל ארץ ישראל³⁴ ובסוריא³⁵. וכן כל פיוצא בפרות אלו³⁶.

(27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. (28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. (29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי ככל. (30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. (31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׂרְבוּ בַּמְדִּינָה וְלֹא רָבוּ בְּעִיר; בְּהָר וְלֹא רָבוּ
בַּבְּקָעָה, בַּבְּקָעָה וְלֹא בְּהָר; רָבוּ לַחֲנוּנֵי וְלֹא לְבַעַל
הַבַּיִת, לְבַעַל הַבַּיִת וְלֹא לַחֲנוּנֵי; זֶה שָׂרְבוּ בוֹ -
מִתָּר, וּמִקּוֹם שְׂלֵא רָבוּ בוֹ - חֵיב בְּדִמְאֵי.

(58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ
לארץ. (59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר
הצבע, הולכים. (60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ.
(61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

יג. רָבוּ פְּרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ בְּשׁוּק⁶² וְנִתְמַעְטוּ - חֲזַר
הַשּׁוּק לְיָשְׁנוּ, וְהַלּוּקָח מִמֶּנּוּ - חֵיב בְּדִמְאֵי.

(62) והתירו את השוק.

יד. וְאֵלוּ דְבָרִים שְׂלֵא גָזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּשַׁעַה שֶׁגָּזְרוּ עַל
הַדְּמָאֵי: הַלּוּקָח פְּרוֹת⁶³ לְזִרְעָה⁶⁴ אוֹ לְהַאֲכִיל
לְבַהֲמָה⁶⁵, קָמַח לְעוֹרוֹת⁶⁶ אוֹ לְמִלּוּגְמָא⁶⁷ אוֹ
לְרִטְיָה⁶⁸, שְׁמֵן לְהַדְלִקַת הַנֵּר אוֹ לְסוּף בוֹ אֶת הַפְּלִים,
יַיִן לְקִילוֹר⁶⁹, וְחֵלֶת עִם הָאֶרֶץ⁷⁰, וְהַמְדַמְעֵי⁷¹, וְהַלְקוֹחַ
בְּקֶסֶף מֵעֶשֶׂר שָׁנִי⁷², וְשִׁירֵי הַמִּנְחוֹת⁷³, וְתוֹסַפֵּת
הַבְּפוּרִים⁷⁴. פֶּל אֵילוּ פְּטוּרִים מִן הַדְּמָאֵי, וְכַיִן
שְׂאֵמֵר לוֹ עִם הָאֶרֶץ: מִתְקַנֵּין הֵם - אֵינוֹ צָרִיף
לְעֶשֶׂר⁷⁵.

(63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. (64) שאילו
היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. (65) אף
כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. (66) "לעבד
בהם העורות". (67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא.
(68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יונית
והשנייה לשון הקודש. (69) שנותן היין לתוך משחת
הענינים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך
בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. (70) בין
שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו
משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפריש הוא ממנה חלה,
שלא גזרו על אכילת מצוה. (71) "הוא דבר המעורב
מחולין ותרומה וכו'" כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר
הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל
עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה
לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם
לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם
בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה.
(72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין
אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי.
(73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו,
והנותר ההוא אוכלים אותו וכהנים כמו שחייב עליהם
הכתוב". (74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג
הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. (75) שלא הקלו
חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי
לענין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת
למה לי שואלו? - על ידי עילה.

טו. הַלּוּקָח פְּרוֹת לְאֲכִילָה וְנִמְלָף עֲלֵיהֶם לְבַהֲמָה⁷⁶

ח. הַלּוּקָח מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים בְּאֶרֶץ שֶׁחֲזִיקוּ עוֹלֵי
בְּבָל⁴⁹, אִם הָיָה תִּגְר עוֹבֵד פּוֹכְכִים שְׁלֹקָח
מִיִּשְׂרָאֵל⁵⁰ - הָרִי פְּרוֹתוֹ דְּמָאֵי. לְפִיכָף, בְּרֵאשׁוֹנָה,
בְּזִמְן שֶׁהָיָה רַב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הַלּוּקָח
מִפֶּל תִּגְר עוֹבֵד פּוֹכְכִים - מֵעֶשֶׂר דְּמָאֵי, פְּלוּקָח מֵעַם
הָאֶרֶץ.

(49) שגזרו בה על הדמאי. (50) אבל אם לוקח מגויים,
פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה
פירות שנגמרה מלאכתו, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר
וודאי קנונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן
הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה
הסוברים שמירוח הגוי אינו פטור].

ט. אִי זֶהוּ תִּגְר? זֶה שֶׁהֵבִיא שְׁתִּים וְשֵׁלֶשׁ פְּעָמִים⁵¹.
אָבֵל אִם הֵבִיא פְּעַם אַחַת, אָפְלוּ הֵבִיא שְׁלֵשׁ
מִשׁוֹאוֹת בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁהֵבִיא הוּא וּבְנֵו וּפּוֹעֵל⁵² -
עֲדִין לֹא הִחֹק תִּגְר⁵³.

(51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן?
אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת
מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש
משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש
משאיות]. (52) בעיא שלא נפשטה שם. (53) גם בהביא
הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר
להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש
דמאי, אלא מפריש כדין וודאי.

י. בְּשִׁגְזָרוּ עַל הַדְּמָאֵי - לֹא גָזְרוּ עַל פְּרוֹת חוּצָה
לְאֶרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לְאֶרֶץ⁵⁴.

(54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר
שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו
לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם
חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם
נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן
התורה - גזרו עליהם דמאי.

יא. פְּרוֹת הָאֶרֶץ שָׂרְבוּ עַל שֵׁל חוּצָה לְאֶרֶץ - הָרִי
אֵלוּ⁵⁵ חֵיבִין בְּדִמְאֵי⁵⁶. וְשֵׁל חוּצָה לְאֶרֶץ שָׂרְבוּ עַל
פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁחֲזַקְתָּן תְּדִיר מְחוּצָה
לְאֶרֶץ, כְּגוֹן אֲגוּזִים וְדַמְסָקוֹת⁵⁷ - הָרִי אֵלוּ
פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאֵי.

(55) כל הפירות שבארץ. (56) שהולכין אחר הרוב.
(57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק
אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי,
וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

יב. לֹא הִלְכוּ חֲכָמִים בְּפְרוֹת חוּצָה לְאֶרֶץ⁵⁸ לֹא
אֲחֵר הַמְּרָאָה⁵⁹ וְלֹא אֲחֵר הַטַּעַם וְהָרִיחַ, אֶלְא אֲחֵר
הָרֵב: פֶּל שָׂרְבוּ לוֹ⁶⁰ - מִתָּר, וְשֵׁלֹא רָבוּ לוֹ -
אֶסוּר. בְּיַצֵּד? רָבוּ בְּעִיר אָבֵל לֹא בַּמְדִּינָה⁶¹, אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יט. פֶּלֶא אֱלוֹ הַפְּטוּרִין מִן הַדְּמָאֵי שְׁלֵא גְזָרוּ עֲלֵיהֶם, אִם הִתְקַיְנִן דְּמָאֵי¹⁰¹ וְהַפְּרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעְשֵׁר וּמַעְשֵׁר שְׁנַי¹⁰² - מַה שְׁעָשָׂה עֲשׂוּי. אֲבָל אִם תִּקַּן אֶת הַדְּמָאֵי בְּדָאֵי¹⁰³ וְהַפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְדוּלָּה וּמַעְשֵׁרוֹת¹⁰⁴, אוֹ שְׁתַּקַּן אֶת הַדְּמָאֵי בְּדָמָאֵי¹⁰⁵ - לֹא עָשָׂה פְּלוּם¹⁰⁶.

(101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. (102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. (103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. (104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. (105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. (106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

כ. פֶּלֶא הַעִיר מוֹכְרִין וְדָאֵי¹⁰⁷ וְאֶחָד מוֹכֵר דְּמָאֵי, וְלִקַּח וְאִין יְדוּעַ מַמֵּי לִקַּח¹⁰⁸ - בַּיַּצֵּד מִתְקַן? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה¹⁰⁹ וְתְרוּמַת מַעְשֵׁר וְנוֹתֵן לִפְהֵן¹¹⁰, וּמַפְרִישׁ מַעְשֵׁר שְׁנַי בְּלִבְד¹¹¹, וְהָרִי הוּא פְּמַעְשֵׁר שְׁנַי שֶׁל דְּמָאֵי¹¹².

(107) טבל. (108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". (109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. (110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. (111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. (112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.

כא. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי קְפוֹת, אַחַת טָבֵל וְאַחַת מִתְקַן, וְאֶבְדָּה אַחַת מֵהֶם¹¹³ - הָרִי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁנַיָּה תְּרוּמָה גְדוּלָּה וְתְרוּמַת מַעְשֵׁר וְנוֹתֵן לְכָל פֶּהֶן שְׁיִרְצָה, וּמַפְרִישׁ מַעְשֵׁר שְׁנַי בְּלִבְד בְּדָמָאֵי¹¹⁴.

(113) ואינו יודע איזו מהם. (114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עֶשְׂרִי

(1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו

- הָרִי זֶה לֹא יִמְכְּרֶם לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁷⁷, וְלֹא יֵאָכְלִים לְבִהְמָה⁷⁸, אֲפֹלוּ לְבִהְמַת אַחֲרֵיהֶם⁷⁹, עַד שְׁתִּתְּנֶם דְּמָאֵי.

(76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. (77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. (78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. (79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

טז. שְׁמֹן עֵרֶב⁸⁰ - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאֵי, שְׁאִין חֲזַקְתּוּ לְאָכְלֵיהֶם⁸¹. שְׁמֹן⁸² שְׁלִקַּח הַסּוֹרֵק לְתַתּוּ בַצֶּמֶר - פֶּטוּר מִן הַדְּמָאֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלַע בַּצֶּמֶר⁸³. אֲבָל שְׁמֹן שְׁלוֹקַח הָאוֹרֵג לְסוּף בֵּין אֲצִבְעוֹתָיו - חַיֵּב בְּדָמָאֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלַע בְּגוּפוֹ, וְסִיכָה הִיא פְּשִׁתָּהּ בְּכָל מְקוֹם.

(80) הנותן ריח טוב. (81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. (82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. (83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

יז. עוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁשָּׂאֵל מִיִּשְׂרָאֵל⁸⁴ לְתַן לֹא⁸⁵ שְׁמֹן⁸⁶ עַל מִפְּתוֹ - אָסוּר בְּדָמָאֵי⁸⁷, וּמִתֵּר בְּדָמָאֵי⁸⁸. נִתֵּן הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים שְׁמֹן⁸⁹ עַל גְּבֵי טַבָּלָא לְהִתְעַגֵּל⁹⁰ עֲלֵיהֶ - מַשְׁעֵמְדוֹ⁹¹ מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לְיֹשֵׁב אַחֲרָיו⁹².

(84) חבר. (85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. (86) של ישראל. (87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. (88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. (89) בין של דמאי ובין של וודאי. (90) להתגלגל. (91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. (92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

יח. מִי שֶׁנִּפְּלַ שְׁמֹן דְּמָאֵי עַל בְּשָׂרוֹ⁹³ - מַשְׁפָּשְׁפוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ⁹⁴. הַלּוֹקַח יֵין לְמוֹרִיס⁹⁵ אוֹ לְאֵלוֹנְתִית⁹⁶, אוֹ קִטְנִיּוֹת לְעֵשׂוֹת טַחֲיִינִין⁹⁷ - חַיֵּב בְּדָמָאֵי⁹⁸. אֲבָל הַלּוֹקַח⁹⁹ מוֹרִיס שְׂיֵשׁ בּוֹ יֵין, אוֹ אֵלוֹנְתִית, אוֹ שְׁלִקַּח טַחֲיִינִין - הָרִי אֱלוֹ פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאֵי; שְׁלֵא גְזָרוּ עַל תְּעַרְבָת דְּמָאֵי. וְאִם הָיָה הַדְּבָר שְׁחֵיב בְּדָמָאֵי שְׁנַתְּעַרֵב כְּגוֹן תְּבִלִין וְשָׂאוֹר, הוֹאִיל וְטַעְמוֹ נִכְר - אִינֵן בְּטָלִים, וְנִמְצָאֵת כָּל הַתְּעַרְבָת חַיֵּב בְּדָמָאֵי¹⁰⁰.

(93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. (94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. (95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. (96) הוא יין שנותנים בו שמן. (97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. (98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. (99) מעם הארץ. (100) לפי שטעמם ניכר בכלה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסמוכה. (19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.

ד. בעל הבית²⁰ שהיה מוכר ירק בשוק: בזמן שמביאין לו מגנותיו - מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות, אם לקח ממנו יחזר וילקח ממנו פעם שנייה - לא יעשר מזה על זה.²¹

(20) משנה שם. (21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף-על-פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

ה. הלוקח²² פת מן הנחתום²³ - לא יעשר מן הנחתום²⁴ על הצוננת²⁵; שאני אומר: חטים של אמש היו משל אחד, ושל היום משל אחר.²⁶

(22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). (24) הלחם החם שאפוהו היום. (25) הלחם הקר שאפוהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה). (26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמיה על החמיה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

ו. הלוקח²⁷ מן הפלטר²⁸, אף על פי שהן²⁹ דפוסין הרבה - מעשר מאחד³⁰ על הכל; שהנחתום שמוכר למנפול³¹ עושה עסתו דפוסין הרבה³². אכל³³ הלוקח מן המנפול³⁴ - מעשר מכל דפוס ודפוס³⁵; שהמנפול לוקח משני נחתומין.

(27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). (29) הככרות. (30) מדפוס אחד. (31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. (32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). (33) משנה שם. (34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). (35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

ז. התשעה³⁶ מנפולין³⁷ שלקחו מעשרה נחתומין, הואיל ואחד מהן³⁸ לקח משנים, כל הלוקח מאחד³⁹ מן התשעה - מעשר מכל דפוס ודפוס⁴⁰.

(36) ירושלמי שם. (37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. (38) כלומר, לכל הפחות

מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותרו פרוסת.

א. הלוקח² מן הסיטון³ יחזר וילקח ממנו פעם שנייה - לא יעשר מזה על זה⁴, אף על פי שהוא מין אחד⁵, אפלו מקפה אחת⁶, אף על פי שמפיר את החבית⁷ שהיא היא. מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר⁸, ושמא לקח זה שמכר תחלה מעם הארץ שפרותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מחבר שפרותיו מתקנין, וכבר בארנו⁹ שאין מעשרין מן החיב על הפטור ולא מן הפטור על החיב. ואם אמר הסיטון: משל אחד הן - נאמן¹⁰.

(2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. (3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פ"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון עם-הארץ (חידושי מהרי"ח במשנה שם). (4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה הסמוכה וסוף הלכה ד. (5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל-שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה. (6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. (7) כלומר, הקופה הנ"ל. (8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני יחזר וילקח ממנו שניה, אף-על-פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמיה (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייאת (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". (9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. (10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

ב. הנה¹¹ מוכר¹² פשות¹³ או ירק, ונהן¹⁴ מביאין יצוברין לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל פשות וכשות, ומכל אגדה ואגדה¹⁵, ומכל תמרה ותמרה¹⁶.

(11) תוספתא שם, בשינוי לשון. (12) הסיטון הנ"ל. (13) בכתב-יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). (14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על-מנת למכור. (15) של ירק. (16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.

ג. הלוקח¹⁷ מבעל הבית¹⁸ יחזר וילקח ממנו שנייה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות¹⁹; שהזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

(17) שם פ"ה משנה ז. (18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל-בית אחד, ואף-על-פי-כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמה פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל-בית אחד שמעשר מאחד על הכל. 58) אף-על-פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"ה הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והרוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). 59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו יושבין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. 60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז). 61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

סלקו להו הלכות מעשר בסייעתא דשמיא

הלכות מעשר שני

ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: א) להפריש מעשר שני. ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי בני אדם חוץ מאכילה ושתייה וסיכה. ג) שלא לאכול בטמאה. ד) שלא לאכול באנינות. ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים. ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים. ח) להיות נטע רבעי פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו פמעשר שני לכל דבר. ט) להתודות ודיי המעשר.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האבינות של צלף והאורו והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישוב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתעברו בפירות שנה שלישית. הדברים ששויים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

א. אחר² שמפרישין³ מעשר ראשון בכל שנה⁴ מפרישין מעשר שני⁵, שנאמר: עשר תעשר את פל

אחד מהם, וכל-שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. 39) כלומר, אפילו מאחד, וכל-שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. 40) כלומר, אף-על-פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פ"ג הלכה כ).
ח. הלוקח⁴¹ מן העני⁴², וכן העני⁴³ שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבלה⁴⁴ - מעשר מפל אחת ואחת⁴⁵. ובתמרים ובגרוגרות - בולל⁴⁶ הפלי⁴⁷ ומעשר⁴⁸. אימתו⁴⁹? בזמן שהמתנה מרבה⁵⁰; אבל במועטת - מעשר מפל מתנה ומתנה⁵¹.

41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. 42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. 43) חבר. 44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. 45) כלומר, העני שיוודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמה אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלה (תוספתא כפשוטה). 46) כלומר, עני שנתנו לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתב-יד קמברידז' ומינכן. 47) כלומר, מערב הכל. 48) מן התערובת על כולה. 49) דברי רבי יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). 50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל-כל-פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף-על-פי שפסק למעלה (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה למלך ופאת-השולחן). 51) בין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כלי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמה יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

ט. שחק⁵² את הפת⁵³ ועשאה פורין, ואת הגרוגרות⁵⁴ ועשאן דבלה⁵⁵ - מעשר מאחד על הפל⁵⁶.

52) העני, תוספתא שם. 53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרוב. 54) בכמות מרובה. 55) שעל-ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). 56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שככר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

י. פועלים⁵⁷ או אורחים⁵⁸ שהיו מסבין ואוכלין⁵⁹, והותרו פרוסות⁶⁰ - מעשר מפל אחת ואחת⁶¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשונה ושניה רביעית וששית הוא "מעשר שני", ובשנה שלישית וששית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן. (5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. (6) משנות השמיטה. (7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

תְּבוּאֹת זֵרַעַךְ. וּבִשְׁנֵה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית מִפְּרִישֶׁיךָ מְעַשֵּׂר עָנִי חֶלֶף מְעַשֵּׂר שְׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָוִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שִׁמְפְּרִישִׁין מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן בְּכֹל שְׁנֵה מִפְּרִישִׁין מְעַשֵּׂר שְׁנִי בו".

מלשונו "מפרישין" דווקא, משמע שרק ההפרשה צריכה להיות כסדר הזה אבל הנתינה בפועל יכולה להיות בסדר אחר, חידוש זה נוגע בעיקר למעשר עני כיון שלגבי שאר המעשרות העיקר היא ההפרשה, כיון שעם ההפרשה התבואה אינה טבל עוד (ובפרט מעשר שני שאין בו נתינה).

אבל במעשר עני שהגדר שלו הוא נתינת צדקה, עיקר ענינו שיהא העני מקבלו ומחי' בו את נפשו, ואעפ"כ משמע מהרמב"ם שגם במעשר עני העיקר היא ההפרשה ולא הנתינה.

ויש לומר בזה נפק"מ לפועל שגם במקום שאין עני בנמצא, ישנה מצוה להפריש מעשר עני. עד"ז מובן גם בנוגע לצדקה שצריך להפריש ממנו אפילו אם אין לו כעת עני הנצרך לצדקה, וכשיפגוש העני יתנה לו.

ובזה הוראה גם לענין הצדקה ברוחניות, היינו השפעה על יהודי אחר: אפילו במקום שאינו מוצא "עני בדעת" הזקוק להשפעתו יש עליו חיוב מצד "כל ישראל ערבים זה בזה" להפריש מכותותיו ולהתכונן לאפשרות שימצא יהודי אחר הזקוק להשפעתו, כולל הכנת המילים וההסברים אודות יוקר התורה ומצוות וכיו"ב, ומיד כשתודמן לו האפשרות יהי' מוכן לעשות זאת בפועל. עד"ד "שולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאינן מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו (ולא כ"שולחני עשיר כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאינן מביאין לא הוא יושב ותהא") כי הפצת היהדות והמעיינות חוצה היא "אומנותו" לא רק כשיש מושפע בפועל אל גם בהמצאו לבדו.

ומובן שעליו לעשות כל שביכולתו למצוא יהודי הזקוק לצדקה בגשמיות או ברוחניות, אבל אם לא מצא יש עליו חיוב להפריש מיד כסף או כוחות לענין זה, והפרשה זו צריך שתהיה בכל הזריזות ממש כמו בנתינת הצדקה.

(ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמוד 474)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי⁸ הוּא רֵאשׁ הַשְּׁנֵה לְמְעַשֵּׂר תְּבוּאוֹת וְקִטְנִיּוֹת וִירְקוֹת¹⁰. וְכֹל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֵאשׁ הַשְּׁנֵה¹¹, הוּא אֶחָד בְּתִשְׁרִי. וּבְחֻמְשָׁה עֶשְׂרִי¹² בְּשִׁבְטֵי רֵאשׁ הַשְּׁנֵה לְמְעַשֵּׂר הָאֵילָנוֹת. פִּינֵצַד? תְּבוּאָה¹³ וְקִטְנִיּוֹת¹⁴ שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנֵת הַמְעַשְׂרוֹת¹⁵ לְפָנֵי רֵאשׁ הַשְּׁנֵה¹⁶ שֶׁל שְׁלִישִׁית¹⁷, אָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַרוּ וְנֶאֱסַפוּ בְּשְׁלִישִׁית - מִפְּרִישִׁין מִהֵן מְעַשֵּׂר שְׁנִי¹⁸. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנֵת הַמְעַשְׂרוֹת אֲלֵא לְאַחַר רֵאשׁ הַשְּׁנֵה שֶׁל שְׁלִישִׁית¹⁹ - מִפְּרִישִׁין מִהֵן מְעַשֵּׂר עָנִי. וְכֵן פְּרוֹת הָאֵילָן²⁰ שֶׁבָּאוּ לְעוֹנֵת הַמְעַשְׂרוֹת²¹ קִדְּם חֻמְשָׁה עֶשְׂרִי בְּשִׁבְטֵי שְׁלִישִׁית, אָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַרוּ וְנֶאֱסַפוּ אַחַר כֵּן בְּסוֹף שְׁנֵה שְׁלִישִׁית - מִתְעַשְׂרִין לְשִׁעְבֵר, וּמִפְּרִישִׁין מִהֵן מְעַשֵּׂר שְׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ²² לְעוֹנֵת הַמְעַשְׂרוֹת קִדְּם חֻמְשָׁה עֶשְׂרִי בְּשִׁבְטֵי שֶׁל רְבִיעִית, אָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַרוּ וְנֶאֱסַפוּ רְבִיעִית - מִפְּרִישִׁין מִהֵן מְעַשֵּׂר עָנִי. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנֵת הַמְעַשְׂרוֹת אַחַר חֻמְשָׁה עֶשְׂרִי בְּשִׁבְטֵי - מִתְעַשְׂרִין לְהֶבֵא.

(8) ראש השנה ב, א. (9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. (10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בברייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". (11) כגון בשביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. (12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". (14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקטיתן עישורן (להלן ה"ד), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורו ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. (15) התבואה משתביא שליש, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם יזרע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). (16) אחד בתשרי. (17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. (18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. (19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. (20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא-קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). (21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגור להרמב"ם. (22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. וכן³³ האתרוג בלבד משאר פרות האילן - הרי הוא פניק³⁴ והולכין אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית³⁵. כיצד?³⁶ אם נלקט בשלישית אחר חמשה עשר בשבט³⁷ - מפרישין ממנו מעשר עני, אף על פי שנגמר בשנייה. וכן אם נלקט ברביעית קדם חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני. נלקט ברביעית אחר חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר שני³⁸.

(33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. (34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג.). (35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו.) ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' בתוספות ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשביעית, אין זה אלא לחומרא, אבל לא לפטרו ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. (36) כלומר, למעשר. וכיצד לשביעית, כתב להלן שם. (37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). (38) אף שנגמר לגמרי בשלישית שהיא שנת מעשר עני.

ו. ואף על פי שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג³⁹ בת ששית שנכנסה לשביעית, אפלו היתה פזיית⁴⁰ ונעשת פכפר - חייבת במעשרות⁴¹.

(39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם): (40) כשנכנסה לשביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה בתוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. (41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

ז. האבינות⁴² של צלף⁴³ - נותנין⁴⁴ עליהן חמרי אילן⁴⁵ וחמרי זרעים⁴⁶: שאם היו משנה שניה שנכנסה לשלישית, ונלקטו קדם חמשה עשר בשבט⁴⁷ - מפרישין מעשר ראשון, ואחר כך מפריש מעשר אחר⁴⁸ ופודהו⁴⁹, ואחר שפודהו נותנו לעניים⁵⁰ ואוכל פדינו בתורת מעשר שני, ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני.

(42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). (43) מין אילן. וזכר בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. (44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אבינות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, וליידה מילה (= ולא יזה דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) -

ג. והחרובין, אף על פי שחנטו פרותיהן²³ קדם חמשה עשר בשבט - מתעשרין להבא²⁴, הואיל ומתעשרות מדברי סופרים²⁵. יראה לי, שאין הדברים אמורין אלא בחרובי צלמונה²⁶ וכיוצא בהן, שאין ראויין למאכל רב האדם, והן הן שמתעשרות מדברי סופרים; אבל שאר החרובין - יראה לי, שהן משאר פרות האילן²⁷.

(23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. (24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. (25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשווים חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השווים לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. (26) [עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. (27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות ובירק אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא כברייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספק מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם - רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקת שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר, ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

ד. הירק - בשעת לקיטתו עשור²⁹. כיצד?²⁹ אם נלקט ביום ראש השנה³⁰ של שלישית, אף על פי שפא לעונת המעשרות³¹ ונגמר³² בשנייה - מפרישין ממנו מעשר עני. ואם נלקט ברביעית - מעשר שני.

(28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא כברייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. (29) ברייתא, שם. (30) על-ידי גוי (תוספות' שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). (31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). (32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֵשׁ עֲוֹנוֹת⁶⁶ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְׂרִין לְשַׁעֲבֵר⁶⁷. מִנְעַ מֵהֶם פְּחוֹת מִכָּאֵן⁶⁸, אֶף עַל פִּי שְׁהִתְחִילוּ לִיבֹשׁ קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁹ - מִתְעַשְׂרִין לְהִבָּא⁷⁰.

62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. 63) "ענין הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יורעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו. 64) "מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). ובירושלמי' שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). 65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשזה בעל. 66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. 67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. 68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. 69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. 70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

י. פול⁷¹ המצרי שֶהֵבִיא שְׁלִישׁ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷²: אִם זָרְעוּ לְזֵרַע - מִתְעַשְׂרׁ לְשַׁעֲבֵר⁷³, זָרְעוּ לְיִרְקָ - מִתְעַשְׂרׁ לְהִבָּא⁷⁴. זָרְעוּ לְזֵרַע וְלְיִרְקָ, אוּ שְׁזָרְעוּ לְזֵרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיִרְקָ⁷⁵ - מְעַשְׂרׁ מִזָּרְעוֹ עַל יִרְקוֹ וּמִיִּרְקוֹ עַל זָרְעוֹ⁷⁶. לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם זָרְעוּ לְזֵרַע - זָרְעוּ מִתְעַשְׂרׁ לְשַׁעֲבֵר⁷⁷, וְיִרְקוֹ בְּשִׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ. וְהוּא שְׁלֵקֵט מִמֶּנּוּ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁷⁸; אֲבָל אִם לָקַט מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין יִרְקוֹ בֵּין זָרְעוֹ מִתְעַשְׂרׁ לְהִבָּא. זָרְעוּ לְזֵרַע וְחָשַׁב עָלָיו לְיִרְקָ⁷⁹ - הוֹלְכִין אַחַר מִחְשַׁבְתּוֹ⁸⁰. זָרְעוּ לְיִרְקָ וְחָשַׁב עָלָיו לְזֵרַע⁸¹ - אִין מִחְשַׁבְתּוֹ זֵרַע חֲלָה עָלָיו⁸², אֲלֵא אִם בֶּן מִנְעַ מִמֶּנּוּ שְׁלֵשׁ אַרְיוֹת⁸³. וְהוּא שֶהֵבִיא שְׁלִישׁ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁴; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ אֲלֵא לְאַחֲרָיו - אֶף עַל פִּי שְׁלֵא נִמְנַע מִלְּאֲרוֹת⁸⁵ מִמֶּנּוּ שְׁלֵשׁ אַרְיוֹת. זָרְעוּ לְזֵרַע וְעָשָׂה פֶלֶא קָצְצִין גְּמוּרִים לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸⁶ - זָרְעוּ מִתְעַשְׂרׁ לְשַׁעֲבֵר, וְיִרְקוֹ בְּשִׁעַת לְקִיטָתוֹ⁸⁷. מִקְצָתוֹ עָשָׂה קָצְצִין גְּמוּרִין וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה⁸⁸ - זֶה שְׁאֲמָרוֹ⁸⁹: צוּבֵר גְּרוֹנוֹ⁹⁰ לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מְעַשְׂרׁ מִזָּרְעוֹ עַל יִרְקוֹ וּמִיִּרְקוֹ עַל זָרְעוֹ⁹¹.

71) ברייתא בירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא שם וב'תוספתא כפשוטה'. 72) שזהו גמר פרי, וראה למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב. 73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע,

לענין מעשרות ספק הוא (כסף-משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). 45) שהולכים בו אחר חנטה. 46) שהולכים בהם אחר לקיטה. 47) הנוסחא שלפנינו תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש'). ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו. 48) [היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה לתיקון המילה "קודם" שלמעלה]. 49) כדין מעשר שני. 50) בתורת מעשר עני.

ח. הארז⁵¹ והדחן⁵² והפריגין⁵³ והשמשמין⁵⁴, אֶף עַל פִּי שְׁהִשְׂרִישׁוּ קִדְם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִין הוֹלְכִין בֵּהֶן אֲלֵא אַחַר גְּמַר הַפְּרִי⁵⁵, וּמִתְעַשְׂרִין לְהִבָּא⁵⁶. וְכֵן פּוֹל⁵⁷ הַמְּצָרִי⁵⁸, אֶף עַל פִּי שְׁמִקְצָתוֹ הַשְּׂרִישׁ לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרָיו⁵⁹ - צוּבֵר גְּרוֹנוֹ לְתוֹכוֹ⁶⁰ וְתוֹרֵם וּמְעַשְׂרׁ מִן הַפֶּל כְּפֶאֱחָד, שֶהֵפֵל הוֹלֵךְ אַחַר גְּמַר הַפְּרִי⁶¹.

51) הוא רייז' בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לו, א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשביעית פ"ב מ"ז. 52) מין קטנית, ונקרא מי"ל (שם). 53) זרעוני צמח בר, ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים. 54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. 55) כדעת שמואל בראש השנה יג, ב. ולא כדעת התנא בשביעית שם, שהולכים בהם אחר השרשה. 56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר שני או מעשר עני. 57) צמח מזון שגרגריו נתונים בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולי"ס. 58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא שביעית, בשם רבי שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י, וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה הי"א). 59) ורבי שמעון שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם). 60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפ"ג מהל' תרומות ה"ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. 61) להלן (ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש, ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד בהשגה להלן שם.

ט. הבצלים⁶² הפריסים⁶³ שֶמְנַע מֵהֶם מִים שְׁלִישִׁים יוֹם לְפָנַי רֹאשׁ הַשָּׁנָה⁶⁴, וְשֵׁל בַּעַל⁶⁵ שֶמְנַע מֵהֶם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השניות שם למעלה (חזון איש). (95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). (96) שכמות פירות שני האצרות שוה. (97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה ז, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיקא דרינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בביאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. (98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. (99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

יב. פְּלוּ הַפְּטוּר מִמְעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן¹⁰⁰ - פְּטוּר מִן הַשְּׁנִי¹⁰¹ וּמִן הַעֲנִי; וְכָל שְׁחִיב פְּרֵאשׁוֹן - חִיב בְּשִׁנְיָהֶם. וְכָל הַתּוֹרֵם¹⁰² - מוֹצִיא מִעֶשֶׂר¹⁰³; וְכָל שְׂאִינֵי תּוֹרֵם¹⁰⁴ - אֵינֵי מוֹצִיא מִעֶשֶׂר זֶה. פֶּל מִי שְׂאֵם תּוֹרֵם - תּוֹרְמָתוֹ תּוֹרְמָה¹⁰⁵; כֶּף אִם עֶשֶׂר מִעֶשֶׂר זֶה¹⁰⁶ - הָרִי הוּא מִעֶשֶׂר; וְכָל מִי שְׂאִין תּוֹרְמָתוֹ תּוֹרְמָה¹⁰⁷, כֶּף אִם הוֹצִיא מִעֶשֶׂר זֶה - אֵינֵי מִעֶשֶׂר.

(100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. (101) ואף-על-פי שבספרי פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) והיראים' (מצוה קעב), אף-על-פי שתרומות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי בירושלמי (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שבספרי, ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי הירושלמי שם, שתפס להלכה כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה-למלך ובחזון איש. (102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. (103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. (104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. (105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. (106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. (107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

יג. פְּרוֹת¹⁰⁸ שְׂהוּצִיא מֵהֵן מִעֶשֶׂר רֵאשׁוֹן קָדָם שִׁיקְבְּעוּ לְמִעֶשֶׂר¹⁰⁹ - הָרִי זֶה אוֹכֵל מֵהֵן עֲרֵאי קָדָם שִׁוּצִיא מִעֶשֶׂר שְׁנִי; שְׂאִין הָרֵאשׁוֹן קוֹבֵעַ לְשְׁנֵי אֲבָל מִשְׁנִיקְבְּעוּ לְמִעֶשֶׂר¹¹⁰, אָף עַל פִּי שְׂהוּצִיא אֶת

כיון שמחשבתו היתה לזרע. (74) אחר השנה הבאה, כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון שחשב לירק. (75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב להלן שהולכין אחר מחשבתו. (76) כלומר, הזרע מתבטל אגב הירק מפני שעיקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש השנה, כדלהלן. (77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני ראש השנה, ולא נגמר הפרי. (78) גם זה צריך עיון, כיון שהזריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שיך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירק ומירקו על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, וזרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליטת ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו]. לא הביא שליש לפני ר"ה] בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא". (79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. (80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. (81) רק לזרע. (82) כיון שזרעו לירק, אלא-אם-כן מוכח ממעשיו שכוונתו לזרע. (83) כלומר, שלש השקאות, שבוזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". ובירושלמי: "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". (84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. (85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. (86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. (87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. (88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. (89) ראה ראש השנה יג, ב. (90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. (91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה בחזון איש').

יא. פְּרוֹת⁹² שְׂנָה שְׁנִיָּה⁹³ שְׁנִיקְבְּעוּ בְּפְרוֹת שְׁלִישִׁית⁹⁴, או שֶׁל שְׁלִישִׁית פְּרִיבִיעִית - הוֹלְכִין אַחַר הָרֵב⁹⁵. מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה⁹⁶ - מִפְּרִישׁ מִעֶשֶׂר שְׁנִי מִן הַפֶּל, אֲבָל לֹא מִעֶשֶׂר עֲנִי⁹⁷; שְׁמִעֶשֶׂר שְׁנִי הַמּוֹרֵם⁹⁸, שְׂהָרִי הוּא קָדָם⁹⁹, וּמִעֶשֶׂר עֲנִי חֵל. וְכֵן פְּרוֹת שְׂהֵן סִפְק אִם פְּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם או פְּרוֹת שְׁלִישִׁית - מִפְּרִישׁ מֵהֵן מִעֶשֶׂר שְׁנִי.

(92) מכשירין פ"ב מ"א. (93) שהיא שנת מעשר שני. (94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתערבו אלו באלו, כפי שהבין הראב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שיך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. (111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, וב"כסף משנה' שם.

יד. מעשר שני, הואיל וטעון הבאת מקום¹¹² - אין מביאין אותו מחוצה לארץ¹¹³, כבכור בהמה¹¹⁴. לפיכך¹¹⁵ לא¹¹⁶ חיבו¹¹⁷ להפריש מעשר שני בסוּרְיָא¹¹⁸. ויראה לי, שמעשר שני שמפרישים בארץ שנער ובמצרים¹¹⁹ - פודין אותם¹²⁰ ומביאין דמיו לירושלים¹²¹. וכן יראה לי, שלא חיבו¹²² מקומות אלו¹²³ במעשר שני אלא פדי לקבוע מעשר עני¹²⁴, פדי שיהיו עניי ישראל סומכים עליהם¹²⁵.

(112) לפנים מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. (113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. (114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף-על-פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה כא:) - שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומזה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכוה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בכסף-משנה ורדב"ז למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"ד) - היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובוזה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. (115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה לארץ. (116) "ירושלמי" פ"ז ה"ה. (117) חכמים. (118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. (119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. (120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב ה"ז. (121) שכיון שתיקנו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תיקנו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום. (122) נביאים וחכמים. (123) שנער ומצרים. (124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. (125) על מעשר שני.

הראשון - אסור לאכל מהן עראי עד שפוציא את השני או את מעשר עני¹¹¹.

(108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והבעיא היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבילים, כיון שקרא עליו שם מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת-מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת-מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמו-כן תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבילן, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על-ידי התרומת-מעשר, למאן-דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרוגרות והוא עתיד לדושן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, וב'פני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף-על-פי-כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף-על-פי-כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחייבו בתרומה גדולה, השנייה שחזור ותרום, ראה בפ"ה מהל' מעשר ה"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד מששת הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל-שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים, ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. (109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. (110) באחד מששת הדברים

~ יום שלישי י"ט אלול ~

פָּרָק שְׁנִי

1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כזית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני שנכנס לירושלים אם מותר להוציאו. פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו. פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן. אילן שעומד לפניו מן החומה ונפו נוטה חוץ לחומה.

א. מעשר שני נאכל² לבעליו³ לפניו מחומת ירושלים; שנאמר: ואכלת לפניי יי אלהיך במקום אשר יבחר לשפן שמו ושם וגומר. ונוהג בפני הפית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. (14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. (15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.

ד. **כֶּשֶׁם שְׁאִין אוֹכְלִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּזִמְן הַזֶּה בִּירוּשָׁלַיִם**¹⁶, כֶּף אֵין פּוֹדִין¹⁷ אוֹתוֹ שָׁם¹⁸, וְאֵין מְחַלְלִין אוֹתוֹ¹⁹ וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁰. וְאִם נִכְנַס בִּירוּשָׁלַיִם אֶף בְּזִמְן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם²¹, וּמַנִּיחִים אוֹתוֹ שָׁם עַד שְׁיִרְקָב²². וְכֵן אִם עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְקָב²³. לְפִיכֶךָ²⁴ אֵין מְפָרְשִׁים מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם בְּזִמְן הַזֶּה, אֲלֵא מוֹצִיאִין אֶת הַפְּרוֹת בְּטַבְלָן חוּץ לְעִיר, וּמְפָרְשִׁין אוֹתוֹ שָׁם וּפּוֹדֶה²⁵. וְאִם הִפְרִישׁוּ שָׁם²⁶ בְּזִמְן הַזֶּה - יִרְקָב.

16) כיוון שאין שם מזבח. (17) על מעות. (18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. (19) על פירות. (20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. (21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. (22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. (23) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. (24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. (25) ואוכלו. (26) בירושלים.

ה. **כָּל הָאוֹכֵל פְּזִית מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי אוֹ שְׁשֶׁתָּה**²⁷ מִמֶּנּוּ רְבִיעִית יִזָּן²⁸ חוּץ לְחֻמַּת יְרוּשָׁלַיִם²⁹ - לּוֹקֵה; שְׁנֵאמַר: לֹא תוֹכַל לְאָכַל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ וּגּוֹמַר. וְלוֹקֵה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ. לְפִיכֶךָ, אִם אָכַל שְׁלֹשֶׁתוֹן³⁰ חוּץ לְחֻמַּת³¹ - לּוֹקֵה שְׁלֹשׁ מִלְקֵיאוֹת. שְׁנֵאמַר: וְאָכַלְתָּ לְפָנָי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ, וְנֵאמַר: לֹא תוֹכַל לְאָכַל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ וּגּוֹמַר. לְמָה פָּרְטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלִים בְּשַׁעֲרֵיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ³².

27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. (28) בפרק י מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". (29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. (30) דגן, תירוש ויצהר. (31) לאחר שנכנסו לפניו מן

וְשֵׁלָא בְּפָנָי הַבַּיִת⁴, אֲבָל אֵינוֹ נֹאכֵל בִּירוּשָׁלַיִם אֲלֵא בְּפָנָי הַבַּיִת⁵. שְׁנֵאמַר מֵעֵשֶׂר דְּגָנְךָ תִּירֶשֶׁף וַיִּצְהַרְךָ וּבְכֹלֵת בְּקֶרֶךְ וַיִּצְאֶנְךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: מַה בְּכוֹר אֵינוֹ נֹאכֵל אֲלֵא בְּפָנָי הַבַּיִת, אֶף מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי לֹא יֹאכֵל אֲלֵא בְּפָנָי הַבַּיִת.

(2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. (3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. (4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". (5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

ב. **מֵדַת חֲסִידוֹת, שְׁפוֹדִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּזִמְן הַזֶּה בְּשְׁוִי⁶, כְּדֶרֶךְ שְׁפוֹדִין אוֹתוֹ בְּפָנָי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ הַגְּאוּנִים, שְׁאִם רָצָה לְפַדּוֹת שְׁנֵי מְנָה בְּפְרוּטָה⁷ לְבַתְחִילָה בְּזִמְן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוּר מִן הַקֶּדֶשׁ⁸. וּמְשַׁלֵּף הַפְּרוּטָה לִפְנֵי הַגְּדוּל⁹.**

(6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשווי ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משווי, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. (7) אבל לא בפחות מפרוטה. (8) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. (9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.

ג. וְכֵן¹⁰ אִם חָלַל¹¹ מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי מְנָה עַל שְׁנֵי פְרוּטָה מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת¹² - הָרִי זֶה מְחַלְלֵל¹³. וְשׁוֹרֵף¹⁴ אֶת הַפְּרוֹת שְׁחָלַל עֲלֵיהֶם, כְּדִי שֵׁלָא יִהְיוּ תַקְלָה לְאַחֲרֵים¹⁵. כְּפִדְיוֹן נִטַע רְבִיעִי בְּזִמְן הַזֶּה, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אֶסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת.

(10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הבין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. (11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. (12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ט אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

ט. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁנָבְנָס לִירוּשָׁלַיִם, אֶפְלוּ שֶׁל דְּמַאי⁴², אֲסוּר⁴³ לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם; שֶׁכֶּבֶר קָלְטוּהוּ מִחִיצוֹת⁴⁴. וְכֵן פְּרוֹת הַנִּלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁴⁵; שְׁנַאֲמַר: וְאֶכְלֶתָּ לְפָנַי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁴⁶. עֵבֶר וְהוֹצִיאָן אוֹ שְׁנִיצָאוּ בְּשַׁגְגָה - יַחֲזְרוּ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁴⁷. וְקִלְיֹת מִחִיצוֹת - מִדְּבַרֵיהֶם. אֶפְלוּ מַעֲשֵׂר שְׁאִין בְּחֻמְשׁוֹ שְׁוֵה פְרוּטָה⁴⁸, שֶׁהוּא מִדְּבַרֵיהֶם - מִחִיצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ וְאֲסוּר לְהוֹצִיאוֹ. אֲבָל מְעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - נִכְנָסִין לִירוּשָׁלַיִם וַיּוֹצִאֵין⁴⁹.

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. (43) מדרבנן. (44) כלומר, חומות ירושלים. (45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעוֹת נכנסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצֵאוֹת, פִּירוֹת נִכְנָסִין וְאִינָן יוֹצֵאִין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. (46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהיה קליטת מחיצות דרבנן. (47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. (48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. (49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

י. פְּרוֹת⁵⁰ שְׁנַגְמָרָה מְלֹאכְתָן וְעֶבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ - אֵינּוּ כֹּחַ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנָסוּ לִירוּשָׁלַיִם⁵¹, אֲלֹא יַחֲזוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶן וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁵², וְאֵינּוּ נִפְדָּה בַּחוּץ⁵³. אֶפְלוּ עֲשָׂה כָּל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ⁵⁴ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחַר שְׁנִיצָאוּ עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנָסוּ - יַחֲזְרוּ⁵⁵ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם. הֵמָּה הוּא בְּמִחִיצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוֹאִיל וְקָלְטוּ - קָלְטוּ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. (51) ולפדותם בחוץ. (52) כדן מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. (54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. (55) כל הפירות, וגם המעשר-שני.

יא. פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמָרָה מְלֹאכְתָן שֶׁעֶבְרוּ בִירוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ, כְּגוֹן סְלֵי עֲנָבִים לַגֶּת⁵⁶ וְסְלֵי תְּאֵנִים בְּמִקְצָה⁵⁷ - מִתָּר לְפִדּוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶם בַּחוּץ⁵⁸. וְכֵן פְּרוֹת

החומה. (32) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? - כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

ו. אֵינּוּ לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה עַד שְׁיֵאָכְלוּ אַחַר שְׁנַבְנָס לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שְׁנַאֲמַר: לֹא תוּכַל לֵאָכַל בְּשַׁעְרֶיךָ וְגוֹמַר, וְאֶכְלֶתָּ לְפָנַי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; כִּינָן שְׁנַבְנָס לְמִקּוֹם אֲכִילָתוֹ וַאֲכָלוּ בַּחוּץ - לוֹקָה. אֲבָל אִם אֲכָלוּ קִדְּם שְׁיִכְנָסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּתַי מְרִדוֹת מִדְּבַרֵיהֶם³³.

33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

ז. מִקְצָת³⁴ מַעֲשֵׂר בְּפָנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ: הוֹאִיִּל מִזֶּה שְׁעָרֶיךָ לֹא נִכְנָס - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּתַי מְרִדוֹת³⁵; וְהוֹאִיִּל בַּחוּץ מִזֶּה שְׁנַבְנָס³⁶ - לוֹקָה³⁷.

34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. (35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. (36) ואחר שנכנס - יצא. (37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

ח. אֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם אֲלֹא אִם בֵּן נִטְמָא³⁸; שְׁנַאֲמַר³⁹: פִּי יַרְחַק מִמֶּךָ הַמִּקּוֹם - בְּרַחֲוֹק מְקוֹם הוּא נִפְדָּה, וְאֵינּוּ נִפְדָּה בְּקֶרֶב מְקוֹם. הִיָּה הוּא בְּפָנִים וּמִשָּׂאוֹ בַּחוּץ⁴⁰, אֶפְלוּ הִיָּה אוֹחַז אוֹתוֹ בְּקֶנְהוֹ⁴¹, הוֹאִיל וְלֹא נִכְנָס הַמַּעֲשֵׂר - הִרִי זֶה מִתָּר לְפִדּוֹתוֹ שֶׁם בְּצַד הַחוֹמָה.

38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאת מאת פניו". (39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פדיון מעשר שני טהור בירושלים. (40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא דבבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממלוואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. (41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמא⁵⁹, אף על פי שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים ויצאו - פודין מעשר שני שלהן בחוץ.

(56) שעומדים לדריכה וסחיטה. (57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. (58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. (59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

יב. פרות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן⁶⁰: אם נטמאו בולד הטמאה⁶¹ - אסור להוציאן⁶², אלא יאכלו בפנים⁶³; מפני שולד הטמאה מדבריהם⁶⁴. ואם נטמאו⁶⁵ באב הטמאה⁶⁶, או שנטמאו בחוץ ואפלו בולד הטמאה⁶⁷, אף על פי שנגנסו לירושלים - הרי אלו נפדין ונאכלין בכל מקום⁶⁸.

(60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. (61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. (62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. (64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתיר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפסום מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. (65) הפירות. (66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. (67) מדרבנן. (68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. במה דברים אמורים⁶⁹? כשהכניסן על מנת שלא תתפשם המחיצות⁷⁰; אבל אם לא התנה, הואיל ונגנס הרי הוא טהור מן התורה, [שאין ולד⁷¹ מטמא שני⁷² מן התורה], וכבר קלטהו מחיצות ואינו יוצא⁷³.

(69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו נפדים ונאכלים בחוץ. (70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. (71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. (72) כלומר, אחר. (73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יד. תלתן של מעשר שני - מתר לאכלה צמחונין⁷⁴, שפק היא ראויה לאכלה⁷⁵. וכן פרשיני מעשר שני⁷⁶ - יאכלו צמחונין⁷⁷. ואם עשה מהם⁷⁸ עשה עשה⁷⁹

(74) כלומר, כשהוא בתחילתו. (75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. (76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. (77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. (78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות]. (79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. (80) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשוין עיסה, אבל אם הכניסין כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאו עיסה בפנים. (81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. (82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. (83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

טו. אילן שעומד לפנים מן החומה ונפו נוטה חוץ לחומה - אין אוכלין תחת נפו מעשר שני⁸⁴. ומעשר שני שנגנס תחת נפו - אין פודין אותו, שהרי הוא כמי שנגנס לירושלים.

(84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

טז. פתים שבצד החומה⁸⁵, שפתחיהם לפנים מן החומה⁸⁶ וחללן⁸⁷ לחוץ: מכנגד החומה ולפנים - כלפנים לכל דבר⁸⁸; ומכנגד החומה ולחוץ⁸⁹ - אין אוכלין⁹⁰ שם ואין פודין שם להחמיר⁹¹. הנה חללן לפנים ופתחיהם לחוץ: מכנגד החומה ולחוץ - כלחוץ, פודין בו ואין אוכלין⁹²; ומכנגד החומה ולפנים - אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר. והחלונות ועבי החומה⁹³ - כלפנים⁹⁴.

(85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. (86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. (87) הבית עצמו, שתוכו חלול. (88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. (89) כלומר, בחלל הבית. (90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. (91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. (8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. (9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. (10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון-איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

ב. וְאֶפְלוּ¹¹ לְהַדְלִיק [בּוֹ]¹² אֶת הַגֵּר אַחַר שְׁנַטְמָא¹³ - אָסוּר¹⁴ עַד שְׁיִפְדָּה; שְׁנַטְמָא: לֹא בַעֲרִיתִי מִמֶּנּוּ בְטָמֵא.

(11) יבמות שם. (12) בשמן של מעשר שני. (13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל-שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. (14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

ג. כָּכֵר בְּאֶרְנו¹⁵, שְׁהַמְעֵשֶׂר שְׁנַטְמָא, אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁶ - פּוֹדִין וְיֹאכְלוּ¹⁷. וְאוֹכְלִין אֶת דָּמִיו בְּטִהְרָה בְּתוֹרַת פְּרוֹת מַעֲשֶׂר¹⁸, כְּמֹו שְׁיִתְבָּאֵר¹⁹. אֶפְלוּ²⁰ נְטָמָא הַפְּרוֹת כְּלָן כְּשֶׁהָן טָבַל - מִפְּרִישׁ מַעֲשֶׂר שְׁנֵי²¹ בְּטָמְאָה וּפּוֹדָהוּ²².

(15) למעלה פ"ב הלכה ח. (16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). (17) המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. (18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג"כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכלו, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. (19) [להלן הלכות י"א דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף-משנה]. (20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר' פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר-שני) ופדה לה". ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טימאו בעודו טבל. (21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. (22) ואוכל דמיו בטהרה. [ניתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. והוה מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פ"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

ד. הָעֶרֶל - פְּטָמָא²³, וְאִם אֶכַל מַעֲשֶׂר שְׁנֵי - לֹקָה

להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. (92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. (93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשים קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. (94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באינינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

א. הָאוֹכֵל² מַעֲשֶׂר שְׁנֵי בְטָמְאָה - לֹקָה³; שְׁנַטְמָא: וְלֹא בַעֲרִיתִי⁴ מִמֶּנּוּ בְטָמֵא. בֵּין שְׁהַמְעֵשֶׂר טָמֵא וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שְׁהַמְעֵשֶׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא. וְהוּא שְׁיֹאכְלָנוּ בִירוּשָׁלַיִם⁵ קֶדֶם שְׁיִפְדָּה⁶, שְׁאִינוּ לֹקָה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטָמְאָה אֲלֵא בְּמָקוֹם אֲכִילָתוֹ⁷; אֲכַל אִם אֶכְלוּ בְטָמְאָה⁸ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁹ - מִפִּינְ אֹתוֹ מִפֶּת מַדְרוֹת¹⁰.

(2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: (3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: (4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. (5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". (6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. (7) כלומר, במקום שמצוה לאכול, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. (39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. (40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחבריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט"ז, וכסף-משנה שם.

ז. וְלֹא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי פְלֶכֶד, אֶלָּא פֶל הַקֶּדָּשִׁים פְּלִין⁴¹ אִם אֶכְלֶן בְּאַנְיָנוּת שֶׁל תּוֹרָה - לּוֹקְהָ⁴²; וּבְאַנְיָנוּת שֶׁל דְּבָרֵיהֶן - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת⁴³.

(41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. (42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא-תעשה קנא. (43) ראה למעלה הלכה ה.

ח. אִין⁴⁴ נוֹתְנִין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁴⁵ לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא פְרוֹת הַנְּלֻקְחוֹת בְּמַעוֹת מַעֲשֵׂר, וְלֹא מַעוֹת מַעֲשֵׂר מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת טְמֵאָה⁴⁷. וּמִתְרָ⁴⁸ לְאַכֹּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי בְּאַנְיָנוּת⁴⁹, וְלִתְנוֹ לְעַם הָאָרֶץ⁵⁰; וְהוּא שְׂאִיכָל פְּגָגְדִין⁵¹. אִין⁵² מִפְּקִידֵין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁵³ אֶפְלוֹ אֶצֶל חֵבֵר⁵⁴, שְׁמָא יְמוֹת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ עַם הָאָרֶץ⁵⁵; אֶבְל⁵⁶ מִפְּקִידִים מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי אֶצֶל עַם הָאָרֶץ⁵⁷.

(44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. (45) של פירות ודאי, ראה להלן. (46) שדינם כדין מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. (47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. (48) דמאי פ"א משנה ב. (49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנותנו לעם-הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי". (50) אף-על-פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. (51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעות מעשר שני (בטהרה וכו') - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם-הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם-הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון-איש. (52) תוספתא מע"ש פ"ד. (53) של ודאי. (54) כאבא חלפי בן קריאי, שם.

מִן הַתּוֹרָה, פְּדָרְךָ שְׁלוֹקָה עַל אֶכִּילַת תְּרוּמָה²⁴; שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֶדֶשׁ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי קְרוּי קֶדֶשׁ, שֶׁהֵרִי נֹאמַר בּוֹ: קֶדֶשׁ לַיהוָה²⁵. וְטֵמְאָה²⁶ שְׁטָבֵל - אוֹכֵל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הֶעֱרִיב שְׁמִשׁוֹ²⁷.

(23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם-משנה שם (משנה-למלך). (24) הלכות תרומות שם. (25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שלרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. (26) נגעים פי"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: (27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

ה. הָאוֹכֵל²⁸ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּאַנְיָנוּת שֶׁל תּוֹרָה²⁹ - לּוֹקְהָ; שְׁנֹאמַר: לֹא אֶכְלֵתִי בְּאִנִּי מְמוֹנִי³⁰. וְהוּא שְׂאִיכָלְנוּ בְּמִקּוֹם אֶכִּילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם³¹; אֶבְל אִם אֶכְלוּ בְּחוּץ³² בְּאַנְיָנוּת³³, אוֹ שְׂאֶכְלוּ בְּפָנִים בְּאַנְיָנוּת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁴ - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרֵדוֹת³⁵.

(28) ביכורים פ"ב משנה ב. (29) ראה בהלכה הסמוכה. (30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא-תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף-משנה), ומקור לדבריו רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). (31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף-משנה). (32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. (33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. (34) ראה בהלכה הסמוכה. (35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

ו. אֵיזוֹהוֹ אוֹנָן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן³⁶. וּבַיּוֹם הַמֵּיתָה - הוּא אוֹנָן מִן הַתּוֹרָה, וּבְלִילָה - אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶן³⁷. שְׁנֹאמַר: וְאֶכְלֵתִי תְּשֹׂאת הַיּוֹם הַיּוֹטֵב בְּעֵינַי וְיָ³⁸; הַיּוֹם - אֶסוּר, וְלִילָה - מִתְּרָ³⁹. נִשְׁתַּתֵּה הַמֵּת יָמִים רַבִּים וְאַחַר כֵּן נִקְבֵּר - פֶּל אוֹתָן הַיָּמִים שְׂאֵחַר יוֹם הַמֵּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶן. וְאִין יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׁ לִילָו⁴⁰.

(36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. (37) זבחים צט: וק: כרבי רובי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: ובר"ף שם. (38) כן הוא בסיפרא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: ובר"ף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביית עשור הלכות דה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. (73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א-ה) לענין טומאה ואניות, ועיין רדב"ז. (74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". (75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. (76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף-משנה). (77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי-תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם). וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה שאין-כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כלי-שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף-משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. (78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף-על-פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורין]. (79) שם פ"א משנה ז. (80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

יא. מעשר⁸¹ - אוכל דבר שדרכו להאכל, ושותה דבר שדרכו לשתות⁸², וסך דבר שדרכו לסוך. ולא יסוך בין וחמין, אכל סך הוא את השמן⁸³. ולא⁸⁴ יסחט את הפרות להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד⁸⁵. [ואין⁸⁶ מפטמין את השמן⁸⁷, אכל⁸⁸ מפטמין את היין⁸⁹]. ואין⁹⁰ מחיבין אותו לאכל פת שעפשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאכל אדם פקעה קדשה ממנו⁹¹.

(81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף-משנה העתיק: "מעשר שני". (82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. (83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו

(55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף-משנה שייטכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. (56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגרס כן בדברי רבינו. (57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

ט. מעשר שני⁵⁸ אסור לאבד אפלו מעוט⁵⁹ בדרכים, אלא מוליכו כל שהוא או מוליך דמיו לירושלים⁶⁰. ומתרי⁶¹ לאבד מעוט מעשר שני של דמאי בדרכים⁶². וכמה הוא מעוט? פחות מכגורגרת, בין באכל שלם בין בפרוס⁶³. אכל כגורגרת - אין מאבדין אותו. והמפריש מעשר שני של דמאי פחות מכגורגרת⁶⁴ - הרי זה נותנו לעם הארץ ואוכל פנגדו⁶⁵; אכל⁶⁶ לא יפרישנו⁶⁷ לכתחלה לאבדו⁶⁸, שאין מפרישין לאבדו⁶⁹.

(58) של ודאי. (59) אפי' פחות מכגורגרת, ראה להלן. (60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. (61) משנה שם. (62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. (63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גורגרת". (64) כלומר, אפילו פחות מכגורגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם-הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. (65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגורגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונותנו לעם-הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי-שם. בכסף-משנה, ובחזון-איש. (66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. (67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגורגרת. (68) בדרכים. (69) אף-על-פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

י. מעשר שני⁷⁰ נתן לאכילה ושתיה; שנאמר: ואכלת לפני יי אלהיך⁷¹. וסיכה - פשתיה⁷². ואסור⁷³ להוציא בשאר צרכיו, כגון לקח בו פלים ובגדים ועבדים⁷⁴; שנאמר: לא נתתי ממנו למת⁷⁵. כלומר, לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף⁷⁶. ואם הוציא ממנו בשאר דברים, אפלו בדבר מצוה, כגון שלקח ממנו ארון ותכריכין למת⁷⁷ מצוה⁷⁸ - הרי זה⁷⁹ אוכל פנגדו בתורת מעשר⁸⁰.

(70) מע"ש פ"ב משנה א. (71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא ע"ו). (72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאמרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא-אם-כן נתרבתה מכתוב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשני"י. (109) משנה שם. (110) בטעם. (111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבח לפי חשבון". ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותר מידה השבח לשני"י. וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותר במדה שבחו ניכר, השבח לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. (112) אף שהשביח בטעם. (113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבח לשני"י, אף-על-פי שהמשנה מדברת כשהותר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

טו. פיצד השבח לפי חשבון¹¹⁴? יין של מעשר שנה שלשה¹¹⁵, שפפל לתוכו דבש ותבלין שנה זיו אחד, והוסיפו¹¹⁶ במדתו והשפיתוהו¹¹⁷, והרי הפל שנה חמשה - חושבין הפל בארבעה ורביע¹¹⁸. וכן על דרך זה בשאר הדברים.

(114) הנזכר בהלכות הקודמות. (115) זוזים. (116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. (117) בטעמו. (118) בדפוס וויניציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירושו המשנה.

טז. מעשר שני¹¹⁹, אף על פי שנתן לסיכה¹²⁰ - אין נותנין אותו לא על גבי צנית¹²¹ ולא על גבי חזית¹²², ואין עושין ממנו קמיע¹²³ וכיוצא בו, שהרי לא נתן לרפואה¹²⁴.

(119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. (120) למעלה הלכה י. (121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). (122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. (123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. (124) אלא לאכילה ושתייה וסיכה שהיא כשתייה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

יז. מעשר שני - ממון גבוה הוא¹²⁵, שגאמר: ליי הוא¹²⁶. לפיכך אינו נקנה במתנה¹²⁷, אלא אם כן¹²⁸ נתן לו הטבל¹²⁹ והמקבל מפריש המעשר. ואין מקדשין בו את האשה¹³⁰, ואין¹³¹ מוכרין אותו, ואין ממשכנין¹³² אותו, ואין מחליפין¹³³ אותו, ואין¹³⁴ מרהינין¹³⁵ אותו.

(125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. (126) שם נג. נג: (127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח).

לכן (יין וחומץ לסוך). (84) תרומות פ"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מבריתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". (85) שאין לשנות הפירות מבריתן, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום-טוב'. (87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה). וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפותם בדמי מעשר שני (משנה שם). (88) משנה שם. (89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. (90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב]. (91) ירושלמי שם.

יב. כל⁹² שמתר לזרים לאכלו בתרומה⁹³, פך מתר במעשר שני לאכלו בתורת חליץ⁹⁴. שמרים⁹⁵ של מעשר שני שנתן עליהם מים - ראשון⁹⁶ אסור במעשר, ושני⁹⁷ מתר לחליץ⁹⁸. ושל המאי - אפלו ראשון מתר⁹⁹.

(92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. (93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י"ג (אור שמח). (94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. (95) תוספתא תרומות שם. והובאה בכבלי בבא בתרא צז. כתנא-קמא ולא כרבי מאיר. (96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. (97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. (98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. (99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

יג. יין¹⁰⁰ של מעשר¹⁰¹ שפפל לתוכו דבש ותבלין¹⁰² והשפיתו¹⁰³ - השבח לפי חשבון¹⁰⁴. וכן¹⁰⁵ דגים שנתבשלו עם קפלוטות¹⁰⁶ של מעשר שני והשפיתו¹⁰⁷ - השבח לפי חשבון.

(100) מעשר שני שם. (101) ובכתב-יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה ורקח). וכן הוא בר"י קורקוס. (102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף-משנה. אבל בדפוס רומי הוא כלפינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. (103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. (104) נתבאר להלן בהלכה טו. (105) משנה שם. (106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת: "קפלוטות". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. (107) כמבואר למעלה.

יד. עסה¹⁰⁸ של מעשר שני שאפאה והשפיתו - השבח לשני. זה הפל¹⁰⁹: כל ששבחו נפר¹¹⁰: אם הותר במדה¹¹¹ - השבח לפי חשבון, ואם לא הותר המדה¹¹² - השבח לשני בלבד; וכל שאין שבחו נפר, אפלו הותר המדה - השבח לשני בלבד¹¹³.

(108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. 146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. 147) של חולין. ואף-על-פי "שאיין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). 148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. 149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף-על-פי שאחר-כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי שזו עצמו יהיה אחר-כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל וידוע משקלו, שאיין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שיודע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי-כן אסור, כדלהלן. בלחם-משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. 150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מוויניציא של"ד) ובכתב-יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכויין". וכן הוא במאירי ובלחם-משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). 151) בדפוסים חדשים "משקלו", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". 152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף-על-פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם-משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקים בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכויין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. 153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכויין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

כ. האחים¹⁵⁴ שְׁחָלְקוּ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי¹⁵⁵ - אֵיךְ¹⁵⁶ שׁוֹקְלִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה¹⁵⁷. וְכֵן מְעוֹת¹⁵⁸ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי - אֵין שׁוֹקְלִים כְּנֶגְדָּן¹⁵⁹, וְאֵיךְ¹⁶⁰ מוֹכְרִין אוֹתָם¹⁶¹, וְאֵין מְחַלְפִין, וְלֹא מְרַהֲיִין¹⁶². וְלֹא יִתְּנֵם לְשִׁלְחָנֵי הַתְּנָאוֹת¹⁶⁴ בְּהֵן, וְלֹא יִלּוּהוּ אוֹתָן לְהַתְּגַדֵּל בְּהֵן¹⁶⁵. וְאֵם הֲלֹן שְׁלֹא יַעֲלֶה חֲלוּדָה¹⁶⁶ - מִתָּר¹⁶⁷.

154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז

וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. 128) שם נד: 129) ואף-על-פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). 130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. 131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. 132) ראה בהלכה הסמוכה. 133) שחליפין כמכר. 134) תוספתא שם. 135) ראה בהלכה הסמוכה.

יח. בַּיַּעַד¹³⁶ אֵין מְמַשְׁפְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ וְיִמְשְׁפְּנֵנוּ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי¹³⁷ עֶבֶר וְיִמְשְׁפְּנוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ¹³⁸. בַּיַּעַד אֵין מְרַהֲיִין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמְרוּ לוֹ: הֵא לָךְ מֵעֶשֶׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ¹³⁹, וְתֵן לִי עָלָיו מְעוֹת¹⁴⁰. בַּיַּעַד¹⁴¹ אֵין מְחַלְפִין אוֹתוֹ? לֹא יֹאמְרוּ לוֹ: הֵא לָךְ יַיִן מֵעֶשֶׂר וְתֵן לִי שְׁמֵן מֵעֶשֶׂר¹⁴². אֲבָל אוֹמְרוּ לוֹ: הֵא לָךְ יַיִן¹⁴³ שְׁאֵין לִי שְׁמֵן, וְאֵם רָצָה חֲבֵרוֹ תֵּתֵן לוֹ שְׁמֵן - מִתָּר; שְׁהָרִי לֹא הִחְלִיף עִמּוֹ, אֲלֵא הוֹדִיעֵנוּ שְׁאֵין לוֹ¹⁴⁴, וְאֵם רָצָה הֲלֵה תֵּתֵן - יִתֵּן.

136) תוספתא שם. 137) (היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון ישש לו אצל חבירו שבר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו") (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני). 138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). 139) למשכון ולבטוחות. 140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. 141) תוספתא שם. 142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. 143) מעשר שני. 144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציא (כלומר את השמן) ממנו בדין, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הוינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציא כדין.

ט. מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי¹⁴⁵ - אֵין שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדוֹ אֶפְלֹי¹⁴⁶ דִּינָרֵי זֶה¹⁴⁷, וְאֶפְלוֹ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי אַחֲרָי¹⁴⁸. גְּזָרָה¹⁴⁹ שְׁמָא לֹא¹⁵⁰ יִכּוֹן מְמַנּוּ מִשְׁקָלוֹ¹⁵¹, וְנִמְצְאוּ הַפְּרוֹת חֲסָרִים, וְהוּא שׁוֹקֵל בְּהֵן מְעוֹת לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מֵעֶשֶׂר¹⁵² אַחֲרָי¹⁵³, נִמְצָא מוֹצִיא מֵעֶשֶׂר לְחֵלִין בְּפָחוֹת מִזְּמִי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית-דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית-דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נו. (173) כלומר, אם שלח לו, חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. (174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. (175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם הלכה י. (176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית-דין, כנ"ל. (177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבויין, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושבועית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שבועית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא-הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשבועית שם).

כב. לא¹⁷⁸ יאמר אדם לחברו: העל את הפרות¹⁷⁹ האלו לירושלים וטל מהן חלקך¹⁸⁰; שגמץא זה פנוטל שקר ממעשר שני על הבאתו לירושלים¹⁸¹. אכל אומר לו: העלם שנאכלם¹⁸² ושנשפתם בירושלים¹⁸³.

(178) מעשר שני פ"ג משנה א. (179) של מעשר שני. (180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. (181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. (182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). (183) "שהו אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנת חנם" (מאירי שם, וראה בתו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואן זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

כג. אומר¹⁸⁴ אדם לחברו בירושלים¹⁸⁵ לסוף אותו בשמן מעשר שני, אף על פי שנסוכה ידו¹⁸⁶, ואין זה בשכר סיכתו¹⁸⁷.

(184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. (185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. (186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. (187) "שאיך דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך,

ור"י קורקוס). (155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. (156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף-משנה. (157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שיותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמה יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. (158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם). ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז"ט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. (159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמה יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. (160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. (161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צ"ח לפסחים ז. (162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. (163) תוספתא שם. [ואף-על-פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. (164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו ממון הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. (165) כלומר, להראות עשירי בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. (166) שמתוך שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. (167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכיון גם להתגדל בהן.

כא. ואין¹⁶⁸ פורעין מהם¹⁶⁹ את המלוה¹⁷⁰, ואין עושין מהן¹⁷¹ שושבינות¹⁷², ואין משלמין מהן הגמולין¹⁷³, ואין פוסקין מהם צדקה בבית הנסות¹⁷⁴; אכל משלמין¹⁷⁵ מהן דברים שהן גמילות חסדים¹⁷⁶. וצריה להודיע¹⁷⁷.

(168) תוספתא שבועית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. (169) ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. (170) שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. (171) ממעות מעשר שני, ראה להלן. (172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית-דין (בבא בתרא קמה: ולהלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בבבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשווי.

א. הַרְוֵצָה² לְפָדוֹת פְּרוֹת מֵעֶשֶׂר שְׁנִי³ - פּוֹדָה אוֹתָן בְּדַמְיָהֶן⁴ וְאוֹמְרֵי: הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלֶּיךָ תַּחַת הַפְּרוֹת הָאֵלֶּיךָ⁵, אוֹ הַפְּרוֹת הָאֵלֶּיךָ מִחֻלְלוֹת עַל הַמְּעוֹת הָאֵלֶּיךָ. וְאִם לֹא פָּרַשׁ אֶלָּא הַפְּרִישׁ מְעוֹת בְּלֶבֶד כִּנְגַד הַפְּרוֹת - דִּיּוֹ, וְאִינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְיֵצְאוּ הַפְּרוֹת לְחֻלְיִן⁹, וְיַעֲלוּ הַמְּעוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיִזְצִיאוּם שָׁם¹⁰. שְׁנֵאמַר: וְכִי יִרְבֶּה מִמֶּךָ הַדֶּרֶךְ פִּי לֹא תוּכַל שְׂאֲתוֹ.

(2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי" (רדב"ז). (3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. (4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. (5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדיונו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שלא, אות ר). (6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא-יג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. (7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלו. (8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. (9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נתן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושיה (אף שהיא מתגרשת בעל-כרח), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין (תוספות יום-טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. (10) יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

ב. וְכֵן אִם רָצָה לְחַלֵּל פְּרוֹת הַמְּעֶשֶׂר עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת¹¹ - יַעֲלוּ הַפְּרוֹת הַשְּׁנִיּוֹת¹² וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹³. וְלֹא¹⁴ יִחַלֵּל מִמֶּיִן עַל שְׂאִינוֹ מִיָּנוּ, וְלֹא¹⁵ מִן הַיָּפֶה עַל הָרַע וְאֶפְלוּ בְּאוֹתוֹ הַמִּיִן. וְאִם חָלַל - הֲרֵי הֵן מִחֻלְלוֹת¹⁶.

אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המתורת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה נניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פי"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא-אם-כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעיליו ישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה) - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה-למלך למעלה שם.

כד. פְּכַר פְּאָרְנוֹ¹⁸⁸, שְׁהַמְעֶשֶׂר מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא. לְפִיכָף אָנוּ אוֹמְרִים¹⁸⁹, שְׁהַגּוֹנֵב¹⁹⁰ מֵעֶשֶׂר שְׁנִי - אִינוֹ מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כְּפָל¹⁹¹, וְהַגּוֹזֵל¹⁹² - אִינוֹ מְשַׁלֵּם הַמַּשְׁשׁ¹⁹³.

(188) למעלה בהלכה יז. (189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). (190) הוא "הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א מהלכות גניבה הלכה ג). (191) אבל קרן - משלם. שהרי הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). (192) כלומר: "לקח בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה הלכה א). (193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש, שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם (הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין עליהם, ופשוט שהוא-הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

כה. הַמְּקַדֵּשׁ¹⁹⁴ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁלוֹשׁ¹⁹⁵ לְבִדָּק הַבֵּית¹⁹⁶ - הֲרֵי זֶה פּוֹדָה אוֹתוֹ מִי שְׁפּוֹדָה¹⁹⁷ עַל מְנַת לְתֵן לְהַקְדֵּשׁ אֶת שְׁלוֹ וְלִמְעֶשֶׂר שְׁנֵי אֶת שְׁלוֹ¹⁹⁸.

(194) תוספתא מעשר שני פרק ה. (195) אבל לא של חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כא). (196) שההקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדיק הבית, הרי הוא-הדין למזבח. (להלן פ"ז הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצ"ע. ועיין מנחת-חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטריץ ז"ל). (197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב"ד. (198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פֶּרֶק רִבְעִי

(1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ו (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין – פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי 'ירושלמי' הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחזור ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד – שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף-משנה). וכן מה שאמרו בבא-מציעא מד, ב – שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. 12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. 13) כדן מעשר שני. 14) תוספתא מעשר שני שם, ו'ירושלמי' שם. 15) ב'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא- בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. 16) [כן נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה – תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו – חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון 'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" – לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול].

17) הפודה¹⁷ מעשר שני¹⁸ - מברך¹⁹: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדוּיוֹן מַעְשָׂר שְׁנִי. וְאֵם חֲלָלָן²⁰ עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת או שְׁחַלְלָן²¹ מְעוֹת עַל הַפְּרוֹת - מְבָרֵךְ: עַל חֲלוּל מַעְשָׂר שְׁנִי. וְהַפּוֹדָה או הַמְחַלְלֵל מַעְשָׂר שְׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינּוּ צָרִיף בְּרִכָּה²².

17) 'ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) – מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) – מברך "על חילול", וראה להלן. 18) כדרכו: פירות על כסף. 19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתו, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. 20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבבא השניה (=

ד. כְּשֶׁפּוֹדִין²³ אֶת הַמַּעְשָׂר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם מַעְשָׂר²⁴, אֶלָּא לְשֵׁם חֲלָיִן. וְאוֹמְרִין: כְּמָה שְׁוִין²⁵ פְּרוֹת חֲלָיִן אֵלוֹ? וְאָף עַל פִּי שְׁהַפֵּל יוֹדְעִין שְׁהֵן מַעְשָׂר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה²⁶.

23) 'ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? – אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד ה"א. 24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. 25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חיטין, ואם יאמר: "כמה שוים פירות מעשר שני אלו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' ראב"ד. 26) המעשר.

ה. אֵין²⁷ מְחַלְלִין מְעוֹת מַעְשָׂר שְׁנִי עַל מְעוֹת אַחֲרוֹת. בֵּין שְׁהֵיוּ אֵלוֹ וְאֵלוֹ כְּסֶף, או אֵלוֹ וְאֵלוֹ נַחֲשֶׁת²⁸, [או²⁹ הָרְאִשׁוֹנוֹת כְּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נַחֲשֶׁת³⁰, או] הָרְאִשׁוֹנוֹת נַחֲשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כְּסֶף³¹. וְאֵם³² עֶבֶר וְחֵלֵל - הֲרִי אֵלוֹ מְחַלְלִין.

27) מקור דברי רבינו ממה ששנינו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת [ונחושת על כסף – כתי' מינכן]. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף-משנה). 28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. 29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. 30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. 31) שחשיבות יותר ואין מחללות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא-מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. [והרש"ש בחידושים ומקוריים להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחנו מדובר שם בשעת הדחק, כדן מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) זהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. 32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללין, מחוללין".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בדמאי (פירוש המשנה). (51 בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחשת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחשת על כסף לתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. (52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. (53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא-מציעא נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). (54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם הט"ו).

ט. אין פודיין פרות מעשר⁵⁶ אלא בכסף⁵⁷, שונאמר: וצרת הפסך⁵⁸. וכן אם פדה לעצמו⁵⁹ והוסיף חמש - לא יהיה החמש אלא כסף, פקדון⁶⁰. ואין⁶¹ פודין בכסף שאינו מטבע⁶², אלא בכסף מפתח⁶³ שיש עליו צורה או כתב; [שונאמר⁶⁴: וצרת⁶⁵ הפסך]. ואם פדה בלשון של כסף וכי יצא בו, והוא הנקרא אסימון⁶⁶ - לא עשה פלוס⁶⁷. ואין⁶⁸ פודין בפחות מפרוטה⁶⁹, מפני שהוא פפודה באסימון⁷⁰.

(55) מן התורה, כדלהלן. (56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחשת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר וחלל הרי זה מחולל (שם). (57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. (58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. (59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א"ח). (60) בבא מציעא נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקדן)". וראה בפ"י מהל' תרומות הט"ו, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. (61) שם מז, ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. (62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. (63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". (64) המוקף בסוגרים מרובעים, אין בדפוס רומי. (65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). (66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). (67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בדיעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחשת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. (68) 'ירושלמי' מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שוה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)". (69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה

ו. אין³³ מחללין³⁴ מעות מעשר על הפרות; ואם חלל³⁵ - יעלו הפרות ויאכלו בירושלים³⁶. ולא³⁷ יחללם על בהמה חיה ועוף חיי; ואם חלל - לא קנה מעשר³⁸, שפא יגדל מהם עדרים³⁹. אבל אם חלל על שחוטטים - הרי הן כשאר הפרות⁴⁰, ויעלו ויאכלו בירושלים, ויצאו המעות לחלין⁴¹.

(33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, ו'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה-כו) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקירוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". (34) חוץ לירושלים. ראה להלן פ"ז הט"ו. (35) במזיד (כסף-משנה). וראה להלן שם. (36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א והט"ו. (37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירושו של רב אשי במסקנה. (38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשאר המעות בקדושתן. (39) "ישם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהה מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם הי"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים, כמו שכתב רבינו להלן שם הט"ז. ועי' במשנה ראשונה מעשר שני שם מ"א. (40) הנ"ל בראש ההלכה. (41) ראה הערה לו.

ז. בשעת⁴² הדחק⁴³ מתר לחלל מעות הפסך על של נחשת⁴⁴. לא שיקים⁴⁵ פן, אלא עד שימצא רוח⁴⁶ ויחזור ויחלל מעות הנחשת על מעות הפסך⁴⁷.

(42) שם פ"ב מ"ו. (43) כגון להלן פ"ו ה"ב. (44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. (45) שבזיון מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחשת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחשת מחלדה (רש"י בבא-מציעא נו. ד"ה מפני). (46) כלומר, כשהיו מעות כסף מצויות בידו. (47) שהן חשובות יותר ואינן מחלדות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששניהם נחשת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא-מציעא שם, וברש"י שם.

ח. מעשר שני של דמאי⁴⁸ - מחללים אותו לכתחילה⁴⁹ כסף על כסף⁵⁰, וכסף על נחשת⁵¹, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות. ויעלו⁵² אותן הפרות⁵³ ויאכלו בירושלים⁵⁴.

(48) דמאי פ"א מ"ב. (49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. (50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. המניח⁸⁸ מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני - הרי זה פודה בהן בחזקת שהן קיימים⁸⁹. מצאן שאבדו - חושש לכל מה שפודה בהן למפרע.

(88) משנה, גיטין לא, א. (89) שם: כחכמים ולא כרבי אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.

יד. מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות (בבבלי)⁹⁰ בבבלי - אינו מחלל עליהם⁹¹. היו לו מעות ממטבע טבריא בבבלי⁹² - מחלל עליהם. וכן כל פיוצא בזה.

(90) [בכת"י אברכנאל: "מעות ממטבע בבלי", וכוונתו שמעות בבלי היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. (91) [מקור דברי רבינו, לפי התוספתא והירושלמי, ראה להלן]. (92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחללין אותו לא על מעות שכן (= של כאן) בבבלי, ולא [על] מעות שבבבלי [כן], אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבלי, מחללין אותו עליהן". ובירושלמי (שם פ"א ה"א): "אין מחללין אותו כו' לא על המעות שכן בבבלי - בעומד בבבלי (= שיש כאן שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב. שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות שבבבלי כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל)]. ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן מעות של בבלי, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על המעות שבבבלי כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של טבריא בבבלי והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש: "לא על המעות שכן בבבלי - בעומד בבבלי", הרי שבעומד כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא-קמא זו, ב: "אין מחללין על מעות של כאן והן בבבלי", היינו שגם הבעלים בבבלי, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף-משנה].

טו. האומר⁹³: מעשר שני מחלל על סלע שתעלה בידי מפיס זה⁹⁴, על סלע שאפרט מדינר זהב זה, על פונדיון שאפרט מסלע זה - הרי זה חלל וסלע שתעלה בידו או שיפרט תהי מעשר⁹⁵.

(93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לו, ב. (94) שיש בו סלעים אחרים. (95) כלומר, משתעלה ומשיפרוט, ולא למפרע. ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" - אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה" (חזון איש).

טז. אומר⁹⁶: הרי מעשר מחלל על סלע שהיתה ביד בני⁹⁷ - לא חלל, שמא לא היתה בידו פאותה שעה.

(96) תוספתא, שם. (97) כלומר, שהיתה בידו בשעה שראיתו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.

יז. הפודה⁹⁸ מעשר שני קדם שיפרישנו, כגון שאמר: מעשר שני של פרות אלו פדוי במעות

מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף-משנה). (70) "ירושלמי" שם. וחזן מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בה צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה בכסף משנה' ורדב"ז.

ל. אין⁷¹ פודין במטבע שאינו יוצא פאותו זמן⁷² ובאותו מקום⁷³; שונאמר: ונתת הפסך בכל אשר תאנה נפשך - עד שהיה ראוי להוצאה⁷⁴. ומטבע⁷⁵ מלכים הראשונים⁷⁶, אם יוצא משמם⁷⁷ - פודין בו⁷⁸.

(71) משנה, שם. (72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. (73) "ירושלמי" שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כאסימון" וראה בגליון הש"ס שם. (74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. (75) תוספתא וירושלמי' שם. (76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. (77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של המלכים הראשונים. (78) אבל אם אינו יוצא משמם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה בתוספתא כפשוטה' שם.

יא. אינו⁷⁹ פודה במעות שאינן ברשותו⁸⁰; שונאמר: יצרת הפסך פיך⁸¹. נפל⁸² פיס⁸³ לבור והוא יכול להוציאו - פודה בו, מפני שהוא ברשותו⁸⁴.

(79) משנה וירושלמי' ותוספתא שם, ובבא-קמא צח, א. (80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא-קמא שם). (81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, וירושלמי' ובבא-קמא שם. (82) בעיא שנפשטה בירושלמי' שם סוף ה"א ('מראה הפנים' שם). (83) ובו מעות. והיה בהם בכדי לשלם עבור הטורח להוציאם מן הבור (שם). (84) ומה שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחללין אותו עליהן, ואם חלל לא קנה מעשר" - מדובר כשאינן בכיס מעות בכדי הטורח להוציאן מן הבור ('תוספתא כפשוטה').

יב. הני⁸⁵ בא בדרך ומעות בידו, ואנס בא פנגדו⁸⁶: אם יכול להציל על ידי הדחק - פודה בהן פרות שפבייתו⁸⁷; ואם לאו, ואמר: פרות שיש לי בתוך ביתי מחללין על המעות הללו - לא אומר פלוס.

(85) תוספתא שם, ובבא-קמא קטו, ב. (86) ובוודאי ישדרם ממנו, ראה להלן. (87) כן פירשו בבבא-קמא שם. ואין כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם ובבא-קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק בדיעבד דבריו קיימין (ר"י קורקוס וכסף-משנה). וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף הי"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלימה. (119) כלומר, שחסירה היא שנת. (120) כלומר: חילל הסלע חסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השניה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה ('תוספתא כפשוטה').

כ. אין¹²¹ פודין מעשר שני אכסרה¹²², אלא מרקדק במדתו או במשקלו ונותן דמיו. אם¹²³ היו דמיו ידועים - יפדה על פי אהד¹²⁴; ואם דבר שאין דמיו ידועים, כגון זין שהתחיל להחמיץ, ופרות שהרקיבו, או מעות שהחלידו¹²⁵ - יפדה על פי שלשה תגרים¹²⁶, ואפלו¹²⁷ היה אחד מהן עובד כוכבים או¹²⁸ בעל המעשר. אפלו¹²⁹ איש ושתי נשיו - פודין על פיהם. וכופין¹³⁰ את הבעלים לפתח ראשון¹³¹. וזה המר במעשר מן ההקדש¹³².

(121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. (122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שידומן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב. וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח). (123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. (124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שביירושלימי שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף ('מלאכת שלמה'). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי' 'תוספות אנשי שם', שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם יזלזל בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות ליירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלוזל ('מאירי' סנהדרין שם). (125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). (126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקאים בשומת סחורה. וכן פירש 'מאירי' שם. ולא כ"ש מפרשים 'בתוספות' שם ד"ה בשלשה. (127) תוספתא שם, וסנהדרין שם, וביירושלימי מעשר שני שם סוף ה"א. (128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ביירושלימי שם). (129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ורב אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט). והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד"). ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף-משנה), וכן הוא ב'מאירי' שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. (130) תוספתא מעשר שני, שם. (131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז). לענין הקדש. (132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם

אלו⁹⁹ - לא אמר פלוס, ולא קבע מעשר¹⁰⁰. אבל אם קבע ואמר: מעשר שני שלקח בצפון או פדרום מחלל על המעות¹⁰¹ אלו - הרי זה פדוי.

(98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון. (99) המסוימות בידו, וראה בתוספתא כפשוטה' בשם הר"ש סיריליאו. (100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש המעשר כל זמן שלא הורם, וראה למעלה פ"ג הי"ז. ואין כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל' תרומות ה"ח. (101) בדפוס רומי: "מעות".

יח. כשפודין מעשר שני¹⁰² - פודין אותו בשווי¹⁰³. ויש¹⁰⁴ לו לפדות בשער הזול¹⁰⁵: כמות שהחוננו לוקח, ולא כמות שהוא מוכר¹⁰⁶. ונותן המעות¹⁰⁷ כמות שהשלחני פורט¹⁰⁸, לא כמות שהוא מצרף¹⁰⁹. ואם עבר ופדה שנה מנה בפרוטה, או חלל שנה מנה על שנה פרוטה¹¹⁰ - הרי זה מחלל¹¹¹.

(102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות, ראה למעלה פ"ב ה"ב. (103) כן נראה מן המשנה שכתבה רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא-מציעא נב, ב (כסף-משנה). (104) מע"ש פ"ד מ"ב. (105) כלומר, על מעות בשווי הפירות כשהן בזול, כדלהלן. (106) שהוא נוטל יותר מששלים, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני שכתוב בו ברכה" ('ירושלמי' שם בתחילת ה"ג). ולפיכך הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול ('פני משה' שם, וראה בתוספות אנשי שם'). (107) מעות של חולין עבור חילול סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי' ר"ש ורע"ב). (108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות. (109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה בפירוש המשנה ובר"י קורקוס). (110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. (111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

יט. היתה¹¹² הסלע חסרה¹¹³ שתות¹¹⁴ או פחות משתות, אם¹¹⁵ היתה יוצאת על ידי הדחק - מחלל עליה לכתחלה בשנה סלע¹¹⁶. ואינו חושש. פדה¹¹⁷ בסלע¹¹⁸ ונמצאת רעה¹¹⁹ - יחליפנה¹²⁰.

(112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. (113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. (114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפ"ב מהל' מכירה הי"י. (115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכ"י אחד ('דקדוקי סופרים' שם): "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. (116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריבין בתוספתא שם, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. (117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. (118) בחזקת שהיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנַפְּלָ לֹוּ פִּירְשָׁה⁴, בֵּין שְׁנַתָּן לֹוּ בְּטַבְּלוֹ מִתְּנָה⁵ פְּמֹו שְׁבָאֲרָנוּ - הָרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ. אִם הִיָּה שְׁוָה אַרְבָּעָה - נֹתֵן חֲמִשָּׁה⁶. שְׁנָאֲמַר: וְאִם גָּאֵל יִגְאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ, חֲמִשִּׁיתוֹ יִסֵּף עָלָיו.

(2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. (3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. (4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא – חידשה התורה שלעניין פדיון הירוש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. (5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דהייב ניהליה בטבליה". (6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

ב. וְאִשָּׁה⁷ שִׁפְדָת מַעֲשָׂר שְׁנֵי שָׁלָה לְעַצְמָהּ⁸ - אֵינָה מוֹסִיפָה חֲמֵשׁ. כִּפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמָדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ - וְלֹא אִשָּׁה⁹. וְכֵן¹⁰ אִם¹¹ פָּדָה פְּדִיּוֹן פְּרוֹת הַמַּעֲשָׂר¹² - לְעַצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ¹³.

(7) קדושין כד. "בוזוי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. (9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו – מוסיפה חומש, ששלוהו של אדם כמותו. (10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. (11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

ג. פָּדָה פְּרוֹת מַעֲשָׂרוֹ וְהוֹסִיף חֲמֵשׁ, וְחָזַר וּפְדָה הַפְּדִיּוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה¹⁴ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ שְׁנֵי עַל הַקֶּרֶן בְּלִבְדוֹ, וְאִינוֹ מוֹסִיף חֲמֵשׁ עַל הַחֲמֵשׁ¹⁵.

(14) שהוא מוסיף חומש. (15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

ד. מַעֲשָׂר שְׁנֵי¹⁶ שְׁאֵין בְּחֲמִשׁוֹ שְׁוָה פְּרוּטָה¹⁷ - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ¹⁸. וְכֵן מַעֲשָׂר שְׁאֵין דָּמִיו יְדוּעִין¹⁹ - דִּיּוֹ שְׂיֵאמַר²⁰: הוּא וְחֲמִשׁוֹ מִחֲלָל עַל הַסְּלַע הַזֶּה²¹. וְכָל²² מַעֲשָׂר שֶׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדְהוֹ מִשְׁלֹו²³ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֲמֵשׁ²⁴. וּמַעֲשָׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאֵי - אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ²⁵.

אמר הרי היא שליח באיסור יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש בממעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש". וכונתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג – אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד וברדב"ז.

כא. אֵין¹³³ מוֹלִיכִין פְּרוֹת מַעֲשָׂר¹³⁴ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם לְפָדוּתָם שֵׁם¹³⁵. וְהַמּוֹלִיף¹³⁶ מִמְּקוֹם הַיֶּקֶר לְמְקוֹם הַזּוֹל אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לְמְקוֹם הַיֶּקֶר - פּוֹדָה כְּשֹׁעַר מְקוֹם הַפְּדִיָּה¹³⁷. וְאִם¹³⁸ הָיוּ דְמָאֵי - פּוֹדִין אוֹתוֹ כְּשֹׁעַר הַזּוֹל, הוֹאִילִי¹³⁹ וְנָרְאוּ לְהַמְכֵר בְּזוֹל¹⁴⁰.

(133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבר, אבל לכתחילה אסור (ירושלמי' שם. ועי' רדב"ז). [וראה ב'תוספות' חולין ג. ד"ה המניח בן. (134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. (135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יזולו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להזויל עד כדי כך ('תוספתא כפשוטה' עמוד 751). (136) משנה, שם. (137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליקם, מפסידן (רדב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. (138) 'ירושלמי' שם. (139) כן הוא שם במסקנה. (140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

כב. הָיוּ¹⁴¹ לֹוּ פְּרוֹת מַעֲשָׂר שְׁנֵי בְּגָרָן, וְהוֹצִיא עֲלֵיהֶם וְצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ עַד שֶׁהֵבִיאָן לְעִיר וְהִשְׁבִּיחוּ - פּוֹדָה כְּשֹׁעַר הָעִיר¹⁴² וְהִפְסִיד וְצִיאוֹתָיו¹⁴³.

(141) משנה, שם. (142) כלומר, ביוקר. (143) וטעמו של דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבוננו, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכין לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכין מן הגורן לעיר, או ממקום הזול למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבוננו ('תוספתא כפשוטה' עמוד 758).

~ יום רביעי כ' אלול ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שוה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

א. הַפּוֹדָה מַעֲשָׂרוֹ לְעַצְמוֹ²⁴ - בֵּין שֶׁהוּא שְׁלֹו³, בֵּין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. (17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו ודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. (22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (23) בכתב-יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "ברין היה מעשר שני של דמאי, שיפיריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפיריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפיריש, מפני גדרו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפיריש, אף הוא אינו מפיריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. (17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו ודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. (22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (23) בכתב-יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "ברין היה מעשר שני של דמאי, שיפיריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפיריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפיריש, מפני גדרו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפיריש, אף הוא אינו מפיריש [פודה] כל עיקר "ויאכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

ה. הפודה מעשר שני, והיה לו מעשר שני אחר שלא נפדה, אם אין בחומשו²⁶ שווה פרוטה - דיו שיאמר²⁷: הוא וחמשו מחלל על מעות הראשונות; לפי שאי אפשר לאדם לצמצם את מעותיו.

26) של המעשר שלא נפדה. (27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

ו. הפודה מעשר ביתר על דמיו²⁸ - לא נתפסה התוספת למעשר.

28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא מומן גבוה אינו פודהו אלא על שויו)".

ז. בעל הבית אומר²⁹ בסלעו³⁰, ואחר³¹ אומר בסלע

29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. (30) לפדיון המעשר. (31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. (32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". (33) ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה (בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו מן החומש".

ח. מהר להערים³⁴ על פדיון מעשרו. פיצד? אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים ולעבדו העברי³⁵: הא לך³⁶ את המעות האלו ופדה לך בהן המעשר, פדי שלא יוסיף חמשו. אכל לא יאמר לו: פדה לי בהן³⁷. וכן אם אמר לו: פדה לי משלך - אינו מוסיף חמשו³⁸.

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". (35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. (36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. (37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. (38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

ט. אכל לא יתן המעות לפדות³⁹ לבנו ולבתו הקטנים⁴⁰ ולעבדו ושפחתו הנכנענים, מפני שידין פידו⁴¹. נתן לשפחתו העבריה, אם מעשר שני זה מדבריהם, פגזן שהיה מעצין שאינו נקוב - דבריו קמיין; שאמה העבריה קטנה היא, ואין הקטן זוכה לאחריים⁴² אלא בדבר שהוא מדבריהם⁴³.

39) עליהן. (40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. (41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. (42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחריים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. (43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

י. וכן מערים ונותן המעשר מתנה פשהוא בטבלו⁴⁴, ואומר הנותן: הרי הפרות האלו מחללין על מעות שפבית⁴⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דִּינָר וְשִׁלְשָׁה דִּינָרִין שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי - אֵינּוּ מְחֻלָּל הַכֹּל עַל סֵלַע אַחַת; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ חֲצִי דִּינָר פְּרוֹת וְחֲצִי דִּינָר מְעוֹת - מְחֻלָּל שְׁנֵיהֶם עַל דִּינָר אֶחָד.

(55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף – ביחד עם הפירות, מותר. (56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגי רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאינן מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור." (57) שקשה לחללם בפני עצמם. (58) שאפשר לחללם בפני עצמם. (59) שאין מחללים כסף על כסף.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

א. מעות² חלין ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מִכָּן ומִכָּן³ - מה שלקט לקט למעשר⁴, עד שישלם⁵, והשאר חלין⁶. ואם בָּלַל וְחָפַן⁷ או⁸ שלקט מצד אֶחָד⁹ ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. פיצר? היו מאתים מעשר שני ומאה חלין, נתפזרו ובלל¹⁰ וְחָפַן הַכֹּל, נמצאו מאתים ושבעים¹⁰ - הרי מאה ושמונים מהן מעשר, ותשעים חלין. זה הפלל: המתלקטין¹¹ - למעשר שני, והנבללין¹² - לפי חשבון. מתנה¹³ ואומר: אם אלו שפירדי הן המעשר - השאר חלין¹⁴; ואם הן חלין¹⁵ - הרי מעות המעשר בכל מקום שהן מחללין עליהם¹⁶.

(2) מעשר שני פ"ב משנה ה. (3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל-מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא." (4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). (5) "מנין – של מעשר שני" (פירוש המשנה). (6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). (7) כלומר, עירבן יחד ולקטן

(44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. (45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה".

יא. שְׁנֵי אַחִין או שְׁנֵי שְׁתֵּפִינ, [אָב וּבָנוּ]⁴⁶ - פּוֹדִין זֶה לְזֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי, פְּדֵי שְׁלֵא יוֹסִיף הַמֶּשֶׁ. אִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה לְבַעְלָהּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי, הוֹאִיל וְהוּא מְמוֹן גְּבוּהָ כְּמוֹ שְׁבָאָרָנוּ - לֹא קָנָה בַּעַל. לְפִיכָךְ, אִם פָּדָה⁴⁷ - אֵינּוּ מוֹסִיף הַמֶּשֶׁ⁴⁸.

(46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שכן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. (47) על מעות שלו. (48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הַפּוֹדֶה מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁴⁹ לְעַצְמוֹ, וְנָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֲמִשׁ, אִף עַל פִּי שְׁאִין הַחֲמִשׁ מְעַכֵּב וְהָרִי נִתְחַלֵּל - לֹא יֵאָכַל עַד שִׁתֵּן הַחֲמִשׁ, וְאִפְלוּ בְּשִׁבְתָּ. גְּזָרָה שְׁמָא יִפְשַׁע וְלֹא יִתֵּן.

(49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מְעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אִם רָצָה לְצַרְפָּם⁵⁰ בְּדִינָרֵי זֶהָב כְּדֵי לְהִקָּל מִשְׁאֵן - מְצַרְפֵּן. וְאִם צָרְפֵן לְעַצְמוֹ - אֵינּוּ מוֹסִיף הַמֶּשֶׁ, שְׁאִין זֶה דֶּרֶךְ פְּדִיָּה.

(50) לפרטם.

יד. הַפּוֹרֵט סֵלַע מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁵¹, בֵּין בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - לֹא יִצְרַפְנָה⁵² כִּלְהַךְ בְּמְעוֹת נִחְשְׁתָּ⁵³, אֲלֵא בְּשִׁקְלַת מְעוֹת פְּסָף וּבְשִׁקְלַת מְעוֹת נִחְשְׁתָּ⁵⁴.

(51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. (52) יפרטנה. (53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרוט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טו. מִתֵּר לְחַלֵּל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר עִם פְּרוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַכֶּסֶף⁵⁵. וְהוּא⁵⁶ שִׁיְהוּ בְּפִרוֹת פְּחוֹת מִשְׁוֵה דִּינָר⁵⁷; אֲבָל אִם הָיָה בְּהֵן שְׁוֵה דִּינָר⁵⁸ - לֹא יִחַלְלֵם עִם הַכֶּסֶף⁵⁹, אֲלֵא בְּפָנֵי עַצְמוֹ. פִּיצֵד? הֵי לֹא פְּרוֹת שְׁוֵה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כסיין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כסיין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית יוסף אורח-חיים סי' יג. (27) שני המנים. (28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר ניטלו, ואלו אחרים הם.

ד. אָמְרוּ לֹא אָבִינוּ: פִּיס מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי³⁰ לִי בְּבֵית, הַלֵּךְ וּמֵצֵא שָׁם שְׁלֹשָׁה פִּיסִים - הַגְּדוֹל שֶׁבְכֶלֶן מֵעֶשֶׂר³¹, וְהַשָּׂאֵר חֲלִין. וְאֵף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵאכַל מִן הַקְּטָנִים עַד שְׁיַחֲלִלֵם עַל הַגְּדוֹל³².

(29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. (30) פירות מעשר שני, וראה להלן. (31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. (32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

ה. מֵי³³ שֶׁנִּשְׁתַּתְּקָ³⁴, וְאָמְרוּ לֹא: מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁלֵף בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי³⁵, וְהִרְפִּין בְּרֵאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁלֵשׁ פְּעָמִים³⁶, כְּדָרְךָ שֶׁבּוֹדְקִין לְגִטִּין³⁷, וְהִירֵי דְבָרֵינוּ קְנָמִין³⁸.

(33) שם הלכה ח. (34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. (35) כלומר, בלשון שאלה. (36) "שירמוז בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). (37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. (38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ³⁹ לֹא בְּחִלּוּם: מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל אָבִיךָ שְׂאֵתָה מִבְּקֶשׁ הָרִי הוּא בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, אָף עַל פִּי שֶׁמֵּצֵא שָׁם מֵהַ שְׂנֵאָמֵר לֹא - אֵינּוּ מֵעֶשֶׂר⁴¹. דְּבָרֵי חִלּוּמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹדִידִין⁴².

(39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). (40) ראה בתוספתא כפשוטה. (41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. (42) "שפועלת המדמה אף-על-פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות

מלא חפניו. (8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. (9) שוודאי שהפן מחולין וממעשר שני ביחד. (10) שאברו שלשים. (11) מכאן ומכאן, כנ"ל. (12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. (13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). (14) כלומר, ממילא הן חולין. (15) כולן או חלקן. (16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה"ז (תוספות יום-טוב). [ושמא התיירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתיירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

ב. סָלַע¹⁷ שֶׁל מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי וְשֶׁל חֲלִין שְׁנֵי עֶרְבוּ - מְבִיא בְּסָלַע מְעוֹת¹⁸, וְאֶפְלוּ מְעוֹת נַחֲשֶׁת¹⁹, וְאָמְרוּ: סָלַע שֶׁל מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּכָל מִקּוֹם שֶׁהִיא מְחַלֶּלֶת עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוּ; וְאַחַר כֵּן בּוֹרֵר אֶת הַיָּפֶה שֶׁבְּשִׁתְּיָהוּ²⁰ וּמְחַלֶּל הַמְּעוֹת שֶׁל נַחֲשֶׁת עֲלֵיהָ, וְתַחֲזֹר הַסָּלַע הַיָּפֶה לְמֵעֶשֶׂר.

(17) שם משנה ו. (18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התיירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום-טוב). (19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ר"ז). וראה בר"י קורקוס. (20) שמא היא היתה של מעשר שני.

ג. הָאֹמְרוּ²¹ לְבָנוּ: מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּזוּיֵת זֶה, וְנִמְצָא בְּזוּיֵת אַחֶרֶת - הָרִי אֵלּוּ חֲלִין²². אָמְרוּ לֹא: הָרִי שָׁם מְנָה, וְנִמְצָא מְאֵתִים - הַשָּׂאֵר חֲלִין²³. הָרִי שָׁם מְאֵתִים, וְנִמְצָא מְנָה - הָרִי הוּא חֲלִין²⁴. הַנִּיחֵ²⁵ מְנָה מֵעֶשֶׂר וְנִמְצָא מְאֵתִים, מְאֵתִים וְנִמְצָא מְנָה, אֶפְלוּ²⁶ הֵן²⁷ בְּשְׁנֵי פִסִּין - הַכֹּל חֲלִין²⁸.

(21) שם פ"ד משנה יב. (22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. (23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה-שאי-כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. (24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל-פי-זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב-יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. (25) תוספתא שם וביצה שם. (26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כסיין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זכיה ומתנת הלכה זו, וביד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. האומר⁴³ לְבָנָיו: אֶפְלוּ אֶתְּם מִתֵּימִים⁴⁴ אֶל תְּגַעוּ בְּזוּיָת זֶה, וְנִמְצְאוּ שָׁם מְעוֹת - הָרִי אֱלוֹ חֲלִיץ⁴⁵. טָמֵן⁴⁶ מְעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵן, אִם פְּמַעְרִים⁴⁷ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיוֹ, וְאִם פְּמַתְּפוֹן⁴⁸ - דְּבָרָיו קִמְיִין⁴⁹.

(43) תוספתא שם, הלכה י'. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף ס' תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. המוציא⁵⁰ פְּלִיטָה⁵¹ וְכָתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁵². ד' - דְּמָאֵי ט' - טָבֵל ת' - תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָן⁵³. וְאִם⁵⁴ הִיָּה שֶׁל מִתְּכָת ? הוּא וּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָן⁵⁵. שְׁפִין⁵⁶ הֵיוּ פוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשָּׁם בְּשַׁעַת הַסְּפָנָה⁵⁷.

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין) - פירוש (המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. (57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

י. מְעוֹת⁶⁹ הַנִּמְצְאוֹת לְפָנַי סוֹחְרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם⁷⁰ מַעֲשֵׂר; שֶׁחֲזַקְתָּ רַב הָעָם מִבִּיאֵין מְעוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת⁷¹. וְהַנִּמְצְאוֹת בְּהַר הַבֵּית - לְעוֹלָם⁷² חֲלִיץ⁷³; שֶׁחֲזַקְתָּן⁷⁴ מִתְּרוּמַת הַלְּשָׁפָה שֶׁחֲלָלוּם הַגְּזָבְרִין עַל בְּהֵמָה⁷⁵.

(69) שקלים שם. (70) אף בשאר ימות השנה. (71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאזה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחר הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות) - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. (72) אף ברגל. (73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות החושן סימן ר סעיף א). (74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". (75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצורין לו בסדינו", כוונתו בין

זכיה ומתנת הלכה זו, וביד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. האומר⁴³ לְבָנָיו: אֶפְלוּ אֶתְּם מִתֵּימִים⁴⁴ אֶל תְּגַעוּ בְּזוּיָת זֶה, וְנִמְצְאוּ שָׁם מְעוֹת - הָרִי אֱלוֹ חֲלִיץ⁴⁵. טָמֵן⁴⁶ מְעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵן, אִם פְּמַעְרִים⁴⁷ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיוֹ, וְאִם פְּמַתְּפוֹן⁴⁸ - דְּבָרָיו קִמְיִין⁴⁹.

(43) תוספתא שם, הלכה י'. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף ס' תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. המוציא⁵⁰ פְּלִיטָה⁵¹ וְכָתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁵². ד' - דְּמָאֵי ט' - טָבֵל ת' - תְּרוּמָה. ק' - קָרְבָן⁵³. וְאִם⁵⁴ הִיָּה שֶׁל מִתְּכָת ? הוּא וּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ קָרְבָן⁵⁵. שְׁפִין⁵⁶ הֵיוּ פוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשָּׁם בְּשַׁעַת הַסְּפָנָה⁵⁷.

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין) - פירוש (המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. (57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

ט. מְעוֹת⁵⁸ הַנִּמְצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם⁵⁹, אֶפְלוּ דִינְרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמְּעוֹת - הָרִי אֱלוֹ חֲלִיץ⁶⁰, הוֹאִיל וְשׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְּפַדְּיִין בְּכָל יוֹם⁶². מִצְּאָה⁶³ בְּתוֹכָן חֶרֶס וְכָתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הָרִי אֱלוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁶⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁶⁵ בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה⁶⁶; אֲבָל בְּרִגְלָה⁶⁷ - הַכֹּל מַעֲשֵׂר⁶⁸.

(58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ' אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קבו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. **מַעֲשֵׂר שְׁנֵינִי** ⁸⁹ שֶׁל דְּמָאֵי וְשֶׁל וְדָאֵי שְׁנַתְעָרְבוּ 90 - יֵאָכְלוּ פְּחֵמוֹר שְׁבָהֵן ⁹¹.

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חברו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחומר שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומר זה בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם) הלכה ת, וראה בתוספתא כפשוטה). וקעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשים קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחומר שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו בקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחומר שבשניהם, שהרי בקדשי קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

יד. **פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנַתְעָרְבוּ פְּרוֹת חֲלִין** ⁹² - יֵאָכְל הַפֶּל בְּטָהֳרָה ⁹³ בְּמִקּוֹם ⁹⁴ או יִפְדָּה אֶת הַמַּעֲשֵׂר. לְפִיכָף ⁹⁵, אִם ⁹⁶ נִתְעָרְבוּ ⁹⁷ בִּירוּשָׁלַיִם - אֲסוּרִין בְּכָל שָׁהָן כְּמִנְיֵן ⁹⁸; הוֹאֵיל וְהוּא בִירוּשָׁלַיִם ⁹⁹, הָרִי הוּא פְּדָבָר שֵׁישׁ לוֹ מִתִּירִין ¹⁰⁰; וְיֵאָכְל הַפֶּל בְּטָהֳרָה.

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חברו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על-פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במנין", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום-טוב שם, ומשנה-למלך כאן). 99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

טו. **הַזֵּרְעוּ** ¹⁰¹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחַר שְׁנַתְעָרְבוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגְּדוּלִים מַעֲשֵׂר שְׁנֵינִי ¹⁰². זֵרְעוּ קֶרֶם שֵׁיכָנָס - הַגְּדוּלִין חֲלִין ¹⁰³, וְאֶפְלָא ¹⁰⁴ פְּדָבָר שֵׁאִין זֵרְעוּ פְּלָה. וּפּוֹדִין ¹⁰⁵ אוֹתוֹ ¹⁰⁶ בְּשַׁעַת זְרִיעָתוֹ ¹⁰⁷.

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה

בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכוון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמ"ל זק"ש.

יא. **תְּבַחָה** ⁷⁶ שְׁנַשְׁתַּמְשׁ בָּהּ חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְנִמְצָא בְּתוֹכָהּ מַעוֹת: אִם רַב מִנִּיחִין מַעֲשֵׂר ⁷⁷ - הָרִי הַמַּעוֹת מַעֲשֵׂר ⁷⁸; וְאִם רַב מִנִּיחִין חֲלִין - חֲלִין; מְחַצָּה ⁷⁹ לְמַחַצָּה ⁸⁰ - חֲלִין ⁸¹.

76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. 77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. 78) אף-על-פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל-מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. 79) פיסקא זו אינה בברייתא. 80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. 81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי-היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף-משנה).

יב. **מְצָא** ⁸² פְּרוֹת בֵּין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפְרוֹת תְּרוּמָה - יִפְלוּ לְקָרְבָּן ⁸³. מְחַצָּה לְמַחַצָּה - יֵאָכְלוּ פְּחֵמֵי שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וְטֵעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם ⁸⁴ וְהַעֲרַב שְׁמֵשׁ - פְּתוּמָה ⁸⁵; וְאֲסוּרִים לְאוּנָן וְטֵעוּנִים הַבָּאֵת מִקּוֹם - כְּמַעֲשֵׂר ⁸⁶. וְכֵן ⁸⁷ הַמַּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֲלִין לְמַעֲשֵׂר ⁸⁸.

82) תוספתא שם. 83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות וז, ופט"ו מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם-כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנוול בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פ"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

א. פְּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי - אֵינָן נִפְדִּינָן בְּרַחוּק מְקוֹם, אֲלָא אִם פְּנֵי נִטְמָאוּ בְּאֵב הַטְּמֵאָה;⁶ אֲלָא יַעֲלוּ הֵן עֲצָמָן וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם.⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

"פְּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בְּכֶסֶף מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי - אֵינָן נִפְדִּינָן בְּרַחוּק מְקוֹם . . אֲלָא יַעֲלוּ הֵן עֲצָמָן וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם".

יש לבאר הלכה זו להוראה בעבודת האדם ע"פ מ"ש הרמב"ם ש"רוב דיני התורה אינם אלא . . לתקן הדעות ולישר כל המעשים" היינו שבכל מצוה, מלבד לימודה וקיומה, ישנה גם הנשמה הפנימית של המצוה הנוגעת לעניני אמונה, שכל ורגש שיהיו ע"פ דרך התורה.

במעשר שני בכלל, מודגש חיבור המעלה עם המטה, שאף שניתן לאכילת בעלים יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש "המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו". ובזה ישנה הדגשה על התאמתו לדרכי ולבושי הטבע ו"כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו" - "שתהא התבואה מרובה לשאת" אזי - "ונתת בכסף גו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך" והתורה מתחשבת בלבושי הטבע וכשישנו קושי בדרך הטבע לשאת הפירות הרבים לירושלים, ישנה אפשרות לפדותן בכסף ולהעלותו לירושלים.

ובכל זאת, יש בענין זה הגבלה, ש"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני אינן נפדין בריחוק מקום . . אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

משמעותו הפנימית של ציווי זה, שאף שצריך הדבר להעשות בדרך הטבע, הרי אחרי שכבר עשה מעשה אחד להתאימו לדרך הטבע אסור לו להורידו שלב נוסף של ירידה לדרכי הטבע כשם שפירות שנקנו בכסף של פדיון מעשר שני אין לפדותן שוב ואין להורידן למקום נמוך יותר לבושי הטבע אלא שצריכים להשאר בכל תוקף קדושתם ע"י ש"יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

וכיון שאמרה תורה ש"יעלו הן עצמן כו'" אע"פ שעדיין "ירבה ממך הדרך", הרי זו הוכחה שנתנו לו הכוחות הדרושים להתגבר על כל הקשיים ואין צריך לירידה ו"התאמה" נוספת לדרכי הטבע ובוודאי סוף כל סוף יצליח להעלותם לירושלים ולהנות מהם.

יין מלכות ספר זרעים סימן כא מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. (3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן ה"טו. (4) מדרבנן, כדלהלן. (5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (6) במשנה שם: "הלקוח בכסף מעשר שנטמא, יפדה".

בירושלמי שם. (103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף-משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. (104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. (105) תרומות שם. (106) את המעשר. (107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פ"ט) מהלכות מאכלות אסורות הלכה (ב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

טז. מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי¹⁰⁸ בְּטַל בְּרַב. בְּאִיזָה מֵעֵשֶׂר אֲמָרוּ? בְּמֵעֵשֶׂר שְׁנָכְנֵס לִירוּשָׁלַיִם וַיֵּצֵא, וַנִּפְלוּ מְחִיצוֹת¹⁰⁹. שְׁהָרִי אֵין שָׁם מְחִיצוֹת לְהַחְזִירוֹ לָשֵׁם¹¹⁰, וְאִי אֲפִשֶׁר לְפִדְוֹתוֹ מֵאַחַר שְׁנָכְנֵס¹¹¹ וְאֵף עַל פִּי¹¹² שְׁאִין בּוֹ¹¹³ שְׁוֵה פְרוּטָה; וַנִּמְצֵא דָבָר שְׁאִין לוֹ מִתִּירִין, וּבְטַל בְּרַב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת אֲסוּרֵי מֵאֲכָלוֹת¹¹⁴.

(108) ברייתא בבבא מציעא נג. (109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. (110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף-על-פי-כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי-חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. (111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוי'ן מעמוד מו ואילך. (112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאינן המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא-משמע-לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. (113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. (114) פ"טו.

פְּרָק שְׁבִיעִי

(1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאינן לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". (18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירושו המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי זוטא' (הובא ב'ילקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיט הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב הי"ד]. (19) שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחומר. (20) הוא "פרי מפרי", הנזכר כברייתא הנ"ל. (21) הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כברייתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח).

ד. לפיכך אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח²², פמהין ופטריית²³, לפי שאין גדליהם מן הארץ²⁴. ולא²⁵ פרות מחברין לקרקע, ולא פרות שאינן יכולים להגיע לירושלם²⁶, לפי שאינן דומין ליקר וצאן²⁷.

(22) משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. (23) אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). (24) 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריית". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב רנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם כמהין ופטריית, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). [ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במוריסי, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. (25) מס' מעשר שני, שם. (26) אלא ירקבו בדרך. (27) שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנסמכה במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירושו המשנה.

ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. (7) אם לא נטמאו. (8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלוקח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א - ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאוהו חכמים כאילו קנאו בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התיירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, ו'בחזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

ב. ז'ה⁹ חמ"ר¹⁰ ב'לקוח בכסף מעשר¹¹ מפרות מעשר עצמן¹². ואם¹³ נטמא¹⁴ בולד הטמאה מדבריהם¹⁵ - יפדו ויאכלו בירושלם¹⁶.

(9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. (10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מת, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו' ('אור שמח'). (11) שהוא טפל. (12) שהם כעיקר לו. (13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' ובריב"ז. (14) הפירות שלקח בכסף מעשר. (15) ברפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-יג, ובהערות. (16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

ג. אין¹⁷ נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם¹⁸ שגדליו מן הארץ¹⁹, או גדולי גדוליו²⁰ מן הארץ, בגון הפרט²¹ המפורש בתורה: בכקר ובצאן ובין ובשקר.

(17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך, כלל. בכקר ובצאן ובין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"א ה"ג. (43) בידי אדם, כנ"ל. (44) לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שייך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפי"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו - כגרוגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי". הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגרוגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). נראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת "פרדס ישראל" קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגרוגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן שמשמתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגרוגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחיבים עליהם כגרוגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלענין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קורר". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם. (45) תוספתא, שם. (46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). (47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעשה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). (48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). (49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"ד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). (50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ט), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחרובין.

ט. הפפ"ם⁵¹ - אינו נלקח⁵², שאינו אלא למראה⁵³.

ה. הדיבש²⁸ והביצים והחלב - הרי הן פקקו וצאן; שאף על פי שאינן גדולי קרקע, הרי הן גדולי גדוליה.

(28) כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב הי"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות אסורות ה"ג. וחזן מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

ו. התמד²⁹, עד שלא החמיץ - אינו נלקח בכסף מעשר, מפני שהוא פמים³⁰; ומשהחמיץ - נלקח פניין וכשכר³¹. לקח³² עד שלא החמיץ והחמיץ - קנה מעשר.

(29) מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמד, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). (30) שם. (31) בעירובין כז, ב - למדו זאת מיתור המילה "ובשכר". (32) חולין שם: "אמר רבה בר אבוה, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

ז. פמה דברים אמורים³³ בנתן³⁴ שלשה מים³⁵ ומצא פחות מארבעה³⁶; אבל אם נתן שלשה והוציא ארבעה - הרי זה פניין מזוג ונלקח בכסף מעשר³⁷.

(33) שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. (34) בבא-בבא צו, ב. ודף צז, א. (35) שלש מדות מסוימות של מים. (36) ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. (37) אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

ח. לולבי³⁸ זרדין³⁹ והחרובין⁴⁰, עד שלא ימתיקו⁴¹ - אין נלקחין⁴²; אחר שימתיקו⁴³ - נלקחין⁴⁴. אבל⁴⁵ הלוף⁴⁶ והחרדל והתרמוסין⁴⁷ ושאר כל הנכבשים, בין משמתיקו בין עד שלא המתיקו - נלקחין⁴⁸. והקור⁴⁹ - נלקח בכסף מעשר⁵⁰.

(38) תוספתא מעשר שני פ"א ה"ג. (39) קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. (40) כלומר, הלולבים של החרובים. (41) "טעמם (של הלולבים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפיצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. (42) שמחמת מירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולבים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא מִמַּעַט אֲכִילתוֹ⁶⁹ וְאֲכִילתוֹ⁷⁰. שְׁאִינִי⁷¹ אֲוֹכְלִין
אוֹתָהּ אֲלֵא כְּהַנִּים מְעַרְבֵי שְׁמֵשׁ⁷², וּמִתְרַת לְאוֹנֵן⁷³,
וְנֶאֱכַלְתָּ בְּכָל מְקוֹם; וְהַמַּעֲשֵׂר מִתֵּר לְזָרִים וְלִטְבוּל
יּוֹם⁷⁴, וְאִסוּר לְאוֹנֵן⁷⁵. וְאִינוּ נֶאֱכַל אֲלֵא בִירוּשָׁלַיִם⁷⁶;
נִמְצָא מִמַּעַט אֲכִילת מַעֲשֵׂר וְאֲכִילת הַתְּרוּמָה⁷⁷.

67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון.
68) אפילו כהנים (רש"י זבחים עו. ד"ה אין, וה'משנה
ראשונה' כתב כן מדעתו). וראה להלן. 69) של המעשר.
70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני
שהוא ממעט אכילתו", אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם
שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'.
אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה
ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. 71) 'ירושלמי' שם.
72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב.
73) פ"ב מהל' אבות הטומאות ה"ו. 74) שטבל ולא
העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. 75) שם ה"ה.
76) למעלה פ"ב ה"א. 77) וכשם שאין מביאין קדשים
לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל'
פסולי המוקדשין סוף ה"ב.

יב. לֹקְחִין⁷⁸ בְּהֵמָה לְזִבְחֵי הַשְּׁלָמִים מִכֶּסֶף
הַמַּעֲשֵׂר⁷⁹, שְׁהַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְזָרִים⁸⁰. בְּרֵאשׁוֹנָה⁸¹
הָיָה לֹקְחִין בְּהֵמֹת לְאֶכְלָן חֲלִין מִכֶּסֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי,
כְּדֵי לְהַבְרִיחֵם מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ⁸²; גְּזָרוּ בֵּית דִּין, שְׁאִין
לֹקְחִין בְּהֵמָה מִמַּעוֹת מַעֲשֵׂר אֲלֵא לְשָׁלְמִים. אֲבָל
תָּהָה וְעוֹף - לֹקְחִין⁸³, שְׁאִינֵן רְאוּיִין לְשָׁלְמִים⁸⁴.

78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל
אשר תאוו נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמתח
אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט
שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן
(שם כז, ז) שמחה (= 'זובחת שלמים ואכלת שם ושמתח
לפני ה' אלקיך"). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף
שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם.
ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאוו אלא
לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח
בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם
אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן ה"ז. 79) וחלו על
הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר.
וראה להלן ה"ט. 80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי
המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה
מיעוט, אלא מבליע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים
ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן
פ"ח ה"א - 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי
השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, ואם כן
הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית
דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. 81) 'ירושלמי' שם
פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרים לוקחין בהמה לבשר
תאוו, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא
יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי

וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בּוֹ מִנּוֹתְנֵי רִיחַ וּמְרָאָה וְטַעַם, הוֹאִילֵן⁵⁴
וְאִינֵן לְאֲכִילת גּוֹפֵן, אֲלֵא לְטַעַם שְׁנוֹתְנֵין - אִינֵן
נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. לְפִיכָף, רְאִישֵׁי בְשָׂמִים⁵⁵
וְהַפְּלִלִין וְהַקְּשָׁטִין⁵⁶ וְהַחֲלִיתִית⁵⁷ וְחִלּוֹת חֲרִיעֵ⁵⁸ וְכָל
פִּיּוּצָא בְּאֵלֵי - אִינֵן נִלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר.

51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד)
'נרד ורכוכם'. וקוראים לו זאפראן. 52) בכסף מעשר.
53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא
כפשוטה'), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא:
'לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את
הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא
לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן.
54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "יכול שאני
מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר:
בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, [אף כל לאכילת
גופן]. יצאו אלו שאינן לאכילת גופן, אלא לטעם או ריח
שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 55) 'צמחי
הבושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הבושם,
וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הבושם ונרד וכו' וכיצא
באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). 56) מין בושם,
והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. 57) מין פרי חריף.
וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם.
58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין
ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמים" (פירוש המשנה,
עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי
יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו
שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם
ה"ו.

י. הַשְּׁבֵת⁵⁹, אִם לָתֵן טַעַם בְּקִדְרָה - אִינֵה נִלְקַחַת
בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁶⁰; וְאִם⁶¹ לְכַמֵּד⁶² וְכִיּוּצָא בּוֹ, שְׁהוּא
אוֹכֵל גּוֹפָה - נִלְקַחַת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר. עֵרֵב⁶³ מִים
וְמִלַּח, אִם נָתַן לְתוֹכוֹ שְׁמֵן - הָרִי הֵן פְּמוּרִים⁶⁴,
וְלֹקַחַת מֵהֵן בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁶⁵. וּמִבְּלִיעַ דְּמֵי הַמִּים
וְהַמִּלַּח בְּדָמֵי הַשְּׂמִין⁶⁶.

59) הוא "אניס", ראה בפ"ו מהל' תרומות ה"ב.
60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת.
61) נדה, שם. 62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי
חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמד.
63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. 64) הנזכר
בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח), שלוקחין אותו
בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה
למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם
עירב בו יין]. 65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף
כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם.
66) "פירוש, ששה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני
קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם"
(ר"ח עירובין, שם).

יא. אִינֵן⁶⁷ לֹקְחִין⁶⁸ תְּרוּמוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

טז. וכן אין¹⁰¹ לוקחין בהמה¹⁰² בכסף מעשר חוץ לירושלים¹⁰³. ואם¹⁰⁴ לקח: בשוגג¹⁰⁵ - יחזרו הדמים למקומן¹⁰⁶; במזיד תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). וזוהו אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד, הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין עמ' 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

יז. לקח¹⁰⁸ עבדים¹⁰⁹ וקרקעות ובהמה טמאה¹¹⁰, בין במזיד בין בשוגג¹¹¹, אם¹¹² ברח המוכר - הרי זה יאכל¹¹³ פנגד אותן המעות¹¹⁴ בירושלים בתורת מעשר¹¹⁵. זה הפלל¹¹⁶: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה¹¹⁷ מדמי מעשר¹¹⁸, וברח המוכר או מת¹¹⁹ - יאכל פנגדה¹²⁰; ואם היה המוכר קים¹²¹ - יחזרו הדמים למקומן¹²². וכן¹²³ אם הביא עולות¹²⁴ וחסאות ואשמות מדמי מעשר - יאכל פנגדן¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהרי לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזרו בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף ה"ו): "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמיו למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמיו למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח. וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברשותו (למעלה פ"ד ה"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'.

שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן). וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. (82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמקריבים על המזבח. (83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. (84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

יג. אין⁸⁵ לוקחין פרות שביעית בכסף מעשר, לפי שהוא חיב לבער⁸⁶, כמו שיתבאר⁸⁷.

(85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. (86) את פירות השביעית בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פ"א ה"ג). (87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

יד. הלוקח⁸⁸ מים ומלח, או פרות מחברין, או פרות שאינן יכולין להגיע לירושלים⁸⁹ - לא קנה המעשר⁹⁰, אף על פי שצאאו המעות לחלין⁹¹.

(88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. (89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטריית דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיטם. (90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. (91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם ('חזון איש'). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמיו למקומם", כמו בבא השנייה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

טו. הלוקח⁹² פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר: בשוגג⁹³ - פופין את המוכר להחזיר הדמים לבעלים⁹⁴, והן⁹⁵ מעשר פמות שהיו⁹⁶; במזיד⁹⁷ - יעלו הפרות ויאכלו בירושלים⁹⁸. ואם אין מקדש⁹⁹ - יניחם עד שיקברו¹⁰⁰.

(92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמיו למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. (93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (94) ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). (95) המעות. (96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). (97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. (99) כלומר, מזבח ('מעשה רוקח').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעשר, פקע מהן קדושת מעשר, ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. (135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. (136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. (137) מקדושת שלמים, כדין שלמים שהוממו. (138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חזורין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. (139) כלומר, אף-על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). (140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

יט. המתפסים ¹⁴¹ **מעשר** **לשלמים** ¹⁴² - **לא קנו שלמים** ¹⁴³; **שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת מעשר**, **שהמעשר ממון גבוה הוא** ¹⁴⁴. **ואין צריך לומר, אם התפסים המעשר עצמן** ¹⁴⁵ **לשלמים - שלא קנו שלמים** ¹⁴⁶.

(141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. (142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. (143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. (144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. (145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. (146) ודוקא כשהתפסים מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברב"ז.

כ. האוכל ¹⁴⁷ **מעשר שני בתורת חלין** ¹⁴⁸, **אפלו במיזיד** ¹⁴⁹: **אם פרות המעשר עצמן אכל - יצא ידי שמים** ¹⁵⁰; **ואם פספס מעשר אכל** ¹⁵¹ - **יחזרו דמים למקומם ויעלו ויאכלו פירושלים** ¹⁵², **או יאכל פנגדן פירושלים, אם אין יכול** ¹⁵³ **להחזיר את הדמים**.

(147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב'ירושלמי' שם פ"א ה"א. (148) כלומר, חוץ לירושלים. (149) 'ירושלמי' שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל

(116) משנה, שם. (117) כגון עבדים וכיוצא בהם. (118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. (119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' משנה ראשונה' שם. (120) כנ"ל. (121) לפנינו ולא ברחו. (122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקדמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפנינו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. (123) משנה, שם. (124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". (125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

יח. לקח ¹²⁶ **חיה לזבחי שלמים** ¹²⁷, **ובהמה** ¹²⁸ **לבשר תאונה** ¹²⁹ - **הרי זה** ¹³⁰ **כמי שקנה שור לחרישה** ¹³¹, **ולא קנה** ¹³² **שלמים** ¹³³. **לקח** ¹³⁴ **בהמה לשלמים** ¹³⁵ **ונפל בה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר** ¹³⁶, **ופודה אותה** ¹³⁷ **ואין** ¹³⁸ **הדמים מעשר. ואף על פי כן** ¹³⁹, **אם פדאה לעצמו** ¹⁴⁰ - **מוסיף המש**.

(126) שם, מ"ד. (127) "וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). (128) תמימה הראויה לשלמים. (129) שאסור לעשות כן (למעלה הי"ב). (130) מנחות פב, א - בשם רבה. (131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדושת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאונה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדין וכתורה, אבל בלוקח שלא כדין, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאונה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רב"ז ו'משנה ראשונה' שם. (132) אולי צ"ל "ולא קנו". (133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". (134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דמי העור בדמי הבשר. (7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה.

ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות⁸ במקום שדרפס להמכר סתומות⁹ ממי שאינו תגר - יצא הקנן לחלין¹⁰. לפיכך¹¹ צריך¹² המוכר לפתח ראשי הפדים¹³, פדי שלא יצא הקנן לחלין¹⁴. ואם רצה¹⁵ להמיר על עצמו ולמפר במדה¹⁶ - יצא הקנן לחלין¹⁷.

(8) אבל פתוחות, לא יצא הקנן לחלין. (9) אבל הלוקח במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנן לחלין. (10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו. (11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקננים לחלין. (12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו: "מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי שהצריכו גם לערות את היין. (13) ומדובר במקום שדרכה להימכר סתומות כנ"ל, ובוזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף המעשר גם עבור הכדים. (14) וכל זה כדי שיתרבה המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנן, ונראה שהוא הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני עצמו, כדי שלא יצא לחלין. (15) המוכר שאינו תגר. (16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות יין ממה שהוא משלם עבורו. (17) אף על פי שהוא פותח את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקננים.

ג. לקח פתוחות¹⁸ או סתומות¹⁹ במקום שדרפס להמכר פתוחות²⁰, או שלקח מן התגר שמוקדקדק במקירתו - לא יצא הקנן לחלין²¹. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי²² - לא יצאו דמי הפלי לחלין²³.

(18) שאז נמכר הקנן לחוד. (19) והמוכר אינו תגר. (20) שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני עצמו. (21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור הקנן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. (22) שמניחים הסלים בתוכו. (23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל הסלים יצאו לחלין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן - יצאו קלפתן לחלין²⁴. לקח חותלת²⁵ של תמרים - יצא החותלת לחלין²⁶. קפה של תמרים, אם דרוסות²⁷ - יצאו הקפות²⁸ לחלין²⁹, ואם לאו - לא יצאו לחלין³⁰.

(24) שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר. (25) סל. (26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי תאנים וענבים. (27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת דריכתן, וצריכות לו. (28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון

מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). (150) בירושלמי ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדוייקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד ('תוספתא כפשוטה'). וכן היא הגירסה הנכונה (כסף-משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהש"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. (151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על הירושלמי שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. (152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלו ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילמם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלם לירושלים. (153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

~ יום חמישי כ"א אלול ~

פרק שמיני

(1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאל קנניו לאותו מעשר. צבי שלקחו בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

א. הלוקח פהמה לזבחי שלמים ותייה לבשר תאנה² ממי שאינו תגר ואינו מדקדק³ - יצא העור לחלין⁴, אפלו היו דמי העור מרבין על דמי הבשר⁶. אכל הלוקח מן התגר - לא יצא העור לחלין⁷.

(2) וכדין וכתורה עשה. (3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנן לחולין) כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור והקנן). ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שיודע דמי הבשר והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא יצאו לחולין)". (4) כלומר, אינו מקפיד על העור. (5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. (6) שנבלעים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"א אלול - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִפְדָּה פְּשָׁר פְּרוֹת שְׁנַטְמָאוֹ⁵². הַמְנִיחַ דִּינָר מֵעֶשֶׂר
שְׁנֵי לְהִיּוֹת אוֹכַל כְּנֻגְדָּו⁵³ עַד שְׁנֵיצָא לְחֻלִּין⁵⁴,
וְהִיחַ הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשְׂרִים מְעָה⁵⁵, אֲכַל עָלָיו
בְּעֶשֶׂר מְעָה⁵⁶ וְהוֹזִיל⁵⁷ הַמְּעוֹת לְאַחַר זְמַן וְהָרִי
הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מְעָה⁵⁸ - צְרִיף לְאַכֹּל⁵⁹
עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מְעָה וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחֻלִּין⁶⁰.
הוֹקְרוּ הַמְּעוֹת וְהָרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מְעִין -
אוֹכַל עָלָיו בְּחֻמֶּשׁ מְעִין⁶¹ וְאַחַר כֶּף יֵצֵא לְחֻלִּין.

(49) לבשר תאוה. (50) "שאינ פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח היה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (52) שהם נפדים. (53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבדינר על הפירות. (54) כלומר, כשיאכל פירות בשוויו של כל הדינר. (55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוף לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציא חוץ לחומת ירושלים. (58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנתורו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין. (60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז יימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

ז. הַלּוֹקֵחַ⁶² פְּרוֹת⁶³ בְּסֻלַּע שֶׁל כֶּסֶף מֵעֶשֶׂר, וּמִשָּׁף
הַפְּרוֹת⁶⁴ וְלֹא הַסְּפִיק לְתַן הַסֻּלַּע⁶⁵ עַד שֶׁהוֹקְרוּ
הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בַּשְּׂתִים - הָרִי זֶה מְפָרִישׁ עָלֵיהֶן סֻלַּע
בְּלִבָּד⁶⁶; שְׁנֵאַמְר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בְּנִתְיַנָּה
הַכֶּסֶף קוֹנְהוֹ⁶⁷, וְהַשְּׂכָר לְמַעֲשֵׂוֹ⁶⁸.

(62) והמדובר בלוקח בירושלים. (63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובוזה

רבים. (29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד עליהן. (30) ודינן כדין הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף ההלכה הקודמת.

ה. מִי שֶׁהִיחַ לוֹ יַיִן³¹ שֶׁל מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי³², וְהִשְׁאִיל
קְנָקְנִיו לְאוֹתוֹ מֵעֶשֶׂר³³, אִף עַל פִּי שְׁסֹתֶם אֶת פִּיהֶם³⁴
- לֹא קָנָה מֵעֶשֶׂר אֶת הַקְּנָקְנִים³⁵. כִּנְס הַיַּיִן³⁶ לְתוֹכָן
סֹתֶם³⁷, אִם קָרָא שֵׁם וְעִשָּׂהוּ מֵעֶשֶׂר³⁸ עַד שֶׁלֹּא סֹתֶם
אֶת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מֵעֶשֶׂר אֶת הַקְּנָקְנִים³⁹; וְאִם
מִשְׁסֹתֶם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעִשָּׂהוּ מֵעֶשֶׂר - קָנָה מֵעֶשֶׂר
אֶת הַקְּנָקְנִים⁴⁰. הַפְּקִיד לְתוֹף הַתְּנַקֵּן רְבִיעִית חֻלִּין⁴¹, או
שְׁפַנְס⁴² לְתוֹכָן שְׁמֹן⁴³ או חֲמִין או צִיר⁴⁴ או דְּבֶשׂ שֶׁל
מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי סֹתֶם⁴⁵, בֵּין⁴⁶ מִשְׁסֹתֶם⁴⁷ בֵּין עַד שֶׁלֹּא
סֹתֶם - לֹא קָנָה מֵעֶשֶׂר אֶת הַקְּנָקְנִים⁴⁸.

(31) דווקא יין. (32) שעשאו מעשר שני על יין אחר. (33) אמר במפורש שהם מושאלים לחולין בהם מעשר שני. (34) של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם ייפתחו הקנקנים. (35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם, ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. (36) שהוא עתה יין מעשר שני. (37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני. (38) על יין אחר. (39) אף שלאחר הסתימה צריך היין לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם. (40) שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא שאין הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין ישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. (41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר שסתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (42) בתוספתא שם: "כמי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". (43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. (45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (46) שקרא שם. (47) את פי הקנקנים. (48) שכל אלו אינם כיון הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדיו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

ו. צְבִי שֶׁלְקָחָו⁴⁹ בְּכֶסֶף מֵעֶשֶׂר וְנָתַן - יִקְבֵר
בְּעוֹרוֹ⁵⁰. לְקָחוּ חֵי וְשִׁחְטוּ⁵¹ וְנִטְמָא - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַעֲשֵׂר שְׁנֵי חוּץ לְיְרוּשָׁלַיִם⁸¹ - אֹמֵר: הָרִי הַמְּעוֹת הֵם מַחְלָלִין עַל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ; וַיֹּאכְלֵם שָׁם⁸² בְּטֶהְרָה, וַיֵּצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֵלֶין בְּמִקְוֵי מִן⁸³.

(81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (82) בירושלים. (83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

יֵא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּיְרוּשָׁלַיִם, וַיֵּשׁ לוֹ פְּרוֹת⁸⁴ חוּץ לְיְרוּשָׁלַיִם - אֹמֵר⁸⁵: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ מַחְלָלִין עַל פְּרוֹת הֵם; וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֵלֶין, וַיֵּעָלוּ הַפְּרוֹת וַיֹּאכְלוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם⁸⁶. שְׂאִינוּ צָרִיךְ לְהִיּוֹת הַמְּעוֹת וְהַפְּרוֹת בְּמִקְוֵי אֶחָד בְּשַׁעַת הַחֵלֶין.

(84) חולין. (85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (= בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בְּיְרוּשָׁלַיִם וְצָרִיךְ לָהֶם⁸⁷, וַיֵּשׁ לְחֶבְרוֹ פְּרוֹת חֲלִין⁸⁸ שְׂרוּצָה לְאֶכְלֵן⁸⁹ - אֹמֵר לְחֶבְרוֹ: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ מַחְלָלִין עַל פְּרוֹתֶיהֶן. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפְּרוֹת לְקוֹחוֹת בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וַיֹּאכְלוּ אוֹתָם חֶבְרוֹ בְּטֶהְרָה⁹⁰ וְלֹא הִפְסִיד בָּלֶחֶם⁹¹, וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֵלֶין.

(87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. (88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. (90) כדין פירות שנגנו בכסף מעשר שני. (91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹²? בְּשֶׁהָיָה חֶבְרוֹ בְּעַל הַפְּרוֹת חֶבְרוֹ⁹³; שְׂאִין מוֹסְרִין פְּרוֹת שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל וְדָאֵי אֶלָּא לְחֶבְרוֹ⁹⁴. לְפִיכָה⁹⁵, אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שָׁל דְּמָאֵי - אֹמֵר בֵּין אֶף לְעַם הָאֶרֶץ⁹⁶. וּמִתָּר לְחֵלֶין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁹⁷ עַל פְּרוֹת⁹⁸ עִם הָאֶרֶץ וְעַל מְעוֹתֵיהֶן⁹⁹, וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שְׂמָא שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵם¹⁰⁰.

נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (68) כלומר, כל הפירות, ששוים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

ח. מִשְׁךְ פְּרוֹת בְּשֶׁתֵי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לָתֵן הַמְּעוֹת עַד שֶׁהוֹזְלוּ הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסָלַע - אֵינוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן⁶⁹ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶלָּא סָלַע אַחַת⁷⁰, וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סָלַע שְׁנֵי מִן הַחֵלֶין⁷¹ וְנוֹתֵן לְמוֹכְרָהּ⁷². וְאִם הָיָה הַמוֹכֵר עִם הָאֶרֶץ⁷³ - הָרִי זֶה מִתָּר לָתֵן סָלַע שְׁנֵי מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל⁷⁴ דְּמָאֵי⁷⁵. נִתֵּן לוֹ⁷⁶ סָלַע שָׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לְמִשְׁךְ הַפְּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בְּשֶׁתֵי סָלָעִים - מָה שֶׁפָּדָה פָּדָה⁷⁷, וְהִדִּין בִּינֵיהֶן⁷⁸.

(69) כלומר, אינו מחלל עליהם. (70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי פחות משווי של חולין. (72) שהרי לענין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזולזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (75) אבל של ודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של ודאי לעם הארץ. (76) הלוקח המוכר. (77) כלומר, השכר למעשר, כי הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. (78) כלומר, לענין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

ט. נִתֵּן לוֹ סְלָעִים שְׁתֵי שָׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לְמִשְׁךְ הַפְּרוֹת עַד שֶׁחֶזְרוּ לְהִיּוֹת בְּסָלַע - מָה שֶׁפָּדָה פָּדָה⁷⁹, וּמִדַּת הַדִּין בִּינֵיהֶם. שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי - פָּדָתוֹ הִיא מְשִׁיכָתוֹ⁸⁰.

(79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת חֵלֶין בְּיְרוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולרבעי, ומאימתי מונין להם. העלין והלולבין והגפנים אם מותרין בערלה וברבעי.

א. נטע רבעי² - הרי הוא קדש; שְׁנָאֵמֶר: ובשנה הרביעת יהיה כל פריו קדש הלולים ליה. ודינו להאכל בירושלים³ לבעלי⁴, כמעשר שני⁵. וכשם שאין מעשר שני בסוריא⁶, כך אין נטע רבעי בסוריא⁷. ובנטע רבעי הוא אומר: ואיש את קדשו לו יהי; שאין לה קדש שלא נתפרש דינו בתורה למי שהוא⁸ חוץ מנטע רבעי⁹.

2) נטיעה בת ארבע שנים (פרה פ"א משנה א). ובברכות לה. אמרו: "רבי חייא ורבי שמעון ברבי: חד תני כרם רבעי, וחד תני נטע רבעי (כל פירות האילן בתורת רבעי - רש"י) ופסק רבינו כמאן דאמר "נטע רבעי". וראה במראה הפנים לברכות, ראש פ"ו ד"ה רבי חייא. 3) כן הוא בספרי פרשת נשא (לבמדבר ה, י), וראה במעשר שני פ"ה משנה ב. 4) כן הוא בספרי שם, ובספרא פרשת קדושים פרשה ג הלכה ט. וראה בספר המצוות, עשה קיט. 5) למעלה פ"ב הלכה א. כן הוא בספרי שם. 6) ראה למעלה פ"א הלכה יד. 7) שהרי הוקש למעשר שני (ירושלמי פאה פ"ז הלכה ה, ומעשר שני פ"ה הלכה ב). 8) כלומר, למי שהוא צריך להתן. 9) בספר המצוות שם, כתב רבינו: "ולשון ספרי, ואיש את קדשו לו יהי, משך הכתוב כל הקדשים ונתנם לכהן, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי, שיהיו לבעלים".

ב. הרוצה לפדות נטע רבעי - פודהו, כמעשר שני¹⁰. ואם פדהו לעצמו - מוסיף המש¹¹. ואין פודין¹² אותו עד שיעגיע לעונת המעשר; שְׁנָאֵמֶר: להוסיף להם תבואתו - עד שיעשה תבואה. ואין פודין אותו במחבר¹³, כמעשר שני¹⁴. והרי הוא ממון גבוה¹⁵, כמעשר¹⁶. לפיכך¹⁷ אינו נקנה במתנה¹⁸, אלא אם נתנו בסרי¹⁹. ודינו בשאר הדברים - לענין אכילה ושתייה ופדיה - כמעשר²⁰.

10) ספרי שם. 11) מעשר שני פ"ה משנה ג, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. וראה למעלה בפ"ה הלכה א. 12) ספרא שם הלכה י: "תבואתו, מלמד שאין נפדין אלא תבואה. מכאן אמרו אין פודין את הרבעי עד שיבוא לעונת המעשרות". וראה למעלה פ"ב מהלכות מעשר הלכות ג-ה. ובירושלמי ערלה סוף פרק א: "תני, פרי אתה פודה, ואין אתה פודה לא בוסר ולא פגים". ובוסר הם ענבים שאין חרצין שלהם נראה מבחוץ (למעלה שם - 'תוספות יום-טוב' מעשר שני שם, משנה ה בסוף דבריו). או כל זמן שלא הגיעו לכפול הלבן (שם בתחילת דבריו, וראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד). 13) תוספתא מעשר שני פ"ה סוף הלכה יט: "הכל מודים (בית-שמאי ובית-הלל), שאין פודין (נטע רבעי) במחבר לקרקע". וכן משמע בירושלמי שם הלכה ב. 14) שאינו במחבר, כמפורש בתרומות פ"א משנה ה, ובביכורים פ"ב משנה ד. ואם כן, אפילו בדיעבד

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חבירו. 93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. 94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת תומאה. 95) לפי שלא אסרו לומר לחבירו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. 96) כלומר, מחלל על פירותיו. 97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. 98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. 99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". 100) "ואין קודש פודה קודש".

יד. המניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו¹⁰¹ והולך - פיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו אלא פחות מפרוטה יצא לחלין. במה דברים אמורים? בשל דמאי¹⁰²; אבל בשל ודאי - לא יצא לחלין עד שישאר ממנו פחות משהו פרוטה אחר שמוסיפין את החמש, כגון שנשאר ממנו פחות מארבעה חמשי שוה פרוטה¹⁰³.

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. 102) שאינו מוסיף עליו חומש. 103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבר, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

טו. טמאין וטהורין שהיו אוכלין או שותין¹⁰⁴ כאחד בירושלים, ורצו הטהורין להיות אוכלין מעשר שני שלהם - מניחין סלע של מעשר שני ואומרים: כל שהטהורים אוכלים ושותין - סלע זו מחלל עליו. ותצא הסלע לחלין, שהרי אכלו ושתו בשויה בטהרה¹⁰⁵. ובלבד שלא יגעו הטמאים במאכל, שלא יטמאוהו.

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל תומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שמטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכד אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. [וצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. 105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזרו הדמים למקומן].

פרק תשיעי

1) יבאר שנטע רבעי הוא קודש, והיכן דינו להאכל, ואם פודים אותו במחבר. אם משנים אותו מברייתו ואם מפרישין ממנו תרומה ומעשרות. שמהלך יום מעלים כרם רבעי לירושלים. וכיצד פודין אותו. מי שהיה לו נטע רבעי בשנת השמיטה או בשני הערלה. אימתי הוא ר"ה לערלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפטור מן התרומות ומן המעשרות, ראה בר"ש לתרומות פ"א משנה ה.

ה. עֲנָבִים³³ שֶׁל פָּרֶם רְבָעִי³⁴ - הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין³⁵, שִׁיְהִי עוֹלָיִן³⁶ לִירוּשָׁלַיִם מִהַלֵךְ יוֹם לְכָל צֵד, כְּדִי לְעֵטֶר³⁷ שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפִרוֹת³⁸. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ³⁹ - נִפְדָּה אֶפְלוֹ סְמוּךְ לַחֻמָּה. וְשָׂאֵר כָּל הַפְּרוֹת⁴⁰ - אֶפְלוֹ בְּזִמְן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִפְדִּין סְמוּךְ לַחֻמָּה.

33 שם משנה ב, ותוספתא שם הלכה יד, והדגיש רבינו "ענבים", מפני שביתר הפירות לא תקנו, ראה להלן בסוף ההלכה. 34 לא התקינו אלא ברבעי ולא במעשר שני, ראה להלן בסוף ההלכה. 35 בביצה ה: "והא כרם רבעי דרבנן (זה שהוצרך להעלות הפירות עצמן - רש"י)".

36 הפירות עצמם, ולא יפדם במעות. 37 שם. ותוספתא מעשר שני שם. 38 כלומר, ימכרו אותם לבעלי החנויות והם ימכרו אותם בשוק. ואף-על-פי שמעשר שני אסור במכירה (למעלה פ"ג הלכה יז) והוא-הדין לרבעי (וכן מפורש בקידושין נד: שאפילו במתנה אסור, וראה במשנה ראשונה שם) - כל זה אינו אלא למכרם בקדושתם, אבל לפדותם ולעשותם חולין אינו אלא אסור מדרבנן. ראה בבבא מציעא נג: "שמחיצה לקלוט - דרבנן". ומשום עיטור שוקי ירושלים בפירות, התירו חכמים (תוספתא כפשוטה). ועיין רע"ב שם. 39 והעיר ניתנה ביד האויבים - לא חששו לעטרה בפירות (פירוש המשנה). והנה במשנה: "ומשחרבו הפירות (בירושלים) התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה (כלומר, החזירו את הדין לקדמותו, שאין צורך להעלות הפירות עצמם לירושלים) וכו'. רבי יוסי אומר, משחרב בית המקדש היה התנאי הזה וכו'". והביא רבינו כרבי יוסי והשמיט דברי תנא-קמא, ועיין תוספות יום-טוב שם, ומראה הפנים לירושלמי שם הלכה ב ד"ה כרם. 40 בתוספתא (שם פ"ה הלכות יד-טו): "ושאר כל האילן, הרי זה נפדה סמוך לחומה - ושאר כל האילן נטע רבעי כמעשר שני". וטעם החילוק בין שאר הפירות לענבים, מצאנו בירושלמי שם: "אמר רב הילא, בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים, ולא היו ענבים מצויות, התקינו שיהו עולין (הענבים) לירושלים מהלך יום לכל צד וכו'". הרי שמיעוט הפירות בירושלים, היה מחמת הנסכים. ואם כן, אין זה אלא בענבים ולא בשאר הפירות. ומה שלא התקינו כן גם במעשר שני, הוא, מפני שענבים שסתמם עומדים ליין, אין מפרשים מהם תרומות ומעשרות, לכתחילה, אלא לאחר שייעשו יין ותיגמר מלאכתם (ראה למעלה פ"ה מהלכות תרומות, הלכות ד, ו, יח). ואין עיטור שוקי ירושלים אלא בפירות, ולא ביין, ראה צל"ח לביצה שם.

ו. בַּיְצָד⁴¹ פּוֹדִין נֹטֵעַ רְבָעִי? מִנִּיחַ אֶת הַסֵּל⁴² עַל פִּי שְׁלֹשָׁה⁴³, וְאוֹמְרִין⁴⁴ פְּמָה⁴⁵ אֲדָם רוֹצֵה לְפָדוֹת לוֹ בְּסֵלֶע⁴⁶ עַל מְנַת שְׂיֹצִיא יְצִיאֹת הַשּׁוֹמְרִים וְהַחֲמָרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ. וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת הַשֹּׁעֵר⁴⁷, מִנִּיחַ אֶת הַמְּעוֹת וְאוֹמֵר: כָּל הַנְּלַקֵּט

אינו פדוי, ולא כדעת הר"ש במעשר שני שם משנה ה. 15 מע"ש שם, כבית-הלל. 16 ראה למעלה פ"ג הלכה יז. 17 כלומר, לפי שהוא ממון גבוה. 18 ראה למעלה שם. 19 בקידושין נד: "תא שמע, הפודה נטע רבעי שלו מוסיף עליו חמישיתו, בין משלו בין שניתן לו במתנה. מני, אילימא רבי מאיר (הסובר, מעשר שני ממון גבוה הוא), מי מצי יהיה ליה (במתנה), והא גמרי קודש קודש ממעשר, וכו'. לעולם רבי מאיר, והכא במאי עסקינן, כגון דיהיב כשהוא סמדר (כשהענבים ניכרים, לאחר שנפל הפרח - רש"י)". הרי שרק סמדר אינו פרי, אבל בוסר שהוא גדול מסמדר הרי הוא פרי. ורבינו סמך על הירושלמי והספרא שהובאו למעלה. וראה להלן הלכה יג וצ"ע. ועיין מאירי לקידושין שם (עמ' 862) ובכסף-משנה וחזון-איש. 20 שהרי הוקשו זה לזה, כנ"ל.

ג. וְהַפּוֹדָה²¹ פָּרֶם רְבָעִי - רְצָה פּוֹדָהּ עֲנָבִים²², רְצָה פּוֹדָהּ יֵיִן. וְכֵן הַזֵּיתִים²³. אֲבָל²⁴ שְׂאֵר הַפְּרוֹת - אֵין מְשַׁנֵּין אוֹתָן מִבְּרִיתָן²⁵.

21 תוספתא מעשר שני שם. 22 כבית-הלל, ולא כבית-שמאי, שאין פודים אותו ענבים אלא יין, שגם שומת הענבים ידועה, ולא יבואו לזולזל בשומא שלהם. וראה בתוספתא כפשוטה. 23 שהרי מותר לעשות מזיתים, שמן, כמפורש בתרומות פ"א משנה ג. 24 תרומות שם. 25 "שאסור לו להחזיר האוכל משקה, כשהאוכל אוכל של תרומה (פ"א מהלכות תרומות הלכה ב) או של מעשר שני, אלא הזיתים והענבים בלבד, למאמר השם יתברך, כל חלב דגן תירוש ויצהר. ותירוש הוא היין, ויצהר הוא השמן, וקראו הכתוב ראשית, כמו שקרא הביכורים ראשית וחייב אותה בתרומה, ולפיכך מותר להוציא מהם משקה בין שיהיו תרומה או מעשר שני" (פירוש המשנה שם). ולמדו נטע רבעי ממעשר שני בגזירה-שוה, כנ"ל.

ד. פָּרֶם רְבָעִי²⁶ - אֵין לוֹ לֹא שְׂכָחָה²⁷ וְלֹא פָּאָה²⁸ וְלֹא פָּרֻט²⁹ וְלֹא עוֹלָלוֹת³⁰. וְאֵין מִפְּרִישֵׁין מְמַנּוּ תְרוּמָה וּמַעֲשָׂרוֹת³¹, בְּשֵׁם שְׂאֵין מִפְּרִישֵׁין מִמַּעֲשֵׁר שְׁנַיִם³²; אֲלֵא כָּלוּ עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדָּה וַיַּעֲלוּ הַדָּמִים וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׁר.

26 מעשר שני שם, ופאה פ"ז משנה ו, כבית-הלל ולא כבית-שמאי. 27 ראה בפ"ה מהלכות מתנות עניים. 28 ראה שם פ"א. 29 שם פ"ד הלכה טו. 30 שם הלכה יז. ונקט רבינו "כרם רבעי", מפני שבכרם ישנן ארבע מתנות אלו לעניים, ראה שם פ"א הלכה ז. 31 "לפי שהוא ממון גבוה" (פירוש המשנה). וראה בירושלמי שם סוף הלכה ב, ובמשנה: "בית-שמאי אומרים יש לו (לכרם רבעי) פרט ויש לו עוללות, והעניים פודין לעצמן. ובית הלל אומרים, כולו לגת". ואף-על-פי שלא נזכר במשנה אלא שכרם רבעי פטור מפרט ועוללות, כיון שאמרו בית-הלל: "כולו לגת", משמע שפטור מכל המתנות כמעשר שני (תוספות אנשי שם, לפאה שם). 32 שהקדימו בשבילים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁפְרָשׁוּ מִמֶּנּוּ⁶⁷. שְׂאֵם צֵינוּ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה, שְׂמָא יִתְפָּרֵף⁶⁸; שְׂאֵסוֹר עֲרֵלָה חֲמוֹר הוּא, שְׂהִיא⁶⁹ אֲסוּרָה בְּהִנְיָה⁷⁰. וְהַצְנוּעִין⁷¹ הֵיוּ מְנִיחִין אֶת הַמְּעוֹת⁷² בְּשֵׁנָת שְׂמֻטָּה⁷³ וְאוֹמְרִין: פֶּל הַגְּלָט⁷⁴ מִפְּרוֹת רִבְעֵי אֱלוּ מְחֻלָּל⁷⁵ עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוּ; שְׂהָרֵי אֵי אֶפְשָׁר לְפָדוֹתוֹ מִבְּחֻבָּר, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנִי⁷⁶.

(57 שם, משנה א. 58) במשנה: "כרם רבעי", ורבינו פסק (למעלה הלכה א) כמאן דאמר "נטע רבעי". (59 שם, כרבן שמעון בן גמליאל. 60) שכל הפירות הפקר. אבל בשאר השנים, שהנוטל מן הפירות הוא גזול, אין צורך לציין, אלא "הלעיטהו לרשע וימות" (בבא קמא סט.), כלומר: "אין לנו לעשות תקנה לגזולן שלא יבוא לידי מכשול, לפי שעוון הגזולנות יותר גדול" (פירוש המשנה). (61) לסמנו. (62) "תלותיות [גושים של עפר] מן האדמה" (פירוש המשנה). (63) שעד אז אסור הוא באכילה, אף על-פי שעוד לא נכנס לירושלים, ראה למעלה פ"ב הלכה ו, שלוקה על זה מכת מרדות, ושיש אומרים שעבר גם בעשה. (64) שם. (65) בשלש השנים הראשונות לנטיעות. (66) "הוא הטיט השרוף" (פירוש המשנה). (67) כלומר, מן נטע הערלה. (68) [מקורו בירושלמי (מעשר שני פ"ה הלכה א) "כרם רבע מציינים אותו בקוזות אדמה שהוא לשעה (ומפרש רבינו שהציון אינו אלא לשעה, שהוא עשוי להתפרר), ושל ערלה בחרסית בחיזורא שהוא יותר מיכן" (כלומר, הציון הזה מחזיק יותר), וראה במפרשים] ובכבלי בבא קמא סט. אמרו בזה: "כרם רבעי היו מציינין אותו בקוזות אדמה. סימנא כי אדמה, מה אדמה איכא הנאה מינה, אף האי נמי כי מפרקא שרי לאיתהנויי מינה". אבל יש אומרים כי אין זה מגוף הגמרא, אלא הוספה היא מבעל הלכות גדולות (העמק שאלה לשאלות פרשת קדושים שאילתא ק אות טז). (69) כלומר, הערלה. (70) למעלה פ"ג מהלכות מאכלות אסורות הלכה י, ולהלן פ"ג הלכה כ. ורוצה למעט אסור נטע רבעי שהוא קל ממנו, שאינו אסור אלא באכילה ולא בהנאה (כמפורש בפירוש המשנה לערלה פ"א משנה ח - שער המלך להלכות מאכלות אסורות שם הלכה טז). [ומה שכתבו התוספות (קידושין לח. ד"ה והוא-הדין) שרבעי אסור בהנאה - אינו אלא ביחס לאיסור חדש, שאינו אסור אלא באכילה אבל מותר הוא בכל ההנאות שבעולם. ואילו רבעי, שדינו כמעשר שני (למעלה הלכה א), אסור להוציאו בשאר צרכיו, כגון ליקח בו כלים ובגדים ועבדים, כשם שאסור במעשר שני (למעלה פ"ג הלכה י), ואין הבדל בזה בין אם נמצא בירושלים ובין אם הוא חוצה לה. וראה בשער המלך שם, ובהעמק שאלה שם). (71) משנה שם. והם "בני אדם שהם מדקדקים על עצמם בדת" (פירוש המשנה). (72) כלומר, מעות חולין. ולא היו מסתפקין בקוזות אדמה - שמה יתפררו. (73) שיד הכל שוה, אבל בשאר שני שבוע - "הלעיטהו לרשע וימות", כנ"ל, וראה בבבא קמא שם בתוס' ד"ה והצנועין. (74) בינוני נפעל, שהוא מתפרש גם הווה גם עתיד וגם עבר. וכאן הפירוש, עתיד. כלומר, כל מה

מְחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת אֱלוּ⁴⁹ מְשַׁעַר כֶּף וְכֶף סֻלִים בְּסֻלְעֵי⁵⁰. וּבְשִׁבְעֵיטָה⁵¹ פּוֹדְהָי⁵² בְּשִׁוּיוֹ⁵³, שְׂאֵין שֵׁם לֹא שׁוֹמְרִים וְלֹא פּוֹעֲלִים⁵⁴. וְאִם⁵⁵ הִיָּה הַפְּקָר⁵⁶ - אֵין לוֹ אֵלָא שְׂכָר לְקִיטָה בְּלִבָּר.

(41) שם משנה ד. (42) עם פירות רבעי, לשער בו, כדלהלן. ויש מפרשים סל ריק, ומשערים על פי כמה הוא שוה, אם הוא מלא (תפארת ישראל). (43) אנשים, הבקאים בשומא. ויש אומרים שבענין זה אין סומכים על שלשה תגרים ואחד גוי וכו', כמו שאמרו במעשר שני, ראה למעלה פ"ד הלכה כ (ר"י קורקוס). ולא חלק רבינו בין אם דמי הפירות ידועים או אינם ידועים, כמו שחילק למעלה שם לענין מעשר שני. וטעם הדבר הוא, שמעשר שני כיון שאין מפרשין אותו במחבור, ואף בתלוש אין חיובו חל אלא-אם-כן ראה פני הבית, ולכן כל ההוצאות על השומרים, החמרים והפועלים, אינם על חשבון המעשר, שם הלכה כב, אבל פירות נטע רבעי, שקדושים בעודם מחוברים באילן אין ההוצאות על חשבון המלקט, אלא על חשבון הפירות, כדלהלן (ראה בר"י קורקוס, תוספות יום-טוב ומשנה ראשונה). ומה שאמרו במשנה (סנהדרין ב.): "נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים" - אין התנאי הזה (= "אין דמיו ידועים") אלא במעשר שני, ולא בנטע רבעי (ועיין תוספות שם יד: ד"ה נטע). וכן מוכיח לשון המשנה שאמרו: "שאין דמיו" (בלשון יחיד), ולא: "שאין דמיהם". ורש"י שם ב. גרס "שאין דמיהן". (44) בדפוס רומי: "ואומרין", ובמשנה שם "ואומר". ראה ב"משנה ראשונה" שם. (45) כלומר, כמה סלים עם פירות. (46) כלומר, אלו היה אדם פודה את הפירות כשהם מחוברים, לפני שהוציאו עליהם את ההוצאות דלהלן, כמה פירות היה פודה, בהתחשב עם ההוצאות שעליו להוציא (שם). (47) כלומר, כמות הפירות עבור סלע אחד. (48) משדה זו. (49) במשנה שם: "האלו". (50) כפי שאמדו מתחילה לסלע אחד, כן לכל סלע וסלע, כמספר הסלים שישנם. (51) שם משנה ה, שהארץ אינה נעבדת ואינה נשמרת (פירוש המשנה שם). (52) את נטע הרבעי, אם חלה השנה הרביעית של הפירות, בשביעית. (53) כלומר, בלי ניכוי ההוצאות הנ"ל. (54) שהרי אין קוצרין בשביעית כדרך שקוצרין כל השנים, אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל (פ"ד מהלכות שמיטה הלכה א). וגם שכר לקיטה אין כאן, לפי שכל אחד מלקט לעצמו (פירוש המשנה שם). וראה במשנה ראשונה שם. [ומכאן ששביעית נוהגת בפירות של הקדש, שהרי נטע רבעי הוא ממון גבוה (למעלה הלכה ב) וכן הוא בתוספתא פאה פ"ג, ובירושלמי שם פ"ז הלכה ז שהנטע להקדש חייב בשביעית. וראה בתוספות מנחות פד. ד"ה שומרין]. (55) שם. (56) כלומר: פירות רבעי שבשאר השנים (לא בשנת השמיטה) שהיו הפקר.

ז. מִי שְׂהָיָה לוֹ⁵⁷ נְטַע רִבְעִי⁵⁸ בְּשֵׁנָת הַשְּׂמֻטָּה⁵⁹, שְׂוִד הַפֶּל שְׁוִה⁶⁰ - צְרִיף לְצִנּוּי⁶¹ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה⁶², פְּדִי שְׂפִכִירוֹ בּוֹ וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שְׂפִדּוּי⁶³. וְאִם הִיָּה⁶⁴ בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרֵלָה⁶⁵ - מְצַיֵּין אוֹתוֹ בְּחֻרְסִים⁶⁶, פְּדִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כפשוטה) וספרא פ' קדושים פרשה ג הלכה ג. ובא ללמד שמונין משעת נטיעה ולא משעה שמוציא פירות (רבינו בתשובה, הוצאת פריימן סימן קלז, וכן כתב רב נתן אב הישיבה בשביעית עמ' כב). (82 כלומר, אין אומרים שהנטע מאמצע השנה, ימנה שלש שנים שלמות מראש השנה הבא. (83) ראש השנה ט: "תנו רבנן, אחד הנוטע וכו' שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (למנין שני ערלה - רש"י)". (84) "וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בבייתא דמיא (כאילו מונחת הנטיעה בבייתא), כל זמן שלא קלטה" (רש"י שם י: ד"ה שלשים). (85) בכ"י: "זמן" (מעשה רוקח). (86) כלומר, שני שבועות = ארבעה עשר יום. שם י: "ר"י אומר, כל הרכבה שאינה קולטת בג' ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים, שתי שבתות. ואמר רב נחמן בר אבהו וכו', לדברי האומר שתי שבתות, צריך (כדי שתעלה לנטיעה שנה, כנ"ל), שתי שבתות (לקליטה) ושלשים יום". וביבמות פג. "אמרי בי רב משמיה דרב, הלכה כרבי יוסי באנדרוגינוס (פ"ב מהלכות אישות הלכה כד) ובהרכבה היינו לענין הרכבה שלפנינו (תוספות שם ד"ה לדברי, ובראש השנה שם ד"ה שלשים). ואף-על-פי שלכאורה דברי ר' יוסי, כדברי ר' יהודה שם, בהרכבה - סובר רבינו, שאין לחלק בין הרכבה לנטיעה, וראה בספר "זמנים" להגרמ"ל זק"ש מע' קט ואילך.

ט. נְמַצְאָתָ לְמַדְרָ, שֶׁהַנוֹטֵעַ אֲרַבְעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֲלֵתָהּ לוֹ שָׁנָה. וְאִם עַל פִּי כֵן, אֵינִי⁸⁹ פְּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת⁹⁰ מִתְּרוֹת בְּעֶרְלָה⁹¹ אֲלֵא בְּרִבְעִית⁹² עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשַׁבָּט⁹³, שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָנוֹת⁹⁴.

(87) מההלכה הנ"ל, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה. (88) מעת לעת. היינו: שתי שבתות של קליטה ושלשים של שנה ראשונה. והוא-הדין כשנטע מטו בשבט עד מד יום קודם ראש השנה. וראה בשו"ע יו"ד סימן רצד, בביאור הגר"א אות יג. (89) ראש השנה שם. "ופירות נטיעה זו אסורין עד טו בשבט, אם לערלה (בתוך שני ערלה) ערלה, אם לרבעי - רבעי. מנא הני מילי, אמר ר' חייא בא אבא אמר ר' יוחנן, וכו', אמר קרא, ובשנה הרביעית (וי"ו מוסיף על ענין ראשון, יהיה לכם ערלים, אף בתוך שנה רביעית - רש"י) ובשנה החמישית (אף כאן וי"ו מוסיף על ענין ראשון, ראה שם), פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה, ופעמים בחמישית ועדיין אסורה משום רבעי". (90) דווקא זאת, לפי שישנה נטיעה אחרת המותרת מיד, בראש השנה, כדלהלן הלכה יא. (91) מאיסור ערלה. (92) בשנה ברביעית. ובדפוס רומי: "אלא ברבעי". וטעות היא, וצ"ל: "או (תיבה זו נשתבשה לאלא) ברבעי" (ראה בגליון הרמב"ם בשם ספרים אחרים). ובכתב-יד: "וברבעי" (מעשה רוקח). וכן הוא בברייתא שם, וכן נראה מדברי רבינו להלן. (93) כלומר, אם נחנטו (ראה בהלכה הסמוכה) מטו בשבט (וטו בשבט בכלל) ואילך. (94) למעלה פ"א הלכה ב. ואף-על-פי שבתחילת נטיעת

שיילקט. וראה במבוא לנוסח המשנה להרי"ג אפשטיין עמוד 145. (75) כשיתלקט. ולפיכך אין לזה שום ענין לדין "ברירה", שאינו אלא לברר הדבר למפרע (רדב"ז). (76) בהלכה ב. ובבבא קמא שם אמרו: "אמר רבי יוחנן, גזל ולא נתייטשו הבעלים, שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו. ומי אמר רבי יוחנן הכי, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה, ותנן, כרם רבעי וכו' (כלומר, משנתנו. והרי הצנועין מחללים את הפירות לכשילקטו, אז אינם ברשותם), ורבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח וכו' (וסמך עליה, נגד משנתנו)". ונראה שסמך רבינו על מה שאמרו שם: "אמר רבא, אי לאו דאמר רבי יוחנן וכו' הוא אמינא, מאן תנא צנועין רבי מאיר היא, לאו אמר רבי מאיר מעשר ממון גבוה הוא, ואפילו הכי לענין פדייה אוקמיה רחמנא ברשותיה (שיכול אדם לפדות מעשר שני שלו) וכו', כרם רבעי נמי גמר קדש קדש ממעשר וכו', אע"ג דלאו ממון דידיה הוא לענין אחולי (לחלל דבר שאינו ברשותו, כמו בצנועין הנ"ל) אוקמיה רחמנא ברשותיה, דהא כי איתיה ברשותיה, נמי הא לאו דידיה הוא (שהרי ממון גבוה הוא, כמעשר) והא מצי אחיל, משום הכי מצי אחיל (אף כשאינו ברשותו)". ואף שלא אמר כן רבא אלא אלמלא דברי רבי יוחנן, יתכן כי לא אמר כן אלא לכבודו של ר' יוחנן, אבל לאמיתו של דבר חולק הוא על ר' יוחנן. וראה לכך מירושלמי מעשר שני שם, שגם שם אמרו כסברא של רבא, שיש לחלק בין גזל שלא נתייטשו הבעלים, לחילול כרם רבעי. וזה לשון הירושלמי שם סוף הלכה א: "אמר רבי ירמיה, עד דאת מקשי לי, למאן דאמר בשחרית (כלומר, שחילולם של הצנועין חל מיד בשחרית, אף שהפירות מחוברים) קשייתה למאן דאמר לעיתותי ערב (לכשילקטו, הרי אין הפירות ברשותם). אמר ליה, מאן דאית ליה לעיתותי ערב, לית ליה לאילין קשייתא" שהרי אין הפירות מחוברים, ויש לחלק בין חילול לגזל, כנ"ל. אבל להאומר, שהחילול חל מיד בשחרית, יש להקשות הרי אין פודין במחור - פני משה). וראה בכסף-משנה, ובחזון-איש.

ח. בְּאֶחָד⁷⁷ בְּתִשְׂרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעֶרְלָה⁷⁸ וְלְרִבְעִי⁷⁹. וּמֵאִמְתִּי מוֹנִין לָהֶם⁸⁰? מִשְׁעַת נְטִיעָה⁸¹. וְאֵינִי מוֹנֶה מִרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה⁸², אֲלֵא⁸³ שְׁלִשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה. וְהוּא שֶׁתִּקְלַט הַנְּטִיעָה קֶדֶם⁸⁴ שְׁלִשִׁים יוֹם. וְכַמָּה הוּא סֵתָם⁸⁵ הַקְּלִיטָה לְכָל הָאֵילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת⁸⁶.

(77) משנה בראש השנה ב. "באחד בתשרי ראש השנה וכו' לנטיעה" - "למנין שני ערלה" (רש"י). והוא-הדין לרבעי, שבא מיד לאחר שנות הערלה. ומה שאמרו: "טו בשבט הוא ראש השנה לאילנות" (למעלה פ"א הלכה ב) - אין זה אלא באילנות, ואלו אינן אלא נטיעות (רש"י שם י:). (78) לשלש שנות הערלה, שמונים אותן מראש השנה במקרים מסוימים, כדלהלן בהלכות י"א. (79) לשנה רביעית הבאה לאחריהן. (80) לשנות הערלה, כשנוהגים שלש שנים שלמות, כדלהלן בהלכה יב. (81) תוספתא בתחילת מסכת ערלה (לפי כ"י ויין, ראה בתוספתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

107) כלומר, אין נגרע משלש שנים שלמות, כולל חדש העיבור.

יא. נְטַעו¹⁰⁸ בְּשֵׁה עֵשָׂר בָּאָב מְשַׁנֵּת עֵשָׂר¹⁰⁹ - לֹא עֲלָתָהּ לֹא שְׁנַת עֵשָׂר¹¹⁰, אֲלֵא הִרִי הוּא עֲרָלָה שְׁנַת אַחַת עֵשָׂרָה וּשְׁתַּיִם עֵשָׂרָה וּשְׁלֹשׁ עֵשָׂרָה פְּלֵהָ¹¹¹; וְהִרִי הוּא נְטַע רְבָעִי מְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אֲרָבַע עֵשָׂרָה עַד סוּפָה.

108) את אילן המאכל. 109) ביובל, כנ"ל. 110) שהרי לאחר יד יום של קליטה, לא יארו שלשים יום של גידול בשנה זו. 111) למד זאת רבינו מירושלמי ראש השנה שם: "אמר רבי בא בר ממל קומי (= לפני) רבי זעירא, נראים דברים (שהפירות אסורים עד טו בשבט), בשנטע שלשים יום לפני ראש השנה, אבל אם נטע פחות משלשים יום לפני ראש השנה, שנה שלימה מונין לו" (כגירסת הראב"ד. ונמצא לפי זה, שכשמונה שלש שנים שלמות, אין מוסיפין לו יותר - שם. וראה בביאור הגר"א ביו"ד סימן רצד אות יג). וראה בראב"ד ראיות נוספות לדברי רבינו.

יב. נְטַע הַנְּטִיעָה מְרֹאשׁ הַדֵּשׁ תִּשְׂרִי עַד חֲמִשָּׁה עֵשָׂר בְּשִׁבְט - מוֹנֶה לָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם¹¹² לְעֲרָלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לְרְבָעִי. וְרִאֲתִי לְגֵאוֹנִים¹¹³ דְּבָרִים בְּחֻשְׁבוֹן עֲרָלָה וּרְבָעִי, אִין רֵאוֹי לְהֶאֱרִיף וּלְהִשִּׁיב עֲלֵיהֶן, וּבְיַדָּאֵי טַעוֹת סוּפְרִים הֵם, וְהֶאֱמַת פְּכָר בְּאַרְנֵי דְרַבָּה.

112) משעת הנטיעה ממש, אף קודם הקליטה. וראה למעלה בהלכה ח ובהערות. וכן הוא בתורת כהנים: "מאימתי הוא מונה לו, משעת נטיעתו", וכן הוא בירושלמי ערלה פ"א (ביאור הגר"א שם אות א, יג). ואין מחסרין ימי קליטה אלא כשחושבין ל יום לשנה, כנ"ל בהלכה י. וצ"ע, שבהלכה הקודמת, כשאין חושבין יום לשנה, אבל מונים ג' שנים שלמות, מדוע אין מונים מיום ליום. וראה בחזון-איש. 113) ראה בתוס' ראש השנה י. ד"ה ופירות, בשם בה"ג (כסף-משנה). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכות טו, יח.

יג. הָעֲלִיץ¹¹⁴ וְהַלּוּלְבִיץ¹¹⁵ וְיָמֵי גִפְנִים¹¹⁶ וְהַסְּמֹדֵר¹¹⁷ - מִתְרִין בְּעֲרָלָה וּבְרְבָעִי¹¹⁸. וְהַעֲנָבִים¹¹⁹ שֶׁשָּׂרְפָם הַקָּדִים¹²⁰ וְהַפְּסִידִין¹²¹, וְהַחֲרָצִינִים¹²² וְהַזְּגִין¹²³ וְהַתְּמָד שֶׁלָּהֶן¹²⁴, וְקִלְפֵי רִמּוֹן¹²⁵ וְהַגִּין¹²⁶ שֶׁלוֹ, וְקִלְפֵי אֲגוּזִים¹²⁷ וְהַגְּרֵעִינִים¹²⁸ - אֲסוּרִין בְּעֲרָלָה¹²⁹, וּמִתְרִין בְּרְבָעִי¹³⁰. וְהַנּוֹבְלוֹת¹³¹ - פְּלִן אֲסוּרוֹת¹³².

114) ערלה פ"א משנה ז. 115) "הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הברדים הקשים, והם רכים מאד" (פירוש המשנה שם). 116) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן" (שם). 117) "הוא הפרח שממנו יהיה הפרי (ופסק רבינו כתנא-קמא ולא כרבי יוסי), אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור, והשם יתברך אמר (ויקרא יט, כג) וערלתם ערלתו את פריו, ואמר בספרא:

הלכו בו אחר אחד בתשרי, כיון שגדל הרי הוא כאילן (רש"י בראש השנה שם). ובירושלמי ראש השנה פ"א הלכה ב "מאי כרון (כלומר, למה אסרו עד טו בשבט). אמר רב מנא, מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן (שהיא מטו בשבט לטו בשבט), משלים שנתו".

י. פִּיצִיד⁹⁵? הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֲכָל⁹⁶ בְּחִמְשָׁה עֵשָׂר בָּאָב⁹⁷ מְשַׁנֵּה עֵשִׂירִית בְּיוֹבֵל - הִרִי הוּא⁹⁸ בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרָלָה עַד חֲמִשָּׁה עֵשָׂר בְּשִׁבְט מְשַׁנֵּת שְׁלֹשׁ עֵשָׂרָה, וְכָל מֵה שִׁיּוּצִיא⁹⁹ הָאֵילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הִרִי הוּא עֲרָלָה¹⁰⁰, אִף עַל פִּי שְׁנַגְמָרוֹ¹⁰¹ לְאַחַר פְּמָה יָמִים¹⁰². וּמִחֲמִשָּׁה עֵשָׂר בְּשִׁבְט¹⁰³ מְשַׁנֵּת שְׁלֹשׁ עֵשָׂרָה בְּיוֹבֵל עַד חֲמִשָּׁה עֵשָׂר בְּשִׁבְט מְשַׁנֵּת אֲרָבַע עֵשָׂרָה - הוּא נְטַע רְבָעִי¹⁰⁴, וְכָל מֵה שִׁיּוּצִיא¹⁰⁵ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הִרִי הוּא רְבָעִי וְצִרִף פְּדִיּוֹן. וְאִם¹⁰⁶ נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה - נִתְעַבְּרָה לְעֲרָלָה¹⁰⁷ או לְרְבָעִי.

95) כלומר, באיזה אופן אסורות הן עד טו בשבט, כנ"ל. 96) כמו שנאמר (ויקרא יט, כג): "ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו, שלש שנים וגו' ובשנה הרביעית וגו' קודש". וצריך גם שייטע למאכל (להלן פ"י הלכה ב). וראה בפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ט. 97) כלומר, אפילו בסוף היום, שישנם ארבעים וארבעה ימים מעת לעת (= ארבעה עשר יום לקליטה, ושלשים יום שיחשבו שנה, כנ"ל) לפני האחד בתשרי, היינו מסוף טו באב עד סוף טז בו, יום אחד, עד סוף יז - שני ימים, וכן הלאה: יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט, הרי ארבעה עשר לקליטה. עד סוף ל באב (שחודש אב לעולם מלא = שלשים יום) הרי אחד, א באלול, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב, יג, יד, טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא, כב, כג, כד, כה, כו, כז, כח, עד סוף כט (שהרי חודש אלול לעולם חסר, ואין בו אלא עשרים ותשעה ימים), הרי שלושים יום לפני ראש השנה (ועיין ש"ך ליורה-דעה סימן רצד, סעיף קטן ח). 98) האילן. 99) שהגיעו הפירות לעונת המעשרות. וכן למעלה בפ"א הלכה ב (לענין מעשר שני), ולהלן בפ"ד בהלכות שמיטה הלכה ט (לענין שביעית), פירש רבינו שחנטה היא, כשהגיעו הפירות לעונת המעשרות, וראה להלן. ודברי החזון-איש כאן צ"ע. 100) ואסור בהנאה לעולם (הלכות מאכלות אסורות שם). 101) שהגיעו לעונת המעשרות. כלומר, לאחר טו בשבט. 102) כלומר, מה שיוציא האילן מטו בשבט. 103) ראה למעלה הערה צא. 104) כלומר, שיגיעו לעונת המעשרות, שהרי נטע רבעי הוקש למעשר שני, ובמעשר שני, חנטה פירושה, עונת המעשרות כנ"ל. 105) ירושלמי ראש השנה שם: "אמר ליה ואין כיני, ואפילו נטעו שלשים יום לפני ראש השנה, יהא אסור עד שלשים יום לפני ראש השנה (כלומר, לאחר שלש שנים שלמות, והרי אין שלש שנים שאין שנה מעוברת ביניהן)". ובירושלמי ביכורים פ"ב ה"ד: "רבי יוחנן שאל לרבי יונתן, כסדרן של שנים (כפי שאנו מונים) או כסדרן של תקופות. אמר ליה כסדרן של שנים, ואפילו שנה מעוברת". וראה בפני-משה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ייחור מן האילן ממקומו לעניין ערלה. ילדה פחותה מטפח. ודין נוטעין ייחור של ערלה ולא אגוז ערלה. ודין עבר ונטע אגוז של ערלה.

א. פֶּלֶא שֶׁהוּא חֵיבָב בְּעֶרְלָה - יֵשׁ לוֹ רִבְעִי, וְכָל שְׁפָטוֹר מִן הָעֶרְלָה - אֵינוֹ חֵיבֵב בְּרִבְעִי⁴; שְׁנֹאֲמַר⁵: שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים וְגוֹמֵר, וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעִת.

2) "ירושלמי" ערלה פ"א ה"א: "אמר רבי יוחנן, דברי רבי ישמעאל, כל שאין לו ערלה אין לו רבעי". (3) כלומר, כל אילן שחייב בערלה, יש לו רבעי. אבל אין כוונת רבינו לומר, שכל מקום שחייב בערלה חייב ברבעי, שהרי ערלה נהגת אף בחוץ לארץ על-פי הלכה למשה מסיני, ורבעי אינו נהגת שם כלל (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י וט"ו). וכן אין כוונתו לומר, שכל האסור בערלה, אסור ברבעי, שהרי למעלה בפ"ט ה"א¹, נזכרו דברים שאסורים בערלה ומותרים ברבעי. (4) כלומר, ממילא יש לו רבעי, שרבעי אינו אלא המשך לשלש שנות הערלה, אלא שדיניהם שונים: ערלה אסורה בהנאה, ורבעי נפדה או נאכל בירושלים. (5) לא כתב רבינו "פטור מרבעי", וכן למעלה: "חייב ברבעי", כיון שאין רבעי דין נפרד מערלה, אלא המשך לו כנ"ל, ולכן אם חייב בערלה ממילא יש כאן דין רבעי, וכן אם פטור מערלה לא שייך חיוב רבעי כלל. (6) ב"ירושלמי" שם לא למדו זאת מן הפסוק.

ב. הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאֶכָּל⁸ וְדַעְתּוֹ עָלְיוֹ⁹ שִׁיְהִי סִיג לְגִינָה, או שְׁנֹטְעוֹ¹⁰ לְקוֹרוֹת לֹא לְפָרוֹת - הֲרִי זֶה פְטוֹר מִן הָעֶרְלָה. נֹטְעוֹ¹¹ לְסִיג וְחִזְרָה¹² וְחָשֵׁב עָלְיוֹ לְמֵאֶכָּל, או שְׁנֹטְעוֹ לְמֵאֶכָּל וְחִזְרָה וְחָשֵׁב עָלְיוֹ לְסִיג - בִּינְיָן¹³ שְׁעָרֵב בּוֹ¹⁴ מִחֻשְׁבַּת חֵיבֵב חֵיבֵב¹⁵. נֹטְעוֹ¹⁶ שְׁלֹשׁ שָׁנִים לְסִיג, וּמִכָּאֵן וְאֵילָף לְמֵאֶכָּל¹⁷ - אֵין לוֹ רִבְעִי¹⁸; שְׁפָל שָׂאֵין לוֹ עֶרְלָה¹⁹ - אֵין לוֹ רִבְעִי²⁰.

7) ערלה פ"א מ"א. ופירש רבינו שם: "אמר השם יתברך, ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו. ולפיכך, כשנתכוון בנטיעתו לאכילה, אז יתחייב בערלה, אבל אם נתכוון בשעת נטיעת האילן שיהיה סייג (גדר לגינה), או ליקח ממנו קורות (לבנין) או עצים (להסקה - 'תוספות יום טוב'), אינו חייב בערלה". וכל זה ב"ירושלמי" שם. (8) שאין ערלה נהגת אלא באילנות מאכל, שנאמר (ויקרא יט, כג) "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל, וערלתם ערלתו את פריו". וראה בהל' מאכלות אסורות שם ה"ט. (9) בשעת נטיעה, כנ"ל. (10) כלומר, לא היתה עיקר נטיעתו בשביל אכילת הפירות, שבאופן כזה אף אם חישב גם לעצים - חייב (בית יוסף ל'טור' יורה-דעה סי' רצד, ד"ה הנוטע עץ מאכל). וראה להלן ה"ז בדברי ה'ירושלמי'. (11) "ירושלמי" שם. (12) לאחר זמן, תוך שלש שנים לנטיעתו. (13) שם. (14) באילן. (15) בערלה. ומונה לו משעת נטיעתו ('ספרא' פ' קדושים פ"ג ה"ג), שכיון שחשב למאכל תוך שלש השנים הראשונות, חל חיוב הערלה למפרע בשעת נטיעה (ועי' בלשון המחבר בשו"ע יו"ד שם סעיף כג. וראה ב'חזון

פריו, פרט לעלים ולולבים ומי גפנים וסמדר ("שאינם פרי" - פירוש המשנה שם). ונראה שחזר בו רבינו מפירושו למשנה, ודעתו שאף בוסר אינו פרי (כנ"ל בהלכה ב), וכתב כאן: "סמדר", ולא "בוסר", משום שנקט לשון המשנה. ובמשנה רצו לחדש שלרבי יוסי אף סמדר קרוי פרי, אבל אין הכי נמי שלתנא-קמא, אף בוסר אינו פרי, כנ"ל. (118) "שמותר לאכול כל אלו הדברים מטע רבעי בלא פריון, לפי שהשם אמר בו (שם): יהיה כל פריו קודש הולולים לה, ואלו אינם פרי" (שם). (119) שם משנה א: "ענקוקלות". ובירושלמי: "רבי זעירא וכו' בשם רב, ענבים שלקו, עד שלא הביאו שלישי (וכן פירש רבינו שם) אמר רבי יוסי בי רבי בון, אפילו לקו משהביאו שלישי". (120) רוח מזרחית המפסדת את האילנות. (121) בין קודם שהביאו שלישי ובין לאחר מכן, כרבי יוסי בירושלמי (רדב"ז). (122) "הם הגרענים" (של הענבים, וראה להלן - פירוש המשנה). (123) "הקליפות שהם על גרגירי הענבים" (שם). ופסק רבי יוסי בנזיר פ"ו משנה א. וראה בפ"ה מהלכות נזירות הלכה ב, ובהערות שם. (124) "השריית התרצנים והזגים במים" (שם). (125) כלומר, אפילו "קליפתו החיצונה" (שם). (126) "הפרח" (שם). (127) ולא כתב: "והגן שלהם", לפי שאין להם פרח. וראה בשו"ע יו"ד שם סעיף א, ובביאור הגר"א אות ד, וש"ך אות ג. (128) "שבתוך הפרי, מכל דבר שיש לו גרעינים, כגון התמרים והזיתים והאפרסקים ודומיהן" (פירוש המשנה שם). ולמעלה הזכיר רבינו את גרעיני הענבים בפני עצמם. ולא כללם בכלל כל הגרעינים, כיון שבענבים אף הזגים והתמד בכלל. (129) "וטעם איסור כל אלו הדברים וכו', בערלה וכו', לא מפני שהם פרי, אלא לפי שהם ראויים לצבוע (ואלו שאינם ראויים לצביעה, ראויים להנאה אחרת), ואסור לצבוע בערלה, ואמר בספרי: "לא יאכל, אין לי אלא שלא יאכל, מנין שלא יצבע ולא יהנה, תלמוד לומר, וערלתם ערלתו ערלים, לרבות את כולם" (שם). וטעם איסורם של כל הקליפות הנ"ל, שנאמר: "וערלתם ערלתו את פריו", ודרשו: "את, לרבות הטפל לפרי", כלומר, הקליפות. (130) "לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה, אבל הוא כמעשר שני ונאכל לבעליו, וכו', ולא יתקדש בו אלא פרי הראוי לאכילה" (שם). (131) כלומר, הנופלות "מן האילנות מן הפרי, קודם שיגמר בישולו" (שם). וראה שם סוף משנה ז, בביאור המלה "פגין", ובפ"ח מהלכות ברכות הלכה ח. (132) "אסורות בכל, רצונו לומר, בערלה וברבעי וכו'" (פירוש המשנה שם). וטעם הדבר, לפי שהם נקראים פרי, אף שעדיין לא נגמר בישולם. וראה בביאור הגר"א שם אות ט, ובש"ך אות ה.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) יבאר שכל שהוא חייב בערלה יש לו רבעי. הנוטע אילן מאכל לסייג או נטעו לסייג וחשב עליו למאכל. הנוטע לרבים בתוך שדהו, והנוטע בר"ה. ונכרי או גזלן שנטעו. הנוטע למצוה, או הקדישו ואח"כ נטעו, או איפכא. גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק. הנוטע גרעינה או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אשי שם, שנראה כסובר כרבי עקיבא אף בארץ. וראה בשו"ע שם ס"ג ובביאור הגר"א אות יא.

ד. הנוטע²⁹ לרבים³⁰ בתוך שדהו³¹ - חיב בערלה; שְׁנֵאמֵר: וְנוֹטְעֵם - אֶפְלוּ לְרַבִּים³². בְּמֵה דְבָרִים אֲמֹרִים? ³³בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - פְּטוּר³⁴.

(29) ערלה פ"א מ"ב, כחכמים ולא כרבי יהודה. (30) "ענינו שיחא אדם נוטע אילנות בתוך שלו ולא לעצמו, אלא כוונתו שיאכלוהו בני אדם כולם, וכאילו הפקיר אותו הפרי הצומח באותו אילן שנטע" (פירוש המשנה, שם). (31) "ירושלמי" שם: "הנוטע לרבים חייב, בנוטע בתוך שלו". אבל בנוטע לרבים ברשות הרבים, אף לחכמים פטור מערלה, כדלהלן. (32) בפסחים כב, ב ודף כג, א - למדו כן מהמילה "לכם" (יהיה לכם ערלים), שכן אמרו שם: "ונטעתם, ליחיד משמע" (ש"אין דרך רבים לנטוע - רש"י), לרבים לא משמע. כתב רחמנא "לכם", לרבות את הנוטע לרבים". וכן הוא בספרא פ' קדושים (פ"ג ה"ד). וראה בפירוש המשנה. (33) שחייב בערלה. (34) שהרי רבי יהודה פטור גם בארץ ישראל (משנה שם), "וכל המיקל בארץ, הלכה כמותו בחוץ לארץ" (ברכות לו.). וראה בחזון איש וביאור שמח' ה' שכניס פ"ד, וכן הוא במאירי לפסחים שם. וראה בסוף ההלכה הקודמת.

ה. הנוטע³⁵ ברשות הרבים³⁶ או בספינה³⁷, והעולה מאליו³⁸ ברשות היחיד³⁹, ועובד פוככים שנטע, בין לישראל בין לעצמו⁴⁰, והגזלן שנטע⁴¹ - חיבין בערלה וברכעי.

(35) משנה, שם. (36) לצורך עצמו. אבל לצורך הרבים פטור מערלה, שאין דרך לנטוע כן. וראה בהלכה הקודמת. (37) אף שאינה גוששת בקרקע, שלענין זרעים דינה כדן עציץ שאינו נקוב (ראה בפ"א מהל' תרומות הכ"ג) - לענין אילן, הרי היא כעציץ נקוב, כדלהלן ה"ח. (38) "הצומח מאליו, שלא נטעו שום אדם" (פירוש המשנה). (39) שאז האילן של בעל השדה, אבל העולה מאליו ברשות הרבים, פטור מערלה, שהפקר אינו חייב בערלה. וזוהי כוונת הספרא' שם (ה"ב): "ונטעתם, פרט לעולה מאליו", היינו ברשות הרבים, כנ"ל (כסף-משנה). וראה בתוספתא שם, ובתוספתא כפשוטה'. (40) שהרי בערלה שם, לא פטור אלא אילנות שניטעו על ידי גויים לפני שנכנסו ישראל לארץ, משמע שמה שנטעו הגויים משבאו לארץ, חייב בערלה. וראה להלן ה"ט, וכן מפורש בירושלמי" (שם פ"ג ה"ז): "רבי יונה בעי קומי רבי יוסי, ולמה לא תנינן אף החלה עמהן (כלומר, עם ערלה וכלאים שנוהגים בחוץ לארץ), אמר ליה לא אתינן מתניתא אלא דבר שהוא נוהג בישראל ובגויים וכו'". הרי שערלה נוהגת גם בשל גויים. וכן הוא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"ג). וראה בתוספתא כפשוטה' שם, ובשו"ע שם ס"ח, ובביאור הגר"א שם אות לא, ובחזון איש'. וחזר בו רבינו ממה שכתב בפירוש המשנה, שגוי שנטע לעצמו פטור. (41) בין אם נתיאשו

(איש'). (16) "ירושלמי" שם. (17) כלומר, ולאחר שלש שנים חזר וחישב עליו למאכל, כנ"ל ('חזון איש'). בשנה הרביעית. אבל אם חשב עליו למאכל בתוך שלש שנים, יש לו רבעי, שהרי אנו אומרים אז שמתחייב למפרע משעת נטיעה, כנ"ל, וראה שם. (19) שהרי מחשבת החיוב באה לאחר שלש שנים ראשונות, ואין לחיוב ערלה על מה לחול. ועי' בלשון המחבר שם. (20) כנ"ל, בראש ההלכה הקודמת.

ג. נטע²¹ אילן וחיב בערלה הצד הפנימי שלו למאכל²² והחיצון לסיג, או שיהיה²³ הצד התחתון למאכל²⁴ והעליון לסיג - זה שחשב עליו למאכל חיב בערלה, וזה שחשב עליו לסיג או לעצים פטור; שהדבר תלוי בדתו של נוטע. והצ"ח²⁵ - חיב בערלה האבינות²⁶ בלבד, אכל הקפריסין²⁷ - מותר²⁸.

(21) משנה שם, כרבי יוסי. ואף שנראה מלשון המשנה, שבא לחלוק על חכמים, פסק רבינו כמותו, כיון ששקלו-וטרו בדבריו בירושלמי' שם. וראה בכסף משנה' וברדב"ז, ובביאור הגר"א ליו"ד שם אות נט, ובתוספות יום טוב' שם. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, שכתב שם: "ואין הלכה כרבי יוסי". (22) והוא-הדין להיפך, שהחיצוני לסיג והפנימי למאכל, אלא שאין דרך לעשות כן. וראה בשו"ע שם. (23) "ירושלמי" שם: "ר"ש בן יקיס, בעא קומי רבי יוחנן, נטעו צד תחתון לסיג והעליון למאכל, צד התחתון למאכל והעליון לסיג. אמר ליה, היא הדא היא הדא (כלומר, דין זה כדן הנוטע וחשב צד הפנימי למאכל והחיצוני לסיג, הנ"ל וכו'). ואף ששם הקשה ר' זעירא: "צד תחתון למאכל והעליון לסיג, גדל מתוך איסור, ואת אמרת הכין וכו'", פסק רבינו כרבי יוחנן, כיון שלא עלו דבריו בתובתא. וראה ברשב"ם בבא-בתרא נב, ב - ד"ה ופסק, ובביאור הגר"א שם אות ס. ואף שבפ"ה מהל' כלאים ה"ד, ולהלן ה"טז, כתב רבינו שהיתר הגדל מאיסור, הרי הוא איסור - זה אינו אלא במקום שמה שגדל והולך שייך בו האיסור, אבל כאן שמה שיגדל עשוי לסיג ואינו אילן מאכל, לא שייך בו איסור ערלה. וראה לדבר, שרבי יוחנן שהוא בעל המימרא של הלכה זו, הוא בעל המימרא שכתב רבינו להלן בה"טז ('חזון איש'). (24) כלומר, אפילו באופן שכזה שיש מקום לאיסור, כיון שההיתר גדל מן האיסור, ראה למעלה ובירושלמי' שם: "כיצד הוא יודע (היכן מסתיים התחתון), אמר רבי יונה, מביא זמורה ומסיים, עד כאן לסיג, מכאן ואילך למאכל". (25) מין עץ. (26) "הצ"ח וכו' יש ממנו עליון והוא הנקרא קפריסין, ויש ממנו פרי מבושל כל צרכו וכו' והוא הנקרא אבינות" (פירוש המשנה, מעשרות פ"ד מ"ו). (27) עליון, כנ"ל. וראה בפ"ח ה"ג. (28) מעשרות שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. ואף שבברכות לו, א - פסק רב כרבי עקיבא רק בחוץ לארץ, שהמיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ לארץ, אבל בארץ אף הקפריסין אסורות - רבינו פסק כמר בר רב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כיון שהפירות האלו הם כתנאי לקיום המצוה, הרי זה כעיקרו לפירות. ראה מש"כ בספרי "זמנים" עמ' עה, ו"אור המזוזה" שנה ב חוברת א' עמ' 21-31]. (54) "ירושלמי" שם. (55) לשמן המנורה בבית המקדש. (56) אף שאינו אוכל את האתרוג ואינו שותה את השמן, כיון שעיקר נטיעתו לפרי ולא לעצים, אף שאינו רוצה לאכלו, חייב בערלה. (57) "ירושלמי" שם ה"ג, ותוספתא שם פ"א ה"ד. (58) שהקדש אינו חייב בערלה, משום שנאמר (שם יט, כג) "יהיה לכם ערלים", והקדש אינו "לכם" (ר"י קורקוס). (59) שאין כח בהקדש להפקיע חיוב הערלה שחל בשעת הנטיעה. וראה בפ"ד מהל' שחיטה ה"ג, וב"אור שמח" ו'תוספתא כפשוטה'.

ח. הנוטע⁶⁰ בעציץ שאינו נקוב - חייב בערלה. אף על פי שאינו פאָרץ לזרעים⁶¹, הרי הוא פאָרץ לאילנות⁶².

(60) "ירושלמי" שם סוף ה"ב. (61) שאין בכוחם לינוק מהארץ אלא בעציץ נקוב. (62) שם: "רבי יוסי אמר, מפני שהשרשין מפעפעין אותו". והכוונה, שהאילנות יונקים מן הארץ. וכן למעלה בה"ה, לענין ספינה.

ט. אילן⁶³ שנטעו בתוך הפית - חייב בערלה. זהו שנטעו עובדי פוכבים עד שלא פאו אבותינו לארץ - פטור⁶⁵; אבל משבאו לארץ⁶⁶, אף מה שנטעו עובדי פוכבים - חייב⁶⁷; שנגמר: פי תבאו אל הארץ ונטעתם - משעת ביאה⁶⁸.

(63) "ירושלמי" שם: "רבי יוחנן בשם רבי ינאי, אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור מן המעשרות. דכתיב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה [אבל בערלה לא נזכר "שדה" כלל, ולכן אף הנטוע בבית חייב]". וראה בפ"א מהל' מעשר ה"י. (64) שם פ"א מ"ב. (65) ונפקא מינה גם בדורנו, שכשיתקבצו כל גליות ישראל ויבואו לארץ ישראל וימצאו נטוע מקודם, לפני ביאת כולם, אינו חייב בערלה מן התורה, כי כן דעת רבינו (בפ"א מהל' תרומות הכ"ו), שבמקום שנאמר "כי תבואו", הכוונה ל"ביאת כולם". ויתכן כי גם מהלכה למשה מסיני אינו חייב אף-על-פי שחוצה לארץ חייב בערלה מהלכה למשה מסיני (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"י), שיתכן כי חוצה לארץ אינה חייבת מצד ההלכה, אלא כשארץ ישראל חייבת מן התורה, ואם כן לפני ביאת כולם שארץ ישראל אינה חייבת מן התורה, וחוצה לארץ אינה חייבת מההלכה, גם ארץ ישראל אינה חייבת אלא מדרבנן. וראה 'מנחת חינוך' מצוה רמו אות ה, וב'תפארת ישראל' כאן]. (66) אפילו קודם שכבשו וחילקו. (67) ראה למעלה בה"ה. (68) ועל כרחו שהפסוק מדבר גם על גויים שנטעו לאחר שבאו ישראל לארץ, שאם לא בא לחייב אלא ישראל שנטע, למה הוצרך לכתוב "כי תבואו", וכי איך יטעו קודם שיבואו? (שנות אליהו' שם). וב'ספרא' (פ' קדושים פ"ג ה"ב) דרשו: 'ונטעתם, פרט לשנטען גויים עד שלא באו לארץ. או יכול שאני מוציא את שנטעו גויים משבאו לארץ. תלמוד לומר,

הבעלים מן השתיל שגזל, שהוא שלו, ובין אם לא נתיימשו, שהוא של הבעלים.

ו. העולה⁴² מאליו במקום טרשים⁴³ - פטור⁴⁴. אפילו הנוטע⁴⁵ במקום שאינו ישוב⁴⁶ - פטור. והוא שלא יהיה⁴⁷ עושה⁴⁸ פדי טפול⁴⁹ שמשפיל בפרותיו עד שמביאן לישוב⁵⁰; אבל אם היה עושה פדי טפולו - חייב בערלה.

(42) "ירושלמי" ערלה פ"א ה"א: "רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יצדק, גפן שעלתה במקום חורשין (ויתכן כי רבינו גרס שם "טרשין" - ר"י קורקוס), פטורה מן הערלה. אמר רבי יוסי, אפילו נטעה. והתנינן, העולה מאליו חייב בערלה, תמן בשנטעה במקום יישוב, ברם הכא שנטעה במקום חורשין. אמר רבי ליעזר, הדא דתימר, כשאני עושה כדי טפילתה, אבל אם היתה עושה כפי טפילתה, חייבת". וראה להלן. (43) כלומר, במקום שאין בו ישוב, אף שהמקום שלו. שאילו ברשות הרבים - פטור העולה מאליו, אפילו אם הוא מקום ישוב, כנ"ל (רדב"ז). וה'כסף משנה' הביא בלשון רבינו "חורשין", היינו יערות. וכן הגיה רדב"ז. וראה למעלה בלשון ה'ירושלמי'. (44) שכיון שאין הקרקע טובה, אין האילנות מגדלים אלא פירות מועטים שאין כדאי להתעסק בהם, והרי הוא כנוטע אילן שאינו למאכל ('חזון איש'). (45) "ירושלמי" שם. (46) כלומר, במקום טרשים, או חורשין, כנ"ל. (47) האילן. (48) פירות. (49) כלומר, שיהא כדאי לטפל בו. (50) ואף שהנוטע מתעסק גם בפירות המועטים שגדלו, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין אילן זה קרוי אילן מאכל.

ז. הנוטע⁵¹ למצוה, כגון שנטע אתרוג⁵² לזולב⁵³ או זית⁵⁴ למנורה⁵⁵ - חייב בערלה⁵⁶. הקדיש⁵⁷ ואחר כך נטע - פטור מן הערלה⁵⁸; נטע ואחר כך הקדיש - חייב בערלה⁵⁹.

(51) "ירושלמי" שם: "חזר רב הונא ואמר, אתרוג שנטעו למצוותו חייב בערלה וכו', מה בינו למשמר פירותיו לעצים (שאינו חייב בערלה), כשם שהוא רוצה בפריו, כך הוא רוצה (בעצמו) [בעצו] (כלומר: אין עיקר נטיעתו בשביל הפירות, ראה למעלה ה"ב), ברם הכא רוצה הוא בפריו (האתרוג), ואינו רוצה (בעצמו) [בעצו]" (כלומר, עיקר נטיעתו בשביל הפירות). (52) כלומר, עץ אתרוג. (53) כלומר, לאגודה של ארבעת המינים, שהלולב העיקר שבהם וכולם נקראים על שמו, שכן מברכים עליהם "על נטילת לולב" (סוכה לז:). [והרא"ש (הלכות ערלה פ"א) כתב: "נטעו למצוה ללולב ולא אתרוג, חייב" ויתכן כי כן גרס בדברי רבינו: "הנוטע למצוה, כגון שנטע [ל]אתרוג [ל]לולב". ואף-על-פי שהלולב אינו אלא כעץ (ראה סוכה מ.), אינו כנוטע לעצים, שהרי אין אדם יוצא ידי חובתו בלולב אלא אם הדקל עושה פירות, משום שנאמר (ויקרא כג, מ) "כפות תמרם", כמו שכתב ה'צנפת-פענח' (פ"ז מהל' לולב ה"א), ואם כן הרי הוא כנוטע עצים ולפירות, ואף-על-פי שגם באופן זה אינו חייב (ראה למעלה שם) -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופירש רבינו שם: "אצל האורגים קנה או עץ, בשתי קצותיו שני ברזלים ארוכים, ויש לכל אחד מהם כמו שניים דקים כמחט, ומותחין בו רוחב הבגד כשאורגין אותו וכו'". (87) אף אם לא היה נוטעו. (88) שם, מ"ג. (89) "העפר המתעבה על עיקר האילן, קורין אותו סלע, והם קראו זה השם, לפי שהעפר הקשה היוצא אחר שמעמיק אדם לחפור, נקרא סלע אצלם, וממנהג האילנות שיימשכו שרשיהם בארץ הרבה, ויתעבה עליהם העפר, עד שיהיה סביב האילן כמו האבן, אפילו אחר עקירתו" (פירוש המשנה, שם). (90) כלומר, בלא למלא סביבותיו בעפר. (91) כלומר, לא חזר ונטע. (92) ופטור.

יג. אֵילָן⁹³ שֶׁצָצוּ מֵעַם הָאָרֶץ וְהָהָלִיף⁹⁴ - חֵיב בְּעֵרְלָה⁹⁵. וּמוֹנִין לוֹ מִשְׁעַת קְצִיצָה⁹⁶.

(93) "ירושלמי' שביעית סוף פ"א: "דאמר רבי שמואל בר נחמן וכו' בשם רבי אליעזר בן יעקב, הגומם (הקוצץ) את כרמו, פחות מטפח (אם נשתיר כך), חייב בערלה, מפני מראית העין. דברי חכמים (כלומר, וחכמים אומרים) עד שיגום מעם הארץ (כלומר, עד פני הקרקע, אין חוששין למראית העין ופטור מערלה)". ופסק רבינו כחכמים. (94) שחזר האילן וגדל. (95) שהרי הוא כנטוע מחדש. ומדובר ביוצא האילן החדש מן השרשים, כדלהלן בהי"ט. (96) שהיא כנטיעתו. ואף-על-פי שבפ"ג מהל' שמיטה ה"ח, פסק רבינו כרבי שמעון בשביעית שם, שאף אם נשתיר פחות מטפח הרי הוא כנטיעה - שם לענין שביעית, כיון שהוא נמוך מאד לאחר קציצה ונקרא נטיעה, דינו כנטיעה לגבי חרישה בשביעית, ואין עליו שם אילן. אבל לענין ערלה אין לחייב אלא-אם-כן היא נטיעה חדשה, ונטיעה חדשה - אינה. וראה בגליון הש"ס על הירושלמי' שם, ובחזון איש' להל' שמיטה שם.

יד. אֶחָד⁹⁷ הַנוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמְּבֹרֵךְ וְאֶחָד הַמְּרִיב - חֵיב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁחְתָּהּ בְּדֹד⁹⁸ אֶחָד מִן הָאֵילָן וְהַכְּרִיכוֹ בְּאָרֶץ אוֹ הַרְפִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מְתַח⁹⁹ בְּדֹ אֶחָד מִן הָאֵילָן הַזֶּה וְהַבְּרִיף בְּאָרֶץ אוֹ הַרְפִּיבוֹ בְּאֵילָן אַחֵר, וְעָקַר הַבֵּד מְעַרְהָ בְּאֵילָן הַזֶּה - הֵרִי זֶה פְטוּר¹⁰⁰.

(97) כן הוא בראש השנה ט, ב: "תנו רבנן, אחד הנוטע ואחד המבריק (כופף את הזמורות בארץ ומכסהו בעפר והוא משריש בארץ) ואחר המרכיב (אילן בחבירו), שלשים יום לפני ראש השנה, עלתה לו שנה (כלומר שנת ערלה)". (98) ענף. (99) ערלה פ"א מ"ה: "סיפוק הגפנים, וסיפוק על גבי סיפוק, אף-על-פי שהבריכן בארץ, מותר (כלומר, פטור מערלה)". ופירש רבינו שם: "הוא, שיקח אדם ענף מזו הגפן, וימתח אותו עד שייגיע בגפן אחרת, וירכיב קצתו בה. אפילו הטמינו בארץ, רצונו לומר, אפילו לקח הענף וטמנו בארץ. וסיפוק על גבי סיפוק הוא שירכיב קצת ענף זה האילן בזה האילן האחר, וקצץ ענף זה האילן בזה האילן, וכל זה הענין פטור מן הערלה. ואמר ב'ספרא': ונטעתם, פרט למבריק ולמרכיב וכו', מכאן אמרו, סיפוק הגפנים וכו',

כל עץ, מכאן אמרו: (עד) [עת] שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע - פטור, נטעו אף-על-פי שלא כיבשו - חייב".

י. עֹבֵד כּוֹכְבִים⁶⁹ שֶׁהֲרִיב אֵילָן מֵאֶכָל עַל גְּבִי אֵילָן סָרְק⁷⁰ - חֵיב בְּעֵרְלָה⁷¹. וְיִשְׁ72 לְעֹבֵד כּוֹכְבִים נְטֵע⁷³ רְבִיעִי. שָׁאם פֶּא לְנֶהג⁷⁴ בְּמִצְוֵה זו - הֵרִי הוּא קָדַשׁ כְּנֵטֵע רְבִיעִי⁷⁵ שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(69) "ירושלמי' שם. (70) אבל בסרק על מאכל, לא שייך ערלה, שהרי סרק אין לו פירות. (71) כמבואר להלן הי"ד, שהרכבה היא כנטיעה חדשה. והנה ב'ירושלמי' שם אמרו: "גוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, אף-על-פי שאין ישראל ראוי לעשות כן - חייב בערלה", ורבינו השמיט בהל' כלאים (פ"א ה"ה) ולא כתב איסור הרכבת אילן מאכל באילן סרק, בישראל, הנאמר ב'ירושלמי' שם, אלא הרכבת אילן סרק באילן מאכל, הנאמר ב'ירושלמי' כלאים (פ"א ה"ז), ואם דעתו להיתר בשני אלה, הרי שמה שכתב כאן "גוי" הוא לאו דוקא, ולשון ה'ירושלמי' נקט. (72) תרומות פ"ג מ"ט, כחכמים ולא כרבי יהודה. (73) שם: "כרם רבעי". ושינה רבינו מלשון המשנה, כיון שפסק (למעלה פ"ט ה"א) "נטע רבעי". (74) ראה בפ"י מהל' מלכים הי"י. (75) שכל שהוא חייב בערלה, יש לו רבעי (למעלה ה"א).

יא. אֶחָד הַנוֹטֵעַ גְּרִיעִינָה⁷⁶ אוֹ יַחֲרוֹר⁷⁷ מִן הָאֵילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת פֶּל הָאֵילָן מִמְקוֹמוֹ⁷⁸ וְנִטְעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר⁷⁹ - הֵרִי זֶה חֵיב בְּעֵרְלָה⁸⁰. וּמוֹנָה מִשְׁעַת נְטִיעָתוֹ. זַעֲזַעו⁸¹ וְלֹא עָקְרוּ⁸² וְאֶחָד כֶּף מְלֵא סְבִיבוֹתָיו עִפְרָן⁸³: אִם יָכוֹל לְחִיּוֹת אֵלוֹ לֹא מְלֵא סְבִיבוֹתָיו - הֵרִי זֶה פְטוּר⁸⁴; וְאִם לֹא - הֵרִי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָקַר וְנִטְע, וְחֵיב.

(76) גרעין. ומדובר בארצות החמות, שעושה פרי בתוך שלש שנים (רדב"ז). (77) ענף. וב'ספרא' שם: "אין לי אלא שנטע אגוד ושקד, נטע ייחור מנין, תלמוד-לומר: כל עץ". (78) ולא נשאר ממנו אפילו שורש אחד מחובר לקרקע, כבהלכה הסמוכה, וכשלא נשאר אתו הסלע, כדלהלן שם. (79) ז"ע, הרי אף אם נטעו במקומו, חייב, כדלהלן. וראה ב'משנה ראשונה' ערלה פ"א מ"ג. (80) שהיא כנטיעה חדשה. (81) שם בסוף המשנה. (82) שאם עקרו, פשוט הוא שחייב בערלה, אם חזר ונטעו, כנ"ל. (83) כדי לכסות הבקעים שנוצרו מן הזעזוע. (84) שהרי הוא כאילו לא זעזעו כלל, אלא נטעו כשהיה.

יב. וְכֵן⁸⁵ אֵילָן שֶׁנֶּעְקַר וְנִשְׂאָר מִמֶּנּוּ שְׂרֵשׁ אֶחָד, אֶפְלוּ כְּמַחֲט⁸⁶ שֶׁמְלַפְסִין עָלָיו הַרוֹקְמִין אֶת הַשְּׂנִי, וְהַחֲזִירוּ לְמָקוֹמוֹ וְנִטְעוּ - פְטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָכוֹל לְחִיּוֹת⁸⁷. וְנֶעְקַר⁸⁸ בְּלוֹ וְנֶעְקַרְהָ הַסְּלַע⁸⁹ שֶׁשָּׂרְשָׁיו בְּהָ עֲמוֹ, וְחָזַר וְנִטְעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא⁹⁰ בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְבִיבוֹת שָׂרְשָׁיו: אִם הָיָה יָכוֹל לְחִיּוֹת מְאוֹתָהּ אֲדָמָה אֵלוֹ לֹא נְטֵע⁹¹ - הֵרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁלֹּא נֶעְקַר⁹²; וְאִם לֹא - חֵיב.

(85) שם, מ"ד. (86) במשנה, שם: "כמחט של מיתון".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

116) ערלה פ"א מ"ה. (117) והחידוש כאן לגבי מה שכתב בהט"ו, שאף שגם לפני שנעקר היה האילן, אילן בפני עצמו, כיון שעתה הוא חי מן הבד, הרי הוא טפל לו, והבד הרי הוא כנטוע מחדש, כנ"ל שם. (118) שלש שנות ערלה.

יח. הרי"ף¹¹⁹ שְהִבְרִיף בַּד בְּאַרְץ וְצִמָּח, וְהִבְרִיף בַּד אַחַד מִמָּה שֶׁצִּמָּח בְּאַרְץ וְצִמָּח, וְחָזַר וְהִבְרִיף מִן הַשְּׂלִישִׁי, אֶפְלוּ הֵן [מֵאַרְץ] מְעַרְיָן זֶה בְּזֶה, הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעֵקֶר הָרֵאשׁוֹן - הַכֹּל מִתֵּר¹²⁰. וְאִם¹²¹ נִפְסְקָ עֵקֶר הָרֵאשׁוֹן - מוֹנֶה לְכָל מִשְׁעָה שֶׁנִּפְסְקָ.

119) שם. (120) ואין אומרים: כיון שרבים הם הבדים שהבריכו זה אחר זה, שוב לא יהיו טפלים לאילן, וימנה שנות ערלה אף קודם שנפסקו ממנו, אלא הכל מותר. (121) שם.

יט. אֵילָן¹²² הַיּוֹצֵא מִן הַגִּזְעוֹת¹²³ - פְּטוּר מִן הָעֵרְלָה¹²⁴; מִן הַשְּׂרָשִׁים - חֵיב¹²⁵. יְלֵדָה¹²⁶ פְּחוּתָהּ מִשְׁפַּח¹²⁷ - חֵיבָתָּ בְּעֵרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ¹²⁸, מִפְּנֵי שְׁנֵאִית פְּנִיטְיָה בַת שְׁנֵתָה¹²⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹³⁰? בְּנִטְיָה אַחַת¹³¹, או שְׁתֵּים כְּנֶגֶד שְׁתֵּים וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנֵב¹³²; אֲבָל אִם הִיא הַפָּרֶם לְלוֹ פְּחוּתָה מִשְׁפַּח - הִיא זֶה לֹא קוֹלָה¹³³, וּמוֹנִין פְּדָרָה שְׁמוֹנִין לְשָׂר הָאֵילָנוֹת.

122) תוספתא ערלה (הובאה בבבא-מציעא ק"ט), כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. (123) בבבא-בבא פב, א: "היכי דמי מן הגזע, והיכי דמי מן השרשין. אמר רבי יוחנן, כל שרואה פני חמה (היינו, כל האילן חוץ מן הקרקע - רשב"ם), זהו מן הגזע. ושאינו רואה פני חמה (היינו, מתחת לקרקע - שם) זהו מן השרשין", ומדובר באילן שכבר עברו עליו שנות ערלה, ונקצץ עד לקרקע. כנ"ל בהי"ג. (124) שכיון שהוא יוצא מן הגזע, הרי הוא כהמשך מן האילן הקודם, שכבר עברו עליו שנות ערלה, כנ"ל. (125) שהרי הוא כנטיעה חדשה, כנ"ל. (126) סוטה שם, בשם רבי אליעזר בן יעקב. (127) "שהיא שפל[ת] קומה, ולא תגבה לעולם עד טפח" (רש"י שם). (128) מדרבנן. אף שעברו עליה שנות ערלה (שם). (129) "והרואה שאוכלין פירותיה, אומר שפירות ערלה מותרין" (שם). (130) סוטה, שם. (131) בפני עצמה, או בתוך כרם. (132) שם: "והני מילי, שתים כנגד שתים ואת יוצאה זנב (שהוא כרם קטן - פ"ז מהל' כלאים ה"ז), אבל כולו כרם קלא אית ליה". ולפי פשוט דברי הגמרא הוכרח רש"י לפרש, שלמאן-דאמר כרם רבעי ולא נטע רבעי (ברכות לה). אין ערלה נוהגת אלא בכרם ולא בנטיעה אחת, אבל רבינו הוסיף וכתב: "במה דברים אמורים, בנטיעה אחת או שתים כנגד שתים וכו'", ולפי"ז מה שאמרו "שתים כנגד שתים", להשמיענו חידוש, שגם בכרם קטן יש איסור משום מראית העין, וכל-שכן בנטיעה אחת. (133) "הכל אומרים, כרם יש לפלוני משונה מכל הכרמים ויודעין שהיא זקינה" (רש"י שם).

מותר. וזו ההכרחה וההרכבה שזכר ב'ספרא', שאין חייבין בערלה וכו'. אבל אם פסק ענף והרכיבו באילן או הטמינו בארץ, הרי זה חייב בערלה". וראה בר"ן לראש השנה שם, ובביאור הגר"א ליו"ד סי' רצד אות מת. (100) שכיון שהוא מחובר לאילן הזקן, אין זו נטיעה חדשה.

טו. גְּדֵל¹⁰¹ זֶה הַיֵּלֶד¹⁰² שְהִבְרִיף וְעֵשָׂה פְרוֹת, וְאַחַר כֵּן פָּסַק עֵקְרוֹ שֶׁהוּא מְעַרְהָ בְּאֵילָן הַזֶּקֶן - מוֹנֶה מִשְׁעָה שֶׁנִּפְסְקָ¹⁰³. וְאוֹתָן הַפְּרוֹת - מִתְרִין, מִפְּנֵי שֶׁגְּדָלוֹ בְּהִתְרָם¹⁰⁴. וְאִם¹⁰⁵ הִנְחִיז אַחַר שֶׁנִּפְסְקָ הָעֵקֶר עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמֵאֲתִים¹⁰⁶ - הִיא אֵלּוֹ אֲסוּרִין¹⁰⁷.

101) ערלה שם: "וכן בריכה (ענף שהבריך בקרקע) שנפסקה (מן האילן הזקן), והיא מלאה פירות". וזהו חזון על מאמרם בתחילת ההלכה מונה משעה שנפסקה" (פירוש המשנה, שם). (102) הבד שמתח מן האילן הזה, שכתבו רבינו בסוף ההלכה הקודמת. [וכן הוא נקרא בתורה (בראשית מט, כב) "בן פורת יוסף" - "ענף פורה וגו'"], ראה בתורה שלמה' שם סי' רצב]. (103) אף-על-פי שלא נטעו עכשיו, כיון שעשאו על ידי פסיקה זו לאילן בפני עצמו, הרי הוא כנטיעה חדשה, וראה להלן בהי"ז. (104) בהיותם מחוברים לאילן הזקן. (105) שם. (106) כלומר, חלק אחד ממאתיים ממה שהיו הפירות בשעת פסיקת העיקר, וראה בפ"ה מהל' כלאים הכ"ב, כיצד משערין שיעור זה. (107) ואין אומרים: קמא קמא (ראשון, ראשון) בטיל. אבל בפחות ממאתיים לא נאסר, ראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ד, שזהו שיעור האוסר בערלה.

טז. יְלֵדָה¹⁰⁸ שֶׁסִּבְכָה¹⁰⁹ בְּזִקְנָה¹¹⁰, וְהָיוּ פְרוֹת¹¹¹ בְּיְלֵדָה, אֶפְלוּ הוֹסִיפוּ¹¹² מֵאֲתִים¹¹³ - הִיא אֵלּוֹ הַפְּרוֹת שֶׁל יְלֵדָה אֲסוּרִין¹¹⁴, שְׁאִין גְּדוּלֵי הַתֵּר מְעַלִּין אֶת הָעֵקֶר הָאֲסוּרִין¹¹⁵.

108) מימרא של רבי אבהו בשם רבי יוחנן בנדרים נו, ב. והכוונה שעדיין לא מלאו לה שלש שנים. (109) שהרכיבה. (110) שמלאו לה שלש שנים. (111) של ערלה. אבל אם לא היו בה פירות, בטילה היא לגבי הזקנה, ראה להלן. (112) הפירות שבילדה, לאחר שסיבכה. (113) כלומר, שעתה יש מאתיים כנגד מה שהיו הפירות בשעה שסיבכו את הילדה. (114) ואין הערלה מתבטלת במאתיים, כמו תמיד. ומה שאמר רבי אבהו בסוטה מג, ב: "ילדה שסיבכה בזקינה, בטלה ילדה בזקינה, ואין בה דין ערלה", המדובר שאין בילדה פירות כלל (ר"ן שם). (115) כיון שהוא עיקר. אבל בכל תערובת שאין עיקר וטפל שייך בה, מתבטלת הערלה באחד ממאתיים. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ו, ובפ"א מהל' תרומות הכ"א ובהערות.

יז. אֵילָן¹¹⁶ שְהִבְרִיף מִמְּנוּ בַּד בְּאַרְץ, וְאַחַר כֵּן נִעְקַר הָאֵילָן כִּלּוֹ וְהָיָה הוּא חַי מִן הַבַּד שְהִבְרִיף בְּאַרְץ - נִעְשָׂה אוֹתוֹ אֵילָן כְּאֵלּוֹ עֵמֶה נִטְעָ, וְחֵיב בְּעֵרְלָה¹¹⁷. וּמוֹנֶה¹¹⁸ לְאֵילָן וְלָמָּה שֶׁצִּמָּח מִן הַהִבְרָכָה מִשְׁעָה שֶׁנִּעְקַר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליה, "והתודה עליו את כל עוונות בני ישראל", ואף כאן הוא מתודה על כי בחטאינו ובעוונות אבותינו הוסרה העבודה מהבכורות אשר להם היו ראיות תרומות ומעשרות כאמרו "ואטמא אותם במתנותם, בהעביר כל פטר רחם" וזהו וידוי מעשר שהזכירו רבותינו ז"ל. והיודוי הוא: לקרוא את פסוקי התורה בדברים: "בערתי הקודש מן הבית וגו' כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש". ואינו אומר הדרשות שבמעשר שני. (3 כלומר, מוציאין מרשותו: תרומות ומעשרות, ולקט שכחה ופאה - לכהנים, ללוויים, ולעניים, ומעשר שני ונטע רבעי הוא מבער על ידי זריקה לים או שריפה באש. (4 היינו מתנות כהונה ולווייה ועניים. ואף מעשר שני בכלל זה, שהוא מתנה לה' שנאמר "וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קודש לה'", והוא ממון גבוה. (5 היינו תרומות ומעשרות ומתנות עניים, לאפוקי מתנות אחרות שבבמהה ושבאדם, שאין להן כל קשר עם היודוי. (6 בלשון חכמים. (7 אף על פי שהיודוי הוא על בייעור כל המתנות שבזרע הארץ, קראוהו "יודוי מעשר", מפני שיעקר היודוי הוא במעשר שני.

ב. ואין מתודין ודוי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה מעשר עני⁸; שנאמר: פי תכלה לעשר⁹ ואמרת¹⁰ לפני יי אלהיך בערתי הקדש מן הבית.

(8 כלומר, ברביעית ובשביעית שהן לאחר השנה השלישית והשישית, שהן שנות מעשר עני. (9 וגומר: "את כל מעשר תבואתך" וכו', היינו אף מעשר עני. (10 וזו היא מצוות וידוי מעשר.

ג. אימתי מתודין? במנחה¹¹ ביום טוב האחרון של פסח¹² של רביעית ושל שביעית. שנאמר: פי תכלה לעשר - ברגל שפול המעשרות פלים בו¹³; ואין הפסח¹⁴ מגיע משנה רביעית אלא פלים¹⁵ פרות שלישית נתעשרו, בין פרות האילן¹⁶ בין פרות הארץ.

(11 ואף על פי ש"כל היום כשר לוידי" - איחרוהו לוידי כל עוד שיכולים לאחרו. ואין לך זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה. (12 "ויתודה ביום טוב ראשון של פסח - כדי שיהיה לו מה לוכל (=לאכול) ברגל (כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם נאכלים לבעלים, שאף על פי שכבר ביער מערב יום טוב, מותר להשאיר לעצמו לצורך סעודת יום טוב, ואינו יכול לומר "ביערתי הקודש מן הבית") ויתודה בשחרית - עד כאן מצוה לאכול (כלומר, סעודת שחרית של יום טוב שהיא מצוה. אבל סעודה שלישית אינה ביום טוב, ולכן מתודה במנחה). (13 כלומר, כשהרגל בא כבר הספיק לעשר את כל הפירות של השנה הקודמת. (14 ירושלמי שם הלכה ג: "אימתי הוא מכלה לעשר את כל הפירות, בפסח של רביעית", והוא הדין של שישיית בשביעית. (15 כלומר, כשכל. (16 לדעת רבינו גם פירות האילן מתעשרים מן התורה.

ד. אין מתודין אלא ביום¹⁷, וכל היום¹⁸ פשר לודוי

כ. נוטעין¹³⁴ יחור¹³⁵ של ערלה¹³⁶, ואין נוטעין אגוז¹³⁷ של ערלה, מפני שהוא פרי, ופרות ערלה אסורין בהנאה¹³⁸, כמו שבארנו בהלכות אסורין מאכלות¹³⁹. ואם עבר ונטע¹⁴⁰ אגוז של ערלה - הרי הצומח מתר¹⁴¹ בשאר האילנות¹⁴².

(134 ערלה פ"א מ"ט, ותוספתא שם. (135 ענף. (136 של אילן שעדיין לא מלאו לו שלש שנים. והטעם: "לפי שאינו אסור בהנאה אלא הפרי, לא העץ" (פירוש המשנה, שם). (137 פרי האגוז. (138 ואם יטע האגוז ויצמיח פירות, נמצא נהנה מן האגוז. וראה בעבודה זרה מט, א - תוספות ד"ה שאם נטע ב, ורש"י שם מה: ד"ה שאם נטע. (139 בפ"י ה"ט. (140 בעבודה זרה שם הסיקו, שאף לרבי יוסי, בדיעבד מותר, וראה בתוספות' שם ד"ה ואין, ובתוספתא כפשוטה. (141 אף באכילה. (142 וטעמו של דבר, כיון שזה גורם מותר, כבסוף ההלכה הסמוכה.

כא. וכן¹⁴³ אין מרכיבין בפניות¹⁴⁴ של ערלה בדרךלים, מפני שהן פפרי¹⁴⁵. עבר והרקיב - מתר. שפול דכר¹⁴⁶ שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הנגרם משניהם מתר. לפיכך, הצומח מפרות ערלה¹⁴⁷ - מתר, שהרי גרם לצומח הפרי האסור והארץ המתרת.

(143 משנה ותוספתא שם. (144 "לולבי תמרים" (פירוש המשנה). (145 ובירושלמי' שם: "רבי יצחק שאל, מאן תנא אין מרכיבין כפניות של ערלה [ומתריך], רבי יוסי [הסובר בפ"א מ"ז, שסמדר אסור משום פרי]. ואף שרבינו פוסק שלא כרבי יוסי, אלא סמדר מותר, כנ"ל בפ"ט הי"ג, נראה שאין רבינו סובר כרבי יצחק שמשנתנו כרבי יוסי, אלא ככולי עלמא (ויש בירושלמי' שם הסוברים כך). ואף סמדר מותר בערלה, בהרכבה החמירו לכתחילה, שכיון שהדבר ניכר מאד, הרי הוא כנוטע ערלה (מראה הפנים' שם). (146 עבודה זרה, שם. (147 כלומר, מאגוז שעבר ונטעו, כסוף ההלכה הקודמת.

~ יום שישי כ"ב אלול ~

פּרָק אַחַד עֶשְׂרִי

(1 יבאר מהו וידוי מעשר, ובאיוו שנה הוא היודוי. ואם מתודה ביום או בלילה. ודין שאינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות. וכיצד הוא עושה אם נשאר. שצריך להפריש כל המתנות על הסדר, ואח"כ יתודה. נשרף טבלו או אם נתן מעשר ראשון לכהן אם מתודה. מי שאין לו אלא ביכורים או שאין לו אלא תרומה, אם הוא מתודה. פסוקי היודוי.

א. מצות עשה להתודות² לפני יי אחר שמוציאין³ פל המתנות⁴ שבזרע הארץ⁵. וזהו הנקרא⁶ ודוי מעשר⁷.

(2 כל היודויים הם על החטא כמו "והתודה אשר חטא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזמנו. (31) כלומר, מעת שחילל עליהן מעשר שני או נטע רבעי. (32) דמאי פרק א משנה ב: "הדמאי וכו' ואין לו ביעור. והמדובר שם במעשר שני, ותרומת מעשר של דמאי שנתנו לכהן - גם בשעת הביעור נותנו לכהן, ומעשר ראשון ומעשר עני של דמאי, שאף בתחילה אינו נותנם לכהן, גם בשעת הביעור אינו נותנם. (33) כלומר, אף שמצוות עשה להביא ביכורים למקדש, יכול לבערם בכל מקום כשמגיע זמן הביעור.

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁשׂוּרָף וּמְבַעֵר? בְּשִׁנְשָׂאוֹ אֲצִלוּ פְרוֹת³⁵ שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְאָכַל כְּלֵן קֹדֶם שִׁפְנִס יוֹם טוֹב; אֲכָל אִם נִשְׂאָר תְּבַשִּׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטַע רְבִיעֵי - אֵינּוּ צְרִיף לְבַעֵר, שֶׁתְּבַשִּׁיל כְּמַבְעֵר³⁶. וְכֵן³⁷ יֵין וְתַבְלִין - הֲרֵי הֵן מְבַעֲרִין³⁸.

(34) כלומר, שחייב לבער. (35) כשהם חיים ולא מבושלים. (36) "לפי שאם יישאר וישהה (את התבשיל), יפסיד". (37) ירושלמי שם: "הכל מודים בפת ושמן שהוא צריך לבער [צריך לומר, שפת שהתקשתה אפשר לרככה במים ולא נפסדה] ביין ותבלין שהוא כמבוער. מה פליגין [=במה נחלקין] בתבשיל". (38) שהיין אם ישהה יחמיץ והתבלין, יפוג טעמו.

י. פְרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת בְּשַׁעַת הַבַּעֲוֵר³⁹ - אֵין מְעַבְּרִין אוֹתוֹ לְהַתְּדוֹת, וְאֵינּוּ חֲזָב לְבַעֲרָן.

(39) כלומר, בערב יום טוב אחרון של פסח.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פְרוֹתֵינוּ⁴⁰ רְחוּקִין מִמָּנוּ וְהִגִּיעַ יוֹם הַבַּעֲוֵר - הֲרֵי זֶה קוֹרָא שֵׁם⁴¹ לְמַתְנוֹת, וּמְזַכֵּה לָהֶן לְבַעֲלֵיהֶן עַל גַּב קִרְקַע⁴² אוֹ לְמִי שְׁזוֹכָה לָהֶן⁴³ לְבַעֲלֵיהֶן, וּמַתְּוֶה לְמַחַר. שְׁנַתִּינָה הַמְּטַלְטְלִין עַל גַּבֵּי קִרְקַע אֵינָה אֲלֵא מַתְּנָה שֵׁשׁ בֶּה חֲזוּק⁴⁴. אֲכָל אֵינּוּ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶם הַמַּעֲשֵׂר בְּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי שְׁנַרְאָה מְמַכְרָה, וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת⁴⁵ וְהַתְּרוּמוֹת וְהַמַּתְנוֹת⁴⁶ - נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה⁴⁷, לֹא מְכִירָה.

(40) שהם טבל. (41) וצריך לציין מקום המתנות בכרי: "בצפוני או בדרומי". אבל בלי ציון מקום לא אמר כלום.

(42) בכבא מציעא יא: "אמר ליה ההוא מדרבנן, רבן גמליאל, מטלטלי אגב קרקע הקנה להם". (43) כמו שזיכה רבן גמליאל לעניים, ביד עקיבא בן יוסף. (44) כלומר, אף שהקרקע עצמה נקנית בכסף, והרי זה כמכר המתנות, אינן אלא מתנה אגב הקרקע, ולא נקנו יחד עם הקרקע תמורת הכסף. (45) מעשר ראשון, תרומה גדולה ותרומת מעשר. (46) מתנות עניים. (47) במעשרות: "נתתיו ללוי" "זה מעשר לוי". ובתרומות: "וגם נתתיו" "זו תרומה ותרומת מעשר". ובמתנות עניים: "ולגר ליתום ולא למנה" "זה מעשר עני, הלקט והשכחה והפאה".

יב. וּמִיָּנִין שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְהַתְּדוֹת עַד שְׁיוּצִיא כָּל הַמַּתְנוֹת? שְׁנַאֲמַר: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת. הַקֹּדֶשׁ

הַמַּעֲשֵׂר. וּבֵינִן בְּפָנֵי הַבַּיִת וּבֵינִן שְׂאֵל בְּפָנֵי הַבַּיִת - חֲזָב לְבַעֵר וּלְהַתְּדוֹת¹⁹.

(17) ולא בלילה. (18) משנה שם: "זה הכלל, דבר שמצוותו ביום, כשר כל היום". (19) אלא שבפני הבית מצוה להתוודות במקדש, שנאמר: לפני ה', וכיוון שאף בפני הבית, אם התוודה בכל מקום יצא, בדיעבד, לכן מתוודה אף שלא בפני הבית, שכיוון שאין לנו מקדש, הרי זה כדיעבד. ובירושלמי תענית פרק א הלכה ד: "חד בר נש הווה מפיך מעשרותיו כתיקנן (=שהוציא מעשרותיו כתיקנן), אמר ליה רבי מנא, קום אמור: ביערתי הקודש מן הבית". הרי שמתוודין אף שלא בפני הבית. והראב"ד חולק וסובר שאין וידוי מעשר אלא במקדש.

ה. וְדוּי זֶה²⁰ נֶאֱמַר בְּכָל לְשׁוֹן²¹; שְׁנַאֲמַר: וְאֶמְרָתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ - בְּכָל לְשׁוֹן שְׂאֵתָה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בְּפָנֵי עַצְמוֹ²², וְאִם רַצּוּ רַבִּים לְהַתְּדוֹת בְּאֶחָד²³ - מְתוּדִין.

(20) אבל וידוי בכורים אינו אלא בלשון הקודש. (21) במשנה סוטה לב. "אלו נאמרין בכל לשון וכו', וידוי מעשר". ובגמרא שם: "מנלן, דכתיב, 'ואמרת לפני ד' אלוקיך ביערתי הקודש מן הבית', ויליף (=לומד) אמירה מסוטה, בכל לשון שהוא אומר". (22) ולא שיתוודו שניים בבת אחת, ולמד כן ממה שנאמרה כל הפרשה בלשון יחיד, ואולי מצא כן רבינו בדברי חכמינו ז"ל. (23) כלומר, אחד אומר וכולם שומעים.

ו. וּמַצְוֵתוֹ²⁴ בְּמַקְדֶּשׁ, שְׁנַאֲמַר: לְפָנֵי יְיָ; וְאִם הַתְּוֹדָה בְּכָל מְקוֹם²⁵ - יֵצֵא²⁶.

(24) של הוידוי, לכתחילה. (25) אפילו בזמן הבית. (26) למד כן רבינו, ממה שאמרו בירושלמי, שוידוי מעשר נוהג אף שלא בפני הבית, משמע שאף בזמן הבית יצא בדיעבד אם התוודה חוץ למקדש.

ז. אֵינּוּ מַתְּוֶה עַד שֶׁלֹּא יִשְׂאָר אֲצִלוֹ אַחַת מִן הַמַּתְנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בְּדוּדֵי: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת²⁷. וְעָרַב יוֹם טוֹב הֶאֱחָרוֹן²⁸ הָיָה הַבַּעֲוֵר²⁹, וּלְמַחַר מְתוּדִין.

(27) ואם נשתירו בידו מתנות, הרי הוא משקר. (28) של פסח. (29) ואינו מבער ביום טוב עצמו, שאם עדיין לא הפריש אסור להפריש בחג.

ח. בְּצִד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׂאָר אֲצִלוֹ תְּרוּמָה וְתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר - נּוֹתְנָה לְכֹהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נּוֹתְנוֹ לְלוֹוִים³⁰; מַעֲשֵׂר עֲנִי - נּוֹתְנוֹ לְעֲנִיִּים. נִשְׂאָרוֹ אֲצִלוֹ פְרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל וְדָאֵי אוֹ נִטַע רְבִיעֵי אוֹ מְעוֹת פְּדִיתָן³¹ - הֲרֵי זֶה מְבַעֲרָן וּמְשַׁלְיָן לָיִם אוֹ שׁוּרָף. נִשְׂאָר אֲצִלוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאֵי - אֵינּוּ חֲזָב לְבַעֲרוֹ³². נִשְׂאָר אֲצִלוֹ בְּכוֹרִים - הֲרֵי הֵן מְתַבְּעִין בְּכָל מְקוֹם³³.

(30) שלא קנס עזרא, שלא יתנו ללויים מעשר ראשון, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁאִינוּ מִיָּנֹ, וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְּחַבֵּר, וְלֹא מִן הַמְּחַבֵּר עַל הַתְּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַיֶּשֶׁן, וְלֹא מִן הַיֶּשֶׁן עַל הַחֲדָשׁ, וְלֹא שְׂכַחְתִּי - שְׂכַחְתִּי⁶¹ מִלְּבָרְכֶךָ⁶² וּמִלְּהַזְכִּיר שְׁמוֹ⁶³ עָלָיו⁶⁴. לֹא אֶכְלָתִי בְּאֵי מִמֶּנּוּ. הֵא אִם אֶכְלוּ בְּאֵינֵהּ - אֵינוּ מִתּוֹדָה⁶⁵. וְלֹא בְּעֵרְתִי מִמֶּנּוּ בְּטָמָא. הֵא אִם הִפְרִישׁוּ בְּטָמָא⁶⁶ - אֵינוּ מִתּוֹדָה. וְלֹא נִתִּי מִמֶּנּוּ לְמַת - שְׂכַחְתִּי לְקַח מִמֶּנּוּ אֲרוֹן וְתַכְרִיכָיו, וְלֹא נִתְּנוּ לְאוֹנָנִים אַחֲרָיו⁶⁷. שְׂכַחְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵי - שְׂכַחְתִּי לְבֵית הַבְּחִירָה⁶⁸. עָשִׂיתִי כָּכָא אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי - שְׂשַׁמְחָה⁶⁹ וְשַׁמְחָה בּוֹ⁷⁰; שְׂשַׁמְחָה: וְשַׁמְחָה בְּכָל הַטּוֹב.

61) ולא היה לו לשכות, ולפיכך קרוב הוא להיות פושע. 62) יש אומרים כי הכוונה לברכת המזון שלאחר המזון, שהיא מן התורה. 63) וכן מלכותו של הקב"ה, שכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכותו, אינה ברכה. 64) על הפירות שאכל, כגון מעשר שני ונטע רבעי שהם לבעלים. ומכיוון שלא נאמר כאן שאם עבר עליהם אינו מתוודה, נראה שאינם מעכבים את היודי, לפי שבכל אלה אין תרומתו תרומה ואין מעשרותיו מעשר, ואם כן לא קלקל במתנות עצמם כלום. 65) כיוון שקלקל במתנה עצמה, שאכלה שלא כדין. 66) [בתוספתא שם, הלכה כד: "דבר אחר [ביערת הקודש מן הבית], כיוון שהפרשתו מן הבית אין אתה זקוק לו", וכוונת התוספתא, שהפרשתו מן הבית זו ביעורו. וזו כוונת המשנה כאן, שכיוון שהפרישן מן הבית ונתן המתנות למי שחייב לתיתן, או שנתן מעשר שני לחבירו קודם זמן הביעור, והמתנות היו טמאות, או שהיו טהורות וימצאם הטמא, ונמצא שאכלו המתנות בטומאה והמפרישן מן הבית הוא שגורם לזה]. 67) שאם נתן להם, הרי הכשילם באכילה באינינות. ולא נאמר כאן אם עבר מה דינו: אם מתוודה או לא. 68) כלומר, הביכורים. אבל מעשר שני, דיו אם הביאו לפניו מן החומה. 69) בין במעשר שני שנאמר בו "ושמחת אתה וביתך" ובין בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב". 70) בביכורים שנאמר בהם "ושמחת בכל הטוב וגו' אתה והלוי והגר אשר בקרבך".

טז. הַשְּׂכִיפָה מִמֶּעוֹן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם, עַד בְּאֲשֶׁר נִשְׂבַּעְתָּ לְאַבְתָּיִנוּ אֲרָץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ - זֶה בְּקִשָּׁה שִׁיתָן⁷¹ טַעַם בְּפִרוֹת⁷².

71) הקב"ה. 72) "עניינו, שיהיו שמנות וטובות הטעם. וזה הדרש שהוא דורש בכאן [במשנה] זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת היודי, אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה, אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שניתנה על ידי הנביא [משה רבינו]". וצריך עיון למה השמיט רבינו יתר הבקשות שזכרו במשנה שם "וברך את עמך ישראל בבנים ובבנות וכו' בטל ומטר וכוולדות בהמה" (רדב"י).

יז. יִשְׂרָאֵל וּמִמְזֵרִים⁷³ - מִתּוֹדִים, אֲבָל לֹא גֵרִים

- זֶה מִעֵשֶׂר שְׁנֵי וְנֹטַע רְבִיעִי, הַקְּרוֹי קִדְשׁ. מִן הַבֵּית - זֶה חֶלֶה, שֶׁהִיא הַמִּתְּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בְּבֵית. נִתְּתִיו לְלוֹי - זֶה מִעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן. וְגַם נִתְּתִיו - מִקְּלָל שְׂקֵדְמָתוֹ מִתְּנָה אַחֲרָיו⁴⁸, וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוּלָּה וְתְּרוּמַת מִעֵשֶׂר⁴⁹. לְגַר לִיתָם וְלֹא לְמִנָּה - זֶה מִעֵשֶׂר עֲנִי⁵⁰ וְלִקְט שְׂכַחָה וּפְאָה⁵¹. אָף עַל פִּי שְׂאִין לִקְט שְׂכַחָה וּפְאָה מִעֵפְבִין אֶת הַיּוֹדֵי⁵².

48) וראמו: וגם נתתיו ללוי, יורה על מעלה שניה קדמה לו [למעשר ראשון], לפי שמלת "וגם" אצלם, תוספת, כמו הנוסף עליו". 49) אין הכוונה לומר ש"וגם נתתיו" מדבר על תרומת מעשר, שהרי אף על פי שבדיעבד חלה הפרשת תרומת מעשר לפני הפרשת מעשר ראשון, אבל הרי לכתחילה אין לעשות כן, אלא הכוונה שלמדים תרומת מעשר מתרומה גדולה. 50) [המתחלק בתוך הבית. אבל מעשר עני המתחלק בגורן אינו בכלל פסוק זה. 51) [אף על פי שאין בהם מצוות נתינה, שהרי "עזיבה" נאמר בהם - נראה שחכמים תקנו כן למצוה לכתחילה, שלא יתוודה עד שיקיים גם מצוות אלו. ואם כן גם מעשר עני המתחלק בגורן, שגם בו לא נאמרה נתינה אלא עזיבה אף הוא בכלל זה, מדרבנן]. 52) כיוון שלא נאמרה "נתינה", אלא "עזיבה" ולכן אינם בכלל "וגם נתתיו", האמור בפרשת היודי.

יג. וְצִרְיָה לְהַפְרִישׁ הַמִּתְּנוֹת עַל הַסֶּדֶר וְאַחַר כֵּן יְתוּדָה. שְׂשַׁמְחָה: כָּכָא מִצְוַתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי; הֵא אִם הַקְּדִים מִעֵשֶׂר שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן⁵³ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִתְּנוֹת⁵⁴. נִשְׂרָף טָבָלוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְהִתְּנוֹת, שְׂהָרִי לֹא הַפְרִישׁ מִתְּנוֹת וְלֹא נִתְּנוּ לְבַעְלֵיהֶן. וּבְזִמְן שְׂהָיוּ נוֹתְנִין מִעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן לְכֹהֲנִים⁵⁵ - לֹא הָיוּ מִתּוֹדִין; שְׂשַׁמְחָה: וְגַם נִתְּתִיו לְלוֹי⁵⁶.

53) שעבר על לא תעשה. 54) שאינו יכול לומר: "עשיתי ככל אשר צויתני". 55) היינו בזמנו של עזרא. 56) שהרי הוא נותנו לכהן.

יד. מִי שְׂאִין לוֹ אֶלָּא מִעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּלֶבֶד - מִתּוֹדָה; שְׂעַקַר הַיּוֹדֵי בְּמִעֵשֶׂר הוּא⁵⁷. וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בְּפוּרִים בְּלֶבֶד - מִתּוֹדָה⁵⁸; שְׂשַׁמְחָה: בְּעֵרְתִי הַקִּדְשׁ - הַקִּדְשׁ הֵרֵאשׁוֹן⁵⁹, שֶׁהוּא הַבְּפוּרִים. אֲבָל מִי שְׂאִין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בְּפָנָי עֲצָמָה - אֵינוּ מִתּוֹדָה; שְׂאִין הַתְּרוּמָה טַעוֹנָה וְדוּי אֶלָּא בְּכָלֵל שְׂאָר הַמִּתְּנוֹת⁶⁰.

57) ששורפין אותו, ולשון "ביערת", שייך בו יותר מכולן. 58) שאף ביכורים מתבערים. 59) שהביכורים מפרישים אותם תחילה לכל. 60) ונראה שאף אם היה לו מעשר ראשון לבד אינו מתוודה. וטעם הדבר, שכל המתנות נותנן לבעליהם ואינו מבערם, ואינו יכול לומר עליהן "ביערת הקודש מן הבית".

טו. לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוַתְךָ - שְׂכַחְתִּי הַפְרִישׁ מִמֶּיִן עַל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומר, כ"ד מתנות כל שאינו מודה בהן אין נותנין לו מתנה, לא היה קשה כלום. הרי שלא רק מי שאינו מודה בעבודה, אין לו חלק בכהונה, אלא אף מי שאינו מודה במתנות. וראה בכסף-משנה ובמעשה-הרוקח. (6) כלומר, אין נותנים לו לעבוד עבודה. ומקור הדבר, מהברייתא הנ"ל, שהקשו ממנה על רב חסדא. (7) כרב חסדא הנ"ל.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מִתְּנֵה שְׂשִׁישׁ בְּהַ קְדָשָׁה - מְבָרֵךְ : אֲשֶׁר קְדָשְׁנוּ בְּקְדָשְׁתּוֹ שֶׁל אֲהָרֹן וְצִוְּנוּ לְאָכְלָהּ כֶּן וְכָךְ.

(8) כמו תרומה וחלה שהן קודש (פ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ולהלן הלכה ו). אבל לא ראשית הגז וכיוצא בה, שאינם קרויים קודש (להלן הלכות ר"ז), שאכילתן מצוה, ראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכה כב, ובפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א ואילך.

ג. שְׂמֵנָה⁹ מִתְּנֵה מִהֶם¹⁰ - אֵין אוֹכְלִים אוֹתָן הַפְּהָנִים אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ¹¹ לְפָנִים מִחֻמַּת הַעֲזָרָה¹². וְחֻמְשׁ¹³ מִתְּנֵה - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֲלָא בִּירוּשָׁלַיִם לְפָנִים מִחֻמַּת הָעִיר¹⁴. וְחֻמְשׁ¹⁵ מִתְּנֵה - אֵין זֹכִין בְּהֵן¹⁶ מִן הַתּוֹרָה¹⁷ אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. וְחֻמְשׁ¹⁸ מִתְּנֵה - זֹכִין בְּהֵן בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וּמִתְּנֵה אַחַת¹⁹ - זֹכִין בְּהַ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

(9) בתוספתא שם, חלקו את המתנות באופן אחר, וכתבו רבינו להלן בהלכה יב. (10) מכ"ד המתנות הנ"ל. (11) ולא בכל העיר. (12) עזרת ישראל ולא עזרת נשים. וראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, שלכתחילה אין לאכול בהיכל. (13) ראה להלן בהלכה ה. (14) והחלונות ועובי החומה - כלפנים (הלכות מעשה הקרבנות שם סוף הלכה ה). (15) ראה להלן הלכה ו. (16) הכהנים. (17) דקדק לכתוב "מן התורה", משום תרומה ותרומת מעשר וחלה, שהן מחמש המתנות הנ"ל (להלן שם), ונוהגות מדרבנן אף בחוצה לארץ, ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכות ד"ו. (18) ראה להלן הלכה ז. (19) ראה להלן הלכה ח.

ד. מָה הֵן הַשְּׂמֵנָה שְׂאִין נְאֻכְלִין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ? בְּשֵׁר הַחֻטָּאת, אֶחָד חֻטָּאת הָעוֹף וְאֶחָד חֻטָּאת הַבְּהֵמָה²⁰; וּבְשֵׁר הָאֲשָׁם, בֵּין תְּלוּי בֵּין וַדַּאי²¹; וְזִבְחֵי שְׁלָמֵי צִבּוֹר²²; וּמוֹתֵר הָעֶמֶר²³; וְשִׁירֵי מִנְחֹת²⁴ יִשְׂרָאֵל²⁵; וְשִׁתֵּי הַלֶּחֶם²⁶; וְלֶחֶם הַפָּנִים²⁷; וְלֶג שְׂמֹן²⁸ שֶׁל מִצְרַע. אֵלוֹ אֵינָן נְאֻכְלִין אֲלָא בְּמִקְדָּשׁ.

(20) כן הוא בתוספתא שם, ובספרי לפרשת קרח (לבמדבר יח, כ). אבל להלן בהלכה יג מנאן בשתים. (21) כנ"ל. (22) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, ובפ"י שם סוף הלכה ג. (23) כלומר, הנשאר לאחר הקמיצה וההקטרה, וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יב. (24) הנשאר אחר הקמיצה וההקטרה, כנ"ל. (25) אבל מנחת כהנים אינה נקמצת, אלא נשרפת כולה (פי"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ט). (26) ראה בפ"ח

וְעִבְדִים מְשַׁחֲרָרִים; מִפְּנֵי שְׂאִין לָהֶם חֵלֶק בְּאֶרֶץ, וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָנוּ. כִּהְנִים וְלוֹיִים - מִתְּנֵדִים; שְׂאֵף עַל פִּי שְׁלֹא נָטְלוּ חֵלֶק בְּאֶרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מְגֹרֶשׁ.

(73) נראה שהחידוש כאן, שלא נאמר כיוון שאין הוא זרע כשר, אין הוא בכלל הכתוב: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריוך", שדרשו בו: "זרע המיוחס אחריו", אלא הרי הוא כבנו לכל דבר.

סֵלְקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת מִעֲשֶׂר שְׁנֵי וְנִטְע רִבְעֵי

הַלְכוֹת בְּבוֹרִים עִם שְׂאֵר מִתְּנֵה פְּהָנָה שְׂפָנְבוּלִין

יֵשׁ בְּכֻלָּן תְּשֵׁעַ מִצּוֹת. שְׂמוֹנֵה מִצּוֹת עֲשֶׂה, וְאַחַת מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְּרֻטָּן: (א) לְהַפְרִישׁ בְּבוֹרִים וְלִהְיוֹתָם בְּמִקְדָּשׁ. (ב) שְׁלֹא יֵאָכֵל הַפְּהָנִים בְּבוֹרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. (ג) לְקָרוֹת עֲלֵיהֶן. (ד) לְהַפְרִישׁ חֵלֶה לְפָנֶיהֶן. (ה) לָתֵת לְפָנֶיהֶן זְרוּעַ וְלִחְיִים וְקִבָּה. (ו) לָתֵן לוֹ רֵאשִׁית הַגִּז. (ז) לְפָדוֹת בְּכוֹר הַבֵּן וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לְפָנֶיהֶן. (ח) לְפָדוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר וְלָתֵן פְּדִיוֹנוֹ לְפָנֶיהֶן. (ט) לְעֶרְף פֶּטֶר חֲמוֹר אִם לֹא רָצָה לְפָדוֹתוֹ. וּבְאֹר מִצּוֹת אֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר שכ"ד מתנות ניתנו לכהנים. והכהן שאינו מודה בהן. והאוכל מהן מאי מברך.

א. עֲשָׂרִים² וְאַרְבַּע מִתְּנֵה נָתַנוּ לְפָנִים, וְכֻלָּן מִפְּרֻשֵׁין בְּתוֹרָה³, וְעַל פֶּלֶן נְכִרְתָּה בְּרִית לְאֶהֱרֹן⁴. וְכֻלָּן כִּהֵן⁵ שְׂאִינוֹ מוֹדָה בְּהֵן - אֵין לוֹ חֵלֶק בְּפָנִים⁶, וְאֵין נֹתְנִין לוֹ מִתְּנֵה מִהֵן⁷.

(2) תוספתא חלה פ"ב הלכה ת, הובאה בחולין קלג: ובבבא קמא קי: והקדים רבינו פרק זה, כדי ליתן טעם מדוע כתב הלכות ביכורים וחלה ומתנות וראשית הגז ופדיון הבן ופטר חמור, כאחד (רב"ז). (3) בתוספתא שם: "עשרים וארבע מתנות כהונה לאהרן ובניו בכלל ובפרט ובברית מלח". "בכלל" היינו שנתפרשו בתורה בכללן, שנאמר (במדבר יח, ח) "לכל קדשי בני ישראל, לך נתתים". "ובפרט", היינו שכל מתנה ומתנה נתפרשה בתורה (תוספתא כפשוטה שם, בשם רב חנינאי גאון). (4) כמו שנאמר (שם, יט) "כל תרומות הקדשים וגו' ברית מלח עולם היא". (5) בחולין קלב: "ואמר רב חסדא, כ"ד מתנות כהונה, כל כהן שאינו בקי בהן, אין נותנין לו מתנה. ולא מילתא היא. דתניא, וכר' וכל כהן שאינו מודה בה (בעבודה), אין לו חלק בכהונה. טעמא, דאינו מודה בה, הא מודה בה אף-על-גב דאינו בקי בהן (וקשה לרב חסדא שתלה הדבר בבקיאיות במתנות)". ומדברי הגמרא נראה, שלא היה קשה לרב חסדא אלא משום שתלה הדבר בבקיאיות, כנ"ל, אבל אם היה רב חסדא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ש"פטר רחם לכל בשר" יהי לך (לכהן), אלא שאח"כ מיעט הכתוב בכור אדם ובכור בהמה טמאה, שרק פדייונם ניתן לכהן ולא הם עצמם.

ונמצא, שגדר פטר חמור הוא פדייתו מיד הכהן, כיון ששייך לו (כבר) תיכף כשנולד, ואולי זהו הדיוק בלשון הרמב"ם כאן "החמש שזוכין בהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור" ועד"ז בה"י "ופטר חמור לזכרי כהונה" ולא נקט כלשון הש"ס "פדיון פטר חמור" שממנו משמע שגדר מתנות כהונה חל על הפטר חמור עצמו.

ואף שנחלקו הפוסקים האם מקיימים המצוה ע"י נתינת הפטר חמור עצמו לכהן, י"ל שהגדר הנ"ל הוא אף לדיעות שאין יוצאין ידי חובה בזה כי טעמם הוא מפני שהתורה גזרה "תפדה . . ואם לא תפדה וערפתו" שבכתוב נתפרשו רק שתי ברירות או פד' או עריפה (ולא נתינת החמור עצמו לכהן) אבל הגדר של פדיון הוא שפודין את החמור מן הכהן.

(לקוטי שיחות חלק ל"ו עמוד 63 הערה 39 ושוה"ג מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ח. והמתנה שזוכין בה מן המקדש⁴⁷ הוא עורות העולות⁴⁸. והוא הדין לשאר עורות קדשי הקדשים - כֵּלָן לַכֹּהֲנִים⁴⁹.

(47 כלומר, שאין הישראל נותן לכהן, אלא נוטלין חלקם מן המקדש. (48 שהן קדשי קדשים. (49 ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יט.

ט. השמנה מתנות⁵⁰ שאינן נאכלין אלא במקדש - כֵּלָן קְדָשֵׁי קְדָשִׁים הֵן, ואינן נאכלים אלא לזכרי כהנה, כמו שיתבאר במקומו⁵¹. ובהן נאמר: כֵּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֵאָכֵל אֹתוֹ⁵² וגומר.

(50 הנ"ל בהלכה ד. (51 ראה הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ג. פ"ט ה"א, פ"י ה"ג, ופ"יב ה"ג. (52 צ"ל: אותה.

י. החמש שפירושם⁵³ - הן קדשים קלים, ונאכלין לזכרים ולנקבות⁵⁴. ובהן נאמר: לָךְ נְתִיתִים וּלְבְנֶיךָ וּלְבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לֶחֶם עֹלֹם⁵⁵. ואף על פי כן, אין נתנין אלא לזכרי כהנה, שהרי לאנשי משמר הן⁵⁶. והבכור⁵⁷ - מקריבין חלבו ודמו, ואין מקריבו אלא איש⁵⁸. וכן עורות קדשי הקדשים⁵⁹, ושדה אחזה⁶⁰, והתרמים⁶¹, וגגל הגר⁶² - אין זוכין בהן אלא אנשי משמר, כמו שיתבאר⁶³. וכן פדיון הבן - לזכרי כהנה; שפן נאמר בו: ונתת הפסך לאהרן ולבניו⁶⁴. ופטר חמור - לזכרי כהנה; שדין הפכורות כֵּלָן שָׁהָה⁶⁵: לזכרים ולא לנקבות.

(53 הנ"ל בהלכה ה. (54 ראה בפ"י שם הלכות ד-ה.

מהלכות תמידין ומוספין הי"א. (27 שם פ"ד הלכה ט. (28 ראה בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג.

ה. ומה הן החמש שאינן נאכלין אלא פירושם? חֲזָה וְשׂוֹק שֶׁל שְׁלָמִים²⁹; וְהַמּוֹרֵם מִן הַתּוֹדָה; וְהַמּוֹרֵם מֵאֵיל נְזִיר³⁰; וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה³¹; וְהַבְּפִרְיִים³². אלו אינן נאכלין אלא פירושם.

(29 ראה בפ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ד-ה. (30 הלכות מעשה הקרבנות שם. (31 ראה בפ"א מהלכות בכורות הלכה ב. (32 להלן פ"ג הלכה ג.

ו. ומה הן החמש שבארץ ישראל? הַתְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַחֲלֵה³³. וּשְׁלֵשֶׁת קֹדֶשִׁים³⁴. וְרֵאשִׁית הַגֵּז³⁵, וְשִׂדָּה אַחְזָה³⁶. וּשְׁנֵיהֶן חֲלִין³⁷. אלו אינן זוכין בהן מן התורה אלא בארץ ישראל³⁸. ואין אוכלין תרומות וחלות של ארץ ישראל אלא בארץ ישראל³⁹.

(33 שנקראת תרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (34 ראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה א, ופ"טו שם הלכה כ. (35 להלן פ"י הלכה א. (36 ראה בפ"ד מהלכות ערכין, הלכות א-ב, יט. (37 שדה אחוזה חולין הוא, שהרי הכהנים פודין אותו (שם הלכה יט). ולענין ראשית הגז, ראה להלן פ"י הלכה יז. (38 ראה למעלה בהלכה ג. (39 ולא בחוצה לארץ, שכשיצאו לשם - נטמאו מיד (פ"ב מהלכות תרומות הלכה יז).

ז. ומה הן החמש שזוכין בהן הפהנים בכל מקום⁴⁰? הַמַּתְנוֹת⁴¹, וּפְדִיּוֹן הַבֵּן⁴², וּפְטֵר חַמּוֹר⁴³, וּגְגֹל הַגֵּר⁴⁴, וְהַתְּרָמִים⁴⁵. וְחַמְשֶׁת חֲלִין לְכָל דְּבָר⁴⁶.

(40 בין בארץ בין בחוץ לארץ. (41 זרוע לחיים וקיבה שנותן כל זוכה בהמה טהורה. והן הנקראות בכל מקום מתנות (להלן פ"ט הלכה א). (42 להלן פ"א. ומצות פדיון הבן נוהגת אף בחוץ לארץ (להלן פ"ב הלכה א). (43 להלן שם. (44 ראה בפ"ח מהלכות גזילה, מההלכה ה ואילך. (45 כלומר, חרמי כהנים. וראה בפ"ו מהלכות ערכין, מהלכה ד ואילך. (46 ראה להלן פ"ט הלכה כ, ובהלכות גזילה שם ראש הלכה ח, ובהלכות ערכין שם הלכה ה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומה הן החמש שזוכין בהן הפהנים בכל מקום . . ופטר חמור כו"

מפשטות הכתובים מוכח שגדרו של פטר חמור הוא ששייך לכהן תיכף כשנולד, ומה שפודין את החמור מן הכהן הוא מצד ציווי התורה שלא ליתן הפטר חמור עצמו לכהן, אלא שיפדהו על ידי שה במקום החמור, שהרי נאמר בפ' קרח "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהי לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה" ומפורש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל מְצָרַע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שְׁרֵי מְנַחֹת, וּמוֹתֵר הָעֶמֶר.

(75) כן הוא בתוספתא. ולמעלה שם, מנה רבינו שתי החטאות כאחת. (76) כן הוא בתוספתא, ולמעלה שם מנאן רבינו כאחת.

יֵד. אֲרֵבַע בִּירוּשָׁלַיִם: הַבְּכוֹר, וְהַבְּפוּרִים, וּמוֹרָם⁷⁷ מִתּוֹדָה וְאֵיל נְזִיר, וְעוֹרוֹת קִדְשִׁים⁷⁸.

(77) ראה להלן הלכה טו. (78) אף שכהנים זוכין בעורות מן המקדש (כנ"ל בהלכה ח), ואוכלים את דמיהן בכל מקום שירצו, מנאן רבינו בין המתנות שבירושלים, כיון שדרך הכהנים היתה למכור העורות ולאכול דמיהם בירושלים (רדב"י למעלה בהלכה ג). וראה בתוספות חולין קלג: ד"ה ועורות, וברש"י לבבא קמא קי:

טו. עֶשֶׂר בְּגוּבְלוּיִן: תְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחֶלֶה, וְרֵאשִׁית הַגֶּזֶז, וְהַמִּתְּנוּת, וּפְדִיּוֹן הַבֶּן, וּפְדִיּוֹן פֶּטֶר תְּמוֹר, שְׂדֵה חֲרָמִים, וְשְׂדֵה אַחֲזָה, וְגִזְל הַגֵּר. וּלְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה, חֶשֶׁב כָּל הַמּוֹרָם מִקְדָּשִׁים קָלִים מִתְּנָה אַחַת. וְהֵן: חִזָּה וְשׁוֹק הַמּוֹרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמּוֹרָם עִמָּהֶם⁷⁹ [אם הִיָּה⁸⁰ תּוֹדָה, עִם הַזְּרוּעַ הַמּוֹרָמָת מְאֵיל נְזִיר עִם הַלֶּחֶם הַמּוֹרָם עִמָּה]⁸¹ עִם חִזָּה וְשׁוֹק⁸². הוּאֵיל⁸³ וּשְׁלֶשֶׁתָן⁸⁴ שְׁלָמִים הֵן, חֶשֶׁב הַמּוֹרָם מֵהֶם⁸⁵ מִתְּנָה אַחַת.

(79) כלומר, עם החזה והשוק. (80) זבח השלמים. ופיסקא זו איננה בדפוס רומי, אבל ישנה בדפוסים ראשונים. (81) עם הזרוע. (82) המורמים עם הזרוע, מאיל הנזיר. (83) כן הוא בחולין שם: "כיון דדמיין להדדי, חשיב להו כחדא". (84) שלמים, תודה ואיל נזיר. (85) משלמים, ותודה, ואיל נזיר.

טז. כָּל הַמִּתְּנוּת שֶׁהֵן תְּלוּיֹת בְּקַרְבָּנוֹת - תִּתְּבָאָר כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמִקְוָמָה בְּהִלְכוֹת קַרְבָּנוֹת⁸⁶. וְכֵן גִּזְל הַגֵּר יִתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת גִּזְלָה⁸⁷. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ דִּין שְׂדֵה אַחֲזָה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרֵכִין, וְדִין תְּרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר - בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבְהִלְכוֹת אֵלוֹ אֲבָאָר מִשְׁפָּטֵי הַמִּתְּנוּת שְׁאִין תְּלוּיִין בְּקַרְבָּנוֹת, וְהֵן: הַבְּפוּרִים, וְהַחֶלֶה⁸⁸, וְהַמִּתְּנוּת⁸⁹, וְרֵאשִׁית הַגֶּזֶז⁹⁰, וּפְדִיּוֹן הַבֶּן⁹¹, וּפֶטֶר תְּמוֹר⁹².

(86) פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ג"ה. (87) פרק ח הלכה ה ואילך. (88) להלן פרק ה ואילך. (89) להלן פרק ט. (90) להלן פרק י. (91) להלן פרק יא. (92) להלן פרק יב.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר שמצות-עשה להביא ביכורים למקדש, והיכן נוהגין. אין מביאין ביכורים אלא משבעת המינין. ואם מביאין אותה משקין. אימתי מביאין הביכורים. ואם מביאין

(55) פסוק זה נאמר בחזה ושוק של שלמים (שם הלכה ד). ובמורם מתודה ואיל נזיר נאמר (במדבר יח, יט) "כל תרומות הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' נתתי לך ולבניך ולבנותיך" (שם הלכה ד). ובבכור נאמר (שם, יז-יח) "אך בכור שור וגו' ובשרם יהיה לך, כחזה התנופה וכשוק הימין" (שם הלכה ה). ובביכורים נאמר (שם, יג) "ביכורי כל אשר בארצם וגו' כל טהור בביתך יאכלנו" ו"כל טהור" לרבות אשתו, ראה מנחות פד: (56) כמפורש להלן פ"ג הלכה א, וכן הוא במשנה סוף ביכורים: "נותנין אותם לאנשי משמר, והם מחלקין ביניהם כקדשי המקדש", והם נותנים אותם גם לנשים. וראה בחזון-איש. (57) שאינו ניתן לאנשי משמר (פ"א מהלכות בכורות הלכה טו). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד משנה ט. (58) ולכן נותנים את הבכור לזכרי כהונה בלבד, והללו אם ירצו יתנוהו לכהנות לאכלו (רדב"ז). (59) ראה בפ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכות יט-כ. (60) ירושלמי חלה פ"ד הלכה ד. וראה בפ"ד מהלכות ערכין הלכה כד. (61) ירושלמי שם, והלכות ערכין שם. (62) ראה בפ"ב מהלכות גזילה הלכה ה. (63) במקומות הנ"ל. (64) ובחולין קלב. "אמר ליה רבי: מטונך, אהרן ובניו כתובין בפרשה (ולכן רק מנחת כהן קרבה כולה, אבל מנחת כהנת נאכלת)". וכדעת רבינו כן דעת הרא"ש והרשב"א (משנה-למלך), אבל התוספות בפסחים מט: ד"ה אמר ובעוד מקומות, חולקים וסוברים שפדיום הבן ניתן אף לכהנות. (65) כן הוא בבכורות ד. שבכור בהמה טמאה הוקשה לבכור אדם.

יא. הִנֵּה לְמִדָּת, שֶׁהַמִּתְּנוּת שֶׁנִּתְּנִין לְנִקְבוֹת פְּזוּרִים - חֶמֶשׁ מִתְּנוּת: תְּרוּמָה, וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר⁶⁶, וְחֶלֶה⁶⁷, וּמִתְּנוּת פְּהֵמָה⁶⁸, וְרֵאשִׁית הַגֶּזֶז⁶⁹. וּמִיָּנִין אֶתְּה אֹמֵר שְׂרֵאשִׁית הַגֶּזֶז נִתְּנָת לְכֹהֲנֹת? שְׁנֵאמַר: רֵאשִׁית דְּגַנָּךְ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֶּזֶז צֵאנָךְ תִּתֵּן לוֹ; מָה רֵאשִׁית דְּגַן נִתְּנָת לְנִקְבוֹת פְּזוּרִים⁷⁰, אֵף רֵאשִׁית הַגֶּזֶז⁷¹.

(66) ראה בפ"ו מהלכות תרומות הלכה א. (67) היא כתרומה, כדלהלן בפ"ה הלכה יג. (68) להלן פ"ט הלכה כ. (69) להלן פ"י הלכה יז. (70) כנ"ל בהלכות תרומות שם. (71) ראה להלן פ"י שם, שראשית הגז שהיא כחולין, ניתנת לכהנת אף-על-פי שהיא נשואה לישראל, ואילו תרומה שיש בה קדושה, אסורה לכהנת הנשואה לישראל באכילה (הלכות תרומות שם הלכה ז). וראה משנה-למלך.

יב. מְנוֹי חֲכָמִים⁷² מִתְּנוּת אֵלוֹ עַל דֶּרֶךְ אַחֲרַת וְאִמְרוּ: עֲשֵׂרִים וְאַרְבַּע מִתְּנוּת פְּהֵמָה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלוֹ הֵן: עֶשֶׂר בְּמִקְדָּשִׁים⁷³, אֲרֵבַע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בְּגוּבְלוּיִין⁷⁴.

(72) בתוספתא חלה פ"ב הלכה ז. (73) כלומר, שאין נאכלים אלא במקדש, כנ"ל בהלכה ד. (74) מחוץ לירושלים. מהן בתוך ארץ ישראל, ומהן אף מחוצה לה.

יג. עֶשֶׂר בְּמִקְדָּשִׁים: חֲטָאת בְּהֵמָה, וְחֲטָאת הָעוֹף⁷⁵, אֶשֶׁם, וְאֶשֶׁם תְּלוּי⁷⁶, זִבְחֵי שְׁלָמִים צְבוּר, וְלֶג שֶׁמֶן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו שם, היא בבל. (16) תוספתא ביכורים פ"א ה"ז. (17) [שהרי גם ביכורים טהורים אינם נאכלים אלא בירושלים, אחרי ההנחה בעזרה (להלן פ"ג ה"ג-ד), וביכורים אלה טמאים מחמת ארץ העמים, ואסורים באכילה גם בירושלים, ולפיכך לא חייבו חכמים להפריש ביכורים בחוצה לארץ, ורק תרומה וחלה שאין צורך להביאן לירושלים והן נאכלות במקומן - חייבו חכמים להפריש, שהרי בחוצה-לארץ הן נאכלות, אף-על-פי שהן טמאות בטומאת ארץ העמים, ראה פ"ז מהל' תרומות ה"ח, ולהלן פ"ה ה"י. וסוריא שלא גזרו טומאה אלא על גושה ולא על אורה (גיטין ח:), יתכן שהביכורים שבה אינם טמאים, ולפיכך מביאים ממנה ביכורים, כנ"ל. ואף-על-פי שתרומה אין מביאים אפילו מסוריא (פ"ב מהל' תרומות ה"ז), אין זה אלא משום גזירה, שמא ירדפו הכהנים אחריה וייצאו לחוצה לארץ. אבל ביכורים, שהחויב על הבעלים להביא, אין חשש זה, ראה בירושלמי" סוף פ"ו דשביעית]. (18) [כמבואר למעלה, שלא תיקנו חכמים ביכורים לשריפה].

ב. אין מביאין בפורים אלא משבעת המינין האמורים ²⁰ **בשבח הארץ, ונהם: החטים**, ²¹ **והשעורים, והענבים, והתאנים, והרמונים, והזיתים, והתמרים**. ²² **ואם הביא** ²³ **חוץ משבעת המינין - לא נתקדשו.**

(19) ביכורים פ"א מ"ג ומ"י. (20) בדברים ח, ח. וטעמו של דבר, אמרו בירושלמי" (שם ה"ג), "מראשית כל פרי האדמה, מראשית, ולא כל ראשית וכו', אף "ארץ", שנאמר כאן, בשבעת המינים הכתוב מדבר". (21) וכוסמין אף-על-פי שהן מין חטים, אינן בכלל שבעת המינים ('פני יהושע' בפסחים לו, ב - הגרע"א בשמו). [וכן הוא בתוספתא ברכות פ"ד: "וכוסמין אינן ממין שבעה"]. (22) בפסוק שם נאמר: "ודבש". ובירושלמי" שם: "ודבש, אלו התמרים. יכול דבש ממש וכו', אלא אלו התמרים". וראה להלן ה"ד, ובפירוש המשנה שם למשנה ג, וצ"ע. (23) 'ירושלמי' שם: "פשיטא הדא מילתא (= פשוט הוא דבר זה), הפריש ביכורים חוץ משבעת המינים, לא קדשו".

ג. אין מביאין ²⁴ **לא מתמרים שבהרים**, ²⁵ **ולא מפרות שבעמקים, ולא מזיתי שמן שאינן מן המבחר**; ²⁶ **אלא** ²⁷ **מתמרים שבעמקים ומפרות שבהרים, לפי שהן מן המבחר. [ואם הביא** ²⁸ **שלא מן המבחר], פגון תמרים שבהרים, ותאנים סוריות ומרקבות**, ²⁹ **וענבים מאפקות ומעשנות** ³⁰ **- לא נתקדשו**. ³¹

(24) שם, מ"ג. (25) שגדלים בהרים. (26) בירושלמי" שם: זית שמן (הנזכר בכתוב), זה אגורי וכו'. ולמה נקרא שמו אגורי, שהוא אוגר שמנו לתוכו, וכל הזיתים מאבדין שמנו. וכל אלו פטורין מביכורים. וראה במשנה-למלך. (27) שם, מ"י. (28) המוקף אינו בדפוס רומי, ונוסף בדפוסים אחרים, וכן צריך להיות (משנה-למלך). וכן הביא

מן הישן על החדש או להיפך. הגדל בעצין נקוב והנוטע אילן לתוך שדהו והבריכו לתוך שדה חבירו. האריסין ובעלי זרוע שאונסין ולוקחין הארצות בפחות. הקונה אילן בתוך שדה חבירו או הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע. המוכר שדה לגוי וחזר ולקחה ממנו. ואשרה שביטלה. הביכורים אם יש להן שיעור מן התורה. הפריש ביכוריו והוסיף עליהן. וכיצד מפרישין הביכורים אם נטמאו הפירות כולם. ואם הפריש ביכוריו ונמחו או נבוזו. המפריש ביכוריו להעלותן בידו לירושלים.

א. מצות עשה להביא בפורים למקדש, ואינם נוהגין אלא בפני הבית ובארץ ישראל בלבד; ³ **שנאמר: ראשית פכורי אדמתך תביא בית יי אלהיך**. ⁵ **ומביאין** ⁶ **בפורים של דבריהם** ⁷ **מערי סיחון ועוג** ⁸ **ומסוריא**; ⁹ **שקהונה** ¹⁰ **בסוריא - פקונה בירושלים**. ¹¹ **[אבל** ¹² **עמון ומואב** ¹³ **ובבל** ¹⁴ **אף על פי שהן תיבין בתרומה ובמעשרות מדבריהם** ¹⁵ **- אין מביאין** ¹⁶ **מהן בפורים**. ¹⁷ **ואם הביא בפורים מחוץ לארץ - אינן בפורים**. ¹⁸

(2) שקלים פ"ח מ"ח, ותוספתא שם פ"ג, ו"ספרי" פרשת כי-תבוא (דברים כו, ד). (3) כלים פ"א מ"ו, וחולין קלו, א. (4) משמע, המיוחדת לך ולא לגוי. יצאה חוצה-לארץ שהיא גם לגוי (ראה ברש"י חולין שם, ד"ה ארצך). ושם למדו כן ממה שנאמר (שם, ב) "אשר תביא מארצך". וכן הביא רבינו בפירוש המשנה לכלים שם. (5) כן הוא בתוספתא שם. אבל ב'ספרי' שם למדו כן ממה שנאמר (שם): "והניחו לפני מזבח ה' אלקיך" - "כל זמן שיש לך מזבח יש לך ביכורים, וכל זמן שאין לך מזבח אין לך ביכורים". וראה למעלה פ"ב מהל' מעשר שני ה"א. (6) לכתחילה בתורת חובה. (7) דברי סופרים. (8) שלא היו של עמון ומואב, וכבשון גם עולי מצרים וגם עולי בבל ('תוספות' יבמות טז. ד"ה עמון). ומה שאמרו בביכורים פ"א מ"י: "מביאין וקורין וכו' מעבר הירדן, רבי יוסי הגלילי אומר אין מביאין ביכורים מעבר הירדן, שאינה ארץ זבת חלב ודבש" - סובר רבינו שלא חייבו חכמים אלא מדרבנן. וכן נראה ב'ספרי' (כסף-משנה ו'מלאכת שלמה' בשם מהרי"ק, וראה בספר "זמנים" עמוד נב). אבל מפירוש המשנה שם, נראה שחייבים מן התורה. וב'ספר המצוות' (עשה קכה) וכן ב'חינוך' (מצוה צא), נראה מפורש שערי סיחון ועוג וסוריא חייבין מן התורה, וראה בהערות ל'ספר המצוות' שם (הוצאת מוסד הרב קוק), ובהערות משנה למלך על 'ה'חינוך' שם. (9) חלה פ"ד סוף מ"א, וראה בפירוש המשנה שם, וב'חזון איש'. (10) שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"ד וט"ו. (11) וכל זה מדבריהם, כנ"ל. (12) המלים המוקפות אינן בדפוס רומי. (13) שטהרו בסיחון (ראה בפירוש המשנה לידים פ"ד מ"ג) ולא כבשוה עולי בבל, ראה ב'תוספות' יבמות שם. ובנוסחא אחרת נוסף: "ומצרים" ('מעשה רוקח'). (14) בתוספתא לא נזכרה "בבל", וכתבה רבנו מדעתו, שלעולם דינה שוה לדין עמון ומואב. (15) הל' תרומות שם ה"א. ושנער שכתב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁהַפְּפוּרִים שֶׁפָּקְדוּ אַחַר חֲנֻכַּת הַן חֲשׂוּבִין מִשְׁנֵה הַבָּאָה⁵¹, וְיִנְיָחֵם⁵² עַד⁵³ אַחַר עֲצֵרָת.

(42) ביכורים פ"א מ"ג, וחלה פ"ד מ"י. (43) הוא חג השבועות, שנאמר (שמות לד, כב) "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חטים". (44) הן שתי הלחם הקרבים בו ביום (ויקרא כג, יז) וגו': "אשר תזרע בשדה". כלומר, שתי הלחם הם ביכורי מעשיך, והם קודמין לביכורים אשר תזרע בשדה, וראה להלן. (45) ביכורים וחלה שם: "אנשי הר צבועים הביאו ביכוריהם קודם לעצרת, ולא קיבלו מהם". (46) תוספתא ביכורים פ"א ה"א (כסף-משנה). (47) כלומר, בעזרה, שכיון שכבר הביאם - יצא ידי חובתו (מנחות סח, ופ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ז). (48) וקודם לכן אינו קורא עליהן, אף-על-פי שבידיעבד יצא (ראה למעלה) - חששו שמא יקבעו הדבר לחובה להביא ביכורים קודם לעצרת ('ירושלמי' סוף חלה). (49) בביכורים שם מ"ו: "מעצרת ועד החג (= חג הסוכות), מביא וקורא. מן החג ועד חנוכה, מביא ואינו קורא". משמע שמחנוכה ואילך - אינו מביא (כסף-משנה). (50) ואילו אלו שביכרו לפני חנוכה, והיו ראויים להבא, נדחו לגמרי, ולא יביאם כלל, וכן אמרו ב'ירושלמי' שם: "הפרישן קודם לחנוכה, ועבר עליהן חנוכה, ירקבו (כן היא הגירסא המדוייקת. והכוונה, שנתקדשו כיון שהפרישם קודם חנוכה בזמן שהיו ראויים להבאה, אלא שאסרו להביאם). לאחר חנוכה (כלומר הפרישם אחר החנוכה, אף-על-פי שביכרו קודם חנוכה) לא קדשו". וטעמו של דבר, שקבעו חכמים את הזמן שבין חג השבועות לחנוכה להבאה, לפי שהזמן הזה הוא בכלל: "וחג הקציר", כיון שעדיין פירות מצויין בשדה, אבל לאחר חנוכה, ששוב אין הפירות מצויין בשדה, אין מביאין כלל. וראה ברע"ב שם. (51) לענין זה שאין להביאם עתה למקדש, והרי הם כפירות השנה שהקדימו לצמות. אבל פשוט הוא שאין מביאין אותם כביכורים על פירות שחנטו לאחר טו בשבט, שזה הוא מן הישן על החדש, ראה להלן. (52) כנ"ל. והוא ב'ירושלמי' שם, וראה ב'מראה הפנים'. והראב"ד חולק וסובר שהפירות שביכרו לאחר חנוכה לא נתקדשו כלל, כיון שהם פסולת בלבד, ודינם כדיון תאנים סורות הנ"ל בה"ג. (53) בדפוס רומי, תיבה זו ליתא.

ז. איני מביאין בפורים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש⁵⁵. פיצד? לא יביא מפרות שחנטו קדם חמשה עשר בשבט על פרות שחנטו אחר חמשה עשר ב'פ' ⁵⁶. אָחַד הַנְּטוּעֵי⁵⁷ וְאָחַד הַעוֹלָה מְאֵלִיו; שְׁנָאֲמַר: בְּפוּרֵי פֶל אֲשֶׁר בְּאֶרְצָם.

(54) 'ירושלמי' שם. (55) שנאמר במעשר (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו', היוצא השדה שנה שנה", שאין מעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש (תרומות פ"א מ"ה), וביכורים הוקשו למעשר (יבמות עג,). (56) שזה הוא ישן על החדש, וכן להיפך ('ירושלמי' שם). וכל זה בפירות האילן שראש השנה שלהם בטו בשבט (פ"ה מהל' תרומות הי"א, ופ"א מהל' מעשר שני ה"ב), אבל תבואות וכיוצא בהן - ראש השנה שלהן באחד בתשרי (שם

'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר. וב'ירושלמי' שם: "בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', רבי יוחנן אמר לא קדשו, ורבי שמעון בן לקיש אמר קדשו". והלכה כרבי יוחנן, ולמד כן (מנחות פד,): "ממה שנאמר 'מארצך' - ולא כל ארצך". וכן אמר עולא שם. (29) [ב'ירושלמי' שם: "תאנים סוכות מנוקבות", וזה מתפרש על פי המשנה בשיבועית (פ"ב מ"ה, והובאה להלן פ"א מהל' שמיטה ה"ה) "סכין את הפגין ומנקבים אותם". ופירש רבינו שם: "סכין, מושחין בשמן למהר בישולן. ומנקבין, עושין בתאנים נקבים, וכן מנהג התאנים בקצת מקומות אצלנו שאינן מתבשלין עד שימשהו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תאנה מהם". ובדפוס רומי "ותאנים סוכות ומנוקבות", וכן הביא 'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר, וצ"ל כב'ירושלמי' הנ"ל]. (30) 'ירושלמי' שם. ואף זה מתפרש על-פי המשנה (שם, מ"ב) "מאבקין, מעשנין" (והובא להלן שם). ו"מאבקין" היינו שמפזרים עליהם האבק, ו"מעשנין" היינו שעושים תחתיהם עשן להרוג התולעים (פירוש המשנה, שם). (31) ב'ירושלמי' ובבבלי מס' מנחות שם אמרו כן בתמרים שבהרים, ומזה למד רבינו לתאנים סורות (כסף-משנה).

ד. איני מביאין בפורים משקין³³, חוץ מזיתים וענבים בלבד; שְׁנָאֲמַר: פְּרִי הָאֲדָמָה - וְלֹא מִשְׁקָה³⁵. וְאִם הִבִּיא³⁶ מִשְׁקֵין - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

(32) תרומות פ"א מ"ג. וכדעת הבבלי חולין קכ, ב. ולא כדעת ה'ירושלמי' (תרומות שם ה"ג). וראה בפירוש המשנה לחלה פ"ד מ"א. (33) כלומר, מפריש פירות ביכורים וסוחטם, ומביא המשקה. (34) בחולין שם: "דתני רבי יוסף 'פרי', פרי אתה מביא, ואי אתה מביא משקה. הביא ענבים ודרכן, מנין (כלומר, מנין משקין היוצאים מזיתים וענבים מביאים אותם ביכורים), תלמוד לומר: תביא (= אשר תביא מארצך. והיה לו לכתוב: אשר מארצך - רש"י)". (35) בדפוס רומי, ליתא יתבות אלו. (36) בחלה שם: "יוסף הכהן הביא ביכורי יין ושמן ולא קיבלו ממנו". ואף שרבינו פסק כמשנת תרומות הנ"ל, שמביאין יין ושמן - למד רבינו מכאן ששאר משקין אין מקבלין אותם (כסף-משנה).

ה. הקרובים³⁷ לירושלים מביאין תאנים וענבים לחים³⁸, וְהִרְחֹקִין מְבִיאִין אוֹתָן³⁹ גְּרוּגְרוֹת⁴⁰ וְצִמּוּקִין⁴¹.

(37) ביכורים פ"ג מ"ג. (38) שהם יפים מן הגרוגרות והצימוקים. (39) את התאנים והענבים. (40) תאנים יבשות. (41) ענבים מיובשים שהם מתקיימים יותר בדרך הרחוקה. ונראה מדברי רבינו שאם הביאו הקרובים גרוגרות וצימוקים, שמקבלים מהם - שהרי הרחוקים מביאים אותם לכתחילה.

ו. איני מביאין בפורים קדם לעצרת; שְׁנָאֲמַר: וְחַג הַקְּצִיר⁴³ בְּפוּרֵי מַעֲשֵׂיךָ⁴⁴. וְאִם הִבִּיא⁴⁵ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֲלֹא⁴⁶ יִנְיָחֵם שָׁם⁴⁷ עַד שֶׁתְּבֹא עֲצֵרַת וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן⁴⁸. וְכֵן⁴⁹ אֵין מְבִיאִין בְּפוּרִים אַחַר חֲנֻכַּת⁵⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהֵי עָקְרוּ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ וְהִבְרִיחַ קִצְתוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ
וְדִרְךְ הַרְבִּים אוֹ דִרְךְ הַיְחִיד מִפְּסֶקֶת⁷⁰ בְּאֲמֻצֵּי בֵּין
הָעֵקֶר וְהַצֵּד הַמְּבָרָךְ - אֵינּוּ מְבִיא בְּפוּרִים לֹא מִמֶּה⁷¹
שְׂהוּצִיא בְּרִשׁוֹת⁷² וְלֹא מִן הַצֵּד שְׂפָרְשׁוֹת
הָאֲחֵרוֹן⁷³; שְׁנֵאמַר: בְּפוּרֵי אֲדָמְתָךְ - עַד שְׂיִהְיוּ כָּל
הַגְּדוּלִין מְאֲדָמְתָךְ⁷⁴.

(66) ביכורים פ"א מ"א. (67) כלומר, הטמין יחור של אילן בתוך שדה והוציאו ברשות הרבים. (68) שלא ברשות. וראה בהלכה הסמוכה. (69) שאינו ראוי לעשות כן. (70) שכשם שאינו ראוי לעשות כן באופן שדרך היחיד באמצע, כן אסור לעשות כן באופן שדרך הרבים מפסקת, שהרי אין עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' ה"א, וכן פסק רבינו בפ"ג מהל' נזקי ממון הכ"ג) ולא כרבי יהודה (במשנה שם) שאמר "כזה מביא", לפי שהוא סבר עושין חלל תחת רשות הרבים ('ירושלמי' שם). (71) שם. (72) כלומר, מן הפירות שיצאו מן העיקר. (73) כלומר, מן המוכרך. (74) שם, מ"ב.

יא. נִתְּן⁷⁵ לוֹ חֲבֵרוֹ⁷⁶ רִשׁוֹת לְהִבְרִיחַ⁷⁷ בְּתוֹף שְׂלוֹ,
אֶפְלוּ לְשִׁעָה⁷⁸ - הָרִי זֶה מְבִיא בְּפוּרִים⁷⁹. וְאִם⁸⁰ הָיָה
הָאֵילִן סְמוּךְ לְמִצְרַח חֲבֵרוֹ⁸¹ אוֹ נוֹטֵה לְשִׂדֵּה חֲבֵרוֹ,
אָף עַל פִּי שְׂחֵיב לְהִרְחִיק⁸² - הָרִי זֶה מְבִיא מִמֶּנּוּ
וְקוּרָא; שְׁעַל מְנַת בְּנִין⁸³ הַנְּחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ⁸⁴.

(75) 'ירושלמי' שם. (76) [אבל ברשות הרבים לא מועילה רשות, שלא אמרו (מגילה כו.) ששבעת טובי העיר (= נבחרו העיר) במעמד אנשי העיר יש להם רשות למכור בית הנכנסת של רבים (שם) - אלא בכפרים, אבל בכרכים שאינו של הכפר אלא לכל ישראל - אין רשות לבני הכרך למכור בית הנכנסת (שם)]. וכדעת רבינו חננאל (הובא ברשב"א בבא-בבא ס.) שבני רשות הרבים אינם ראויים לחול. ומה שאמרו (בבא-בבא כג.) "אחולי אחיל בני רשות הרבים גביה", זה אינו לא ברי"ף ולא ברא"ש, וכן אינו בשני כתבייד שם (דק"ס שם). ולפי נוסחתנו יש לומר שמדובר בכפר ולא בכרך, כנ"ל. ועי' בתוספות' שם ד"ה אחולי]. (77) כן הוא ב'ירושלמי' שם. [ונראה שנטילת רשות אינה מועילה אלא להברכה, אבל לא לנטיעה בתוך של חבירו. וכן דעת הראב"ד להלן בהי"ג]. (78) כלומר, לתקופה מסוימת. וכדעת רבי יונה שם. (79) אפילו מן הפירות שגדלו ברשות חבירו. שכיון שנתן לו רשות, הרי זה בכלל: "ביכורי אדמתך". ופשוט שהוא מביא וגם קורא, וכן מפורש ב'ירושלמי' שם (ועי' ברי"ף קורקוס בשם השגת הראב"ד כ"י). ורבינו סמך על מה שכתב להלן בפ"ד הי"ג: "ושאר המביאין חוץ מאלו - מביאין וקורין". וראה עוד להלן הי"ג (רי"ף קורקוס). (80) בבא-בבא כז, ב - בשם רבי יוחנן. (81) כלומר, בתוך ד' אמות. (82) כמפורש בפ"י מהל' שכנים ה"ח. וכסתם משנה שם כו, א. (וראה בתוספות' שם ב. ד"ה אומר, ושם כו: ד"ה גולן) ושם כז, ב. (83) שיוכל להביא ביכורים ולקרא עליהם, ולא יחשב כגולן. (84) בפ"ה מהל' נזקי ממון ה"ג, מנה רבינו עשרה

(ושם). ועי' רב"ז. (57) במנחות פד: "ואין לי אלא שתורע, עלו מאליהן מנין, תלמוד לומר (שמות כג, טז) "בשדה" (כלומר, הצומח בשדה מאליו). ואין לי אלא בשדה, מנין לרבות שבגג ושבתרובה וכו' תלמוד לומר (במדבר יח, יג) בכורי כל אשר בארצם". ורבינו הביא הפסוק "אשר בארצם" גם לגבי עולה מאליו, שהוא כולל הכל (רב"ז).

ח. וּפְרוֹת⁵⁸ שָׁל שְׂתַפְיִין⁵⁹ - חֲבִיבִין בְּכַפּוּרִים; שְׁנֵאמַר:
בְּפוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאֲרָצֶם [אֲשֶׁר יְבִיאוּ].

(58) בחולין קלו, א: "ביכורים, אף-על-גב דכתיב (דברים כו, ב) [מ]ארצך (בלשון יחיד) דידך אין, דשותפות לא, כתב רחמנא: בכורי כל אשר בארצם (לשון רבים, לרבות שותפים)". (59) אפילו שותפות ישראל וגוי, לפי שאין קנין לגוי בארץ ישראל, להפקיעה מקדושתה (למעלה פ"א מהל' תרומות ה"י, ולהלן הט"ו). ולכן לא מעטו בחולין שם, שותפות עם גוי, כדרך שמעטו שם לענין בכור ועוד דברים ('אור שמח', וכן כתב 'מעשה רוקח').

ט. הַגְּדֹל⁶⁰ בְּעֵצִין, אָף עַל פִּי שְׁהוּא נְקוּב⁶¹, וְהַגְּדֹל
בְּסַפִּינָה⁶² - אֵינּוּ מְבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עֵקֶר; שְׁנֵאמַר:
בְּאֲרָצֶם⁶³. אֲבָל מְבִיא⁶⁴ מִן הַגְּדֹל בְּגַג אוֹ בְּחִרְבָּה⁶⁵.

(60) ברייתא מנחות פה, א. (61) אף-על-פי שלדעת ריש לקיש, חילקו (שם פד:) בין נקוב לאינו נקוב, על פי סתירה שבין שתי ברייתות, שהאחת אומרת שבעצין "מביא וקורא", והאחת אומרת "מביא ואינו קורא" - לפי הברייתא האחרונה (שם פה.), שעליה סמך רבי יוחנן, האומרת שבעצין "אינו מביא כל עיקר", ובגג ובחורבה "מביא וקורא", ואינה מחלקת בעצין גופו בין אינו נקוב, "שאינו מביא כל עיקר" לבין נקוב ש"מביא וקורא" - נראה מפורש, שאף בעצין נקוב אינו מביא כל עיקר (רי"ף קורקוס). וראה ב'קריית ספר' ובי'מעשה רוקח'. (62) כל סוגי הספינה למיניה: של חרס ושל עץ, גוששת בארץ. ואף זה נלמד מהברייתא הנ"ל, שסתמה וכתבה "ושבספינה אינו מביא כל עיקר" ולא כסוגיית הגמרא (למעלה שם פד: לדעת ריש לקיש ע"פ הסתירה שבין שתי ברייתות) המחלקת בין ספינה של חרס, שמביא וקורא, לבין ספינה של עץ שמביא ואינו קורא. (63) בדפוס רומי: בארצכ' (= בארצכם), וראה ב'מעשה רוקח'. ונראה שצ"ל "מארצך", כמו שהוא במנחות שם לדעת רבי יוחנן: "מארצך, ולא כל ארצך", למעט שלא מן המוכחר (ראה למעלה ה"ג), ואף הגדל בעצין ובספינה אינו מן המוכחר, ראה במנחות שם. (64) וקורא. כמפורש בברייתא שם. וראה להלן סוף הי"ג, ובפ"ד הי"ג. (65) אף כאן אין חילוק בין גג של מערה לגג של בית, ובין חורבה עבודה לחורבה שאינה עבודה, ולא כמו שחילקו שם בגמרא, שהרי הברייתא הנ"ל אינה מחלקת ביניהם (רי"ף קורקוס).

י. הַנוֹטֵעַ⁶⁶ אֵילָן בְּתוֹף שְׂדֵהוּ וְהִבְרִיכוֹ⁶⁷ לְתוֹף שְׂדֵה
חֲבֵרוֹ⁶⁸ אוֹ לְרִשׁוֹת הַרְבִּים⁶⁹, אוֹ שְׁהֵי נוֹטֵעַ בְּשִׂדֵּה
חֲבֵרוֹ אוֹ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹף שְׂדֵהוּ, אוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפְרוֹתֶיהָ. מְכַר לֹא¹⁰⁶ פְּרוֹת חוּץ מִן הַקֶּרֶקֶע¹⁰⁷, אֶפְלוּ
מִחֲבָרִים¹⁰⁸ - מוֹכֵר אֵינוֹ מְבִיא, שְׁהָרִי אֵין לוֹ פְּרוֹת;
וְלֹקֵחַ אֵינוֹ מְבִיא¹⁰⁹, שְׁהָרִי אֵין לוֹ קֶרֶקֶע. חֲזוֹר
הַמוֹכֵר וְלֹקֵחַ הַפְּרוֹת מִן הַלֹּקֵחַ - הָרִי זֶה מְבִיא,
שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ קֶרֶקֶע וּפְרוֹתֶיהָ¹¹⁰.

101) 'ירושלמי' שם פ"א ה"ח: "רבי בון בר כהנא, בעי קומי רבי אילא, מכר לו שדה בקמתה (המחוכרת לקרקע) מהו שיביא ממנה ביכורים, אמר ליה למה לאו. עד כדון לחה, אפילו יבישה (בתמיה), אמר ליה, אפילו יבישה, אפילו קצורה (כלומר, שתבואתה תלושה), מעתה אפילו חיטים, כך אנו אומרים הלוקח מן השוק מביא ביכורים". כלומר: קנה פירות מן השוק, ושוב קנה גם הקרקע - הרי זה מביא ביכורים ("ר"י קורקוס ורדב"ז). 102) כלומר, אפילו תלושין. 103) אפילו אחר שלקח הפירות, ראה למעלה. 104) וקורא. ראה למעלה הערה עת. 105) בשעת הבאת הביכורים. 106) 'ירושלמי' שם: "מכר לו פירות ושייר לו קרקע, המוכר אינו יכול להביא שאין לו פירות וכו' הדא אמרה, חזר ולקחן ממנו, מביא". 107) כי דין הוא שהקונה פירות, לא קנה קרקע. קל-יחזומר מקונה אילן שלא קנה קרקע (למעלה ה"ג). 108) החידוש בזה הוא לגבי הלוקח, שאף-על-פי שהפירות מחוברים, אינו מביא. 109) בבא זו של לוקח, אינה ב'ירושלמי' שם, ומקורה בבבלי בבא-בתרא פא, א - שאמרו שם שהלוקח פירות מן השוק, אינו מביא ביכורים. 110) ולא כתב כאן אם חזר הלוקח ולקח הקרקע מה דינו, שכבר כתב כן למעלה בתחילת ההלכה.

טו. המוכר¹¹¹ שדהו לעובד פוכבים וחזר ולקחה ממנו¹¹² - הרי זה מביא ממנה בפורים מן התורה¹¹³; שאינה נפקעת מן המצוה בקנין העובד פוכבים¹¹⁴, כמו שבארנו¹¹⁵.

111) משנה, גיטין מז, א. וגרס שם: "המוכר שדהו לגוי, וחזר ולקחה ממנו ישראל, הלוקח מביא ממנו ביכורים". וכן הוא במשניות שם. 112) כלומר, חזר וקנה ממנו את השדה, וכן כתב בפ"א מהל' תרומות ה"י. [שם לא קנה השדה - אינו מביא, שהרי אין לו קרקע. ראה בהלכה הקודמת]. 113) במשנה שם: "מפני תיקון העולם". אבל בגמרא (שם): ביאורו, שבאמת הוא חייב מן התורה, אלא ששתי תקנות היו: מתחילה תיקנו שלא יביא בכורים (אף-על-פי שמן התורה חייב הוא, לפי שאין קנין לגוי), ואחר-כך חזרו ותיקנו שיביא. 114) שאם יש לו קנין בארץ ישראל - אף-על-פי שחזר וקנה ממנו, הרי זה ככיבוש יחיד (הל' תרומות שם). 115) שם. וכתב ר"י קורקוס שאפשר שכשם שבתרומות ומעשרות, אם נתמרח ביד גוי, פטור מתרומות ומעשרות (שם ה"א), כמו כן לענין ביכורים, אם ביכרו ביד גוי - פטורים מביכורים. והראב"ד כתב: "אע"פ שביכרו ברשות גוי". [וכוונתו לחייב מדרבנן. והוא הולך לשיטתו, שגם במעשרות חייב מדרבנן, אם מרחו הגוי, ראה פ"א מהל' מעשר הט"ו בהשגת הראב"ד].

תנאים שהתנה יהושע בשעה שחלק את הארץ, ולא מנה שם תקנה זו. ובבבא-קמא פב, א - הקשו מדוע לא נמנה תנאי זה בכלל התנאים, ותיצו שמחלוקת היא בדבר. ואם כן, דברי רבינו צריכים-עיון (משנה-למלך). וביאור שמח' (בבא-קמא שם) יישב על נכון: הרי עשרה תנאים אלו נוהגים גם בחוצה-לארץ (שם ה"ה), ואילו תקנה זו אינה אלא משום מצות ביכורים, ואינה אלא בארץ ישראל.

יב. הָאֲרִיסִין וְהַחֲכִירִין⁸⁵, וּבַעֲלֵי זְרוּעֵי⁸⁶ שְׂאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלֹקֵחִין מִהֶן אֲרָצוֹתָם בְּפָחוֹת⁸⁷, וְהַגְזֵלְנִין⁸⁸ - אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וְאֶפְלוּ⁸⁹ נִתְיָאֵשׁוּ הַבְּעָלִים⁹⁰; שְׁנֵאמַר: בְּפוּרֵי אֲדָמְתָךְ⁹¹.

85) ביכורים פ"ב מ"ב (ודלא כרבי יהודה, שם מ"א). האריסים הם העובדים בשדה אחרים תמורת מחצה או שלישי או רביע מן התבואה. והחכירין הם החוכרים השדה תמורת סכום קצוב של תבואה. וראה בפ"ו מהל' מעשר ה"ג. ובפירוש המשנה שם פירש להיפך, וצ"ע. 86) במשנה: והסיקירין. 87) ולא אמרו שמי שאנסוהו עד שמכר שדהו, ממכרו ממכר, אלא כשלקח דמי המקח, ולא פחות. וראה בפ"י מהל' מכירה ה"א. 88) שגוזלים ואינם נותנים כסף כלל. 89) 'ירושלמי' שם. 90) ש"הקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן, אלא ברשות בעליה עומדת, ואפילו וכו' ונתייאשו הבעלים" (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). 91) וכל אלו, אין הקרקע שלהם (משנה, שם).

יג. הַקּוֹנֶה⁹² אֵילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מְבִיא, לְפִי שְׂאֵין לוֹ קֶרֶקֶע⁹³. שְׁלֹשָׁה⁹⁴ - יֵשׁ לוֹ קֶרֶקֶע⁹⁵. וְאֵף עַל פִּי שְׂאֵין לוֹ אֶלָּא אֵילָנוֹת בְּלִבְד⁹⁶, הָרִי הוּא כְּמִי שְׁקָנָה קֶרֶקֶע⁹⁷. קָנָה⁹⁸ אֵילָן אֶחָד וְקֶרֶקֶעוֹ⁹⁹ - הָרִי זֶה מְבִיא¹⁰⁰.

92) תוספתא ביכורים פ"א ה"ב (כדעת חכמים ולא כרבי מאיר), ו'ירושלמי' שם ה"ו. 93) כלומר, ברור הדבר שאין לו קרקע (וראה להלן פ"ד ה"ד, שבקונה שני אילנות - הדבר בספק), ורוצה לומר שאין לו שום זכות שימוש בקרקע חוץ מעצם יניקת האילן בקרקע חבריו, ולכן אין זה בכלל "אדמתך". 94) כלומר, קנה שלשה אילנות בתוך שדה חבריו. 95) שם פ"א מ"א. כלומר, קרקע הראוי להם (פכ"ד מהל' מכירה ה"א-ב). והיא זכות השימוש בקרקע שבסביבות האילנות, לשטוח פירות וכיוצא בזה (שם, הערה כג), שכיון שמכר לו שלשה אילנות, מן הסתם מכר גם את זכות השימוש בשטח סביב האילנות. 96) כלומר, שאין לו קנין בעלות בגוף הקרקע, אלא זכות שימוש בלבד (רדב"ז. ועי' ראב"ד). 97) והרי זה בכלל "אדמתך", ומביא וקורא. 98) משנה, שם. 99) כלומר, התנה כן בשעת הקנייה. 100) וגם קורא, שהרי יש לו קרקע ("ר"י קורקוס וכסף-משנה). ורבינו סמך על מה שכתב להלן פ"ד ה"ג, וראה למעלה הערה עח.

יד. הַלֹּקֵחַ¹⁰¹ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין¹⁰² וְלֹקֵחַ הַקֶּרֶקֶע¹⁰³ - הָרִי זֶה מְבִיא בְּפוּרִים¹⁰⁴, שְׁהָרִי יֵשׁ לוֹ¹⁰⁵ קֶרֶקֶע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התוספת, שהרי לא מיעטוהו שם אלא מפטור דמאי (וראה ב'תוספות יום טוב' שם), ואם העיטור שבחוצה-לארץ לא נתמעט מאכילה בטהרה, קל-וחומר לתוספת שבחול'ל שלא נתמעטה. ומה שכתב הרדב"ז שלדעת רבינו מה שאמרו (מ"י) "תוספת הביכורים נאכלת בטהרה", היינו בחוצה-לארץ - תמוה שהרי בסיפא אמרו "פטורה מן הדמאי", ואילו בחוצה-לארץ לא גזרו כלל על הדמאי, כמפורש בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. ועי' בר"י קורקוס]. (131) שם מ"ט, כרבי עקיבא. (132) כלומר, אפילו אם הביאם מסוריא. [שאין חילוק בין ארץ ישראל לבין סוריא אלא לענין התוספת, ולא לענין העיטור, ראה למעלה].

יט. פיצוד¹³³ מפרישין הפכורים? יורד¹³⁴ אךם לתוך שדהו¹³⁵ ורואה תאנה שבפרה¹³⁶, אשכול ענבים שבפרו, רמון שבפר - קושין בגמ' ¹³⁷ ואומר: הרי אלו פכורים. והם נעשים פכורים במחבר¹³⁸ משקרא להן שם¹³⁹, ואף על פיו¹⁴⁰ שעדין לא בשלו כל צרכן. ומשיגמרו ויתלשם מן הקרקע - אינו צריך¹⁴¹ לחזור ולקרות להם שם. לא הפרישין במחבר¹⁴² ולא קרא להם שם¹⁴³ ותלשם - הרי זה מפרישם אחר שנתלשו¹⁴⁴. ואם נטמאו הפרות פלן - אינו מפריש¹⁴⁵ פכורים בטמאה, אלא מפריש¹⁴⁶ מן הטהור¹⁴⁷ על הטמא לכתחלה. ואם אין לו פרות אחרות¹⁴⁸ להפריש מהן - יראה לי, שאינו מפריש בטמאה; שאין מפרישין לאבוד¹⁴⁹. וכן יראה ליו¹⁵⁰, שהפכורים שנטמאו - אינו מסיק בהן התנור¹⁵¹ בתרומה טמאה¹⁵², מפני שהן קדשי מקדש¹⁵³.

(133) שם פ"ג מ"א. (134) כלומר, חייב להקדים ולקרוא לפירות שם, בעודם באילן. וראה ב'תוספות' בבבא-בביתא פא, א. וב'תוספות' אנשי שם' למשנה שם. (135) כלומר, כשהקרקע והפירות שלו (ראה למעלה הי"ד). (136) שבשלה, ואף אם לא בשלה כל צרכה, כדלהלן. (137) הוא גומא (מין עשב) שבשמות ב, ג (פירוש המשנה לשבת פ"ח מ"ב). וזוהי הפרשת הביכורים במחבר, ראה להלן. (138) שם, פ"ב מ"ד. ופ"ג שם, כדעת חכמים ולא כרבי שמעון. (139) אבל בלי קריאת שם, אין הפירות נעשים ביכורים. (140) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"א: "מה טעמא דרבנין, ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה, בשעת הבאה, פרי (כלומר, צריך שיהא פרי מבושל כל צרכו). הא בשעת הפרשה, אפילו בוסר, אפילו פגין". (141) משנה פ"ג שם, כתנא-קמא ולא כרבי שמעון. (142) שלא קשרן בגמי, כנ"ל. (143) שלא אמר: הרי אלו ביכורים, כנ"ל. (144) ב'ירושלמי' פאה פ"א ה"ה: "הפריש ביכורים מכרי ממורת וכו'" (ומרוח הוא בתלוש. 'קריית מלך'). וכן נראה ממה שכתב רבינו להלן: "נטמאו הפירות כולן, אינו מפריש ביכורים בטמאה", וטומאה אינה אלא בתלוש ולא במחבר (פ"ב מהל' טומאת אוכלין ה"א). וראה בפירוש המשנה ביכורים פ"ב מ"ה. ואין אנו אומרים, שלדעת חכמים החיוב להפריש הוא דוקא במחבר ולא

טז. אשרה¹¹⁶ שבטלה¹¹⁷ - אין מביאין ממנה פכורים¹¹⁸; שהפכורים קדשי מקדש¹¹⁹.

(116) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ב. (117) מדובר באשירה של גוי שביטלה (ראה פ"ח מהל' עבודה זרה ה"ח, י"א) וחזר ישראל ולקחה ממנו (ראה בהלכה הקודמת), אבל אשירה של ישראל אינה בטילה עולמית (הלכות עבודה זרה, שם ה"ט). (118) אף-על-פי שחנטו הפירות אחר שנתבטלה, אין מביאין ממנה ביכורים, כשם שבנעבר אסור גם העובר (פ"ג מהל' איסורי מזבח הי"ב-יג). אולם, חפירות של השנה הבאה דומים לנתעברה אחר שנעברה, שכשר הוולד לקרבן (שם הי"ג). ועי' רדב"ז. (119) ראה להלן פ"ג ה"א.

יז. הפכורים¹²⁰ אין להם שעור מן התורה, אבל מדבריהם¹²¹ צריך להפריש אהד מששים. והרצה¹²² לעשות כל שדהו פכורים - עושהו¹²³.

(120) פאה פ"א מ"א. (121) אף-על-פי שבמשנה (שם פ"ב מ"ג) אמרו: "שהתרומה והמעשר וכו' ויש להם שיעור וכו' מה שאין בביכורים", והרי השיעור שבתרומה גדולה אינו אלא מדרבנן (פ"ג מהל' תרומות ה"א-ב), ואם כן, ביכורים אין להם שיעור אפילו מדרבנן (וראה בפירוש המשניות וברע"ב שם) - פסק רבינו כברייתא ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג ה"א ('מלאכת שלמה' בפ"ב מ"ג). ועי' 'מאירי' חגיגה, הוצאת 'מוריה' עמוד יא, ובהערות הרב ניסן זק"ש שם עמוד סא. (122) ביכורים פ"א מ"ד. (123) ב'ירושלמי' שם ה"ג: "דכתיב, וראשית כל בכורי כל" (אף אם הכל ביכורים).

יח. הפריש¹²⁴ פכוריו וחרור¹²⁵ והוסיף עליהן או עטרן¹²⁶ - הרי התוספת בפכורים¹²⁷. במה דברים אמורים? פשהביא מארץ ישראל¹²⁸; אבל אם הביא מעבר הירדן או מסוריא¹²⁹ - אינה בפכורים. ואף על פי שאינה בפכורים, אינה נאכלת אלא בטרה¹³⁰. ואין¹³¹ מעטרין את הפכורים בכל מקום¹³² אלא משבעת המינים.

(124) שם פ"ג מ"א. (125) כלומר, שנמלך להוסיף או לעטר. ופשוט הוא שאינו חייב לא להוסיף על הביכורים ולא לעטרם, ואין זה אלא הידור מצוה, וראה ב'תוספות' אנשי שם' מ"י שם. (126) שם, מ"י: "תוספת הביכורים, מין במינו (שמוסיף מאותן פירות שמביא ביכורים). ועיטור הביכורים, מין בשאינו מינו (= משבעת המינים כדלהלן)". (127) במשנה, שם: "תוספת הביכורים מין במינו - נאכלת בטהרה - ופטורה מן הדמאי", אבל עיטור ביכורים: מין בשאינו מינו וחייב בדמאי, עיי"ש. וראה להלן בדין עיטור ביכורים לענין אכילה בטהרה. (128) משנה, שם. (129) שאין מביאים ביכורים מהם אלא מדבריהם (למעלה ה"א). (130) [שהרי לא מיעטו במשנה את ההבאה מחוצה-לארץ אלא מדין התוספת, ולא מדין העיטור (וראה להלן), ובמשנה שם נראה שהעיטור נאכל בטהרה כמו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכוונה לעזרה, וכן נראה להלן שם ה"י (תוספות יום-טוב).

כא. המפריש¹⁶² בפניו להעלותו בידו לירושלים - לא ישלחם ביד שליח¹⁶³. ואם לקטן מתחלה על מנת לשלחם ביד שליח - הרי זה מתר לשלחם¹⁶⁴.

(162) 'ירושלמי' ביכורים פ"א ה"ה, בשם רבי יוחנן. (163) שם: "שכל הביכורים שנראו ליתור (= להתיר אותם באכילה) בקרייה, אינם ניתרים אלא בקרייה", שהרי שליה מביא ואינו קורא (להלן שם סוף ה"ד), וכיון שהפירות הופרשו על דעת להעלותם הוא בעצמו - שוב לא יהיו מותרים באכילה, אלא משיקרא עליהם פרשת ביכורים. (164) שבשעת הפרשתם לא נתחייבו בקריאה.

~ שבת קודש כ"ג אלול ~

פָּרֵק שְׁלִישִׁי

1) יבאר שהביכורים נותנין אותם לאנשי משמר, ושהם קרויין תרומה. כהן שאכל ביכורים חוץ לירושלים, אחרי שנכנסו לחומה. מאימתי הותרו לכהן. ואם הקריאה מעכבת אכילתו. ביכורים שיצאו חוץ למחיצתו וחזרו. ומה בין אכילת ביכורים לתרומה. שהביכורים טעונין כלי, ושלא יביאם בערכוביא. ואם הכלי הוא לכהן. תורים ובני יונה שמביאין עם הביכורים. ושיתודה עליהם. אם יש לאדם רשות ליתן הביכורים לעבדו בדרך. והסדר של התנופה. אם הביכורים טעונים לינה.

א. הבפריים נותנין [אותן] לאנשי משמר² והן מתלקים אותן ביניהן, פקדשי המקדש³. ויכבר בארנו שהן קרויין תרומה. ולפיכך, זר⁴ שאכל בפריים ככל מקום⁵ - חייב מיתה בידי שמים⁶. והוא שיאכלם מאחר שנקנסו לחומת ירושלים.

2) כלומר, לכהנים של המשמר העובד באותה שעה. (3) כלומר, אם באו לחלק ביכורים של כל אחד ואחד בפני עצמם, אבל ביכורים של אחד כנגד ביכורים של שני - אין מחלקים. (4) מי שאינו כהן. (5) כלומר: בעזרה, בירושלים וחוצה להן. (6) כתרומה.

ב. היו מקצתן⁷ בפנים⁸ ומקצתן בחוץ: זה שבפנים - חייבין עליו⁹ מיתה, והרי הוא הקדש¹⁰ לכל דבריו; וזה שבחוץ - הרי הוא חלין לכל דבריו.

7) של פירות הביכורים. (8) בתוך החומה. (9) זרים האוכלים אותו. אבל כהנים אינם חייבים עליו אלא מלקות. (10) שהרי הם כתרומה ותרומה קרוייה "קודש", ועוד שהרי הם כקדשי המקדש.

ג. פהין¹¹ שאכל בפריים חוץ לירושלים מאחר שנקנסו לפנים מן החומה¹² - לוקה מן התורה. שגאמר: לא תוכל לאכל בשעריך וגומר ותירומת ידך; והם הפכורים, כמו שבארנו בהלכות תרומה. וכן¹³ אם אכלן הפהין בירושלים קדם הנחה בעזרה

בתלוש, ולדעת רבי שמעון החיוב הוא דוקא בתלוש - אלא שלתנא-קמא החידוש הוא, שאפילו במחובר יכול להפריש, אבל מודים הם שאפשר להפריש גם בתלוש. (145) דבר זה נלמד ממה שאמרו במשנה שם: "תרומת מעשר שוה לביכורים בשתי דרכים וכו' ניטלת מן הסהור על הטמא". משמע שמן הטמא עצמו אינו מפריש (כסף-משנה). וטעמו של דבר, ראה להלן. (146) כן הוא במשנה הנ"ל. (147) מפירות טהורים. (148) טהורים. (149) מעילה י, א. ומנחות עד, א. אבל תרומה ומעשר שני מפרישים מן הטמא על הטמא (פ"ב מהל' תרומות ה"ד-טו, ופ"ג מהל' מעשר שני ה"ג), לפי שאין הפרשתם לאיבוד, שהרי תרומה טמאה ניתנת לכהן ליהנות בה בשעת שריפתה (הל' תרומות, שם), ומעשר שני ניתן לפדיון (הל' מעשר שני, שם), ואילו ביכורים אינם ניתנים להנות, כדלהלן, ואינם נפדים. וראה להלן. (150) ראה להלן. (151) יבמות עג, א. וירושלמי ביכורים פ"ב ה"א. (152) ראה בהל' תרומות שם, ופי"א שם ה"א. ורוצה לומר: אע"פ שהביכורים כתרומה (שם) פט"ו ה"כ, ולהלן פ"ג ה"א(ה) - לענין זה אינם כתרומה, כדלהלן. (153) ביבמות שם, לא נתבאר הטעם למה אסור לבער ביכורים בטומאה, אם מפני שהוקשו למעשר שני, ואם כן אין זה אלא לדעת חכמים, ולא כרבי שמעון החולק על היקש זה (שם): או מפני שהם כקדשי המקדש (ביכורים פ"ג מ"ב, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה), וקודש אסור לבער בו בטומאה (עי' ביבמות שם), ולפי זה יתכן כי גם לרבי שמעון שאינו מקיש ביכורים למעשר שני (שם), אסור להבער ביכורים בטומאה. אבל בירושלמי שם מפורש: "אמר רבי יהודה, אוף (= אף) בביכורים שנטמאו, דברי הכל (= אסור לבער)", היינו בין לחכמים המקישים ביכורים למעשר שני, ובין לרבי שמעון שאינו מקיש, אסור לבער בהם בטומאה, מפני שהם כקדשי המקדש. ומה שכתב רבינו "יראה לי" אינו על גוף ההלכה אלא על טעמה: "מפני שהן כקדשי מקדש" (כסף-משנה). ו'אור שמח' כתב שיש למחוק המילים "וכן יראה לי".

כ. המפריש¹⁵⁴ בפניו ונמקמו¹⁵⁵ או נבזז¹⁵⁶ או אבדו או שנגנבו או שנטמאו¹⁵⁷ - חייב להפריש אחרים תחתיהם¹⁵⁸; שגאמר¹⁵⁹: תביא בית יי אלהיך - מלמד, שהוא חייב באחריותו¹⁶⁰ עד שייביאם להר הפית¹⁶¹.

(154) ביכורים פ"א מ"ח. (155) "כמו נמסו. המק בשרו (זכריה יד, יב), אתם ימקו (ויקרא כו, לט), ואחרים רבים" (פירוש המשנה). ואינו מביא פירות רקובים, למעלה ה"ג. (156) כלומר, נגזלו. וכגירסת המשנה בירושלמי שנסמך "נבזזו" לנגנבו ואבדו, ועי' תוספות יום טוב. (157) [שאינם ראויים לאכילה (להלן פ"ג ה"ה) והרי הם כתאנים מרוקבות (למעלה שם) ובתמרים שבהרים (למעלה ה"ב), שנתמעטו מן הפסוק (דברים כו, ב) "אשר תביא מארצך" - "מארצך, ולא כל ארצך", כמפורש במנחות פד, ב]. (158) ומביאם ואינו קורא (להלן פ"ד ה"ט). (159) שם, מ"ט. (160) שאם יפסלו מהבאה, חייב להעמיד אחרים תחתיהם, כנ"ל. (161) הר הבית לאו דוקא, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמִצְוֹה מִן הַמִּבְחָר לְהֵבִיא כָּל מִין וּמִין²⁶ בְּכָלֵי בְּפָנָי עֲצֻמוֹ²⁷; וְאִם הֵבִיֵּאם בְּכָלֵי אֶחָד - יֵצֵא. וְלֹא יֵבִיֵּאם בְּעֶרְבֹב²⁸, אֶלָּא שְׁעוּרִים מִלְמֻטָּה²⁹, וְחֻטִּים עַל גְּבִיחָן, וְזִיתִים עַל גְּבִיחָן, וְתַמְרִים עַל גְּבִיחָן, וְרִמּוֹנִים עַל גְּבִיחָן, וְתֵאֲנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל. וְיִהְיֶה דָבָר אֶחָד מִפְּסִיק בֵּין מִין וּמִין, כְּגוֹן הוֹצִיֵן³⁰ וְחֶלֶף³¹ אוֹ עֲלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וּמִקִּיף לְתֵאֲנִים אֲשֶׁבֹלוֹת שָׁל עֲבָבִים מִבְּחוּץ³².

(26) משבעת המינים שחייבים בביכורים. (27) בתוספתא שם: "מצוה להביאם בשבעה כלים", והיינו כשיש לו ביכורים מכל שבעת המינים. (28) כל המינים יחד. (29) כן הוא בתוספתא. וטעם לסדר זה, שכל הנשמר (=אינו מתקלקל) ניתן למטה, וכל שאינו נשמר ניתן למעלה. (30) עלי דקל. (31) עשב בר, שהיו עושים ממנו מחצלאות. (32) כלומר, בתורת אחד מהמינים (שהרי עדיין לא מנה ענבים).

ח. הֵבִיֵּאם³³ בְּכָלֵי מִתְכוֹת - נוֹטֵל הַפֶּהָן הַבְּפוּרִים וְחוֹזֵר הַפְּלִי לְבַעֲלָיו³⁴. וְאִם הֵבִיֵּאם בְּכָלֵי עֶרְבָה וְחֶלֶף וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי הַבְּפוּרִים וְהַסְּלִים לַפְּהָנִים³⁵. וְאִם נִטְמָא³⁶ הַבְּפוּרִים³⁷ - אֵין הַסְּלִים לַפְּהָנִים³⁸.

(33) בביכורים שם משנה ח: "העשירים מביאים ביכוריהם בקלתות (סלים) של כסף וכו', והעניים מביאים אותם בסלי נצרים וכו', והסלים והביכורים ניתנים לכהנים". ובבבא קמא צב. "מנא הא מילתא דאמרי אינשי, בתר ענייא אזלא עניותא, אמר ליה דתנן, עשירים מביאים ביכוריהם וכו'". וברש"י שם: והעשירים לא היו נותנים קלתותיהן לכהן (כלומר, היו נותנים להם והכהנים היו מחזירים אותם ולא מניחים אותם אצלם), וטעמו של דבר, שסלי כסף וזהב אינם טפלים לביכורים, אבל סלי נצרים בטלים אגב הביכורים. ויש שלמדו כן מן הפסוק "ולקח הכהן הטנא מידך", וטנא הוא סל של נצרים, הרי הכהן נוטל גם את הביכורים וגם את הטנא ואילו בכלי זהב ובכלי כסף לא נאמר כן. וזהו מה שאמרו בספרי שם: "ולקח הכהן הטנא מידך, מיכן אמרו העשירים וכו' ועניים וכו' וסלים ניתנים לכהנים". (34) כיוון שאינו בטל אגב הביכורים, מחמת יקרו. (35) שהסלים בטלים אגב הביכורים. ואף שבפרק ד מהלכות אבל הלכה א כתב רבינו, שהשוו חכמים עשירים לעניים שכולם מביאים בסלים של נצרים - כאן לא תקנו כן, מפני כבוד המקדש (שהביכורים יובאו בסלים יפים). ועוד, שזה שנוטלים הכהנים את הסלים במתנה, כבוד הוא לעניים. (36) בירושלמי ביכורים פרק א הלכה ז: "נטמאו הביכורים, הסלים ניתנים לכהנים, דכתיב: ולקח הכהן הטנא מידך". ונראה שרבינו גרס "אין הסלים ניתנים לכהנים". (37) שהוא נופצם. (38) העשויים מערבה וחלף, שהם לכהנים. (39) שכיוון שאין ביכורים, שהם עיקר, אין נתינת סלים, שהם טפל לביכורים. וביאור דברי הירושלמי הוא כן: "ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגו'" - כשמניחו לפני ה',

לוקה מן התורה כמי שאכלן בחוץ; לפי שהן טעונין הנחה בעצרה, שנאמר: והנחתו לפני מזבח יי אלהיך.

(11) ולפי שאין עונשין מן הדין (=מדין קל וחומר) אין לחייבו מלקות מקל וחומר ממעשר שני, אלא מן המפורש בפסוק. (12) שהרי קודם לכן הם כחולין. (13) משנה במכות שם: "האוכל ביכורים עד שלא קרא עליהם וכו' לוקה ארבעים". ובגמרא: "אמר רבי יוחנן זו דברי רבי עקיבא סתימתאה, אבל חכמים אומרים, ביכורים הנחה מעכבת בהן, קריאה אין מעכבת בהן", ולכן שינה רבינו מלשון המשנה וכתב "קודם הנחה בעזרה".

ד. וּמִשְׁנֵינִיחָם הַמִּבְיֵאם בְּעֶזְרָה הַתְּרוֹ לַפֶּהָן וְאִף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא הַתְּרוּדָה עֲלֵיהֶן, שְׁאֵין הַקְּרִיָּאָה מְעַכֶּבֶת אֲכִילָתָן. וּבְפוּרִים שְׁיֵצֵאוּ חוּץ לְמַחֲצֵתָן¹⁴ וְחֶזְרוּ¹⁵ - מִתְּרִין בְּאֲכִילָה¹⁶.

(14) חוץ לירושלים, שהיא מקום אכילתם. (15) אבל בחוץ אסורים. (16) ואף על פי שביכורים כקדשי מקדש הם, אינם נפסלים ביוצא כשאר קדשים, כיוון שאמרה התורה: "לא תוכל לאכול בשעריך" משמע: "בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין".

ה. אֲכִילת בְּפוּרִים - בְּאֲכִילת תְּרוּמָה לְכָל דְּבָרָיו. וְתַר בְּבְפוּרִים¹⁷: שְׁהָן¹⁸ אֶסוּרִין לְאוּנָן, וּשְׁעוּנִין הַבָּאֵת מְקוּם¹⁹, וְכֵהָן²⁰ טְהוֹר שְׁאֶכֶל בְּפוּרִים טְמֵאִים - לוקה, כְּשֵׁם²¹ שְׁלוֹקָה וְשֶׁרְאֵל טְהוֹר שְׁאֶכֶל מְעַשֵּׂר שְׁנֵי שְׁנֵי טְמֵאָה. מֵה שְׁאֵין בֶּן בְּתֵרוּמָה²².

(17) על התרומה. (18) הביכורים. (19) שנאמר "ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה'". (20) ביבמות עג: "יש במעשר וביכורים מה שאין כן בתרומה וכו', ואילו אסור לבער מהן בטומאה, ואוכלן בטומאת עצמן (שהאדם טהור והם טמאים) לוקה, מה שאין כן בביכורים, לא קתני, אלמא תני ושייר". וכתב "כהן" לפי שזר האוכל ביכורים טמאים חייב מיתה בידי שמים, כאוכל תרומה טמאה. (21) שהרי הוקשו ביכורים למעשר שני. (22) שאינה אסורה לאונן ואינה טעונה הבאת מקום, וכהן שאכל תרומה טמאה, אינו אלא בעשה וקל וחומר לכהן טמא שאוכל ביכורים טהורים, שהוא לוקה, שהרי גם בתרומה הוא לוקה.

ו. וּמִנֵּין שֶׁהַבְּפוּרִים אֶסוּרִין לְאוּנָן? שְׁהָרִי נֶאֱמַר בָּהֶן: וְשִׁמְחַת כָּל הַטּוֹב; מִכָּל שֶׁהוּא חַיֵּב לְאֲכֹלָן בְּשִׁמְחָה²³, לֹא בְּאֲנִינּוֹת²⁴. וְהָאוֹכֵל בְּאֲנִינּוֹת - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת²⁵.

(23) כן הוא בפסחים לו: אבל ביבמות שם, למדו כן בהיקש ממעשר שני. ואם כן היה לרבינו לומר שלוקה מן התורה, כמו במעשר שני. (24) אפילו אנינות של תורה. (25) כיוון שאין בהם אלא לאו הבא מכלל עשה, שדינו כעשה.

ז. הַבְּפוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שְׁנֵאֲמַר: וְשִׁמְחַת בְּטֵנָא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּנְכַנְסֶם⁵⁷ עַד שְׁמַגִּיעַ לְעֶזְרָה, וְקוֹרָא וְעוֹדְהוּ הַסֵּל עַל
כְּתָפוֹ: הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לַיְי אֱלֹהֶיךָ וְגוֹמְרִים⁵⁸, וּמוֹרִיד הַסֵּל
מֵעַל כְּתָפוֹ וְאוֹחֶזוּ בְשִׁפְתָיו, וְהִכְהִן מִנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתּוֹ
וּמְנִיחַ, וְקוֹרָא⁵⁹: אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֵד מִצְרַיִם
וְגוֹמְרִי, עַד שְׁגוֹמְרֵי כָּל הַפְּרָשָׁה, וּמְנִיחוֹ בְּצַד הַמְּזֻבָּח
בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מֵעֵרְבִית בְּדְרוּמָה שֶׁל קֶרֶן, וַיִּשְׁתַּחֲוֶה⁶⁰
וַיֵּצֵא. וּמְנִיחַ שְׁהֵן⁶¹ טְעוּנִין תְּנוּפָה? שְׁנֵאָמַר: וְלִקַּח
הִכְהִן הַטְּנֵא מִיֶּדְךָ⁶² - לְרִבּוֹת אֶת הַבְּפוּרִים
לְתִנּוּפָה. וּכְשֶׁם שְׁטְעוּנִין תְּנוּפָה, כִּף טְעוּנִין קֶרֶן
שְׁלָמִים [וְשִׁיר]. שְׁנֵאָמַר בְּהֵן: וְשִׁמַּחְתָּ כָּכֵל הַטּוֹב,
וּבְרִגְלִים אוֹמֵר: וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֶגְךָ; מֵה שְׁמַחַת הַחֵג
- בְּשְׁלָמִים⁶³, אֵף כָּאֵן - בְּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקֶּרֶן
מֵעֵבֵב.

(54) להקל על משאו, ויכול לקרוא לאחר מכן פרשת
ביכורים. שלא אמרו שאם אין לקיחת הביכורים והבאתם
על ידי אדם אחד, שאין לקרוא, אלא כשמסר לשליח על
מנת שיביאם לעזרה, ומת השליח, שאז אפילו אם יביאם
בעצמו, אינו קורא, לפי שהלקיחה וההבאה לא היו על ידי
אחד. אבל אם מוסרם לקרובו, לשעה, כדי להקל על משאו,
אין זו לקיחה כלל, והיה זו לקיחה והבאה באחד.
(55) "לשון התורה הוא, שיהיה אדם בעצמו נושא הביכורים
ונותן ביד הכהן, אמר השם יתברך: ולקח הכהן הטנא
מידך". (56) אפילו אגריפס המלך, ופירש רבינו: אגריפס
המלך ממלכי בית שני, בעל נפש גדולה ושררה רבה.
(57) להר הבית. (58) עד סוף הפסוק: "לתת לנו".
(59) הבעלים. (60) שנאמר: "והשתחוית לפני ה' אלוך".
(61) הביכורים. (62) ולמדו (שם) בגזירה שווה "ידיד"
משלמים. (63) ושיר למדו שם: "נאמר כאן, בכל הטוב,
ונאמר להלן והנך להם כשיר עגבים וכו' ומיטיב נגן".

יג. וְאֵימְתִי קוֹרִין בְּשִׁיר עֲלִיָּהֶן? מְשַׁנְּיָעוּ⁶⁴ לְעֶזְרָה
הַלּוּיִם הַיּוֹם⁶⁵ מִתְּחִילִין וְקוֹרִין: אֲרוּמְמָךְ יְיָ כִּי
דְּלִיתָנִי⁶⁶.

(64) מביאי הביכורים. (65) הלויים. (66) מזמור זה
אמרוהו הלויים בתורת הודאה לה' על חסדיו, כדרך
שאמרוהו בשיר של תודה.

יד. הַבְּפוּרִים טְעוּנִים לִינָה. פִּיֶּצֵד? הִבִּיא בְּפוּרֵי
לְמַקְדָּשׁ וְקִרְא וְהִקְרִיב שְׁלָמֵי⁶⁷ - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לְחֹזֵר לְמִקְוָמוֹ, אֲלֵא יִלִּין שָׁם וַיִּחְזֹר
לְמַחֲרָ לְעִירוֹ; שְׁנֵאָמַר: וּפְגִיחַ בְּבִקְרָה וְהִלְכַת לְאֵהָלֶיךָ
- כָּל פּוֹנוֹת שְׂאֵתָהּ פּוֹנָה מִן הַמַּקְדָּשׁ לְכַשְׁתּוֹבֵא לֹא⁶⁸
לֹא יִהְיֶה אֲלֵא בְּבִקְרָה⁶⁹. נְמַצְאָתָ אוֹמְרִי, שְׁהַבְּפוּרִים
טְעוּנִין שְׁבָעָה דְּבָרִים: הַבָּאת מְקוֹם, וּכְלִי, וְקִרְיָאָה,
וְקֶרֶן, וְשִׁיר, וְתִנּוּפָה, וְלִינָה.

(67) אין כוונת רבינו לומר, שאינו חייב בלינה אלא אם
הקריב קרבנו, שהרי מפורש בירושלמי שאם לא הביא קרבן,
טעון לינה משום הביכורים, אלא כתב סדר הדברים של

אז לוקח הוא הטנא, אבל כשנטמאו, שאינו מניח, אין הכהן
לוקח הטנא.

ט. כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבְּפוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם
תוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה⁴⁰. וְכֵן הָיוּ תוֹלִין מִצְדֵי הַסֵּלִים⁴¹
תוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדִי לְעַטֵּר אֶת הַבְּפוּרִים. אֲלוֹ שְׁעֵם
הַסֵּלִים הָיוּ קָרְבִים עוֹלוֹת⁴², וְאֲלוֹ שְׁבִידֵיהֶן הָיוּ נְתַנִּין
לְכֹהֲנִים⁴³.

(40) להידור מצוה. (41) ולא היו נותנין אותן על גבי
הסלן, שלא ינבלו הביכורים. (42) שהרי נדבת עוף אינה
באה אלא עולה. (43) ואין בזה משום מביא חולין בעזרה,
כיוון שאין בהם שום פעולת הקרבה כלל.

י. מִצְוֹת עֲשֵׂה⁴⁴ לְהַתְּרוֹת⁴⁵ בְּמַקְדָּשׁ עַל הַבְּפוּרִים
בְּשָׁעָה שְׁמִבְיָאָם. מִתְּחִיל וְקוֹרָא: הַגְּדַתִּי⁴⁶ הַיּוֹם לַיְי
אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמְרִי. אֲרָמִי⁴⁷ אֲבִד אָבִי.
עַד שְׁיִגְמַר כָּל הַפְּרָשָׁה עַד אֲשֶׁר נִתְּתָ לִי יְיָ⁴⁸. וְאֵין⁴⁹
קוֹרִין אוֹתָהּ אֲלֵא בְּלִשׁוֹן הַקְּדָשׁ; שְׁנֵאָמַר: וְעִנִּיתָ
וְאִמַּרְתָּ - בְּלִשׁוֹן הַזֹּאת⁵⁰.

(44) שנאמר "ובאת אל הכהן וגו' ואמרת אליו וגו' וענית
ואמרת לפני ה' אלוך". (45) היינו להודות לה'.
(46) מתחיל מאמצע הפסוק ולא מתחילתו, שמה שכתוב
שם: "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם", אינו אלא
צינווי. (47) דהיינו, שמדלג על הכתוב: "וענית ואמרת לפני
ה' אלוך", שאף הוא אינו אלא צינווי. (48) ואינו מסיים
הפסוק: "והנחתו לפני ה' אלוך וגו'", שאף הוא אינו אלא
צינווי. (49) משנה בסוטה לב. "ואלו נאמרים בלשון
הקודש, מקרא ביכורים וכו' כיצד (כלומר, היכן לומדים
זאת), וענית ואמרת לפני ה' אלוך. ולהלן הוא אומר וענו
הלויים וכו', מה עניינה האמורה להלן בלשון הקודש, אף
כאן בלשון הקודש". (50) בגמרא שם לג. למדו זאת
בגזירה שווה, נאמר כאן: "וענית ואמרת" ונאמר בברכות
וקלות "וענו הלויים ואמרו", ושם למדו עוד בגזירה שווה,
נאמר שם "קול רם" ונאמר במתן תורה "משה ידבר
והאלוקים יענו בקול" מה להלן בלשון הקודש אף כאן
בלשון הקודש".

יא. בְּרֵאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת⁵¹ - קוֹרָא,
וְכָל מִי שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת⁵² - מְקַרֵּין אוֹתוֹ. נְמַנְעוּ
אֲלוֹ שְׂאֵין יוֹדְעִין לְקִרְוֹת מְלֶהְבִיא⁵³, כְּדִי שְׁלֹא
יִפְלְמוּ. הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁהָיוּ מְקַרֵּין אֶת מִי שֶׁהוּא
יוֹדֵעַ כְּמִי שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

(51) פרשת ביכורים בלשון הקודש. (52) "מפני שכל בני
אדם לא היו יודעים (כלומר: לא כל בני אדם היו יודעים)
לשון הקודש. (53) ביכורים.

יב. הַמְּבִיא אֶת הַבְּפוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְתַנֵּם
לְעַבְדוֹ וְקִרְבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ⁵⁴ עַד שְׁמַגִּיעַ לְהַר הַבֵּית.
הַגִּיעַ לְהַר הַבֵּית - נוֹטֵל הַסֵּל עַל כְּתָפוֹ הוּא
בְּעֲצוּמוֹ⁵⁵, וְאִפְלוּ הָיָה מְלַךְ גָּדוֹל שְׁבִישְׂאָל⁵⁶,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קרקע או לא, אף-על-פי שיש לו חלק בארץ ישראל, מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" "דמיחזי כשיקרא" (בבא בתרא פב.) כלומר, נראה כמשקר, שנראה כאילו אומר על האדמה, שממנה יצאו ישראל כנ"ל]. וראה בתוספות הגרע"א שהביא בשם טורי-אבן למה אינה פטורה גם מהבאה, משום מצות-עשה שהזמן גרמא, עיין שם. (12) משנה שם. והם "הממונים שממנים על היתומים, בין שמינה אותם אבי היתומים או בית-דין" (פירוש המשנה). [והנה במשנה שם חוברו אשה טומטום ואנדרוגינוס בבבא אחת עם אפוטרופיין עבד ושליח, ורבינו חילקם, לפי שאין טעמם שוה: שלוש הראשונות נתמעטו מן "האדמה אשר נתת לי ה'", לפי שאין להם חלק בארץ. ואילו האפוטרופסים והשליח, שיש להם חלק בארץ - לא נתמעטו אלא מ"פרי האדמה אשר נתת לי ה'", שהפרי אינו שלהם, שהרי אינם אלא שלוחים בשביל אחרים, וגם עבד לא נתמעט אלא מ"פרי", שהרי כשישתחרר יהיה גר ויהיה לו חלק בארץ, ראה בהלכה הסמוכה]. (13) [עבד כנעני המביא ביכורים של רבו, ונתמעט מ"פרי" (ראה למעלה). ולהביא מקרקע שלו, לא יתכן, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו, ראה בפ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג. ולדעת הסובר שיש מציאות שלא קנה רבו (קידושין כג:) - מביא הוא ביכורים וקורא, כמו גר, בהלכה הסמוכה]. (14) כלומר, הפירות אינם שלהם, כמבואר למעלה.

ג. הגר¹⁵ - מביא וקורא. שְׁנֵאמַר לְאַבְרָהָם: אֵב הַמֶּזֶן גֹּזֵם נִתְתִּיךְ - הָרִי הוּא אֵב פֶּל הַעֹלָם פְּלוֹ שְׁנִכְנִסִין תַּחַת פְּנֵי שְׂכִינָה¹⁶; וְלְאַבְרָהָם הִיְתָה הַשְּׂבוּעָה תְּחִלָּה¹⁷ שִׁיִּירְשׁוּ פָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן¹⁸ כִּהְנִים וְלוֹאִים - מְבִיאִין וְקוֹרִין, מִפְּנֵי שֵׁשׁ לְהֵן עָרֵי מִגְרָשׁ¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הגר - מביא וקורא. שְׁנֵאמַר לְאַבְרָהָם: אֵב הַמֶּזֶן גֹּזֵם נִתְתִּיךְ כו'."

בביאור דבריו י"ל שקריאת הגר אינה מצד היותו חלק מכלל ישראל כִּי-אם כבן היורש מאביו. ובהקדים: בבעלות ישראל על ארץ ישראל ישנם שני ענינים, הבעלות הכללית שכל ארץ ישראל שייכת לכלל ישראל, והבעלות הפרטית שלכל אחד מישראל יש חלק פרטי בארץ השייך לו.

ושני אופני בעלות אלו באו לידי פועל בשני קנינים; הבעלות הכללית באה ע"י כיבוש הארץ ע"י יהושע כו' שעל ידה נקנתה א"י לכלל ישראל, והבעלות הפרטית שנעשית על ידי כל אחד ואחד מישראל שישב והחזיק בחלקו.

שני אופנים אלו בבעלות אינם קשורים זל"ז ואינם מעכבים זה את זה, שהרי אין הבעלות הכללית פוגעת בבעלות הפרטית כמו שבעלות המלך אינה שוללת את הבעלות הפרטית של כאו"א מבני המדינה על רכושו

מביא ביכורים. ולא הזכיר רבינו שיר ותנופה, לפי שאינם חובותיו של מביא הביכורים, אלא שיר בלויים, ותנופה בבחן. וכן לא הזכיר רבינו קרבנות העולה, לפי שאינם חובה, אלא מנהג כדי לעטר את הביכורים. (68) אליו. (69) וזהו בנין-אב לכל הקרבנות, שטעונים לינה.

פָּרָק רְבִיעִי

1) יבאר שהידוי אינו שוה בכל, ושיש מביא ואינו קורא, ומי הוא. הקונה שני אילנות בתוך שדה חבירו, או המוכר שדהו לפירות. אם צריך לקיחה והבאה כאחת. וזמן הבאת הביכורים. ודין התרומות והחלה והביכורים אם הם נכסי כהן ממש. הביכורים אם אוסרין בכל שהן. וכיצד מעלין אותם לירושלים.

א. פֶּל הַמְּבִיא² בַּפּוּרִים טְעוֹן קָרְפֵן וְשִׁיר³ וְתִנּוּפָה⁴ וְלִינָה⁵, אֲבָל הַיְדוּי אֵינוֹ שָׁנָה בְּכָל, לְפִי שֵׁשׁ⁶ שְׁחִיבִין לְהִבְיֵא בַּפּוּרִים וְאֵינָן קוֹרִין עֲלֵיהֶם.

2) המדובר כשכבר הביא בעזרה, ואם כן אין לדבר עוד על "הבאת מקום" (למעלה פ"ג הלכה ה) ועל "טעוין כלי" (שם הלכה ז), שהרי כבר קיימן. (3) שם הלכות יב"ד. 4) ואף ביכוריהם של אשה, טומטום ואנדרוגינוס ביכורים, שהן עצמן אינן יכולות להניף, ראה בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טז - קרבנן טעון תנופה על-ידי כהן (מנחות סא: והלכות מעשה הקרבנות שם). (5) למד כן רבינו (שכל הביכורים טעונים הדברים הנ"ל). ממה ששינוי (ביכורים פ"א משנה א): "יש מביאים וקורין, (ויש) מביאין ולא קורין, ויש שאינן מביאין וכו'". הרי שרק לענין קריאה יש חילוק, אבל בשאר דברים שהביכורים טעונים - לא חלקו. (6) משנה שם.

ב. וְאֵלוֹ מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין: הָאֵשָׁה⁷ וְהַטְּמֵטֹם⁸ וְהָאֲנְדְרוֹגִינוֹס⁹, לְפִי שֶׁהֵן סִפְק אֵשָׁה¹⁰, וְאֵינָן יְכוּלִין לֹמַר: אֲשֶׁר נִתְּתָ לִי יי¹¹. וְכֵן הָאֲפוּטְרוֹפִין¹² וְהָעֵבֶד¹³ וְהַשְּׂלִיחַ, לְפִי שֵׁאֵינָן יְכוּלִין לֹמַר: אֲשֶׁר נִתְּתָ לִי יי¹⁴.

7) שם משנה ה. אבל מביא הבעל מנכסי אשתו וקורא, כדלהלן הלכה ו. (8) "אינו ניכר אם זכר או נקבה" (פירוש המשנה). (9) "מי שיש לו אברי הזרע הידועים לזכר ולנקבה וכו' והוא מסופק" (שם). (10) ראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה ב, ובהשגות הראב"ד שם. (11) "לפי שארץ ישראל לא נתחלקה אלא לזכרים וכו' והוא שאמר השם יתברך (במדבר כו, נה) לשמות מטות אבותם ינחלו" (פירוש המשנה). [ואף-על-פי-כן הן מביאות, שלענין הבאה לא נאמר "אשר נתן ה'" אלא (שמות כג, יט) "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (ועיין רשב"ם ותוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא), והפסוק "האדמה אשר נתת לי ה'", אינו מכוון לקרקע שממנה הביא הפירות, שבזה מספיק אם קנה אותה, אלא הכוונה לחלקו בארץ ישראל בכל מקום שהוא. ולפיכך האשה שקנתה קרקע, מביאה ביכורים שזוהי "אדמתך", ואינה קוראה שאין כאן "אשר נתת לי ה'". והקונה שני אילנות בתוך של חבירו, שהדבר ספק אם קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לארס, ועכשיו מכאן ואילך אתה אב להמון גויים. רבי יהושע בן לוי אמר, הלכה כרבי יהודה". וכן פסק רבינו בתשובה (הוצאת פריימן סימן מב). וראה בעיניי למשפט להגר"י אריאלי למכות יט. ובמשנה-למלך. 16) ולכן יכול הוא לומר: "אשר נשבע ה' לאבותינו", ויכול לומר: "לתת לנו", שלעתיד-לבוא יקבלו הגרים חלק בארץ, כמפורש ביחזקאל מז, כב (הגהה במשנה-למלך בשם כפות תמרים). ומה שהוא אומר: "האדמה אשר נתת לי", כיון שהבטיח הקב"ה, הרי זה כאילו כבר נתן, אבל נשים שלא הבטיח להן, אינן בכלל זה]. 17) כלומר, לפני שנשבע ליצחק וליעקב. ואם כן "נשבעת לאבותינו" הכוונה לאברהם, שהוא אב לגרים, ולא ליצחק וליעקב (שאגת אריה סימן מט). 18) תוספתא ביכורים פ"א הלכה ב, כרבי יוסי. 19) ואף שישאל נתנו לכהנים את ערי המגרש, כיון שנתנו על-פי צווי ה', הרי זה בכלל: "אשר נתת לי ה'" (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה שם.

ד. הקוּנה²⁰ שְׁנֵי אֵילָנוֹת בְּתוֹךְ [שָׁדָה] שֶׁל חֵבְרוֹ - מִבֵּיא וְאֵינוֹ קוֹרָא, לְפִי²¹ שֶׁהִדְבֵּר סִפְּק אִם יֵשׁ לוֹ קִרְקַע אוֹ אֵין לֹא²². וְכִיצַד עוֹשֶׂה? מִקְדִּישׁ²³ אוֹתָם תְּחִלָּה²⁴ לְבָדֵק הַבֵּית²⁵, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סִפְּק חֲלִין וְאֵין מְכַנְסִין חֲלִין לְעִזְרָה²⁶, וְהִפְהֵן פּוֹדָה אוֹתָן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כֵּן אוֹכְלֵן. וּמִפְּרִישׁ²⁷ מִהֵן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סִפְּק חֲלִין²⁸. וְנוֹתֵן הַמַּעֲשֵׂרוֹת²⁹ שֶׁלֵּהֵן לְפָהֳגִים³⁰, שְׁמָא פְּכוּרִים הֵם וְאַסּוּרִין לְזָרִים³¹. וְאֵינוֹ מִבֵּיא אוֹתָן בְּעֶצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלְּחֵן בְּיַד שְׁלִיחֵן³², כְּדִי שְׁלֵא תַעֲפֹב אוֹתָן³³ הַקְּרִיאָה מְלֶאכֶלֶן; שְׁפָל³⁴ שְׁאֵינוֹ רְאוּי לְקְרִיאָה מִפְּנֵי הַסִּפְּק - הַקְּרִיאָה מְעַפְּבֵת בּוֹ.

20) ביכורים פ"א משנה ו, כחכמים ולא כרבי מאיר. 21) בבא בתרא פא: 22) ולכן אינו קורא, שהרי אם אין לו קרקע, אינו חייב בביכורים כלל. ושאלו שם פב. "מכדי פסוקי נינהו, ליקרי (כלומר, מה בכך אם יקרא את הפסוקים של פרשת ביכורים). אמר ליה, משום דמיחזי כשיקרא (= נראה כמשקר שאומר "האדמה אשר נתת לי") (וראה למעלה הלכה א). רב משרשיא בריה דרב חייא אמר, דלמא אתי לאפקועי מתרומה ומעשר (יחשוב שהביכורים הם ודאי, ופטורים מתרומה ומעשר, ואין הדבר כן, כדלהלן). אבל צריך עיון: הרי למעשה לא קנה קרקע (משנה שם פא. ופכ"ד מהלכות מכירה הלכה ו), שכיון שהדבר ספק, אמרו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולמה חייב להביא, הרי אין כאן "ראשית ביכורי אדמתך", ראה במשנה ראשונה שם, ובאור-שמח לפ"ב הלכה יג. 23) שם. 24) קודם שמביא למקדש. 25) וקדושתם מספק, שמא חולין הם. אבל אם ביכורים הם, אינם קודש, שהרי הם ממון כהן, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין וחרמין הלכה טז ורדב"ז שם). 26) ראה בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה ג, וברשב"ם בבא בתרא שם: ד"ה דילמא. 27) כלומר, מביא הפירות (שם). 28) אבל ביכורים פטורים מתרומות

הפרטי, אלא שמצד בעלותו של המלך מוטל עליו לשלם מיסים למלך על רכושו ועד שבמקרים מסויימים רשאי המלך ליטול את רכושו.

ולאידך, אין הבעלות הפרטית גורמת (בהכרח) את הבעלות הכללית, וכמו לאחר חורבן בית ראשון שאף שבטלה הבעלות הכללית של בני" על הארץ ("שאתי כיבוש ומבטל כיבוש"), מ"מ נשארה בעלות היחיד על הקרקע שלו כמ"ש בירמי' "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום".

וי"ל ששני אופני הבעלות הנ"ל בהבטחת הקב"ה לאברהם מרוזמים בלשונות הפסוקים:

בפסוקים "לזרעך אתן את הארץ הזאת", "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" מודגשת הנתינה בשייכות לכלל עם ישראל ובהבטחה "לך אתננה" בה מאריך הכתוב "ראה מן המקום אשר אתה עומד שם צפונה ונגבה וקדמה וימה גו' לך אתננה ולזרעך עד עולם ושמתי את זרעך כעפר הארץ אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה גו'", כי בכתובים אלו מדבר בבעלות הפרטית של כל אחד מישראל, ולכן מאריך שנתינת ארץ רחבת ידיים כזו מתאימה להבטחה "ושמתי את זרעך כעפר הארץ" ולכן זקוקים ישראל לארץ גדולה ביותר, ובנוסף, הכתוב: "קום התהלך בארץ גו'" משמעו שאברהם יחזיק בארץ בקנין חזקה המתאים לבעלות הפרטית.

זוהי גם משמעות ההבדל, שבפסוקים המדברים בבעלות הכללית נאמר רק "לזרעך" אבל בכתובים המדברים בבעלות הפרטית נאמר "לך אתננה ולזרעך עד עולם" בהדגשת הנתינה בפועל לאברהם, כיון שההבטחה לאברהם על הבעלות הכללית היא מצד היותו אבי האומה, וההבטחה על הבעלות הפרטית ניתנה לאברהם מצד היותו ה"אב" של כאו"א מישראל. לכן, בכתובים המדברים בהבטחת הבעלות הכללית, נאמר רק "לזרעך אתן" (לזרעך נתתי), משא"כ בכתובים המדברים בבעלות הפרטית שניתנה לאברהם בתור "אב" המוריש לבנו, נאמר "לך אתננה ולזרעך" כיון שבזה מודגש היחס שבין אב ובן שעל ידו באה הירושה מהאב.

וזהו מה שיכול הגר לקרוא שהוא מצד בן הירוש את אביו ולא מצד היותו חלק מעם ישראל.

(יין מלכות ספר זרעים סימן כד

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

15) שם משנה ד: "אלו מביאין ולא קורין, הגר מביא ולא קורא, שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". ובירושלמי שם: "תני בשם רבי יהודה, גר עצמו מביא וקורא. מה טעם, כי אב המון גויים נתתיך, לשעבר היית אב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּלְבִיתְךָ⁴⁸. אַף עַל פִּי שְׁמַתָּה⁴⁹ אֲשֶׁתּוֹ אַחַר שְׁהַפְּרִישׁ וְהוּא בְּדֶרֶךְ⁵⁰ - מִבֵּיא וְקוֹרָא⁵¹.

43) גיטין מז: כריש לקיש ולא כרבי יוחנן, כיון שרבא אומר שם מח. "קרא ומתניתא מסייעי ליה לריש לקיש וכו'" (רדב"ז). (44) בזמן שאין היובל נוהג. ופירש שאינו מוכר אלא לפירות, אבל אם מכר סתם, כוונתו גם לגוף השדה. וראה בהלכה הסמוכה. (45) ולפיכך אינו קורא, שאינו יכול לומר "האדמה אשר נתת לי" [שהרי הקב"ה נתן גם קנין הגוף, אבל לענין הבאה, שלא נאמר אלא "ביכורי אדמתך", כיון שיש לו קנין פירות הרי הוא מביא. ועיין תוספות בבא בתרא קלו: ד"ה מביא. אלא שצ"ע הרי הפסוק הזה (= האדמה אשר נתת לי ה"י) אינו מכוון לקרקע זו שממנה יצאו הפירות, אלא לחלקו בארץ ישראל, ראה למעלה הלכה ב]. (46) ברייתא שם. (47) נכסי מלוג, שאין לו בהם אלא פירות. וראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה ג. (48) ואף-על-פי שאין אכילת הפירות שאוכל הבעל אלא מדבריהם (כנ"ל שם), מכל-מקום כיון שכך היתה דרכם של דורות הראשונים, לתת מהר ומתן (בראשית רבה פרשה פ), לכן חידשה התורה שמביא וקורא (מאירי לגיטין עמ' 205). ועיין תוספות שם ד"ה ולביתך. (49) ברייתא שם. (50) שכבר יצא מביתו כדי לעלות לירושלים, ודוקא בכהאי-גוונא שהוא בדרך, כדלהלן. (51) שהרי יש לו גם גוף הקרקע. והחידוש בזה, אמרו בגיטין שם: "סלקא דעתך אמינא, ליגזור משום דרבי יוסי בר חנינא דאמר וכו', בדרך ושגן ביד שליח ומת שליח בדרך (ולכן נקט רבינו למעלה: "והוא בדרך") מביא ואינו קורא (ראה להלן הלכה ח) וכו', קא משמע לך". כלומר: כיון שבשעת לקיחה מן הבית היו לו רק פירות, ולאחר מיתת אשתו יש לו גם גוף הקרקע, היה מקום לטעות שאין זה לקיחה והבאה כאחת". ואף-על-פי שדעת רבינו שירושת הבעל אינה אלא מדבריהם (פ"ו מהלכות נחלות הלכה ח, והלכות אישות שם), מכל-מקום קורא, שכיון שתיקנו חכמים ירושת האשה לבעל, מדין "הפקר בית-דין הפקר", הרי היא שלו מן התורה. ש"הפקר בית-דין הפקר", הוא דין תורה. וראה באבני-מילואים להלכות קידושין סימן כח את לג.

ז. המוכר⁵² שְׁדָהָה⁵³ או שְׁמִכְרָה⁵⁴ אֵילָנוֹת וְקָרְקָעָן⁵⁵ בְּזִמְן שְׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג - הָרִי זֶה מִבֵּיא וְקוֹרָא בְּיּוֹבֵל רֵאשׁוֹן בְּלִבְדָּה⁵⁶, שְׁעֵדִין לֹא סְמָכָה דְעֵתוֹ שֶׁל מוֹכֵר שֶׁתְּחִזֹּר לוֹ הַקְּרָקָע⁵⁷. אֲבָל אִם חִזֹּר וּמְכָרָה בְּיּוֹבֵל שְׁנִי⁵⁸ - הָרִי זֶה מִבֵּיא וְאֵינוֹ קוֹרָא⁵⁹; שְׁהָרִי סְמָכָה דְעֵתוֹ⁶⁰ שְׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפְּרוֹת, וְקָנְן פְּרוֹת אֵינוֹ קָנְיָן הַגּוֹף⁶¹.

52) גיטין שם. (53) סתם, שאז הכוונה בין לקרקע ובין לפירות. וראה בהלכה הקודמת. (54) שם מח. (55) כלומר, מכר אילן אחר או שני אילנות, ופירש שהוא מוכר גם הקרקע עמהם. (56) שם, כרב חסדא. (57) כיון שלא הורגלו עדיין להחזיר השדות ביובל, ולכן מכר לו גם

ומעשרות, ראה בפ"ג מהלכות תרומות הלכה כג, שהפרשת ביכורים קודמת לכל. ואם כן, הם פטורים מכל חיובי התרומות והמעשרות שאחריהם. (29) כלומר, אפילו מעשר שני שהוא תמיד לבעלים, ומעשר ראשון שהוא ללוי. אבל תרומות, פשוט הוא שניתנות לכהנים. (30) בבא בתרא שם, כרבי אלעזר בן עזריה, שמעשר ראשון ניתן מעיקר הדין, אף לכהן. וראה בפ"א מהלכות מעשר, הלכה ד. (31) כנ"ל בפ"ג הלכה א. (32) והשליח אינו קורא, כנ"ל בהלכה ב. (33) את הביכורים. (34) בבא בתרא שם: "קריאה לא מעכבת. ולא (בתמיה), והאמר ר' זירא כל הראוי לביילה, אין בילה מעכבת בו. ושאינו ראוי לביילה (כמו כאן, שאיו קורא מחמת הספק), בילה מעכבת בו".

ה. הַפְּרִישׁ³⁵ בְּפוֹרְיוֹ וּמְכָר שְׁדָהָה - מִבֵּיא³⁶ וְאֵינוֹ קוֹרָא; שְׁאֵינוֹ יְכוֹל לֹמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לִי וְיִי³⁷, שְׁהָרִי אֵין לוֹ³⁸. וְהַלּוֹקֶת³⁹ אֵינוֹ חַיֵּב לְהַפְּרִישׁ בְּפוֹרְיָם אַחֲרֵים מְאוֹתוֹ הַמִּין שְׁכָכָר הַפְּרִישׁ מְמַנּוֹ הַמוֹכֵר; וְאִם הַפְּרִישׁ - מִבֵּיא⁴⁰ וְאֵינוֹ קוֹרָא⁴¹. אֲבָל מִמִּין אַחֵר - מִפְּרִישׁ וּמִבֵּיא וְקוֹרָא⁴².

35) ביכורים שם, משנה ז, ותוספתא הלכה ג. ובירושלמי שם הלכה ה העמידו משנתנו כשהפריש על דעת למכור שדהו, שמתחילה לא נתחייבו בקריאה. אבל אם מתחילה נתחייבו בקריאה - כיון שנדחו אחר-כך מקריאה אחרי שמכר שדהו, דינם שייקבבו. וראה להלן בהלכות יג"ד. (36) המוכר. (37) כלומר, נתת לי, ועדיין ישנה בידי. וראה למעלה הלכה ב, שעיקר פסוק זה לא על קרקע זו, אלא על חלקו בארץ, ואם-כן צריך לפרש כי גם כאן הכוונה שהוא נראה כמשקר. וראה בהלכה הקודמת. (38) ואף-על-פי-כן הוא מביא, שכיון נתחייב שוב אינו נפטר. (39) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. ובירושלמי: "מה טעמון דרבינן (שאינו השני מביא), הגדתי היום, פעם אחת הוא מגיד ואינו מגיד פעם שניה. הנה הבאתי, פעם אחת הוא מביא ואינו מביא פעם שנית" (כן היא גירסת הגר"א). ופירושו, שהפירות עצמם נפטרו מהבאה שניה, לאחר שהביאו מהם פעם אחת. (40) שהרי למדו כן בירושלמי (ראה למעלה) ממה שנאמר "הגדתי היום", ומתוך זה למד רבינו שלא נתמעטה ההבאה, אלא ההגדה (תוספות אנשי-שם). וכמו כן המביא ביכורים וחזר והביא הוא עצמו ממין אחר - ביכוריו ביכורים, אלא שאינו קורא, כמפורש להלן הלכה יא (תוספתא כפשוטה). וראה בפירוש המשנה ובתוספות הגרע"א. (41) אף-על-פי שהמוכר לא קרא, כנ"ל, ואם כן עדיין לא קרא על פירות שזה זו כלל, מכל-מקום אינו קורא שאינו יכול לומר: "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", לפי שאינם ראשית, כדלהלן בהלכה ט. וראה ברדב"ז. (42) שביכורי מין אחד, שהביא המוכר, אינם פטורים את המין השני מהפרשת ביכורים.

ו. הַמוֹכֵר⁴³ שְׁדָהָה לְפְרוֹת⁴⁴ - הַלּוֹקֶת מִבֵּיא וְאֵינוֹ קוֹרָא; שְׁקָנְיָן פְּרוֹת אֵינוֹ קָנְיָן הַגּוֹף⁴⁵. אֲבָל⁴⁶ מִבֵּיא אָדָם מְנַכְסֵי אֲשֶׁתּוֹ⁴⁷ בְּפוֹרְיָם וְקוֹרָא, אַף עַל פִּי שְׁאֵין לוֹ גּוֹף הַקְּרָקָע; שְׁנֶאֱמַר: אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ יִי אֱלֹהֶיךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאף באופן זה הכל ניתן לכהנים, ולכן הוכרח לפרש כאן "נופצם" - "יניחו עד שירקבו או עד שיתמסמסו". ועיין ר"י קורקוס]. (76) שאין קריאה אלא בשעת שמחה (להלן הלכה יג), וכיון שנטמאו אין כאן שמחה (הר"ש שם).

יא. הביא⁷⁷ בפניו מאחד מן המינים⁷⁸ וקרא, וקורא וקורא וקורא בפניו ממין אחר - אינו קורא עליהן; שנאמר: הגדתי היום - פעם אחת בשנה הוא מגיד, ולא שתים⁷⁹.

(77) שם סוף משנה ט. (78) כלומר, משבעת המינים. (79) ירושלמי שם ה"ז. וראה בתוספתא פ"א ה"ד ובתוספתא כפשוטה שם.

יב. הפריש⁸⁰ בפניו⁸¹ ויבש המעיין⁸² או שנקצץ האילן⁸³ - מביא⁸⁴ ואינו קורא; לפי שנה פמי שאין לו קרקע⁸⁵, שהרי אבדה⁸⁶.

(80) שם מ"ו, כחכמים ולא כרבי יהודה. ואע"פ שבברכות מ. העמיד סתם משנה כרבי יהודה - סמך רבינו על משנתנו כאן, שרבי יהודה יחיד הוא כנגד רבים. (והרי זה כסתם ואחר-כך מחלוקת, שאין הלכה כסתם). וראה בתוספות ר"י שירליאו ובתוספות הרא"ש ובשיטה מקובצת לברכות שם, שפסקו כרבי יהודה. (81) בירושלמי שם הלכה ה, העמידו משנתנו שיבש המעיין קודם שהפריש ביכוריו, שאם לא כן, הרי כבר נראו לקריאה. וכיון שכן, נדחו וירקבו (ראה ב"משנה ראשונה" שם). וראה בהלכה הסמוכה. (82) "שממנו היה משקה שדהו" (פירוש המשנה). (83) שממנו הביא ביכוריו. (84) כיון שבשעת הפרשה, היתה לו קרקע. וראה למעלה הלכה ה ובפ"ב הלכה יד. (85) לפי זה אמרו בברכות שם שלענין ברכות, אם ברך על פרי העץ "בורא פרי האדמה" - לא יצא. וזה מתאים לנוסחא בדברי רבינו פ"ח מהלכות ברכות ה"י, ועיין שם בכסף-משנה. (86) כלומר, הקרקע. שאינה קרויה קרקע אלא-אם-כן יש לה מעיין המשקה ואילנות גדלים בה. ולכן אינו יכול לומר: "אשר נתת לי ה'", כמבואר למעלה בה"ה, ע"י שם. ועיין ברש"י לברכות שם.

יג. המביא⁸⁷ בפניו מאחד חג הספות ועד חנכה⁸⁸, אף על פי שהפרישן קדם החג⁸⁹ - מביא⁹⁰ ואינו קורא. שנאמר: ושמתה בכל הטוב; ואין⁹¹ קריאה אלא בשעת שמחה - מחג השבועות⁹² עד סוף החג⁹³. ושאר המביאין חוץ מאלו⁹⁴ - מביאין וקורין.

(87) משנה שם, כחכמים ולא כרבי יהודה בן בתירא. (88) שהרי לאחר חנוכה אין מביאין ביכורים, כנ"ל. (89) חג הסוכות שאז הוא זמן קריאה. (90) ואף-על-פי שבמכות יח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שהיו ראויים לקריאה ונדחו, וכרבי זירא, שכל שאינו ראוי לבילה, בילה מעכבת בו. ואם כן, מדוע כתב רבינו כאן שמביא. ונראה, שסמך רבינו על מה שאמרו בגיטין מז: (כתבו רבינו

את גוף הקרקע, אלא שהתורה הפקיעה את השדה מן הלוקח והחזירתו למוכר. וראה בפ"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א. (58) שכבר הורגלו להחזיר שדותיהם ביובל הראשון. (59) שם, כריש לקיש ולא כרבי יוחנן. (60) של המוכר. (61) כבהלכה הקודמת.

ח. הפריש⁶² בפניו וקלה והרי הוא מספן⁶³ - זה שראוי לירשו מביא⁶⁴ ואינו קורא⁶⁵. הפריש⁶⁶ בפניו ושלחן פניו אחר, ומת השליח בדרך, אף על פי שחזר הוא⁶⁷ והביאן - אינו קורא; שנאמר: ולקחת וקאת - עד שתהיה לקיחה⁶⁸ והבאה קאת.

(62) ירושלמי ביכורים פ"א הלכה ה, בשם רבי יוחנן. (63) לפנינו בירושלמי: "חולה או מסוכן". ורבינו גרס: "חולה ומסוכן" (כסף-משנה). (64) שמן הסתם רצונו שיהא הקרוב הראוי לירשו, שלוחו להבאת הביכורים. ולכן סמך רבינו דין זה לדין שליח דלהלן. אבל אם חלה והוא אינו מסוכן, אין להביא ביכוריו עד שיעשה שליח במפורש. (65) כדין שליח הנזכר למעלה בהלכה ב. והשמיענו בזה שאף-על-פי שאם מת המשלח אחר הפרשה, מביא הירוש וקורא, שהם שלו - כל זמן שלא מת, אף-על-פי שהוא מסוכן, אינו אלא כשליח (ירושלמי שם). ואם מת החולה אחר שיצא השליח, גם כן אינו קורא, שהרי הלקיחה היא בתורת שליח, וההבאה בתורת בעלים שהרי הוא יורשו, ואין זה "לקיחה והבאה קאת", כדלהלן. (66) מימרא של ר' יוסי בר חנינא בגיטין מז: (67) כלומר, המשלח, בעל הפירות. (68) כלומר, לקיחה מן הבית. כרבינו תם שם, בתוס' ד"ה בצרן ולא כרשב"ם.

ט. הפריש⁶⁹ בפניו ואבדו⁷⁰ קדם שנגיע להר הבית, והפריש אחרים פתחיהן⁷¹ - מביא השניים ואינו קורא; לפי שאינו יכול לומר: את ראשית כל פרי האדמה, לפי שאינן ראשית. ואלו השניים - אין חייבים עליהן המש בפכורים⁷².

(69) ביכורים פ"א משנה ח. (70) או נמקו או נבזזו וכיוצא בזה, למעלה פ"ב הלכה כ, וקיצר רבינו כאן (המגיה על גליון רבינו). וראה ב'תוספות יום-טוב' שם. (71) כיון שהוא חייב באחריותם, כנ"ל שם. (72) שדינם כתרומה (למעלה פ"ג הלכה ה), והאוכל תרומה בשוגג מוסיף חומש (פ"ו מהלכות תרומות הלכה ו). כן הוא במשנה שם, ועיין שם ברע"ב.

י. הביא⁷³ בפניו ונטמאו בעזרה⁷⁴ - נופצם⁷⁵ שם ואינו קורא⁷⁶.

(73) ביכורים שם. (74) ששוב אינו חייב באחריותם, למעלה פרק ב שם, עיין שם. (75) [כלומר מריקם מן הסל, שבאופן זה שנטמאו - אין הסל לכהנים (למעלה פרק ג הלכה ח). ונראה שלאחר כן הם נשרפים, כדין תרומה וקדשים שנטמאו (שבת כה). אלא שאסור ליהנות מהם בשעת שריפה, לפי שדינם כקדשי שמים, כמפורש למעלה שם הלכה ג (משנה ראשונה). והראב"ד (למעלה שם), סובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באכילה, כביכורים, וכהנים חייבים לאכלם בקדושה (רדב"ז). (109) שהרי מין באינו מינו בטל, אפילו אם הוא דבר שיש לו מתירין, כמו שכתב בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה י (כסף-משנה). (110) ראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכות יד-טו, ובהערות. (111) ירושלמי שם. (112) כלומר, לכהנים. (113) חכמים. (114) "שאפילו אחד בכמה אלפים אינו בטל" (הלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י). כיון שלגבי כהנים, שיכולים לאכלם בקדושה, הם דבר שיש לו מתירין. (115) כנ"ל בפ"ב הלכה א. כלומר, ואם כן הרי הם דבר שאין לו מתירין, והיה להם להתבטל בתערובת. (116) כיון שהם מותרים לכהן, כנ"ל. וראה בפירוש המשנה שם. (117) במשנת ביכורים שם: וגידוליהן (של המעשר והביכורים) אסורים מלאכול בירושלים וכו'. ובתרומות פ"ט משנה ד "והביכורים גידוליהן חולין". והקשו בירושלמי ביכורים שם ממשנה זו על משנת ביכורים הנ"ל, ותיצו: "הן דתימר (= מה שאמרו) גידוליהן אסורים, איסור מחיצה (שזרעם בתוך מחיצת ירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרים, היתר זרות" (שזרעם מחוץ לחומה). (118) במשנה שם: "וגידוליהן אסורים מלאכול בירושלים וכו' הרי אלו במעשר וביכורים, מה שאין-כן בתרומה" (ותמה על זה ה'תוספות יום-טוב', שהרי גם תרומה גידוליה אסורים (פי"א מהלכות תרומות הלכה כא). וראה בתוספות חדשים שכתב, שליישב תמיהה זו פירשה (ה"מ) והרע"ב שם בזרע תערובתם, שבאופן זה גידולי תרומה מותרים (הלכות תרומות שם הכ"ב "והמדומע וכו' גידוליהן מותרין"). וכאן פירשה רבינו להיפך: בגידולין שנתערבו. וסובר רבינו שכשם שלא אסרו גידולי גידולין (הלכות תרומות שם) וכשם שלא אסרו גידולי תערובת תרומה, כמו"כ לא אסרו תערובת גידולים). (119) כנ"ל. (120) משנה בתרומות שם. שאע"פ שבתרומה גזרו חכמים משום תרומה טמאה ביד כהן, שמא ישהה אותה לזרעה, ויבוא לאכלה (הלכות תרומות שם הכ"א) - בביכורים שאינם שכיחים כל כך, שהרי אינם נוהגים אלא בשבעת המינים, לא גזרו (רע"ב בתרומות שם). וראה בפ"ו מהלכות מעשר שני הלכה טו.

טז. פיצד¹²¹ מעלין את הפפורים? כל העירות שבמעמד¹²² מתפנסות לעירו של מעמד, פדי¹²³ שלא יעלו יחידים; ושנאמר: פרב עם הדרת מלך. ובאים ולנים ברחוב של עיר. ולא יפנסו¹²⁴ לפתים, מפני אהל השמאה¹²⁵. ובשחר הממנה אומר: קימו ובעלה ציון אל יי אלהינו¹²⁶. והשור¹²⁷ הולך לפניהם, וקרניו מצפין זהב, ועטרה של זית פראשו, להודיע¹²⁸ שהפפורים משבעת המינים¹²⁹. והחלילי מפה לפניהם, עד שהם מגיעין קרוב לירושלים. והם הולכין בכל הדרך וקורין: שמחתי באמרים לי בית יי גלף¹³⁰. ולא היו¹³¹ מהלכין פיוס¹³² אלא שתי ידות¹³³ בלבד. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם שלוחין להודיע לאנשי ירושלים, ועטרו

למעלה בהלכה ח), שאם הפריש ביכורים ושלחן ביד אחר ומת וחזר הוא והביאן, שאינו קורא, ולא חילקו בין הפריש על דעת לשלחן, לבין הפריש שלא על דעת לשלחן, שאז כבר נראו הביכורים לקריאה, הרי שהגמרא שם אינה סוברת כהגמרא במכות שם (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ה וההלכה הקודמת. (91) ספרי לפרשת כיתבוא. וכן הוא בפסחים לו: ובירושלמי ביכורים פ"א סוף הלכה ז: "אמר רבי יונתן תני רבי שמעון בן יוחאי כן, "ואמרת", "ושמחת", "ושמחת", "ושמחת", "ושמחת". וראו באור-שמה. (92) שמתחילין להביא בו ביכורים, ונאמר בהם: "ושמחת בכל הטוב". (93) חג הסוכות, שנאמר בו: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם". וראה בפירוש המשנה. (94) שהזכרנו בפרק זה. וראה למעלה פ"ב סוף הלכה יג.

יד. הפפורים⁹⁵ והתרומות⁹⁶ והחלה⁹⁷ והקורן והחמש⁹⁸ ומתנות פהמה⁹⁹ הם נכסי פהן. יש ל¹⁰⁰ לקנות מהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה¹⁰¹, ובעל חוב נוטלן בחובו, והאשה ככתבתה, וקונה פהן ספר תורה¹⁰².

(95) ביכורים פ"ב משנה א. (96) תרומה גדולה ותרומת מעשר. (97) חלה פ"א משנה ט. (98) שמשלם זר האוכל תרומות בשגגה, שדינם כתרומה (פ"י מהלכות תרומות הלכה טו) - חולין קלא. (99) הם זרוע ולחיים וקיבה (שם). (100) ביכורים פ"ג משנה יב. (101) מה שאין-כן במעשר שני, שהוא ממון גבוה, כנ"ל בפ"ג מהלכות מעשר שני הלכות ייז. (102) כלומר: לא רק עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאפשר למכרם שוב ולקנות בדמיהם צרכי אכילה, מותר לקנות בהם, אלא אפילו ספר תורה שאסור למכור אותו (פ"י מהלכות ספר תורה הלכה ב), ככל זאת מותר לקנותו (מעשה רוקח).

טו. אף על פי שהפפורים והתרומות אסורין להאכל לזרים¹⁰⁴, ואף על פי שהפפורים עולין באחד ומאה¹⁰⁵ פתומה¹⁰⁶, אם נתערבו¹⁰⁷ בחלין בירושלים - אסורין בכל שהן¹⁰⁸ במינים¹⁰⁹, כמעשר שני¹¹⁰. מפני¹¹¹ שהוא מקום אכילתן¹¹², עשאו¹¹³ כדבר שיש לו מתירין¹¹⁴; ואף על פי שהפפורים אסורין לזרים אף בירושלים¹¹⁵ - הרי הן אסורין בכל שהן¹¹⁶. אפלו זרע הפפורים¹¹⁷ אחר שגננסו לירושלים - הרי הגדולין אסורין, ואסורין בכל שהן אם נתערבו¹¹⁸ בירושלים¹¹⁹; אכל הזרע פפורים קדם שגננסו לירושלים - הגדולין חלין¹²⁰.

(103) צ"ל: אסורים. (104) ביכורים פ"ב משנה א, וראה להלן. (105) שם. וראה בפט"ו מהלכות תרומות הלכות כ-כא. (106) [שעיקר דין "אחד ומאה" נלמד מתרומה, שנאמר בה (במדבר יח, כט) "את מקדשו ממנו", ומזה למדו חז"ל (ירושלמי תרומות פ"ד הלכה ו) "דבר שאתה מרים ממנו, אם נפל לתוכו מקדשו"]. (107) שם, משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון. (108) כלומר: לזרים אסורים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אמרו: "בעזרה היו אומרים כל הנשמה". (147) ראה למעלה שם הלכה יג.

פָּרָק הַמִּישֵׁי

1) יבאר שמצות-עשה להפריש חלה מן העיסה וליתנה לכהן, ואם יש לה שיעור. עיסה שנטמאה בשוגג או באונס. ופירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ או להיפך. שלשה דינין לחלה בשלש ארצות. ואם היה כהן קטן בחוצה לארץ ורצה להפריש חלה. המפריש חלה מה מברך. ואם הערומה מברכת ומפרשת חלה, ואם הנדה מברכת ומפרשת חלה בחוצה לארץ. אם היא מדמעת. ואם רצה לאכול תחילה ואח"כ יפריש. והדברים שחלה ותרומה שוים בהם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה² לַכֹּהֵן³, שְׁנֵאמַר: וְרֵאשִׁית עֲרֹסְתְּכֶם⁴ חֲלָה תְּרִימוּ תְּרוּמָה. וְרֵאשִׁית זֶה אֵינִן לָהּ שְׁעוֹר מִן הַתּוֹרָה⁵. אֲפִלוּ הַפְּרִישׁ כְּשֶׁעוֹרָה⁶ - פֶּטֶר אֶת הָעִסָּה. וְהַעוֹשֶׂה⁷ כָּל עֲסוֹתָ חֲלָה - לֹא עֲשֵׂה פְלוֹם, עַד שִׁשְׁיִיר מְקַצְתוֹ⁸.

2) של חמשת מיני דגן (להלן פ"ו ה"ב). 3) על מנת לתתה לכהן. וההפרשה והנתינה מצוה אחת הן, כמו שכתב רבינו ב'ספר המצוות' כלל יב (עיי"ש עמוד מד הערה א). ולדעת הרמב"ן שם, הן שתי מצוות. 4) ראה בפ"ג מהל' תרומות ה"א, שגם שם למדו כן ממה שנאמר "ראשית דגנך". 5) 'ספרי' לפרשת שלח. ושם למדו כן מתרומה גדולה. 6) בתרומה גדולה, כתב רבינו "חטיטה" (שם). 7) חלה פ"א מ"ט. 8) ב'ירושלמי' שם: "מניין שלא עשה כלום עד שישייר מקצת, תלמוד-לומר: מראשית, ולא כל ראשית", וראה בהל' תרומות שם ה"ה. ובענין ביכורים כתב רבינו (למעלה פ"ב ה"ז), שעושה אדם כל שדהו, ולמדו כן ממה שנאמר "וראשית כל בכורי כל", וראה שם הערה קכב.

ב. וּמִדְבָרֵי סוּפְרִים, שֶׁמִּפְרִישִׁין אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים⁹ מִן הָעִסָּה, פָּדִי¹⁰ שִׁיהִיָּה בֵּה פְדֵי מִתְּנָה לַכֹּהֵן; שְׁנֵאמַר¹¹: תִּתֵּן לֹא¹² - תֵּן לוֹ דָּבָר הָרְאוּי לַתְּנֹה מִתְּנָה. וְהַנְּחָתוֹם הַעוֹשֶׂה לְמַכַּר בְּשׂוּק - מִפְּרִישׁ אֶחָד מִשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים; לְפִי שֶׁעֲסוֹתוֹ מְרַבָּה¹³, יֵשׁ בְּשְׁעוֹר זֶה פְדֵי מִתְּנָה.

9) שם, פ"ב מ"ז. 10) ב'ירושלמי' שם, ובתוספתא שם פ"א ה"ז: "בעל הבית עיסתו מעוטה, ואין בה כדי מתנה לכהן (אלא-אם-כן יפריש אחד מכ"ד), נחתום עיסתו מרובה, ויש בה כדי מתנה לכהן (אפילו אם מפריש רק אחד ממ"ח)". וטעם זה הוא לחכמים, אבל לרבי יהודה אמרו שם טעם אחר. וראה בפירוש המשנה, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 11) 'ספרי' פרשת שלח. 12) ב'ספרי' שם: "מראשית עריסותיכם תתנו לה". 13) ראה בש"ך סי' שכב ס"א ס"ק ב.

ג. הַעוֹשֶׂה¹⁴ עִסָּה לְמִשְׁתָּה בְּנוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרַבָּה¹⁵ - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה; שֶׁלֹּא לְחֵלֶק¹⁶ בְּעֵסֶת בְּעַל הַבֵּית. וְהַנְּחָתוֹם שֶׁעֲשֵׂה עִסָּה

אֶת בְּפוּרְיָהֶם וּפְרָכְסוֹ¹³⁴ אוֹתָן. וְאִם הָיָה לָהֶם לֶחַ וְיָבֵשׁ - מִרְאִין אֶת הַלֶּחֶם¹³⁵ מִלְּמַעְלָה. וְהַפְּחוֹת¹³⁶ וְהַסְּגָנִים¹³⁷ וְהַגְּזָבְרִים¹³⁸ יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן מִירוּשְׁלָיִם. לְפִי הַבְּאִים¹³⁹ הֵם יוֹצְאִין. אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - יוֹצְאִין לְקִרְאָתָן רַבִּים, וְאִם מְעַט - מְעַט. וּמִשִּׁיפְנֵסוֹ¹⁴⁰ בְּלֵן בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלָיִם וְתַחֲלִילוֹ לְקָרוֹת: עֲמֻדוֹת הָיוּ רְגֵלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלָיִם.

(121) ביכורים פ"ג משנה ב, ותוספתא שם פ"ב הלכה ה. (122) ראה להלן בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א. (123) תוספתא שם. (124) משנה שם. (125) ירושלמי ותוספתא שם. כלומר, שלא יטמאו על-ידי שיהיו עם מת תחת אהל אחד, ולא יוכלו להכנס לעזרה. ועוד, שיטמאו הביכורים. (126) כ"ה בירמיה לא, ה. במשנה: "אל בית ה' אלהינו". ובמלא"ש שם, תיקן לפי המקרא. (127) שם מ"ג. (128) ירושלמי שם. (129) "ולפי שאין באילנות נאה כמו הזית, היו עושיין העטרה מענפי הזית לבד" (פירוש המשנה). (130) ירושלמי שם הלכה ב. (131) תוספתא שם. (132) בתוספתא שם "כל היום". (133) כלומר, שני שלישי היום. וראה בתוספתא כפשוטה. (134) ראה למעלה בפ"ג הלכה ט. (135) ובירושלמי: תני, מי שהיו לו ביכורים גרוגרות, היה מעטרו תאנים. וצמוקים, היה מעטרן ענבים. וטעמו של דבר, שהלח נאה ומהודר יותר מן היבש. וראה למעלה בפ"ב הלכה ה. (136) סגני הכהנים. וראה בירמיהו נא, כג. (137) סגני הלויים (תוס' יו"ט). (138) הם הממונים על עסקי ההקדש ועל נכסיו (פירוש המשנה). (139) במשנה: "לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים". ובירושלמי: "וכי יש קטן גדול בישראל (כן גורס הגר"א), אלא וכו' לפי רוב הנכנסים, היו יוצאין". (140) ירושלמי שם הלכה ב.

יז. כָּל בְּעַלְיָ¹⁴¹ אֲמָנוֹת שִׁבְרוּשְׁלָיִם עוֹמְדִין מִפְּנֵיהֶם¹⁴² וְשׂוֹאֲלִין בְּשִׁלּוּמָן: אַחֲיָנוּ, אֲנָשֵׁי מְקוֹם פְּלוּנִי, בּוֹאֲכֶם בְּשִׁלּוֹם. וְהֵם מְהַלְכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלָיִם וְהַחֲלִילוּ¹⁴³ מִכָּה לַפְּנִיָּה, עַד שֶׁהֵם מְגִיעִים לְהַר הַבַּיִת. הַגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נוֹטֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד¹⁴⁴ סֹלוֹ עַל פְּתָפוֹ וְאוֹמְרִין¹⁴⁵: הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקִדְשׁוֹ וְכוּ' עַד כָּל הַנְּשִׁמָּה¹⁴⁶ תְּהִלָּל יְהִי הַלְלוּיָהּ. וְהֵם מְהַלְכִים בְּהַר הַבַּיִת וְקוֹרְאִין, עַד שֶׁמְגִיעִין לְעִזְרָה. הַגִּיעוּ לְעִזְרָה, דְּבָרוּ הַלְלוּיָם¹⁴⁷ בְּשִׁיר: אֲרוֹמַמְךָ יי פי דְּלִיתָנִי וְגוֹמֵר.

(141) משנה שם. (142) בקידושין לג. "בא וראה כמה חביבה מצוה (של הבאת ביכורים) בשעתה, שהרי מפניהם (של מביאי הביכורים) עומדים, מפני תלמידי חכמים אינם עומדים" (בשעה שהם עוסקין במלאכתם - פ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה ב). (143) שם, משנה ד. (144) אפילו היה מלך, למעלה בפ"ג הלכה יב. (145) ירושלמי שם. (146) כלומר, ו"כל הנשמה וכו'". בכלל. אבל בירושלמי שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכל אדם העושה עיסה, ולכן גזרו יותר מבתרומה, שאינה אלא בבעלי שדות, ולפיכך לא גזרו על כל הארצות, אלא על מצרים ובבל (ראה הל' תרומות שם ה"ו). וראה ב'תוספות יום טוב' חלה פ"ד מ"ח, בשם ה'תוספות'. (35) שם מ"י: "אנשי אלכסנדריה הביאו חלותיהן מאלכסנדריה ולא קיבלו מהן". והיינו משום שנטמאו החלות בטומאת ארץ העמים. (36) פ"ב מהל' תרומות ה"ז. שהרי היא טמאה בטומאת ארץ העמים. (37) למעלה פ"ב ה"א עיי"ש, שכל עיקר הטעם שאין מפרשים ביכורים בחוצה לארץ, הוא משום שאין מביאים תרומה טמאה לארץ ישראל, ואם הביאה אסורה שם באכילה. (38) "ירושלמי" חלה, שם.

ח. שלשה³⁹ דינין לחלה בשלש ארצות: כל הארץ שהחזיקו בה עולי בבל⁴⁰ עד פזיב⁴¹ - מפרישין בה חלה אחת⁴² בשעור⁴³, והיא נאכלת לפהנים. ושאר ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהיא מפזיב ועד אמנה⁴⁴ - מפרישין בה שתי חלות: האחת נשרפת, והאחת נאכלת. ומפני מה מפרישין בה שתי חלות? מפני שהחלה הראשונה טמאה⁴⁵, שהרי לא נתקדשה אותה הארץ בימי עזרא⁴⁶, וקדשה ראשונה בטלה משגלו⁴⁷; והואיל והיא ארץ ישראל⁴⁸ - מפרישין בה חלה אחת מארבעים ושמונה⁴⁹ ושורפין אותה; ומפרישין חלה שניה ונותנין אותה לפהן לאכלה, כדי שלא יאמרו⁵⁰: תרומה טהורה נשרפת, שהרי נשרפה הראשונה אף על פי שלא נטמאה טמאה ידועה לפל⁵¹. וזו שניה אין לה שעור, אלא כל שרופה מפריש⁵², מפני שהיא מדבריהם⁵³. וכל הארץ מאמנה ולחוי⁵⁴, בין בסוריא⁵⁵ בין בשאר הארצות - מפרישין שתי חלות: אחת לשרפה, כדי שלא יאמרו: ראינו תרומה טמאה⁵⁶ נאכלת; ואחת לאכילה, כדי שלא תשתפח תורת חלה⁵⁷ מישראל. והואיל⁵⁸ וזו מדבריהם⁵⁹, מוטב לרבות פגאנאלת. לפיכך: של שרפה - אין לה שעור, אלא כל שהיא; ושל אכילה - אחד מארבעים ושמונה⁶⁰. ומתרת לזבים⁶¹ ולזבות, ואין צריך לומר לשאר טמאים⁶².

(39) שם, מ"ח. (40) בזמן עזרא. (41) וכזיב עצמה לא החזיקו בה (פ"א מהל' תרומות ה"ח). (42) כלומר, פעם אחת. (43) אחד מכ"ד או ממ"ח (למעלה ה"ב). (44) ראה בהל' תרומות שם ה"ז. (45) בטומאת ארץ העמים. ראה בפ"א מהל' טומאת מת ה"א. (46) שם ה"ה. (47) שם. ולפיכך גזרו עליה טמאה כעל ארץ העמים. (48) כלומר, כשהחזיקו בה עולי מצרים היתה ארץ ישראל, והיתה חייבת אז בחלה מן התורה ('ירושלמי' שם ה"ד). (49) כדין עיסה שנטמאת, כנ"ל בה"ד. וראה בפירושו המשנה וברע"ב ותו"ט שם. (50) 'ירושלמי' שם. (51) שהרי אינה טמאה

קטנה¹⁷ - אחד מארבעים ושמונה; שלא לחלק¹⁸ בעסת הנחתום.

(14) משנה, שם. (15) ויש באחד ממ"ח, כדי מתנה. (16) 'ירושלמי' שם. (17) במשנה: וכן האשה שהיא עושה למכור בשוק. (18) 'ירושלמי' שם לגירסת הגר"א. וראה ברידב"ז.

ד. נטמאת¹⁹ העסה²⁰ בשוגג או באנס - מפריש אחד מארבעים ושמונה²¹. ואם טמאה בזדון - מפריש אחד מעשרים וארבעה, כדי שלא יהיה חוטא נשפך²². וחלה טמאה [מוותרת] (לפהן) להפקדי, בתרומה טמאה²³.

(19) משנה, שם. (20) של בעל הבית. (21) כיון שאינה ראויה לאכילה לכהן, אלא להסיק בה בלבד, כדלהלן - הקילו בשיעורה. (22) 'פירוש', שלא ירויח החוטא שטימאה, ויוציא פחות ממה שהיה מוציא אילו לא עבר וטימאה (פירוש המשנה). (23) ראה בפ"א מהל' תרומות ה"א, וחלה נקראת תרומה (להלן ה"ג).

ה. אין²⁴ תיבין בחלה מן התורה אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: והיה באכלכם מלחם הארץ וגומר; ובזמן²⁵ שפל ישראל שם, שנאמר: בבאכם - ביאת פלכם, ולא ביאת מקצתכם. לפיכך, חלה בזמן הזה, אפלו בימי עזרא בארץ ישראל, אינה אלא מדבריהם²⁶, כמו שבארנו בתרומה²⁷.

(24) כן הוא בספרי' שם. וראה בפ"א מהל' תרומות ה"א. (25) כתובות כה, א. וראה למעלה שם הכ"ו, ובראב"ד שם. (26) כיון שלא עלו אלא מקצתם (גמרא שם). (27) שם.

ו. פרות חוצה לארץ²⁸ שנכנסו לארץ²⁹ - תיבין בחלה, ופרות הארץ³⁰ שיצאו חוצה לארץ³¹ - פטורין³²; שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם תיבין בין על פרות הארץ בין על פרות חוצה לארץ.

(28) חלה פ"ב מ"א. (29) ושעת חיוב חלה, שהיא בשעת לישא, היתה בארץ. וראה ברדב"ז, ובמשנה-למלך הל' תרומות שם הכ"ב, וב'תוספות רבי עקיבא איגר' למשנה שם. (30) שם, כרבי עקיבא ולא כרבי אליעזר. (31) ונילושו שם (המפרשים ה"ל). (32) לדעת הראב"ד חייבים הם מדרבנן, ועי' 'כסף משנה' כאן, ובהל' תרומות שם.

ז. מפרישין³³ חלה בחוצה לארץ³⁴ מדברי סופרים, כדי שלא תשתפח תורת חלה מישראל. ואין מביאין³⁵ חלות חוצה לארץ לארץ, כשם שאין מביאין תרומה³⁶ ובפורים³⁷ משם. ואם הביא - מניחה עד ערב הפסח ותשרף, בתרומה³⁸.

(33) בכורות כז, א. (34) היינו בכל הארצות, שחלה שכיחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְיִוִּלְדוּת וּמְצִרְעֵינָהּ⁷⁴; אֲבָל שְׂאֵר הַטְּמָאִים בְּמַגַּע שְׂאֵר הַטְּמָאוֹת, אֶפְלוּ טְמָאֵי מֵת - מִתְּרִים לְאֲכֹלָהּ⁷⁵. לְפִיכֵךְ, אִם הָיָה שָׁם⁷⁶ כִּהֵן קִטְן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, בֵּין בְּסוּרֵינָהּ⁷⁷ בֵּין בְּשְׂאֵר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חֲלָה אֶחָת - מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵאֲרָבָעִים וּשְׁמוֹנֶה, וְנֶאֱכַלְתָּ לְקִטְן שְׂעִדִין לֹא רָחָה קָרִי אוֹ לְקִטְנָה שְׂעִדִין לֹא רָאֲתָה נְדָה⁷⁸, וְאִין צְרִיף לְהַפְרִישׁ שְׁנֵיהֶם⁷⁹.

(69) כלומר, כל הארץ מאמנה ולחוק, כנ"ל ה"ח. ומדובר כאן בחלה המופרשת ראשונה. ראה למעלה. (70) בטומאת ארץ העמים. ובזמן הזה היא טמאה מן התורה, מפני טומאת המת, כנ"ל. (71) כלומר, שלעולם אין חיוב חלה שם מן התורה. (72) אבל בנגיעה מותר אפילו למי שטומאה יוצאה מגופו (בכורות, שם). (73) שם. וראה בהל' תרומות שם. (74) ומה שכתב רבינו בסוף ה"ח, שחלת חוץ לארץ מותרת לזבים וזבות, היינו החלה השנייה, ראה בהערה ס. (75) בכורות, שם: טמא מת מהו שיטבול ואוכל תרומת חוצה לארץ וכו'. אמר רב, טמא מת טובל ואוכל בתרומת חוצה לארץ, ולית הלכתא כוותיה (אלא אוכל בלא טבילה). וראה בהל' תרומות שם. (76) בחוץ לארץ. (77) שאינה כחוץ לארץ לענין חלה, כנ"ל בה"ח. (78) שחזקתן שלא יצאה טמאה עדיין עליהם, ולכן הם אוכלים תמיד בלא בדיקה (הל' תרומות, שם). (79) שכיון שהראשונה נאכלת, שוב לא תשתכח תורת חלה, ולא חששו שמא יאמרו ראינו תרומה טמאה נאכלת.

יא. וְכֵן⁸⁰ אִם הָיָה שָׁם⁸¹ כִּהֵן גְּדוֹל⁸² שְׁטָבַל מִשְׁכַּבְתָּ וְרָעוּ אוֹ מִזִּבְיָתוֹ⁸³, אָף עַל פִּי שְׂלֵא הָעֵרִיב⁸⁴ שְׁמִשׁוֹ, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת⁸⁵ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְאֲכֹל הַחֲלָה הִרְאֵשׁוֹנָה⁸⁶, וְאִינוּ צְרִיף לְהַפְרִישׁ שְׁנֵיהֶם⁸⁷ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁸⁸. כֹּל הַמְּפָרִישׁ⁸⁹ חֲלָה⁹⁰ - מְבַרְךָ⁹¹ תְּחִלָּה⁹²: אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֵינוּ וְצִנְנוּ לְהַפְרִישׁ חֲלָה⁹³. בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁹⁴. וְכֵשֶׁם⁹⁵ שְׁמִבְרָךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כֵּן מְבַרְךָ עַל הַטְּמָאָה. לְפִיכֵךְ⁹⁶ אִין הָאִישׁ עֵרַם מִפְּרִישׁ חֲלָה, שְׂאִינוּ יָכוֹל לְבַרְךָ⁹⁷. אֲבָל⁹⁸ הָאִשָּׁה הָעֵרְמָה שֶׁיִּשְׁבָּה⁹⁹ וְכֹל פְּנִיָּה¹⁰⁰ טוֹחוֹת¹⁰¹ בְּקִנְיָן - מְבַרְכֶת וּמְפָרֶשֶׁת חֲלָה¹⁰².

(80) נראה שהלכה י"א מתחילה להלן: "כל המפריש חלה וכו'", ובטעות ציינוה כאן. (81) בחוץ לארץ. (82) כלומר, ביחס לקטן שלא ראה עוד קרי. (83) כלומר, מטומאה שיצאה עליו מגופו, כנ"ל. (84) ואין טמאים אוכלים בתרומה (וחלה - כתרומה) עד שיעריב שמשן (הל' תרומות שם ה"ב). (85) וטעון הזאה, ואי-אפשר לו היום להטהר. (86) בחלה פ"ד מ"ח "וטבול יום אוכלה". והכוונה למי שיצאה עליו טמאה מגופו וטבל, שהרי טמאי מגע, אינם טעונים טבילה כלל, כנ"ל. (87) כנ"ל. (88) שיעקר חיוב חלה בה אינו אלא מדבריהם, כנ"ל. והראב"ד בהל' תרומות שם ה"ח, חולק - וסובר שזבים וזבות אסורים באכילת חלה אף לאחר טבילה. וראה ביו"ד

אלא בטומאת ארץ העמים, ובארץ שהיתה פעם ארץ ישראל. וראה להלן שבחוצה לארץ ממש, טומאה זו ידועה. (52) אף-על-פי שהיא נאכלת, וראה להלן. (53) 'ירושלמי' שם. כלומר עיקרה מדבריהם, שלא נתקנה אלא "שלא יאמרו", כנ"ל. אבל חלה בזמן הזה, אף-על-פי שהיא מדבריהם, יש לה שיעור, כיון שיש לה עיקר מן התורה. (54) במשנה, שם: "ועד אמנה ולפנים". וכנראה שלפני רבינו היתה הגירסא כנ"ל. ועי' במלאכת שלמה' שם בשם הרשב"א. (55) שם מ"ז, כרבך גמליאל ולא כרבי אליעזר. (56) בטומאת ארץ העמים, כנ"ל. שכיון שהיא חוצה לארץ ממש - ידועה טומאתה לכל, ראה להלן. (57) בכורות כז, א. וכאן לא שייך לגזור, שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת, כמו שגזרו בארץ שכבשוה עולי מצרים (למעלה) - לפי שחוצה לארץ טומאתה ידועה (תוספות אנשי שם', שם). (58) 'ירושלמי', שם. (59) שאין להן עיקר מן התורה. (60) כבהלכה הקודמת, וראה בפירוש המשנה, וב'ירושלמי' שם, וכפירוש ה'פני משה'. (61) במשנה, שם: "ואסורה לזבים ולזבות, לנדה ולילודת". ונראה שרבינו גרס שם כנ"ל. ויתכן כי אין כאן מחלוקת בהלכה, אלא מה שאמרו "אסורות לזבות וכו'", היינו בחלה הנשרפת שהיא הראשונה, ולכן החמירו בה, ומה שאמרו רבינו "מותרת לזבים וכו'", מדובר בחלה הנאכלת, שהקילו בה כיון שהיא שניה (רב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכב אות ד. וראה בפ"ז מהל' תרומות ה"ח). (62) שנטמאו במגע הטומאה, שטומאתם קלה מטומאת אלו, שהיא יוצאת מגופם, וראה בכורות שם.

ט. בְּזִמְן הַזֶּה, שְׂאִין שָׁם עֶסֶה טְהוֹרָה מִפְּנֵי טְמָאֵת הַמֵּת⁶³ - מִפְּרִישֵׁין חֲלָה אֶחָת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁶⁴ אֶחָד מֵאֲרָבָעִים וּשְׁמוֹנֶה⁶⁵ וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמָאָה וְיֵשׁ לָהּ שָׁם מִן הַתּוֹרָה⁶⁶. וּמְבַרְכִים עַד אֲמָנָה⁶⁷ - מִפְּרִישֵׁין שְׁנֵיהֶם לְכִהֵן לְאֲכִילָה, וְאִין לָהּ שְׂעוֹר, כְּשֶׁהָיָה הַדְּבָר מְקֻדָּם⁶⁸.

(63) שכולנו טמאי מתים, ואין בידינו אפר פרה אדומה להזות עלינו. (64) כלומר, אף בארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (65) כדן חלה שנטמאה באונס, למעלה ה"ד. (66) כלומר, בזמן שכל ישראל עליה חייבים בחלה מן התורה, ולפיכך מפרישים אף בזמן הזה כשיעור. ויש אומרים שבזמן הזה אין מפרישים אלא כלשהו (ברכי יוסף' ליו"ד שם ס"ד). (67) כלומר, במקום שהחזיקו בו עולי מצרים ולא החזיקו בו עולי בבל. (68) כלומר, אף-על-פי שעתה היא טמאה טומאת מת הידועה לכל. ולא שייך לחשוש שמא יאמרו תרומה טהורה נשרפת (ראה בהלכה הקודמת), והיה מן הדין שלא להצריך הפרשה שניה, ובכל זאת השאירו הדבר כפי שהיה.

י. חֲלַת חוּצָה לְאֶרֶץ⁶⁹, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמָאָה⁷⁰, הוֹאֵיל וְעַקֵר חִיּוּבָהּ מִדְּבָרֵיהֶם⁷¹ - אֵינָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה⁷² אֲלֹא עַל כִּהֵן שְׁטָמָאָה יוֹצֵאָה עָלֵינוּ מִגּוֹפּוֹ⁷³, וְהֵם: בְּעָלֵי קְרִיִין וְזָבִים וְזָבוֹת וְנִדְּוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

103) כלומר, שאר הטמאים בטומאה היוצאת עליהם מגופם, כנ"ל ה"י. 104) שהיא טמאה בטומאת ארץ העמים. אבל חלת ארץ ישראל, אפילו בזמן הזה, אסורה אפילו במגע נדה וכיוצא בה. 105) בכורות כז, א. 106) בה"י. 107) כלומר, אפילו את החלה המופרשת ראשונה. וראה בסוף ה"ח. 108) שאינו כהן. וראה חלה פ"ד סוף מ"ח. 109) כלומר, אינה אוסרת תערובתה כחלת ארץ ישראל. ואם כן, אף אם יתערב לחמו של הזר עם החלה של הכהן "חד בחד" - לא ייאסר. 110) וכל-שכן אם נתערבה ברוב. ומקור דין זה ב"ירושלמי" שם: "אמר רבי זעירא, מתניתא אמרה אפילו אחד באחד" (כלומר, אפילו נתערבה החלה שוה בשוה). ומה שאמרו בכורות, שם: אמר שמואל, תרומת חוצה-לארץ בטילה ברוב, הכוונה כשמבטל בידיים, וכפירוש רש"י שם, אבל בנתערב מעצמו, אפילו שוה בשוה (כסף-משנה, וביאור הגר"א ליו"ד סי' שכג אות ב). 111) משנה, שם. 112) "ירושלמי" שם. בניגוד לתרומת ארץ ישראל שאינה ניתנת לכהן עם-הארץ שמה יטמאנה (פ"ו מהל' תרומות ה"ב), והוא-הדין לחלת ארץ ישראל. 113) כל המוקף בסוגריים, נוסף ע"פ ה'כסף משנה'. 114) בכורות, שם. וראה בפ"ב מהל' תרומות ה"ט (משנה למלך). 115) ביצה ט, א.

יג. החלה נקראת תרומה¹¹⁶. לפיכך אינה נטלת¹¹⁷ אלא מן המקף, בתרומה¹¹⁸; ואינה נטלת מן השחור על הטמא¹¹⁹ לכתחלה¹²⁰.

116) במעילה טו, ב: "מאי טעמא (כלומר, מדוע תרומה וכו' וחלה מצטרפים זה עם זה לאסור עיסה של חולין שנפלו לתוכה), כולוהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב: ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה וגו'". וראה ב"ירושלמי" ערלה, תחילת פ"ב. 117) חלה פ"א מ"ט. 118) כלומר: כתרומה גדולה, ולא כתרומת מעשר, פ"ג מהל' תרומות ה"ז. ועיי"ש ה"כ. 119) כתרומה גדולה ולא כתרומת מעשר (שם פ"ה ה"ז). משנה שם, ובפ"ב מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 120) אבל בדיעבד חלתו חלה, כמו בתרומה, ראה למעלה שם.

יד. וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרום, ואם תרום - אינה תרומה¹²¹, כף בחלה¹²². וכל שאמרנו בתרומה: לא יתרום מזה על זה¹²³, כף בחלה. וכל שאינו אוכל תרומה¹²⁴ - אינו אוכל חלה; וכל האוכל תרומה¹²⁵ - אוכל חלה.

121) כגון חרש שוטה וקטן וכיוצא בהם (שם פ"ד ה"ב), או ממין על שאינו מינו (שם פ"ה ה"ב). 122) שנקראת תרומה, כנ"ל. 123) כגון מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (שם פ"ד ה"ד). 124) כגון זר (שם פ"ו ה"ה), או טמא (שם פ"ז ה"א). 125) שם.

טו. הסומא והשפור¹²⁶ מפרישין חלה לכתחלה; שאין בעסה רע ויפה כדי שיכוננו ויפרישו מן היפה¹²⁷.

סי' שכב ס"ה, ובש"ך וט"ז וביאור הגר"א שם. 89) נראה שהלכה י"א מתחילה כאן, ראה הערה עט. 90) כלומר, אפילו אותו שאסור לו לאכלה מחמת טומאתו, כנ"ל וכדלהלן בראש ההלכה הסמוכה. 91) האור זרוע' ח"א סי' רכה, והריקנטי סי' רל, הביאו כן בשם ה'ירושלמי' בברכות פ"ט ה"ג. 92) כדרך שמברכין על המצות עובר לעשייתן. וראה בפ"א מהל' מעשר הט"ז. 93) ביו"ד סי' שכב ס"א: להפריש תרומה, שכן הוא לשון הכתוב, ו"חלה" אינו אלא שם העוגה. אבל הסמ"ק כתב שאין להקפיד על כך (כסף-משנה). וראה ב'תוספתא כפשוטה' ברכות פ"ו עמ' 116 הערה 52. 94) אף-על-פי שאין חיוב חלה שם אלא מדבריהם, מברך כדרך שמברך על כל מצוות דרבנן (שבת כג.). והראב"ד כתב בשם רב אחאי גאון (שאלות לפרשת צו, עג), שמלבד הברכה חייב לקרוא שם לחלה. ונראה שדעת רבינו שהברכה עצמה היא קריאת שם (ר"י קורקוס). 95) כן נראה בחלה פ"ב מ"ג, שאין הבדל בין טמאה לטהורה (כסף-משנה). 96) כלומר, לפי שחייב לברך על הפרשת חלה. 97) תרומות פ"א מ"ו, ופ"א מהל' ברכות ה"ט. 98) חלה, שם. 99) אף-על-פי שברכת המצות היא במעומד, זה אינו אלא כשחייב לעשות המצוה, אבל כאן אין הפרשת החלה אלא הכשר אכילה גרידא (גליון מהרש"א ליו"ד שם, בשם 'מגן אברהם'). 100) בברכות כז, א. "דאמר רב הונא עגבות (= אחוריים) אין בהם משום ערוה. לימא (לדעת הגר"א אינו גורס רבינו: "לימא", ראה להלן) מסייע ליה לרב הונא, האשה יושבת וקוצה לה חלתה ערומה מפני שיכולה לכסות פניה בקרקע, אבל לא האיש. תרגמה רב נחמן בר יצחק, כגון שהיו פניה טוחות בקרקע". ונחלקו אחרונים בדעת רבינו. לדעת ה'מגן אברהם' באור"ח סי' רו ס"ק ה, פוסק רבינו שלא כרב הונא, שהרי דחה רב נחמן בר יצחק את ראייתו, ואם כן אף עגבות יש בהם משום ערוה, ולכן כתב רבינו: "וכל פניה טוחות בקרקע". ולדעת הגר"א בביאוריו ליו"ד שם אות ג, פוסק רבינו כרב הונא, ואינו גורס בברכות שם את המילה: "לימא". ואם כן הביאה הגמרא ראייה לרב הונא. ודברי רב נחמן שם הם ענין בפני עצמו, ואינם דחיה לדברי רב הונא. ולשון רבינו בהל' ברכות שם נוטה לדעת הגר"א. 101) דבוקות ומכוסות. 102) וכל זה כשהיא מברכת, אבל האיש אסור לו לברך כנגד אשה ערומה, שהרי טפח באשה ערוה.

יב. הנדה וכיוצא בה¹⁰³ - מברכת ומפרשת חלה חוצה לארץ¹⁰⁴; שאינה מזהרת¹⁰⁵ על מגעה, אלא על אכילתה. ואם היה שם פה קטן או פה ששבל, שהיא מתרת לו לאכילה כמו שבארנו¹⁰⁶ - הרי זה מתר לאכלה¹⁰⁷ עם הזר¹⁰⁸ על שלחן אחד, לפי שאינה מדמעת¹⁰⁹ ואפלו נתערבה שוה בשוה¹¹⁰. ונותנין¹¹¹ אותה לכהן עם הארץ¹¹², מפני שהיא טמאה באויר ארץ העמים. [ואין¹¹³ בה משום פה ה'מסיע'¹¹⁴ במתנותיו שהוא אסור. ואם רצה¹¹⁵ לאכל תחלה] ואחר כך יפריש חלה בחוץ לארץ - מתר; שאין עקרה אלא מדבריהם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(126) שאינם מפרישים תרומה גדולה, מפני שאינם יכולים לכוון ולהפריש את היפה (שם פ"ד ה"ד). ומדובר בשיכור שלא הגיע לשכרותו של לוט, שאם הגיע - הרי הוא כשוטה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ז אלול ~

הלכות שבת

פרק ששה ועשרים

(1) נשלמו בו דיני הטלטול.

א. פל פלי² האורג וּחֲבָלָיו וּקְנִים שְׁלוֹ - מִתֵּר לְטַלְטֵל, כְּכֹלֵי שְׁמֵלֵאכְתּוֹ לְאִסוּר³, חוּץ מִכְּבֵד הַעֲלִיּוֹן וּכְבֵד הַתַּחְתּוֹן⁴; לְפִי שְׁאִין נְטָלִין⁵, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תְּקוּעִין⁶. וְכֵן הָעֲמוּדִים שֶׁל אֹרֵג - אִסוּר לְטַלְטֵל, שְׁמָא יִתְקַן הַגְּמוֹת שְׁלֵהֶן⁷. וְשָׂאָר פְּלֵי הָאֹרֵג - מִתְרִין.

(2) שבת קיג, א. (3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח ה"ג. ובנוסף אחר: "שמלאכתו להיות" (מעשה רוקח) וכדעת רש"י שם. (4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון, ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים את הארג. (5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי (מגיד-משנה). (6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני כבדם. (7) כשהולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה (רש"י).

ב. מִכְּבֹדוֹת שֶׁל תְּמָרָה⁸ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, שְׁמִכְבְּדִין בָּהֶן אֶת הַקְּרָקַע - הָרִי הֵן כְּכֹלֵי שְׁמֵלֵאכְתּוֹ לְהֵתֵר; שֶׁהָרִי מִתֵּר לְכַבֵּד בְּשֶׁבֶת⁹. לְבָנִים שֶׁנִּשְׂאָרוֹ¹⁰ מִן הַבְּנִין - הָרִי הֵן כְּכֹלֵי שְׁמֵלֵאכְתּוֹ לְהֵתֵר; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְהֵסֵב עֲלֵיהֶן, שֶׁהָרִי שְׁפִין אוֹתָן¹¹ וּמִתְקַנִּין אוֹתָן. וְאִם צָבַר אוֹתָן¹² - הָרִי הֵקְצָם¹³, וְאִסוּר לְטַלְטֵלָם¹⁴.

(8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה מכבודת, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי גאון). (9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. (10) אחר שהשלים בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. (11) מבואר בפכ"ה הכ"א. (12) סדרן זה על זה. (13) לבנין. (14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

ג. חֶרֶס קְטַנָּה¹⁵ - מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ אֶפְלוּ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, הוֹאִיל וּרְאוּיָהּ הִיא בְּחֶצֶר לְכִסּוֹת בָּהּ פִּי כְּלֵי קָטָן¹⁶. מְגוּפֵת¹⁷ חֲבִית שְׁנֵתְפֹתָהּ¹⁸ - הִיא¹⁹ וּשְׂבָרֶיהָ²⁰ מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ²¹; וְאִם זָרְקָהּ לְאֶשְׁפָּה מִבְּעוֹד יוֹם²² - אִסוּר לְטַלְטֵלָהּ²³. כְּלֵי שְׁנֵתְרוּעָע²⁴ - לֹא יִתְלַשׁ²⁵ מִמֶּנּוּ חֶרֶס לְכִסּוֹת בּוֹ אוֹ לְסַמֵּךְ בּוֹ.

(15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. (16) כיון שהיתה מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צרורות או אבנים אף-על-פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם - כמבואר בפכ"ה ה"ו. (17) סתימת פי החבית בטיט. (18) שנשברה החבית. (19) המגופה. (20) של החבית. (21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. (22) אבל אם זרקת בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר (מגיד-משנה). (23) שבטלה מהיות עוד כלי. (24) שנשבר. (25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש הרי"ף: לא יחתוך.

ד. מִתֵּר²⁶ לְהַכְנִיס לְבֵית הַפֶּסֶא שְׁלֹשׁ אֲבָנִים²⁷ מִקְרָזְלוֹת²⁸ לְקַנְחַת בָּהֶן. וְכַמָּה שְׁעוּרֵין? כְּמֵלֵא הַיָּד. אֲבָל אֲדָמָה שֶׁהִיא קְרוּבָה לְהַתְפָּרֵךְ - אִסוּר לְטַלְטֵלָהּ²⁹ לְקַנְחַת בָּהּ. וּמִתֵּר לְהַעֲלוֹת אֲבָנִים לְגַג לְקַנְחַת בָּהֶן³⁰. יָרִידוֹ עֲלֵיהֶן גִּשְׁמִים וְנִשְׁתַּקְּעוּ בְּטִיט - אִם רְשׁוּמָן נִבְרָר³¹, מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ³². אֲבָן שֵׁישׁ עֲלֵיהָ טְנוּף, שְׂוֵדָאֵי לְקַנְחַת הִיא - מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ, וְאֶפְלוּ הִיא גְדוּלָּה.

(26) שבת פא, א. (27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר למעלה בפכ"ה ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). (28) חדות, הראויות לקינוח (מגיד-משנה). (29) מפני שאינה ראויה. (30) ואף-על-פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:). (31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן הקרקע. (32) ואין איסור משום סותר.

ה. הִיָּה³³ לְפָנָיו צָרוּר³⁴ וְחָרֵשׁ³⁵ - מִקְנָחַת בְּצָרוּר³⁶. וְאִם הִיָּה הָחָרֵשׁ מְאֻגָּנִי³⁷ פְּלִים - מִקְנָחַת בְּחָרֵשׁ³⁸. הִיּוּ לְפָנָיו צָרוּר וְעֶשְׂבִים: אִם הִיּוּ עֶשְׂבִים רַפִּים - מִקְנָחַת בָּהֶן³⁹, וְאִם לְאוֹ - מִקְנָחַת בְּצָרוּר⁴⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממקום למקום (ט"ז אורח-חיים סי' תקיח). (57 משנה, שבת כג, ב: "ועושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים בו הזיתים כשהם בבית-הבד, ועושים בראשי אותם המקלות כעין רימון גוול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא" (פירוש המשניות). (58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה בפכ"ה הי"ג). (59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, ולא לצורך עצמו. (60) תוספתא שבת פט"ו. (61) ומותר לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה הי"ג).

ח. דלת⁶² שהיה לה ציר⁶³, אף-על-פי שאין לה עתה ציר, שהכנינה לסתם בה מקום מקצה⁶⁴, והיא נגררת, שנוטלין אותה וסותמין בה, וכן תדקים⁶⁵ שסותמין בהן הפרצה, וכן מחצלת הנגררת: בזמן שקשורין⁶⁶ ותלוין בפחל - סותמין בהן ונועלים בהם; ואם לאו - אין נועלין בהן⁶⁷. ואם היו גבוהים מעל הארץ - נועלין בהן⁶⁸.

(62) משנה, עירובין קא, א. (63) יתד של ברזל שהדלת סובבת עליה. (64) חצר מאחורי הבתים, שמניחים בה סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש שתלויות אבל נגררות לארץ (רש"י). (65) "קוצים, קושרים הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות). (66) בחבל ותלוים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים בהם אינו חייב משום בונה. (67) שנראה כבונה עכשיו דופן זה. (68) שאין דרך בנין בזה.

ט. דלת⁶⁹ שהיה לה לוח אחד⁷⁰, ששומטין אותה ונועלין בה: אם לא היה לה למטה כן⁷¹ כמו אסקפה⁷², שמוכיח עליה שהיא פלי מוכן לנעילה - אין נועלין בה⁷³; ואם⁷⁴ יש למטה אסקפה - נועלים בה. וכן נגרר⁷⁵ שיש פראשו קלוסטר⁷⁶, שמוכחת עליו שהיא פלי מוכן לנעילה ואינו קורה פשאר כל הקורות - נועלין בו⁷⁷ בשבת.

(69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר. (70) שיש בה רק קשר אחד ואין בה היכר דלת. (71) יסוד. (72) מפתן. (73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות, הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. (74) בנוסח אחר, חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקפה נועלים בה" (שונצינו). (75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים, ועניינו כמו בריח מבריה מן הכותל אל הכותל" (פירוש המשניות). (76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה שיורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת" (פירוש המשניות). (77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו להם" (משנה שם קא:).

(33) שבת פב, א. (34) אבן קטנה שהיא מוקצה. (35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. (36) אף-על-פי שהוא מוקצה, ואינו מקנה בחרש שהוא חד ויש בו סכנה. (37) השפה לפי הכלי הבולטת מהכלי חוצה ('ערוך'). ובפירוש המשניות כלים פ"א, מ"ג פירש: צואר הכלי. (38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. (39) שאינם "מוקצה". (40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם, והמקנה בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

ו. שירי⁴¹ מחצלאות שבלו⁴² - הרי הן ככלי שמלאכתו להתיר⁴³; מפני שראויין לכסות בהן הטנור⁴⁴. אבל שירי בגדים שבלו, שאין בהן שלשה על שלשה⁴⁵ - אסור לטלטלן; שאינן⁴⁶ ראויין לא לעניים ולא לעשירים. שברי התנור⁴⁷ - מתיר לטלטלן, והרי הן ככל הכלים שמלאכתן להתיר. פירה⁴⁸ שגשומטה אחת מירכותיה⁴⁹ - אסור לטלטלה, שמה יתקע⁵⁰.

(41) שבת קכה, א. (42) שנקרבו ונפרדו ממחצלת ישנה. ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבלו" (כת"י התימנים). (43) מבואר בפכ"ה ה"ג. (44) שהרי גם המחצלת השלמה עומדת לכסות את עפר הבית והכלוך, שלא יעלה האבק. (45) כן יש לתקן "שלוש על שלו", כלומר שלש אצבעות על שלש אצבעות, שאילו "שלושה על שלושה" (כברפוסים חדשים) כלומר שלושה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים, ואילו בגדי עניים שיעורם בשלוש אצבעות על שלש אצבעות (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות משלוש - אינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. (46) ודעת הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נוהר מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן שיעורה שלש אצבעות, אבל בשאר מטלניות מותר לטלטלן, אף שאין בהן שלש על שלש, כמו שמטלטים צרור וחרס. (47) תנורים שלהם היו מטלטים כקדירות שלנו. (48) שבת קלח, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר בפכ"ה ה"ג. (49) רגילה. (50) יחבר את הרגל בחזקה בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

ז. סלם⁵¹ של עליה⁵² - אסור לטלטלו⁵³; שאין עליו תורת פלי. ושל שובך⁵⁴ - מתיר להטותו⁵⁵, אבל לא יוליכו משובך לשובך; שלא יעשה פדרך שהוא עושה פחל, ויבוא לצוד⁵⁶. קנה שמוסקין בו הזיתים⁵⁷ - אם יש עליו תורת פלי⁵⁸, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאסור⁵⁹. קנה⁶⁰ שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו - אם יש תורת פלי עליו, הרי הוא ככלי שמלאכתו להתיר⁶¹.

(51) ביצה ט, ב. (52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו. (53) אפילו לצורך גופו ומקומו. (54) קן של יונים. (55) ממקום למקום. (56) כמבואר בפכ"ד הי"ג. אבל סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקיפול נאה" (פירוש המשניות). (92) שאינו תחוב בחזקה. (93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך השבת. (94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול (רש"י). (95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה. (96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. (97) לשמרם לטוהיה. (98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים; תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות). (99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש בהם.

יג. כל דבר מִטְנֵף, כגון רעי וקיא וצואה וכיוצא בָהֶן¹⁰¹: אם היו בְּחֶצֶר שְׂוִשְׁבִין בָּהּ - מִתֵּר לְהוֹצִיאָן לְאַשְׁפָּה או לְבֵית הַפֶּסֶס, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גֵרָף שֶׁל רְעִי¹⁰²; וְאִם הָיוּ בְּחֶצֶר אֲתֵרֶת¹⁰³ - פּוֹפִין עֲלֵיהֶן פְּלִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקֶּטָן וְיִתְלַכְלַךְ בָּהֶן. רַק שֶׁעַל הַקֶּרֶקַע - דּוֹרְסוֹ לְפִי תָמוּ¹⁰⁴ וְהוֹלֵךְ. מִטְּלָטְלִין כְּנֹנָא¹⁰⁵ מִפְּנֵי אֲפֹרֹת¹⁰⁶, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ עָלְיוֹ שְׁבָרֵי עֲצִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּגֵרָף שֶׁל רְעִי. וְאִין¹⁰⁷ עוֹשִׂין גֵרָף שֶׁל רְעִי לְכַתְחֵלָה בְּשַׁבָּת; אֲבָל אִם נַעֲשֶׂה מְאֵלִיו, או שֶׁעֵבֶר וְעָשְׂהוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ.

(100) שבת קכא, ב. (101) כל דבר מאוס. (102) מבואר בפכ"ה הכ"ד. (103) שאינו דר שם שאסור להוציאם. (104) כמבואר בפכ"א ה"ד. (105) שבת מז, א. כלי נחושת ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן. (106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד-משנה); ודעת הראב"ד שהיתר טלטול הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר איסור - שברי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם כלל. (107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

יד. שֶׁמֶן¹⁰⁸ שְׂוִיָצָא מִתַּחַת הַקּוֹרָה שֶׁל בֵּית הַבַּד בְּשַׁבָּת, וְכֵן תְּמָרִים וְשִׁקְדִים הַמוֹכְנִים לְסַחֲרָה - מִתֵּר לְאַכְלֵם בְּשַׁבָּת. וְאֶפְלוֹ¹⁰⁹ אוֹצֵר שֶׁל תְּבוּאָה או תְּבוּאָה צְבוּרָה - מִתְחִיל לְהַסְתַּפֵּק מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת. שְׂאִין שׁוֹם אֲכָלוֹ¹¹⁰ שֶׁהוּא מְקַצֵּה בְּשַׁבָּת פְּלֵל, אֵלֶּא הַפֵּל מוֹכֵן הוּא¹¹¹, חוץ מִגְרוּגְרוֹת¹¹² וְצִמּוּקִין¹¹³ שֶׁבְּמִקְצָה¹¹⁴ בְּזֶמֶן שְׁמוֹנֵשִׁים אוֹתָם; הוֹאִיל וּמְסִיחוֹת בִּינְתָיִם וְאִינָם רְאוּיִן לְאַכִּילָה - הָרִי הֵן אֲסוּרִין¹¹⁵ בְּשַׁבָּת מִשׁוּם מְקַצֵּה. חֲבִית¹¹⁶ שֶׁנִּתְגַּלְתָּה וְאֲבִטִיחַ שֶׁנִּשְׁבְּרָה¹¹⁷ - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָן רְאוּיִן לְאַכִּילָה, נוֹטֵלִן וּמְנִיחִין בְּמִקּוּם הַמְּצַנֵּעַ¹¹⁸. כִּיּוֹצֵא בּוֹ קְמִיעַ¹¹⁹ שְׂאִינּוֹ מִמֶּחָה - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין יוֹצֵאִין¹²⁰ בּוֹ, מִטְּלָטְלִין אוֹתוֹ¹²¹. מוֹתֵר¹²² הַשֶּׁמֶן שֶׁפָּנֵר וְשֶׁבֶקְעָרָה, שֶׁהַדְּלִיקוֹ בָּהֶן בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת - אֲסוּר לְהַסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֵּה מִחֲמַת אֲסוּר.

י. נִגְרָה⁷⁸ שְׂאִין בְּרֵאשׁוֹ קְלוֹסְטְרָא: אִם הָיָה קֶשׁוּר וְתִלְוֵי בְדֵלֶת - נוֹעֲלִין בּוֹ; וְכֵן אִם הָיָה נָטֹל וְאֶגְדוֹ עֲמוּ⁷⁹; אֲבָל אִם הָיָה אֶגְדוֹ קְבוע בְּדֵלֶת, וְהָיָה הַנֶּגֶר נִשְׁמָט כְּמוֹ קוֹרָה, וּמְנִיחִין אוֹתוֹ בְּזוּיָה, וְחוֹזְרִין וְנוֹעֲלִין בּוֹ בְּעַת שְׂרוּצִין - הָרִי זֶה אֲסוּר לְנַעַל בּוֹ; שְׂאִין עָלְיוֹ תוֹרֵת כְּלִי⁸⁰, וְאִינוֹ אֶגְדוֹ, וְאִין בּוֹ אֶגְדֵּי לְהוֹכִיחַ עָלְיוֹ⁸¹.

(78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגרר (שאין בראשו גלוסטרא), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש), אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונח (שאינו קשור כלל אלא מונח בארץ) כאן וכאן אסור". (79) שהיה קשור בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. (80) כיון שאין בראשו גלוסטרא ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו, והכ"ג. (81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה - כנועץ עכשיו נגר ויתד בכותל.

יא. מְנוֹרָה⁸² שֶׁל חֲלִיּוֹת⁸³ - בֵּין גְּדוּלָה, בֵּין קֶטְנָה - אִין מִטְּלָטְלִין אוֹתָהּ⁸⁴; שְׂמָא יַחְזִירָנָה בְּשַׁבָּת⁸⁵. הָיָה בָּהּ חֲדָקִים⁸⁶ וְהָיָה נְרָאִית כְּבַעֲלַת חֲלִיּוֹת: אִם הָיְתָה גְּדוּלָה, הַנְּטֻלָּת בְּשֵׁתֵי יָדִים - אֲסוּר לְטָלְטְלָהּ מִפְּנֵי כְּבִדָּה⁸⁷; הָיְתָה קֶטְנָה מְזוּז - מִתֵּר לְטָלְטְלָהּ.

(82) שבת מו, א. (83) מורכבת מפרקים פרקים. (84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה, אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה ה"י. (85) שמא תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי בשבת. (86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. (87) אין הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה ה"ו) שכל שיש עליו תורת כלי, אף-על-פני שהיא ניטלת בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חדקים, שהכל יודעים שאינה של פרקים ('מעשה וקח').

יב. מְנַעֵל⁸⁸ שֶׁעַל גְּבֵי הָאָמוֹם⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. מִכְּבֶשֶׁת⁹¹ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים⁹² - מִתִּירִין⁹³, אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְסִין - לֹא יַנַּע בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֵּה מִחֲמַת חֶסְרוֹן פִּיס⁹⁵. וְכֵן גְּזֵי צְמֵר⁹⁶ - אִין מִטְּלָטְלִין אוֹתָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַפֵּיד עֲלֵיהֶן⁹⁷. לְפִיכָּה, אִם יַחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מִתְּרִין. וְהַשְׁלַחִין⁹⁸ - מִתֵּר לְטָלְטְלָן, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת או שֶׁל אִמְן⁹⁹, מִפְּנֵי שְׂאִינּוֹ מְקַפֵּיד עֲלֵיהֶם.

(88) שבת קמא, א. (89) דפוס עץ לנעל. (90) מורידים אותו מהאימום, אף-על-פני שמלאכתו לאיסור, כיון ששם כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם). (91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים ביניהם את הבגדים המכובסים ומקופלים, ואחר כך קושרים את הלוחות ומהדקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּשַׁרְחֵי - בֵּין תְּפִלָּה¹⁴⁰, בֵּין מְלִיחַ, מִפְּנֵי שְׂרָאוֹי לְאָדָם. וְכֵן דָּג מְלִיחִי; אֲבָל הַתְּפִלָּה - אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ¹⁴¹.

(132) משנה, שבת קכו, ב. (133) אף שאינו ראוי למאכל אדם. (134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעל-חי שאינו מצוי אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא-אם-כן יש לו מאותו מין בעל-חי ('או"ח סי' שח). (135) צמח בתרמיל שגרעיניו דומים לפול. (136) שהוא מר ביותר. (137) ירק ממין הבעלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר. (138) צמח חריף הטעם, שגרגריו העגולים משמשים לרפואה. (139) סרוח. (140) שבת קכח, א. חסר מלה ותבלין. (141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אֵינְךָ מְטַלְטֵלִין שְׂבָרֵי זְכוּכֵית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְאָכְל לְנַעֲמִיּוֹת¹⁴³; וְלֹא חֲבִילֵי זְמוּרוֹת¹⁴⁴, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְאָכְל לְפִילִים; וְלֹא אֶת הַלוֹף¹⁴⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְאָכְל לְעוֹרֵבִים; מִפְּנֵי שְׂאֵין אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מְצוּיִין אֲצֵל רֵב בְּנֵי אָדָם.

(142) תוספתא שבת פט"ו. (143) יענה, עוף גבה הקומה ורב הכוח. (144) ענפי הגפן. (145) עשב בעל עלים רחבים מתפשטים.

יח. חֲבִילֵי¹⁴⁶ קֶשׁ¹⁴⁷ וְחֲבִילֵי זְרָדִין¹⁴⁸: אִם הִתְקַיְּנוּ¹⁴⁹ לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - מְטַלְטֵלִין אוֹתָן¹⁵⁰, וְאִם לֹא - אֵין מְטַלְטֵלִין אוֹתָן. חֲבִילֵי¹⁵¹ סִיּאָה פּוּאָה וְאֶזוּב וְקוֹרְנֵית¹⁵²: הַכְּנִיסֵן לְעֵצִים¹⁵³ - אֵין מְסַתְּפֵק מֵהֶם בְּשֶׁפֶת; לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - מְסַתְּפֵק מֵהֶן. וְכֵן בְּאֵמִינְתָּא¹⁵⁴, וְכֵן בְּפִיגָם¹⁵⁵, וְכֵן בְּשֶׂאֵר מֵינֵי תְּבִלִין¹⁵⁶.

(146) משנה, שבת קכו, ב. (147) בנוסח אחר: "חבילי קש חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. (148) ענפי אילן רכים שכורתים בשעת הזמיר (פירוש המשניות). (149) שהזמין לכן מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה כא באיזה דבר צריך מעשה. (150) שסתמם עומדים להסקה והם מוקצה. (151) שבת קכח, א. (152) מבואר בפכ"א הי"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד-משנה); בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים). (153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם. (154) "אמיתא - ניניא" (שבת קכח), והיינו מיני"א (רש"י שם). (155) צמח בעל עלים קטנים ריחניים. ויש לו ריח טוב, ונקרא בערבית רודא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט דשביעית משנה א'). (156) שאם הכניסם לתבל בהם התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם בשבת.

יט. אֵין גּוֹרְפִין מְאָכְל¹⁵⁸ מִלְּפִנֵי הַפֶּטֶם¹⁵⁹ - בֵּין בְּאֵבוֹס¹⁶⁰ שֶׁל כְּלִי, בֵּין בְּאֵבוֹס שֶׁל קַרְקַע - וְאֵין

(108) שבת יט, א. (109) שבת קכו, א. (110) אפילו המיוחד למכירה ולסחורה ואינו עומד לאכילה. (111) כאילו הכינו בידים לאכילה, כציווי התורה (שמות טז, ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". וכרבי שמעון שאמר שמוקצה מותר בטלטול בשבת חוץ מגרוגרות וצימוקים (שבת מה:); שבסמוך, ונר שדלק בליל שבת (שבת מה:). שבסוף ההלכה. (112) תאנים יבשות. (113) ענבים יבשים. (114) חצר שמאחורי הבתים המיוחדת לסחורה ועצים. (115) שבת מה, א. (116) תוספתא שבת פט"ו. שיש בה משקין. (117) במקום שנחשים מצויים, חוששים שמא נחש שתה מהמים ואכל מהאבטיח, והטיל בהם ארס, ואסורים בהנאה, כמבואר בהל' רוצח ושמירת הנפש פי"א ה"ח. ובנוסח אחר: "אבטיח שניקרה" כלומר שניקר בו הנחש. ונוסחא זו עיקר (מגיד-משנה, ועיין 'מעשה רוקח'). (118) שאחריים לא ישתו מהמים ויאכלו מהאבטיח ויבואו לידי סכנה. (119) תוספתא שבת פ"ה. (120) כמבואר בפ"ט הי"ד. (121) לפי שיש עליו תורת כלי ('צפנת פענח'). (122) שבת מד, א.

טו. אוֹצֵר¹²³ שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל בְּדֵי יַיִן - אֶף-עַל-פִּי שְׂמֵתָהּ לְהַסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹²⁴, אָסוּר לְהַתְחִיל בּוֹ לְפָנוּתוֹ¹²⁵ אֲלֵא לְדַבֵּר מְצוּחַ, כְּגוֹן שֶׁפָּנְהוּ לְהַכְנִסֵת אוֹרְחִין¹²⁶ אוֹ לְקַבֵּעַ בּוֹ בֵּית הַמְדַרְשׁ¹²⁷. וְכִיּוֹצֵא מִפְּנֵין אוֹתוֹ? כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מְמַלֵּא אֶרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ קֶפּוֹת, עַד שְׁגוֹמְרִין¹²⁸. וְלֹא יִכְבְּדוּ קַרְקָעֵיתוֹ¹²⁹ שֶׁל אוֹצֵר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ¹³⁰; אֲלֵא נִכְנָס¹³¹ וְיוֹצֵא בּוֹ, וְעוֹשֶׂה שְׂבִיל בְּרַגְלָיו בְּכִנּוּסָתוֹ וּבִיצֵאתוֹ.

(123) משנה, שבת קכו, א. (124) כמבואר בהלכה הקודמת. (125) משום טירחא ('מגן אברהם' סי' שלג סק"מ). (126) "שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה" (רבינו בהל' אבל פי"ד ה"ב). (127) לתלמידים הבאים לשמוע דרשה. (128) "אמרו (במשנה) אפילו ארבע וחמש קופות - על דרך הריבוי, כאילו אמר: אפילו מנין גדול, ובתנאי שלא יפנה אותו האוצר כולו, עד שלא יניח שום דבר" (פירוש המשניות). (129) שמא יבוא להשוות גומות, ויתחייב משום בונה. (130) בפרק כ"א ה"ב. (131) זה מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות, ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. כֹּל¹³² שֶׁהוּא רְאוּי לְמַאֲכָל בְּהֵמָה¹³³ וְחִיָּה וְעוֹף הַמְּצוּיִין¹³⁴ - מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ בְּשֶׁפֶת. בֵּיּצֵד? מְטַלְטֵלִין אֶת הַתְּרָמוֹס¹³⁵ הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאָכְל לְעוֹזִים; אֲבָל לֹא אֶת הַלַּח¹³⁶. אֶת הַחֶצֶב¹³⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאָכְל לְצַבָּאִים. אֶת הַחֶרְדֵּל¹³⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאָכְל לְיוֹנִים. אֶת הַעֲצָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְאָכְל לְכִלְבִּים. וְכֵן כֹּל הַקְּלָפִין וְהַגְּרַעֲנִין הָרְאוּיִין לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - מְטַלְטֵלִין אוֹתָן; וְשְׂאֵינָן רְאוּיִין - אוֹכֵל אֶת הָאֲבָל וְזוֹרְקָן לְאֲחֵרָיו, וְאָסוּר לְטַלְטֵלוֹ. מְטַלְטֵלִין בְּשַׁר תְּפוּחִין¹³⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְאָכְל לְחִיָּה. וּמְטַלְטֵלִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהוּא בְּהוּל עַל מַתּוֹ שְׁלֵא יִשְׂרָף. וְלֹא הִתִּירוּ לְטַלְטֵל בְּכֶפֶר אוֹ תִינוּק אֲלֵא לְמַת בְּלֶבֶד, מִפְּנֵי שְׂאָדָם בְּהוּל עַל מַתּוֹ.

(182) שבת מג, ב. (183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל בחמה, מה אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו." (184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול. (185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה" (שבת מג:).

כב. הִיָּהּ¹⁸⁶ מִטְּלוֹ¹⁸⁷ בַּחֲמָה¹⁸⁸ וְאִין לְהֵם מְקוּם¹⁸⁹ לְטַלְטְלוֹ¹⁹⁰, אוֹ שְׁלֵא רְצוּ לְהִזְיוּ מִמְּקוּמוֹ - בְּאִין שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מְשֻׁנֵי צְדָדִין¹⁹¹. חֵם לְהֵם מִלְּמִטָּה¹⁹² - זֶה מְבִיא מִטְּתוֹ¹⁹³ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, וְזֶה מְבִיא מִטְּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ. חֵם לְהֵם מְלֻמְעָה - זֶה וּפּוֹרֵשׁ עַל גְּבִיּוֹ, וְזֶה מְבִיא מִחֻצְלוֹ וּפּוֹרֵשׁ עַל גְּבִיּוֹ. זֶה זֹקֵף מִטְּתוֹ¹⁹⁵ וְנִשְׁמַט וְהוֹלֵךְ לוֹ, וְזֶה זֹקֵף מִטְּתוֹ וְנִשְׁמַט וְהוֹלֵךְ לוֹ - וְנִמְצָא מִחֻצָּה עֲשׂוּיָה מְאֵלֶיהָ¹⁹⁶; שֶׁהָיָה מִחֻצְלוֹ זֶה וּמִחֻצְלוֹ זֶה גְּבִיָּהּ סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, וְשְׁנֵי קְצוֹתֵיהֶם עַל הַקְּרָקַע מְשֻׁנֵי צְדֵי הַמַּת.

(186) שבת מג, ב. (187) המת. (188) וקרוב להסריח ויגרם בזיון לחיים ולמת. (189) בצל. (190) לשם על-ידי כיכר ותינוק. (191) "על-גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו למחיצה (רש"י). (192) שהקרקע הוחם מהשמש. (193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. (194) שטיח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאווה. (195) "שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאליה, ולכשירצו נשמטים והולכים להם." ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל - אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). (196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

כג. מַתּוֹ¹⁹⁷ שֶׁהִסְרִיחַ¹⁹⁸ בְּבֵיתוֹ, וְנִמְצָא מִתְּבִיָּה בֵּין הַחַיִּים וְהֵם מִתְּבִיָּים מִמֶּנּוּ - מִתֵּר לְהוֹצִיאָו לְכַרְמְלִית¹⁹⁹. גְּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שְׂדוּחָה אֵת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂבִתוֹרָה²⁰⁰, שֶׁהוּא: לֹא תִסּוּר מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל. וְאִם הָיָה לָהֶן מְקוּם אַחֵר לְצֵאת בּוֹ - אִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, אֲלֵא מְנִיחִין אוֹתוֹ בְּמִקוּמוֹ וְיוֹצִיאִין הֵם.

(197) שבת צד, ב. (198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). (199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ד הי"ג. (200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה

מִסְלָקִין¹⁶¹ לְצַדִּיךְ מִפְּנֵי הָרַעִי¹⁶²; גְּזָרָה שְׂמָא יִשְׁוּה גְּמוֹת¹⁶³. נוֹטְלִין מִלְּפָנֵי הַחֲמוֹר וְנוֹתְנִין¹⁶⁴ לְפָנֵי הַשּׁוֹר¹⁶⁵, אֲבָל אִין נוֹטְלִין מִלְּפָנֵי הַשּׁוֹר וְנוֹתְנִין לְפָנֵי הַחֲמוֹר; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּאָכֵל שֶׁלְּפָנֵי הַשּׁוֹר מְטַנֵּף בְּרִירוֹ, וְאִין רְאוּי לְמַאֲכֵל בְּהֵמָה אַחֶרֶת. וְכֵן עָלִים שְׂרִיחָם רַע וּמְאוֹסִין, וְאִין הַבְּהֵמָה אוֹכְלָתָן - אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ. לְפִיכָף: תְּלָאִי¹⁶⁶ שֶׁל הָגַיִם - אֲסוּר לְטַלְטְלוֹ, וְשֶׁל בָּשָׂר - מִתֵּר¹⁶⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(157) משנה, שבת קמ, ב. (158) מוציאים מאכל בלתי נקי להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). (159) שור שמפטמים אותו. (160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו מאכל לבהמה. (161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו ברעי. (162) הגללים (פירוש המשניות). (163) ויתחייב משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזרו אף באבוס של כלי. (164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים). (165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר. (166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד-משנה). (167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אֶף-עַל-פִּי שְׂאָסוּר לְטַלְטֵל אֵת הַמַּת בְּשֶׁבֶת¹⁶⁸, סְבִינִין¹⁶⁹ אוֹתוֹ וּמְדִיחִין¹⁷⁰ אוֹתוֹ¹⁷¹, וּבְלֶבֶד שְׁלֵא יִזְיוּ בּוֹ אֵיבָר¹⁷². וְשׂוּמְטִין¹⁷³ אֵת הַפֶּר מִתְּחִתּוֹ כְּדֵי שְׂיִהֶה מְטָל עַל הַחוּל, בְּשִׁבִיל שְׂיִמְתִּין וְלֹא יִסְרִיחַ¹⁷⁴. וּמְבִיאִין כְּלֵי מְקַרְ¹⁷⁵ וְכֵלֵי מִתְּכוֹת, וּמְנִיחִין לוֹ עַל פְּרָסוֹ כְּדֵי שְׁלֵא יִתְפַּח¹⁷⁶. וּפּוֹקְקִין¹⁷⁷ אֵת גְּבִיּוֹ, שְׁלֵא יִבְנֵם בְּהֵן הָרִיחַ. וְקוֹשְׂרִין אֵת הַלְּחִי¹⁷⁸; לֹא שְׂעִמְעִין¹⁷⁹, אֲלֵא שְׁלֵא יוֹסִיף. וְאִין מְעַמְצִין¹⁸⁰ אֵת עֵינָיו בְּשֶׁבֶת¹⁸¹.

(168) משנה, שבת קנא, א. (169) מושחים בשמן. (170) במים. (171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר במקצה אלא טלטול. (172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו" (רש"י). (173) מושכים. (174) על-ידי החום של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" ('מעשה רוקח'). (175) הגורם קרירות. (176) יתנפח. (177) וסותמים. (178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י). (179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא יוסיף להפתח (רש"י). (180) עצימת עינים בשבת. (181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמץ לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו (שבת קנא:).

כא. מַתּוֹ¹⁸² הַמְּטָל בַּחֲמָה - מְנִיחַ עָלָיו כְּפָר אוֹ תִינוּק¹⁸³, וּמְטַלְטְלוֹ¹⁸⁴. וְכֵן אִם נִפְלָה דְלָקָה בְּחֶצֶר שְׂיִשׁ בְּהַ מַת - מְנִיחַ עָלָיו כְּפָר אוֹ תִינוּק, וּמְטַלְטְלוֹ. וְאִם אִין אִין שֵׁם כְּפָר וְלֹא תִינוּק - מְצִילִין אוֹתוֹ מִן הַדְּלָקָה מִפְּלֵ מְקוּם¹⁸⁵; שְׂמָא יָבוּא לְכַבּוֹת, מִפְּנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות י"ט:).

~ יום שני י"ח אלול ~

פְּרָק שְׁבַעַה וְעֶשְׂרִים

1) נתבאר בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

ב. נִמְצְאָתָ לְמִדָּה¹¹, שְׁמַתָּ לְאָדָם בְּשֵׁבֶת לְהֵלֵךְ אֶת כָּל הָעִיר כְּלָה, אֶפְלוּ הֵיחָה כְּנִינָה¹² - בֵּין שְׁהֵיחָה מִקְּפַת חוּמָה, בֵּין שְׁלֵא הֵיחָה מִקְּפַת חוּמָה. וְכֵן מִתָּר לוֹ לְהֵלֵךְ חוּץ לְעִיר אֶלְפִים אֲמָה¹³ לְכָל רוּחַ, מִרְבַּעוֹת פְּטַבְלָא מִרְבַּע¹⁴, כְּדִי שְׁהֵיחָה נִשְׁכַּר אֶת הַזְּיוֹת¹⁵. וְאִם יֵצֵא חוּץ לְאֶלְפִים אֲמָה - מִפִּין אוֹתוֹ מִפַּת מִרְדוֹת¹⁶, עַד שְׁנַיִם עֶשָׂר מִיל; אֲבָל אִם יֵצֵא וְהִרְחִיק מִן הָעִיר יֵתָר עַל שְׁנַיִם עֶשָׂר מִיל, אֶפְלוּ אֲמָה אַחַת - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה¹⁷.

א. הַיּוֹצֵא חוּץ לְתַחוּם הַמְּדִינָה³ בְּשֵׁבֶת - לוֹקָה⁴, שְׁנֵאמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. 'מְקוֹם' זֶה הוּא תַחוּם הָעִיר⁵. וְלֹא נִתְּנָה תּוֹרָה שְׁעוֹר לְתַחוּם זֶה; אֲבָל חֻמְמִים הָעֵתִיקוּ, שְׁתַּחוּם זֶה הוּא חוּץ לְשְׁנַיִם עֶשָׂר מִיל⁶, כְּנִגְדֵי מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אָמַר לָהֶם מִשֵּׁה רַבְּנֵנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לְמַחְנֶה. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁸, שְׁלֵא יֵצֵא אָדָם חוּץ לְעִיר⁹ אֶלָּא עַד אֶלְפִים אֲמָה, אֲבָל חוּץ לְאֶלְפִים אֲמָה - אָסוּר; שְׁאֶלְפִים אֲמָה הוּא מִגְרֵשׁ הָעִיר¹⁰.

11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). (13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה - ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' - ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך, ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו-24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו-24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). (14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרובע עורך על העיגול בשני חומשים - "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). (15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזויות, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו" ("מגידי משנה"). (16) כדין העובר על איסור דרבנן, כמבואר בפרק א' הלכה ג'. (17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" - אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המזן, כמבואר בפרק ז' הלכה א'.

2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה'" (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלוך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראיתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה)", אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. (7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) - (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחזור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. (8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (9) להלן בפרק כ"ח

ג. הַמְּהַלֵּךְ¹⁸ חוּץ לְתַחוּם לְמַעְלָה מִעֶשְׂרֵה טְפָחִים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות מאלפים האמה.

ו. כיצד? הרי שהיה אלה אמה ממקום שבינתו או מחוץ לעיר³² עד מדינה או מערה, שיש בארצה אלה אמה או פחות מאלה - מהלה את כל המדינה או המערה שפגע בה³³, ומהלה חוצה לה אלה אמה פחות ארבע אמות³⁴.

(32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות (מע"ק). (33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך אלפים אמה. (34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת כארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה, שפגע בו בתוך מדינתו, אלה אמה ואמה³⁵ - אינו מהלה בה אלא אלה אמה בלבד, שהוא תשלום אלפים אמה³⁶ שיש לו.

(35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע אותו בתוך אלפים אמה. (36) של תחום שבת.

ח. מי³⁷ שפלתה מדינתו בחצי העיר - אף-על-פי שאינו מהלה אלא עד סוף מדינתו, מתר לטלטל בכל העיר על ידי זריקה³⁸. וכן³⁹ מי ששבת בבקעה, והקיפוהו נכרים מחצצה⁴⁰ בשבת⁴¹ - אינו מהלה בה אלא אלפים אמה לכל רוח⁴², אף-על-פי שהוא בתוך המחצצה; ומתר לו לטלטל בכל המחצצה על ידי זריקה, אם הקיפוהו לשם דיירה⁴³.

(37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). (38) ולא גזרו חכמים שמא ימשך אחר החפץ. (39) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (40) לשם דירה. (41) כי מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב). (42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין השביתה. (43) שאם הקיפוהו שלא לשם דירה, אין מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מי⁴⁴ שהיה בא בדרך לכנס למדינה - בין שהיה בא בים, בין שהיה בא בחרבה⁴⁵ - אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר קדם שיפנס השבת, אף-על-פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת - הרי זה נכנס, ויהלה את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

(44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי עקיבא) לנמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה". (45) ביבשה.

בגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין מעשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים - הרי זה ספק¹⁹, אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה²⁰. אבל אם הלה על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה - הרי זה כמהלה על הארץ, ויש אסור תחומין שם.

(18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). (19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב וברא"ד). (20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאינן בימים ובנהרות אסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

ד. מי²¹ ששבת בדירה²² שבמדבר, או בסהרה²³ או במערה, וכיוצא בהן מרשות היחיד - מהלה את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ברבוע²⁴. וכן²⁵ השוכת בבקעה - אפלו היה ישן בשעה שוכנס השבת, שלא קנה²⁶ שביטה - יש לו להלה ממקומו אלפים אמה²⁷ לכל רוח ברבוע. היה²⁸ מהלה בבקעה, ואינו יודע תחום שבת - מהלה אלפים פסיעות בינוניות²⁹, וזה הוא תחום שבת.

(21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (22) מקום בנוי לשמירת הצאן. (23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). (24) כדן שובת בעיר. (25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (26) כלומר לא התכוון לקנות. (27) הואיל ואילו היה נייעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). (28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

ה. כמהלה³⁰ אלפים אמה שיש לו להלה, ושלמה מדינתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה - אינו מהלה אלא עד סוף מדינתו, ואין אומרין: הואיל וכלתה מדינתו בתוך רשות היחיד, מהלה את פלה. במה דברים אמורים? בשפלתה מדינתו במקצת העיר או במקצת המערה; אבל אם הייתה אותה רשות היחיד מבלעת בתוך אלפים אמה שלו - תחשב לו כל אותה הרשות פארבע אמות, ומשלימין לו את השאר³¹.

(30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). (31) שנשאר לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גוזל הוא פחות מטפח, ולעומת זאת בשיעור תחומין היציאה מהתחום היא אמה (חמשה או ששה טפחים), ופחות מאמה, היינו ד' או ה' טפחים היא הרבה יותר מרגלו אחת של גוזל, ומדוע אין נחשב זה ליציאה. ועד"ז צ"ע בנוגע לדין "רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום הרי זה יכנס" ולכאורה מדוע לא יחשב כמי שנמצא חוץ לתחום.

(יין מלכות ספר זמנים סימן יד מתוך רמב"ם "פרס המלך")

משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב.). (48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". (49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום - יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". (50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. (51) מתחום העיר. (52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מע"ר"ק). (53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

יב. מ"י ⁵⁴ שִׁיַּצָּא חוּץ לְתַחוּם שְׂלָא לְדַעְתּוֹ, פְּגוֹן שְׁהוּצִיאָוּהוּ נְכָרִים אוּ רוּחַ רְעָה⁵⁵, אוּ שִׁשְׁגַּג וְיָצָא - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת. חֲזוּר⁵⁶ לְדַעַת - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת. הַחֲזוּר⁵⁷ וְהוּא - פְּאֵלוֹ לֹא יָצָא⁵⁸. וְאִם נִתְנוּהוּ בְרִשׁוֹת הַיְחִיד, פְּגוֹן שֶׁנִּתְנוּהוּ נְכָרִים בְּדִיר וְסִהַר וּמְעָרָה אוּ בְעִיר אַחֲרַת - יֵשׁ לוֹ לְהֵלֵךְ אֶת פְּלָה. וְכֵן אִם יָצָא לְאַחַד מֵאלוֹ בְּשַׁגְגָה, וְנִזְכַּר וְהוּא בְּתוֹכָן - מְהֵלֵךְ אֶת פְּלָה.

משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב.). (54) שנטרפה דעתו (רש"י). (56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מע"ר"ק). (57) התחום. (58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

יג. יצא ⁵⁹ חוּץ לְתַחוּם לְדַעַת - אַף-עַל-פִּי שֶׁחָזַר שְׂלָא לְדַעַת, פְּגוֹן שֶׁהַחֲזוּר⁶⁰ וְהוּא נְכָרִים אוּ רוּחַ רְעָה - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת⁶⁰. וְכֵן אִם יָצָא חוּץ לְתַחוּם לְדַעַת - אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ רִשׁוֹת הַיְחִיד, פְּגוֹן דִּיר וְסִהַר - אֵין לוֹ אֵלָא אַרְבַּע אַמּוֹת⁶¹. הַמְפָרֵשׁ⁶² בְּפִים הַגְּדוֹל⁶³, אַף-

י. הִיָּה⁴⁶ פָּא לְמַדִּינָה, וְיֵשׁ בְּדָרְךָ, וְלֹא נְעוֹר אֵלָא בְּשַׁבַּת, וְכַשְׁנְעוֹר מְצָא עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ הַתַּחוּם - הָרִי זֶה יְכַנֵּס לָהּ, וְיֵהֵלֵךְ אֶת פְּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֲלַפִּים אַמָּה לְכָל רוּחַ; מִפְּנֵי שְׂדַעְתּוֹ הִיָּתָה לְהֵלֵךְ לְמַדִּינָה זֹה, וְלִפְיֵכָף קָנָה שְׂבִיתָה עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה כְּמוֹתָן, שֶׁהָרִי נִכְנָס עִמָּהֶן בְּתַחוּם.

(46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מ"י ⁴⁷ שִׁיַּצָּא חוּץ לְתַחוּם, אֲפֵלוֹ אַמָּה אַחַת⁴⁸ - לֹא יְכַנֵּס. שֶׁהָאֲרַבַּע אַמּוֹת שֵׁישׁ לוֹ לְאָדָם, תְּחַלְתָּן מִמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ; לְפִיכָף, פִּיּוֹן שִׁיַּצָּא חוּץ מִתְּחוּמוֹ אַמָּה אוּ יֵתֵר - יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ, וְאֵין לוֹ לְהֵלֵךְ אֵלָא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת מִעֲמִידַת רְגְלָיו וְלְחוּץ⁴⁹. וְכֵן מִי שֶׁהִחֲשִׁיף⁵⁰ חוּץ לְתַחוּם הַמְּדִינָה אֲפֵלוֹ אַמָּה אַחַת⁵¹ - הָרִי זֶה לֹא יְכַנֵּס לָהּ, אֵלָא מְהֵלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁנִּכְנָס עָלָיו הַשַּׁבַּת וְהוּא עוֹמֵד בּוֹ אֲלַפִּים אַמָּה בְּלִבָּד. וְאִם פְּלָתָה מְדָתוֹ בְּמִקְצַת הָעִיר⁵² - מְהֵלֵךְ עַד סוֹף מְדָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ. הִיָּתָה רְגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ הַתַּחוּם וְרְגְלוֹ אַחַת חוּץ לְתַחוּם - הָרִי זֶה יְכַנֵּס⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שיצא חוץ לתחום, אפילו אמה אחת - לא יכנס . . ."

מקורו במסכת עירובין "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, ר"א אומר שתיים יכנס (משום הבלעת תחומין) שלוש לא יכנס", "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס, ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) . . . עושין סימן לתוך התחום) ממצין את המידות מפני הטועין" ופסק הרמב"ם כת"ק (לא כר"א ולא כר"ש).

ובענין זה צריך עיון: שיעור תחומין הוא הלמ"מ, ובמילא השיעור הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר וא"כ מדוע היוצא פחות מאמה לא חשיב יציאה, הרי גם אם יצא מקצת חוץ לתחום - פחות מאמה, צריך להחשב שיצא חוץ לתחום.

ויש להוסיף שהרי שנינו "ניפול הנמצא בתוך חמישים אמה הרי הוא של מוצאו" ובגמרא שם: "במדדה . . . כל המדדה אינו מדדה יותר מנ', בעי ר' ירמי' רגלו אחת בתוך נ' אמה, ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה מהו, ועל דא אפקוה . . . מבי מדרשא" (שהרי ח"ו לומר שחשדוהו על ליצנות כו') - כמבואר בתוס' הטעם "משום דמדדה אינו מדדה כלל יותר מחמשים אמה אפילו רגלו אחת, דכל מדות חכמים כן הוא". והגע בעצמך "מדות חכמים" הם בתכלית הדיוק עד כדי כך שכאשר נותנים שיעור נ' אמה למדדה, המציאות היא "שאינו מדדה כלל יותר מנ' אמה אפילו רגל אחת" ושיעור רגל של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחמום.

טז. כל מי⁷⁵ שייצא ברשות בית-דין, כגון העדים שבאו להעיד על ראית הלכנה⁷⁶, וכיצא בהן ממי שמתר לו לצאת לדבר מצוה⁷⁷ - יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו⁷⁸. ואם הגיע למדינה - הרי הוא פאנשי העיר⁷⁹, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנהר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שבתה בין השמשות" ("מגיד משנה").

יז. הנה⁸⁰ יוצא ברשות, ואמרו לו והוא הולך בדרך⁸¹: כפר נעשית המצוה שייצאת לעשות - יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם הנה מקצת תחום שייצא ממנו ברשות מבלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו, וכאלו לא יצא. וכל היוצאין⁸³ להציל נפשות ישראל מיד עובדי פוכבים ומזלות, או מן הנהר, או מן המפלת⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי פוכבים ומזלות תקיפה, והיו מפתדים לשבת במקום שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שבתה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה . . . באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

~ יום שלישי י"ט אלול ~

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות

על-פי שהיא חוץ לתחום ששבת בו - מהלך את כל הספינה כלה⁶⁴, ומטלטל בכלה.

(59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. (61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. (62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. (63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא בירנדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. (64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ז).

יד. מי⁶⁵ שייצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחצה בשבת⁶⁶ - יש לו להלך כל אותה המחצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם הנה תחום שייצא ממנו מבלע מקצתו בתוך המחצה שנעשית שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחצה, הרי זה נכנס לתחומו⁶⁷; וכיון שייפגס - הרי הוא כאלו לא יצא⁶⁸.

(65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). (66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. (67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. (68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כל מי⁶⁹ שאין לו לזוז ממקומו⁷⁰ אלא בתוך ארבע אמות, אם נצרך לנקביו⁷¹ - הרי זה יוצא ומרחיק⁷² ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שייצא ממנו בעת שיתרחק להפנות - הואיל ונכנס - נכנס⁷³, וכאלו לא יצא. והוא, שלא יצא בתחלה לדעת⁷⁴; אבל אם יצא לדעת - אף-על-פי ששכנס, אין לו אלא ארבע אמות.

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם הָיוּ בְּתוֹךְ שְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירִים. וּמֵאוֹת הַבֵּית הַיּוֹצֵא רוֹאֵין כָּאֵלוֹ חוּט מְתוּחַ עַל פְּנֵי כָּל הַמְּדִינָה²⁴, וּמוֹדְדִין חוּץ לְאוֹתוֹ הַחוּט אֲלֵפִים אֲמָה.

(15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו. (16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'ספיר') פרשת נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב רבינו ששליח-ציבור אומר להם). (17) לכמריהם. (18) של תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. (19) לגובה המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה" (כת"י התימנים). (20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס - ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. (21) סוכות שומרים בגינה. (22) באיי הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר, ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. (23) שהיה בית דירה בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. (24) על פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

ד. וְאֵלוֹ שְׁאֵין מְצֻטְרְפִין עִמָּהּ²⁵; שְׁתֵּי מַחְצוֹת שְׁאֵין עֲלֵיהֶן תְּקָרָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁדָרִין בְּיַגְיָהּ, וְהַגְּשֵׁר²⁶ וְהַקְּבָר²⁷ וּבֵית הַפְּנִסָּת וּבֵית עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת וְהָאוֹצְרוֹת שְׁאֵין בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְהַבּוֹר וְהַשִּׁיחַ²⁸ וְהַמְּעָרָה²⁹ וְהַשּׁוֹכֵף³⁰ וּבֵית שְׁבַסְפִּינָה³¹ - כָּל אֵלוֹ יְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵין מְצֻטְרְפִין עִמָּה.

(25) שאין עליהם שם בית דירה. (26) אף שגר שם השומר הגובה את המכס. (27) גם אם שם שומר הקברות. (28) חפירה ארוכה. (29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו בני אדם. (30) קן יונים. (31) כיון שאינו קבוע, שפעמים הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

ה. הַיּוֹרֵף³² שְׁתֵּי עִירוֹת³³, זו סְמוּכָה לְזוֹ - אִם יֵשׁ בְּיַגְיָהּ מְאֹה וְאַרְבַּעִים וְאַחַת וְשָׁלִישׁ, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה שְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירִים³⁴ לְזוֹ וְשְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירִים לְזוֹ - חוֹשְׁבִין שְׁתֵּיהֶן כְּעִיר אַחַת, וְנִמְצָא כָּל עִיר מִהֶן מְהֻלְכָת אֶת כָּל הָעִיר הַשְּׁנִיָּה וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אֲמָה. הַיּוֹרֵף שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים מְשֻׁלְשִׁין³⁵ - אִם יֵשׁ בֵּין הָאֲמָצְעִי וּבֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחִיצוֹנִים אֲלֵפִים אֲמָה³⁶ אוֹ פְּחוֹת מִכָּאן, וּבֵין הַשְּׁנַיִם הַחִיצוֹנִים מְאֵתִים שְׁלֹשׁ וּשְׁמוֹנִים פְּחוֹת וְשָׁלִישׁ³⁷, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה בֵּין כָּל אֶחָד מֵהֶן וּבֵין הָאֲמָצְעִי, כְּשֶׁתִּרְאֶה אוֹתוֹ כָּאֵלוֹ הוּא בְּיַגְיָהּ, מְאֹה וְאַרְבַּעִים וְאַחַת אֲמָה וְשָׁלִישׁ - הַרִי שְׁלֹשְׁתָּן בְּמְדִינָה אַחַת, וּמוֹדְדִין אֲלֵפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ מְחוּץ לְשֻׁלְשָׁתָן. עִיר³⁸ שְׁהֶקְפָּה³⁹ וּלְבַסּוֹף יִשְׁבָּה⁴⁰ - מוֹדְדִין לָהּ מִיִּשְׁבָּתָהּ⁴¹; וְיִשְׁבָּה וּלְבַסּוֹף הֶקְפָּה - מוֹדְדִין לָהּ מִחוֹמוֹתֶיהָ⁴².

(32) עירובין נו, ב. (33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע עירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח'). (34) שני שלישי אמה. (35) כבציור שלפנינו: (36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת.

המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך. א. כָּל בֵּית² דִּירָה³ שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הַמְּדִינָה⁴, אִם הָיָה בְּיַגְיָהּ וּבֵין הַמְּדִינָה שְׁבַעִים אֲמָה וְשִׁירֵי שְׁלִישֵׁי אֲמָה⁵, שֶׁהוּא צָלַע⁶ בֵּית סְאֵתִים הַמְרַבְּעֵת⁷, אוֹ פְּחוֹת מְזָה - הַרִי זֶה מְצֻטְרָף לְמְדִינָה⁸ וְנִחְשָׁב מִמֶּנָּה; וְכִשְׁמוֹדְדִין לָהּ אֲלֵפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ, מוֹדְדִין חוּץ מִבֵּית דִּירָה זֶה.

(2) משנה (עירובין נו). (3) אפילו אין דרים בתוכו ('מעשה רוקח'). (4) הישוב שהוא שובת בתוכו. (5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפ"ז ה"א, וב'מגיד משנה' שם . . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפ"ז ה"ג). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפ"ז למעלה. (8) ונקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (גדרים נו): אמר קרא (יהושע ה, יג): "ויהי בהיות יהושע ביריחו", מאי ביריחו? - אי ביריחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז). מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר-כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג): ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש. ועיין מגיד-משנה).

ב. הָיָה⁹ בֵּית זֶה קְרוֹב לְמְדִינָה¹⁰ בְּשַׁבָּעִים אֲמָה¹¹, וּבֵית שְׁנֵי קְרוֹב לְבֵית רֵאשׁוֹן בְּשַׁבָּעִים אֲמָה, וּבֵית שְׁלִישֵׁי קְרוֹב לְשְׁנֵי בְּשַׁבָּעִים אֲמָה, וְכֵן עַד מְהֻלָּךְ בְּמָה יָמִים - הַרִי הַכָּל בְּמְדִינָה אַחַת¹²; וְכִשְׁמוֹדְדִין, מוֹדְדִין מְחוּץ לְבֵית הָאֶחָרוֹן. וְהוּא¹³, שְׂיִהְיֶה בֵּית דִּירָה זֶה אֲרַבַּע אַמּוֹת עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת¹⁴ אוֹ יָתָר.

(9) עירובין כא, א. (10) לישוב ששובת בתוכו. (11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושירים". (12) שבתיה מפוזרים. (13) סוכה ג, ב. (14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

ג. וְכֵן בֵּית הַפְּנִסָּת¹⁵ שְׁיֵשׁ בוֹ בֵּית דִּירָה לְחֻזְנֵיהּ¹⁶, וּבֵית עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת שְׁיֵשׁ בוֹ בֵּית דִּירָה לְכַהֲנֵיהֶם¹⁷, וְהָאוֹצְרוֹת¹⁸ שְׁיֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה¹⁹, וְהַגְּשֵׁר וְהַקְּבָר שְׁיֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה, וְשֻׁלְשׁ מַחְצוֹת שְׁאֵין עֲלֵיהֶן תְּקָרָה²⁰ וְיֵשׁ בָּהֶן אֲרַבַּע עַל אֲרַבַּע אַמּוֹת, וְהַבְּרָגְנִין²¹, וְהַבֵּית הַבְּנוּי בָּיָם²², וְשְׁתֵּי מַחְצוֹת שְׁיֵשׁ עֲלֵיהֶן תְּקָרָה²³, וּמְעָרָה שְׁיֵשׁ בְּנֵין עַל פִּיהָ וְיֵשׁ בָּהּ בֵּית דִּירָה - כָּל אֵלוֹ מְצֻטְרְפִין עִמָּה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג"ם. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

ט. עירי⁵⁹ שישוּבָת על שַׁפְת הַנַּחַל⁶⁰: אם יש לַפְּנֵיהַ דְּקָה⁶¹ רַחֵב אַרְבַּע אַמּוֹת על שַׁפְת הַנַּחַל, פְּדִי שְׁנַעֲמָדוּ עָלֶיהָ וְיִשְׁתַּמְּשׁוּ בַּנַּחַל⁶² - נִמְצָא הַנַּחַל בְּכֻלּוֹ הָעִיר, וּמוֹדְדִין לָהּ אֲלֵפִים אִמָּה מִשַּׁפְת הַנַּחַל הַשְּׂנֵיָה, וְיַעֲשֶׂה הַנַּחַל כְּלוּ בְּכֻלּוֹ הַמְּדִינָה מִפְּנֵי הַדְּקָה הַבְּנוּיָה מִצְדּוֹ; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם דְּקָה - אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֲלָא מִפְּתַח בְּתִיָּהּ⁶³, וְנִמְצָא הַנַּחַל נִמְדָד מִן הָאֲלֵפִים שְׁלֹהֶם⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומוודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדן הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

י. יושבי צריפין⁶⁵ - אין מודדין להן אלא מפתח בתיהן⁶⁶. ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתיים⁶⁷ - הקבועו כלם⁶⁸, ומרבעין אותה, ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח כשאר העירות.

(65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

יא. אין⁶⁹ מודדין אלא בחבל של חמשים אמה⁷⁰, לא פחות⁷¹ ולא יתר⁷²; ובחבל של פשתן⁷³, פדי שלא ימשך יותר מדי. הגיע לגי'א⁷⁴ - אם היה רחבו חמשים אמה, שיכול להבליעו⁷⁵ בחבל המדה - מבליעו⁷⁶. והוא, שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח:). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" (ירושלמי' עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמו ומפסיד" (ירושלמי' שם)

(37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. (38) עירובין כו, א. (39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים. (40) נתישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה. (41) כיון שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן החומה אלא מן הבתים המיושבים. (42) אפילו היא רחוקה הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר היתה מיושבת.

ו. עיר⁴³ שהיתה ארבה⁴⁴ או מרבעת - הואיל ויש לה ארבע זוויות שוות, מניחין אותה פמות שהיא, ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה. היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, ורואין אותה פאלו היא פתוף המרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע אלפים אמה לכל רוח; שנמצא משפתר הזוויות.

(43) עירובין נה, א. (44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבנה עד שתהיה מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. (45) ממלאים את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים מהריבוע ולא מהעיגול כבציור שלפנינו (ציור א), ואם יוצא דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ז. וכך⁴⁶ אם היתה העיר משלש⁴⁷, או שיש לה צלעות רבות⁴⁸ - מרבעין אותה⁴⁹, ואחר כך מודדין חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וכשהוא מרבעה - מרבעה פרבוע העולם⁵⁰, פדי שתהא כל רוח ממנה משוכה פנגד רוח מרוחות העולם ומכוננת כנגדה.

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציור ב). (48) כבציור שלפנינו (ציור ג). (49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי האורך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבוע העולם" (שונצינו).

ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחר - רואין אותה פאלו היא פלה רחבה. היתה עשויה פמין ג"ם⁵³, או שהיתה עשויה פקשת⁵⁴: אם יש בין שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר⁵⁶, ורואין את כל הרחב שבין היתר והקשת⁵⁷ פאלו הוא מלא בתיים; ואם היה בין שני ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן הקשת.

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. (53) "גממא" היא אות שלישיית יוונית, "וצורתה כעין ך שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אומדן⁹⁸ והולף לו. ואם אינו יכול להבליעו, פגון
שהיה רחבו יתר מחמשים - מקדרו⁹⁹ מעט מעט.
וזה הוא שאמרו: מקדרין בהרים.

94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת.
95) מגביה. 96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר
עשרה טפחים בגובה. 97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד
אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. 98) כיון שהוא זקוף
מאד, מעריכו והולך לו. 99) מודדו בחיתוך המדה,
כמבואר בהלכה זו.

טז. פיצוד¹⁰⁰ מקדרין¹⁰¹ בהרים או בגאיות שאינו
יכול להבליעו? או חזין שנים חבל של ארבע אמות,
העליון אחז קצתו¹⁰² מפני מרגלותיו, והתחתון
אחז בקצה השני כנגד לבו¹⁰³; וחוזר העליון לעמד
במקום התחתון, והתחתון יורד ומרחיק ממנו מדת
החבל; וכן מתגלגלים והולכין עד שמודין את
כלו¹⁰⁴. וכשילף המודד להבליע ההר או הגיא - לא
יצא חוץ לתחום; שלא יראו אותו העוברים,
ויאמרו: מדת תחומין בזה לכאן¹⁰⁵.

100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו
אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי
שמקדרין בהרים." 101) מחתכים את המדה שמודד בחבל
של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות),
ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב
במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. 102) קצה
החבל. 103) על-ידי-זה מתמעט מדרונו של כל ארבע
אמות בחצי קומת איש (רש"י). 104) בתוספתא (עירובין
פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור,
אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את
ההר, ונמצא נשכר." 105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם
לצאת בשבת מחוץ לתחום.

ז. אין¹⁰⁶ סומכין אלא על מדידת אדם ממחה¹⁰⁷,
שהוא יודע מדת הקרקע. היו לנו תחומי שבת
מתזקין, ובא ממחה ומדד, רבה פתחום מהן¹⁰⁸
ומעט פתחום - שומעין לו פתחום שרפה¹⁰⁹. וכן
אם באו שנים ממחין ומדדו התחום, אחד רבה
ואחד מעט - שומעין למרבה¹¹⁰. ובלבד שלא ירבה
יתר ממדת אלכסוניה¹¹¹ של עיר.

106) משנה (עירובין נח:). 107) לשון המשנה "אין
מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם
המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן
החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר
במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). 108) "כשאומר
שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו"
(פירוש המשניות). 109) "שלא אמרו חכמים את הדבר
להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט.
110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. 111) מפורש
בהלכה יח.

מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעותו. 73) "אמר רבי
יהושע, אין לך מדה כו' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים
חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה"
(ירושלמי שם). 74) בקעה. 75) להכניסו בחשבון
מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש
המשניות). 76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו
לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים,
אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד
אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע
מדרונו בחבל אחד" (רש"י). 77) כדין עיר העשויה כקשת
בהלכה ח' (רשב"א).

יב. כמה דברים אמורים⁷⁸? שהיה חוט המשקלת⁷⁹
יורד כנגדו⁸⁰, שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם
אין חוט המשקלת יורד כנגדו - אינו מבליעו⁸¹,
אלא אם-כן היה עמקו אלפים או פחות מכן.

78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה.
79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. 80) שהיה
עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקלת משפתו
ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלך
ולהשתמש בו (רש"י). 81) מכיון שנוח להשתמש בגיא,
נכנס בתוכו ומודדו.

יג. היה⁸² גיא מעקם⁸³ - מקדר⁸⁴ ועולה, מקדר
ויורד. היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול
להבליעו - הולף למקום⁸⁵ שהוא יכול⁸⁶ להבליעו,
ומבליעו, וצופה כנגד מדתו⁸⁷, וחוזר.

82) עירובין נח, א. 83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח
להילוך" (רש"י ומעשה רוקח). 84) "מחתך המדה, מודד
באומדן וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז
מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. 85) אחר שאפשר
לו משם למדוד. 86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של
חמשים אמה. 87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו
כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

יד. הגיע⁸⁸ לכתל - אין אומרים: יקב⁸⁹ את הפתל⁹⁰;
אלא אומדן⁹¹ רחבו והולף לו. ואם אפשר להשתמש
בו - מודדו מדידה יפה⁹². ואם היה חוט המשקלת
יורד כנגדו⁹³ - מודד רחבו מדידה יפה.

88) עירובין נח, א. 89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר
בהלכה טז. 90) כשהכותל זקוף וישר, שאי אפשר
להשתמש בו. 91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו
(הרא"ש). 92) "כקרקע חלקה" (רש"י). 93) "כיון
שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל"
(מגיד-משנה).

טז. הגיע⁹⁴ להר: אם היה הר מתלקט⁹⁵ ממנו גבוה
עשרה טפחים בארץ המש אמות⁹⁶ - מבליעו⁹⁷
וחוזר למדתו; ואם היה גבוה הרבה עד שיתלקט
ממנו עשרה טפחים מתוף משף ארבע אמות -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיק" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמרו דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצוות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. (3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצוות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאלות דרב אחאי גאון ב'פ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י").

ב. וְזֶהוּ נֶסַח קִדְּוֵשׁ הַיּוֹם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ⁴ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוֹ⁵, וְשִׁבֵּת קִדְּשׁוֹ⁶ בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן⁷ הַנְּחִילָנוּ, וְזָפְרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית⁸. תַּחֲלָה⁹ לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁוֹ¹⁰, זְכָר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם¹¹. כִּי בְּנוּ בְּחֵרֶת¹² וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָ¹³ מִכָּל הָעַמִּים, וְשִׁבֵּת קִדְּשׁוֹ¹⁴ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן¹⁵ הַנְּחִילָתָנוּ¹⁶. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת¹⁷.

4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). (5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורצית אתכם". (6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". (7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית החר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כ"אם ברצון. (8) שנאמר (שמות כ, ח"א): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". (9) בדפוסי שונוצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). (10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). (11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ן שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש חפץ, ויכול... ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים ק"ז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם

יח. פִּיצַד? בַּעַת שְׂרִיבָה זֶה, נֹאמַר: שְׂמָא הָרֵאשׁוֹן מְקַרְן אֶלְכֶסוֹן¹¹² שֶׁל עִיר מְדַד הָאֲלָפִים, וְלִפְיִקָּךְ מַעַט מְדַתוֹ, וְנִמְצָא צֹלַע הַתְּחוּם בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה פְּחוֹת מְאֻלְפִים; וְזֶה הָאֲחֵרוֹן מְדַד אֲלָפִים מְצֻלַע הַמְּדִינָה¹¹³. וְאֵין מְחִזְיָקִין עַל הָרֵאשׁוֹן שֶׁשָּׂעָה בְּיֹתֵר עַל זֶה. לְפִיִּקָּךְ, אִם רָבָה זֶה הָאֲחֵרוֹן יֹתֵר עַל הָרֵאשׁוֹן אֶפְלוּ בְּחֻמְשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים אָמָה בְּקְרוֹב¹¹⁴ - שׁוּמְעִין לוֹ; בְּיֹתֵר עַל זֶה - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ.

112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתיים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתיים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשיות מהמדה, שהרי אמה בריבוע היא אמה ושתי חמשיות באלכסון - 'מגיד משנה'.

יט. אֶפְלוּ¹¹⁵ עֲבַד, אֶפְלוּ שְׂפַחָה¹¹⁶, נֹאמְנִין לוֹמְרֵי: יַעַד פֶּאֶן תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְנֹאמְן הַגְּדוּל¹¹⁸ לוֹמַר: זְכוֹר אָנִי, שְׂעַד פֶּאֶן הֵינִי בְּאִים בְּשַׁבָּת בְּשִׁהֲיִיתִי קָטָן; וְסוּמְכִין עַל יְעוּדוֹת¹¹⁹ בְּדָבָר זֶה. שְׁלֹא¹²⁰ אָמְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר לְהַחְמִיר, אֲלֵא לְהַקֵּל; מִפְּנֵי שֶׁשְּׂעוֹר אֲלָפִים אָמָה מְדַבְּרִיהֶם¹²¹.

115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט ה"ד). (117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדדו את התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי' שצט). (118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. (119) אבל על עדותו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט). (120) משנה (עירובין נח:). (121) אבל שנים עשר מיל הוא מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק כז ה"א).

~ יום רביעי כ' אלול ~

פְּרָק הַשְּׂעָה וְעֵשְׂרִים

1) נתבאר בו מצוות-עשה של זכור שהוא כולל זכירת הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקִדְּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בְּדָבָרִים², שְׁנֹאמַר: זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְּשׁוֹ. פְּלוֹמַר, זְכָרְהוּ זְכִירַת שְׂבַח וְקִדְּוֵשׁ. וְצָרִיף לְזַכְרָהוּ בְּכִנְיֹתוֹ וּבִיציאתו: בְּכִנְיֹתוֹ - בְּקִדְּוֵשׁ הַיּוֹם, וּבִיציאתו³ - בְּהַבְּדָלָה.

2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא: "זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאוה לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגר"ע לשו"ע או"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום-טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שביי"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום-טוב].

ה. אָסוּר²⁸ לְאָדָם לְאָכַל אוּ לְשָׁתוֹת יַיִן²⁹ מִשְׁקָדָשׁ הַיּוֹם עַד שְׁיִקְדָּשׁ. וְכֵן מִשְׁיָצָא הַיּוֹם - אָסוּר לוֹ לְהִתְחַיֵּל לְאָכַל וְלְשָׁתוֹת וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה³⁰ אוּ לְטַעַם פְּלוֹם, עַד שְׁיִבְדִּיל. וְלְשָׁתוֹת מַיִם - מִתָּר³¹. שְׂכַח³² אוּ עֵבֶר וְאָכַל וְשָׁתָה קֹדֶם שְׁיִקְדָּשׁ אוּ קֹדֶם שְׁיִבְדִּיל - הָרִי זֶה מְקַדָּשׁ וּמְבַדֵּיל אַחֵר שְׂאֵבֵל.

(28 פסחים קה, א. 29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם הירושלמי שגם מים אסור לשתות, ובוה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשתות מים, כתב איסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב איסור טעימה (מהרי"א). 30) שבת קנ, ב. 31) "רבנן דבי רב אשי, לא קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם). 32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נזדמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

ו. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים³³ לְקַדָּשׁ עַל הַיַּיִן וְלְהַבְדִּיל עַל הַיַּיִן. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַבְדִּיל בְּתַפְלָה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל עַל פִּוֶּס³⁴. וּמֵאַחֵר³⁵ שְׁיִבְדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל" - מִתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הַבְדִּיל עַל הַפִּוֶּס. וּמִבְּרַךְ³⁶ עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה³⁷, וְאַחֵר כֶּף מְקַדָּשׁ. וְאַיִנוּ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שְׁיִקְדָּשׁ³⁸.

(33) ומה שאמרו (פסחים קו). "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא (תוספות' שם ד"ה וזכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. (34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קנ, ב. (36) משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש שתאמר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש

ב'תוספות' ד"ה למען. (12) שנאמר "ויבחר בכס" (דברים ז, ז). (13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). (14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד). וראה להלן הכ"ב. (15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח. כט). אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" (מעשה רוקח). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. (16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). (17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום-טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבעה ולקדשה בבית דין. אבל יום-טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וְזֶה¹⁸ נִסַּח הַהִבְדָּלָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם, הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל¹⁹, וּבֵינָן אוּר לְחֻשְׁפָּן²⁰, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים²¹, וּבֵינָן יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֵׂה²². בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל.

(18) פסחים קג, ב. (19) שנאמר (ויקרא י. י): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". (20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד). (21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג): "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. (22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עֵקֶר²³ הַקִּדוּשׁ - בְּלִילָה²⁴. אִם לֹא קִדָּשׁ בְּלִילָה - בֵּין בְּשׂוּגָג, בֵּין בְּמִזֵּיד - מְקַדָּשׁ וְהוֹלֵךְ פֶּל הַיּוֹם פְּלוֹ. וְאִם לֹא הַבְדִּיל בְּלִילָה²⁵ - מְבַדֵּיל לְמַחֵר²⁶; וּמְבַדֵּיל וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי²⁷. אֲבָל אֵינּוּ מְבַרְךְ עַל הָאוֹר אֶלָּא בְּלִיל מוּצְאֵי שַׁבַּת בְּלִבְד.

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קו. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כתבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כתבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'ספ' משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה"ו), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

ט. הִיָּה⁵⁶ מִתְאַוֶּה לִפְתּוֹת יוֹתֵר מִן הַיּוֹן, אוֹ שְׁלֵא הִיָּה לוֹ יּוֹן - הָרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תַּחֲלָה, וּמִבְרַךְ "הַמוֹצֵיא", וּמְקַדֵּשׁ, וְאַחֵר כֶּף בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאִין מְבַדִּילִין עַל הַפֶּת⁵⁷, אֶלֶּא עַל הַכּוֹס⁵⁸.

(56 פסחים קו, ב. 57) פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נודמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קז:). (58) "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

י. מִיֵּי⁵⁹ שֶׁנִּתְפָּן לְקַדֵּשׁ עַל הַיּוֹן בְּלִילֵי שֶׁבֶת, וְשִׁכַּח וְנָטַל יָדָיו קִדְּם שְׁמֵיִקְדֵּשׁ - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת, וְאִינוּ מְקַדֵּשׁ עַל הַיּוֹן אַחֵר שֶׁנָּטַל יָדָיו לְסַעֲדָה. וּמִצְוֶה לְבָרֵךְ עַל הַיּוֹן בְּיוֹם הַשֶּׁבֶת קִדְּם שְׁמֵיִסְעֵד וְסַעֲדָה שְׁוֹנֵיהֶ⁶⁰. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדְּוִשָׁא רַבָּה"⁶¹. מִבְּרַךְ "בּוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן" בְּלִבֵּד וְשׁוֹתֵה, וְאַחֵר כֶּף יִטַּל יָדָיו וְיִסְעֵד. וְאִסּוּר לוֹ לְאַדָּם שְׁיִטְעֵם כְּלוֹם קִדְּם שְׁמֵיִקְדֵּשׁ⁶². וְגַם קִדְּוִשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֶלֶּא בְּמִקּוֹם סַעֲדָה.

(59) פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. 60) כמו שאמר רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מנין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו.) ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. 61) כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). 62) שכל שתיקנו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיקנו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

יא. יֵשׁ לוֹ לְאַדָּם⁶³ לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שֶׁבֶת מִפְּעוּד

אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' או"ח ורמ"א סי' רעא).

ז. פִּיִּצְד³⁹ הוּא עוֹשֶׂה? לֹאֲקֵת פּוֹס, שְׁהוּא מְחַזֵּק רְבִיעִית⁴⁰ אוֹ יָתֵר, וּמְדִיחֵו⁴¹ מִפְּנֵים וְשׁוֹטְפוֹ מִבְּחוּץ⁴², וּמְמַלְאֵהוּ יּוֹן, וְאוֹחִזוּ בִּימֵינוּ⁴³, וּמַגְבִּיהוּ מִן הַקְּרָקֵעַ⁴⁴ טַפַּח⁴⁵ אוֹ יָתֵר, וְלֹא יִסַּע בְּשִׂמְלָל⁴⁶, וּמִבְּרַךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ. וּמִנְהַג פְּשוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְקִרוֹת בַּתְּחִלָּה פְּרִשֶׁת "וַיִּכְלוּ"⁴⁷, וְאַחֵר כֶּף מְבַרַךְ עַל הַיּוֹן, וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתֵה מְלוֹא לְגַמְיוֹ⁴⁸, וּמְשַׁקֶּה לְכָל בְּנֵי חֲבוּרָה⁴⁹. וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵל יָדָיו, וּמִבְּרַךְ "הַמוֹצֵיא" וְאוֹכֵל.

(39) ברכות נא, ב. 40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. 41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות ט"ו. 42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). 43) בידו החשובה. 44) ואם הוא מיסב על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". 45) שהוא כעשרה סנטימטרים. 46) שלא יראה עליו כמשא. 47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית". 48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. 49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

ח. אִין⁵⁰ קִדְּוִשׁ אֶלֶּא בְּמִקּוֹם סַעֲדָה⁵¹. פִּיִּצְד? לֹא יְקַדֵּשׁ בְּבֵית זֶה וַיֹּאכֵל בְּבֵית אַחֵר⁵²; אֶגְל אִם קִדְּשׁ בְּזוּית זו - אוֹכֵל בְּזוּית שְׁוֹנֵיהֶ⁵³. וְלִמָּה מְקַדֵּשִׁין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת⁵⁴? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שְׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין⁵⁵ שָׁם.

(50) פסחים קא, א. 51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). 52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג). 53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). 54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. 55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּכֹס אֶחָד⁷⁷; שְׁמִצּוֹת קָדוֹשׁ וּמִצְוֹת בְּרִכַּת הַמְּזוֹן שְׁתֵּי מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה⁷⁸ הֵן.

(75 פסחים קב, ב. 76) וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין – כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). (77) לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס אחד, כשחל יום-טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. (78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד (מגדל עו"ד).

יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור, אפלו קטפת החרדל ברחיבת גדולה - אין מקדשין עליו⁸⁰. כך אנו מורין בכל המערב⁸¹. ויש מי שמתיר לקדש עליו⁸², ואומר: לא נאמר 'היין הראוי לנסף על גבי המזבח' אלא להוציא יין שריחו רע, או מגלה⁸³, או מבשל, שאין מקדשין על אחד מהן⁸⁴.

(79) בבא-בטרא זז, א. (80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. (81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"א ה"י באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי". (82) "ירושלמי" פסחים פ"י ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. (83) "שמה שתה מהם נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פי"א ה"ו). (84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד-משנה).

טו. ויין⁸⁵ שטעמו טעם חמץ, אף-על-פי שריחו ריח יין - אין מקדשין עליו⁸⁶. וכן שמרים שנתן עליהן מים, אף-על-פי שיש בהן טעם יין - אין מקדשין עליהן⁸⁷. במה דברים אמורים? בשנתן על השמרים שלשה מים, והוציא פחות מארבעה; אבל אם הוציא ארבעה⁸⁸ - הרי זה יין מזוג, ומקדשין עליו.

(85) בבא-בטרא זז, א. (86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ – אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה זו. (87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" – אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. (88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמוג יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מזוג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם יין – מברך עליהן שהכל תחילה".

יום, אף-על-פי שלא נכנסה השבת; וכן מבדיל⁶⁴ על הכוס מבעוד יום, אף-על-פי שעדיין היא שבת; שמיצות זכייה - לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאָתו בין קדם לשעה זו כמעט⁶⁵.

(63) ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". (64) בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". (65) בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

יב. מי⁶⁶ שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו היום⁶⁷ והוא בתוך הסעודה - פורס מפה⁶⁸ על השלחן ומקדש, וגומר סעדתו, ואחר כך מברך ברכת המזון. היה⁶⁹ אוכל בשבת, ויצא השבת והוא בתוך סעדתו - גומר סעדתו⁷⁰, ונוטל ידיו⁷¹, ומברך ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו⁷². ואם היה בתוך השתיה⁷³ - פוסק⁷⁴ ומבדיל, ואחר כך חוזר לשתיהו.

(66) פסחים ק, א. (67) צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. (68) לכסות את הפת עד לאחר הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת ('מגן אברהם' סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות פ"ח ה"ג ו'הגהות מיימוניות'). (69) פסחים קה, א. (70) ואינו צריך להפסיק באמצע סעדתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוספים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע – נראה כמגרש את המלך. (71) שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז ה"ב). (72) הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושים מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצח ושמירת נפש פי"ה ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו – שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד-משנה). (73) שתיית יין, שאילו מים מותר לשתות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). (74) פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

יג. היה⁷⁵ אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת - מברך⁷⁶ ברכת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על פוס שני. ולא יברך ויקדש על פוס אחד, שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. פליה⁸⁹ שהיה מלא יין, אפלו מחזיק במה רביעיות, אם שתה ממנו מעט - הרי זה פגמו ונפסל, ואין מקדשין על השאר⁹⁰; מפני שהוא פשיורי כוסות⁹¹.

105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". 106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחת האדמה", רוממות על שם (ההילים עה, יא) "תרומנה קננות צדיק" ('אבודרהם').

107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". 108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). 109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירושו ההגדה). 110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". 111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". 112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה.

113) דברים טז, יג. 114) שבפסח יצאנו ממצרים. 115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. 116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש זכר" (כת"י התימנים). 117) מבואר בהלכה ב. 118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. 119) פסחים קיז, ב. 120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". 121) שישא מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'... אשר תקראו אותם במועדים". 122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

כ. פראש השנה אומר: ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום טוב¹²³ מקרא קדש¹²⁴ הזה, זכרון¹²⁵ תרועה, מקרא קדש, באהבה, זכר ליציאת מצרים¹²⁶. פי בנו בחרת ואותנו קדשת מפל העמים, ודברך אמת¹²⁷ וקנים¹²⁸ לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון. ואם חל להיות בשבת - חותם: מקדש השבת וישראל ויום הזכרון, פדרך שחותם בתפלה¹²⁹.

123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י', י'): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). 124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניצאה, שונוציו). 125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים

(89) פסחים קו, א. 90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). 91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יין⁹² שריחו ריח החמץ וטעמו טעם יין⁹³ - מקדשין עליו. וכן יין מזוג. וכן יין צמוקים⁹⁵ - מקדשין עליו; והוא, שיהיו צמוקים שיש בהן לחלוחית, שאם יררף אותן יצא מהן דבשן⁹⁶. וכן יין חדש מגת⁹⁷ - מקדשין עליו. וסוחט אדם אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו⁹⁸. מדינה⁹⁹ שרב יינה שכר - אף-על-פי שהוא פסול לקדוש¹⁰⁰, מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר מדינה¹⁰¹.

92) בבא-בבא צז, א. 93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. 94) במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים ('או"ח סי' רד). 95) ענבים מיובשים. 96) מיץ הענבים. 97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. 98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן ('או"ח סי' רעב). 99) פסחים קז, א. 100) כיון שיכול לקדש על הפת, כמבואר בהלכה ט'. 101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

יח. פשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת, כן מקדשין בלילי ימים טובים¹⁰² ומבדילין במוצאייהן ובמוצאי יום הכפורים; שפלים שבתות ה' הן¹⁰³. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלו של מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; אבל אין מבדילים במוצאי יום טוב לשבת¹⁰⁴.

102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים-טובים מנין? תלמוד-לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום-טוב מן התורה (מגיד-משנה). 103) משנה (חולין כו:). 104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נסח קדוש יום טוב: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו עם, ורוממונו¹⁰⁶ מפל לשון¹⁰⁷. בחר בנו¹⁰⁸ ויגדלנו, רצה בנו ויפארנו¹⁰⁹. ותתן לנו ה' אלהינו באהבה מועדים לשמחה¹¹⁰, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה¹¹¹, את יום חג המצות הזה¹¹² או חג השבועות או חג הסוכות¹¹³, זמן חרותנו¹¹⁴ או זמן מתן תורתנו או זמן שמחתנו¹¹⁵, באהבה, זכר ליציאת מצרים¹¹⁶. פי בנו בחרת ואותנו קדשת מפל העמים¹¹⁷, ומוצאי קדשך¹¹⁸ בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה ה',

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה'בדלה (או"ח ס"ו רצו). (143) לשון רבים, שהרבה גוונים יש באור (ברכות נב:). (144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

כה. אין¹⁴⁵ מְבַרְכִין על הַגֵּר עַד שִׁאוּתוֹ¹⁴⁶ לְאוּרֵי כְדֵי שִׁפְיָר בֵּין מְטַבֵּעַ מְדִינָה זֹו לְמְטַבֵּעַ מְדִינָה אַחֶרֶת. וְאֵין¹⁴⁷ מְבַרְכִין עַל הַגֵּר שֶׁל עֹבְדֵי פֹכְבִים¹⁴⁸ וּמְזֻלוֹת; שֶׁשְׁתֵּם מְסַבְּתִין לְעֹבְדֵי פֹכְבִים וּמְזֻלוֹת. וְאֵין מְבַרְכִין לֹא עַל הַגֵּר שֶׁל עֹבְדֵי פֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, וְלֹא עַל הַגֵּר שֶׁל מְתִים¹⁴⁹.

(145) משנה, ברכות נא, ב. (146) יהנו. (147) משנה, ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז ה"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

כו. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מְעוֹבֵד פֹּכְבִים וּמְזֻלוֹת, או עוֹבֵד פֹּכְבִים וּמְזֻלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבַרְכִין עָלָיו¹⁵⁰; עוֹבֵד פֹּכְבִים וּמְזֻלוֹת מְעוֹבֵד פֹּכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֵין מְבַרְכִין עָלָיו¹⁵¹. הִנֵּה מְהַלֵּךְ חוּץ לְכֶרֶךְ וְרָאָה אוֹר: אִם רֵב¹⁵² אֲנָשֵׁי הַכֶּרֶךְ עֹבְדֵי פֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - אֵינוֹ מְבַרְךָ, וְאִם רֵב יִשְׂרָאֵל¹⁵³ - מְבַרְךָ. אוֹר שֶׁל כְּבָשָׁן, שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל כִּירִים - לְכַתְחֵלָה¹⁵⁴ לֹא יְבַרְךָ עָלָיו¹⁵⁵. הַגְּחָלִים, אִם כְּשֵׁיכֵנִים קִיסִם בְּיַמֵּיהֶן דּוֹלֵק מְאֵלָיו - מְבַרְכִין עָלָיו¹⁵⁶. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמְּדַרְשׁ¹⁵⁷, אִם יֵשׁ שָׁם אָדָם חָשׁוּב שֶׁמְדַלְּקִים בְּשִׁבְלוֹ - מְבַרְכִין עָלָיו; שֶׁל בֵּית הַקְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חֵזֶן שֶׁהוּא דָר שָׁם - מְבַרְכִין עָלָיו. וְאֲבֹקָה¹⁵⁸ לְהַבְדִּילָה - מְצֻה מִן הַמְּבַחֵר. וְאֵין מְחַזְרִין עַל הָאוֹר¹⁵⁹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְחַזְרִין עַל כָּל הַמְּצוֹת, אֲלֵא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבַרְכִין עָלָיו.

(150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה-זרה (מגיד-משנה). (151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. (152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה). (153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. (154) בתחילת שריפת הלבנים. (155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. (156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. (157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. (158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. (159) ברכות נג, ב.

כז. אוֹר¹⁶⁰ שֶׁהִדְלַק בְּשַׁבַּת לְחֻלְהָ¹⁶¹ וּלְחֻתְהָ¹⁶² - מְבַרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת. אוֹר שֶׁהִקְדַּח¹⁶³ מִן הָעֵצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבַרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת¹⁶⁴; שֶׁהִיא הֵיחָד תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ בְּיַד אָדָם¹⁶⁵. אֲבָל אֵין מְבַרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכְּפוּרִים; שֶׁאֵין מְבַרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכְּפוּרִים אֲלֵא עַל אוֹר

פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. (126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". (127) שנאמר (תהלים קט, קט): "ראש דברך אמת". (128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). (129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

כא. בְּלִילֵי יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כְּשַׁבַּת¹³⁰. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהִיא מְתֻאָּה לְפֶת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת. וְכֵן בְּיוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קְדוּשָׁא רַבָּא, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְקַדֵּשׁ בְּשַׁבַּת.

(130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

כב. בְּיַצִּיד¹³¹ מְבַרְכִין בְּלִילֵי יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיזֵת בְּאַחַד בְּשַׁבַּת¹³²? בְּתַחֲלָה מְבַרְךָ עַל הַגֶּפֶן¹³³, וְאַחַר כֵּן מְקַדֵּשׁ¹³⁴ קְדוּשַׁת יוֹם טוֹב, וְאַחַר כֵּן מְבַרְךָ עַל הַגֵּר, וְאַחַר כֵּן מְבַדִּיל¹³⁵ בֵּין קְדֵשׁ לְקְדֵשׁ¹³⁶, וְאַחַר כֵּן מְבַרְךָ "שֶׁהַחַיִּנוּ".

(131) פסחים קג, א. (132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. (133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "קנה"ז" = "יין, קידוש, נר, ה'בדלה ז'מן (=שהחינו, להלן הכ"ג). (134) שמצוה למהר בכניסת יום-טוב. (135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. (136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). [ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד.) שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

כג. כָּל לִילֵי¹³⁷ יוֹם טוֹב¹³⁸ וּבְלִיל יוֹם הַכְּפוּרִים¹³⁹ אוֹמְרִים "שֶׁהַחַיִּנוּ"¹⁴⁰. וּבְשַׁבְעֵי שֶׁל פֶּסַח אֵין מְבַרְכִין "שֶׁהַחַיִּנוּ"; מְפַנֵּי שֶׁאֵינוֹ רָגַל בְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְכֹבֵר בְּרַף¹⁴¹ עַל הַזְּמַן בְּתַחֲלַת הַפֶּסַח.

(137) עירובין מ, ב. (138) בקידוש. (139) בתפילה. (140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". (141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

כד. סֵדֶר הַבְּדִילָה¹⁴² בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת: מְבַרְךָ עַל הַיַּיִן, וְאַחַר כֵּן עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחַר כֵּן עַל הַגֵּר. וְכַיֵּצֵד מְבַרְךָ עַל הַגֵּר? - בּוֹרָא מְאוּרֵי¹⁴³ הָאֵשׁ. וְאַחַר כֵּן מְבַדִּיל¹⁴⁴.

(142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - ייין, ב'שמים, נר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תעשה כל מלאכה". (3) הם הענינים השייכים קודם השבת להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. (4) ענינים השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. (5) הוא השבת כמו שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו".

ב. איזהו כבוד? זה שאמרו חכמים, שמצוה על אדם לרחץ פניו ורגליו ורחץ פניו בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתעטף בציצית, ויושב בכבוד ראש, מניח להקבלת פני השבת, כמו שהיא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת, ומתעטפים ואומרים: בואו ונצא לקראת שבת המלך.⁷

(6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

ג. ומכבוד השבת - שילבש פסות נקיה. ולא יהיה מלבוש החל מלבוש השבת. ואם אין לו להחליף - משלש טליתו, כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החל. ועזרא תקן¹⁰, שיהו העם מכבדים פתמישי¹¹, מפני כבוד השבת.

(8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ז'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). (10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

ד. אסור לקבץ סעדה ומשתה¹² בערב שבת, מפני כבוד השבת¹³. ומתיר לאכל ולשתות עד שתחשך; ואף-על-פי-כן מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ולמעלה מלקבץ סעדה¹⁴, כדי שיפגס לשבת פשהו מתאנה לאכל¹⁵.

(12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). (13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. – "אמר רבי

ששבת¹⁶⁶. אף-על-פי שהדלק להולה או לחיה ביום הכפורים - מברכין עליו, שהרי שבת מעברה¹⁶⁷.

(160) ברכות נג, א. (161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). (162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). (163) שהוצא מעצים ואבנים. (164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת – מותר. (165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון... מה עשה הקב"ה? – זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. (166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). (167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יום טוב¹⁶⁸ שחל להיות באמצע שבת¹⁶⁹, אומר בהבדלה: המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לעמים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה - פדרף שאומר במוצאי שבת; שפדר ההבדלות הוא מונה. ואין צריך לברך לא על הבשמים¹⁷⁰ ולא על הנר. וכן אינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכפורים.

(168) חולין כו, ב. (169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת – מבדילים (למעלה הלכה יח). (170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. ולמה מברכים על הבשמים במוצאי שבת? מפני שהנפש דואבת¹⁷¹ ליציאת שבת, משמחין אותה ומלישבין אותה פריח טוב.

(171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

~ יום חמישי כ"א אלול ~

פְּרָק שְׁלִישִׁים

(1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו ההלכות בהפלגת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב). ומכופל.

א. ארבעה דברים נאמרו בשבת, שנים מן התורה ושנים מדברי סופרים, והן מפרשין על ידי הנביאים. שבת-ורה - זכור ושמור²; ושנתפשו על ידי הנביאים - כבוד³ וענג⁴, שנאמר: וקראת לשבת ענג, ולקדוש ה'⁵ מכבד.

(2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם אֵינָן יָדוּ מִשְׁגָּת - אֶפְלוּ לֹא עָשָׂה אֱלֹא שֶׁלֶק וְכַיֵּצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד שַׁבָּת, הָרִי זֶה עֲנֵג שַׁבָּת²⁴.
וְאִינוּ חַיִּב לְהַצֵּר לְעֲצָמוֹ וְלִשְׂאֵל מֵאַחֲרֵים כְּדִי לְהַרְבוֹת בְּמֵאֲכָל בְּשַׁבָּת²⁵. אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים²⁶: עָשָׂה שַׁבְּתָךְ חֹל²⁷, וְאֵל תִּצְטַרְךָ לְבְרִיּוֹת²⁸.

21) מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"]. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף ק"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לנו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ז עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף ק"ב עמוד א'. (27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

ח. מִי שֶׁהָיָה עֲנֵג וְעָשִׂיר, וְהָרִי כֹל יָמָיו בְּשַׁבָּת - צָרִיף לְשָׁנוֹת מֵאֲכָל שַׁבָּת מִמֵּאֲכָל הַחֹל. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לְשָׁנוֹת - מִשְׁנֵה זָמַן הָאֲכִילָה²⁹: אִם הָיָה רָגִיל לְהַקְדִּים - מֵאַחֲרֵים³⁰, וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מִקֵּדִים.

29) מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

ט. חַיִּב אָדָם לְאָכַל שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּשַׁבָּת³¹: אַחַת עֶרְבִית, וְאַחַת שַׁחֲרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה³². וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּשֵׁלֶשׁ סְעֻדוֹת אֵלּוּ, שְׁלֹא יִפְחַת מִהֶן כֹּלֶל. וְאֶפְלוּ עֲנִי, הַמְתַּפְרָגִים מִן הַצְּדָקָה, סוֹעֵד שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת³³. וְאִם הָיָה חוֹלָה מֵרַב הָאֲכִילָה, או שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה³⁴ תְּמִיד³⁵ - פְּטוּר מִשְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת³⁶. וְצָרִיף לְקַבֵּעַ כֹּל סְעֻדָה מִשְׁלֹשֶׁתָן עַל הַמִּינִין³⁷, וְלִבְצַע עַל שְׁתֵּי כְּפָרוֹת³⁸. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים³⁹.

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה", היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום,

יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

ה. מְסַדֵּר אָדָם שֶׁלְחָנוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ צָרִיף אֱלֹא לְכַזִּית¹⁶; וְכֵן מְסַדֵּר שֶׁלְחָנוּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ צָרִיף אֱלֹא לְכַזִּית¹⁷; כְּדִי לְכַבֵּדוֹ בְּכַנִּיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ. וְצָרִיף לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת¹⁸. וְיִהְיֶה גַר דְּלוּק, וְשֶׁלְחָן עָרוּף לְאָכַל, וּמִטָּה מְצַעַת; שֶׁכָּל אֵלּוּ לְכַבֵּד שַׁבָּת הֵי¹⁹.

16) מסכת שבת דף ק"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" - משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

ו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאֵינָן דְּרִיפוּ לְקַח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְאָכוֹת שְׁבִיבִית - חַיִּב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרְף הַשַּׁבָּת בְּגוֹפוֹ, שֶׁזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים - מֵהֶם מִי שֶׁהָיָה מְפָצֵל הַעֲצָיִם לְבָשֵׁל בָּהֶן; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה מְבָשֵׁל, או מוֹלֵחַ בָּשָׂר, או גוֹדֵל פְּתִילוֹת, או מְדַלֵּק גִּירוֹת; וּמֵהֶן מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וּקוֹנֵה דְּבָרִים שֶׁהֵן לְצָרְף הַשַּׁבָּת מִמֵּאֲכָל וּמִשְׁקָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין דְּרָכּוּ בָּכֶן. וְכָל הַמְרַבֵּה בְּדָבָר זֶה - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח²⁰.

(20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוהו" (שם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

ז. אֵיזוֹהוּ עֲנֵג? זֶהוּ שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים²¹, שְׁצָרִיף לְתַקֵּן תְּבִשִׁיל שְׁמֹנֶה²² בְּיוֹתֵר וּמִשְׁקָה מְבִשֵּׁם לְשַׁבָּת - הַכֹּל לְפִי מְמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמְרַבֵּה בְּהוֹצָאת שַׁבָּת וּבִתְקוּן מֵאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים - הָרִי זֶה מִשְׁבַּח²³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פרסאות ברגל (ב"ח רמט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

יב. אָסוּר לְהַתְעַנּוּת⁴⁶ וְלִזְעַק וְלְהַתְחַנֵּן וְלִבְקָשׁ רַחֲמִים בְּשֵׁבֶת. וְאָפְלוּ בְּצָרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצָּבוֹר מִתְעַנֵּין וּמִתְרַעֵין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנֵּין וְלֹא מִתְרַעֵין בְּשֵׁבֶת⁴⁷, וְלֹא בְיָמִים טוֹבִים; חוּץ⁴⁸ מֵעִיר שֶׁהַקִּיפּוּהָ עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ נְהָר, אוֹ סְפִינָה הַמְטָרְפֶת⁴⁹ בַּיָּם⁵⁰ - שֶׁמִּתְרַעֵין עֲלֵיהֶן בְּשֵׁבֶת לְעוֹרָן⁵¹, וּמִתְחַנְנֵין וּמִבְקָשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

(46) ש"מ מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור. . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה. . . (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקודת נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מירשאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב' הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילין".] וכן יש לפרש כאן.

יג. אֵין צָרִין עַל צָרוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה יָמִים קִדְּם הַשֵּׁבֶת⁵²; כְּדִי שֶׁתִּשְׁלַח בְּדַעַת אֲנָשֵׁי הַמְּלַחְמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ מְבַהֲלִים וְטְרוּדִים בְּשֵׁבֶת. אֵין מְפַלְגִין⁵³ בְּסְפִינָה פְּחוֹת מְשֻׁלְשָׁה יָמִים קִדְּם הַשֵּׁבֶת; כְּדִי שֶׁתִּשְׁלַח בְּדַעַת עָלָיו קִדְּם הַשֵּׁבֶת, וְלֹא יִצְטַעַר יוֹתֵר מִדִּי⁵⁴. וְלִדְבַר מְצוּהָ - מְפַלְגִין בַּיָּם אָפְלוּ בְּעֶרְב׃ שֵׁבֶת. וּפּוֹסְקִין⁵⁵ עִמּוֹ לְשֵׁבֶת, וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת⁵⁶. וּמַצֵּר לְצִידוֹן⁵⁷ וּכְלוּצָא בְהֵן - אָפְלוּ לְדַבַּר הַרְשׁוֹת מִתֵּר לְהַפְלִיג בְּעֶרְב׃ שֵׁבֶת. וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ שְׁלֹא יִפְלִיג בְּעֶרְב׃ שֵׁבֶת כָּלֵל - אֵין מְפַלְגִין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים) פרק כ' פסוק (כ') עד רדתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. (57) שאין ביניהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף ג' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

יד. תִּשְׁמִישׁ הַמְטָה - מֵעֵנֵג שֵׁבֶת הוּא⁵⁹. לְפִיכָּה עוֹנֵת תִּלְמִידֵי חֻקִּים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְשֵׁין מְלִילֵי שֵׁבֶת

מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). (33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. (34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף קי"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

י. אֲכִילַת בֶּשֶׂר וְשִׁתֵּית יַיִן בְּשֵׁבֶת - עֵנֵג הוּא לֹא⁴⁰. וְהוּא, שֶׁהֵיחָה יָדוֹ מִשְׁגָּת⁴¹. וְאָסוּר לְקַבֵּעַ סְעֵדָה עַל הַיַּיִן בְּשֵׁבֶת וּבְיָמִים טוֹבִים בְּשַׁעַת בֵּית הַמְדָרֶשׁ⁴². אֲלֹא כִּף הָיָה מְנַהֵג הַצַּדִּיקִים הָרְאוּשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל אֲדָם בְּשֵׁבֶת שְׁחֵרִית וּמוֹסָף בְּבֵית הַפְּנִסֶת, וְיָבֹא לְבֵיתוֹ וְיִסְעֵד סְעֵדָה שְׁנֵי, וְיִלָּךְ לְבֵית הַמְדָרֶשׁ, יִקְרָא וְיִשְׁנָה עַד הַמְּנַחָה, וְיִתְפַּלֵּל מְנַחָה, וְאַחַר כִּף יִקְבַּע סְעֵדָה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֵאכֵל וְיִשְׁתָּה עַד מוּצְאֵי שֵׁבֶת.

(40) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג - מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ז'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

יא. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שִׁיחֵלֵף בְּעֶרְבֵי שֵׁבֶתוֹת יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת⁴³ מִתְחַלֵּת הַיּוֹם, כְּדִי שְׁיִגִיעַ לְבֵיתוֹ⁴⁴ וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיִכִּין סְעֵדָה לְשֵׁבֶת⁴⁵; שְׁחֵרֵי אֵין אֲנָשֵׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שְׁהַיּוֹם יָבֹא כְּדִי לְהַכִּין לוֹ. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם הָיָה מִתְאַרְחַ אֲצֵל אַחֲרִים; שֶׁהוּא מְבִישֵׁן, מְפַנֵּי שְׁלֹא הִכְנִינוּ לָהֶן דְּבַר הָרְאוּי לְאוֹרְחֵין.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּרָק רֵאשׁוֹן³

3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֵׁישׁ בֶּה שְׁכָנִים⁴ הִרְבֵּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבֵית לְעַצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שִׁיְהִי כְּלָן מִתְרִין לְטַלְטֵל בְּכָל הַחָצֵר, וּמִבֵּית לְחָצֵר, וּמִבֵּית לְבֵית; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַחָצֵר רְשׁוּת הַיְחִיד אַחַת, וּמִתְרִין לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. וְכֵן הַדִּין בְּמִבּוֹי⁵ שֵׁישׁ לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה⁶, שִׁיְהִי כָּל פְּנֵי הַמִּבּוֹי מִתְרִים לְטַלְטֵל כְּכֻלּוֹ, וּמִחֲצוֹת לְמִבּוֹי, וּמִמִּבּוֹי לְחֲצוֹת; שֶׁכָּל הַמִּבּוֹי רְשׁוּת הַיְחִיד הוּא. וְכֵן הַדִּין בְּמִדְיָנָה שֶׁהִיא מִקְפַּת חוֹמָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, שֵׁישׁ לָהּ דִּלְתוֹת וְנִנְעָלוֹת⁸ בְּלֵילָה, שֶׁכָּלֶּה רְשׁוּת הַיְחִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. 5) הבתים היו בניינים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא העיר" (שופטים א, כד). 6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו], עושה לו ברוח רביעית לחי (ק"ש) אחד (שהוא כמחיצה ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידי-זה יהיה היכר, שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא יבואו לטלטל משם ולחוץ) ודיו, ותחשב אותה קורה או אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד ויהיה מותר לטלטל בכלו, שדין תורה - בשלש מחיצות בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית, ולפיכך די לה בלחי או קורה". 7) בכת"י הגירסא: "רשות אחת". 8) בכת"י הגירסא: "ננעלות", וכן הוא ב'מגיד משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפי"ז מהל' שבת ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו ראויות להנעל". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות (ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אֶבֶל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים אֲסוּר לְשַׁכְּנִים לְטַלְטֵל בְּרְשׁוּת הַיְחִיד שֵׁישׁ בֶּה חֲלָקָה בְּדִיּוּרִין, עַד שִׁיעָרְבוּ⁹ כָּל הַשְּׁכָנִים כְּלָן מִעֲרֵב שֶׁבֶת. אֶחָד חָצֵר, וְאֶחָד מִבּוֹי, וְאֶחָד הַמִּדְיָנָה. וְדָבָר זֶה תִּקְנַת שְׁלֵמָה וּבֵית דִּינָן¹⁰.

9) עירובי חצרות. 10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן

לְלֵילֵי שֶׁבֶת⁶⁰. וּמִתְרִין לְבַעַל בְּתוֹלָה לְכַתְּחֵלָה בְּשֶׁבֶת, וְאִין בְּזָה לֹא מְשׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מְשׁוּם צָעַר לָהּ⁶¹.

59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. 60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פרו יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביתה והנאת הגוף (רש"י). 61) מסכת כתובות דף ד' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

טו. הַשֶּׁבֶת וְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחֶן שְׁקוּלָה כְּגוֹן שְׂאֵר כָּל מְצוֹת הַתּוֹרָה⁶². וְהַשֶּׁבֶת הִיא הָאוֹת שֶׁבִין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינָנוּ לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הַעוֹבֵר עַל שְׂאֵר הַמְצוֹת - הָרִי הוּא בְּכָלֵל רְשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמַּחְלֵל שֶׁבֶת בְּפִרְהֶסְיָא - הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, וּשְׂגִיָּהֶם כְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת לְכָל דְּבָרֵיהֶם. לְפִיכָךְ מְשַׁבֵּחַ הַנְּבִיא וְאוֹמֵר: אֲשֶׁרִי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת, וּבֶן-אָדָם יַחֲזִיק בֶּה, שִׁמְרֵ שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וְגוֹמֵר. וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשֶּׁבֶת כְּהַלְכָתָהּ, וּמִכְּבָדָהּ וּמִעֲנָגָהּ כְּפִי פָחוּ - כְּבָר מְפָרֵשׁ בְּקַבְּלָהּ שְׂכָרוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְתָר עַל הַשְּׂכָר הַצָּפוּן לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה', וְהִרְבַּבְתִּיךָ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהֵאֱכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ, כִּי פִי ה' דָּבָר.

62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

~ יום שישי כ"ב אלול ~

הַלְכוֹת עִרּוּבִין

מְצוֹת עֲשֶׂה אַחַת, וְהִיא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹, וְאִינָה מִן הַמְּנִיזָה².

וּבִאֵוֹר מְצוּהָ זֹאת בְּפִרְקִים אֵלּוּ:

1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים-א ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. 2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיוני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ם ו'מגילת אסתר' שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מְרֻשָׁת הַיְחִיד לְרֻשׁוֹת הָרִבִּים; אֶלָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אֶחָד בְּרֻשׁוֹת שֶׁחֶלֶק לְעַצְמוֹ בְּלִבָּד, עַד שִׁיעָרְבוּ בִּלְוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהִכָּל רֻשׁוֹת הַיְחִיד.

20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתיים שיש להם חצר משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת עירובין) שלא הוזכר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או "שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" (תפארת ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם) הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. ומה²¹ הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל אחד, שמיניחין אותו מערב שבת. כלומר, שכלנו מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק רשות מחברו, אלא פשם שיד כלנו שוה במקום זה שנשאר לכלנו, כך יד כלנו שוה בכל מקום שיאחו כל אחד לעצמו, ויהי כלנו רשות אחד. ובמעשה הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

21) עירובין מט, א.

ז. הערוב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא הנקרא ערובי חצרות; ושעושים אנשי מבויה זה עם זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד. אפלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין בה; והיתה שלמה והיא כאסר²⁴ - מערבין בה. וכשם שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחן²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן פמיהן ופטוריות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה פמוריס³¹ ומשתתפין.

22) משנה, בעירובין פ, ב. 23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נתן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא.). 24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה דינר (בבא-מציעא נא:), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). 25) שדרך לאפות מהם לחם (רבינו יהונתן), והוא הדין עדשים. 26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). 27) של אנשי מבויה, זה עם זה. 28) משנה בעירובין כו, ב. 29) שאינו חשוב מאכל (שם כו.). 30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו ל"ש"ע או"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין

הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וכן¹¹ יושבי אהלים¹² או סכות או מחנה¹³ שהקיפוהו מחצה - אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו בלון¹⁴. אבל שריא¹⁵ שהקיפה מחצה - אין צריכין לערב, אלא מוציאין מאהל לאהל בלא ערוב; לפי שהן בלון מערבין, ואין אותן אהלים קבועין להן.

11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). 12) הקבועים (מגיד-משנה). 13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים פ"ו ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל ומסוכה לסוכה. 14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל אחד ואחד הוא רשות לעצמו. 15) שהולכת לדרכה ואין האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין: "אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. ומפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו העם ויאמרו: פשם שמתר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה¹⁶ ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות, כך מתר להוציא מן המדינה לשדה¹⁷ ולהכניס מן השדה למדינה; ויחשבו, שהשוקים והרחובות - הואיל והן רשות לכל, הרי הן פשדות וכמדברות¹⁸; ויאמרו, שהחצרות בלבד הן רשות היחיד; וידמו, שאין ההוצאה מלאכה ושמתר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים¹⁹.

16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה ה"א). 17) [דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא כרמית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה לרשות הרבים"]. 18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א. 19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשוקים הם רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדירון, ויאחו כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר ממנה מקום ברשות בלון²⁰ ויד בלון שוה בו, כגון חצר לפתים - שנחשב אותה המקום שיד בלון שוה בו כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום ומקום, שאחו כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו, שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כלם שוה בו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּהֵן. עָלֵי בְּצָלִים - אֵין מְעַרְבִין בְּהֵן, אֶלָּא אִם הַבְּצִילוֹ וְנִעְשָׂה אַרְךָ כַּל עֲלֵה מִהֵן זֵרֵת; אֲבָל פְּחוֹת מִקָּאן אֵינוֹ אֲבָל. וְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין - כְּלַפְתָּן הֵן, וְלִפְיָךְ נִתְּנוּ בְּהֵן שְׁעוּרִין אֵלוֹ; וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן. וְכָל הָאֲכָלִין מְצַטְרְפִין לְשְׁעוּר הַשְּׁתוּרָה⁵⁷.

(42) עירובין, שם. 43) אבל יין מבושל – שיעורו מוזן שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. (44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי"לטר. (45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע או"ח סי' שפו). (46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. (47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. (48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. (49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. (50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהיא הדין לשאר ייקות, והראב"ד חולק עליו. (51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. (52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. (53) תאנים יבשות. (54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגול פת (הערוך). (55) מין צמח. (56) בכת"י הגירסא: "חזורת". ובעירובין כת, ב "חזוי", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כת). (57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי מבואות שהם לאנשים הרבה – אין מצטרפין מינים הרבה.

יב. לִיטְרָא⁵⁸ הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - מְלֵא שְׁתֵי רְבִיעִיּוֹת. וְעוֹכְלָא - חֲצֵי רְבִיעִיּוֹת. וּמְנָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם - מְאָה דִינָר. וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מְעִין. וְהַמְּעָה - מִשְׁקָל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוּרוֹת. וְהַסְּלַע - אַרְבַּעַה דִּינָרִין. וְהַרְבִּיעִית מִחֻזְקָת מִן הַמַּיִם אוֹ מִן הַיֵּין מִשְׁקָל שְׁבַעַה עֶשֶׂר דִּינָרִין וְחֲצֵי דִינָר בְּקָרוֹב. נִמְצָא: הַלִּיטְרָא - מִשְׁקָל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהַעוֹכְלָא - מִשְׁקָל תְּשַׁעַה דִּינָרִין פְּחוֹת רְבִיעַ.

(58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד-משנה).

יג. סָאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מְקוֹם⁵⁹ - שֵׁשׁת קִבְיִין. וְהַקֵּב - אַרְבַּעַה לָּגִין. וְהַלֵּג - אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וְכִבְר בְּאֲרָנוֹ מִדַּת הַרְבִּיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלוֹ הַשְּׁעוּרִין שְׁאֲדָם צָרִיךְ לְזַכֵּר אוֹתָן תָּמִיד.

(59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

יד. אֲכָל⁶⁰ שְׁהוּא מְתָר בְּאֲכִילָה, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא אֲסוּר לִזְהַר הַמְּעַרֵב - הָרִי זֶה מְעַרֵב בּוֹ⁶¹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ. פִּיצֵד? מִשְׁתַּתֵּף הַנְּזִיר בֵּינוֹ, וַיִּשְׂרָאֵל -

ופטריות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין – חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר – חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטריות? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטריות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטריות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטריות. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וְכִמְהָ⁶² שְׁעוּר הָאֲבָל שְׁמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ? פְּגוּרָגְרָת⁶³ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבוּי אוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה. וְהוּא⁶⁴, שִׁיְהִי שְׁמוּנָה עֶשְׂרֵה⁶⁵ אוֹ פְּחוֹת. אֲבָל⁶⁶ אִם הֵיוּ מְרַבִּים עַל זֶה - שְׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סְעֻדוֹת, שְׁהֵן פְּשִׁמוּנָה עֶשְׂרֵה גְרוּגְרוֹת, שְׁהֵן כֶּשֶׁשׁ בִּיצִים בִּינּוּיּוֹת. אֶפְלוֹ הֵיוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין אֲלֵפִים וּרְבָבוֹת⁶⁷ - שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְכָלֵן.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצי"לטר. (34) משנה, עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.

י. כַּל אֲכָל⁶⁸ שְׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹת שְׁהוּא, כְּגוֹן פֶּת וּמִיּוֹ דִּגְוֹן⁶⁹ וּבִשְׂר חֵי, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - שְׁעוּרוֹ מְזוּן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת; וְכָל שְׁהוּא לִפְתָן⁷⁰ וְדָרְךְ הָעֵם לְאֲכָל בּוֹ פֶּתוֹ, כְּגוֹן יֵין מִבְּשָׁל, וּבִשְׂר צְלִי, וְחֶמֶץ, וּמִוּרְסִים, וְזֵיתִים, וְאִמְהוֹת שֶׁל בְּצָלִים - שְׁעוּרוֹ כְּדֵי לְאֲכָל בּוֹ שְׁתֵּי סְעֻדוֹת⁷¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מעשה רוקח). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נִשְׁתַּתְּפוּ⁷² בֵּינוֹן חֵי⁷³ - שְׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת⁷⁴ לְכָלֵן. וְכֵן בְּשִׁכְר⁷⁵ - שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. בִּיצִים - שְׁתֵּים; וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּהֵן וְאֶפְלוֹ הֵן חֵי⁷⁶. וְרִמּוֹנִים - שְׁנַיִם. אֲתָרוֹג - אֶחָד. חֲמִשָּׁה⁷⁷ אֲגוּזִים. חֲמִשָּׁה אֲפֶרְסִקִים⁷⁸. לִיטְרָא⁷⁹ שֶׁל יָרֵק, בֵּין חֵי בֵּין שְׁלוֹק. וְאִם הִיָּה בְּשִׁיל וְלֹא בְּשִׁיל - אֵין מְעַרְבִין בּוֹ⁸⁰, לְפִי שְׁאִין רְאוּי לְאֲכִילָה. עוֹכְלָא⁸¹ תְּבִלִין. קֵב⁸² תְּמָרִים. קֵב גְרוּגְרוֹת⁸³. מְנָה דְּבִלְהָ⁸⁴. קֵב תְּפוּחִין. כְּשׁוֹת⁸⁵ - כְּמֵלֵא הַיָּד. פּוֹלִין לַחִין - כְּמֵלֵא הַיָּד. תְּזִיזוֹת⁸⁶ - לִיטְרָא. וְהַתְּרָדִין - הָרִי הֵן בְּכָלֵל הַיָּרֵק וּמְעַרְבִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

74) משנה, עירובין סה, ב. (75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). 76) ועל-ידי-זה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). 77) כיון שהם ראויים לדירה. 78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. 79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. 80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיטופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' סו, וראה בהלכה ז). 81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). 82) אף שמצוות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצוננו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' מרמים פ"א). 83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". 84) עירובין לא, א. 85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי שמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. 86) משנה, גיטין נט, א: "מערבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס: אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחדו את בני החצר שמתלטלין בלא עירוב", ורבינו-תם מפרש "שלא יאמרו מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם", ורבינו מפרש בפירוש המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

יז. וכיצד⁸⁷ משתתפין פמבוי? גובה אכל פגרוגרת מפל אַחַד וְאַחַד, או פחות מפגרוגרת אם היו מרבין, ומניח הכל בפלי אַחַד פְּחָצֵר מְחַצְרוֹת הַמְּבוּי או בבית מן הבתים. אַפְלוּ פִּית קֶטְן⁸⁸ או אַכְסָדְרָה או מְרַפְסֵת - הֲרִי זֶה שְׁתוּף. אַבְל אִם הִנִּיחוּ פְּאֹוִיר מְבוּי - אִינוּ שְׁתוּף. וְאִם⁸⁹ הִנִּיחַ הַפְּלִי פְּחָצֵר⁹⁰, צְרִיף לְהַגְבִּיחַ הַפְּלִי מִן הַקְּרָקֵעַ טֶפַח, פְּדִי שְׁיֵהִיחַ נֶפֶר⁹¹. וּמְבָרֵךְ: עַל מְצוֹת עָרוּב⁹². וְאוֹמֵר: בְּזֶה הַשְׁתוּף יִהְיֶה מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַמְּבוּי⁹³ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מְחַצְרוֹת לְמְבוּי בְּשֶׁפֶת.

87) עירובין פה, ב. 88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). 89) עירובין עט, ב. 90) הוא-הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). 91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביח אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). 92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין

בְּתְרוּמָה⁶². וְכֵן הַנּוֹדֵר מְאָכַל זֶה או שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁלֹא יֵאכְלֵנוּ - מְעַרְבֵנוּ בוּ וּמְשַׁתְּפֵנוּ בוּ; שְׁאִם אִינוּ רְאוּי לָזֶה, הֲרִי הוּא רְאוּי לְאַחֵר.

60) משנה, עירובין כו, ב. 61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. 62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אַבְל⁶³ דְּבַר הָאֶסוּר לְכָל, כְּגוֹן טַבֵּל⁶⁴, אַפְלוּ טַבֵּל שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים⁶⁵, וְכֵן מְעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה תְרוּמָתוֹ פֶּהֲגֵן⁶⁶, וְכֵן מְעַשֵּׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שְׁלֹא נִפְדוּ פֶּהֲלָכָה⁶⁷ - אִין מְעַרְבִין⁶⁸ וּמְשַׁתְּפִין בְּהֵן. אַבְל מְעַרְבִין וּמְשַׁתְּפִין בְּדַמְאִי⁶⁹, מִפְּנֵי שְׁרְאוּי לְעַנְיִים; וּבְמַעַשֵּׂר רֵאשׁוֹן שֶׁנִּטְלָה תְרוּמָתוֹ⁷⁰; וּבְמַעַשֵּׂר שְׁנֵי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדוּ⁷¹, אִף עַל פִּי שְׁלֹא נִתַּן אֶת הַחֲמֶשׁ, שְׁאִין הַחֲמֶשׁ מְעַבֵּב. וּמְעַרְבִין⁷² בְּמַעַשֵּׂר שְׁנֵי פִירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שְׁהוּא רְאוּי שְׁם לְאֶכְלִיחָה, אַבְל לֹא בְּגִבּוּלִין⁷³.

63) משנה, עירובין לא, א. 64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). 65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. 66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. 67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. 68) עירובי חצרות ותחומין. 69) פירות עם-הארץ שיש לחשוש שלא הפריש ממנה מעשר. 'דמאי' דא-מאי, אין אנו יודעין מה זה. 70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבילים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות ה"ט וה"כ. 71) רק הקרן. 72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. 73) חוץ לירושלים.

טז. פִּיצֵד⁷⁴ מְעַרְבִין בְּחַצְרוֹת? גוֹבִין חֵלָה אַחַת שְׁלֵמָה מִפְּל פִּית וּבֵית⁷⁵, וּמְנִיחִין הַכֹּל בְּכָלִי אַחַד בְּבֵית אַחַד⁷⁶ מִפְּתֵי הַחֲצָר, אַפְלוּ בְּבֵית הַתְּבֵן או בְּבֵית הַקְּבֵר או בְּבֵית הָאוּצָר⁷⁷. אַבְל אִם נִתְּנוּ בְּבֵית שְׁעָר⁷⁸, אַפְלוּ בֵּית שְׁעָר שֶׁל יְחִיד, או בְּאַכְסָדְרָה או בְּמְרַפְסֵת או בְּבֵית שְׁאִין בוּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁷⁹ - אִינוּ עָרוּב⁸⁰. וּכְשֶׁמְקַבֵּץ הָעָרוּב⁸¹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ⁸² עַל מְצוֹת עָרוּב. וְאוֹמֵר: בְּעָרוּב זֶה יִהְיֶה מִתֵּר לְכָל בְּנֵי הַחֲצָר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבֵּית לְבֵית⁸³ בְּשֶׁפֶת. וַיֵּשׁ לְקָטָן לְגִבּוֹת עָרוּבֵי חַצְרוֹת⁸⁴. וּבֵית שְׁמִנִיחִין בוּ עָרוּב, אִינוּ צְרִיף לְתַן אֶת הַפֶּת⁸⁵. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לְהִנִּיחַ בוּ - אִין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁸⁶.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מרושותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום¹¹¹. ומערבין ערוכי חצרות¹¹² ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהיא ספק מן היום ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא הערוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו ערוב, משחשכה¹¹⁵ - הרי זה ערוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה ערוב; שספק הערוב - פשר.

(111) משנה, שבת לד, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שבוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

כב. נתן¹¹⁷ הערוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו להוציא הערוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין השמשות - הרי זה כמי שאבד, ואינו ערוב; שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד שתחשף - אין מערבין בה; שעדין היא טבל כל בין השמשות, וצריך שתהיה סעדה הראויה מבעוד יום.

(117) משנה, עירובין לד, ב. (118) של בנין, שאסור לסתרו בשבת. (119) גמורה, שאסורה מן התורה (ראה בהל' שבת, מפרק ז ואילך). אבל אם אפשר להוציאו משם על ידי איסור דרבנן - עירובו ערוב, כדעת רבי שוסבר "כל דבר שהוא משום שבות - לא גזרו עליו בין השמשות". (120) עירובין לו, א.

~ שבת קודש כ"ג אלול ~

פְּרָק שְׁנַיִם

(1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצוננו לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצוננו לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. וזוהי נסתים הפרק.

א. אנשי החצר² שערכו פֶּלֶן, חוץ מאחד מהן שלא ערב עמהן, בין מזיד³ בין שוֹכֵחַ - הרי זה אוסר

כל החצרות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

יח. חלקו את הערוב או את השתוף, אף על פי שהוא בבית אחד - אינו ערוב⁴. אבל אם מלאו את הפלי מן הערוב ונשאר ממנו מעט והניחוהו בכלי אחר - מתר⁵.

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט). שיהיה מעורב ולא מחולק. (95) כיון שלא חלקוהו כוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

יט. המשתתפין⁶ במבוי צריכים לערב בחצרות⁷, כדי שלא ישכחו התינוקות תורת ערוב; שהרי אין התינוקות מפירין מה נעשה במבוי⁸. לפיכך, אם נשתתפו במבוי פת⁹ - סומכין עליו, ואין צריכין לערב בחצרות; שהרי התינוקות מפירין פת¹⁰⁰. בני¹⁰¹ חבורה¹⁰² שהיו מסבין¹⁰³ וקדש עליהן היום¹⁰⁴ - פת שעל השלחן¹⁰⁵ סומכין עליה משום ערוכי חצרות. ואם רצו לסמך עליה משום שתוף - סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמינם לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

כ. לקח¹⁰⁶ אחד מבני החצר פת אחת ואמר: הרי זו לכל בני החצר; או שהוא אכל פשתי סעודת, ואמר: הרי זה לכל בני המבוי - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד. אבל צריך לזכות להן בו על ידי אחר¹⁰⁷. ויש לו לזכות על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הפנענים, מפני שידן כידו¹⁰⁸. וכן יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה; שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים¹⁰⁹. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן; שזכות היא להן¹¹⁰, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרושותו. (108) ולא יצא הפת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא מִתֵּר, וְהָרִי נִשְׁאַר לְבָדוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שְׁלֹא נִשְׁאַר לְהֵן רְשׁוּת. וְאִין אֲמָרִים: יְהִי פְּאוּרְחִים אֲצֵלוֹ¹⁶; שְׁאִין רְבִים אֲוֶרְחִין אֲצֵל אֶחָד¹⁷.

(15) משנה, עירובין ט, ב. ב. (16) באורחים ממש אין הברל בין רבים ליחיד, ואף אם רבים מתארחים אצל יחיד – אין אוסרים עליו, אבל כאן הרי באמת החצר והבתים שייכים להם אלא כדי שיהא מותר לטלטל – נסתלקו מרשותם (חיי אדם). (17) והוא הדין שאין היחיד אורח אצל היחיד (רשב"א).

ד. הֵינּוּ¹⁸ אֵלוֹ שְׁלֹא עֲרָבוּ שְׁנַיִם אוֹ יֶתֶר, אִם בְּטֵלוֹ רְשׁוּתָם לְמַעְרְבִין - הַמְעַרְבִין מִתְרִין, וְאֵלוֹ שְׁלֹא עֲרָבוּ אֲסוּרִין¹⁹. וְאִין הַמְעַרְבִין יְכוּלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם לְשְׁנַיִם שְׁלֹא עֲרָבוּ; שְׁכָל אֶחָד מֵהֵן אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ²⁰. וְאִפְלוּ חֲזוֹר הָאֶחָד שְׁלֹא עֲרָב וּבִטֵּל רְשׁוּתוֹ לְשְׁנַיִם שְׁלֹא עֲרָבוּ²¹ - הָרִי זֶה אוֹסֵר; שְׁבִשְׁעָה שְׁבִטֵלוֹ לוֹ הַמְעַרְבִין אֲסוּר הִיָּה. אֶחָד שֶׁעֲרָב²² אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שְׁלֹא עֲרָב, אֲכָל הָאֶחָד שְׁלֹא עֲרָב מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעֲרָב.

(18) עירובין ט, ב. ב. (19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). (20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). (21) אחרי שביטלו המערבים. (22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמם, לכן אם השלישי מבטל רשותו – מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" – אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" – כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, יש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

ה. כְּשֵׁם²³ שְׁבִעַל הַפִּית זֶה מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבַעַל הַפִּית זֶה בְּחֶצֶר אַחַת, כִּף מְבַטֵּלִין מִחֶצֶר לְחֶצֶר²⁴. וּמְבַטֵּלִין וְחוֹזְרִין וּמְבַטֵּלִין. פִּיעֵד²⁵? שְׁנַיִם שֶׁשְׂרִיבִים בְּחֶצֶר, וְלֹא עֲרָב אֶחָד מֵהֵן - מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְשְׁנַיִם, וְנִמְצָא הַשְּׁנַיִם מְטִלְטֵל בְּרְשׁוּתוֹ שְׁבִטֵלוֹ לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שִׁיעֵשָׂה צֶרְבִיו²⁶; וְחוֹזֵר הַשְּׁנַיִם וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְרֵאשׁוֹן, וּמְטִלְטֵל הָרֵאשׁוֹן בְּרְשׁוּתוֹ שְׁבִטֵלוֹ לוֹ. וְכֵן כְּמָה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בְּטוֹל רְשׁוּת בְּחֶרֶב²⁷ כְּדֶרֶךְ שְׂהוּא בְּחֶצֶר²⁸.

(23) עירובין טו, ב. ב. (24) "שתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה – היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אומרים שביטול רשות אינו

עֲלֵיהֶן⁴, וְאֲסוּר לְכַלֵּן לְהוֹצִיא מִבְּתִיָּהּ לְחֶצֶר אוֹ מִחֶצֶר לְבְּתִיָּהּ. בְּטֵל לְהֵן זֶה שְׁלֹא עֲרָב רְשׁוּת חֶצֶר בְּלָבָד⁵ - הָרִי אֵלוֹ מִתְרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיֵס מִבְּתִיָּהּ לְחֶצֶר וּמִחֶצֶר לְבְּתִיָּהּ; אֲכָל לְבִיתוֹ - אֲסוּר. בְּטֵל לְהֵן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וּרְשׁוּת חֶצֶרוֹ - הָרִי כֻּלָּם מִתְרִין. הֵן, מִפְּנֵי⁶ שְׁעֲרָבוּ, וְהָרִי בְּטֵל לְהֵן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וְחֶצֶרוֹ; וְגַם הוּא מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׁלֹא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוּת, וְהָרִי הוּא פְּאוּרְחִי⁷ אֲצֵלָם, וְהָאוּרְחִי אֵינוֹ אוֹסֵר⁸.

(2) משנה, עירובין ט, ב. ב. (3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר – נאמר "שכח". (4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. (5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדונו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" (תפארת ישראל). (6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). (7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" (תרומת הדשן סי' עו). (8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" (מעשה רוקח').

ב. הַמְבַטֵּל⁹ רְשׁוּתוֹ סֵתֵם¹⁰ - רְשׁוּת חֶצֶרוֹ בְּטֵל, רְשׁוּת בֵּיתוֹ לֹא בְּטֵל¹¹. וְהַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְבִנְי חֶצֶר, צָרִיךְ לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִרוּשׁ, וְאוֹמֵר: רְשׁוּתִי מְבַטֵּלֶת לְךָ וּלְךָ וּלְךָ¹². וְהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת¹³ אָף עַל פִּי שְׁמַת מוֹרִישׁוֹ בְּשִׁפְתַּי; שֶׁהַיּוֹרֵשׁ קָם תַּחַת מוֹרִישׁוֹ לְכָל דְּבָר. וּבְטוֹל רְשׁוּת בְּשִׁפְתַּי - מִתֵּר לְכַתְחֵלָה¹⁴.

(9) עירובין ט, ב. ב. (10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. (11) כמבואר בהלכה הקודמת. (12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש-השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). (13) עירובין ע, ב. ב. (14) משנה, עירובין ט, ב. ב. "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת – כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

ג. בְּטֵלוֹ¹⁵ אֵלוֹ הַמְעַרְבִין רְשׁוּתָן לְזֶה שְׁלֹא עֲרָב -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשימש של בני אדם (משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

ו. מי²⁹ שֶׁבִטֵּל רְשׁוֹתוֹ וְחָזַר וְטִלְטַל בְּרִשְׁוֹתוֹ שֶׁבִטֵּל: אִם בְּמִזֵּיד הוֹצִיא - הָרִי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, שֶׁהָרִי לֹא עֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ³⁰; וְאִם בְּשׁוּגָג הוֹצִיא - אֵינּוּ אוֹסֵר, שֶׁהָרִי הוּא עֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהִחְזִיקוּ אֵלָיו שֶׁבִטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְהִחְזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּיד - אֵינּוּ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן³¹.

ט. וְשֶׁרָאֵל⁵⁰ הִדָּר עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוֹ עִם גֵּר תּוֹשָׁב⁵¹ בְּחָצֵר - אֵינּוּ אוֹסֵר עָלָיו; שֶׁדִּירַת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֵינָה דִּירָה, אֲלֵא פְּכֵהֶמָּה הוּא חֹשֵׁב⁵². וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יָתֵר וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שָׁכֵן עִמָּהֶן - הָרִי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְדָבָר זֶה גְּזָרָה, שֶׁלֹּא יִשְׁפִּינוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת עִמָּהֶן, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמֶּעֶשְׂיוֹ. וְלָמָּה לֹא גְּזָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינּוּ דָּבָר מְצוּי, שֶׁהָרִי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחַד עִמּוֹ וְיִהְרָגֵנוּ; וְיִכְבֵּר אֶסְרוּ לְהִתְיַחַד עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁵³.

ז. שְׁנֵי³² בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רְשׁוֹת הַרְבִּים, וְהִקְיָפוּם נִכְרִים מִחֲצָה³³ בְּשֶׁבֶת - אֵין מְבִטְלִין זֶה לְזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לָעֲרֹב מֵאִמְשׁ³⁴. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר³⁵ שְׁמַת³⁶ וְהִנִּיחַ רְשׁוֹתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק³⁷: אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם³⁸ - הָרִי הִירָשׁ שֶׁאֵינּוּ מִבְּנֵי חָצֵר אוֹסֵר עֲלֵיהֶם³⁹; וְאִם מֵת מִשְׁחֻשְׁכָּה - אֵינּוּ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְאֶחָד מִן הַשּׁוֹק⁴⁰ שְׁמַת וְהִנִּיחַ רְשׁוֹתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינּוּ אוֹסֵר עֲלֵיהֶם, שֶׁהָרִי בְּלֵן מְעֲרָבִים; וְאִם מֵת מִשְׁחֻשְׁכָּה⁴¹ - אוֹסֵר עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּבְטַל רְשׁוֹת מוֹרִישׁוֹ לָהֶן.

ב. משנה, עירובין סט, ב. (30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

ב. (32) עירובין ע, ב. (33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. (36) ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. (37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (38) לפני כניסת השבת. (39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (40) שהיתה לו דירה בחצר. (41) שאינו יכול לערב עוד.

ב. משנה, עירובין סא, ב. (51) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגייר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה. (52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא.). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד-משנה בשם "ירושלמי"). (53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור איתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

ח. וְשֶׁרָאֵל⁴² וְגַר שֶׁשְׂרוּיִים בְּמַעֲרָה⁴³ אַחַת, וַיִּמַּת הַגֵּר⁴⁴ מִבְּעוֹד יוֹם, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִחְזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר בְּנִכְסָיו עַד שֶׁחֻשְׁכָּה - הָרִי זֶה הַמְּחִזֵּיק⁴⁵ אוֹסֵר⁴⁶ עַד שֶׁיִּבְטַל; שֶׁהָרִי הוּא בְּיוֹרֶשׁ⁴⁷. וְאִם מֵת הַגֵּר מִשְׁחֻשְׁכָּה⁴⁸, אָף עַל פִּי שֶׁהִחְזִיק יִשְׂרָאֵל אַחַר בְּנִכְסָיו - אֵינּוּ אוֹסֵר עָלָיו, אֲלֵא בְּהִתְרוֹ הָרְאשׁוֹן הוּא עֹמֵד⁴⁹.

ב. משנה, עירובין ע, ב. (43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" (מעשה רוקח). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו

ב. (42) עירובין ע, ב. (43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" (מעשה רוקח). ובברייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁאָר הַיִּשְׂרָאֵלִים וַיִּתְּרוּ בָּלֶם; וַאֲיִן כָּל אֶחָד צָרִיף לְשָׂפָר מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת.

- מִבְּטָל הַיִּשְׂרָאֵלִי לַיִּשְׂרָאֵל הָאֲחֵרִי⁷¹, וַיְהִי מִתָּר לְטַלְטַל.

(67 עירובין סח, ב. 68) הישראלי. (69) שהעירוב שעשו, לא הועיל – כיון שהיה גוי ביניהם. (70) שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. (71) כיון שמת הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.

יד. עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁷² שֶׁהִשְׁפִּיר לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת: אִם אֵיִן הָרָאשׁוֹן יְכוֹל לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הַשְּׁנִי עַד שְׁיִשְׁלִים זְמַן שְׁכִירוֹתוֹ - שׁוֹכְרִין מִזֶּה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הַשְּׁנִי, שֶׁהָרִי נִכְנַס פֶּתַח הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוֹת לְרָאשׁוֹן לְהוֹצִיא הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הַשׁוֹכֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת שְׁיִרְצֶה⁷³, אִם לֹא הָיָה הַשְּׁנִי עוֹמֵד⁷⁴, וְשֶׁכָּרוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים מִן הָרָאשׁוֹן - הָרִי אֵלָיו מִתְּרִין.

(72) עירובין סח, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (גודמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) – כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? – כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שיילו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם." (73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו. (74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו – אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. הַצָּרִיף שֶׁיִּשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת שְׁרוּיִין בָּהּ⁷⁶, וְהָיָה חִלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרָאֵלִי זֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עָרוֹב דֶּרֶךְ חִלּוֹנוֹת - אִף עַל פִּי שֶׁהָן מִתְּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חִלּוֹנוֹת⁷⁷, הָרִי הֵן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ פְּתָחִים⁷⁸, מִפְּנֵי הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת, עַד שְׁיִשְׁפִּיר; וְשָׂאִין רַבִּים נְעָשִׂים בְּעָרוֹב פִּיחִיד בְּמִקּוֹם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת⁷⁹.

(75) עירובין עד, ב. (76) ופתחיהם פתוחים לחצר. (77) שעל-ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. (78) אם אור החצר מפסיק בין הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) – אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכיח שידור אתו, שיפחד להתייחד אתו שמה יחרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחששם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

(54) עירובין סב, א. (55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.

יא. שְׁתֵּי⁵⁶ הַצָּרוֹת זֹו לְפָנִים מְזוּ⁵⁷, וַיִּשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת דָּרִים בְּפָנִימִית, וַיִּשְׂרָאֵל אַחֲרָ⁵⁸ בְּחִיצוֹנָה; או שְׁהִיָּה יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּחִיצוֹנָה, וַיִּשְׂרָאֵל אַחֲרָ בְּפָנִימִית - הָרִי זֶה אוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שְׁיִשְׁפִּיר מִמֶּנּוּ⁵⁹, שֶׁהָרִי רַגְלֵי שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מְצוּיִים שָׁם; וְהַפְּנִימִי מִתָּר בְּפָנִימִית⁶⁰.

(56) עירובין סה, ב. (57) ודירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. (58) בנוסח אחר: "אחד" (כת"י התימנים). (59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). (60) שהרי הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

יב. שׁוֹכְרִין⁶¹ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֶפְלוּ בְּשַׁבָּת⁶², שֶׁהִשְׁכִּירוֹת כְּבִטּוּל רְשׁוֹת הָיָה; וְשָׂאִינָה שְׁכִירוֹת וְדָאִית, אֲלֵא הָפַר בְּלַבַּד⁶³ לְפִיכָף, שׁוֹכְרִין מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אֶפְלוּ בְּפָחוֹת מִשְׁוֹה פְּרוּטָה⁶⁴, וְאֶשְׁתּוּ שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מִשְׁפֶּרֶת שְׁלֹא לְדַעֲתוֹ⁶⁵, וְכֵן שְׁכִירוֹ וְשִׁמְשׁוֹ מִשְׁכִּירִין שְׁלֹא לְדַעֲתוֹ; וְאֶפְלוּ הָיָה שְׁכִירוֹ אוֹ שִׁמְשׁוֹ יִשְׂרָאֵלִי - הָרִי זֶה מְשִׁפִּיר שְׁלֹא לְדַעֲתוֹ. שָׂאל מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת מִקּוֹם לְהַגִּיחַ בּו חֲפָצָיו, וְהִשְׁאִילוֹ - הָרִי נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בְּרְשׁוֹתוֹ, וּמְשִׁפִּיר שְׁלֹא לְדַעֲתוֹ. הָיָה לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת זֶה שְׁכִירִים אוֹ שִׁמְשָׁים אוֹ נְשִׁים רַבִּים, אִם הִשְׁפִּיר אֶחָד מֵהֶן - דִּי⁶⁶.

(61) עירובין סה, ב. (62) ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). (63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. (64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות משהו פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). (65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד-משנה). (66) עירובין סו, א.

יג. שְׁנֵי⁶⁷ יִשְׂרָאֵלִים וְעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הָדָרִים בְּחָצֵר אַחַת, וְשָׁכְרוּ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּשַׁבָּת - חוּרָה הָאֲחֵרִי⁶⁸ וּמִבְּטָל רְשׁוֹתוֹ לְשָׁנִי⁶⁹, וּמִתְּרָ⁷⁰. וְכֵן אִם מֵת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּשַׁבָּת

מתוך מהדורת חזק

(אף שמחלל בצנעא) – מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) – אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכירו". (81) "כתות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבלתי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. (82) בנוסח אחר: "כישאל הכשר" (מעשה רוקח').

טז. ישאל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא עובד פוכבים ומזלות לכל דבריו. ואין מערבין עמו, ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו, בעובד פוכבים ומזלות⁸⁰. אבל אם היה מן האפיקורסין שאין עובדין עבודת פוכבים ומזלות ואין מחללין שבת, כגון צדוקין ובייתוסין⁸¹ וכל הפופרים בתורה שבעל פה, פללו של דבר: פל מי שאינו מודה במצות עירוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בעירוב; ואין שוכרין ממנו, לפי שאינו עובד פוכבים ומזלות; אבל מבטל הוא רשותו לישאל הפשר⁸², וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישאל אחד פשר וזה הצדוקי בחצר - הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו.

(80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

דבר הפתוב, מנין לרבות שאר מעשרות? תלמוד לומר, עשר תעשר" ומפרש בתורה (שם, כג), שמעשר שני זה עולה לירושלים ובעליו אוכלים אותו שם. וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה קיט) את דברייהם בענין זה וכבר עסק הפתוב בהלכות מצוה זו ואמר, שמה שאי אפשר להביאו מתמת רחוק הדרך, פדה ויעלה דמיו לבית הבחירה ויציאם שם על מזון בלבד, והוא אמרו תעלה: "וכי ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאטו" (שם, כד), גם אמרה התורה בהלכות מצוה זו, שאם יפדה אותו לעצמו יוסיף חמש והוא אמרו תעלה: "ואם גאל וגאל איש ממצעשו חמשתו יסף עליו" (ויקרא כו, לא). וכבר נתבאר כל דיני מצוה זו במסכת מעשר שני. וגם היא אינה חובה מן התורה אלא לפרות ארץ ישראל ואין מעשר זה נאכל אלא בפני הבית. ולשון ספרי (פרשת ראה): "מקיש אכילת בכור למעשר שני: מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יחא נאכל אלא בפני הבית".

המצוה הקנ"ב — האזנה שהזכרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה -), בזולת האכילה והשתיה, והוא אמרו בו: "ולא נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד), ולשון ספרי (ריש פרשת כי תבוא): "שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין". ואם הוציא ממנו

~ יום ראשון י"ז אלול ~

מצות עשה קכו.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנצטוונו להפריש מעשר ממזמח הארץ, והוא אמרו תעלה: "וכל מעשר הארץ וגו' לה" (ויקרא כו, ל) [כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה תרומה" (במדבר יג, כד)]. וכבר באר הפתוב (במדבר יח, כא), שהמעשר הזה ללוים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת מעשרות; וזהו הנקרא: מעשר ראשון, ואינו חובה מן התורה אלא בארץ ישראל.

~ יום שני י"ח אלול ~

מצות עשה קכו. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

המצוה הקכ"ז נדפסה ביום הקודם.

המצוה הקכ"ח — הצווי שנצטוונו להפריש מעשר שני, והוא אמרו תעלה: "עשר תעשר את כל תבואת ורעף היצא השדה שנה שנה" (דברים יד, כב), ולשון ספרי (פרשת ראה): "שנה שנה — מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה (אין לעשר יבול שנה אחת על ידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אין לי אלא מעשר שני שבו

מתוך מהדורת חזק

הבית, פלומר: לפנים מחומת ירושלים והוא אגמם שם: מאימתי חיבין עליו? משנייאה פני הבית (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזכרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אמרו: תעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך" (שם); והאוכלו — לוקה, וזאתו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזכרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (שם); והאוכל חייב מלקות וזאתו תנאי שקדם במעשר דגן. ושמה תתמה על שמנינו מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר, שלש מצות; דע שאם אכל שלשתן כאחד — לוקה על כל-אחת ואחת: לפי שלא זה שבפסוק זה אינו לאו שבכללות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק. ובפרוש אמרו בגמרא פרות (ד:): "אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — חייב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבכללות? קרא תיבא כתיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד שלוקה). מפדי (הנח), כתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וכו'" (שם יד, כג) ולמה לי למהדר למכתבינהו לכלהו (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). ובגמרא מכות אמרו: "מפדי, כתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", לכתוב רתמנא: לא-תוכל לאכל אותם בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר ומפרש) לכלהו למה לי? שמע מינה לחדדי (ליחד) לאו לכל-חד וחד". הרי נתבאר שכל-מה שהזכיר עליו בפסוק זה, כל-ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזר להשלים שאר הלאוין שכלל אותם הפסוק.

~ יום חמישי כ"א אלול ~

מצות עשה קימ.

המצוה הקי"ט — הצווי שנוצטוינו שיהא נטע רבעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) פלו קדש, והוא אמרו: "יהיה כל-פריו קדש הלולים לה" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לפניהם בו כלום. וישון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את-קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הפתוב כל-הקדשים ונתנם לפהו ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בפרק אחרון ממסכת מעשר שני.

איזה דבר — יאכל פנגדו, כמו שנתבאר במקומו. והזכיר את-המת לחזוק כאלו יאמר: אף-על-פי שהיא מצוה — לא יוציא עליו מעות מעשר שני. ונראה לי שפיון שצוה תעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר: "ונתתה הכסף וגו'" (שם יד, כו) — הרי המוציא אותו בזולת המזון, כאלו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך (ולכן הזכיר צרכי המת).

~ יום שלישי י"ט אלול ~

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה ונתמשים — האזהרה שהזכרנו מלאכול מעשר שני בטמאה אפלו בירושלים, עד שיפדה. לפי שהכלל אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפלו בירושלים, כמו שנתבאר במכות (ט:). והאזהרה על זה הוא אמרו: "ולא-בערתי ממנו בטמא" (דברים כו, יד), וזאת בקבלה (מכות, שם): בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מכות נתבאר עוד, שהמעשר והבפורים אסור לבער (לאכול) מהם בטמאה, והאוכלם בטמאת עצמן — לוקה, ובתנאי שיאכל מעשר זה בטמאה בירושלים בלי פדיון ואז לוקה, כמו שזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (שם).

המצוה הקנ"א — האזהרה שהזכרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אמרו תעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם), וישון המשנה (בכורים פרק ב משנה ב), שהמעשר והבפורים טעונין הקבאת מקום (לירושלים) וטעונין ודיי ואסורין לאונן. וכן כל-אונן אסור לאכל בקדשים מפסוק זה. וישון התורה גם כן: "ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ויקרא י, יט). וכבר נתבאר דיני האנינות בפרק ח' מפסחים (צא): ופרק ב' מזבחים (טו), והאוכל קדשים או מעשר שני באנינות — לוקה.

~ יום רביעי כ' אלול ~

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזכרנו מלאכול מעשר שני של דגן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אמרו תעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" (דברים יב, יז). והאוכל מעשר שני בלי פדיון — לוקה; וזוהי התנאי שנתבאר בסוף מכות (ט:), והוא: שיאכלנו בחוץ (לירושלים) אחר שראה פני

מתוך מהדורת חזק

"מקרא בכורים". וכבר נתבאר דיניו במסכת בכורים ובפרק ז' מסוטה" (לב): ואינה חובה לנשים.

המצוה הקמ"ט — האזהרה שהזהיר הכהן מלאכול את הבכורים בחוץ (מירושלים) והוא אמרו: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך". בא בקבלה (מכות ז'): "ותרומת ידך" — אלו הבכורים. לפי שלא הניח — בפסוק זה דבר הטעון הבאת מקום (לירושלים) שלא הזכירו בפרוש, ואמר בכללם "ותרומת ידך" — הרי אלו הבכורים בלי ספק, שבאר בהם שהם טעונים הבאת מקום, והיאף וזהיר על אכילתה בשעריך! ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שהוא עובר בלא-תעשה". וכבר נתבאר בסוף מכות (ט). שאינו חייב עליהם אלא קדם שנייחם בעזרה; אבל משנייחם בעזרה — הרי הוא פטור עליהם, אף-על-פי שלא קרא. וגם בבכורים אותו התנאי שבמעשר שני, כלומר שאין כל-מי שאכלם בחוץ חייב עליהם, עד שיקרא פני הבית; ואם אכל מהם מי שיאכל אחר שראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — חייב מלקות בלבד אם הוא כהן; אבל הישראלי — הרי הוא מחייב מיתה בידי שמים, אם אכל בכורים, אפלו אחר קריאה. ובפרוש אמרו (בכורים פרק ב משנה א): התרומה והבכורים חייבין עליהן חמש ומיתה ואסורין לזרים. אם אכלם בידון — חייב מיתה בידי שמים ובשגגה מוסיף חמש פדין התרומה. לפי שפיון שקראם יתעלה תרומת ידך, חלו עליהם כל-דיני התרומה. וראוי לה להבין כאן היטב כדי שלא ישתבשו לה הענינים והוא: שהכהן אם יאכל הבכורים משראו פני הבית קדם הנחה בעזרה — לוקה, ואזהרתיה מ"לא תוכל לאכל בשעריך וגו' ותרומת ידך", כמו שנתבאר בגמרא מכות, כמו ישראלי במעשר שני שלוקה על אכילתו חוץ למקום אף-על-פי שהוא שלו; אבל הישראלי שאכל בכורים אחר שראו פני הבית בכל-מקום שאיכלם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חייב מיתה בידי שמים, ואזהרתיה מן "וכל-זר לא-יאכל קדש" (שם י), כמו שבארנו במצוה קל"ג ממצוות אלו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מכות.

~ יום שישי כ"ב אלו ~

מצות עשה קלא.

קבה.

המצוה הקל"א — הצווי שצטוינו להתודות לפניו יתעלה, שהפרשנו את חובת המעשרות והתרומות ולהתנקות מהם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גם בדבור, כדרך שהתקינו מלהתזיק בהן בפעל, וזהו הנקרא: "ודוי מעשר". והצווי בזה הוא אמרו יתעלה: "ואמרת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש מן-בית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולא למנה וגו'" (דברים כו, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואפן הבעור וענינו בפרק אחרון ממעשר שני.

המצוה הקכ"ה — הצווי שצטוינו להפריש את הבכורים (ראשוני פרות ארץ-ישראל משבעת המינים) ולהביאם למקדש, והוא אמרו יתעלה: "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך" (שמות כג, יט). ופשוט, שמצוה זו אינה נזהגת אלא בפני הבית, ואינם באים אלא מפרות ארץ ישראל וסוריא ועבר הירדן — ומשבעת המינים בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בכורים. ושם (פרק ג משנה יב) נתבאר שהם, כלומר: הבכורים, נכסי כהן (שייכים לכהן).

~ שבת קודש כ"ג אלו ~

מצות עשה קלב.

מצות לא תעשה קמט (קמח*).

המצוה הקל"ב — הצווי שצטוינו לספר חסדיו יתעלה אתנו, ואיך הצילנו מאז ראשית מצבו של יעקב אבינו ומשעבוד המצרים וענונים לנו, ולהודות לה' על כל-זה, ולבקש ממנו שיתמיד הברכה — (כל זאת אנו אומרים) בזמן שאנו מביאים את-הבכורים. והוא אמרו יתעלה: "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה) ושאר כל-אותה הפרשה. ומצוה זו נקראת

ידועה דעתי מפורטת מאז, שעל כל אחד ואחד מבחורים ואברכים במדינה זו להקדיש איזה שנים לכל-הפחות ללמוד תורתנו הקדושה מבלי לימודי חול להבדיל

ממכתב י"ז אלו, תשי"ט

נביאים

יחזקאל פרק כ"א

ח וַיֹּמַד אֶת־אֱלֹם הַשָּׁעַר מֵהַבַּיִת קִנָּה אַחַד: ט וַיֹּמַד אֶת־אֱלֹם הַשָּׁעַר שְׂמֹנֶה אַמּוֹת (ואילו) וַאִלְיֹו שְׁתַּיִם אַמּוֹת וַאֲלֹם הַשָּׁעַר מֵהַבַּיִת: י וְתֵאֵי הַשָּׁעַר דְּרֹךְ הַקְּדִים שְׁלֹשָׁה מִפְּהַ וְשְׁלֹשָׁה מִפְּהַ מִדָּה אַחַת לְשְׁלֹשָׁתָם וּמִדָּה אַחַת לְאֱלֹם מִפְּהַ וּמִפְּו: יא וַיֹּמַד אֶת־רֹחַב פֶּתַח־הַשָּׁעַר עֶשְׂרֵה אַמּוֹת אַרְבֵּי הַשָּׁעַר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת:

רש"י

ג' לדרום וג' לצפון סמוכין לכותל עזרת נשים ופניהם להר הבית ומדת חללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי' למעלה: ומדה אחת לאילים. העשויון לספי האולם מבפנים: מפת. ומפה. מימין ומשמאל מדתן שתיים אמות: (יא) רחב פתח השער. רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל הפתחים רחבן י' אמות: אורך השער. הוא חלל אולם השער מן הצפון לדרום: שלש עשרה אמות. י' כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תתמה שאצל הפתח קורהו רוחב ואצל חלל האולם קורהו אורך שהפתח גובהו הוא ארכו והרחב מסף אל סף והאולם לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הצפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י"ג קורא את המדה היתירה אורך והרי עדות לדבר במשכנא (דמלכים א') והאולם על פני היכל הבית כ' אמה ארכו על פני רוחב הבית נמצא מן הצפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאולם קרוי אורך לפי שההיכל מדתו מן המזרח למערב יתירה על מצפון לדרום ובאולם חילוף למדת שהמידה היתירה קרוי אורך:

(ח) וימד את אולם השער מהבית. לפנים מן השער: קנה אחד. עובי חומות הימין והשמאל שהאולם נכון עליהם: (ט) וימד את אולם השער שמונה אמות. משך בליטתו לתוך עזרת נשים: ואילו. אשישלטיני"ץ כל אילים האמורים בענין הם כמין אילנות עגולין עשוין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכן ת"י (ישעיה ו) וינועו אמות הסיפי' אילנות ספיא וקרוין אילים על שם עגולין כאלה וכאלון: ואילו שתיים אמות. עובי עגולין ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל נמצא בליטת האולם ואילים שלו י' אמות לתוך העזרה לפנים מן השער: ואולם השער מהבית. לפי שאולמי שער עזרת ישראל היו בולטים ומשוכים לצד החוץ כמו שמפורש בענין פי' באולמי שערי עזרת נשים שהם היו משוכין לצד פנים ושערי עזרת נשים מכוונים כנגד שערי עזרת ישראל נמצא אולם כנגד אולם ודבר נוי הוא זה: (י) ותאי השער. הזה אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עזרת נשים ג' היו מפה וג' היו מפה

מצודת ציון

(ט) ואילו. כן יקראו המזוזות על כי היו עגולים כאילן אלה: (י) מפה. מכאן וכן עד פה תבוא (איוב לח):

מצודת דוד

(ח) מהבית. ר"ל העומד בפנים בחלל העזרה: קנה אחד. על עובי החומה יאמר: (ט) וימד וגו'. משך בליטתו לפנים: ואילים. המזוזות שעמדו בראשי הכתלים נמשך בליטתן לפנים

שתי אמות הרי בין הכל עשר אמות (אבל רוחב המזוזות היה קנה אחד לכסות עובי הכותל, ועם כי היו עגולים כלפי שקראום אילו מ"מ לא היו במרחק שוה): ואולם השער מהבית. לפי שאולם הוא בית שער ודרכו להיות מחוץ לשער וכמו שהיו אולמי חצר הפנימי לכן אמר הנה האולם הזה היה מבפנים לא כדרך האולמות ונעשה כן למען יהיה האולם הזה מול אולם חצר הפנימי וזהו דבר נוי ופאר (וכתלי האולם היו משוכין מחלל השער אמה וחצי מזה ומזה כמפורש בענין): (י) ותאי השער. מספר תאי השער העומדים בפאת המזרח היו שלשה מהשער מזה ושלשה מזה: לשלשתם. לשלוש התאים שמוזה ומזה: לאילים. למזוזות התאים שעמדו בפתחיהם מזה ומזה: (יא) את רוחב. הוא רוחב חלל פתח השער ממזווה למזווה: אורך השער. הוא החלל שבין כותלי אולם השער (ואין לתמוה על שקורא לחלל הפתח בלשון רוחב ולחלל האולם קורא בלשון אורך כי כלפי שקורא בענין לגובה השער בל' אורך ראוי א"כ לקרוא מהסף להסף בלשון רוחב אבל האולם הלא משך הבליטה לפנים היה עשרה אמות ובין הכתלים היו י"ג אמות והיתירה במדה ראוי לקרות בל' אורך) שלש עשרה אמות. עשר מול חלל השער ואמה ומחצה משוכה לכל צד מחלל השער ולהלן:

כתובים

דברי הימים ב פרק א א-

א ויתחזק שלמה בן־דָוִד על־מַלְכוּתוֹ ויהוה אֱלֹהָיו עִמּוֹ ויגְדִלְהוּ לְמַעַלָּה: ב ויאמר שלמה לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמְּאֹת וְלַשְׁפָּטִים וְלְכָל נְשִׂיא לְכָל־יִשְׂרָאֵל רֵאשֵׁי הָאֲבוֹת: ג וילכו שלמה וְכָל־הַקְּהָל עִמּוֹ לְבָמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי־שָׁם הָיָה אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֲבַד־יְהוָה בְּמִדְבָּר: ד אָבֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הֵעֵלָה דָוִד מִקְרִית יַעֲרִים בְּחֶכְיִן לוֹ דָוִד כִּי נָטָה־לוֹ אֹהֶל בִּירוּשָׁלַם: ה וּמִזִּבְחַ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּצִלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹזֵר שֵׁם לִפְנֵי מוֹשֶׁה יְהוָה וַיִּדְרָשׁוּהוּ שְׁלֹמֹה וְהַקְּהָל: ו ויעל שלמה שָׁם עַל־מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר לְאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עֲלָיו עֹלוֹת אֵלֶּיךָ: ז בַּלַּיְלָה הַהוּא נִרְאָה אֱלֹהִים לְשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאֵל מָה אֲתוֹן־לְךָ: ח וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לְאֱלֹהִים אֲתוֹה עֲשִׂיתָ עִמָּדִיד אֲבִי חֶסֶד גְּדוֹל וְהַמְלִכְתָּנִי תַחְתּוּיוֹ: ט עֲתָה יְהוָה אֱלֹהִים יֵאֱמָן דְּבַרְךָ עִם דָּוִד אָבִי כִּי אֲתוֹה הַמְלִכְתָּנִי עַל־עַם רַב כַּעֲפַר הָאָרֶץ: י עֲתָה חֲכָמָה וּמַדְעַל תִּתְּנֵי לִי וְאַצְאֶה לִפְנֵי הָעַם־הַזֶּה וְאֶבְאֶה כִּי־מִי יִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַזֶּה הַגְּדוֹל: (ס)

רש"י

בשמואל (א' ח') ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו והואיל ועלי לשאול מה שבלבי אשאל מה שאני צריך וזה שתתן לי חכמה: (י) ואצאה לפני העם הזה ואבואה. וגם למלך צריך שיהא לב חכם לידע לשפוט העם ואני נער ורך אפי' אלף אנשים חכמים היה קשה להם לשפוט עם גדול כזה אי אפשר בלא עסקים רבים שבאים לדון ואין לו מתון לעיין בדינם שעוד זה קובל ואינו מפסיק דבריו והנה בא אחר וצועק ומי יוכל לפסוק אלף דינין ביום אחד אם לא חכם ונבון אשר רוח אלהים בו וזה אני שואל שתתן לי חכמה ומדע לשפוט עם זה הגדול כי זה אני צריך שתתן לי:

(א) ויתחזק שלמה וגו'. מפני שה' אלהיו עמו: (ב) ויאמר שלמה לכול ישראל. ומי הם אותם כל ישראל הם שרי האלפים כדכתיב (לעיל כח) ויקהל דוד את כל שרי ישראל ומה אמר להם שיבאו עמו לבמה אשר בגבעון: (ג) וילכו שלמה וכל הקהל עמו וגו'. וכן דרך הפסוקים לקצר ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אמר לו להקיא ויקא וכן (לעיל כ"א) אמר ה' למלאך וישב חרבו אל נדנה: (ז) שאל מה אתן לך. בחר ושאל כל מה שתרצה ואני אתן לך: (ט) עתה ה' אלהים יאמן. פראבריט"ש בלע"ז: כי אתה המלכתני. כלומר כיון שהמלכתני על עם רב כזה, צריך אני שיהא בי חכמה וכח לצאת לפניהם וללחום מלחמותיהם כענין שנאמר

מצודת ציון

(ט) יאמן. מל' אמנה וקיום:

מצודת דוד

(א) ויתחזק שלמה וגו'. וה' וגו'. ר"ל על כי היה ה' עמו לכן התחזק: (ב) ויאמר שלמה וכו'. אמר להם ללכת עמו אל הבמה אשר בגבעון, קיצר בדבר המובן: לכול ישראל. וחזר ופירש שאמר להשרים שבהם: ראשי האבות. שהם ראשי האבות: (ד) בהכין. במה שהכין לו מקום: כי נטה. הטה ופרש: (ח) וידרשהו. ר"ל הקריב עליו קרבנות: (י) ויעל עליו. לפי שהפסיק בדברים אמר שוב ויעל וכן דרך המקרא: (ח) והמלכתני. במה שהמלכת אותי מבין שאר בניו, הראית לדעת שלא חטא אבי בבט שבע אמי ולחסד גדול יחשב: (ט) יאמן. יקום דברך מה שדברת עם דוד אבי להיות המלוכה נכון בידי: על עם רב. וא"כ עסקיהם מרובים: (י) עתה. הואיל וכן שאלתי היא לתת לי חכמה לדעת לצאת ולבוא לפני העם הזה: כי מי ישפוט. א"א לשפוט עם כאלה מחכמת לבבו מבלי עזר מן השמים:

משניות מסכת תענית

ו שלש תעניות הראשונות – אנשי משמר מתעניין ולא משלימין; ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל. שלש שניות אנשי משמר מתעניין ומשלימין, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין. שבע אחרונות אלו ואלו מתעניין ומשלימין; דברי רבי יהושע. וחכמים אומרים: שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתעניין כלל. שלש שניות אנשי משמר מתעניין ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל. שבע אחרונות אנשי משמר מתעניין ומשלימין, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין.

ז אנשי משמר מתרים לשתות יין בלילות, אבל לא בימים; ואנשי בית אב – לא ביום ולא בלילה. אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס, ובחמישי מתרין מפני כבוד השבת.

פירוש ברטנורא

ו אנשי משמר. כ"ד משמרות כהונה היו, כל משמר עובד בשבת שלו: אנשי בית אב. המשמר מתחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד יומו: מתעניין ולא משלימין. שתעניות הראשונות אינן חמורין כ"ב, ולפיכך אין משלימין שאם תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עובדין אותו היום יבואו אלו לסייען והא בהן כח לעבוד:

ז אנשי משמר מותרים לשתות יין. לאו גבי תענית קאי, אלא איירי דאיירי בכני משמר מויתר לה הכא: בלילות. שאין לחוש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב בלילה ויצטרכו אלו לבא לסייעם: לא ביום ולא בלילה. לפי שהיו צריכין להעלות כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח: אנשי מעמד. הם ישראלים הקבועים בירושלים ועומדים על קרבן אוחיהם ומתפללין שיהא מקובל ברוצן. ועומדים שם בשעת העבודה שלוחים מכל ישראל, דהוא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גבו והכתוב אומר (במדבר כ"ח) תשמרו להקריב לי במועד, לישראל מצוה שיעמדו על הכהנים בשעת עבודה: אסורים לספר ולכבס. משכנכו למשמרתם, כל אותה שבת, כדי שיספרו קודם לכן ולא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולים: ובחמישי. שבתוך משמרתן: מותרים שדרך [רוב] בני אדם לספר בחמישי ואין ממתנין לספר בע"ש מפני הטורח:

משניות מבוארות – קהתי

דברי רבי יהושע. וחכמים אומרים: שלש תעניות הראשונות אלו ואלו לא היו מתעניין כלל – אפילו אנשי משמר לא היו מתעניין כלל. שלש שניות – התעניות השניות, אנשי משמר מתעניין ולא משלימין – את התענית, ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל – מפני טורח העבודה; שבע אחרונות – התעניות האחרונות, אנשי משמר מתעניין ומשלימין, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין – הואיל ואנשי בית אב צריכים לעבוד במקדש הקלו בהם אפילו בשבע התעניות האחרונות. וכן פוסק הרמב"ם (הל' תענית ג, ב-ג; ו).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

אגב המשנה הקודמת על ההבדל שהיה בין אנשי משמר ואנשי בית אב בתעניות, נשנית גם משנה זו על ההבדל שהיה ביניהם בכל ימות השנה.

אנשי משמר מתרים לשתות יין בלילות – שהעבודה בלילות אינה מרובה, ואין אנשי בית אב צריכים לסיועם של אנשי משמר, אבל לא בימים – שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויצטרכו אנשי משמר לסייע להם, ואם יהיו שותי יין, אסור להם לעבוד במקדש. ואנשי בית אב, לא ביום ולא בלילה – אינם מותרים לשתות יין לא ביום ולא בלילה, שאף בלילה עוסקים הם בעבודה (גמרא), ומפרש רש"י: לפי שהיו מעלים כל הלילה אברים ופדרים שפקעו מעל המזבח, או אם לא גמרו ביום גומרים בלילה. אנשי משמר ואנשי מעמד – ישראלים שהיו שליחי כל ישראל לעמוד במקדש בשעת הקרבת קרבנות ציבור; ואף ישראלים נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לכל שבוע (כמפורש להלן ד, ב-ג; ועיין באורנו לביכורים ג, ב), אסורין – בשבוע של משמרתם, מלספר – שערויתיהם, ומלכבס – בגדיהם; ומבואר הטעם בגמרא, כדי שיספרו ויכבסו קודם שנכנסים למשמרתם, ולא יכנסו כשהם מנוולים. ובחמישי – בשבת של משמרתם, מתרין – לספר ולכבס, מפני

~ יום ראשון ~

ב א ו ר מ ש נ ה ו

כבר הזכרנו במקומות אחרים, שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד במקדש משמר אחד. כל משמר נחלק לששה בתי אבות לפי ששת ימות השבוע, ובכל יום היה עובד בית-אב אחד, ובשבת היה עובד כל המשמר ביחד (עין גמרא מנחות קז, ב). ויש כותבים, שהמשמר נחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימי השבוע, וכל בית אב היה עובד ביומו (רש"י על משנתנו: ברטנורא; ועיין "תפארת ישראל") – מכל מקום משנתנו באה ללמד שלגבי אנשי משמר ואנשי בית אב הקילו חכמים בענין התעניות הראשונות, הואיל והם היו עוסקים בעבודת המקדש.

שלש תעניות הראשונות – שגזרו חכמים על הציבור, כמו ששינו לעיל (א, ה), אנשי משמר – של אותו שבוע (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), מתעניין – בתעניות אלו, ולא משלימין – את התענית עד הערב, שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב של אותו יום, ויצטרכו אנשי המשמר לבוא לסייע להם, ואם יתענו כל היום לא יא להם כוח לעבוד (רש"י על פי הגמרא; המאירי; ברטנורא); ואנשי בית אב – הכהנים שעבדו ביום התענית במקדש, לא היו מתעניין כלל – מפני טורח העבודה (המאירי). ויש מבארים: אנשי בית אב – שמקריבין קרבן היום, לא היו מתעניין כלל – הואיל ועוסקים בקרבן. ברם, אנשי משמר מתעניין – הואיל ואין הם בעצמם עוסקים בקרבנות, ולא משלימין – שכיון שמשמר שלהם עוסק בקרבן היום, יום טוב הוא להם, הלכך אין משלימים את התענית (רבנו גרשום). שלש שניות – שלש התעניות השניות שגזרו חכמים על הציבור, כמו ששינו (לעיל א, ו), שהן חמורות יותר מהראשונות, אנשי משמר מתעניין ומשלימין – כשאר העם, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין – את התענית עד הערב. שבע אחרונות – שבע התעניות האחרונות, שהן חמורות ביותר, אלו ואלו מתעניין ומשלימין – בין אנשי משמר בין אנשי בית אב מתעניין כל היום כשאר כל העם;

ח כל הכתוב במגילת תענית "דלא למספד", לפניו – אסור, לאחריו – מתר; רבי יוסי אומר: לפניו ולאחריו אסור. "דלא להתענא ביהו", לפניו ולאחריו – מתר; רבי יוסי אומר: לפניו – אסור, לאחריו – מתר.
 ט אין גזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי, שלא להפקיע השערים; אלא שלש תעניות הראשונות – שני וחמישי ושני, ושלש שניות – חמישי ושני וחמישי. רבי יוסי אומר: כשם שאין הראשונות בחמישי, כך לא שניות ולא אחרונות.
 י אין גזרין תענית על הצבור בראש חודש, בחגכה ובפורים. ואם התחילו – אין מפסיקין; דברי רבן גמליאל. אמר רבי מאיר: אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין, מודה היה שאין משלימין. וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת.

פירוש ברטנורא

ח כל הכתוב במגילת תענית. ימים שנעשו בהם נסים לישראל בבית שני וקבעו ימים טובים. אית יומא דלא להתענא בהון בלכד. ואית יומי דחמירי טפי דלא למספד בהון. ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד. לפניו אסור בהספד, דלמא אתי למעבד הכי ביו"ט גופיה: לאחריו מותר. דכיון דעבר יו"ט לא חיישינן, ואנן קי"ל דבמלה מגילת תענית, וכל אותן הימים הכתובים שם דלא להתענא ודלא למספד, כולן מותרין בהספד ותענית, חוץ מתנוכה ופורים שאסורין בהספד ותענית. וימים שלפניהם ואחריהם מותר:
 ט שלא להפקיע את השערים. כשרואין בעלי הנוותן שקונן למוצאי חמישי שתי סעודות גדולות, אחת לליל התענית ואחת לשבת, יהיו סבורין שבא רעב לעולם ומיקרין ומפקיעין השער. אבל משתחילו להתענות בשני, ויודעים שאינו אלא מפני התענית, פ"א שלא יאמרו אם לא שראו ב"ד שהרעב בא, לא היו דוחקים לגזור תענית עתה סמוך לשבת, ומפני כן יקרו ויפקיעו השער:
 י ואם התחילו. שגזרו התעניות קודם לכן והתחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופגע בהן אחד מאלו הימים אין מפסיקין; מודה הוא שאין משלימין. להתענות בהן כל היום, אלא אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה: וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת. כגון בזמן שהיו ב"ד קובעים ע"פ

משניות מבוארות – קהתי

"מפני שאומר דלת העם, לולא הצורך הגדול למטר לא היו מתענים קודם השבת" (וענין "תוספות יום טוב"). ויש מבארים הטעם, שבני הכפרים מספקים מים ומזון לאחיהם שבכרכים, וכשהם באים בחמישי, כיון שלא ידעו שקיבלו עליהם תענית, אין מביאים מזון אלא לצורך השבת, וכשלוקחים הכל לצורך ליל חמישי, לפי שהתענו בו, מתייקר המזון לצורך השבת. אבל כשגזרין בשני, כשבאים בשני לעיר, שומעים הם שגזרו תענית, וכשבאים בחמישי מביאים מזון כדי הצורך לליל התענית ולשבת (ובנו גרסום): אלא שלש תעניות הראשונות – גזרין בית דין על הציבור (כמפורש לעיל א, ה), שני וחמישי ושני – היינו שגזרין בתחילה בשני בשבוע, כמו שבארנו כבר הטעם לעיל, ושלש שניות – שלש התעניות השניות (כמפורש לעיל א, ו), חמישי ושני וחמישי – שהואיל והתעניות הללו הן המשך לתעניות הראשונות, אין חוששים להפקעת שערים, ומותר להתחיל בהן בחמישי בשבוע. רבי יוסי אומר: כשם שאין הראשונות בחמישי – כשם שהתעניות הראשונות אינן מתחילות בחמישי בשבוע אלא בשני בשבוע, כך לא שניות – לא שלש התעניות השניות, ולא אחרונות – ולא שבע התעניות האחרונות, אינן מתחילות ביום חמישי אלא ביום שני בשבוע.

~ יום שלישי ~

באור משנה י

אין גזרין תענית על הצבור בראש חודש, בחגכה ובפורים – והוא הדין בחולו של מועד, וכל שכן ביום טוב ובשבת (המאיד). ואם התחילו – כבר להתענות בתעניות שגזרו בית-דין על הציבור, ותענית אחת חלה בראש חודש או בחנוכה או בפורים, אין מפסיקין – את התעניות, ומתענים אפילו בימים אלו; דברי רבן גמליאל. אמר רבי מאיר: אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין, מודה היה שאין משלימין – את התענית בימים אלה עד הערב, אלא אוכלים סמוך לשקיעת החמה. וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת – כגון בזמן שקידשו את החדש על פי ראיית הלכנה (שכן לפי הלוח שבידינו לעולם לא יחול תשעה באב להיות בערב שבת), אין משלימים את הצום עד הערב, מפני כבוד השבת, שלא ייכנסו

קבוד השבת – שכן דרך רוב בני אדם להסתפר ולכבס בגדיהם ביום חמישי ולא בערב שבת מפני טורח צרכי שבת, הלכך התירו לאנשי משמר ולאנשי מעמד לספר ולכבס אפילו ביום חמישי.

~ יום שני ~

באור משנה ח

"מגילת תענית" היינו ספר הכולל כל הימים שנעשו בהם נסים לישראל בימי הבית השני, ותיקנו חכמים שאסור להתענות בהם. ויש ימים שכתוב בהם "דלא למספד", היינו שאסור חכמים לספור ולהתאבל בהם. משנתנו באה ללמד, מהו ההבדל בין הימים שנאמר בהם שלא להתענות ובין הימים שנאמר בהם שלא לספור.
 כל הכתוב במגילת תענית "דלא למספד" – כל אותם הימים שכתוב בהם במגילת תענית שלא לספור, לפניו, אסור – גם ביום שלפניו אסור לספור, שמא יספור ביום טוב עצמו, לאחריו, מתר – אבל ביום שלאחריו מותר לספור, שהואיל ועבר יום טוב אין חוששים שמא ינהג כך ביום טוב. רבי יוסי אומר: לפניו ולאחריו אסור – בין ביום שלפניו בין ביום שלאחריו אסור לספור. "דלא להתענא ביהו", – ימים שכתוב בהם "דלא להתענא בהון", שאסרו חכמים להתענות בהם, לפניו ולאחריו, מתר – ביום שלפניו וביום שלאחריו מותר להתענות. רבי יוסי אומר: לפניו, אסור – ביום שלפניו אסור להתענות, לאחריו, מתר – ביום שלאחריו מותר להתענות, והלכה היא שבטלה מגילת תענית, וכל אותם הימים שכתוב בהם "דלא להתענא ודלא למספד" כולם מותרים בהספד ובתענית, חוץ מחנוכה ופורים שאסורים בהספד ובתענית, וימים שלפניהם ושלאחריהם מותרים (גמרא ראש השנה יט, ב; רמב"ם; ברטנורא).

באור משנה ט

אין גזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי – ביום חמישי בשבוע, שלא להפקיע השערים – שלא יתייקרו על ידי כך מחירי המזונות. יש מפרשים, שכשרואים בעלי חנויות שקונים סעודות גדולות, לליל התענית ולשבת, סבורים הם שרעב בא לעולם ומייקרים את השער. אבל משתחילו להתענות ביום שני יודעים שאינו אלא מפני התענית (רשי; תוספות). והרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו:

פ ר ק ש ל י ש י

א סדר תעניות אלו האמור – ברביעה ראשונה. אבל צמחים ששנו – מתריעין עליהם מיד. וכן שפסקו גשמים בין גשם לגשם ארבעים יום – מתריעין עליהם מיד, מפני שהיא מכת בצרת.

ב ירדו לצמחין, אבל לא ירדו לאילן, לאילן ולא לצמחים, לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות – מתריעין עליהן מיד.

ג וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים, ככתוב (עמוס ה, ז): "והמטרתי על-עיר אחת ועל-עיר אחת לא אמטיר, חלקה אחת תמטר" וגו', אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות.

ד וכן עיר שיש בה דבר או מפלת – אותה העיר מתענה ומתרעת; וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות. רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות. איזהו דבר? עיר המוציאה חמש מאות רגלי, ויצאו ממנה שלשה

פירוש ברטנורא

הראיה, אוכל בערב סמוך לשקיעת החמה, מפני כבוד השבת שלא יכנס לשבת כשהוא רעב. ואין הלכה כר' מאיר אלא מתענין ומשלימין. וכן ט' באב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים:

א סדר תעניות האלו. האמורין בפרקין דלעיל, אינו אלא ברביעה ראשונה, אם עברו שלשה זמנים של רביעה של יורה, שהם ג' במרחשון וז' ולא ירדו גשמים, או היו מתענין יודים, ואח"כ מתענין הצבור ו"ג תעניות על הסדר שאמר: **אבל**. ירדו גשמים בעתן וצמחו הורעים ונשתנו, כמו תחת חמה יצא חוח תחת שעורה באשה, או שינוי אחר: **מתריעין עליהם מיד.** בתעניות ראשונות. שכל חומר האמור בתעניות האחרונות נוהגין מיד בראשונות: **בין גשם לגשם.** בין רביעה ראשונה לשנה: **מכת בצורת.** סימן בצורת הוא:

ב ירדו לצמחים ולא לאילן. כגון שירדו בנחת, שזה יפה לצמחים ולעשבים ואינו מועיל לאילנות: **לאילן ולא לצמחים.** שירדו בכח: **לבורות שיחין ומערות.** שמכניסין בהן מים לשתות:

ג וכל סביבותיה מתענות. שאותה העיר שלא ירדו בה גשמים תלך לקנות תבואה בעיר שירדו בה ויהיה רעב: **ד מפולת.** שהמוותיה הבריאות נפלות. אבל רעועות אין זו מפולת:

משניות מבוארות – קהתי

מספיקים כדי למלא הבורות שכונסים בהם מים לשתיה, **מתריעין עליהן מיד** – מתענים ומתריעים בשופרות מיד, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים – ובסביבותיה ירדו גשמים, מה שמוכיח שדבר זה בא בגזירתו של הקב"ה ולא במנהגו של עולם (הר"ו). **ככתוב:** "והמטרתי על-עיר אחת ועל-עיר אחת לא אמטיר, חלקה אחת תמטר וחלקה אשר לא תמטר עליה תיבש", **אותה העיר מתענה ומתרעת** – בשופרות מיד, **וכל סביבותיה מתענות** – כדי להשתתף בצרת העיר השכנה (חמא"י), ויש מפרשים, מפני שאותה העיר תלך לקנות תבואה בערים הסמוכות ויהיה רעב על ידי כך (רש"י; ברטנורא), **ולא מתריעות** – אבל אינן תוקעות בשופרות. **רבי עקיבא אומר:** **מתריעות** – מתפללות ותוקעות בשופרות, כדי לעורר רחמי ה', **ולא מתענות** – כמו שנוהגים בראש השנה, שתוקעים בשופר ואין מתענים.

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

וכן עיר שיש בה דבר או מפלת – שבתיה נופלים מחמת רעידת אדמה, **אותה העיר מתענה ומתרעת;** **וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות** – כמו ביום הכיפורים שמתענים בו ואין מתריעים (ירושלמי). **רבי עקיבא אומר:** **מתריעות** – בשופר, **ולא מתענות** – כמו בראש השנה. **איזהו דבר?** **עיר המוציאה חמש מאות רגלי** – כלומר שיש בה חמש מאות גברים, חוץ מנשים וקטנים ודקנים, **ויצאו ממנה שלשה ימים בשלשה ימים זה אחר זה** – שכל יום מת אחד, **הרי זה דבר** – ששינוי לעיל שאותה העיר מתענה ומתרעת עליו, **פחות מכאן** – שיצאו ממנה שני ימים בשלשה ימים, או שלשה ימים בשני ימים (ברייטא בגמרא). **אין זה דבר** – אלא מקרה בלבד.

לשבת כשהם רעבים. ואין הלכה כרבי מאיר, אלא אם התחילו להתענות בתעניות שגזרו בית דין על הציבור, מתענים ומשלימים; וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת מתענים ומשלימים (גמרא; ומב"ס הל' תעניות א.ז.).

באור משנה א

פרק זה דן בתעניות שגזורים בית דין על צרות אחרות, מלבד על עצירת גשמים. **סדר תעניות אלו האמור** – בפרק א משניות ד-ו, שבתחילה מתענים יחידים ואחר כך מתענים הציבור עד שלש עשרה תעניות, בשלשה מחזורים ההולכים ומחמירים; וט"ז זה אינו נוהג אלא **ברביעה ראשונה** – שלא התחילו הגשמים לירד בעונתם, היינו בחודש מרחשון; הגשם נקרא "רביעה". מלשון רביעה והפראה, שהגשם רובץ על האדמה ומפריה אותה; **אבל צמחים ששנו** – שירדו אמנם גשמים בעתם וצמחו הורעים, ואחר כך נשתנה מראיהם לרע, **מתריעין עליהם מיד** – בתעניות הראשונות, שמתפללים בהן ותוקעים בשופרות, כמו שנוהגים בשבע התעניות האחרונות של עצירת גשמים. **וכן שפסקו גשמים** – אם ירדו גשמים בעונתם הראשונה, ואחר כך פסקו **בין גשם לגשם ארבעים יום** – שלא ירדה רביעה שנייה אלא כעבור ארבעים יום מהרביעה הראשונה, **מתריעין עליהם מיד** – כל הציבור מתענים מיד ומתפללים ומתריעים בשופרות, **מפני שהיא מכת בצרת** – שסימן של בצורת הוא.

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

ירדו – גשמים, **לצמחין** – כגון שירדו מעט מעט, בנחת, שיפיע הם לצמחים, **אבל לא ירדו לאילן** – שאין הגשמים הללו מועילים לאילן, הואיל ואינם נכנסים בעומק הארץ; **לאילן** – או שירדו גשמים בשטף גדול, שמועילים הם לאילנות, **ולא לצמחים** – אבל אינם מועילים לצמחים; **לזה ולזה** – ירדו גשמים המועילים לצמחים ולאילנות, **אבל לא לבורות לשיחין ולמערות** – שלא היו

מתים בשלשה ימים זה אחר זה – הרי זה דבר; פחות מפאן – אין זה דבר.
ה על אלו מתריעין בכל מקום: על השדפון ועל הירקון, על הארבה ועל החסיל ועל רעה ועל החרב.
מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת.
ו מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם, וגזרו תענית על שגראה כמלא פי תנור שדפון באשקלון. ועוד גזרו
תענית, על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן. רבי יוסי אומר: לא על שאכלו אלא על שגראו.
ז על אלו מתריעין בשבת: על עיר שהקיפוה גזים או נהר, ועל ספינה המטרפת בים. רבי יוסי אומר: לעזרה
ולא לצעקה. שמעון התימני אומר: אף על הדבר. ולא הודו לו חכמים.
ח על כל צרה שלא תבא על הצבור, מתריעין עליה; חוץ מרב גשמים. מעשה שאמרו לו לחוני המעגל:
התפלל שירדו גשמים. אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים, בשביל שלא ימוקו. התפלל, ולא ירדו גשמים.
פירוש ברטנורא

ה בכל מקום. ואפילו הערים הרחוקות ממנה הרבה, כדמפרש טעמא כסיפא מפני שהיא מכה מהלכת: שדפון. רוח שמפסיד את התבואה ומתרוקנת מן
הרוע: ירקון. תבואה שהכסיפו פניה. ויש מפרשים ירקון חולי שהופך פני אדם כמראה ירק השדה; ועל חיה רעה. שגראות ביום בישוב: ועל החרב. היילת
העוברות ממקום למקום, ואע"פ שאינם באים להלחם עם אותה העיר:
ו לעריהן. לארץ ישראל: כמלוא פי תנור. שלקחה בשדפון כל כך תבואה שהיה ראוי לעשות ממנה פת למלאות [פי] התנור: באשקלון. בארץ פלשתים:
ועל שאכלו זאבים. והיא חיה רעה ומכה מהלכת היא: על שגראה. באו בעיר:
ז המטרפת. מתחבבת ומשתברת, כמו ביצה המרופה בקערה: לעזרה. לקבץ את העם שיבואו לעזור ולהושיע. והלכה שאין תוקעים עליהם בשופר או
בחצוצרות בשבת אא"כ הוצרכו לתקוע לקבץ את העם, אבל מתענים וזוקעים ומתחננים עליהם בשבת: שמעון התימני. מתמנת היה: אף על הדבר.
מתריעין בשבת: ולא הודו לו חכמים. להתריע על הדבר בשבת. אבל בחול מתריעין:
ח חוץ מרוב גשמים. לא שירדו הרבה כל כך שמוקלקלן את התבואה, אלא שכבר ירדו הרבה שאין צריכין להן עוד והן למרות על בני אדם: תנורי
פסחים. של חרס הם ומטלטלין ממקום למקום: שלא ימוקו. בגשמים: ענ עוגה. רשם בקרקע רושם עגול כעין עוגה: גשמי בורות. גשמים בשופע למלאות

משניות מבוארות – קהתי

בשבת להחיש אנשים לעזרה, ולא לצעקה – בתפילה. בגמרא
מבואר (תענית יד, א). שאין כוונת משנתנו שמתריעין בשופרות (כמו
שבארנו במשניות הקודמות), לפי שאסור לתקוע בשבת, אלא הכוונה
היא, בדברי תנא קמא, שמתריעים בתפילה "עננו". ורבי יוסי סובר,
שצווקים לבני אדם שיבואו לעזרה, ואין מרבים בצעקה של תפילה,
כלומר שאין אומרים תחניות בשבת, לפי שאין אנו בטוחים כל כך
שתועיל תפילתנו לצעוק על הצרות הללו בשבת (דש"י; המאירי;
"תפארת ישראל"). כן לענין תענית יש מפרשים, שאף על פי שלשון
"מתריעין" בכל מקום פירושה בתענית, מכל מקום ההתרעה שבמשנתנו
בלא תענית היא, לפי שאסור להתענות בשבת (הר"ן). אבל הרמב"ם
כותב (הל' תעניות א, ו), שמתענין על הדברים הללו בשבת וזוועקין
ומתחננים עליהם בתפילה (ועיין "תוספות יום טוב" שיש משמטים
מדברי הרמב"ם תיבת "מתענין"). ויש שפירשו (כפי שמובא בהמאירי)
שאף לשון "מתריעים" שבמשנתנו משמעו תקיעה בשופר, וסובר תנא
קמא, שיותר לתקוע על דברים אלו אף בשבת, ורבי יוסי לא התיר
בתקיעה אלא לקבץ את העם לעזרה, אבל לא לצעקה בתפילה. (בד"ס.
מסקנת המאירי היא. שפירוש ראשון עיקר). שמעון התימני אומר:
אף על הדבר – מתריעים בשבת, ולא הודו לו חכמים – לא
הסכימו לדעתו. אבל בחול מודים חכמים שמתריעים (ברטנורא). ויש
מפרשים, שלדעת חכמים אין מתריעים על הדבר כל עיקר (דמב"ס;
ועיין "תוספות יום טוב").

~ שבת קודש ~

באור משנה ח

על כל צרה שלא תבא על הצבור – כלומר שתבוא על הציבור,
ונקטה המשנה "שלא תבוא" לשון נקיה, מתריעין עליה – מתענים
ותוקעים בשופר, חוץ מרב גשמים – שירידים גשמים יותר מן
הצורך, אף על פי שבני אדם סובלים מהם, מכל מקום אין מתריעים
עליהם, לפי שהגשמים בכללם הם ברכה וטובה לאדם, ואין מתפללים
על רוב טובה. מעשה שאמרו לו לחוני המעגל: התפלל
שירדו גשמים. אמר להם: צאו והכניסו תנורי פסחים –

באור משנה ה

על אלו – הצרות המפורטות להלן, מתריעין – מתענים ותוקעים
בשופרות, בכל מקום – אפילו במקומות הרחוקים: על השדפון
– התייבשות התבואה על ידי רוח קדים או שרב, ועל הירקון –
מחלת התבואה, שהיא מוריקה-מצהיבה ונכמשת, על הארבה ועל
החסיל – המשחיתים את התבואה והפירות, ועל חיה רעה –
שגראית ביום במקום ישוב וטורפת בני אדם, ועל החרב – גייסות
העוברים ממקום למקום, ואפילו אינם באים להילחם על אותה העיר,
אלא עוברים דרכה לעיר אחרת (גמרא); על כל אחת מאלו – מתריעין
עליה – מתענים ותוקעים בשופרות, מפני שהיא מכה מהלכת
– צרה ההולכת ומתפשטת ממקום למקום, ויש בה סכנה לארץ כולה.

~ יום ששי ~

באור משנה ו

מעשה שירדו זקנים – חכמים – מירושלים לעריהם, וגזרו
תענית על שגראה כמלא פי תנור שדפון – תבואה שדופה
כשיעור הראוי לעשות ממנה פת למלא את פי התנור, באשקלון –
ארץ פלשתים (עיר הסמוכה לגבולה הדרומי של ארץ ישראל). ועוד
גזרו תענית, על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הירדן
– לפי שחיה רעה מכה מהלכת היא, כמו ששנינו במשנה הקודמת.
רבי יוסי אומר: לא על שאכלו – זאבים את שני תינוקות, אלא
על שגראו – הזאבים בעיר, גזרו הזקנים תענית.

באור משנה ז

"אין גזרין תעניות על הציבור לא בשבתות ולא בימים טובים. וכן אין תוקעין
בהן לא בשופר ולא בחצוצרות, ולא זוקעים ומתחננים בהם בתפילה" (דמב"ס הל'
תעניות א, א) – משנתנו באה ללמד, על אילו צרות מתריעים אפילו בשבת.
על אלו מתריעין בשבת: על עיר שהקיפוה גזים – ששמו
עליה מצור, או נהר – שעלה על גדותיו ויש חשש שישטוף את
העיר, ועל ספינה המטרפת בים – המתנדנדת מחמת סערה שקמה
בים והיא עומדת להישרב. רבי יוסי אומר: לעזרה – מתריעים

מה עשה? עג עוגה ועמד בתוכה, ואמר לפניו: רבוננו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמך הגדול, שאיני זו מכאן, עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנזפין. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות. התחילו לירד בזעף. אמר: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה. ירדו בתקנו, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים. באו ואמרו לו: בשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן. אמר להן: צאו וראו אם נמחית אכן הטועים. שלח לו שמעון בן שמחה: אלמלא חוני אתה, גזרני עליך נדוי. אבל מה אעשה לך, שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונה, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר (משלי כג, כה): "ישמח-אביך ואמך ותגל יולדתך".

ט היו מתעניין וירדו להם גשמים קדם הגן החמה – לא ישלימו, לאחר הגן החמה – ישלימו. רבי אליעזר אומר: קדם חצות – לא ישלימו, לאחר חצות – ישלימו. מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קדם חצות. אמר להם רבי טרפון: צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, וכאו בין הערפים וקראו הלל הגדול.

פירוש ברטנורא

בורות: אם נמחית. אם כולה מכוסה כמים: אכן טועים. אכן היתה בירושלים שכל מי שמוצא מציאה היה עומד עליה ומכרו מציאה מצאתי, ובאין בעליה ונותנין סימניה ונותלין אותה. ואותה אכן נקראת אכן טועים. ומצאתי כתוב שהיתה נבונה מאד ולא היה אפשר שתכסה כגשמים אא"כ בא מבל לעולם: לנדות. שמנדין על כבוד הרב: מתחטא. מתגעגע:

ט רבי אליעזר אומר קודם חצות לא ישלימו. והלכה כרבי אליעזר: צאו אכלו ושתו. ולא אמר להן קראו הלל הגדול תחלה, שאין קורין הלל הגדול אלא בכרם מלאה ונפש שבעה:

משניות מבוארות – קהתי

כל כך בטוח בתפילתו שיהא מדבר דרך גזירות (המאירי). אבל מה אעשה לך, שאתה מתחטא לפני המקום – מתפנק לפני הקב"ה, ועושה לך רצונה, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו. ועליך הכתוב אומר: "ישמח-אביך ואמך ותגל יולדתך".

באור משנה ט

היו מתעניין – על הגשמים, וירדו להם גשמים – ביום התענית – קדם הגן החמה, לא ישלימו – את התענית, שעדיין לא חלה עליהם התענית כשירדו הגשמים (רש"י). לאחר הגן החמה – ואם ירדו להם גשמים לאחר הגן החמה, ישלימו – את התענית. רבי אליעזר אומר: קדם חצות – אם ירדו להם גשמים לפני חצות היום, לא ישלימו – ששעת חצות זמן אכילה הוא לרוב בני אדם, וכיון שירדו לפני חצות עדיין לא חלה עליהם התענית (רש"י; המאירי), לאחר חצות – ואם ירדו להם גשמים לאחר חצות היום, ישלימו – את התענית. ובירושלמי מבואר הטעם "הואיל ועבר רובו של יום בקדושה". והלכה כרבי אליעזר (תמב"ס ה"ל תעניות א, טז). מעשה שגזרו תענית בלוד – על הגשמים, וירדו להם גשמים קדם חצות – ביום התענית, אמר להם רבי טרפון – שהיה יושב בלוד: צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב. ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, וכאו בין הערפים – לבית הכנסת, וקראו הלל הגדול – מזמור "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו; והודו לא-להי האלהים כי לעולם חסדו" (תהלים קלז), משום שכתוב בו: "נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו". בגמרא מבואר הטעם, שלא קראו קודם האכילה, לפי שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה ובכרס מלאה.

שהיו עומדים בחצרות, וצולים בהם את קרבנות הפסח; וכיון שהיו של חרס, אמר שיכניסום לבית, בשביל שלא ימוקו – שלא יתמססו בגשמים, שבתוח היה שירדו גשמים סמוך לתפילתו (המאירי). התפלל, ולא ירדו גשמים. מה עשה? עג עוגה ועמד בתוכה – עשה עיגול בקרקע ועמד בתוכו, ואמר לפניו – לפני הקב"ה: רבוננו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמך הגדול, שאיני זו מכאן, עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנזפין – לרדת טפות טפות. אמר – חוני המעגל: לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות – גשמים מרובים שיהא בהם כדי למלא את הבורות. התחילו לירד בזעף – בסער, אמר – חוני המעגל: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה. ירדו בתקנו, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים – שהמקומות הנמוכים נשטפו מרוב הגשמים, ועלו להר הבית שהוא גבוה. באו ואמרו לו: בשם שהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן – שיפסקו הגשמים. אמר להן: צאו וראו אם נמחית אכן הטועים – אכן גבוהה מאד היתה בירושלים, שכל מי שהיה מוצא מציאה היה עומד עליה ומכרו: "מציאה מצאתי", ובאים בעליה ונותנים סימניה ונותלים אותה, ואותה אכן היתה נקראת "אבן הטועים" (שהטועים ומחפשים אבידתם היו באים לאבן זו). ויש גורסים: "אבן הטועין" (שטוענים שם בענין האבידות). ואמר חוני המעגל דרך גזומא, שכל זמן שלא נמחית אבן הטועים לא יתפללו שיפסקו הגשמים; ויש מפרשים על פי הירושלמי, שאמר להם חוני המעגל: כשם שאי אפשר לאבן שתימחה כך אי אפשר להתפלל על רוב הטובה (הר"ן); וכן מובא בגמרא: אמר להם: "כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה. אף על פי כן הביאו לי פר הודאה!" הביאו לו פר הודאה, סמך שתי ידיו עליו, ואמר לפניו: "רבוננו של עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינם יכולים לעמוד לא רוב טובה ולא ברוב פורענות... יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריווח בעולם". מיד נשבה הרוח ונתפורו העבים וזרחה החמה... שלח לו שמעון בן שטח – לחוני המעגל: אלמלא חוני אתה, גזרני עליך נדוי – שמנדים על כבוד הרב, והוא הטיח דברים ואמר "לא כך שאלתי" (רש"י). ויש מפרשים, לפי שאין ראוי לצדיק להחזיק עצמו

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף ח עמוד ב. הגמרא דורשת פסוק נוסף בענין יציאת מצרים, שנאמר למשה בשעה שנגלה אליו הקב"ה בסנה. כתוב בפסוק (שמות ג יד) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה, אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה. וַיֹּאמֶר, כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. וּמִבֵּית הַגִּמְרָא, שֶׁהִקְבִּ"ה הִשִּׁיב בְּאִמְרָהּ הַרְאֵשׁוֹנָה שִׁיאֲמַר לָהֶם 'אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה', וּכְפֶל תִּיבֵת 'אֲהִיָּה' בִּיאֲוֵרוֹ כֵּךְ, אָמַר לוֹ הַקָּבִ"ה לְמֹשֶׁה, לֵךְ אָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, אֲנִי הֵייתִי עִמָּכֶם בְּשַׁעֲבֹד זֶה - בְּמִצְרַיִם, וְזוֹ 'אֲהִיָּה', וְאֲנִי אֲהִיָּה עִמָּכֶם גַּם בְּשַׁעֲבֹד שֶׁאֵר מִלְּבָיֹת שַׁעֲתִידִים לְהִשְׁתַּעֲבֹד בְּכֶם, וְזוֹ 'אֲשֶׁר אֲהִיָּה'. וְהִטְעַם שֶׁהוֹצֵרֶךְ לְאִמְרָהּ נוֹסֶפֶת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ 'אֲהִיָּה' רַק פֶּעַם אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁבִין שְׁתֵּי הָאִמְרוֹת הִשִּׁיב מֹשֶׁה תְּשׁוּבָה עַל הָאִמְרָה הַרְאֵשׁוֹנָה, שֶׁכֵּאֲשֶׁר שָׁמַע מֹשֶׁה אֶת תְּשׁוּבַת ה', אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם, דִּינָה לְאַצְרָה בְּשַׁעֲתָהּ - דִּי כַכְךָ שִׁיתְּאוֹנְנוּ עַל הַצָּרָה בְּשַׁעֲתָהּ שֶׁתְּבוֹא עֲלֵיהֶם, וּמְדוּעָ צִרִיךְ לְצַעֲרֵם עַכְשָׁיו בְּבִשׁוּרָה הַקְּשָׁה עַל שַׁעֲבֹד שֶׁאֵר הַמְּלָכוּיֹת. אָמַר לוֹ הַקָּבִ"ה, אֲכַן לֵךְ אָמַר לָהֶם 'אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם', כְּלוּמַר, אָמַר לָהֶם שֶׁאֲנִי עִמָּם בְּשִׁיעֲבֹד מִצְרַיִם, וְאֵל תִּזְכֵּר לָהֶם שֶׁאֵר צְרוּת הַעֲתִידוֹת לְבוֹא.

אחר שדרשה הגמרא את כפל אמירת 'אֲהִיָּה' בפסוק, דורשת הגמרא פסוק נוסף בתפילת אליהו בהר הכרמל שנאמר בו כפילות לשון שיש לבארה. כתוב בפסוק (מלכים א' יח לו) 'עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי'. אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, יֵשׁ לְשֹׁאֵל, לָמָּה אָמַר אֱלֹהֵינוּ 'עֲנֵנִי' שְׁתֵּי פְעָמִים. אֵלָּא מְלַמֵּד, שֶׁאָמַר אֱלֹהֵינוּ לְפָנָיו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שָׁל עוֹלָם, עֲנֵנִי שֶׁתִּרְדֵּ אִישׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְתֵאֱבֹל כָּל אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְעֲנֵנִי עוֹד, שֶׁתִּפְסַח דַּעֲתָם מִמַּחֲשַׁבַת רַשָּׁע שִׁיכּוּלָה לְבוֹא אֵל לִיבֵם, כִּדִּי שְׁלֵא יֹאמְרוּ שִׁירִידַת הָאֵשׁ וְאִכְלִיתָהּ אֶת הַקֶּרֶבֶן מִעֲשֵׂה בְּשָׁפִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר בְּסוֹף הַפְּסוּק 'וְאֵתְּהָ הַסְּבֹתָ אֶת לֶבֶם אַחֲרֵינִי', כְּלוּמַר, עַל יְדֵי נֶס זֶה, תִּסְבַּב אֵלֶיךָ אֶת לִיבֵם שֶׁעַד כַּעַת פָּנָה אַחֲרֵינִי מִמֶּךָ, וְתֵלוּ הַכֹּל בְּמִקְרָהּ וּבְכַשְׁפֵּים, וּמַעֲתָה יִפְנֶה לִיבֵם אֵלֶיךָ וַיֵּאֱמִינוּ שֶׁבְּרַצוֹנְךָ עֲשִׂיתִי כֵן.

משנה לאחר שעסקה המשנה הקודמת בזמן קריאת שמע בערבית, דנה משנתנו בזמנה של קריאת שמע בשחרית. מבארת המשנה: מֵאִמְרַתִּי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחְרִית - מֵתִי מֵתַחִיל זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בְּבוֹקֵר, מִשִּׁיאִיר הַיּוֹם כֹּל כֵּךְ, עַד שִׁיבִיר אָדָם בֵּין צַבַע תְּכֵלֶת לְצַבַע לָבָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע בְּשַׁחְרִית מֵתַחִיל מֵאוֹחַר יוֹתֵר, מִשִּׁיכּוֹל לְהַכִּיר בֵּין צַבַע תְּכֵלֶת [יְרוּק] לְצַבַע שֶׁל יֶרֶק הַנִּקְרָא 'בְּרֵתִי' - כְּרִישִׁים, שֶׁמֵּרְאִיָּהֶם דּוּמָה זֶה לְזוֹה.

מוסיף רבי אליעזר, (וגמ'ה) סוף זמן קריאתה בשחרית הוא עַד הַנִּיץ הַחֲמָה - עַד הַשַּׁעֲהָ שֶׁהַחֲמָה מֵתַחִילָה לְזֵרוּחַ בְּרֵאשֵׁי הַהַרִים. וְאֵם קָרָא לְאַחַר זְמַן זֶה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע, מֵאַחַר שֶׁעֲבַר זְמַן קִימָה שֶׁל רוֹב בְּנֵי אָדָם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, סוֹף זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הוּא עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת מֵתַחִילַת הַיּוֹם [בְּזְמַן שֶׁהַיּוֹם וְהַלֵּילָה שׁוּיִם, שֶׁהֵן רַבַּע הַיּוֹם], שֶׁכֵּן דִּרְךְ מְלָכִים לְעִמּוּד מִשְׁנַתָּם בְּסוֹף שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת, וְנַחֲשָׁב עֲדֵיין זְמַן קִימָה.

אומרת המשנה: הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע מִבָּאֵן וְאֵלָּךְ - לְאַחַר שֶׁעֲבַר זְמַנָּה, לֹא הִפְסִיד אֶת שְׁכָרוֹ, וְאֵף שֶׁלֹּא יוֹצֵא כַכְךָ יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת שְׁמַע, מִקְבַּל שְׁכָר בְּאֶדְם הַקּוֹרֵא בְּתוֹרָה.

הישיבה שמה "תומכי תמימים", ותלמידים הלומדים ומתנהגים

ברוחה שמם "תמימים"

היום יום טו אלול

56 עבדותו, ואין לזה וגואל ואין גואל להצאין, ואף במקדיש שדה
 57 אחוזה יש לומר, שאף שגואל בשנה שניה, לא יהיה לזה וגואל,
 58 ולכן הוצרך הפסוק לרבות שלזה וגואל וגואל לחצאין.
 59 נאמר בתורה, שהמוכר שדה אחוזה יכול קרובו לגאול את השדה
 60 בעל כרחו של הקונה. וכן נאמר במוכר עצמו לגוי. אך במוכר בית
 61 בערי חומה ומוכר עצמו לישראל, לא התפרש שקרוב יכול
 62 לגאול. הגמרא להלן דנה אם יש גאולת קרובים בשני אלו:
 63 **קָנָה מִיָּנִיה** - שאל רב הונא בר חיננא מרב ששת, המוכר בית בבתי
 64 ערי חומה, האם נגאל הבית לקרובים על כרחו של הקונה, או אין
 65 נגאל לקרובים. וצדי הספק, האם 'גאולתו' 'גאולתו' משדה אחוזה
 66 נמר - לומדים בגזירה שוה, נאמר בשדה אחוזה 'ומצא כדי
 67 'גאולתו', ונאמר במוכר בית בעיר חומה 'מימם תהיה גאולתו', מה
 68 שדה אחוזה אינה נגאלת להצאין כפי שדורשים מ'כדי גאולתו',
 69 ונגאלת לקרובים, אף היא - גם בית בעיר חומה נמי, אין נגאל
 70 להצאין, לחכמים שלומדים גזירה שוה זה מזה, וכן ילמדו מהגזירה
 71 שוה שנגאל לקרובים, או דילמא - או שמא אין ללמוד כן לגאולת
 72 קרובים, משום שפי פתיבא 'גאולתו' - המקום שכתוב 'גאולתו'
 73 בשדה אחוזה, פתצאין הוא דפתיב, ובא למעט שרק אם מצא כדי
 74 גאולתו גואל, ולא אם מצא רק כדי חצי גאולתו, אך בקרובים לא
 75 פתיב 'גאולתו', ולכן הגזירה שוה היא רק ללמד שאין בית בעיר
 76 חומה נגאל לחצאין, ולא שנגאל בקרובים. אמר ליה רב ששת לרב
 77 הונא בר חיננא, אינו נגאל בקרובים.
 78 איתביה - הקשה רב הונא בר חיננא לרב ששת מברייתא, נאמר
 79 בתורה ויבבל ארץ אהותכם נאלה תתנו לארץ, ולא התפרש איוז
 80 גאולה בא הפסוק לרבות, מפרשת הברייתא, שבא לרבות פתיים
 81 ועבד עבדי שנגאלים בקרובים. מאי לאו - האם אין הפירוש פתי ערי
 82 חומה, ולא כרב ששת. מתרצת הגמרא, לא, אין הכוונה לבתי ערי
 83 חומה, אלא לבתי חצרים - בתים שבערים שאין מוקפות חומה
 84 מימות יהושע.
 85 מקשה הגמרא, וכי פתי חצרים צריכים ריבוי לגאולת קרובים,
 86 הלא פתיבא פתיב ביה - בפירוש נאמר בהם 'זבתי החצרים וגו',
 87 על שדה הארץ ויחשב, שדינם לענין פדיון כשדה אחוזה, וכמו
 88 ששדה אחוזה נגאלת בקרובים אף בתי החצרים כן.
 89 מתרצת הגמרא, והוא - הפסוק ויבבל ארץ אהותכם גאלה תתנו
 90 לארץ, בא לקובעו חובה על הקרובים, שתייבם לפדות את הבית
 91 שמכר קרובם מחמת דוחקו, ואלפיא - וכשיטתו דרבי אליעזר.
 92 דתניא, נאמר בפסוק כי ימוך אחיך ומכר מאתו, ובא גאלו
 93 הקרב אליו, ונאל את ממכר אחיו, שקרוב גואל את השדה שמכר
 94 קרובו, אולם הדבר רשות בידו, ואינו חייב לפדות. שואלת
 95 הברייתא, אמה אומר שרק רשות הוא, או אינו אלא חובה עליו.
 96 עונה הברייתא, תלמוד לומר בפסוק הבא, 'ואיש כי לא יהיה לו גאל'
 97 וגו', שיכול לגאול בעצמו. וקשה, וכי יש אדם כישאל שמכר שדה
 98 אחוזה, דהיינו שירשה מאבותיו שהיו מנוחלי הארץ בזמן יהושע,
 99 שאין לו גואלים מורע יעקב אבינו, הלא כל עוד שיש אחד מעם
 100 ישראל, קרובו הוא. אלא, הכוונה היא לזה שיש לו גואל, והגואל
 101 אינו רוצה ליכח - לקנות את השדה, שפרשות פירו, ואינו חייב
 102 לגאולה, דכרי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר, מה שנאמר 'ובא גאלו'
 103 וגו' ונאל את ממכר אחיו, חובה היא עליו. שואלת הברייתא, אמה
 104 אומר שחובה עליו לגאול, או אינו אלא רשות בידו. עונה הברייתא,
 105 תלמוד לומר ויבבל ארץ אהותכם נאלה תתנו לארץ, בכך שכפל
 106 הכתוב דין זה, הפתיב קבוע לחובה על הקרוב. וכשם שריבית פסוק
 107 זה שחובה על הקרוב לגאול את השדה, כך מרבה הברייתא
 108 דלעיל שחובה לגאול בתי החצרים. וכין שהוצרך פסוק זה ללמד
 109 שחובה על הקרוב לגאול, אין מקור שהוא גואל בתי ערי חומה.
 110 אמרי ליה רבנן - אמרו חכמים לרב אשי, ואמרי לה - ויש אומרים

1 הא - הברייתא שבית בעיר חומה אין לזה וגואל, רבנן היא, שאין
 2 דורשים טעמא דקרא, ולומדים גזירה שוה משדה אחוזה שאין
 3 לזה וגואל. הא - הברייתא שבית בעיר חומה לזה וגואל, רבי
 4 שמעון היא. הדרוש טעמא דקרא, וכיון שהורע כוחו שאחר שנה
 5 נחלט לקונה, יופה כוחו שלזה וגואל.
 6 הגמרא מביאה סתירה בין ברייתות בנושא זה: תני קרא - שנינו
 7 ברייתא אחת, שמוכר בית בעיר חומה לזה וגואל וגואל להצאין,
 8 ותניא אידך - ושנינו בברייתא אחרת, שמוכר בית בעיר חומה אין
 9 לזה וגואל ואין גואל להצאין. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא -
 10 הברייתא שאמרה שאין לזה וגואל, שיטת רבנן היא. הא -
 11 הברייתא שאמרה שלזה וגואל, שיטת רבי שמעון היא.
 12 לעיל הביאה הגמרא ברייתא הדרושת ממסוק שמקדיש שדה
 13 אחוזה לזה וגואל וגואל לחצאין, והוצרך הפסוק כדי שלא נלמד
 14 קל וחומר ממוכר שדה אחוזה, שעל אף שחוזרת אליו ביובל לא
 15 לזה וגואל, כל שכן מקדיש שאינה חוזרת אליו ביובל. ואין לפרוך
 16 שמקדיש יפה כחו לגאול מיד, ואילו מוכר אין יכול לגאול עד
 17 אחר שנתיים, משום שמוכר בית בעיר חומה יוכיח, שעל אף
 18 שיכול לגאול מיד אין לזה וגואל. ולכן צריך פסוק לרבות
 19 שמקדיש שדה אחוזה לזה וגואל. הגמרא שבה לדון בדברי
 20 הברייתא:
 21 (ספן לאמוראים דלהלן, הרש, היינו רב אחא בריה דרביא שאמר
 22 לרב אשי, קבש, היינו רב אחא סבא שאמר לרב אשי, וכן, היינו
 23 מר זוטרא בריה דרב מרי שאמר לרבינא).
 24 אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, איך אפשר להוכיח ממוכר
 25 בית בבתי ערי חומה שמקדיש שדה אחוזה אין לזה וגואל, והלא
 26 איבא למפרוך ו' יש לפרוך מה למוכר בית בבתי ערי חומה, שכן
 27 הורע כחו לענין ליגאל לעולם, שנגאל רק תוך שנה, האמר במקדיש
 28 שדה אחוזה, שיפא כחו ליגאל לעולם - עד היובל, אם לא מכרה
 29 הגובר לאחר, ולכן יש לומר שאף לזה וגואל.
 30 מתרצת הגמרא, אמר ליה רב אחא סבא לרב אשי, אין זו פירכא,
 31 משום דאיבא למפרוך ו' שיש לומר ו' ניהוד דינא, תיתי כמה הצי -
 32 יחזור הדין ונלמד זאת מהצד השוה של מוכר שדה אחוזה ומוכר
 33 בית בעיר חומה, שאם תפרוך מה למוכר בית בעיר חומה שאינו
 34 גואל לעולם, אמר לך שמוכר שדה אחוזה יוכיח, שיפא כחו ליגאל
 35 לעולם, ואין לזה וגואל ואף אין גואל להצאין. ואם תפרוך מה למוכר
 36 שדה אחוזה שכן הורע כחו לענין ליגאל מיד, שאינו גואל רק מאחר
 37 שנתיים, אמר לך מוכר בית בבתי ערי חומה יוכיח, שיופה כוחו
 38 לגאול מיד, ואינו לזה וגואל. וקוד דתני, שאם תפרוך שוב ממוכר
 39 בית בערי חומה שאינו גואל לעולם, אוכיח שוב ממוכר שדה
 40 אחוזה. ועל כן צריך לומר, לא ראו זה פריא זה - אין דומה החומרא
 41 שבמוכר בית בעיר חומה, לחומרא שבמוכר שדה אחוזה, ואין
 42 דומה החומרא שבמוכר שדה אחוזה לחומרא שבמוכר בית בעיר
 43 חומה, ועל כרחך שלא החומרא גורמת שאין לזה וגואל, אלא
 44 הצד השוה שבשניהם, הצי השוה שבהן שנגאלין, ואין לזה וגואל
 45 ואף אין גואל להצאין, אף אני אביא מקדיש שדה אחוזה שנגאל
 46 כמותם, ואין לזה וגואל ואף אין גואל להצאין כמותם. ולכן צריך
 47 פסוק ללמד שלזה וגואל וגואל לחצאין.
 48 אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, עדין איבא למפרוך על
 49 הצד השוה, מה להצי השוה שבהן - במוכר שדה אחוזה ובמוכר
 50 בית בעיר חומה, שכן הורע כחו ליגאל בשנה שניה, ששניהם אינם
 51 נגאלים בשנה שניה, האמר במקדיש שדה אחוזה שיפא כחו ליגאל
 52 בשנה שניה, ומדוע צריך פסוק לרבות שלזה וגואל. מתרצת
 53 הגמרא, אמר ליה רבינא למר זוטרא בריה דרב מרי, משום דאיבא
 54 למפרוך - שיש לומר, שעבד עבדי הנמכר לעובד בוכבים יוכיח, שיפא
 55 כחו ליגאל בשנה שניה, שהרי נגאל משעת המכירה עד סיום

1 הא רבנן — דלא יחיבי טעמא לקרא, ואמרי דהורע כחו בחודא מילתא — הורע נמי
2 במילתא אחרייתא, בר מדיכא דגלי ביה קרא. ובבתי ערי חומה גמרינן "גאולה" "גאולה"
3 משרה אחוזה. והא דקא אמאינא דבית בעיר חומה לזה וגואל כו' — לרב שמוען קאמינא.
4 דיהבי טעמא לקרא. תני חזא — המוכר בית בעיר חומה לזה וגואל כו'. איכא למיפריך

5 — בהא מתנייתא, דאצרכה קרא למקדיש ביתה
6 ויגאל, משום דהא אתיאי ליה מדינא של מוכר
7 בית בעיר חומה שאין לזה וגואל. מה למוכר בית
8 בעיר חומה שכן הורע כחו לנאול לעולם —
9 משנה ראשונה ואילך. תאמר במקדיש שיפה
10 כחו לנאול לעולם — לעולמו של יובל, אם לא
11 המוכר הגובר. דאין מתחלקת לכהנים עד היובל.
12 מוכר שדה אחוזה יוכיח כו' לעולם — עד היובל,
13 ויוביל חזרת בלא פדיון. אף אני אביא מקדיש
14 — לפיכך הוצרך "אם גאל יגאל", לומר שלזה
15 וגואל. בשנה שנה — דמוכר שדה אחוזה אין
16 המוכר יכול לנאול עד שתבוא שנה שלישית,
17 ומוכר בית בעיר חומה אינו גואל אלא
18 בראשונה. נמצא שאין זה זה וגואלן בשניה.
19 עבד עברי וכו' — בדאמר לעיל (ב.ב.) "ונגאל" —
20 כולו, ולא לחציו. ואין לזה וגואל — דהא "או
21 להגדה" כתיב (ויקרא כה). נגאל בקרובים — על
22 כרזו של לוקח. כדאשכחן בשדה אחוזה (שם)
23 "ובא גואלו הקרוב אליך וגו'. אף האי נמי אין
24 נגאל לחציו — לרבנן קבעי ליה, דאמר ליעיל:
25 אין נגאל לחציו, ונימא נמי דלחכי גמר —
26 דנגאל בקרובים. או דילמא כי כתיב —
27 "גאולתו" בשדה אחוזה — למעט חציון הוא
28 דכתיב, שנתאמר (שם) "ומצא כדי גאולתו" — כדי
29 כולו ולא כדי חציו. הילכך, כי חזר כתב גורה
30 שזה למגמר אחיא מילתא הוא דכתיב, ולא
31 למגמר גאולת קרובים, דהא לגבי "גאולתו"
32 כתיב, "ובל גאולה תתנו — ונבול ארץ
33 אחוזתכם גאולה תתנו לארץ" קרא ויתרא הוא,
34 ולא פירש למאי אתא. לרבות בתים ועבד עברי
35 — שיהו נגאלין לקרובים. כתי החצירים —
36 עירות שאין מוקפות חומה מימות יהושע. על
37 שיהו תאמין יחשב — הרי הן כשדה אחוזה.
38 לקבועו חובב — על הקרובים. וכי על ארם
39 בישראל — מנטולי חלק בארץ שאין לו גואלן
40 מורע יעקב? בעוד אחד מכל ישראל קיים —
41 הוא קרוב לו? אלא יש לו — וגואלן, אבל אין
42 הגואל רוצה ליקח. ולמדך הכתוב שהרשות
43 ביד הקרוב. חובב — והוא "כי לא יהיה לו גואל"
44 דריש בשאי אפשר ביד הראוי לירשו ליגאל,
45 ואין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב מן הכלל.
46 מאי בכלל — נכתוב "גאולה תתנו לארץ". מה
47 תלמוד לומר — בעבד עברי הנמכר לנכרי.
48 לרבות כל הגאולות — העמדות ליגאל, שיהא
49 נגאל כסדר הזה. אף סלקא דעתך שיהו נגאלין
50 לקרובים בא ללמדנו. ועבד עברי — הנמכר
51 לישראל, דלא כתיב ביה גאולת קרובים. לקרוב
52 קרוב קודם — דגבי שדה אחוזה כתיב "ובא
53 גואלו הקרוב ויגאל" ולא פירש הקרוב קרוב
54 קודם, כי הכא. דפירש דודו ברישא, ואם אין לו
55 דוד — בן דוד, ואי לאו — משאר בשרו. מי
56 שאינו נגאל באלה נגאל בשש — אלמא סכרא
57 ליה דאין נגאל בקרובים. יגאלו — כתיב בנמכר
58 לנכרי גבי קרובים, ומשמע מיטעא.
ההוא

1 הך ברייתא דקאמר דאינו לזה וגואל וגואל לחציון מיירי אם לא נכתב "אם גאל יגאל".
2 דהכי נמי קאמר לעיל "שיכול" ויש לומר: דמשמע ליה כל שיטת הברייתא אף לפי האמת,
3 לכתב דכתיב נמי "אם גאל יגאל". דאי לאו הכי — אמאי נקט כל שיטתו זו שאינה קיימת?
4 הוה מצוי למינעק קל וחומר מעבד עברי: מה עבד עברי שיפה כחו שיצא כיוכל — אפילו
5 הכי אינו לזה וגואל וגואל לחציון כדבסמוך,
6 מקדיש שהורע כחו, אמאי הניע יובל אינה גאולת
7 ומתחלקת לכהנים — אינו דין שאין לזה וגואל
8 וגואל לחציון? ועל קל וחומר זה איכא למיפריך
9 מידי. אלא פשיטא דהאי "יוכח" מירי אף לפי
10 האמת, כתר דכתב "אם גאל יגאל". ואם תאמר:
11 מכל מקום, אמאי לא נקט האי קל וחומר מעבד
12 עברי כיון דליכא למיפריך מידי עילוי: ויש לומר:
13 דשרה משרה עדיפא ליה למילף.

14 **משום** דאיכא למימר עבד עברי הנמכר לנכרי
15 יוכיח — ואם תאמר: ולמה לי "ומצא
16 כדי גאולתו" דכתיב בשדה אחוזה, למימר שאינו
17 גואל לחציון? תיפוק ליה בקל וחומר מעבד עברי:
18 ומה עבד עברי הנמכר לנכרי, שיפה כחו ליגאל
19 מיד, ואפילו הכי אינו לזה וגואל וגואל לחציון,
20 כדבסמוך. מוכר שדה אחוזה, שהורע כחו ליגאל
21 מיד, דכתיב "במספר שני תבואות" (ויקרא כה)
22 — איך דין שאין לזה וגואל וגואל לחציון? ויש
23 לומר: דאדרבה, אית לן למימר איפכא: ומה
24 מקדיש, שהורע כחו לחלק לכהנים כיוכל —
25 ואפילו הכי לזה וגואל וגואל לחציון. מוכר שיפה
26 כחו, שחזרת לבלעם כיוכל — אינו דין שלזה
27 וגואל לחציון? וכי תאמר: מה למקדיש — שיפה
28 כחו ליגאל מיד, תאמר במוכר — שהורע כחו
29 ליגאל מידו מכל מקום, בתי החצירים שיפה כחו
30 ליגאל מיד — מצינו למיגמר מהאי קל וחומר,
31 ולחיות לזה וגואל וגואל לחציון. ומאחר דחיונין
32 בבתי החצירים — שדה אחוזה נמי מפקינן "על שדה
33 להאי דינא, דתרווייהו בחד פרישה כתיבי" על שדה
34 הארץ יחשב, ולחכי איגטרין "ומצא כדי
35 גאולתו" דכתיב במוכר שדה אחוזה, לומר שאינו
36 לזה וגואל וגואל לחציון. וסלקא דעתך למילף
37 ממקדיש כדפרישית. ומשתא ליפני נמי בתי
38 החצירים מנייה, שאין לזה וגואל וגואל לחציון.
39 **מאי** בכלל — לכתוב "גאולה תתנו לארץ",
40 ושמינען שדה אחוזה לקבוע חובה. ובתי
41 החצירים בכלל? ואם תאמר: לימא דאתי לרבות
42 עבד עברי ויש לומר: דמשמע ליה דאתי לרבותי
43 מידי דגאולת קרקע, דכתיב "ובכל ארץ —
44 משמע דוקא ארץ מרבית.
לקבוע

45 **הא** רבנן — דלא יחיבי טעמא לקרא, ואמרי דהורע כחו בחודא מילתא — הורע נמי
46 במילתא אחרייתא, בר מדיכא דגלי ביה קרא. ובבתי ערי חומה גמרינן "גאולה" "גאולה"
47 משרה אחוזה. והא דקא אמאינא דבית בעיר חומה לזה וגואל כו' — לרב שמוען קאמינא.
48 דיהבי טעמא לקרא. תני חזא — המוכר בית בעיר חומה לזה וגואל כו'. איכא למיפריך
49 — בהא מתנייתא, דאצרכה קרא למקדיש ביתה
50 ויגאל, משום דהא אתיאי ליה מדינא של מוכר
51 בית בעיר חומה שאין לזה וגואל. מה למוכר בית
52 בעיר חומה שכן הורע כחו לנאול לעולם —
53 משנה ראשונה ואילך. תאמר במקדיש שיפה
54 כחו לנאול לעולם — לעולמו של יובל, אם לא
55 המוכר הגובר. דאין מתחלקת לכהנים עד היובל.
56 מוכר שדה אחוזה יוכיח כו' לעולם — עד היובל,
57 ויוביל חזרת בלא פדיון. אף אני אביא מקדיש
58 — לפיכך הוצרך "אם גאל יגאל", לומר שלזה
59 וגואל. בשנה שנה — דמוכר שדה אחוזה אין
60 המוכר יכול לנאול עד שתבוא שנה שלישית,
61 ומוכר בית בעיר חומה אינו גואל אלא
62 בראשונה. נמצא שאין זה זה וגואלן בשניה.
63 עבד עברי וכו' — בדאמר לעיל (ב.ב.) "ונגאל" —
64 כולו, ולא לחציו. ואין לזה וגואל — דהא "או
65 להגדה" כתיב (ויקרא כה). נגאל בקרובים — על
66 כרזו של לוקח. כדאשכחן בשדה אחוזה (שם)
67 "ובא גואלו הקרוב אליך וגו'. אף האי נמי אין
68 נגאל לחציון — לרבנן קבעי ליה, דאמר ליעיל:
69 אין נגאל לחציו, ונימא נמי דלחכי גמר —
70 דנגאל בקרובים. או דילמא כי כתיב —
71 "גאולתו" בשדה אחוזה — למעט חציון הוא
72 דכתיב, שנתאמר (שם) "ומצא כדי גאולתו" — כדי
73 כולו ולא כדי חציו. הילכך, כי חזר כתב גורה
74 שזה למגמר אחיא מילתא הוא דכתיב, ולא
75 למגמר גאולת קרובים, דהא לגבי "גאולתו"
76 כתיב, "ובל גאולה תתנו — ונבול ארץ
77 אחוזתכם גאולה תתנו לארץ" קרא ויתרא הוא,
78 ולא פירש למאי אתא. לרבות בתים ועבד עברי
79 — שיהו נגאלין לקרובים. כתי החצירים —
80 עירות שאין מוקפות חומה מימות יהושע. על
81 שיהו תאמין יחשב — הרי הן כשדה אחוזה.
82 לקבועו חובב — על הקרובים. וכי על ארם
83 בישראל — מנטולי חלק בארץ שאין לו גואלן
84 מורע יעקב? בעוד אחד מכל ישראל קיים —
85 הוא קרוב לו? אלא יש לו — וגואלן, אבל אין
86 הגואל רוצה ליקח. ולמדך הכתוב שהרשות
87 ביד הקרוב. חובב — והוא "כי לא יהיה לו גואל"
88 דריש בשאי אפשר ביד הראוי לירשו ליגאל,
89 ואין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב מן הכלל.
90 מאי בכלל — נכתוב "גאולה תתנו לארץ". מה
91 תלמוד לומר — בעבד עברי הנמכר לנכרי.
92 לרבות כל הגאולות — העמדות ליגאל, שיהא
93 נגאל כסדר הזה. אף סלקא דעתך שיהו נגאלין
94 לקרובים בא ללמדנו. ועבד עברי — הנמכר
95 לישראל, דלא כתיב ביה גאולת קרובים. לקרוב
96 קרוב קודם — דגבי שדה אחוזה כתיב "ובא
97 גואלו הקרוב ויגאל" ולא פירש הקרוב קרוב
98 קודם, כי הכא. דפירש דודו ברישא, ואם אין לו
99 דוד — בן דוד, ואי לאו — משאר בשרו. מי
100 שאינו נגאל באלה נגאל בשש — אלמא סכרא
101 ליה דאין נגאל בקרובים. יגאלו — כתיב בנמכר
102 לנכרי גבי קרובים, ומשמע מיטעא.
ההוא

44 **הא** רבנן — דלא יחיבי טעמא לקרא, ואמרי דהורע כחו בחודא מילתא — הורע נמי
45 במילתא אחרייתא, בר מדיכא דגלי ביה קרא. ובבתי ערי חומה גמרינן "גאולה" "גאולה"
46 משרה אחוזה. והא דקא אמאינא דבית בעיר חומה לזה וגואל כו' — לרב שמוען קאמינא.
47 דיהבי טעמא לקרא. תני חזא — המוכר בית בעיר חומה לזה וגואל כו'. איכא למיפריך
48 — בהא מתנייתא, דאצרכה קרא למקדיש ביתה
49 ויגאל, משום דהא אתיאי ליה מדינא של מוכר
50 בית בעיר חומה שאין לזה וגואל. מה למוכר בית
51 בעיר חומה שכן הורע כחו לנאול לעולם —
52 משנה ראשונה ואילך. תאמר במקדיש שיפה
53 כחו לנאול לעולם — לעולמו של יובל, אם לא
54 המוכר הגובר. דאין מתחלקת לכהנים עד היובל.
55 מוכר שדה אחוזה יוכיח כו' לעולם — עד היובל,
56 ויוביל חזרת בלא פדיון. אף אני אביא מקדיש
57 — לפיכך הוצרך "אם גאל יגאל", לומר שלזה
58 וגואל. בשנה שנה — דמוכר שדה אחוזה אין
59 המוכר יכול לנאול עד שתבוא שנה שלישית,
60 ומוכר בית בעיר חומה אינו גואל אלא
61 בראשונה. נמצא שאין זה זה וגואלן בשניה.
62 עבד עברי וכו' — בדאמר לעיל (ב.ב.) "ונגאל" —
63 כולו, ולא לחציו. ואין לזה וגואל — דהא "או
64 להגדה" כתיב (ויקרא כה). נגאל בקרובים — על
65 כרזו של לוקח. כדאשכחן בשדה אחוזה (שם)
66 "ובא גואלו הקרוב אליך וגו'. אף האי נמי אין
67 נגאל לחציון — לרבנן קבעי ליה, דאמר ליעיל:
68 אין נגאל לחציו, ונימא נמי דלחכי גמר —
69 דנגאל בקרובים. או דילמא כי כתיב —
70 "גאולתו" בשדה אחוזה — למעט חציון הוא
71 דכתיב, שנתאמר (שם) "ומצא כדי גאולתו" — כדי
72 כולו ולא כדי חציו. הילכך, כי חזר כתב גורה
73 שזה למגמר אחיא מילתא הוא דכתיב, ולא
74 למגמר גאולת קרובים, דהא לגבי "גאולתו"
75 כתיב, "ובל גאולה תתנו — ונבול ארץ
76 אחוזתכם גאולה תתנו לארץ" קרא ויתרא הוא,
77 ולא פירש למאי אתא. לרבות בתים ועבד עברי
78 — שיהו נגאלין לקרובים. כתי החצירים —
79 עירות שאין מוקפות חומה מימות יהושע. על
80 שיהו תאמין יחשב — הרי הן כשדה אחוזה.
81 לקבועו חובב — על הקרובים. וכי על ארם
82 בישראל — מנטולי חלק בארץ שאין לו גואלן
83 מורע יעקב? בעוד אחד מכל ישראל קיים —
84 הוא קרוב לו? אלא יש לו — וגואלן, אבל אין
85 הגואל רוצה ליקח. ולמדך הכתוב שהרשות
86 ביד הקרוב. חובב — והוא "כי לא יהיה לו גואל"
87 דריש בשאי אפשר ביד הראוי לירשו ליגאל,
88 ואין הגאולה מוטלת אלא על הקרוב מן הכלל.
89 מאי בכלל — נכתוב "גאולה תתנו לארץ". מה
90 תלמוד לומר — בעבד עברי הנמכר לנכרי.
91 לרבות כל הגאולות — העמדות ליגאל, שיהא
92 נגאל כסדר הזה. אף סלקא דעתך שיהו נגאלין
93 לקרובים בא ללמדנו. ועבד עברי — הנמכר
94 לישראל, דלא כתיב ביה גאולת קרובים. לקרוב
95 קרוב קודם — דגבי שדה אחוזה כתיב "ובא
96 גואלו הקרוב ויגאל" ולא פירש הקרוב קרוב
97 קודם, כי הכא. דפירש דודו ברישא, ואם אין לו
98 דוד — בן דוד, ואי לאו — משאר בשרו. מי
99 שאינו נגאל באלה נגאל בשש — אלמא סכרא
100 ליה דאין נגאל בקרובים. יגאלו — כתיב בנמכר
101 לנכרי גבי קרובים, ומשמע מיטעא.
ההוא

1 ההוא — "בכל גאולה תתנו" תלה ביה קרא לקובעו חובה. ואפילו לרבי יהושע — דאמר
2 גבי שדה אחוזה רשות, הכא מודה דחובה, דלא יטמע בגוים. לעולמו של יובל —
3 כדילפינן בריש פירקין (טו.א) מ'זשבתם איש אל אחותו'. סול = *ברוקא' בעיז'. סיידא
4 = קוץ. מקדח = **סריידא. מכתב = ***רייפא. שחוקקן בפנסקין. מוצע הגדול —
5 לשמונה מפרש מצי אגמרא. אגמרא. יודן ברביי — יודן
6 שמו, וגדול בדורו היה. וכל היכא דקרי ליה
7 בריבי — לשון חכמה ודריפות הוא. אלא
8 במילתא — אלהי של און, בבשר ולא בתנן.
9 והכמים אומרים כי — תולקן עליו חו ראה
10 שלהם. קים לן דאין עבד עברי כהן נרצע מפני
11 שנעשה בעל מום. ולא יכול עוד לשבו לחזוק
12 הראשון. ולקמיה ילפינן, "ושב אל משפחתו" —
13 למוחזק שבמשפחתו. והיאך הוא נעשה בעל
14 מום? והתנן (בבבבא ל.א.) גבי מומין: נפגמה אנו
15 מן הסחוס, אבל לא מן העור. הוא אין רוצעים בו!
16 — הרי יש לך ללמוד מבאן שאין רוצעין אלא
17 בגובה של און. בבאי קא מיפלגי — גבי סול
18 וסירא. דריש בללי ופרשי — בכל התורה, מקום
19 שכולל פורט — דורש שהפרט פירושו של כלל,
20 ואין בכלל אלא מה שבפרט. וכן חזי וכלל —
21 לכלי הוסף לך בכלל האחרון אלא הדומה לפרט.
22 רבינו ומיעוטי — אין הפרט פירושו של כלל,
23 שתאמר, אין בכלל אלא מה שבפרט. אלא
24 למעטי הוא. אלא לפי שבכלל היה מרובה את
25 הכל, ובא המיעוט אחריו לומר: בזה וכו' ובזה
26 נכלית לך. הילכך, אפילו לא חזר וכלל — הייתי
27 במלתי כעין הפרט. וכו' חזר וריבה — ריבה הכל,
28 ולא מיעט לך אלא דבר אחד, ומסרו הכתוב
29 לחכמים איזה דבר הראוי למעט מן הכלל.
30 פירוש מיעט — ממעט קצת ממשמעו. מיניט סם
31 — שלא יתן סם על אנו וינקבה. דהא לא דמי
32 למרצע, שאינו נוקב מבח אדם אלא מאליו.
33 הירך מיזבן שבידך — בפרק "גיד הנשה" תולקן
34 ג,ב, רבי יהודה אומר: אין נהג אלא באחת,
35 והיעת מברעת של ימין, וליף לה מהאי
36 "הירך", דרשי: הירך — חשובה שבירכות.
37 ויעשה בעל מום — ומה בכך? והלא רביעית
38 מצוה היא חיודוש הוא — שהחיי שפחה כנענית
39 לישראל. באיסקומדי איטליותו — לא הטיחם
40 לב לדקוק בשמעתבם, אלא כמשחקין
41 בספסוק = *מרייליש. וזאם תאמר אין רבו מוכר
42 לו שפחה כנענית — למד לי טעמא מפני
43 שנעשה בעל מום? בלא הכי נמי לא שייך
44 רביעה, דבעינן "אהבתי את אשתי". תו לא מידי
45 — אין להשיב על זאת. כהן — אסור בגירות,
46 שהיה זונה קודם. מהו ביפת תואר —
47 במלחמה. מותר — כדמפרש ואויל. דבה תורה
48 — לא התירנה אלא בשביל יצר הרע, שרא לא
49 יתירה יעבור על האזהרה, כדילף לקמיה
50 מדכתיב "פת תואר" — שיצר הרע מתגרה בו.
51 הלכך בבחן נמי איכא למיחש ליצר הרע,
52 ושריא. בבאיא שניה — שכבר נתקרה רוחו.
53 והבאתה אל תוך ביתך — לקמיה. קרינא ביה
54 וראית אשכבה — הותרה לו במה שתנו ענינו בה.
55 כשעת שביה — אם נתן מתחילה ענינו בה. ולא
56 שלקחה למוכרה או לשפחה ואחר כך נתן ענינו
57 בה. יפת תואר — משמע: מתוך שנתגרה בה
58 יצרו מחמת יופיה התירה לו, ובקושי, אלא
59 דמוטב שאבילו ישראל בשר תמותות שזאם
60 בשר מסוכנת שחוטש, ואף על פי שהיא מאוסה,
61 כדכתיב ביחזקאל (ו') "ולא בא בפי בשר פגול".
62 ולא יאבילו בשר תמותות — לאחר שמתו וידו
63 נבלות.

תמותות

1 לקובעו חובה ואפילו לרבי יהושע — פירש בקונטרס ואפילו לרבי יהושע דאמר לגבי
2 שדה אחוזה רשות — הכא מודה דהוי חובה, כי היכי דלא יטמע בין הנכרים.
3 והבא לא שייך לאקשווי מאי "בכל", דהא לא נכתב בזהיא ענינא. אך הקשה הרב רבינו
4 שמואל מקוצי: כיון דמוקי לה כרבי יהושע, על כרחך לא חוי לקובעו חובה אלא בעבד עברי
5 בלבד. ואם כן אין היריבו "בכל ארץ אחוזתכם"
6 שזהו שהיו לענין בתי ערי חומה — אין מרבה
7 קביעות חובה, ולענין עבד עברי הוא מרבה חובה.
8 ואם כן היה ליה למימר: בתי החצרים ועבד עברי
9 הנמכר לנכרים, לקובעו חובה בשתיקן וכרבי
10 אליעזר, ואז הוי ריבי שוהו
11 ההוא לקרוב קרוב קודם — ושלשה "וגאלנו"
12 אתי; חד — לגופיה, וחד בבתי החצרים
13 ובשדה אחוזה, ודכת בחז' קרא, וחד — למרש
14 "וגאלנו" — לזה ולא לאחר.
15 בבאיא שניה כולי עלמא לא פליגי דאסור —
16 ואף על גב דבג שפחה לא מפליג בין
17 ביאה ראשונה לשניה, דאף ביאה שניה שריא,
18 דהא איתוחב שמואל לעיל — התם היינו טעמא
19 דהוי חיודוש, שהותר אסור לא יהיה קדש" גבי
20 שריאל — הותר נמי גבי סוף. אבל הכא, דכי
21 שריא גבי ישראל אין כאן חיודוש, ולגבי כהן
22 אסורה מנעם זונה. ואף על פי שמתגירת בעל
23 כרחה — עשאה הכתוב כגירות גמורה, ואכתי
24 איכא אסורא לכיב כהן, ולא מיניו שהחיי.
25 אשת אפילו אשת איש — ואף על פי דאין
26 אשתו כנענית, כדאייתא פרק "ארבע"
27 מיותות" (סנהדרין ג,ב.) מכל מקום איכא עשה,
28 דכתיב (בראשית ב') "ודבק באשתו" — ולא באשת
29 חבירה.
30 חכי
31 בעל מום? — הא אין נרצע אלא בגובה של און. בבאי קמיפלגי? דרבי דריש כללי ופרטי,
32 "ולקחתה" — כללי, "מרצע" — פרטי, "באונן ובדלת" — חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן
33 אלא בעין הפרט, מה הפרט מפורש — של מתכת, אף כל — של מתכת. רבי יוסי דריש ריבוי
34 ומיעוטי; "ולקחתה" — ריבה, "מרצע" — מיעט, "באונן ובדלת" — חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה
35 — ריבה הכל. מאי רבי — רבי כל מילי, מאי מיעט — מיעט סם. אמר רב: "המרצע" — להביא
36 מרצע הגדול. מאי משמע? פדאמר רבא "הרדף" — המיפנות שפירד. הכא נמי — "המרצע"
37 — מיוחד שפמרצעין. אמר רבי אלעזר, יודן ברבי היה דורש: פשהו רוצעין אין רוצעין אלא
38 במילתא. וחכמים אומרים: אין עבד עברי כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום. ויעשה בעל
39 מום! — אמר רבה בר רב שילא: אמר קרא "ושב אל משפחתו" — למוחזק שבמשפחתו.
40 איבעיא להו: עבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית? חיודוש הוא, לא שגא
41 פהנים ולא שגא ישראל, או דילמא שאני פהנים, הואיל וריבה כהן הפתוב מצות וחיודוש?
42 רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור. — אמר ליה רב נחמן לרב עקיב: כי הויתו בי מר שמואל
43 באיסקומדי איטליותו?! — מאי טעמא לא תימרו ליה מהא: וחכמים אומרים: אין עבד עברי
44 כהן נרצע, מפני שנעשה בעל מום. ואם תאמר: אין רבו מוכר לו שפחה כנענית — תיפוק לי
45 דבעינא "אהבתי את אדני את אשתי ואת בני" וליפא, תו לא מידי. איבעיא להו: כהן מהו
46 ביפת תואר? חיודוש הוא, לא שגא כהן ולא שגא ישראל, או דילמא: שאני פהנים הואיל
47 וריבה כהן מצות וחיודוש? — רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור. בבאיא ראשונה דכולי
48 עלמא — לא פליגי דשרי, דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. כי פליגי — בבאיא שנייה, רב
49 אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור. רב אמר: מותר, הואיל ואישתריא — אישתרי. ושמואל אמר:
50 אסור, דהא הויא לה גיורת, וגיורת לכהן לא הויא. איפא דאמרי: בבאיא שנייה פולי עלמא לא
51 פליגי דאסירא, דהויא לה גיורת. כי פליגי — בבאיא ראשונה; רב אמר: מותר, דהא לא דברה
52 תורה אלא כנגד יצר הרע. ושמואל אמר: אסור, כל היכא דקרינא ביה "והבאתה אל תוך
53 ביתך" — קרינא ביה "וראית בשביה", כל היכא דלא קרינא ביה "והבאתה אל תוך ביתך" —
54 לא קרינא ביה "וראית בשביה". תנו רבנן: "וראית בשביה" — בשעת שביה, "אשת" — ואפילו
55 אשת איש, "יפת תואר" — לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר
56 תמותות

56 וּבְדִלְתָּ חֹר וְרִבְיָה, שאפשר לרצוע בכל דבר הניתן, רִבְיָה וּמֵימַט
 57 וְרִבְיָה, רִבְיָה חֶבֶל, מֵאָר רִבְי - מה ריבה, רִבְי כָּל מֵיִלָּ - ריבה כל דבר
 58 שראוי לרציעה, מֵאָר מֵמֵט - מה ממעט הפרט, מֵמֵט שאין רוצעים
 59 בסם היתן על האון ונקב אותה, שנוקב מאליו ולא בכב אדם.
 60 הגמרא מבארת את המשך הברייתא: אָמַר מַר, 'הַמְרַצֵּעַ' לְהִבְיָא
 61 מְרַצֵּעַ הַגְדוֹל, שואלת הגמרא, מֵאָר מֵמֵט - איך משמע לרבות
 62 מרצע גדול. עונה הגמרא, כְּדָאמַר - כשם שאמר רָבָא לגבי גיד
 63 הנשח, שאמר רבי יהודה שאינו נוהג אלא בגיד שברגל מיין, ואמר
 64 רבא שהטעם משום שנאמר 'אֲשֶׁר עַל פֶּה הַיְיָדַי' בה' הידיעה, והיינו
 65 הַמְיֻמָּנֵת - החשובה שֶׁמִּיָּד - ירך ימין, הֵכָא נָמִי - גם כאן דורשים,
 66 שמה שנאמר 'הַמְרַצֵּעַ' בה' הידיעה, הכוונה היא לְמִיּוּחַד שֶׁבְּמֵרַצֵּעִין
 67 - המרצע הגדול.
 68 הגמרא מבארת את המשך הברייתא: אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, התנא יוֹדֵן
 69 שדיה בריבי - גדול הדור, הִיָּה דוֹרְשָׁ, שֶׁשֶּׁשֶּׁן רֹצֵעִין אִין רֹצֵעִין
 70 אֱלָא בְּמֵילָתָא - באליה, ולא בתנור. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, קיבלנו שאין
 71 עָבֵד עֲבָרֵי בְּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶּעַל מוֹם, וכיון שאין נעשה בעל
 72 מום אלא בנקב בתנור, מוכח ששם מקום הרציעה: מקשה הגמרא,
 73 כיון שרציעה מצוה היא, וְיַעֲשֶׂה פֶּעַל מוֹם ומה בכך. מתרצת
 74 הגמרא, אָמַר רַבָּה בַר רַב שְׁלֵיָא, משום שאָמַר קָרָא, 'וַיִּבֶן אֵל
 75 מִשְׁפַּחְתּוֹ', ויש לדרוש את הפסוק שישבו לְמִזְבֵּיחַן בְּשִׁמְשִׁפְחָתוֹ,
 76 למקומו ולתפקידיו הקודמים, ולכן אין לרצועו כדי שלא יפסל
 77 מעבודה.
 78 אגב שהביאה הברייתא שאין עבד עברי כהן נרצע, מביאה
 79 הגמרא נידון נוסף בעבד עברי כהן, שדינו מוכח מהברייתא:
 80 אִיבְעִיָא לְהוּ - הסתפקו בני הישיבה, עָבֵד עֲבָרֵי שהוא בְּהֵן, מָהוּ -
 81 מה דינו לענין שְׁיִמְסוֹר לוֹ רַבּוֹ שֶׁפָּחָה בְּנִעְנִית, האם כיון שהיתר
 82 שפחה כנענית חידוש הוא, שהרי מי שאינו עבד אסור בה, ולכן לא
 83 שָׂנָא 'אינם שונים] בְּהֵנִים וְלֹא שָׂנָא 'ו' ואינם שונים] יִשְׂרָאֵל
 84 שמוותרים בה, או דִּילְמָא, ושמא נאמר, שֶׁשֶּׁנִּי 'ו' שונים] בְּהֵנִים
 85 משאר ישראל, הואיל וְרִבְיָה בְּהֵן חֲפָזִים מְצוֹת יְתִירוֹת - נוספות על
 86 ישראלים, אסורים גם בשפחה. רב אָמַר מוֹתֵר, וְשְׁמוּאֵל אָמַר
 87 אָסוּר. אָמַר לִיה רַב נַחְמֵן לְרַב עֲזָרָה, כִּי חוֹתֵר בִּי מַר שְׁמוּאֵל - כשהייתם
 88 אצל שמואל ללמוד תורה, בְּאִיִּסְקוּמְדֵי אִיִּמְלִיתוּ - שחקתם
 89 בפספסים, כלומר לא היתם לב לרדקדק בשמועתכם, מֵאָר מֵמֵט
 90 לא תימרו ליה מָהוּ - מדוע לא שאלתם אותו מהברייתא דלעיל,
 91 וְהַכְּמִים אוֹמְרִים אִין עָבֵד עֲבָרֵי בְּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶּעַל מוֹם, וְהִיא
 92 משמע שלולי זה היה נרצע, וְאָם תֹּאמַר שֶׁאִין רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שֶׁפָּחָה
 93 בְּנִעְנִית, תִּפְיֹק לִי - נלמד שאינו נרצע, משום דְּעֵינָא - שאנו
 94 צריכים שיאמר העבד שאינו רוצה לצאת משום שֶׁאֲהַבְתִּי אֶת
 95 אֲדֵנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי וְגו', והיא השפחה הכנענית וילדיו ממנה,
 96 שנשארים אצל האדון, וְלִיָּאָ - ואינו אומר זאת, שהרי אסור
 97 בשפחה. ועל כרחק שמוותר הוא בשפחה. ומסקנת הגמרא, תו לא
 98 מידי - אין מה להשיב על כך.
 99 הגמרא מביאה ספק נוסף בהיתר כהנים בנשים אסורות: נאמר
 100 בפרשת היציאה למלחמת הרשות, שמותר לישא יפת תואר
 101 שראה במלחמה. הגמרא דנה אם גם לכהנים הותרה: אִיבְעִיָא לְהוּ
 102 - הסתפקו בני הישיבה, בְּהֵן מָהוּ - מה דינו בִּפְיַת תוֹאֵר, האם
 103 הותרה לו כמו לישראל או לא. האם כיון שגם ההיתר לישראל
 104 חידוש הוא, שלולי המלחמה היא אסורה, ולכן לא שָׂנָא 'ו' אינו
 105 שונה] בְּהֵן וְלֹא שָׂנָא 'ו' ואינו שונה] יִשְׂרָאֵל מוֹתֵרִים, או דִּילְמָא -
 106 ושמא נאמר, שֶׁשֶּׁנִּי 'ו' שונים] הַכְּהֵנִים משאר ישראל, הואיל וְרִבְיָה
 107 בְּהֵן הכתוב מְצוֹת יְתִירוֹת שאין בישראל, ולכן אסורים ביפת תואר.
 108 רב אָמַר, מוֹתֵר, וְשְׁמוּאֵל אָמַר, אָסוּר. הגמרא מפרשת במה נחלקו:
 109 בְּבִיָּא רֵאשׁוֹנָה דְּבִבְלֵי עֲלָמֵי לֹא פְּלִגֵי דְשָׂרִי - הכל מודים שמותר
 110 אף לכהן, כיון דְּלֹא דִּכְרָה תוֹרָה אֱלָא בְּנִדָּר יָצַר הַרְע - שאם לא

1 מתרצת הגמרא, הפסוק הָהוּא, בא לְקוּצְעוּ חוֹבָה על הקרוב לגאול
 2 את קרובו שמכר עצמו לגוי, וְאִפְּלוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻעַ שאינו מחייב
 3 לגאול שדה אחוזה, כדי שלא יטמע קרובו בין הגויים.
 4 הגמרא מביאה ראייה אחרת, תֵּא שְׁמַע, נאמר בתורה 'אָחָד מֵאֲחֵיו
 5 'גֵּאֻלְנוּ'. או דדו או כן דדו 'גֵּאֻלְנוּ', או מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמְשַׁפְּחָתוֹ
 6 'גֵּאֻלְנוּ' וְגו', מָה תְלָמוּד לִזְמַר 'גֵּאֻלְנוּ' 'גֵּאֻלְנוּ' 'גֵּאֻלְנוּ' שֶׁלֶשָׁה
 7 פְּעָמִים, כֹּל הַגְּאֻלוֹת - כל העומדים ליגאל, שְׁנַגְּאָלוֹת בְּפִדְר
 8 הָהָא, ובפשוטו היינו שנגאלים בקרובים. מֵאָר לֹא - האם אין
 9 הכוונה לרבות בְּתֵי עָרֵי חוֹמָה וְעָבֵד עֲבָרֵי חֲמִיִּשְׂרָאֵל לגאולת
 10 קרובים. דוחה הגמרא, לֹא, אלא לרבות בְּתֵי חֲצִירִים וְשֵׁרָה אַחֲזָה.
 11 מקשה הגמרא, וכי צריך לרבות בְּתֵי חֲצִירִים, הִרִי בְּהָרִיא כְּתִיב בְּהוּ
 12 'ו' בפירוש כתוב בהם] 'בְּתֵי חֲצִירִים וְגו' על שֵׁרָה הָאָרְזִין וְיִשְׁבִּי,
 13 שדינם כשדה אחוזה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב נַחְמֵן בַּר יִצְחָק
 14 הכתוב בא לְקָרֹב קָרֹב קוֹדֵם - שהקרוב יותר קודם לגאול, שכשם
 15 שבנמכר לגוי נאמר שגואלו דודו, ואם לא אז כן דודו, ואם לא אז
 16 קרוב אחר, אף בשדה אחוזה ובתי החצירים הקרוב ביותר הוא זה
 17 שגואלו.
 18 שנינו במשנה, וְהַרְצָע נִקְבָּה פְּרִצְעָה. הגמרא מבארת את המקור,
 19 דְּבִתֵּי 'רֹצֵעַ אִיּוֹנוֹ אֶת אֲזוּנֵי בְּמֵרַצֵּעַ וְגו' וְעָבֵדוּ לְעַלְם', שעל ידי
 20 הרציעה נעשה עבדו לעולם. שנינו בהמשך המשנה, וְקוּזְנָה אֶת
 21 עַצְמוֹ בְּיֹבֵל וְכִמְתֵּת הָאָדוֹן. הגמרא מביאה את המקור ליציאת
 22 אלו, לְכִתְבֵי מַעֲשֵׂה שֶׁרָק אֶת רֵב עוֹבֵד, וְלֹא אֶת הַכֵּן וְלֹא אֶת הַכֵּת שֶׁל
 23 'וְעָבֵדוּ' ממעט שחוק את רבו עובד, וְלֹא אֶת הַכֵּן וְלֹא אֶת הַכֵּת שֶׁל
 24 הַרְבִּי, שאם מת אינם יורשים אותו. ומה שנאמר 'לְעַלְם' היינו
 25 לְקוּלְמוֹ שֶׁל זֶבֶל - שיוצא ביובל.
 26 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן עשיית הרציעה: תָּנוּ
 27 רַבֵּנָן, כתוב 'וְלִקְחָתָּ אֶת הַמְרַצֵּעַ וְנִתְתָּה בְּאָזְנוֹ וּבִדְלַת', אִין לִי אֱלָא
 28 שרוצעים במְרַצֵּעַ - כלי ברזל דק שראשו חד, מִנָּחַן לְרִבּוֹת אֶת הַסּוּל
 29 - עץ שראשו חד, וְהַסְרָא - הַקוּץ, וְהַמְכָּתָה, וְהַמְכָּתָה - כלי ברזל
 30 שראשו חד ונוקבים עמו, וְהַמְכָּתָה - עט ברזל שבה חוקקים
 31 בפנסקים, שגם בהם ניתן לרצוע, תְלָמוּד לִזְמַר 'וְלִקְחָתָּ', לְרִבּוֹת כָּל
 32 דָּבָר שֶׁנִּקְבָּה בִּיד שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי
 33 אֹמַר, יש לרבות רק את הדומה למרצע, מָה מְרַצֵּעַ מִיּוּחַד שהוא
 34 שֶׁל מִתְּקַת, אֶף כָּל שֶׁל מִתְּקַת, אך סול וסירא פסולים.
 35 דָּבָר אַחֵר, 'הַמְרַצֵּעַ' בא לְהִבְיָא אֶת הַמְרַצֵּעַ הַגְּדוֹל שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה.
 36 אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, התנא יוֹדֵן שדיה בריבי - גדול הדור, הִיָּה דוֹרְשָׁ,
 37 שֶׁשֶּׁשֶּׁן רֹצֵעִים, אִין רֹצֵעִים אֱלָא בְּמֵילָתָא - באליה, שהוא הבשר
 38 הָרַךְ שבאוזן, ולא בתנור. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים, קיבלנו מרבתינו שאין
 39 עָבֵד עֲבָרֵי בְּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה פֶּעַל מוֹם ונפסל מלעבוד בבית
 40 המקדש, וְאָם תֹּאמַר שֶׁבְּמֵילָתָא - באליה הם רֹצֵעִים אותו, הַיָּאָד
 41 עָבֵד עֲבָרֵי בְּהֵן יַעֲשֶׂה פֶּעַל מוֹם, הִרִי שֵׁנִינִי, שאם נפגמה אוזן ככור
 42 באליה, אינו בעל מום, ורק אם כן נפגם הסחוס, תֵּא - מוכח מכאן,
 43 שאין נִרְצָע העבד אֱלָא בְּנוֹכַח שֶׁל אָזָן - בסחוס, שהרציעה שם
 44 עושה אותו בעל מום.
 45 הגמרא מבארת את הברייתא ושואלת: בְּמֵאָר קְמִיִּפְלִי - במה
 46 נחלקו רבי יוסי ברבי יהודה ורבי. עונה הגמרא, דְּרַבִּי דִּרִישׁ כִּלְיָ
 47 וּפְרָטִי - 'כלל ופרט', מה שכתוב 'וְלִקְחָתָּ' זה כִּלְיָ, שיכול לקחת
 48 הכל, ומה שכתוב 'מְרַצֵּעַ' זה פְּרָטִי, שרק מרצע ניתן לקחת, ומה
 49 שכתוב בְּאָזְנוֹ וּבִדְלַת' חֹר וְקָבֵל, שאפשר לרצוע בכל דבר הניתן,
 50 כִּלְיָ וּפְרָטִי וְקָבֵל, או אֶתְּהוּ דֵּן לרבות אֱלָא כְּעֵין פְּרָטִי, מָה הַפְּרָט
 51 מְפֹרָשׁ מְרַצֵּעַ, שהוא שֶׁל מִתְּקַת, אֶף אִנִּי אֲרַבָּה כֹּל דָּבָר שֶׁל מִתְּקַת
 52 שֶׁכֶּשֶׁר לרציעה, אך סול וסירא שאינם של מיתכת, פסולים. רַבִּי
 53 יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה דִּרִישׁ וּמְעוּפִי - ריבוי ומיעוט, מה שנאמר
 54 'וְלִקְחָתָּ', רִבְיָה שכל הנלקח ביד כשר, ומה שנאמר 'מְרַצֵּעַ', מֵמֵט,
 55 שרק מרצע - שהוא מיתכת והדומה לו, כשר, ומה שנאמר בְּאָזְנוֹ

45 כשאינו חולה. ואם רבו חוליה והוא אינו חולה, אינו נרצע, שנאמר
 46 'עמך', שאף לרבו טוב כמדהו. הגמרא מביאה ספק בזה: פני
 47 'הסתפקן רב ביבי בר אבין, אם שנייהם - הארון והעבד חולין, מאי,
 48 האם נרצע או לא. האם 'עמך' בעינין - צריכים אנו רק שיתקיים
 49 'עמך', שיהיו העבד ורבו שווים, והא אבא - וזה מתקיים גם
 50 כששניהם חולים, או דילמא - או אולי 'כי טוב לו עמך' בעינין -
 51 צריכים אנו שיהיה טוב לשניהם, והא ליפא - ואין זה מתקיים כאן.
 52 מסקנת הגמרא, תיקו - יעמוד ספק זה ללא הכרעה. הגמרא
 53 מביאה ברייתא הדורשת מהפסוק הנוכר חובת הארון לעבד: תנו
 54 רבנן, נאמר בפסוק 'כי טוב לו עמך', ומכאן שצריך שיהיה העבד
 55 'עמך' במאכל, 'עמך' במשתה, דהיינו שיהא שווה לארון בהם, שלא
 56 תהא אהא אוכל פת נקנה והוא אוכל פת קיפר - שאינה נקיה. וכן
 57 שלא תהא אהא שותה יין ישן, והוא שותה יין חרש שהוא פחות
 58 משובת, וכן שלא תהא אהא ישן על גבי מוכין שהם רכים, והוא ישן
 59 על גבי תבן שהוא קשה. מכאן - מדרשה זו אמרו חכמים, שכל
 60 הקונה עבד עבד, בקונה ארון לעצמו, שעליו לתת לו את צרכיו כפי
 61 שנותן לעצמו.
 62 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בחיובי הארון לעבד: תנו רבנן,
 63 נאמר בתורה 'ויצא מעמך הוא ובעניו עמו' וגו', והיינו בניו מאשתו
 64 הישראלית, שאילו בניו מהשפחה שייכים לארון, ככתוב 'אם
 65 אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות, האשה וילדיה תהיה
 66 לאדניו' וגו'. אמר רבי שמעון, שיש להקשות, אם הוא נמכר לעבד,
 67 כניו ובנותיו מי נמכרים, בתמיה, ומה צריך שיצאו עמו. אלא מכאן
 68 שרבו חייב במונות כניו, וכאשר הוא יוצא לחירות, גם בניו יוצאים
 69 עמו, ונפטר הארון ממונותיהם.
 70 כיוצא בדרך אהא אומר לגבי מה שנאמר 'אם פעל אשה הוא ויצאה
 71 אשתו עמו', אמר רבי שמעון, שיש להקשות, אם הוא נמכר לעבד,
 72 אשתו מי נמכרה, בתמיה, ומה צריך שתצא עמו. אלא מכאן יש
 73 ללמוד, שרבו חייב במונות אשתו, וכאשר הוא יוצא לחירות, גם
 74 אשתו יוצאת עמו, ונפטר הארון ממונותיה.
 75 וצריכא - צריכה התורה להשמיענו גם את חיוב הארון במונות
 76 אשתו וגם במונות בניו, דאי אשמעינן - שאם היה כתוב רק את
 77 החיוב לכניו, הייתי אומר שרק במונותיהם חייב, משום דלא בני
 78 מיעבד ומיכל נינהו - שאינם יכולים לעבוד ולהרויח ממונותיהם,
 79 כיון שקטנים הם, אבל אשתו דבת מיכל ומיעבד היא - שיכולה
 80 לעבוד ולהרויח ממונותיה, אימא תעביד ותיכול - נאמר שתעבוד
 81 ותרויח ממונותיה. ואי אשמעינן - ואם היה כתוב רק את החיוב
 82 לאשתו, הייתי אומר שרק במונותיה חייב, משום דלאו דירבה
 83 להרויח - שאין דרכה לחזר על הפתחים, לפי שהיא בושא בכך,
 84 אבל כניו דיריבייהו להרויח - שדרכם לחזר על הפתחים, ואין זה
 85 בושא להם, אימא לא - נאמר שאינו חייב לזונם, אלא יחזור על
 86 הפתחים, לפיכך צריכא - צריך להשמיענו בשניהם.
 87 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את אופן הרציעה: תנו רבנן,

1 המנות - בהמות נוטות למות, כשהן שחומות, אף שמאוסות הן,
 2 ואל יאכלו בשר המנות אחר שמתו והן נבילות, ומשל הוא ליפת
 3 תואר, שהותרה כדי שלא יבוא עליה באיסור, אך מאוסה היא.
 4 ומה שנאמר 'והשקת', היינו שבחשקו תלה הכתוב, ואף על פי
 5 שאינה נאה. ומה שנאמר 'בה', בא למעט ולא בה ובחברתה, שלא
 6 יקח שתי יפות תואר. ומה שנאמר 'ולקחת', בא לומר, שליקחין
 7 וקידושין יש להן בה, ואף שהיתה גויה ואינה מתגיירת מדעתה.
 8 ומה שנאמר 'לך לאשה', בא למעט, שלא יקח שתי נשים, אחת לו
 9 ואחת לאביו, או אחת לו ואחת לבנו. ומה שנאמר 'והקמתה אל תוך
 10 ביתך', מלמד שלא ילקחנה לבוא עליה במלחמה. הגמרא שבה לדון
 11 בדיני עבד נרצע: תנו רבנן, נאמר בפסוק 'אם אמר יאמר העבד
 12 אהבתי את אדני וגו', ויש לדרוש מהכפילות, שאינו נרצע עד
 13 שיאמר אהבתי את אדני וגו', וישנה לומר זאת שוב. אם אמר שתי
 14 פעמים בתחילת שש, ולא אמר שוב בסוף שש, אינו נרצע, שנאמר
 15 שהעבד אומר 'לא אצא חפשי', ומשמעותו עד שיאמר בשעת יציאה
 16 שאינו רוצה לצאת. וכן אם אמר שתי פעמים בסוף שש, ולא אמר
 17 גם בתחילת שש, גם כן אינו נרצע, שנאמר 'אם אמר יאמר העבד',
 18 ומשמעותו, עד שיאמר בשעה עבד, ובסוף שש אינו עבד.
 19 הגמרא מפרשת את הברייתא: אמר מר, אם אמר בתחילת שש ולא
 20 אמר גם בסוף שש, אינו נרצע, שנאמר 'לא אצא חפשי'. וקשה, מאי
 21 איריא - למה למד זאת מ'לא אצא חפשי', תיפוק ליה דבעינן - נדע
 22 זאת מכן שאנו צריכים שאמר 'אהבתי את אדני את אשתי ואת
 23 בני', וליפא - ואינו יכול לומר כן בתחילת שש, שעדיין לא נשת
 24 שפחה. ותו - ועוד קשה, מה שאמר שאם אמר בסוף שש,
 25 שלכאורה היינו ביום האחרון לעבודתו, ולא אמר בתחילת שש,
 26 אינו נרצע, שנאמר 'אם אמר יאמר העבד', וקשה, אמר - האם בסוף
 27 שש - קודם שנשתחרר לאו עבד הוא, הרי הוא עבד עד סוף היום.
 28 מתרצת הגמרא, אמר רבא, (מאי בתחילת שש), מה שנאמר
 29 בברייתא 'בתחילת שש', הכוונה פרוטה אחרונה, כשעדיין
 30 נותר זמן עבודה שנקנה בפרוטה, ושם עבד עליו, כיון שחייב
 31 פרוטה שלימה. (ומאי בסוף שש), ומה שנאמר בברייתא 'בסוף
 32 שש', הכוונה בסוף פרוטה אחרונה, כשלא נותר אפילו פרוטה לפי
 33 חשבון גרעון כספו, שזו היא שעת היציאה.
 34 הגמרא מביאה ברייתא לבאר איזה תנאים צריך כדי שהעבד
 35 ירצע: תנו רבנן, אם יש לו - לעבד אשה - שפחה כנענית, וכן
 36 ממנה, וילדו אין אשה וכן, אינו נרצע, שנאמר שאינו רוצה לצאת
 37 'כי אהבך ואת ביתך', וכשאיין לרבו אשה אין זה אודה את ביתו. וכן
 38 אם יש לרבו אשה וכן, וכן אין אשה וכן, אינו נרצע, שנאמר
 39 שאומר העבד 'אהבתי את אדני את אשתי ואת בני', ואינו יכול
 40 לומר כן כשאין לו אשה או בנים. וכן אם הוא אוהב את רבו ורבו
 41 אינו אוהבו, אינו נרצע, שנאמר שהסיבה שרוצה להשאר 'כי טוב
 42 לו עמך', ורק כשרבו אהבו טוב לו. ואם רבו אוהבו והוא אינו אוהב
 43 את רבו, אינו נרצע, שנאמר שהוא רוצה להשאר 'כי אהבך'. וכן אם
 44 הוא חולה ורבו אינו חולה, אינו נרצע, שנאמר 'כי טוב לו עמך', והיינו

מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו וכן אשר בכל יום חול לאחרי תפילת הבוקר, יאמר השיעור תהלים חודשי - כפי שנחלק התהלים לימי החודש
 ממוכתב י"ד אלו, תשי"ט

ככל שיוסיף הוא בענייני תורה ומצוות יתוסף בברכות השם יתברך במילולי בקשותיו בכלל ובהג'ל בפרט
 ממוכתב י"ד אלו, תשי"ז

הבי גרסינו: שלא יקחנה לאביו ולא לבנו — ולא גרסינו: שנים, אחת לו ואחת לאביו, או אחת לו ואחת לבנו. דמאי איריא שנים? אפילו אחת לאביו נמי הוי איסור, דהא "לך" דרשינו

שלא ילחצנה במלחמה — פירש בקונטרס: לבור עליה. משמע מתוך פירושו דבמלחמה

אסור לבוא עליה כל עיקר, ואפילו ביאה ראשונה אינו מותר עד לאחר כל המעשים. וחומה: אם בן מאי קאמר: לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע? כיון דבמלחמה אסור עד שיבא לביתה, ולאחר כל המעשים — היאך נתפסים יצרו בכך? אחי איבא יצר הרע במלחמה בביתו עד ירח ימים. ועוד קשה: אמאי קרי לה בשר המזוהה כיון שנתגירה? ועוד קשה מהא דאמר בפרק שני דטהורין (בא.אמ): תמר בת יפת תואר היתה ולפיכך היתה מותרת לאמנון, כדכתיב "דבר עלי אל המלך כי לא ימנעני ממך". ואם לא בא דוד על מעכה אם תמר עד לאחר כל המעשים — היאך היתה מותרת לאמנון? והרי אחרתו מאביו היתה, שהרי אם תמר לאחר כל המעשים חשובה גיורת, ולקוחין יש לו בה! בדשלמא אם נפרש דיפת תואר מותרת מיד — שפיר (דמי) מאי דקאמרה תמר "כי לא ימנעני ממך" — שהייתה מותרת לו, דאיבא למימר שנתערבה אמה במלחמה, שעדיין היתה אמה נכריה, וזו אינה חשובה כבתו של דוד, דאין בן הבא מן הנכריה קרוי בן אלא בנה, דולד נכריה כמותה. אבל לפירוש הקונטרס שלא בא עליה עד לאחר כל המעשים — קשה, כדפרשתי. ונראה לרבינו תם: דביאה ראשונה מותרת במלחמה, אבל ביאה שניה אסורה עד שתהא בביתו גיורת. והוא דקאמר: שלא ילחצנה בו — היינו להתחיל למנות ירח ימים. דאין יכול לדחוקה לעשות סדר הפרשה עד שתהיה בביתו. ויש מיישבים פירוש הקונטרס, ולא קשה מידי מה שהקשה איך נתפסים יצרו — דאיבא למימר דבטל דימנו יצר הרע כיון שיש לו פת סבילה, כסופה להיות מותרת לו לאחר כל המעשים. ומה שהקשה אמאי קרי לה בשר המזוהה כיון שנתגירה — הא נמי לא קשה, דאיבא למימר לפי שמגירה בעל כרחא ויניה גיורת גמורה, קרי לה בשר המזוהה. ומה שהקשה ותמר — לא קשה, דאיבא למימר דהמר לא היתה בת דוד אלא מקום לכן היתה אמה מעוברת. והא דכתיב (שמואל ב ג) "כן תלשנה בנות המלך מעליהם" לא משום שהיתה בתו, אלא לפי שגילה בביתו של דוד עם בנות המלך. אך אין לתרץ שפיר לפירוש הקונטרס מה חילוק בין ביאה ראשונה לשניה דמחלק גמרא לעיל. ומיהו אומר רבינו יצחק: דבירושלמי מצינו מחלוקת אמוראים בדבר זה. והכי איתא התם, רב אמר: לא התיר אלא ביאה ראשונה, ואני אומר: לא ביאה שניה ולא ראשונה הותרה אלא לאחר כל המעשים, כדכתיב "ואחר כן תבא אליה ובעלתה".

במין

תמותו = *אמוריט'יש. וחשקת — בחשקו תלה הכתוב, ואפילו אינה נאה. ולא בה ובחברתה — שלא יקח שתיים. ליקוחין יש לך בה — קידושין תופסי, ואף על פי שהיתה נכריה, שהרי אינה מתגירת מדעתה. לך ולא לאחרים — שלא יקחנה לצורך אחרים, כגון אביו. שלא ילחצנה במלחמה — לבא עליה. הכי גרסינו להאי ברייתא בספרי, בפרשת

דראה אנכי: "ואם אמר יאמר" — עד שיאמר

וישנה אמר בתחילת שש ולא אמר כסוף שש — אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי" — עד שיאמר בשעת יציאה. אמר כסוף שש ולא אמר בתחילת שש — אינו נרצע, שנאמר "אם אמר יאמר העבד" — עד שיאמר כשהוא עבד — הכי פירושה: אמר ענה שתי האמירות בתחילת שש, ולא אמר כסוף שש — אינו נרצע. שנאמר "לא אצא" משמע סמוך ליציאה. אמר שתי פעמים כסוף שש בו עד שיאמר כשהוא עבד. הכי גרסינו: אמר מר: אמר בתחילת שש כי מ'א איריא מ'לא אצא חפשי" תיפוק ליה דבעינן בו. ותו אמר כסוף שש ולא אמר בתחילת שש אינו נרצע שנאמר "העבד" אפיו סוף שש לאו עבד הוא — והכי פירושה: אמר בתחילת שש בו — קא סלקא דעתך תחילת שש ממש, תיפוק ליה דבעינן "אהבתי את אשתי ואת בני", ועדיין בתחילת שש אין לו אשה ובנים, שלא מסרו לו עד תשין שפחה בנעניה. אפיו סוף שש לאו עבד הוא — יום אחרון נקרא קוף שש, וכל היום הוא עבד. הכי גרסינו: אמר רבא בתחילת פרושה אחרונה כסוף פרושה אחרונה — ולא גרסינו "לא קשיא" ולא גרסינו "כאן". והכי פירושה: כל תחילת שש דקתני — כשמנינו להתחיל לטוף פרושה אחרונה לפי חשבון גרענה, שעדיין עליו שוה פרושה דהוי דמי עבד. וכל סוף שש (פרושה אחרונה) נמאד שהתחיל בה — נקרא סוף, דלאו עבד הוא, דאין עליו שוה פרושה. והכי קאמר אמר בתחילת שש — קודם פרושה אחרונה, דכבר יש לו אשה ובנים. ולא כסוף שש — לאתר שהתחיל פרושה אחרונה — אינו נרצע, ואפילו אמר ושנה. דכתיב "לא אצא חפשי" — סמוך ליציאה, וכל זמן שיש עליו פרושה שלמה — לאו סמוך ליציאה הוא. אי אמר ושנה כסוף פרושה אחרונה ולא אמר בתחילת פרושה אחרונה — אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר העבד" — עד שיאמר כשהוא עבד. ובלשון אחרת גריסא זו בפי כל, ואני יכול להעמידה, שהרבה תשובות בה. וזה הלשון: "אמר יאמר" — עד שיאמר ושנה, "העבד" — עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר כסוף שש — אינו נרצע, שנאמר "אם אמר יאמר" אמר בתחילת שש פעם אחת, ולא חזר ואמר כסוף שש — אינו נרצע, דבעינן "אמר יאמר" שתי אמירות. אמר כסוף שש ולא אמר בתחילת שש — אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי". והכי פירושה: אמר בתחילת שש פעם אחת, ולא חזר ואמר כסוף שש — אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי" וזה כבר יצא. השתא קשיא לי טובא: הא נמי תיפוק לי מ"אמר יאמר", דהא לא אמר ושנה! ואם באת לפרש "אמר כסוף שש" — שתי פעמים — אם כן לא דמיא לרישא. דאי אמר בתחילת שש שתי פעמים — מנא ליה דאינו נרצע? ועוד: מה לי דשביקה לדרשה קמיתא דררשי "העבד" — עד שיאמר כשהוא עבד, ונקיט ליה קרא אחרונה מ"לא אצא" והרי כבר יצא. תיפוק ליה

מ"העבד" לו אשה ובנים — שפחה בנענית שנמסרה לו וילדה לו. כי טוב לו — פרט לחולה. הוא ובניו עמו — על כרחיך בבני ישראלית. דאי בבני כנענית כתיב

נמסרה? מ'פאן ש'רבו חייב ב'מזונות א'שתו. וצ'ריבא; דאי א'שמעינן ב'ניו - מ'שוב ד'לא ב'ני מ'עבד ומיכל י'נהו, א'כל א'שתו ד'בת מיכל ומ'יעבד היא - אימא ת'עבד ות'כול. ואי א'שמעינן א'שתו - ד'לאו ד'ר'פ'ה לה'דורי, א'כל ב'ניו ד'ר'פ'יהו לה'דורי - אימא לא, צ'ריבא. ת'נו ר'ב'נ':

אילו

אמר רבי שמעון: אם הוא נמכר אשתו מי נמכרה? מ'פאן ש'רבו חייב ב'מזונות א'שתו. וצ'ריבא; דאי א'שמעינן ב'ניו - מ'שוב ד'לא ב'ני מ'עבד ומיכל י'נהו, א'כל א'שתו ד'בת מיכל ומ'יעבד היא - אימא ת'עבד ות'כול. ואי א'שמעינן א'שתו - ד'לאו ד'ר'פ'ה לה'דורי, א'כל ב'ניו ד'ר'פ'יהו לה'דורי - אימא לא, צ'ריבא. ת'נו ר'ב'נ':

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

אילו

1 **כמין** חומר — פירש הקונטרס: צדור מרגליות או בשמים שתלוי ביצואר נשים לתכשיט.
2 ורבינו חם פירש: חומר — מעשה. וכן פירש הערוך. בלשון ערבי, כשאומר לחבירו:
3 "מה מעשיך?" אומר לו: מה חמריך.
4 **מה** נשתנה און — יש במדרש דמריצ'ע בגימטריא ארבע מאות (שנה). ולפי שהיו ישראל
5 עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקדוש
6 ברוך הוא. והלך זה וקנה ארון לעצמו — לפיכך
7 ירצע במרצע העולה כך.
8 **תלמוד** לומר לעולם בו — ואין לומר:
9 לעולמו של יובל. דאם כן —
10 לשחוק קרא מנייה, ונילף משדה אחוזה. תוספות
11 שנים.
12 **איכא** דאמרי גדול היה — העבד, ונזהר בו
13 שלא יזכה הוא בעצמו מן ההפקר,
14 לפיכך קדם לפני המיתה וזכה בו. זה פירש למיתה
15 — יהודה הינדורא, וזה פירש לחיים — מר זוטרא
16 תחתיו במקומו, שלא יהיה העבד רגע אחד בלא
17 ארון. ואיכא

12 על הר סיני בשעה שאמרתי "פי לי בני ישראל עבדים" — ולא עבדים לעבדים, והלך זה
13 וקנה ארון לעצמו — ירצע. ורבי שמעון בר רבי היה דורש את המקרא הזה קמין חומר:
14 מה גשתנה דלת ומוזזה מכל פלים שבפיות? אמר הקדוש ברוך הוא: דלת ומוזזה שהיו
15 עדים במצרים בשעה שפסקתי על הפשוטן ועל שתי המוזזות, ואמרתי "פי לי בני ישראל
16 עבדים" ולא עבדים לעבדים, והוצאתים מעבדות לחירות, והלך זה וקנה ארון לעצמו —
17 ירצע בפניהם. **משנה** עבד כגעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה, וקונה את עצמו בכסף
18 על ידי אחרים, ובשטר על ידי עצמו, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: בכסף על ידי
19 עצמו ובשטר על ידי אחרים, ובלבד שהיה הכסף משל אחרים. **גמרא** מנלן? דכתיב
20 "והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אחיהם" — הקישן הפתוב לשרה אחיה; מה
21 שרה אחיה נקנה בכסף בשטר ובחזקה — אף עבד כגעני נקנה בכסף בשטר ובחזקה.
22 — אי מה שרה אחיה חוזרת לפעלים ביובל — אף עבד כגעני חוזר לפעלים ביובל? —
23 תלמוד לומר "לעלם בהם תעבדו". תנא: אף בחליפין. — ותנא דידן? — מילתא דליתא
24 במטלטלין — קתני מילתא דאיתא במטלטלין — לא קתני. אמר שמואל: עבד כגעני נקנה
25 במשיכה. ביצד? תקפו ובא אצלו — קנאו, קראו ובא אצלו — לא קנאו. — בשלמא לתנא
26 דידן — מילתא דאיתא במטלטלי לא קתני, דליתא במטלטלי — קתני. אלא לתנא קרא,
27 ניתני משיכה! — פי קתני — מילתא דאיתא בין במקרקעי בין במטלטלי, משיכה דבמטלטלי
28 איתא במקרקעי ליתא — לא קתני. "ביצד? תקפו ובא אצלו — קנאו, קראו ובא אצלו —
29 לא קנאו". וקראו? לא? והתניא: ביצד במסירה? אחיה בטלפה, בשערה, באופף שעליה,
30 בשליף שעליה, בפרומבאי שבפיה, ובזוג שבצוארה — קנאה. ביצד במשיכה? קנאה לה והיא
31 קנאה, או שהפישא במקל ורצתה לפניו, פיון שעקרה יד ורגל — קנאה. רבי אסי ואמרי
32 לה רבי אחא אומר: עד שתהלך לפניו מלא קומתה. — אמרי: בהמה — אדעתא דמרה
33 אולה, עבד — אדעתיה דנפשיה קאזיל. אמר רב אשי: עבד קמן כבהמה דמי. תנו רבנן:
34 ביצד בחזקה? התיר לו מנעלו, או הוליד פליו אחריו לבית המרחץ, הפשטו, הרחיצו, סכו,
35 גרדו, הלבישו, הנעילו, הנפיהו — קנאו. אמר רבי שמעון: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה,
36 שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קאמר? אמר רב אשי: הגביהו הוא לרבו — קנאו, הגביהו
37 רבו לו — לא קנאו. אמר רבי שמעון: לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל
38 מקום. השתא דאמרן הגביהו הוא לרבו קנאו, אלא מעתה שפחה כגענית תקנה בביתא!
39 — פי קאמרין — זה נהנה וזה מצטער, הכא — זה נהנה וזה נהנה הוא. — שלא פדרפה מאי
40 איפא למימר? — אמר רב אחי [בר אדא] דמן אהא: מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו
41 לתרווייהו? ועוד: "משפכי אשה" בתריב, הקישה הפתוב פדרפה לשלא פדרפה? רבי יהודה
42 הנדוהא גר שאין לו וירשין הרה, חלש. על מר זוטרא לשיילי ביה, חזייה דתקוף ליה עלמא
43 טובא. אמר ליה לעבדיה: שלוף לי מסנאי, ואמטינהו לביתא. איפא דאמרי: גדול הרה,

הו

נאמר בעבדים כנענים (ויקרא כה מז) לְעֵלְמָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ, ללמדנו
 שעבד כנעני שייך לאדונו לעולם, ואינו יוצא ביובל.
 הגמרא מביאה קנין נוסף שעבד כנעני נקנה בו: תָּנָא, מלבד
 הקניינים ששנונו במשנה, עבד כנעני נקנה אף בחליפין - שהמוכר
 מקבל חפץ מיד חבירו לידו, לשם קנין. ומבארת הגמרא, והטעם
 שתָּנָא דִּין לא שנה במשנתנו גם את הקניין הזה, משום שמיילתא
 דְּלִיתָא בְּמַטְלְטְלִין קְתָנִי - דבר שאינו נוהג בקניית מטלטלין, כקנין
 כסף שטר וחוקה, שנה התנא לעבד, במשנה שאין קניין מועיל
 למטלטלין, קונים בו עבדים. אבל מִילְתָא דְּאִיתָא בְּמַטְלְטְלִין לֹא
 קְתָנִי - קנין שקונה במטלטלין [כחליפין] לא שנוא התנא, שדבר
 פשוט הוא שיקנו גם בעבד כנעני.
 הגמרא מביאה קנין נוסף שעבד נקנה בו: אִמְרַי שְׂמוּאֵל, עֵבֶר בְּנֵעֲנֵי
 נִקְנָה בְּמִשְׁכָּה. בִּיצֵד, תְּקַפּוּ - הקונה משך את העבד בכח ובחוקה,
 וְכֹא אֶצְלוּ - ומחמת תקיפה זו התקרב העבד לקונה, הרי זו משיכה
 וְכֹא אֶצְלוּ - אמנם אם קָרְאוּ הקונה לעבד, וְכֹא אֶצְלוּ ברירה זו, לא
 קָנָא, שאין זה נחשב כמשיכה, כיון שהחליט העבד את המדעת
 עצמו, ואינה כמשיכה הנעשית על ידי הקונה.
 הגמרא מקשה מדוע קנין זה לא נזכר בברייתא: בְּשֵׁלְמָא לְתַנָּא דִּין
 מוכן מדוע לא שנינו קנין זה, וכמו שתירצה הגמרא למעלה,
 מִילְתָא דְּאִיתָא בְּמַטְלְטְלִין לֹא קְתָנִי דְּלִיתָא בְּמַטְלְטְלִין קְתָנִי - שקניינים
 שישנם גם במטלטלין לא שנים במשנה, ולכן לא שנה קנין
 משיכה שקונה גם במטלטלין, אִלָּא לְתַנָּא בְּרָא - אלא לתנא שנה
 בברייתא שעבד כנעני נקנה בחליפין, יש להקשות, אם כן נִיְתָנָה
 בברייתא גם קנין מִשְׁכָּה. שהרי התנא הזה סובר שאף קנין הקונה
 במטלטלין, צריך לשנותו בכלל קנייני עבד כנעני. הגמרא מתרצת:
 כִּי קְתָנִי - התנא שנה בברייתא שעבד כנעני קונה גם בחליפין
 שהוא מִילְתָא דְּאִיתָא - דבר שישנו, וקונה בין בְּמַטְרְקָעֵי בין
 בְּמַטְלְטְלִין, אבל קנין מִשְׁכָּה דְּבְּמַטְלְטְלִין אִיתָא בְּמַטְרְקָעֵי לִיתָא -
 שקונה רק במטלטלין ולא בקרקעות, לֹא קְתָנִי בברייתא. שמאחר
 והזכיר עבד כנעני קונים הקונים בקרקעות, שנה גם קנין חליפין
 שאף קנין זה מועיל בקרקעות, אבל משיכה שאינה קונה קרקעות,
 אין לשנותה אגב קנייני קרקע.
 הגמרא מקשה: לעיל הובאו דברי שמואל שאמר, בִּיצֵד עבד כנעני
 נקנה במשיכה, תְּקַפּוּ, ומחמת התקיפה בָּא העבד אֶצְלוּ, קָנָא, אבל
 אם קָרְאוּ הקונה לעבד, וְכֹא אֶצְלוּ, לֹא קָנָא. הגמרא מקשה, וכי כך
 הדין שאם קָרְאוּ הקונה לעבד וְכֹא אֶצְלוּ, לֹא קָנָא, וְהִתְנָא
 בברייתא לגבי קנייני מסירה ומשיכה בהמה, בִּיצֵד בהמה נקנית
 בְּמִסְרָה, אֲחִזָּה הקונה בְּמִלְפָּת - ברגלה, או בְּשַׁעֲרָה, או בְּאֹזְנָה
 שְׁעָלָה, או בְּשַׁלְיָה [במשאו] שְׁעָלִית, או בְּפִרוּמְבָּא וְ[ברסן] שְׁבִפְיָה,
 וְכִזְזָה [או בפעמןן] שְׁבִצְוֹאָרָה, אף שלא היוזה ממקומה, קָנָא.
 וְכִיצֵד בהמה נקנית בְּמִשְׁכָּה, קָרְאוּ לָהּ הקונה שתבוא אליו, וְהִיא
 בָּאָה מחמת קריאתו, או שְׁהִבִּישָׁה - שהכה הקונה לבהמה בְּמַקְלָה,
 וְרָצָתָה לְפָנָיו - ורצה לפניו מכח ההכאה, בִּינֵין עֲקָרָה דְּדָ וְדָגְלָה, אף
 שהיא עקירה כל שהיא, נחשבת כמשיכה, וְקָנָא, שהרי הבהמה
 נשבעת מכח קריאתו או הכאתו. רַבִּי אִסִּי וְאִמְרֵי לָהּ רַבִּי אֲחָא אִמְרַי,
 אין בהמה ניקנית עַד שְׁתַּחֲלָף לְפָנָיו מֵאָה קוּמְתָה - שתלך ותצא
 ממקומה הקודם לגמרי. ולדברי הכל אם הבהמה הלכה מחמת
 קריאתו הרי זו משיכה, וקשה על שמואל שאמר, שאם העבד בא
 אליו מחמת קריאתו, אין זה נחשב כמשיכה לקנותו.
 הגמרא מתרצת שיש לחלק בין עבד לבהמה: אִמְרֵי, בְּהֵמָה כֹּאשֶׁר
 קוראים לה והיא באה, מאחר שאין לה דעת, אֲדַעְתָּא דְּמִרָה אִוְלָה
 - על דעת בעליה שקרא לה היא הולכת, ונחשב הדבר כאילו
 משכה ממש לקנותה, ואילו עֵבֶד כשקוראים לו והוא בא, אֲדַעְתָּיה
 דְּנַפְשִׁיהָ קָאוּל - על דעת עצמו הוא הולך, ואין זה נחשב שהקונה
 משכו, ואינו קונהו בכך.

אִילוּ נִאֲמַר רַק וְנִתְתָּה אֲנִי בְּדָלְתָ/ וְלֹא ב'אֲנִי, הִייתִי אִמְרַי שְׁדָקוּר
 בְּנֵד אֲנִי בְּדָלְתָ, דָּלְתָ אִין - בדלת ניקוב, אך אֲנִי לֹא נִקְוֵב, אלא
 רק כנגדה. מקשה הגמרא, וְאִין עֲצָמָה לֹא יִרְצַע, וְהִתְבִּיב וְרִצַּע
 אִינִי אֵת אֲנִי בְּמִרְצַע. מתרצת הגמרא, אִלָּא כוונת הברייתא,
 שהייתי אִמְרַי שְׁדָקָעָתָ לְאִין מִאֲבָרָא - מבחוץ רחוק מן הדלת,
 וְנִתְתָּה אַחַר כֵּךְ עַל הַדְּלֵת, וְדָקוּר בְּנֵד אֲנִי בְּדָלְתָ מצידה השני.
 וכדי שלא נאמר כן, תלמוד לומר, וְנִתְתָּה בְּאִזְנֵי וְבְדָלְתָ, הָא בִּיצֵד
 דוקר בשניהם, דוקר באזון כשהיא על הדלת והולך, עַד שְׂמִינֵי אֶצְלוּ
 דָּלְתָ.
 ואילו היה כתוב רק וְהִיגִישׁוּ אֶל הַדְּלֵת/, שוּמַעְ אִי שרציעה עושים
 בִּין עַל דָּלְתָ עֲקוּרָה מְהוּזוּהָ ומטלת על הארץ בִּין עַל דָּלְתָ שְׂאִינָה
 עֲקוּרָה, תְּלַמּוּד לִמְרָ אֶל הַדְּלֵת או אֶל הַמְּוִזָּה/, הוקשה דלת
 למוזזה, מַה מְוִזָּה מְעוּבָד - עומדת מחוברת במקומה, אֵף דָּלְתָ נְמִי
 צריכה להיות מְעוּבָד - מחוברת במקומה.ומביאה הגמרא ברייתא
 נוספת המבארת טעמי דין זה:
 רַבִּין יוֹחָנָן בְּן זְבַאי הָיָה דוֹרֵשׁ אֵת הַמְּקָרָא הָיָה הַעוֹסֵק בְּרִצְעָה, כְּמִין
 חוֹמֵר - בצרור מרגליות או בשמים התלוי לתכשיט בצואר נשים,
 מַה נִּשְׁתַּנָּה אִין מְכָל אֲבָרִים שְׂבִינָה שְׂדוּקָא אותה רוצעים. משום
 שְׂאִמְרַי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִין שְׂשִׁמְעָה קוּלִי עַל הַר כִּינִי בְּשַׁעָה
 שְׂאִמְרַתִּי כִּי לִי כִנִי וְיִשְׂרָאֵל עֲבָדִים/, עבדי הם ולא עֲבָדִים לְעֲבָדִים,
 וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אֲדוּן לְעֲצָמוֹ, עוֹנָשׁוֹ הוּא שְׂרִצַּע בִּאֲנֹו.
 וְרַבִּי שְׂמַעוֹן בְּן רַבִּי הִיָּה דוֹרֵשׁ אֵת הַמְּקָרָא הָיָה כְּמִין חוֹמֵר, מַה נִּשְׁתַּנָּה
 דָּלְתָ וְמוּזוּהָ מְכָל בְּלִים שְׂבִינָה שְׂדוּקָא אֶצְלוּ רוצעים. משום שְׂאִמְרַי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, דָּלְתָ וְמוּזוּהָ שְׂהִי עֲרִים בְּמִצְרִים בְּשַׁעָה שְׂשִׁפְסַחְתִּי עַל
 הַמְּשֻׁקָּה וְעַל שְׁתֵּי הַמְּוִזוֹת בַּמִּכַּת בְּכוֹרוֹת, וְאִמְרַתִּי 'כִּי לִי כִנִי וְיִשְׂרָאֵל
 עֲבָדִים/, עבדי הם ולא עֲבָדִים לְעֲבָדִים, וְהוּצְאָתִים מְעַבְדוֹת לְחַיִּוֹת,
 וְהָלַךְ זֶה וְקָנָה אֲדוּן לְעֲצָמוֹ, עוֹנָשׁוֹ הוּא שְׂרִצַּע בְּפָנֵיהֶם.

משנה

המשנה מלמדת את הדרכים בהם נקנה ומשתחרר עבד כנעני:
 עֵבֶר בְּנֵעֲנֵי נִקְנָה לישראל באחד מקניינים אלו, בְּקָנִין בְּכֶסֶף -
 שהקונה נותן כסף למי שמכרו לו, וְכִחְוָקָה - שמחויק האדון בעבד, על
 וכתוב בו שהעבד מכור לו, וְכִחְוָקָה - שמחויק האדון בעבד, על
 ידי שמשתמש בו. וְכִחְוָקָה העבד הכנעני אֵת עֲצָמוֹ ונעשה בן חורין,
 בְּכֶסֶף שניתן לאדונו על ידי אנשים אחרים עבור שחרורו. וְכִחְוָקָה על
 ידי עֲצָמוֹ שהוא מקבלו מהאדון, דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר. וְהַכְּמִים אִמְרַים,
 בְּכֶסֶף הוא משתחרר על ידי עֲצָמוֹ - שיתכן שיהיה לעבד כסף
 השייך לו, ושחרר עצמו בכסף זה. וְכִחְוָקָה הוא משתחרר על ידי
 אחרים המקבלים את השטר בשבילו. ואף שיכול להשתחרר בכסף
 על ידי עצמו, וְכִחְוָקָה שְׂהָה הַכֶּסֶף מְשַׁל אֲנָשִׁים אַחֲרִים, שהקנו לו
 את הכסף על מנת שאין לרבו רשות בו, ובאופן זה הכסף שייך
 לעבד, והוא יכול ולהשתחרר בו.

גמרא

הגמרא מבררת מנין שעבד כנעני נקנה בכסף שטר וחוקה: מְנַלְן -
 מנין שעבד נקנה בכך, דְּבִתְבִיב בעבד כנעני (ויקרא כה מז),
 'וְהִתְנַחֲלָתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרִשְׁתָּ אֲחֵיהֶ' שהאב מנחיל לבניו
 את עבדיו כפי שהוא מנחיל להם את אחוזתו, וְהִקְיִשְׁן הַתְּבוּבָתָא את
 העבדים לְשֵׁרָה אֲחִוְיָהּ, ללמדנו, מַה שְׂרָה אֲחִוְיָהּ נִקְנָה בְּכֶסֶף בְּשַׁמֵּר
 וְכִחְוָקָה כדִּין קנין קרקעות, אֵף עֵבֶד בְּנֵעֲנֵי נִקְנָה בְּכֶסֶף בְּשַׁמֵּר
 וְכִחְוָקָה.
 הגמרא מקשה: אִי - אם כן, נוסף ונדרוש מהדיקש זה, מַה שְׂרָה
 אֲחִוְיָהּ שמכרה בעליה לאחר, הוֹרָתָה לְבָעָלִים בְּיֹבֵל, אֵף עֵבֶד בְּנֵעֲנֵי,
 יהיה חוֹרֵר לְבָעָלִים בְּיֹבֵל. מתרצת הגמרא: תְּלַמּוּד לִמְרָ - לפיכך

נאמר כך, שמאחר והוא נקנה לאדון בשטר בעל כורחו של העבד, 56
 גם אחרים יקבלו שטר שחרור עבורו אפילו בעל כרחו, ומדוע 57
 שנינו שקונה את עצמו בשטר רק על ידי עצמו. מתרצת הגמרא: 58
האי שְׁמָרָא לְהוּד וְהאי שְׁמָרָא לְהוּד - שטר הקנין, שטר בפני עצמו 59
 הוא ונאמר בו לשון קנייה, ושטר שחרור, שטר בפני עצמו הוא 60
 ונאמר בו לשון שחרור, ואין ללמוד דיניהם זה מזה. מקשה 61
 הגמרא: **הָכָא נָמִי** - הלא גם בכסף ניתן לומר, **שְׁהאי בְּכַסְפָּא לְהוּד** 62
וְהאי בְּכַסְפָּא לְהוּד - זהו כסף בפני עצמו שבו נעשה קנין, וזהו כסף 63
 שבו נעשה שחרור, והיאך מביאים ראיה מזה לזה. מתרצת 64
 הגמרא: **מִיָּצֵא מִיָּהּ חַד הוּא** - המטבע אחד הוא בקניה ובשחרור, 65
 ואין ניכר הבדל בין המטבעות, וכשם שנקנה בעל כרחו ע"י מטבע, 66
 כך משתחרר בעל כרחו במטבע. 67
רַבָּא אָמַר, מדובר במשנה ששחרור העבד נעשה שלא מדעתו, 68
 והטעם ב**כֶּסֶף מוּעִיל בַּעַל כּוֹרְחוֹ**, כי **כֶּסֶף רַבּוּ**, שקיבל כסף מיד 69
 אחרים, היא **שְׁמָרָה** לו וְ לַעֲבַד את השחרור, ואין נותני הכסף 70
 משחרים אותו, ומאחר והאדון אינו שליח העבד אלא מקבל כסף 71
 להנאתו, והעבד יוצא מאליו לחירות, לכן יכול לקבל את הכסף 72
 אפילו בעל כרחו. אבל בשחרור הנעשה ב**שְׁמָרָה**, **כֶּסֶף אַחֲרִים** את 73
 השטר מיד האדון, היא **שְׁמָרָה** לוֹ לְשַׁחְרוֹר, וקבלתם מועילה רק 74
 מפני שהם זוכים עבור העבד, ואין יכולים לחוב לעבד שלא 75
 מדעתו. 76
 שנינו במשנה, ו**הַקְּמִים אוֹמְרִים בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עֲצָמוֹ** ובשטר על ידי 77
 אחרים, ובלבד שהיא הכסף משל אחרים, הגמרא מבררת את 78
 דברי חכמים: יש לדייק, **בְּכֶסֶף עַל יְדֵי עֲצָמוֹ אֵין** - אכן הוא 79
 משתחרר, אבל **עַל יְדֵי אַחֲרִים** שיתנו כסף עבורו, **לֹא**. מקשה 80
 הגמרא: **אֵמַאי** אין נתינתם מועילה לשחררו, **נְהִי נָמִי** - גם אם נאמר 81
 שבמשנה מדובר **דְּשִׁילָא מְדַעְתָּו** נעשו קניינים אלו, היה צריך 82
 להועיל נתינת כסף גם על ידי אחרים, כי **מְדַעְתָּו שְׁמַעְנָא לְהוּ** - מאחר 83
 שזמננו **לְרַבְּנָא דְאַמְרֵי** במסכת גיטין (יא), **זְכוּת הוּא לְעַבְד** **שִׁינָא** 84
מִתַּחַת יָד רַבּוֹ לְחֵירוּת, שהזכות של השחרור לחירות יותר גדולה 85
 ממה שמפסיד בכך שנאסר בשפחה כנענית, ו**תְּנִינָא** (גיטין יא): **זְכִין** 86
לְאָדָם שְׁלֹא בְּפִינוּ וְאֵין חֶבְיָן לוֹ אֱלָא בְּפִינוּ, ומאחר וזכות היא לו, 87
 מדוע לא ישחררוהו אחרים בכסף שלא מדעתו. 88
 הגמרא מנסה לתרץ: **וְכִי תִמָּא מַאי 'עַל יְדֵי עֲצָמוֹ'**, הכוונה היא, **אֵף** 89
עַל יְדֵי עֲצָמוֹ, אולם גם אחרים יכולים לשחררו שלא מדעתו כיון 90
 שהשחרור זכות הוא לו, ו**קָא מְשַׁמְעֵן לָן** בכך שאמרו שמשחרר 91
 בכסף על ידי עצמו, **דִּישׁ קִנְיָן לְעַבְד בְּלֹא רַבּוֹ** - שאם יתנו לעבד 92
 דבר על מנת שאין לרבו רשות בו, העבד קונהו לעצמו, ויתכן 93
 שיהיה לו ממון שיוכל להשתחרר בו. הגמרא דוחה: **אֵי הָכִי אֵימָא** 94
סִיפָא - אם כך קשה מהסיפא, ששנינו, **בְּשִׁטְרָה עַל יְדֵי אַחֲרִים**, 95
 ומשמע שדווקא על ידי אחרים משתחרר, **וְלֹא עַל יְדֵי עֲצָמוֹ**. וקשה, 96
וְהָא קִימָא לָן - והרי מקובלנו **דִּישׁוּ וְיָדוּ בְּאֵין בְּהָאָר** - הכח לזכות 97
 בשטר שקיבל לידו ונתינת הגט המשחררת אותו, חלים בבת אחת. 98
 הגמרא מנסה לקיים תירוץ זה: **וְכִי תִמָּא** - ואם תאמר שכשם 99
 שפירשנו את הרישא שהכוונה אף על ידי עצמו, כך נפרש גם 100
 בסיפא, **מַאי** בשטר **עַל יְדֵי אַחֲרִים**, הכוונה היא אף על ידי אחרים, 101
 ויכול העבד לקבל את שטר השחרור גם על ידי עצמו. **וְהָא קָא** 102
מְשַׁמְעֵן לָן - ומה שאמרו חכמים 'על ידי אחרים' השמיעונו בזה 103
דְּזְכוּת הוּא לְעַבְד שִׁינָא מִיד רַבּוֹ לחירות ולכן יכולים אף אחרים 104
 לקבל עבורו שלא מדעתו. דוחה הגמרא: **אֵי הָכִי** שהכוונה בסיפא 105
 אף על ידי אחרים וכל שכן על ידי עצמו, וכן ברישא הכוונה אף 106
 על ידי עצמו וכל שכן על ידי אחרים, **נְעִרְבִינְהוּ וְנִתְנִינְהוּ** - יוכלו 107
 לשנותם ביחד ולומר כך **בְּכֶסֶף וּבְשִׁטְרָה בֵּין עַל יְדֵי אַחֲרִים בֵּין עַל יְדֵי** 108
עֲצָמוֹ, שכן כל האופנים מועילים, ולמה חילקם התנא, 'בכסף על 109
 ידי עצמו ובשטר על ידי אחרים'. 110

אלא, **וְהָ** - רבי יהודה, **פִּירֵשׁ לְמִיתָה**, וברגע המיתה **וְהָ** - מר זוטרא, 1
פִּירֵשׁ לְחַיִּים, ולא היה זמן שיוכל העבד לזכות בעצמו. **וְאֵימָא** 2
דְּאַמְרֵי שְׁקָמוּ הָהוּ אותו עבד, ובכל זאת הודרו מר זוטרא לזכות בו, 3
 מאחר ולדעתו אף עבד קטן זוכה בעצמו בשעת מיתת רבו הגר, 4
 וסבר כחכמים ו**דְלָא בְּכַסְפָּא שְׂאוּל**, וכפי שיתבאר להלן. 5
 הגמרא מבארת את מחלוקת חכמים ואבא שאול: **דְּתִנְיָא**, **גַּר שְׁמַת** 6
 ללא יורשין, ו**זְכוּתוֹ** ו**זְכוּתוֹ** ו**יִשְׂרָאֵל** את נכסיו, ו**הָיוּ בְּהוּן עֲבָדִים**, **בֵּין** 7
גְּדוּלִים בֵּין קְטַנִּים, קְטַנִּי הַעֲבָדִים את עֲצָמוֹ ונעשו **בְּנֵי חוֹרִין**, שאף 8
 עבד קטן זוכה בעצמו מן ההפקר. **אֵמָא שְׂאוּל אוֹמַר**, **גְּדוּלִים קִנְו** 9
עֲצָמוֹ בְּנֵי חוֹרִין, לפי שהם זוכים בעצמם, אבל **קְטַנִּים כָּל הַמְּחֻזְקִים** 10
בְּהוּן לאחר מיתת הגר, **זְכָה בְּהוּן**, שאינם יכולים לזכות בעצמם, 11
 ונותרו הפקר לכל. 12
 שנינו במשנה, והעבד **קִנְיָה אֶת עֲצָמוֹ** מיד אדונו, **בְּכֶסֶף כו'** על ידי 13
 אחרים ובשטר על ידי עצמו, דברי רבי מאיר. יש לדייק מדבריו 14
'בְּכֶסֶף עַל יְדֵי אַחֲרִים' אֵין - אכן יוצא אחרות, **אֲבָל לֹא עַל יְדֵי עֲצָמוֹ** 15
 - אבל אינו יכול לתת כסף שלו לשחררו, שכל מה שקנה עבד 16
 קנה רבו. הגמרא מבררת: **בְּמַאי עֲקִינָן** שאחרים משחררים את 17
 העבד בכסף, **אֵילִימָא** - שהם עושים כן **שְׁלֹא מְדַעְתָּו** של העבד, 18
מְדַעְתָּו שְׁמַעְנָא לִיה - מאחר ששמענו **לְרַבִּי מַאִיר דְּאַמְרֵי** בגיטין (יא): 19
חֹב הוּא לְעַבְד שִׁינָא מִיד רַבּוֹ לחירות - יש לעבד הפסד בשחרורו, 20
 שבכך נאסר בשפחה כנענית המותרת לעבדים ואסורה לישראל, 21
וְתִנְיָא (גיטין יא): **זְכִין לְאָדָם שְׁלֹא בְּפִינוּ** - שאפשר לזכות לאדם 22
 בלא ידיעתו, ו**אֵין חֶבְיָן לוֹ אֱלָא בְּפִינוּ** - בידיעתו ובהסכמתו. ומאחר 23
 והשחרור חוב לעבד, אין אחרים יכולים לשחררו בלא הסכמתו. 24
 הגמרא מבארת: **אֱלָא פְּשִׁיטָא** שדברי רבי מאיר נאמרו, 25
 כשהאחרים נתנו את הכסף **מְדַעְתָּו** של העבד, ו**הָא קְמַשְׁמַע לָן**, שעל 26
יְדֵי אַחֲרִים שישחררוהו בממונו, אין - יכול הוא להשתחרר, אבל 27
עַל יְדֵי עֲצָמוֹ בממון של עצמו, **לֹא** - אין הוא יכול להשתחרר, 28
אֱלִימָא - הרי שלדעתו אין קנין **לְעַבְד בְּלֹא רַבּוֹ** - אין אפשרות כלל 29
 שיהיה לעבד ממון שלו, שרבו קנה לכל ממונו. 30
 הגמרא מקשה: **אֵי הָכִי אֵימָא סִיפָא** - אם כך, היאך יתישבו סוף 31
 דברי רבי מאיר, שהעבד משתחרר **בְּשִׁטְרָה עַל יְדֵי עֲצָמוֹ**, ויש לדייק, 32
שְׁעַל יְדֵי עֲצָמוֹ, אין - אכן משתחרר, אבל **עַל יְדֵי אַחֲרִים** שיקבלו 33
 עבורו את השטר, **לֹא**, ואי מדובר במשנה שנתנית הכסף וקבלת 34
 השטר היו **מְדַעְתָּו** של העבד, **עַל יְדֵי אַחֲרִים**, **אֵמַאי** לא ישתחרר 35
 העבד, הרי מעשיהם נעשו לדעתו של העבד. הגמרא מנסה לתרץ: 36
וְכִי תִמָּא, ואם תאמר שבאמת מדובר בשחרור הנעשה מדעתו, 37
וְמַאי 'עַל יְדֵי עֲצָמוֹ', **אֵף עַל יְדֵי עֲצָמוֹ**, שלא רק אחרים מקבלים שטר 38
 שחרור עבורו, אלא אף הוא עצמו יכול לקבל שטר שחרור, ו**הָא** 39
קָא מְשַׁמְעֵן לָן, **דִּישׁוּ וְיָדוּ בְּאֵין בְּהָאָר** - הכח לזכות במה שבירו 40
 ונתינת הגט המשחררת אותו, חלים בבת אחת, שמכיון שאחר 41
 השחרור יהיה לעבד יד ורשות לעצמו, הרי שכבר עתה קודם 42
 השחרור יכול הוא לקבל את השטר בידו. 43
 הגמרא דוחה את התירוץ: **וְהָא לֹא תִנְיָ הָכִי** - והרי שנינו, שאין זו 44
 דעתו של רבי מאיר, **דְּתִנְיָא** בבבא בתרא, העבד משתחרר **בְּשִׁטְרָה עַל** 45
יְדֵי עֲצָמוֹ, **וְלֹא עַל יְדֵי אַחֲרִים**, ומקבלים את השטר עבורו, **דְּכָרִי רַבִּי** 46
מַאִיר. 47
אָמַר אֲבִי, **לְעוֹלָם** מדובר במשנה שהשחרור נעשה **שְׁלֹא מְדַעְתָּו** של 48
 העבד, ולכן בשטר אינו משתחרר על ידי אחרים, כיון שלדעת רבי 49
 מאיר חוב הוא לעבד, ומה ששנינו שהוא יוצא בכסף על ידי 50
 אחרים, **שְׂאֵנִי בְּכֶסֶף** - שונה קנין כסף משטר, הואיל ו**קִנְיָ לִיה** - הואיל 51
 והאדון קונה את העבד בכסף, **בְּעַל בְּחוּחִיה** של העבד, לכן גם 52
 כשהאדון משחררו, **מְקַנְיָ לִיה** - מקנה את העבד לעצמו, ומשחררו 53
 בכסף, אפילו **בְּעַל בְּחוּחִיה**. הגמרא מקשה: **אֵי הָכִי** - אם זה הטעם 54
 שהעבד משתחרר בכסף אפילו בעל כרחו, **שְׁטָרָה נָמִי** - גם בשטר 55

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף כג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) ריט

תוספות

א דאמר קטן היה - ואף על פי כן הוצרך לזכות בו, כדי שלא יקנה עצמו
ב מן ההפקד אחר מיתת הארוך. ודלא כאבא שאול. דלאבא שאלו היה יכול
ג לזכות בו ואפילו לאחר מיתתו, כך פירש הקונטרס. וקשה לרבינו תם: מנא ליה דלא כאבא
ד שאול? דילמא לעולם אימא לך כאבא שאול סבירא ליה, ומה שהחזיק בו מחיים -
ה לפי שהיה יורש שאול יקדמו ויזכה בו ועוד,
ו הוה ליה למימר: וכדרכנו. ועוד קשה: דבפרק
ז "השולח" (גיטין לט,א), פסק רבי יהושע בן לוי
ח הלכה כאבא שאול. ואף על גב דרבי יוחנן סבר
ט דאין הלכה כאבא שאול, מכל מקום קיימא לן
י דבכל מקום הלכה כרבי יהושע בן לוי לגבי רבי
יא יוחנן, כדמוכח בריש פרק רביעי ומגילה (כו,א),
יב דמשמע שדברי רבי יהושע בן לוי הם עיקר מדברי
יג רבי יוחנן, גבי בית הכנסת מותר לעשותו בית
יד המדרש, ואם בן היכי עבד הבא דלא כהילכתא:
טו ונראה לרבינו תם, דגורס הבא "וכאבא שאול",
טז כלומר, אפילו אלא שאול דאמר כל המחזיק
יז בהן זכה בהן הוצרך לעשותו, שלא יקדמו
יח אחר. ועוד מפרש רבינו תם בענין אחר: איבא
יט דאמר קטן הוה, שאם היה גדול - לא היה מועיל
כ בו זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. ואף על פי
כא שעבדות אחרים עליו - קודם הוא לזכות בעצמו,
כב כיון שיש לו יד. אבל קטן שאין לו יד - כל
כג הקודם זכה בהן כאבא שאול. ולא אמר לו "שלוך
כד מסנאי מחיים, אלא לאחר מיתת יהודה הנדואה
כה עשה כך. והיינו כאבא שאול, דאמר: קטן אין לו
כו זכרון בעצמו, ומשום הכי זכה בו מוטרא
כז אפילו לאחר מיתתו. אבל לרובן, בין גדול ובין קטן,
כח ואפילו עבדות אחרים עליו - קנה עצמו בן חורין.
כט ורבינו יצחק מפרש: דהא דאמר "וכאבא שאול"
ל - דאמילתא קמא נמי קאי. ואפילו ללישנא קמא
מא גדול הוה לא הויתא חוקק מועלת כלום, אלא
מב דוקא לאבא שאול. ולרובן דאמר: בין גדולים
מג ובין קטנים קנו עצמן בני חורין - לא היה מר
מד זוטרא יכול לזכות בו, דטעמייהו דרבנן מפרש
מה בפרק "השולח" (גיטין טז,ב), דגמר "לד' לה'
מז מאשה; דמה אשה מיתת בעל מותרת בלא גט
מח אף עבד משתלח בלא גט. והוי השתא מיתת
מט הבעל כגון, ואם היה נותן לו גט - מי היה אחר
נא יכול לזכות בו? אבל לאבא שאול ניהא, דהא
נב ליה: מה אשה איסורה מפקעת במיתת הבעל ולא
נג ממונא - אף עבד בו". ובין שהיה מועיל עצמו
נד למר זוטרא - לא היה חפץ לזכות בעצמו, והוי
נה כמו קטן לאבא שאול.
נו **[והא** קא משמע לן על ידי אחרים אין בו -
נא ואם תאמר: מעיקרא נמי ידע תלמודא
נב דהכי הוא חידוש דמתניתין, כדאמר: בכסף על ידי
נג אחרים - אין, על ידי עצמו בו? ויש לומר: דהוי
נד סבר מעיקרא דהוי חידוש דמתניתין מתרוייהו,
נה ממה שהוה על ידי אחרים ומן דיוקא דעל ידי
נז עצמו. לא ומסוק דלא איצטרך מתניתין אלא מן
נח הדיוק, ותוספת נשים. **רבי** שמעון בן אלעזר
נח אמר אף שטר על ידי אחרים ולא על ידי
נט ושלוש מחלוקות דבבר - פירש בקונטרס: רבי
נז מאיר את ליה בכסף על ידי אחרים, ואפילו
נז שלא מדעתו, ולא על ידי עצמו - דאין קנין
נז לבעד בלא רבו, ובשטר על ידי עצמו ולא על
נח ידי אחרים שלא מדעתו. דחוב הוא לו, ובכסף
נח אף על גב דחוב הוא לו - קבלת רבו גרמה לו.
נח ולרבי שמעון בן אלעזר את ליה בין כסף בן
נח שטר

א **ואיבא דאמר** קטן הוה - ואף על פי כן הוצרך לכל זאת. ודלא כאבא שאול - דאמר:
ב כל המחזיק בהן זכה, אפילו לאחר זמן זכה בהן. על ידי עצמו לא - שאם נתן לו כסף
ג לפירות את עצמו - אינו פרוי, דמה שקנה עבד קנה רבו. **בבאי** עסקינן - האי קנה עצמו
ד על ידי אחרים. **אילימא** שלא מדעתו - על עבד. **שמעון** ליה לרבי מאיר - בפרק קמא
ה דגיטין. חוב הוא לעבד שיוצא בו. שאם היה
ו עבד כהן - פוסלו מן התרומה, ואי עבד ישראל
ז - אוסרו בשפחה, דשכיבא ליה, פריצא ליה.
ח **ותנינא** אין תבין לרסם בו' - אין אדם יכול
ט לעשותו שלוחו שלא מדעתו לדבר שהוא חובה
י או הפסד. והכי תני מנתיק דנפדה על ידי
יא אחרים שלא מדעתו? **אלא** מדעתו - ואם
יב תאמר: פשיטא! הא איצטרך לאשמעינן, דעל
יג ידי עצמו לא. דאין קנין לעבד בלא רבו בשום
יד צד. **ואי** מדעתו - שאמר לו: קנה גטי. **באין**
טו **אחד** - ולא אמרנו: לא הוציא רבו את הגט
טז מרשותו ואין זו קבלה. **והא** לא תני - בבביתא
יז הכי. **האי** שטרא לחוד בו' - זה לשון קניה, וזה
יח לשון שחרור. **והאי** כספא לחוד **והאי** כספא לחוד
יט - זהו ניהון לקניה, וזה ניהון לשחרור. **מיבעיא** מיהא
כ חד הוא - ואין ניבא מפרש ביניהם. **כסף** קבלת
כא רבו - שמקבל רבו הכסף, גרמו לו להשתחרר
כב מאליו. ואין אחרים הללו חבין אלא קבלת הרב.
כג ודבר אין עשהו שלוחו, אלא לצורך עצמו,
כד ומקנהו מנאלי. אבל חירות השטר - קבלת
כה אחרים גרמה לו, ובין דחוב הוא לו - אין חבין
כו לרסם שלא מדעתו. **שמענא** לחו בו' - מנסכת
כז גיטין (יא,ג). **תנינא** - כמו "התנן", ריש קנין -
כח כי יחייב ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. **והא**
כט **קיימא** לן - כלומר, הוא מעשים בכל יום
ל שהעבד מקבל את גיטו. **ואי** רבנן פליגי עלה
מא **דמילתא** - מי שבקנין רבנן ועבדינן רבבי מאיר?
מב **אף** על ידי אחרים - ואפילו שלא מדעתו,
מג דזכות הוא לעבד בו, ורבי שמעון בן אלעזר היא
מד - חך סיפא ושטר. דלית ליה גיטו וידו באין
מה כאחד. ושלוש מחלוקות דבבר - רבי מאיר את
מז ליה. בכסף על ידי אחרים ואפילו שלא מדעתו,
מח ולא על ידי עצמו - דאין קנין לעבד בלא רבו.
מט ובשטר על ידי עצמו ולא על ידי אחרים שלא
נא מדעתו - דחוב הוא לו. ובכסף אף על גב דחוב
נב הוא לו - קבלת רבו גרמה לו. ורבי שמעון בן
נג אלעזר את ליה בין כסף בין בשטר על ידי
נד אחרים, דקסבר זכות הוא לו. ולא על ידי עצמו
נז - דגבי כסף את ליה אין קנין לעבד בלא רבו,
נח וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד,
נח כדחתינן: אף בשטר בו', וכל שכן בכסף, אלמא
נח בתרוייהו את ליה על ידי עצמו לא. ורבנן
נח דמתניתין את ליה: בכסף - בין על ידי אחרים
נח בין על ידי עצמו דיש קנין, אחרים, דזכות הוא
נח לו. וכן בשטר, בין על ידי אחרים בין על ידי
נח עצמו. ודקימא ליה גיטו וידו באין כאחד - כרבנן
נח עבדינן ליה. **והאי** דלא ערבינהו ותנינהו -
נח משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא. אבל
נח רישא, הכי קאמרו ליה רבנן לרבי מאיר: אף
נח בכסף על ידי עצמו, דיש קנין. וכל שכן על ידי
נח אחרים, דזכות לו. וכל שכן שטר דזכות. ואם
נח באנו לפרש שלש מחלוקות, ולומר: דרבנן את
נח ליה בכסף בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים
נח ובשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו. ורבי
נח שמעון בן אלעזר סבר כרבי מאיר בכסף, דעל
נח ידי עצמו לא, ואין קנין, וכרבנן בשטר דאין גיטו
נח וידו באין כאחד - אם כן הא דקיימא לן גיטו
נח וידו באין כאחד יחידא היא. ורבי מאיר
נח עבדינן ליה. והלכך ליבא לפרושי אלא כדפרשינן:
נח לבעל לגופה. **שאינה** שלו - של רבו. ורבנן גמרי דבי: מה אשה מקבלת גיטה - אף עבד מקבל גט.

עבדינן ליה. והלכך ליבא לפרושי אלא כדפרשינן: לבעל לגופה. שאינה שלו - של רבו. ורבנן גמרי דבי: מה אשה מקבלת גיטה - אף עבד מקבל גט.

לרבי

שטר על ידי אחרים. דקסבר, זכות הוא לו. ולא על ידי עצמו - דגבי כסף אין קנין לעבד. וגבי שטר לית ליה גיטו וידו באין כאחד, כדקתני: אף שטר כו', וכל שכן כסף. אלמא בתריהו אית ליה על ידי עצמו לא. ורבנן דמתניתין אית להו בכסף בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים. על ידי עצמו - דיש קנין לעבד, על ידי אחרים - הזכות

הוא לו. וכן שטר, בין על ידי עצמו בין על ידי אחרים. ודקימא לן דגיטו וידו באין כאחד - כרבנן עבידנא ליה. והאי דלא עריבניה ותניניהו - משום דסיפא רבי שמעון בן אלעזר היא, אבל רישא קאמרי ליה רבנן לרבי מאיר. אף בכסף על ידי עצמו. דיש קנין לעבד, וכל שכן על ידי אחרים - דזכות הוא לו. וכל שכן שטר. ואם באנו לפרש שלש מחלוקות ולומר: לרבנן אית להו בכסף בין על ידי אחרים בין על ידי עצמו, ובשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו. ורבי שמעון סבר לה כרבי מאיר דבכסף על ידי עצמו - לא, דאין קנין. וכרבנן בשטר - דאין גיטו וידו באין כאחד. אם כן, הא דקימא לן דגיטו וידו באים כאחד - שחידא הוא, וכרבי מאיר עבידין. הילכך ליכא לפרושי אלא כדפרשית, דרישא דמילתא רבנא אמרנהו. וסיפא אתאנן לרבי שמעון בן אלעזר, עד כאן לשונו. ואם תאמר: מנא ליה הך שלש מחלוקות? דילמא כולה מילתא דרבנן דמתניתין רבי שמעון בן אלעזר, ובכסף על ידי עצמו - היינו אף על ידי עצמו, ובשטר על ידי אחרים דוקא. והא דקימא לן דגיטו וידו באים כאחד - משום דסביחא לן כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ויש לומר: אי גרסינן בברייתא דרבי שמעון בן אלעזר "אף בשטר על ידי אחרים ולא על ידי עצמו" - על כרחיך שיש שלש מחלוקות דבר. דעל כרחיך לאו היינו רבנן דמתניתין, דהא אמרי בהדיא בכסף על ידי עצמו. ולספחים דלא גרסינן "אף" צריך לומר כיון דאשכחן דרבנן פליגי עליה דרבי שמעון בן אלעזר, כדאייתא בסוף פרק קמא דגיטין (בבב), דאמרי: אי בעי זדיק ליה גיטא ופסלי ליה. אלמא אית להו דגיטו וידו באין כאחד. וכיון דרבי הוא - לא קרי ליה "חבמים" במתניתין, כיון דרבנן פליגי עליה. ולכך צריך לומר שיש שלש מחלוקות דבר. מהו שיעשה שליח לקבל גיטו מיד רבו - יש מפרשים הדבי קמיבעיא ליה: זיכא דאמר העבד לאחר לקבל ליה גיטו מיד רבו, מהני קבלתו או לא? דכי לא אמר לו לקבל גיטו וכו' ומקבלו - פשיטא לן דמתני, דאמרין במתניתין (קדושין בבב), ובשטר

על ידי אחרים. אבל אמירתו, שאמר לו "קח וקבל גיט" - שמה מיגרע גרע, לפי שבא מטעם שליחות. או לא? ויש מפרשים הדבי קמיבעיא ליה: מהו שיעשה שליח - הא דאמר רבי שמעון בן אלעזר "בשטר על ידי אחרים" תורת שליחות קאמר, כלומר: צריך שהעבד יעשה שליח לקבל גיטו משום דגמר "לה" "לה" מאשה. ולמאן דאמר זכות הוא לו - יכול לקבל גיטו שלא מדעת, כל זמן שאינו מוחה. ולמאן דאמר חוב הוא לו - צריך לעשות מדעתו, שיתרצה. ואם כן, אם הוא עומד וצווח - לא מהני קבלתו. או דילמא לאו תורת שליחות קאמר, ולא דמי לאשה. דדוקא אשה, דאידיה מקבלת גיטה - שליח נמי מצי משויא, אבל עבד לרבי שמעון בן אלעזר, כיון דאידיה לא מצי מקבלו - שליח נמי לא מצי לשויי. ואם כן, בשטר על ידי אחרים דקאמר - היינו אפילו עומד וצווח, כיון דאינו מטעם שליחות. **דאמר** רב הונא בני כהני שלוחי דרחמנא נינהו - פריש בקונטרס: דמיידי לענין הקרבת קרבנות. ונפקא מינה לענין מודד הנאה מן הבתן, שהבזק מותר להקריב קרבנותיו. תימה: דמשמע הכא דפשיטא ליה, ובמסכת נדרים בפרק "אין בין המודר" (להב), בעי: בני כהני שלוחי דרחמנא הוא או שלוחי דידן? ולא אפשיטא. ואמאי ליה מיתיה התיך מילתא דרב הונא בריה דרבי יהושע למיפשטא? ויש לומר: דארוחיה דגמרא הוא בכמה דוכתי, דלא מישפטא אלא ממשנה או מברייתא, אף על גב דמצי למיפשט מדברי אמוראי. אי נמי, יש לומר: דהתם הכי קמיבעיא ליה: בני כהני שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן כלל, או דילמא הוה נמי שלוחי דידן? ונפקא מינה שאם היה כהן מקריב שלא לדעת הבעלים; אי שלוחי דרחמנא נמי נינהו - הוי קרבן כשר, ואי הוה ודוקא שלוחי דידן - אינו כשר, כיון שהקריב שלא מדעת הבעלים.

ורבי אלעזר אומר כל האי גזונא כו' - אומר רבינו תם: הדלכה כרבי מאיר, דאין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה. ואלואיב דרב ששת דמוקי פלוגתא - כי מקני ליה אתר ואמר ליה "על מנת שאין לרברך רשות בו". דמשמע: אבל אי אמר ליה "על מנת שתצא בו לחירות" - אפילו רבי מאיר מודה דאיהו ליה תנאיה. וכן משמע פרק בתרא דנדרים (פחא), דתנן תתם: המודד חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו - אומר לה: הרי מעות האלו תוננין לך במתנה, ובלבד שיהי' לבעלך קנין בתך. אלא מה שאת נושאת ותונת לאמר: אמר רב: לא שנו אלא דאמר לה "מה שאת נושאת ותונת לתוך פך"י. אבל אי אמר לה "מה שאת יתעש" - קני תתון בעל. ושמואל אמר: אפילו אמר, לא שנו תרצוי ליה. לא קני תתון בעל. ומסיק: במאן אולא הא שמעתא דרב - כרבי מאיר. וקימא לן לכתובת מטב: הילכתא כותיה דרב באיטורי. ואף על גב דפליגי נמי לענין ממון - מכל מקום לענין איסורא איתשיל, משמע דהלכה כרבי מאיר, דהא רב קאי כותיה. והיינו על כרחיך אליבא

לרבי שמעון בן אלעזר - דאמר: עבד אינו מקבל גיטו, עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו? **מאשה דמי** - ועושה שליח לקבלה כאשה, דנפקא לן (קדושין מאא). מ"זשלחה מבייתו - מלמד שהאשה עושה שליח, והיינו דקאמר על ידי אחרים. או דילמא כו' - ועל ידי אחרים דקאמר - שזוכה לו רבו גיטו על ידי אחרים, אם הם עושים שלא מדעתו.

לרבי שמעון בן אלעזר, עבד כגעני מהו שיעשה שליח לקבל גיטו רבו? פיון דגמר לה, לה" מאשה - פאשה. או דילמא: אשה, דאיהו מצי מקבלת גיטוה שליח נמי מצי משויא, עבד דאיהו לא מקבל גיטוה שליח נמי לא מצי משוי! בתי דקעאי הדר פשטא: לה, לה" מאשה - פאשה. ואלא הא דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: הני פתגי שלוחי דרחמנא נינהו. דאי סלקא דעתך שלוחי דידן נינהו - מי איכא מירי דאנן לא מצינו עבדינו ואניהו מצי עבדי? - ולא?! והא עבדא, דאיהו לא מצי מקבל גיטוה, ושלוחי מצי משוי! - ולא הוא, ישראל לא שכי בתורת קרבנות כלל, עבד שייך בגיטין. דתנא: נראין הדברים שהעבד מקבל גיטו של חבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו. ובלבד שיהא הכסף משל אחרים". גימא בהא קמיפלגי: דרבי מאיר סבר: אין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה, ורבנן סברי: יש קנין. קנין לעבד בלא רבו, ויש קנין לאשה בלא בעלה. - אמר רבה אמר רב ששת: דכולי עמא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה. והכא במאי עסקינן - דאקני ליה אחר מנה, ואמר ליה "על מנת שאין לרברך רשות בו". רבי מאיר סבר: כי אמר ליה "קני" - קני עבד, וקני רביה. וכן אמר ליה "על מנת" - לא כלום קאמר ליה. ורבנן סברי: פיון דאמר ליה "על מנת" - אהני ליה

תנאיה. ורבי אלעזר אמר: כל כי האי גזונא - דכולי עמא לא פליגי דקני עבד וקני רביה. והכא במאי עסקינן - בגזון דאקני ליה אחר מנה, ואמר ליה "על מנת שתצא בו לחירות". **רבי מאיר סבר:** כי אמר ליה "קני" - קני עבד וקני רביה, וכי אמר ליה "על מנת" - לא כלום קאמר ליה. ורבנן סברי: לדידה נמי האי לא קא מצינו ליה, דהא לא אמר ליה אלא "על מנת שתצא בו לחירות". ורמי דרבי מאיר אדרבנן, דתנא: אין

לרבי שמעון בן אלעזר - דאמר: עבד אינו מקבל גיטו, עבד מהו שיעשה שליח לקבל גיטו? **מאשה דמי** - ועושה שליח לקבלה כאשה, דנפקא לן (קדושין מאא). מ"זשלחה מבייתו - מלמד שהאשה עושה שליח, והיינו דקאמר על ידי אחרים. או דילמא כו' - ועל ידי אחרים דקאמר - שזוכה לו רבו גיטו על ידי אחרים, אם הם עושים שלא מדעתו. **נמר לה לא מאשה** - ועושה שליח. הני כהני - שלוחי דרחמנא נינהו - ולא שלוחי דידן. ונפקא מינה למודד הנאה מכהן, שהבזק מותר להקריב קרבנותיו. והא מילתא איבעיא לן בגירסי, בפרק "אין בין המודר" (להב), והא עבד כו' - והיכי יליף רב הונא כהני טעמא דיהר בהקריב למודד הנאה? תורת קרבנות - שיהיו הן עובדים את העבודה. שייך בגיטין - אם אינו מקבל גיטו - משום דלא יצא הגט מרשות רבו - מקבל הוא גט לחברו, שאינו עבדו של רבו, אלא של איש אחר. דהא יצא הגט לרשות שאינו שלו. אבל לא מיד רבו שלו - אם הוה שריהם של איש אחר. דרבי מאיר - דאמר בכסף על ידי אחרים, סבר: אין קנין לעבד בלא רבו, אם נתנו לו במתנה - זכה בו רבו. והילכך, אף על גב דהוה כסף משל אחרים - אי אפשר שיקבלנו הוא ויהו רבו. ורבנן סברי יש קנין - אם נתנו לו מתנה, והואיל לדעת אחרת מקנהו, ונתן זה לא גמר בלבו שזוכה בו הרב - הוא עבדו, ומפריק ביה על ידי עצמו. קנין דאשה ובעלה בעלמא איצטריכא לן, ואשה כי עבד, והואיל ובעלה זכאי במעשה ידיה ובמציאתה. וכי היכי דפליגי לענין מתנה בעבד - איכא למשמע דהוא הדין באשה. דכולי עמא אין קנין - אי ידבי ליה תנאה. אהני ליה תנאה - דמעיקרא אדעתה דתנאה אקניה. לא כלום אמר ליה - דכיון דקנה עבד קנה רבו. שתצא בו לחירות - שתתנהו לרברך בפירוק.

ורבי אלעזר אומר כל האי גזונא כו' - אומר רבינו תם: הדלכה כרבי מאיר, דאין קנין לעבד בלא רבו, ואין קנין לאשה בלא בעלה. ואלואיב דרב ששת דמוקי פלוגתא - כי מקני ליה אתר ואמר ליה "על מנת שאין לרברך רשות בו". דמשמע: אבל אי אמר ליה "על מנת שתצא בו לחירות" - אפילו רבי מאיר מודה דאיהו ליה תנאיה. וכן משמע פרק בתרא דנדרים (פחא), דתנן תתם: המודד חתנו הנאה ממנו והוא רוצה לתת מעות לבתו - אומר לה: הרי מעות האלו תוננין לך במתנה, ובלבד שיהי' לבעלך קנין בתך. אלא מה שאת נושאת ותונת לאמר: אמר רב: לא שנו אלא דאמר לה "מה שאת נושאת ותונת לתוך פך"י. אבל אי אמר לה "מה שאת יתעש" - קני תתון בעל. ושמואל אמר: אפילו אמר, לא שנו תרצוי ליה. לא קני תתון בעל. ומסיק: במאן אולא הא שמעתא דרב - כרבי מאיר. וקימא לן לכתובת מטב: הילכתא כותיה דרב באיטורי. ואף על גב דפליגי נמי לענין ממון - מכל מקום לענין איסורא איתשיל, משמע דהלכה כרבי מאיר, דהא רב קאי כותיה. והיינו על כרחיך אליבא

52 כוונה שממון זה יהיה שלו, נקנה לרבו, וכן אין קנין לאשה בלא
 53 בעלה, שכל דבר שנקנה לאשה נקנה לבעלה. ונדון סבר יש קנין
 54 לעבד בלא רבו בממון שקיבל מאחרים, ואין הרב זוכה בממון זה,
 55 וכן יש קנין לאשה בממון שיש לה מאחרים בלא בעלה, והרי הוא
 56 שלה. ולפיכך אמרו חכמים שיתכן שיהיה לעבד ממון להשתחרר
 57 בו, ולרבי מאיר אין לו ממון כלל, שאף מה שקיבל מאחרים, של
 58 רבו הוא.
 59 הגמרא מביאה שני אופנים אחרים בבאור מחלוקת רבי מאיר
 60 וחכמים: אמר רבה אמר רב ששת, יש לבאר את מחלוקתם, דבולי
 61 עלמא - שהכל מודים שאין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא
 62 בעלה, ואף אם הקנו להם אחרים ולא התכוונו שממון זה יהיה של
 63 הרב או של הבעל, אף על פי כן זוכים הם בו. והקא במאי עסקינן -
 64 וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים, האקני ליה אחר מנה - שאדם אחר
 65 הקנה לו לעבד מאה זוז, ואמר ליה הריני מקנה לך את המנה על
 66 מנת שאין לרפך רשות בו, וישאר המנה שלך, רבי מאיר סבר כי אמר
 67 ליה קני - שכאשר אמר לו קנה מנה זה, קני עבד וקני רבייה - קנה
 68 העבד ומיד שבא ליד העבד זכה בו רבו, שהרי יד העבד כיד רבו,
 69 וכי אמר ליה - וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא על מנת
 70 שלא יזכה הרב במנה, לא כלום קאמר ליה - אין אמירה זו כלום,
 71 לפי שאי אפשר שיהיה לעבד ממון בלא שיזכה בו רבו, והאדון
 72 קונה את המנה אפילו שהנותן הוסיף תנאי זה. ומאחר שאין לעבד
 73 ממון, אין אפשרות שיוכל העבד להשתחרר בממנו מיד רבו.
 74 ודקני שאין קנין דאמר ליה המקנה לעבד שהקנאה היא על מנת
 75 שאין לרב רשות במנה, אהני ליה התנאי - הועיל תנאו שישאר
 76 המנה של העבד, ויכול הוא להשתחרר בו מיד רבו, ומצאנו עבד
 77 כעני שיוצא בכסף על ידי עצמו.
 78 ורבי אלעזר אמר שיש לבאר את מחלוקת רבי מאיר וחכמים באופן
 79 אחר, שכל כי האי גוונא - שכל שהיה באופן כזה שהקנו לעבד
 80 ממון על מנת שאין לרבו רשות בו, דבולי עלמא לא פליגי - בין רבי
 81 מאיר ובין חכמים מודים, דקני עבד וקני רבייה - שקנה העבד ונקנה
 82 המנה לרבו, לפי שידו כיד רבו ואין התנאי מועיל. והקא במאי
 83 עסקינן - וכאן באיזה מקרה אנו עוסקים שנחלקו בו, בגון האקני ליה
 84 אחר - שאדם אחר הקנה לעבד מנה, ואמר ליה המקנה לעבד, איני
 85 נותנו לך אלא על מנת שתצא בו לחירות - שתפדה בו את עצמך
 86 בלבד. רבי מאיר סבר כי אמר ליה קני - כאשר אמר לו קנה מנה זה,
 87 קני עבד וקני רבייה - מיד קנה את העבד, ונקנה המנה לרבו. וכי
 88 אמר ליה - וכאשר הוסיף ואמר לו שהקנאה זו היא על מנת שלא
 89 יזכה הרב במנה, לא כלום קאמר ליה - אין אמירה זו כלום, ולפיכך
 90 אין כלל אפשרות שיהיה לעבד ממון שלו שיוכל לפדות בו את
 91 עצמו. ונדון סבר - וחכמים חולקים וסוברים שאין הרב זוכה ממנו
 92 במנה זה, מאחר ולדרייה נמי לא קא מקני ליה - לעבד עצמו גם
 93 כן לא הקנה כסף זה, דהא לא אמר ליה - שהרי לא אמר לו קנה את
 94 המנה לעצמך, אלא שאמר לו, קנהו על מנת שתצא בו לחירות,
 95 ומאחר ואף לעבד אין קנין במנה לעשות בו כפי רצונו, אלא המנה
 96 שלו רק כדי שיצא בו לחירות, אין האדון זוכה במנה זה, ויכול
 97 העבד להשתחרר בו מיד רבו.
 98 הגמרא שואלת סתירה בין דברי רבי מאיר וחכמים כאן לדבריהם
 99 במקום אחר: ורמי דרבי מאיר אדרבי מאיר ורמי דרבי אדרבן - יש
 100 להקשות סתירה מדברי רבי מאיר כאן על דבריו במקום אחר,
 101 ומדברי חכמים כאן על דבריהם במקום אחר, שנחלקו שם
 102 במחלוקת כעין זו אך דעותיהם הפוכות. דתניא בברייתא,

1 לרבי שמעון בן אלעזר, הסובר שעבד כעני אינו משתחרר בשטר,
 2 אלא אם כן אחרים יקבלוהו עבורו, עבד פנעני מהו שיעשה שליח
 3 כדי לקבל גיטו מיד רבו, שיש להסתפק מה יהיה הדין אם העבד
 4 מינה שליח שיקבל עבורו את הגט, האם יכול להשתחרר בו.
 5 והספק הוא, האם נאמר, קנין דקמרי - מכיון שדיני העבד נלמדים
 6 בגזירה שוה ליה' ליה' מאשה, ולכן היא באשה שיוכלה למנות
 7 שליח לקבל את גיטה, וכן הוא יוכל למנות שליח. או דילמא רק
 8 אשה דאיהו מצי מקבלת גיטה שליח נמי מצי משווא - אשה שיוכלה
 9 לקבל בעצמה את גיטה יכולה גם למנות שליח לקבל את גיטה,
 10 אבל עבד דאיהו לא מקבל גיטה - שהוא עצמו אינו יכול לקבל את
 11 גיטו, לדברי רבי שמעון בן אלעזר, שליח נמי לא מצי משוי - גם אינו
 12 יכול למנות שליח לעשות כן, שעל מה שאינו יכול לעשותו, אינו
 13 יכול גם למנות שליח. בתר דקציא הדר פשטא - לאחר שנסתפק
 14 רבה שב והכריע שאכן למדים בגזירה שוה ליה' ליה' מאשה גם
 15 לענין זה, ודין העבד באשה, וכשם שאשה יכולה למנות שליח
 16 לקבל גיטה מבעלה, כך העבד יכול למנות שליח לקבל את שטר
 17 שחרורו מרבו.
 18 הגמרא מקשה מדברי רבה: ואלא הא דאמר רב הונא בריה דרב
 19 יהושע, קני קני שליחי דרמאני ניהו - הכונים, העובדים במקדש
 20 ומקריבים את קרבנות עם ישראל, שלוחי הקב"ה הם, ולא שליחי
 21 מביאי הקרבן. והראיה לכך, דאי סלקא דעתך שליחי דין ניהו -
 22 שאם תעלה על דעתך לומר שהם שלוחיהם של המביאים את
 23 הקרבנות, מי אכא מדי - האם ישנו דבר כזה דאין לא מצינו עבדינן
 24 ואניהו מצי עבדי - שאנו הישראלים איננו יכולים לעשותו ובגון,
 25 קבלת הולכת וזריקת הדם שפטולים בזרים, והכהנים יכולים
 26 לעשותו בשליחותנו, אלא בהכרח שלוחי הקב"ה הם, להקריב
 27 את הקרבנות. ולפי דברי רבה שהעבד יכול למנות שליח לרבו
 28 גיטו, יש להקשות, ולא - וכי אי אפשר למנות שליח לרבו
 29 שהמשלח אינו יכול לעשותו, והא עבדא דאיהו לא מצי מקבל גיטה
 30 ושליח מצי משוי - והרי עבד אף שאינו יכול לקבל את הגט בעצמו,
 31 מכל מקום יכול הוא למנות אחרים לקבל את הגט בשליחותו.
 32 הגמרא מתרצת: ולא היא - אין זה נכון לדמות בין הדברים, לפי
 33 שיש לחלק, שישאל המביאים קרבנות, לא שייכי - אינם שייכים
 34 בתורת קרבנות כלל, ולפיכך אין הכהנים יכולים להקריב את
 35 הקרבנות בשליחותם כיון שהם עצמם אינם כשרים להקריב. אבל
 36 עבד, אף שאינו יכול לקבל את גיטו בעצמו, שייך בגיטין, שיוכל
 37 הוא לקבל גט שחרור של חבירו, דתניא - וכפי ששינו בברייתא,
 38 רבאן דהדברים - הדעת נוטה לומר שחוקק מקבל גיטו של חבירו
 39 העבד, מיד רבו של חבירו הרוצח שחררו בכך, שבנתינת השטר
 40 לידי הוציא האדון את השטר מרשותו, אבל לא מקבל את שטר
 41 השחרור של חבירו העבד מיד רבו שלו ששניהם עבדיו, שכיון
 42 שידו כיד רבו הרי לא יצא השטר מרשות האדון כלל, ואין חבירו
 43 יכול להשתחרר בכך. ומאחר ושייך שיהיה העבד שליח לקבל גט
 44 שחרור לחבירו, יכול הוא גם למנות שליח שיקבל גט עבורו. שינו
 45 במשנה שלדעת חכמים עבד משתחרר בנתינת כסף על ידי עצמו,
 46 וכלבד שיהא הכסף משל אחרים, שהעבד קיבל כסף זה מאחרים,
 47 ולכן הכסף שלו ויכול להשתחרר בו. ורבי מאיר חולק על כך
 48 וסובר שגם כסף שבא לו מאחרים הרי הוא של רבו. הגמרא דנה
 49 במה נחלקו רבי מאיר וחכמים: נקא קמא פליגי - נאמר שהם
 50 חולקים בדין זה, דרבי מאיר סבר אין קנין לעבד בלא רבו - שכל דבר
 51 שנקנה לעבד נקנה לאדונו, ואפילו ממון שקיבל מאחרים מתוך

את כל כוחותינו עלינו להקדיש אך ורק לחיזוק בניינו, בניין התורה והמצוות בקדושה ובטהרה, ועל-זה עלינו למסור את נפשותינו במסירות נפש בפועל ולא רק בכוח
 היום יום יד אלוה

40 את דברי רבי מאיר בדברי תנא קמא, וְהָאֵלֶּיךָ מְעַשֵּׂר דְאָתָּא מִי
 41 נְשֵׂא עֲקָרִינָן - וכאן עוסקת הברייתא במעשר שירשה האשה מבית
 42 אביה, וְרַבִּי מֵאִיר שֶׁאֵמַר שְׂאִינָה צְרִיכָה לְהוֹסִיף חוּמֶשׁ, לְמַעֲמִינָה
 43 - לשיטתו, דְאָמַר מְעַשֵּׂר שְׁנֵי מִמֶּנּוּ הַקֶּדֶשׁ הוּא, ואין הוא ממנו
 44 של בעל הפירות, וְלֹא קָנִי לֵיהּ בְּעַל - ואין הבעל קונה, שאינו
 45 כשאר נכסים שהאשה יורשת מבית אביה, שתקנו חכמים שגוף
 46 הנכסים לאשה והבעל אוכל פירות, אלא ממון הקדש זה הוא של
 47 האשה בלבד, וכשהוא פודה מעשר זה על מעותיו של הבעל אינה
 48 צריכה להוסיף חומש, מפני שאין המעות של בעל הפירות. וְרַבִּי
 49 שאמר שהאשה צריכה להוסיף חומש, לְמַעֲמִינָהוּ דְאָמַר מְעַשֵּׂר
 50 שְׁנֵי מִמֶּנּוּ הַדְּיוּטָה הוּא וְשִׁירֵי לְבַעְלֵי, וכשמת הבעלים בתו יורשת
 51 את המעשר, וְקָנִי לֵיהּ - וקונה הבעל ככל נכסי מלוג שהם קנויים
 52 לו לאכילת פירותיהם, והוֹלִיכָה כשהיא פודה את המעשר על כספו
 53 של הבעל, שְׁלִיחוּתָא דְבְּעַל קְעָבְרָא - עשתה האשה את שליחותו
 54 של הבעל, שפדתה את פירותיו על מעותיו, ועליה להוסיף חומש.
 55 הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה אופן נוסף שהעבד משתחרר
 56 בו: הֵנָּה בְּרִייתָא, עֶבֶד כְּנַעֲנִי יוֹצֵא לְחֵירוֹת בְּשֵׁן וְעֵז, ובשאר רֵאשֵׁי
 57 אֲבָרִים שְׂאִינָן חוֹזְרִים ומתרפאים לאחר שנפלו. כלומר, שאם חבל
 58 בו רבו והפיל לו את שינו, או השחית את עינו או את אחד משאר
 59 עשרים וארבעה ראשי אברים שיש באדם, העבד משתחרר בכך
 60 לחירות. מקשה הגמרא: בְּשֵׁלָמָא שֵׁן וְעֵז הֲדַר בְּרוּר שֶׁהֻעַבַד
 61 יוֹצֵא בְּהַם לְחֵירוֹת, שְׁהֵרֵי הֵם פְּתִיבֵי - כתובים בתורה, שנאמר
 62 (שמות כו כז) וְכִי יִקַּח אִישׁ אֶת עֵין עֶבְדוֹ או אֶת עֵין אִמְתּוֹ
 63 וְשָׁחַתָּהּ לְחִפְשֵׁי וְשָׁלַחְנָהּ תַּחַת עֵינוֹ. ואם שֵׁן עֶבְדוֹ או שֵׁן אִמְתּוֹ
 64 יִפֹּל לְחִפְשֵׁי וְשָׁלַחְנָהּ תַּחַת שָׁנוֹ. אֵלֶּא מָה שֶׁשְׁנִינוּ בְּרִייתָא שֶׁעֶבֶד
 65 יוֹצֵא גַם בְּשֵׂאֵר רֵאשֵׁי אֲבָרִים, מִנְּלוֹ - מהיכן למד התנא דין זה.
 66 מתרצת הגמרא: דִּיקְוִיא דְשֵׁן וְעֵז - לומדים בבנין אב, שעבד יוצא
 67 בכל אלו שהם דומים לשן ועין, מַה שֵׁן וְעֵז מוֹמִין שֶׁבְּגִלְיוֹ וְאִינָן
 68 חוֹזְרִין - שאם ישללו ניכר מומו, וכן אין הם חוזרים ומתרפאים,
 69 אֵף כֹּל מוֹמִין שֶׁבְּגִלְיוֹ וְאִינָן חוֹזְרִין דִּינֵם כֵּשֵׁן וְעֵין, שאם האדון חבל
 70 בהם והפילם העבד יוצא בכך לחירות.
 71 הגמרא מקשה על הלימוד משן ועין: וְאִימָא נִהְיֹו - ומדוע לא
 72 נאמר שיחשבו הפסוקים האמורים אודות שֵׁן וְעֵין, בְּשֵׁנֵי פְתוּכִים
 73 הַבָּאִים בְּאֶחָד - שני פסוקים, הבאין ללמד דבר אחד, וְכֹל שֵׁנֵי
 74 פְתוּכִים הַבָּאִים בְּאֶחָד אֵינָן מְלַמְּדִין לְמִקּוּם אַחֵר. הגמרא מתרצת:
 75 צְרִיכָא - צריך לכתוב את דין יציאת העבד לחירות גם בשן
 76 וגם בעין, ואין זה מפני שרק בהם יוצא עבד לחירות, אלא
 77 דְאֵי כְּתִבּ רְחֻמָּנָא שֵׁן - שאם התורה כתבה רק את הדין שעבד
 78 יוצא לחירות בשן, הֲוָה אֲמִינָא - הויה סבורים לומר שאפילו

1 אֵין אִשָּׁה פוֹדָה מְעַשֵּׂר שְׁנֵי מִפִּירוֹת שֶׁגִּדְלוּ בְשֵׂדָה שֶׁל בַּעֲלָהּ, בְּלֹא
 2 להוסיף חֲמִשָּׁה, כלומר, שאף אשה מצווה להוסיף חומש בשעה
 3 שפודה מעשר שני, לפי ששווה דינה לדין בעלה שהוא בעל
 4 הפירות, ובעל הפירות פודה את מעשרותיו מוסיף חומש. רַבִּי
 5 שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אִשָּׁה פוֹדָה מְעַשֵּׂר שְׁנֵי בְּלֹא
 6 חֲמִשָּׁה - שאינה צריכה להוסיף חומש מכיון שאין המעשר שלה.
 7 הגמרא מבררת באיזו מקרה עוסקת הברייתא: הִכִּי דְפִי - כיצד
 8 פדתה האשה את המעשר שני, אִילִימָא בּוּזוּי דְבְּעַל וּמְעַשֵּׂר דְבְּעַל -
 9 אם נאמר שהאשה פדתה מעשר של בעלה על כסף שלו, אם כן
 10 שְׁלִיחוּתֵיהּ דְבְּעַל קָא עָבְדָה - האשה היא שליחה של הבעל לפדות
 11 את המעשר שני, ומה טעמו של רבי מאיר שאינה מוסיפה חומש,
 12 הרי זה כאילו פדה בעלה את המעשר בעצמו. וְאֵלֶּא בּוּזוּי דִּיהָ
 13 וּמְעַשֵּׂר דִּיהָ - ואלא נאמר שפדתה את המעשר של בעלה על
 14 כסף שלה. אם כן קשה, שבפדיון מעשר שני, 'איש' אָמַר רְחֻמָּנָא -
 15 התורה אמרה, (ויקרא כו לא) 'אם גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמְעַשְׂרוֹ' - איש
 16 מוסיף חומש על פדיונו, וְלֹא אִשָּׁה - שאינה צריכה להוסיף חומש
 17 כשהיא פודה מעשר שני של בעלה, אלא הרי היא כאדם הפודה
 18 מעשר שאינו שלו שאינו מוסיף חומש ומה טעמו של תנא קמא
 19 שאמר שאף אשה צריכה להוסיף חומש בפדיון מעשר שני. הגמרא
 20 מבארת, אֵלֶּא לֹא כִי הָאֵי גְּוֹנָא - וכי לא מדובר בברייתא באופן
 21 זה, דְאִקְנִי לָהּ אַחַר מְנָה - שאדם אחר הקנה לה מנה, וְאָמַר לָהּ,
 22 שהוא נותרו לה על מנת שתפדי בו את המעשר, ובוזה נחלקו תנא
 23 קמא ורבי מאיר אם מועיל תנאי זה כדי שלא יקנה בעלה את
 24 המנה, ונמצא שהאשה פודה את המעשר שני של בעלה על מנה
 25 שלה, וְאִיפְכָא שְׁמַעְנָא לָהּ - ושמענו מברייתא זו שסברת רבי מאיר
 26 וחכמים בהיפך ממה שבארנו בדבריהם לעיל. שלדעת תנא קמא
 27 אין מועיל תנאי זה, והבעל קונה את המנה, ונמצא שפודה את
 28 מעשר בעלה על ממונו, וצריכה להוסיף חומש. ולדעת רבי מאיר
 29 מועיל התנאי ואין הבעל קונה את המנה, והרי היא פודה את
 30 פירות הבעל על ממונה, ואינה מוסיפה חומש. ומבואר בברייתא
 31 זו להיפך ממה שביאר רבי אליעזר את המחלוקת לגבי הנותן
 32 מתנה לעבד 'על מנת שיצא בו לחירות', שלדברי רבי מאיר שם
 33 אין מועיל תנאי זה, ולחכמים התנאי מועיל.
 34 הגמרא מביאה שני תירוצים לסתירה זו: אָמַר אֲבִי, אִיפּוּךְ - יש
 35 להפוך ולהחליף בברייתא את דברי תנא קמא ודברי רבי מאיר
 36 בכדי שיתאימו דבריהם עם האמור לעיל, ולדברי רבי מאיר
 37 אין האשה קונה את המנה שנתנו לה על מנת שתפדה בו את
 38 המעשר. ולדברי חכמים מועיל התנאי, והמנה של האשה הוא.
 39 רַבָּא אָמַר, לְעוֹלָם לְעוֹלָם - אין צורך להפוך ולהחליף בברייתא

המשך ביאור למס' קידושין ליום חמישי עמ' א

16 רַבִּי יִצְחָק, מְעַשֵּׂה בְשֵׁפְתָהּ שֶׁל בֵּית רַבִּי שְׁמִבְּלָה, וְעֵלְתָהּ וְנִמְצָא עֵצִים
 17 שהיתה בטבילה בֵּין שֵׁינֵיהּ, וְהַצְרִיכָה רַבִּי מְבִילָה אַחֲרַת מִשּׁוּם
 18 חֲצִיצָה, ולמדנו שדעת רבי שצריך שתהיה טבילה גם בחלל הפה.
 19 מתרצת הגמרא: נָהִי דְבִיאָת מִים לֹא בְּעֵינָן - אף שאין צורך בביאת
 20 מים ממש בתוך הפה, וכדברי עולא, אבל מִקּוּם הָרְאוּי לְבוֹא בּוֹ מִים
 21 בְּעֵינָן - יש צורך שיהיה חלל הפה ראוי לביאת מים, שלא תהיה בו
 22 חֲצִיצָה. בְּדַרְבֵּי יוֹרָא - וכפי שלמדנו מדברי רבי זירא, דְאָמַר רַבִּי
 23 יוֹרָא, כָּל הָרְאוּי לְבִילָה - כל מנחה שראוי לבלולה מפני שאין בה
 24 יותר מששים עשרון סל, אֵין בִּילָה מְעַבְבָת בּוֹ, ואפילו אם לא בלל
 25 כלל, המנחה כשרה, וְמִנְחָה שְׂאִינָה רְאוּי לְבִילָה - שיש יותר מששים
 26 עשרון בכלי אחד, ואין סלת המנחה והשמן נבללים יפה, בִּילָה
 27 מְעַבְבָת בּוֹ, והמנחה פסולה מפני שלא ניתן לבלולה. והוא הדין
 28 לגבי טבילה, אף שאין מי הטבילה צריכים להיכנס לתוך הפה,
 29 מכל מקום יש צורך שיהיה המקום ראוי לכך.

1 הטומאה הוקשוו זה לזה, וכל מקום שנחשב כגלוי לגבי טומאה,
 2 ראוי הוא להזאה. וְרַבִּינָן כְּבָרֵי שִׁישׁ לְדִרוּשׁ אֵת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק,
 3 'וְחִמָּא בְּיָוִם הַשְּׁבִיעִי וְכַפֵּס בְּגִידוֹ וְרָחַץ בְּמִים', שהוקשו ההזאה
 4 והטבילה, שיהיה החיטוי על מקום הראוי לטבילה במים, ומקום
 5 הלשון אינו ראוי לטבילה.
 6 שואלת הגמרא: וְרַבִּינָן נֵמִי, וחכמים המדמים הזאה לטבילה, מדוע
 7 לא נְדַמְיָה לְטוּמְאָה. משיבה הגמרא: טָהֳרָה מְטָהֳרָה הָוָה לֵיהּ לְמִילָה
 8 - יש ללמוד דבר הגורם טהרה מדבר הגורם טהרה, ולכן לומדים
 9 הזאה מטבילה, ולא מטומאה. שואלת הגמרא: וְרַבִּי, מדוע לא
 10 נְדַמְיָה הַזָּהָה לְטָבִילָה ותחשב הלשון כאבר שבסתר. משיבה
 11 הגמרא, מִשּׁוּם שֶׁהִתְיַבּוּת וְכַפֵּס בְּגִידוֹ' שנאמר בפסוק בין 'וחטאו'
 12 לבין 'ורחץ במים' הַפְּסִיק הַעֲנִינָן, ואין הזאה וטבילה סמוכים ללמד
 13 זה מזה, אלא רבי למד הזאה מטומאה הסמוכה לה.
 14 הגמרא מקשה על דברי עולא: וְהָאֵם כְּבָר רַבִּי לְעֵינָן מְבִילָה שְׁחָלַל
 15 הַפֶּה בְּמִמּוֹן דְּמִי, כפי שאמר עולא, וְהָאָמַר רַבִּין אָמַר רַב אֲדָא אָמַר

קידושין, פרק ראשון - האשה נקנית - דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רכג

רש"י

1 אין אשה פודה מעשר שני — קא טסקא דעתך. במעשר שני שהוא משדה בעלה, שהיא
2 כבעלה, וקרין ליה "ממעשרו", וכדמפרש לה ואילו, אשה פודה בלא חומש — דלאו
3 דידה הוא, ואין מוסיפין חומש על פדיון מעשרות והקדשות אלא בעלים. שליוחתיא עבדא
4 — ומאי טעמא דמאן דאמר פדיון בלא חומש? אלא בזוי דידה — דנכסי מלוג, ומעשר

אלבא דרב ששת. דאילו לרבי אלעזר אליבא דרבי מאיר אפילו "מה שאת נותנת לפך" —
קנה יתחון בעל, כמו שאין מועיל "על מנת" שתצא לחירות. אלא על כרחי כרב ששת ולא
כרבי אלעזר סבירא ליה לרב ושמואל. שמע מינה דלרב ששת "על מנת שתצא בו לחירות"
מועיל לכולי עמא דלמאן שאת נותנת לפך", דמועיל אפילו לרבי מאיר. ואומר רבינו תם:

דמשמע מיהא דהכלה כרב ששת ולא כרבי אלעזר. ועוד מייחתי רביה דהכלה כרב ששת, מפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"א, דאמרינן התם: בן סורר ומורה אינו חיוב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו. ופרקי בגמרא: אמו מנא לה? מה שקנתה אשה קנה בעלה! ומשני: כשנתנו לה אחרים על מנת שאין לבעלה רשות בהן, והשתא, בשלמא לרב ששת — מבכ מקום אתי לכל הפחות מיהא כרבנן. אלא לרבי אלעזר — לא אתיא דהתם לא כרבי מאיר ולא כרבנן עוד מייחתי רביה מהדיא דפסחים, פרק "האשה" (פ"ב), גבי האומר לעבדו "שחוט עלי פסח" ושכח מה אמר לו רבו בו, ופרקי בגמרא: מה שקנה עבד קנה רבו ומשני: כגון דאקני ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. היינו כרב ששת, אבל לרבי אלעזר היה צריך לאוקמי שאמר לו "על מנת שתצא ידי פסח". אך רבינו יצחק אומר: דאין רביה לומר דהכלה כרב ששת מהדיא דגדרים ומפרקי "בן סורר", דהתם מיוקמא שפיר אפילו לרבי אלעזר. דיש לחלק בין אשה לעבד, ומצינו למימר אפילו לרבי אלעזר דאמר לרבי מאיר אפילו אמר לו "על מנת שתצא בו לחירות" קנה רבו — יכול להיות דבאשה לא קנה הבעל, שהרי אינם שוים, שאין יד האשה כיד הבעל כמו שיד העבד כיד רבו. ותו, דאילו אם נתן הבעל מתנה לאשתו — קנתה לגמרי, ואין הבעל אוכל פירות, כדאייתא פרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא נ"א, ב). ואילו אם נתן מתנה לעבד — לא קנה העבד כלל. ועוד תרע שאינן שוים: שהרי אם נתנו אחרים מתנה לעבד — סתמא וכה הריב, בין בגוף בין בפירות, דאין קנין לעבד בלא רבו — היינו שאין קנין לעבד כלל, ויש לרב גוף ופירות. ואם נתנו אחרים מתנה לאשה — אין לעבדה כי אם פירות, אבל הגוף שלה. דהא דאין קנין לאשה בלא בעלה — היינו שהבעל אוכל פירות, אבל הגוף — לאשה, וילקח בוקן קרקע והוא אוכל פירות. ורבי מאיר לפעמיה — דאמר לקמן בפרק שני: מעשר ממון גבוה הוא, ואבילותו משולחן גבוה הוא. הילכך, אינו בשאר נכסים למקנייה בעל בתקנתא דתקון רבנן פירות לבעל. הילכך לא זכי ביה. וכי פרקה ליה בוזי דבעל — לאו "ממעשרו" הוא, דזווי דחד ומעשר דחד. ורבנן לפעמיהו דאמרי ממון הדין הוא — וחיללא עליה תקנתא דרבנן, ופירות לבעל כשאר נכסי מלוג. וכיון דבוזי דבעל פרקה — בעי חומש. תנא יוצא כשן ועין — אמתניתין קאי, ראשי אברים — ששים וארבעה הם, ושניים אצל נגעים (פרק 1 משנה ז), ומייחתי ליה לקמן בשמעתין (כ"ה, א). שאין חזוין — אם נטלן, כשן ועין, ונגמר בניה מעינו. אין מלפדין — מרלא כתיב אחד ונגמרו כוליהו מיניה. צריכי — דלא אמר חד מתבריה, הילכך לא באין באחד בניהו.

שבועל אוכל פירות, אבל הגוף — לאשה, וילקח בוקן קרקע והוא אוכל פירות. דאף גב דמציאת האשה לבעלה לגמרי — אין לדמות מציאה למתנה. וכן משמע בירושלמי דכתובות פרק "מציאת האשה" דקאמר התם: מפני מה מציאת האשה לבעלה — שמא תגנוב והזיב, ותאמר "מציאה מצאתי". ופרקי: הגע עצמך מתנה: כלומר, במתנה עצמה ניוחש להא, שמא תגנוב ותאמר "נתנו לי מתנה!" ומשני: מתנה יש לה קול. ואי במתנה הוי הגוף נמי לבעל — מה היתה מרווחת לומר "ניתנו לי במתנה?" אלא שמע מינה דבמתנה שנתנו לה אחרים אין לבעל אלא פירות, אבל הגוף לאשה. ואילו בעבד, אם נתן לו אחד מתנה — קנה הארון הפירות והגוף. ואם תאמר: לפירושו רבינו הם דלרב ששת מועיל "על מנת שתצא בו לחירות" אפילו לרבי מאיר, אם כן אמאי קאמר רבי מאיר במתניתין: בכסף על ידי עצמו לא, הא על ידי עצמו נמי משכחת לה, באומר "על מנת שתצא בו לחירות" ויש לומר: דכדאי גוונא על ידי אחרים מקרי, ולא על ידי עצמו, כיון דלא קנה אותה העבד לגמרי ולא נתנו לו אלא על מנת שיצא בו לחירות. ואף על גב דלרבי אלעזר דמוקי פלוגתיהו בי על מנת שתצא בו לחירות" מקרי על ידי עצמו — היינו משום דלרבי אלעזר אית ליה דקניה עבד וקנה רביה, אבל לרב ששת, דאית ליה לא קניה רביה — מקרי על ידי אחרים. דמחמת שאין העבד קונהו אלא לצאת בו, לא קניה ליה רביה, ועל ידי אחרים מקרי. ומיהו, קשה: אליבא דרבי אלעזר דמוקי פלוגתיהו באומר "על מנת שתצא בו לחירות" — אם כן היאך מצינו לרבנן דרבי מאיר בכסף על ידי עצמו: הואיל ולא הקנו לו אלא על מנת שיצא בהם לחירות — על ידי אחרים הוא, כדבעינן למימר לרבי מאיר אליבא דרב ששת! ויש לומר: דרבנן על ידי עצמו רבי מאיר קימי, דאמר: בכסף על ידי אחרים — אין, על ידי עצמו — לא. ולרבי אלעזר אליבא דרבי מאיר אפילו הקנו לו על מנת שיצא בהם לחירות — קנה עבד קנה רבו, ואין יוצא בו לחירות, ומקרי שפיר על ידי עצמו. ואהא קיימי רבנן, ואהא קאמר: ויחכמים אמורים בכסף: בנה שאתה קורא "על ידי עצמו", דקאמרת דאינו יוצא אפילו אם נתנו לו על מנת שיצא בו לחירות — אין אמורים שיצא בו לחירות. דכדאי גוונא אשכחן ב"הוהקנו" (גיטין נ"א, ב) ובשבותות (מ"ב, א), ובפרק שני דכתובות (י"ח, א), דאמר רבי אלעזר בן יעקב: פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו — והיינו מה שאתם קורין טענת עצמו. **הכי** גרס רש"י אלא בזוי דידה ובמעשר דידה — פירוש: בזוי דידה — דנכסי מלוג, ומעשר דידה — משדותיה; "איש" אמר רחמנא — ולא אשה — אפילו בזוי דידה ומעשר דידה. ואפילו היא אלמנה וגרושה אינה מוספת חומש. והא דתני בתורת כהנים בפרשת "בהרי": "אם גאל יגאל איש ממעשרו" לרבות את האשה — לענין פדיון דוקא מרבין את האשה, ולא לענין חומש. דסלקא דעתך הואיל ובתיב ביה במעשר "למען תלמדו ליראה" ודרשוני מינה בספרי דגלוי מעשר שבמינה ליה תלמוד בשוהה בירושלים וירושלים אבילת מעשרו, והוה אמיתא: אשה כיון דלאו בת לימוד היא — ליתיה בדרינא מעשר. לרבי איצטריך לרבויה, והא דממעט בתורת כהנים קטן מ"איש" הכי נמי הוה מצי למעוטי אשה מחומשו, כדאמר הבא. אלא משום דרבי בהדיא קרא גופיה אשה מ"אם גאלו יגאל", ניהא ליה לנמקט "איש" ולא קטן, למעוטי לגמרי. ומיהו, בחנם הוכיח רבינו תם "למען תלמדו", הוה מצי למימר דאיצטריך לרבות אשה לענין פדיון: דלא תיסק ארעתיה למעוטי מ"איש" לגמרי, כי היכי דממעטנין קטן, ומה שפירש בקונטרס בזוי דידה היינו נכסי מלוג — לא נחריא, דכיון שהן ברשותו, ומה שקנתה אשה קנה בעלה — בזוי דידה חשיבי, כדאמר גבי מעשר דאתי מבי שדא. דקני ליה בעל למאן דאמר מעשר ממון הדיוט הוא, ושליוחתיא דבעל קא עבדא. לכן נראה ליה: דזווי דידה מייירי כשהקנה לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בו. דהא פרשינן לעיל שאין הבעל אוכל פירות. **תנא** יוצא כשן ועין — ותנא דידן דלא תנא ליה — משום דסבר דצריך גט שחרור.

הואיל

1 **הואיל** ומדרש חכמים הוא - פירושו: משום הכי אמר בדשאר דברים צריך גט שחרור.
 2 ואם תאמר: ומה בכך הואיל ומדרש חכמים הוא? והלא במה גופי תורה תלוין,
 3 שאינם באין אלא מכה ודרשה לכן נראה לרבינו תמו: דגט זה אינו אלא מדרבנן. רדדשיין
 4 שמוא ימצאנו בשוק ויומר לו "עבד אתה", לפי שאין המדרש דרש לעולם, לכך תקט גט
 5 שחרור. ורבינו יצחק בן אברהם פירש: רדדאי שן

6 ועין דכתיב בהדיא בקרא, ועליהו כתיב "לחפשי
 7 ישלחנו" בדשמינ חפשי מעיקרא, ובהא פשיטא
 8 ליה דלא גמר "שילוח" שילוח" מאשה ולכן נאן
 9 צריך גט שחרור. אבל שאר אברים דלא נפק
 10 אלא מיתורא ד"ישלחנו" ודאי בחבי גמירי
 11 "שילוח" שילוח" מאשה, ולכן צריך להו גט
 12 שחרור. **תרנגול** שהשטיט ראשו וכו' -
 13 בתרנגול גרסינן נוק שלם, ובסוס שצנף - חצי נוק.
 14 וכן מוכח בפרק "כיצד הרגל" (בבא קמא ז"ב).

15 **מיבעי** ליה לכדתניא הרי שהשטיט כר -
 16 השתא משמע דבולי עלמא דכשלא
 17 נתכוין לעין פטור. ותימה: דבפרק "כיצד הרגל"
 18 (בבא קמא ג"ב) אמר רבה: היתה מונחת לו אבן
 19 בתוך ולא הבין בה מעולם, ועמד ונפלה לעין
 20 עבד - פלוגתא דרבין שמעון בן גמליאל ורבנן
 21 רש לומר: דשאני הבא דאיכא תרתי לטיבותא:
 22 שהיא מוכחין לטובה, ולא נתכוין לעין כלל. אבל
 23 הדיא דהתם, הוה דומיא לכוהל לו עין וסמאה.
 24 דאיכא חדא לטיבותא - שנתכוין לרפאות, חדא
 25 לריעותא - שנתכוין לעין.

26 **סמויה** חטטה ויצא בתן לחירות - ואף על גב
 27 דלעיל אמר: בהדיא וסמאה, אם אינו
 28 יכול להשתמש בה כבר - אין יוצא בתן לחירות.
 29 והכא, כיון דסמויה - משמע על ידי כול
 30 להשתמש בה כבר. מכל מקום הבא שאני
 31 דחטטה - עשאו מחוסר אבר.

32 **ותנא** תנא כר - תימה: דלא דמי לעוף,
 33 דמתחילה לא היה בו דבר שראוי
 34 לפסול בו, דאפילו עליו סמויה בו לא היה פסול
 35 אבל עבד - הרי היה בו מתחלה דבר הראוי
 36 לצאת בו! תוספת שנינים. **תלמוד** לומר מן
 37 העוף ולא כל העוף - תימה: למה לי קרא? כיון
 38 דמחוסר אבר פסול לבני נח, כדרדשיין בפרק קמא
 39 דעבודה זרה (ה"ב) ובפרק ברתא רדדחיס (קט"א)
 40 "מכל הדי מכל בשר" - הבא בהמה שחייב ראשי
 41 אברין שלחו! ורש לומר: דאי לא כתב קרא גבי
 42 ישראל - היה מוקמינן קרא דבני נח בישראל.
 43 ולא לבני נח, כדאמר בפרק "ארבע מיתות"
 44 (סנהדרין ט"א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא
 45 נשנית בסני - לישראל נאמרה, ולא לבני נח. אי
 46 נמי היה אמיא: כיון דאישתרי בעל מום בשפות
 47 טפי מבחמה - אישתרי אפילו מחוסר אבר, וקרא
 48 דכתיב - איירי בבחמה.

הומנא

36 מיבעית נפשיה. כדתניא: המבעית את בחיור - פטור מדיני אדם ותיב דיניי שמים. כיצד?
 37 תקע באזנו וחרשו - פטור, אחריו ותקע באזנו וחרשו - חייב. תנו רבנן: הנהו על עינו וכהתה,
 38 על שינו ונדרה, אם יכול להשתמש בהן עקשיו - אין עבד יוצא בתן לחירות, ואם לאו - עבד
 39 יוצא בתן לחירות. תניא אידך: הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה, שינו נדרה והפילה, אם יכול
 40 להשתמש בהן כבר - עבד יוצא בתן לחירות, ואם לאו - אין עבד יוצא בתן לחירות. וצריך, דאי אשמועינן תקי קפוייתא - משום
 41 דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כהישא, אכל הכא דמעיקרא נמי נהורא כהישא - אימא לא. ואי אשמועינן הא - משום דסמאי
 42 לנמרי, אכל התם דלא סמאי לנמרי - אימא לא, צריך. תנו רבנן: הרי שהיה רבו רופא ואמר לו לבחול לו עינו וסמאה, לחתור לו שינו
 43 והפילה - שיחק פארוך, ויצא לחירות. רבן שמעון בן גמליאל אמר: "ישחיתה" - עד שיתפיון לשחיתה. - ורבנן, האי "ישחיתה" מאי עבדי
 44 ליה? - מיבעי להו לכדתניא: רבי אלעזר אמר: הרי שהשטיט רדד למעי שפחתו וסימא עורב שבמעייה - פטור. מאי טעמא - דאמר קרא
 45 "ישחיתה" - עד שיתפיון לשחיתה. - ואידך: "ישחיתה" - פקא. - ואידך: "שחיתה" - לא דריש. אמר רב ששת: הרי שהיתה
 46 עינו סמויה וחסמה - עבד יוצא בתן לחירות. מאי טעמא - מחוסר אבר הוא, ותנא תונאי: תמות ונברות בכההו, ואין תמות ונברות
 47 בעופות. יכול יבשה גפה, ומעשה הרגלה, חמטה עינה - תלמוד לומר "מן העוף" - ולא כל העוף. אמר רב חייא בר אשי אמר רב: היתה לו
 ירת

1 שן דחלב - שן שינק בה, דעתיד להחליפה, כגון בעבד קטן, לחפשי ישלחנו - ריבה לו
 2 שלוחים, מדלא כתיב "חפשי הוא", או "יצא חפשי". כגון במלכותו - היינו נסמא מראות,
 3 והשן מללוט. ודילול בו עצם - השמיטו ממקומו, ומחובר בבשר. ויצא בו לחירות -
 4 אם עצם שאינו חזר הוא, וסופו ליכנס ולפול. ואף על גב דליכא ביטול במלכות, חדא
 5 עצם דוק לאו מדי חיי עבדי, כיון דבגולוי הוא
 6 ואינו חזר - הרי הוא כעשרים וארבעה ראשי
 7 אברים. רבינוי הוא - אינו לשון כלל לחיות
 8 נידון בכלל ופריט, אלא בריבה ומיעט וריבה -
 9 ריבה הכלל וצמצמה = יבשה. אם כן - דלא
 10 ממעט מדי, מיעט דשן ועין ולמאי מיעט? כבולין
 11 - אראשי אברים קאי. וצריך גט שחרור -
 12 להתיירו בבת חורין. שחיתור וכתה לו - דכתיב
 13 בהדיא. אי כתב חפשי לבסוף כדקאמרת -
 14 דלאו דחפשו אלא בשילות. השתא דכתיב
 15 לחפשי ישלחנו הוה ליה חפשי מעיקרא - וכי
 16 אתא "ישלחנו" - לשאר ראשי אברים אתא.
 17 כגני עיני - שהכה בכותל ודבעיתו בקול, ואינו
 18 רואה, אי נתחשו. ושכרו - בקול. משלם נוק
 19 שלם - כסומכום מוקמינן לה לבבא קמא,
 20 דאמר: בהמה שהזיקה בצרורות - משלם נוק
 21 שלם. ושכרו את הכלים - בקולם. חצי נוק -
 22 כיון צרורות לרבן, דפליגי עליה דסומכום
 23 בבא קמא. ואמר: אינו משלם אלא חצי נוק
 24 צרורות. שאני אדם דבר דעת הוא - האי נוק
 25 וכי מיבעי לה - מדעתיה קא מיבעית. שנתן לבו
 26 אל פחד קול הבא פתאום. וכתה - ולא נסמית
 27 לנמרי, שרואה במקצת. אם יכול להשתמש -
 28 במראה זה. וצריכי - הדי תרתי יצא לחירות,
 29 לאשמועינן דהדיכא דאין יכול להשתמש, אף על
 30 דלא סמאה לנמרי - היא השחיתה. והדיכא
 31 דסמאה לנמרי, אף על גב דכדויה היא
 32 מעיקרא, וחילי חדיה יכול להשתמש למראיתיה
 33 בדרוק - היא השחיתה. והשתא נהורא כהישא

34 **ותנא** תנא כר - תימה: דלא דמי לעוף,
 35 דמתחילה לא היה בו דבר שראוי
 36 לפסול בו, דאפילו עליו סמויה בו לא היה פסול
 37 אבל עבד - הרי היה בו מתחלה דבר הראוי
 38 לצאת בו! תוספת שנינים. **תלמוד** לומר מן
 39 העוף ולא כל העוף - תימה: למה לי קרא? כיון
 40 דמחוסר אבר פסול לבני נח, כדרדשיין בפרק קמא
 41 דעבודה זרה (ה"ב) ובפרק ברתא רדדחיס (קט"א)
 42 "מכל הדי מכל בשר" - הבא בהמה שחייב ראשי
 43 אברין שלחו! ורש לומר: דאי לא כתב קרא גבי
 44 ישראל - היה מוקמינן קרא דבני נח בישראל.
 45 ולא לבני נח, כדאמר בפרק "ארבע מיתות"
 46 (סנהדרין ט"א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא
 47 נשנית בסני - לישראל נאמרה, ולא לבני נח. אי
 48 נמי היה אמיא: כיון דאישתרי בעל מום בשפות
 49 טפי מבחמה - אישתרי אפילו מחוסר אבר, וקרא
 50 דכתיב - איירי בבחמה.

51 **מיבעי** ליה לכדתניא הרי שהשטיט כר -
 52 השתא משמע דבולי עלמא דכשלא
 53 נתכוין לעין פטור. ותימה: דבפרק "כיצד הרגל"
 54 (בבא קמא ג"ב) אמר רבה: היתה מונחת לו אבן
 55 בתוך ולא הבין בה מעולם, ועמד ונפלה לעין
 56 עבד - פלוגתא דרבין שמעון בן גמליאל ורבנן
 57 רש לומר: דשאני הבא דאיכא תרתי לטיבותא:
 58 שהיא מוכחין לטובה, ולא נתכוין לעין כלל. אבל
 59 הדיא דהתם, הוה דומיא לכוהל לו עין וסמאה.
 60 דאיכא חדא לטיבותא - שנתכוין לרפאות, חדא
 61 לריעותא - שנתכוין לעין.

62 **סמויה** חטטה ויצא בתן לחירות - ואף על גב
 63 דלעיל אמר: בהדיא וסמאה, אם אינו
 64 יכול להשתמש בה כבר - אין יוצא בתן לחירות.
 65 והכא, כיון דסמויה - משמע על ידי כול
 66 להשתמש בה כבר. מכל מקום הבא שאני
 67 דחטטה - עשאו מחוסר אבר.

68 **ותנא** תנא כר - תימה: דלא דמי לעוף,
 69 דמתחילה לא היה בו דבר שראוי
 70 לפסול בו, דאפילו עליו סמויה בו לא היה פסול
 71 אבל עבד - הרי היה בו מתחלה דבר הראוי
 72 לצאת בו! תוספת שנינים. **תלמוד** לומר מן
 73 העוף ולא כל העוף - תימה: למה לי קרא? כיון
 74 דמחוסר אבר פסול לבני נח, כדרדשיין בפרק קמא
 75 דעבודה זרה (ה"ב) ובפרק ברתא רדדחיס (קט"א)
 76 "מכל הדי מכל בשר" - הבא בהמה שחייב ראשי
 77 אברין שלחו! ורש לומר: דאי לא כתב קרא גבי
 78 ישראל - היה מוקמינן קרא דבני נח בישראל.
 79 ולא לבני נח, כדאמר בפרק "ארבע מיתות"
 80 (סנהדרין ט"א): כל מצוה שנאמרה לבני נח ולא
 81 נשנית בסני - לישראל נאמרה, ולא לבני נח. אי
 82 נמי היה אמיא: כיון דאישתרי בעל מום בשפות
 83 טפי מבחמה - אישתרי אפילו מחוסר אבר, וקרא
 84 דכתיב - איירי בבחמה.

86 מיבעית נפשיה. כדתניא: המבעית את בחיור - פטור מדיני אדם ותיב דיניי שמים. כיצד?
 87 תקע באזנו וחרשו - פטור, אחריו ותקע באזנו וחרשו - חייב. תנו רבנן: הנהו על עינו וכהתה,
 88 על שינו ונדרה, אם יכול להשתמש בהן עקשיו - אין עבד יוצא בתן לחירות, ואם לאו - עבד
 89 יוצא בתן לחירות. תניא אידך: הרי שהיתה עינו כהויה וסמאה, שינו נדרה והפילה, אם יכול
 90 להשתמש בהן כבר - עבד יוצא בתן לחירות, ואם לאו - אין עבד יוצא בתן לחירות. וצריך, דאי אשמועינן תקי קפוייתא - משום
 91 דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כהישא, אכל הכא דמעיקרא נמי נהורא כהישא - אימא לא. ואי אשמועינן הא - משום דסמאי
 92 לנמרי, אכל התם דלא סמאי לנמרי - אימא לא, צריך. תנו רבנן: הרי שהיה רבו רופא ואמר לו לבחול לו עינו וסמאה, לחתור לו שינו
 93 והפילה - שיחק פארוך, ויצא לחירות. רבן שמעון בן גמליאל אמר: "ישחיתה" - עד שיתפיון לשחיתה. - ורבנן, האי "ישחיתה" מאי עבדי
 94 ליה? - מיבעי להו לכדתניא: רבי אלעזר אמר: הרי שהשטיט רדד למעי שפחתו וסימא עורב שבמעייה - פטור. מאי טעמא - דאמר קרא
 95 "ישחיתה" - עד שיתפיון לשחיתה. - ואידך: "ישחיתה" - פקא. - ואידך: "שחיתה" - לא דריש. אמר רב ששת: הרי שהיתה
 96 עינו סמויה וחסמה - עבד יוצא בתן לחירות. מאי טעמא - מחוסר אבר הוא, ותנא תונאי: תמות ונברות בכההו, ואין תמות ונברות
 97 בעופות. יכול יבשה גפה, ומעשה הרגלה, חמטה עינה - תלמוד לומר "מן העוף" - ולא כל העוף. אמר רב חייא בר אשי אמר רב: היתה לו
 ירת

1 אֵלֶיךָ אומר, צריך גט שחרור, רבי תרפון אומר, אינו צריך. רבי
 2 עקיבא אומר, צריך. המכריעים לפני חכמים ו- היושבים לפני חכמים
 3 ומכריעים במחלוקות כדעת מי נראה יותר אומרים, נראין דברי
 4 רבי תרפון שאמר שאין צריך גט שחרור, בעבד היוצא בשן ועין,
 5 כיון שהתורה זכתה לו שיצא, וכתבה זאת במפורש, ונראין דברי רבי
 6 עקיבא שמזיקו גט שחרור, בעבד היוצא בשאר אברים, הואיל
 7 ואינו מפורשים בתורה, אלא קנים חכמים הוא שיצא בהם
 8 לחירות. מקשה הגמרא: וכי יציאת העבד לחירות בשאר אברי
 9 איברים קנים חכמים הוא, הלא קראו קרא דרשינן – דרשנו זאת
 10 מפסוקים. מתרצת הגמרא: אלא הואיל ופירש חכמים הוא,
 11 שדרשוהו בריבוי ומיעוט וריבוי, ואינו כתוב בפסוק במפורש,
 12 לפיכך אינו משתחרר בכך שחרור גמור, ועדיין צריך גט שחרור
 13 מרבו.
 14 שואלת הגמרא: מאי טעמא דרבי שמעון הסובר שעבד היוצא
 15 בראשי אברים צריך גט שחרור, להחירו בבת ישראל. מיישבת
 16 הגמרא: ליה גזירה שוה 'שילוח' 'שילוח' מאשה, נאמר בעבד
 17 'לחפשי ישלחנו' ונאמר באשה (דברים כד א) 'ושלחה מביתו' מה
 18 אשה מתגרשת בשטר, אף עבד נמי כשהוא יוצא בשן ועין וראשי
 19 איברים, יוצא לחירות נגורה להיות מותר בבת ישראל, רק בשטר
 20 שחרור. ורבי מאיר, הסובר שאינו צריך גט שחרור, יכול להשיב
 21 על טעמו של רבי שמעון, אי כתב 'חפשי' לבסוף, שהיה כתוב
 22 'ישלחנו לחפשי' בקראתון, היה זה כדבריך, שהפסוק היה
 23 מתפרש שאם ישלחנו האדון בשטר, יצא העבד לחפשי, השתא
 24 דכתב – אבל כעת שנכתב 'לחפשי ישלחנו', והזכירה תיבת 'חפשי'
 25 לפני השילוח, הנה ליה חפשי מעיקרא – הרי שהוא חופשי מתחילה
 26 אף קודם שנתשלח בשטר, ומאחר וכבר יצא לחפשי, אין מקום
 27 להצריכו גט שחרור.
 28 הגמרא מביאה חילוקי דינים באופן שבו הפיל האדון את שינו
 29 ועינו של העבד: תנו רבנן, הנהו האדון לעבד על עינו, וסמא –
 30 ועיבורה, או שהכהו האדון על אוזנו וחרשת, עבד יוצא בתן לחירות.
 31 אולם אם היכה האדון על הכותל כנגד עינו, וזהו העבד נבהל מקול
 32 המכה, ומחמת כן אינו רואה, או שהיכה על הכותל כנגד אוזנו,
 33 ומפני כך אינו שומע, אף שהזיק האדון לעינו או אוזנו של העבד,
 34 אין עבד יוצא בתן לחירות, מכיון שלא הפיל את עינו או שינו בידים,
 35 אלא רק גרם להם נזק. הגמרא מקשה: אמר רב שמן לרב אשי,
 36 למימרא דקלא לאו בלום הוא – האם דין זה בא לומר שיקול אינו
 37 כלום, והמזיק בקולו פטור, והתני רבי פה יתקאל, תרגול שהושיב
 38 ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו – שקרא בקול גדול, וישכרו –
 39 ונשבר הכלי מקול זה, הבעלים משלם נזק שלם שבכך שהזיקה
 40 בהמתו בקול נחשב כהזיק הבא מכוחה. וכן יש להביא ראייה
 41 שהזיק בקול נחשב הזיק, ממה שאמר רב יוסה, אמר ריב – אמרו
 42 בבית מדרשו של רב, סוס שצנף והמור שצנף – שהשמיעו הסוס
 43 והחמור את קולם, ושכרו בלום בתוך תפית על ידי קול זה, משלמים
 44 חצי נזק, שמאחר שלא הזיקו בגופם, אלא רק על ידי כוחם,
 45 משלמים חצי נזק, ולמדנו מדבריהם שהזיק הנגרם מחמת קול,
 46 נחשב להזיק. מתרצת הגמרא: אמר ליה רב אשי לרב שמן, שאני
 47 אדם הניזוק בקול מכלים שניזוקו בקול, דכין דאדם בר דעת הוא,
 48 איהו מיבעית נפשיה – הוא זה שהבעית והפחיד את עצמו, בכך
 49 שנתן ליבו לקול ונבהל ממנו, ומאחר והמזיק רק גרם תקלה לניזק,
 50 פטור מדיני אדם. אבל כלים שאינם בני דעת, הקול הוא שהזיקם,
 51 ואדם חייב לשלם נזק הנגרם מחמת קול בהמתו. בתניא וכמו
 52 ששינו, המבעית – מהפחיד את חכירו והזיקו בכך, פטור מדיני אדם
 53 – אין בית דין מחייבים את המשלח לשלם את הנזק, ותיב דרבי
 54 שמם חייב עונש בידי שמים, וכשישלם יפטור מהעונש. פיצה, תקע
 55 בקול גדול פאזני של חבירו וחרשו, פטור מדיני אדם, שחבירו

1 שן קלל – שני הקטנים, המתחלפות באחרות, גם בהן עבד יוצא
 2 לחירות, לכך כתב חכמים עין ללמדנו שרק באבר שאינו מתחלף
 3 בעין, יוצא לחירות. ואי כתב חכמים – ואם היה נכתב בתורה עין
 4 בלבד, הנה אמנא מה עין שנקרא עמו, אף כל איבר אחר שאנו
 5 באים לרבות שהוא יוצא בו, אינו אלא אבר שנקרא עמו, אבל שן
 6 שהעבד לא נולד עמו, לא יצא בה לחירות, צריך – לפיכך
 7 צריכה התורה לפרט שעבד יוצא לחירות גם בשן וגם בעין, ואין
 8 ללמוד מזה שרק בהן יוצא ולא בשאר אברים, אלא משן ועין
 9 נרבה בבנין אב כל אבר שבגלוי ושאנו חוזר לקדמותו.
 10 הגמרא מקשה: ואימא – ומדוע לא נאמר שפי כה' הוא כלל,
 11 שממנו אפשר להבין שבכל הכאה יוצא העבד לחירות, ושן ועין
 12 הם פתח, שבהן פרטה התורה איזו הכאה מוציאה לחירות, ולפי
 13 המידות שהתורה נדרשת, כלל ופרט – אם יש בתורה כלל ואחריו
 14 פרט, הרי אנו אומרים שאין כולל אלא מה שכתב, ואין לרבות
 15 עוד דברים הדומים לפרט, ועל כן יש לומר שן ועין אין – אכן העבד
 16 יוצא בהם לחירות, אבל מדי אחריו לא – בדבר אחר אין העבד
 17 יוצא לחירות. הגמרא מתרצת: שמאחר ובהמשך הפסוק נאמר,
 18 'לחפשי ישלחנו', שלשון זה משמעותו שישנם אופנים רבים שבהם
 19 העבד משתלח לחפשי, נמצא שהכתוב הו' וכלל שגם אם יטול
 20 רבו את אחד משאר איבריו, יצא לחירות. ונמצא שהמידה
 21 הנדרשת כאן היא כלל ופרט וכלל, וכבר הנלמד במידה זו דורשים
 22 בו שאי אתה דן אלא ענין הפתח, כלומר, שמרבים את כל הדומה
 23 לפרט המפורש בפסוק. ולפיכך יש לדרוש ולומר מה הפתח וכן
 24 ועין מפורש שהם מום שפגול ואינו חוזרים ומתראים, אף כל
 25 מומין שפגול ואינו חוזרין עבד יוצא בהם לחירות. הגמרא מקשה
 26 שנרבה רק דברים הדומים לפרט באופן ברור: והיה מן הראוי
 27 לדרוש, אי מה הפתח הכתוב בתורה, מפורש שמדבר במומין
 28 שפגול שהם שן ועין שחסרונם נראה לכל, ולאחר שנפלו פגול
 29 האבר ממלאכתו – שאם נפלה עינו שוב אינו רואה בה, ואם נפלה
 30 שינו אינו יכול ללעס בה, והאבר שנפל אינו חוזר ומתרא, אף כל
 31 המומין נתרבו רק אם יש בהם שלשה דברים אלו, שהם מומין
 32 שפגול ואינו חוזר, וכן שבטל ממלאכתו. וקשה, אלא תניא – מדוע
 33 שינו בברייתא, שאם תלש האדון פקניו של העבד ועל ידי כך
 34 דיחול בו עצם – שמת עצם ממקומה וסופה להתייבש וליפול ולא
 35 תתרפא עוד, עבד יוצא בתן לחירות, והרי עצם זה אף קודם נפילתה
 36 אינה עושה דבר, ואין תלישתה גורמת לביטול מלאכתה.
 37 הגמרא מתרצת שאין דורשים בכלל ופרט וכלל, אלא בריבה
 38 מיעט וריבה: כיון שנאמר בפסוק 'לחפשי ישלחנו' ריבויא הוא – הרי
 39 זה לשון ריבוי ונדרוש את הפסוקים בדרך של ריבה מיעט וריבה.
 40 ובדין הנלמד בדרשה זו מרבים כל דבר וממעטים רק דבר אחד,
 41 ולכן עבד יוצא לחירות אף באבר שאינו בטל ממלאכתו. הגמרא
 42 מקשה: ואי ריבויא הוא – אם מרבים את הכל, אם כן אפילו הנהו
 43 לעבד על ידו וצמחה – ויבשה, וסופה לזוז ולהבריא, נמי – גם כן
 44 ישתחרר העבד בכך. אלא תניא – ומדוע שינו, שאם הנהו על ידו
 45 וצמחה וסופה לזוז, אין עבד יוצא בתן לחירות. מתרצת הגמרא: אם
 46 כן שמרבים את כל המומין, שן ועין שהזכירו בתורה, מאי אהני ליה
 47 – מה הועילו, ומכך שפרטה התורה וכתבה שני אברים אלו, למדנו
 48 שהמומין שהעבד יוצא בהם לחירות יהיו כאלו הדומים במקצת
 49 לשן ועין, שהם מומים שבגלוי ואינם חוזרים.
 50 הגמרא דנה האם עבד היוצא לחירות בהפלת אחד מראשי
 51 האיברים, זקוק לגט שחרור: תנו רבנן, בכולם – בשן ועין ובראשי
 52 האיברים שהופלו לעבד, עבד יוצא בתן לחירות ואינו עובד את
 53 אדונו. וצריך לקבל גט שחרור מרבו, על מנת להיחשב כשיראל
 54 גמור המתיר בבת ישראל, דברי רבי שמעון. רבי מאיר אומר, אינו
 55 צריך גט שחרור, ויוצא בראשי אברים להחשב כשיראל גמור. רבי

פירוש זה: האם אפשר להעמיד שמדובר שנפלה הזאה על שפתיו, והלא פשיטא שמקום מגולה הוא. מתרצת הגמרא: מהו דתימא וימנא דחלים שפתיה - מכיון שלפעמים סוגר הוא את שפתיו בחזקה ואינו נראות, לכן אינן נחשבות כמקום מגולה, קא משמע לן רבי שמקום מגולה הוא, ונטהר בהזאה זו.

הגמרא דוחה פירוש זה: והתימא בברייתא אחרת לגבי הזאה, שרבי מבשר אף הזאה על לשונו, ומוכח שלשון נחשבת כמקום גלוי. ועוד תניא בברייתא ממונה מוכח שבכור בהמה נחשט ונאכל מחמתם בכל מקום שהם מומין בגלוי שאינן מתרפאים, ובלכלם מנה תנא קמא גם שניטל רוב הלשון, רבי אומר די שינטל רוב התדבר שכלשונו - הוא החלק המתנועע בפה ואינו דבוק לו, וקשה, שמברייתות אלו למדנו שלדעת רבי הלשון נחשבת כמקום גלוי.

הגמרא מבארת את הברייתא לגבי עבד באופן אחר: אלא מה ששינוי רבי אומר סירוס, הכוונה היא, שסירוס הוא מום שבגלוי אף שהביצים אינם מגולים לעולם, ולא מביעיא לשון שנחשבת מקום גלוי. וכן עזאי אומר, לשון העבד יוצא בנטילתה לחירות, אבל סירוס לא נחשב מום שבגלוי. מבררת הגמרא: ונאחר שביארנו שכן עזאי אינו מוסיף על דברי רבי, פאי אף שהזכיר בן עזאי, הרי מלשון זה משמע שבא להוסיף על דברי התנא שקדם לו. מבארת הגמרא: דברי בן עזאי נאמרו אפיקותא - על דברי תנא קמא שהזכיר עשרים ארבעה ראשי איברים, והוסיף בן עזאי על דבריו הלשון, אבל אין הוא מוסיף על דברי רבי. הגמרא מקשה: אי הכי נקדמיה דבן עזאי פרייה - היה לתנא הקדים את דברי בן עזאי ולהזכירו לפני רבי, כיון שרבי מוסיף על דבריו. מתרצת הגמרא: התנא של ברייתא זו, שמעיה לרבי נקבעה - שמע את דברי רבי וקבעם בברייתא. ואחר כך שמעיה לרבי עזאי - שמע את דברי בן עזאי, ותני - ושנאו בברייתא אחר דברי רבי, וכפי שאמר בן עזאי אף הלשון, ומשנה לא וזה מקומה - שדברי רבי נותרו במקומם לפני דברי בן עזאי, שמכיון שהורגלו התלמידים לשנות את דברי רבי מיד אחר דברי תנא קמא, קשה לשנות את הגירסא השגורה בפייהם.

אמר עולא, תכל מודים - בין רבי ובן עזאי, הסוברים שלגבי עבד לשון היא כמקום גלוי, ובין ת"ק הסוברים שלשון אינה גלויה, מודים בלשון לענין מומא - שאם נגעה הלשון בדבר טמא, האדם נטמא בכך, דהלשון גלוי הוא אצל השרץ - לגבי טומאת שרץ הנוגע בה. פאי מעמא, וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב, אמר רב הונא - אמרה התורה (ויקרא טו יא), ללמדנו שאין אדם נטמא אלא כשהטומאה נוגעת במקום גלוי כידיו, והיא נמי כר נגיעת הוא - וגם הלשון לכשיוציאה לחוץ, מקום גלוי היא שאפשר לגעת בה. ועוד אמר עולא, שהכל מודים לענין טבילה, שמקום הלשון כמקום דמי, שאף שצריך שמי המקוה יגעו בכל מקום גלוי בגופו, אין צריך שיגעו בלשונו. פאי מעמא, ורחץ בשמים חיים וטהר, אמר רב הונא (ויקרא טו יג) ודורשים, מה בשרץ מאבדא - שכשם שבשרו הוא מבחוץ, אף כל חלק מגופו שצריך שיבואו עליו מי הטבילה במקומות הנסתרים, ואין צריך הטובל צריך שיבואו עליו מי הטבילה במקומות הנסתרים, ואין צריך להכניס מים לפיו. לא נחלקו אלא לענין הטהרה, רבי מדמי לה את הזאה לטומאה וכשם שלגבי טומאה נחשבת הלשון כגלויה כך גם לגבי הזאה, ורנן מדמי לה לטבילה, וכשם שלגבי טבילה הלשון נחשבת כטמונה כך גם לגבי הזאה. ותנייהו - הן רבי והן חכמים, בהאי קרא קמיפלגי - חולקים בדרשה שיש לדרוש מפסוק זה, והנהיה המור על הטמא וכו' ביום השלישי וביום השביעי וחסאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב (במדבר יט ט), רבי סבר שיש לדרוש והנהיה המור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי והטמא, כלומר, וחסאו' שהיא ההזאה, ועל הטמא' שהיא

יתרת - אצבע יתירה בידו, ונתקה האדון, עבד יוצא בן לחירות שניכר החסרון בגלוי, ואין האצבע גדלה מחדש. אמר רב הונא, והוא שנספרת על גב היד, שהיתה עומדת בשורה אחת עם כל האצבעות.

הגמרא מביאה מעשה שיש ללמוד ממנו לענין אברים שעבד יוצא בהם לחירות: סבי דנוניא - זקני מקום נוניא, לא אתו לפירקיה בהם חסדא - לא באו לדרשתו של רב חסדא, אמר ליה רב חסדא לרב הונא, זיל צנעניהו - לך ואמור להם להצטנע ולהסגר בבייתם, כלומר שיהיו בנידוי. אול אמר להו - הלך ושאלם, פאי מעמא לא אתו רנן לפירקא - מדוע לא באו החכמים לדרשה, אמרו ליה, אמאי ניתי - מדוע נבוא, דבעין מיניה מילתא ולא פשט לן - הרי שאלנוהו שאלה בחלבה ולא השיב לנו. אמר להו רב המנונא, מי בעיתו מינאי מידי ולא פשיטנא לבו - האם שאלתם אותי דבר ולא עניתי לכם, ומאחר שאני תלמידו של רב חסדא יודע להשיב לכם, על שכן שגם רב חסדא יודע, אלא שלא חשב להשיב באמצע הדרשה. בעו מיניה - שאלו זקני נוניא את רב המנונא, עבד שפרסו רבו בפצעים מהו האם יוצא בכך לחירות. האם כמון שפגלוי דמי, שהביצים ניכרות מחוץ לכיסן, או לא, שאין זה נחשב מום שבגלוי, מכיון שהן טמונות בכיסן. לא הוה בדייה - לא היה בידו תשובה לשאלתם. אמרו לו, זקני נוניא לרב המנונא, מה שיקא. אמר להו, המנונא, אמרו ליה, לאו המנונא - לא המנונא שמך שהוא לשון יתד נאמן התקוע בבית המדרש, אלא קרנונא - יושב קרנות, שהרי אינך יודע להשיב על שאלתנו. לאחר מכן, אהא לקמיה דרב חסדא - בא רב המנונא לפני רב חסדא וסיפר לו את שאלתם, אמר ליה רב חסדא, מתניתא בעו מינך - מה ששאלוך, ברייתא היא, דתנן בנגעים (פ"ו מ"ז), עשירי וארבעה ראשי אברים שבאדם, כולם אין מטמאין משום מחיה, שסימן טומאה זה הנקרא מחיה, אינו מטמא אלא אם נראה כולו לכהן בבת אחת, וכאשר נגע המחיה הוא על ראש האבר ויורד לצדדיו, אי אפשר לראותו כולו כאחת. ואלו הם ראשי האברים, ראשי אצבעות ידים והגלים, וראשי אוננים ו' שפת האוזן, וראש החוטם, וראש הנזיה הוא הגיד. וראשי ידים שבאשה, רבי יהודה אומר, אף ראשי דדים שבאיש הם בכלל ראשי האיברים. ותני עלה - בברייתא, כבולם - בכל ראשי האיברים האלו, עבד יוצא ביה לחירות כאשר רבו הכהו ונתחן אחד מהם. רבי אומר, אף הסירוס, אם סירס הרב את עבדו, יוצא לחירות. בן עזאי אומר, אף הלשון - אף אם חתך לשון עבדו, שזהו מום שבגלוי, שבשעה שמדבר לשונו נראית. אמר רב, רבי אומר אף הסירוס יוצא בו לחירות. סירוס דמאי - זהו הסירוס שדיבר בו רבי, אילומא סירוס דגיד, לא היה צריך רבי להוסיפו, שהרי תנינן ראש הנזיה שנמנה בין ראשי האיברים, אלא לא מדובר בסירוס דביצים, וכמקרה שנטפקו בו זקני נוניא. ושמענו מברייתא זו שנחלקו בכך רבי וחכמים.

הגמרא מקשה: רבי אומר אף הסירוס, בן עזאי אומר אף הלשון. ומסדר ברייתא משמע שרבי יוצא רק בסירוס ולא בנטילת לשון, וקשה, וכי, האם לדעתו מום בלשון לא יוצא בו לחירות. ורמינהו - יש להקשות על כך, ששינוי, הרי מי שהיה מזה מאפר פרה אדומה על טמא מת, ונתתה הוזה על פיו של הטמא, רבי אומר, הוזה - הזאתו כשרה ונטהר בה, ואף שצריך להוות על גוף הטמא במקום הגלוי, פיו של אדם נחשב מקום גלוי, וחקמים אומרים, לא הוזה, שהפה נחשב מקום סתר. פאי לאו - האם אין הכוונה שהזאה נתנה על לשונו של הטמא, ומוכח מכאן שרבי נחשבת הלשון מקום מגולה, ולא כמו שמשמע מהברייתא לגבי יציאת עבד. מתרצת הגמרא: לא - אין הפירוש שהזאה נתנה על לשונו, אלא על שפתיו שהן מגולות, אבל אם נגעה בלשונו לא היה נטהר בכך, ורבי לשיטתו שלשון היא מקום סתר. הגמרא מקשה על

1 יתרת — אצבע יתירה. שנפסרת על גב היד — שהיתה בשורת שאר אצבעות. כפי דנומיא
 2 — שם מקום. ויל צנעינהו — אמור אליהם להסגר ולישב בבית. וזה לשון נדוי לתלמיד
 3 חכם. כדאמר במועד קטן (ז.א.) לאמר לו דרך כבוד: הסגר ועב בביתך. כגומין שבגלו
 4 דמי — שהרי תלויין בבית וניכרים מבחוץ. או לא. הואיל וטמונין בתוך הכיס. קרינא —
 5 יושב קרנות אתה. ולא בעל תורה. מתניתא בעי
 6 מינך — גרסינן. דמברייחא דהני עלה דמתניתין:
 7 רבי אומר אף הסירוס. יליף לה. אין משמאין
 8 משום פחה — שם אחד מן הגנעים. כדכתיב
 9 (ויקרא יג) וזמית בשר חי בשאת" וכתוב בה
 10 (שם) ולכל מראה עיני הכהן" — שתהא כולה
 11 נראית כאחת, פרט למחה שהיא במקום
 12 המושפע ויורד לכל צד. שאין יכול לראות ראש
 13 הגנע ורגליו כאחת. וראשי אונים — שפת האהן.
 14 ראש גייה — גיד. וראשי רדים שבאשה — אבל
 15 שבאיש אינן בולטין כל כך, ואין זה שיפוע.
 16 לחירות — דכולן, אם קצצו לו רבו — מום
 17 שבגלו הוא. ואינו חתר. ובי אומר אף הסירוס
 18 — מוסף על אלו לענין עבד. ושן ועין לא
 19 איצטרף ליה לרבי למנות בתוספתא. דבהדיא
 20 כתיב: חול קרי בי רב הוא. ותנא קמא לא פליג
 21 בהא. אף הלשון — שדרכו ליראות כשהוא
 22 מדבר, ומום שבגלו הוא. אמר פר בו' — רב
 23 חסדא מסיק ואזיל למילתיה, למפשט בעיא
 24 דסבי. היינו גייה — דאימני לענין גנעים,
 25 ובבבולה אמר תנא קמא: עבד יוצא לחירות,
 26 ואלא דביצים — שמע מינה בעיא דסבי פלוגתא
 27 דרבנן ורבי היא. הכי גרסינן: ולרבי לשון לא —
 28 ולרבי לשון לא הוי מום גלוי? בתמיה. על פי —
 29 של תנא. רבי אומר חיה — דאף על גב דהוא
 30 על הגלוי בעינו, כדלקמיה. דחלים — סוגי פי
 31 בחוקה עד ששפתיו נדבקות מאד. ולא נשירחו
 32 בגלוי, הואיל ופעמים הם ממונות על ידי חלומה,
 33 קא משמע לן. חלים — דבר שהוא מדבק יפה,
 34 *שולדיר בלעז, כדאמרין גבי תפירות עור
 35 ב"העור הרוטב" (חולין קכג:). שאני עור
 36 דחלים. שניטל רוב הלשון — לענין מומי כבוד
 37 שנו, בבכורות. רוב המדרב — ממקום פרישת
 38 דרבוקה ולמעלה קרי מדבר. אף על גב דדיבר
 39 בבבולה לא שריא — קרי ליה מדבר, הואיל
 40 והוא המדבר בלשון האדם. אלא רבי אומר
 41 סירוס — אף על פי שהן טמונין בכיס לעולם. ולא
 42 מיבעיא לשון — שהוא נגלה לפרקים. ומאי אף
 43 — דקאמר בן עזאי. אקמייתא — קאי, אשרים
 44 וארבעה המניין אצל גנעים, דקאמר תנא קמא:
 45 עבד יוצא בתן לחירות — מוסף בן עזאי לענין
 46 עבד, אף הלשון. "אלא לא גרסינן, והכי גרסינן:
 47 תנא שמע לרבי וקבעה בו' — קבעה אצל
 48 הראשונות, והדר שמעה לרבן עזאי שהיה
 49 מוסף לשון לבדו על הראשונות, ונמצא חלק
 50 על רבי בסירוס, וקבעה בלשון "אף" כמו
 51 שאמרה בן עזאי. והיה לו לתנא לקובעה בן תנא קמא לרבי, והדר למיתני תוספת סירוס עלה. אלא שאמור שנקבעה של רבי אצל תנא קמא, והיתה שגורה בפי התלמידים כך —
 52 לא זזה של רבי ממקומו, וסידרו של בן עזאי אחריה. לפי שהגויסא השגורה בפה קשה לשנותה ולחזור ולגורסה בלשון אחר. לענין מומא — דקיימא לן, מגע בית הסתרים אינו
 53 מטמא. ותפאק בן במסכת נדה (ג.א.) מיובל אשר יגע בו הזב וגו' — דא שטף — טהור! בתמיה, דא טבילה בעיא אלא. "כל אשר יגע בו הזב" — דבדר שהוא גלוי כידיו, והזב לא שטף
 54 עדיין כל גופו במים, שלא טבל מזוב — ויכס בגדיו, אשר יגע בו אמר רחמנא — האי קרא ד"ודיו לא שטף במים" הוא. בר ניעיק — כידיו הוא. בגלוי, שהרי מוציא לשונו ונוגע
 55 בו בגלוי, הדיכר, נגע שרץ בלשונו — טמאה. כגמון דמי — ואין צריך ביאת מים בתוך הפה. אף כל מאבראי — ולא שיכניס מים לתוך הפה. ואף להוציא כל הלשון אינו יכול.
 56 וטבילה למקצת לא אשכחין, אבל נגיעה בכל שהוא — היא נגיעה. רבי — דריש "על הטמא וחתאו" — חטוי על מקום טומאה הוי חטוי. ורבנן כברי וחתאו וכבס גניזו וכו'.
 57 בעינן חטוי שיפול על מקום הראוי לרדיצה, והיינו טבילה. מהרה ממהרה — הואה מטבילה. והצריכה רבי טבילה אחרת — משום חציצה. אלמא בעי ביאת מים לתוך הפה. כרבי
 58 יורא דאמר — במנחות (ק.ג.) אין מביאין מנחה של ששים ואחד עשרון כבלי אחד, דקיס לחו לרבנן שאין נבללין יפה בשוין ביחד. והוינן כהו: וכל און נבללין מאי הוי? והא אנו תנן:
 59 אם לא טביל — כשרו ואמר רבי יורא עלה: כל הראוי לטבילה — און בילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לטבילה — בילה מעכבת בו.
 60 כתנאי:

רכה קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף כה עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" תוספות

1 לכתחילה מצוה לבלול! ויש לומר: דכיון דהאי גברא למנחה גדולה קמכוין, אם איתא
2 דבעלמא כשר בדיעבד, בהאי גברא שהתנדב קרבן גדול - שרי אף לכתחילה. עדין יש לומר:
3 דאיכא נפקותא אליבא דמאן דאמר התם: אפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלא לוג
4 אחד. אם כן כשהתנדב ששים ואחד עשרונים - יצטרך להביא בשני כלים, לפי שאין נבללים

1 כנתניא - סירוס דביציע, אי הוי מום גלוי. כביציע בניד - בתמיהה גיד דחאי גלוי הוא!
2 אף כביציע - ולא תימא מום טמון הוא, דודאי מינבר. בניד ולא כביציע - דודאי מום
3 טמון הוא, ולא מום גלוי הוא. מעוק וכתות אף כביציע - דמינבר טפי, כרות - כרותין
4 החוטין שהביציע תלויין בהן בכיסין, ומעוררים במקצת, ואינן נתוקין לגמרי. נתוק - ביד
5 לגמרי, ועדיין תלויין בכיסין. נתוק הוי טפי ומכרות,
6 כדאמרין במנות (נו.ג.) להביא נותק אחר כורת
7 שחיבה. אלמא: נתוק הוי טפי מכרות. משנה
8 נקנית במסירה - בעליה מוסרים אותה ללוקח
9 באפשר או בשערה, כדתיניא לעיל (ב.ב.ג.) כיצד
10 במסירה כו', אבל משיכה - לא מקניא, דאין
11 דרכה בכך להוליכה לפניו. כהנבחה - ולא
12 במשיכה. גמרא והא אן תנן במסירה ורב
13 נמי במסירה אמר - היה רגיל לומר. הדר ביה
14 בו - בתמיהה. עד הכא שמואל קאמר לה. זו וזו
15 - הדקה והגסה, וכי האי תנא סבירא ליה לרב.
16 זו וזו כהנבחה - ולא במסירה ולא במשיכה.
17 במה יקנה - שאני אפשר להנבחה. מביא ארבעה
18 כלים - דקני ליה כליו כו'. שמע מינה כו' -
19 ופלוגתא היא בבבא בתרא (פ.א.). כסימטא -
20 זוית שהיא אצל רשות הרבים, ואינה לא רשות
21 הרבים ולא רשות היחיד.

1 **כתניא:** "ומיעוד וכתות ונתוק וכות" - פולין כביציע,
2 דברי רבי יהודה. - כביציע ולא בגיד! אלא: פולין
3 אף כביציע, דברי רבי יהודה. רבי אליעזר בן יעקב
4 אומר: פולם בגיד. רבי יוסי אומר: "מעוד וכות" -
5 אף כביציע. "נתוק וכות", בגיד - אין, כביציע - לא.
6 **משנה** בהמה גסה נקנית במסירה, והדקה בהנבחה,
7 דברי רבי מאיר ורבי אליעזר. וחקמים ואמורים: בהמה
8 דקה נקנית במשיכה. גמרא דרש רב פקח: וניא:
9 בהמה גסה נקנית במשיכה. אשפחניהו שמואל
10 לתלמידי דרב, אמר להו: מו אמר רב בהמה
11 גסה נקנית במשיכה? והאנן במסירה תנן! ורב נמי
12 במסירה אמר, הדר ביה מהיחיא? - הוא דאמר פי
13 האי תנא, דתניא, וחקמים ואמורים: זו וזו נקנית
14 במשיכה, רבי שמעון אומר: זו וזו בהנבחה. מתקיף
15 לה רב יוסף: אלא מעתה, פיל לרבי שמעון במה יקנה? -
16 אי נמי: בשוכר את מקומו. רבי יוירא אומר: מביא ארבעה פלים ומיתין תחת רגליו. -
17 שמעת מינה כליו של לוקח ברשות מוכר - קנה לוקח? - הכא במאי עסקין? - בסיימטא.
א

1 להתנדב כשר בדיעבד, בהאי גברא שהתנדב קרבן גדול - שרי אף לכתחילה. עדין יש לומר:
2 דאיכא נפקותא אליבא דמאן דאמר התם: אפילו המתנדב מנחה גדולה אינו מביא אלא לוג
3 אחד. אם כן כשהתנדב ששים ואחד עשרונים - יצטרך להביא בשני כלים, לפי שאין נבללים
4 יפה, ויצטרך להביא שני לוגים שמן, והוא לא
5 התנדב אלא לוג אחד. והוי כמו ייתור שמנו, לא
6 דקיימא לן (מנחות יא,א) דיתור שמנו פסול. ואי
7 היה שרי בדיעבד בכל אחד - היה טוב להביא
8 לכתחילה, שלא יבא לידי ייתור שמן. ומיהו, קשה:
9 מאי טעמא דראוי? אי שנה הכתוב בלילה לעבב
10 - ליבעי בלילה ממש, ואי לא שנה - אפילו ראי
11 לא ליבעי ויש לומר: דודאי שנה הכתוב בלול
12 כמה פעמים, אבל לא כתב בלשון צווי. ובליה
13 משמע דאתא לאשמעוניה דלא בעינן אלא ראי.
14 ואם תאמר: בטבילה מנא ליה דבעינן ראי? ויש
15 לומר: משום דכתיב "ורחץ את כל בשרו" -
16 דמשמע אפילו בית הסתרים, וכתוב "ויודי"
17 ודרשינן: מה ידיו מברא - אף כל מבראבי,
18 וממעטס בית הסתרים. מכל מקום, כיון דאיכא
19 "כ"ל" דמבראין אפילו בית הסתרים - איכא למימר
20 לכל הפחות להכי מרבי, דבעינן ראי לביאת מים.
21 **בהמה** גסה נקנית במסירה - פירש בקונטרס:
22 בעליה מוסרים אותה ללוקח באפשר,
23 כדתיניא לעיל: כיצד במסירה - אחוזה בטלפיה
24 כו'. משמע מתוך לשונו דמסירה בעינן מיד ליה.
25 וכן פירש רבינו יצחק בן מאיר, ומייית ראייה מהא
26 דאמר בפרק קמא דבבא מצינא (ת.ב.). מאי לשון
27 מסירה? - באדם דמסר דבר לחבירו. וכן

22 דאמר במציאה ובנכסי הגר "מאן מסר ליה דליקני", דמשמע דמסירה הוי מיד ליה. וקשה להבינו יצחק: דהא אמרינן לעיל: כיצד במסירה - אחוזה בטלפיה כו'. דלשון אחוזה בטלפיה משמע
23 שמעצמו אחוזה, ולא מסרה לו אדם! לכן נראה לרבי דלא בעינן מיד ליה, אלא כיון דאמר "לך חוק וקני" - קנה. והא דקאמר התם במציאה ובנכסי הגר "מאן קמסר ליה דליקני" - היינו:
24 מי אמר לו "לך חוק וקני", ורבינו שמואל בן מאיר פירש: אחו בטלפיה - אחו במצות המוכר. דמשמע נמי מתוך לשונו דלא בעינן מסירה מיד ליה. ועוד ראייה מפרק "המוכר את הספינה"
25 (בבא בתרא ע"ב) דפליגי התם תנאי: חד אמר: ספינה נקנית במסירה, וחד אמר: וחסין דכל היכא דאמר ליה "לך חוק וקני" - כולי עלמא לא פליגי דקני. כי פליגי - כגון דאמר
26 ליה "לך משוך וקני"; מר סבר קפיד, מר סבר מראא מקום הוא לו. מדאמר "קפיד" - אלמא אינו מוסרה מיד ליה. דאי מסר ליה - אמאי לא קני? הא סתלה הקפדתו! אלא שמע מינה דמסירה
27 כו' לא הוי מיד ליה. ועוד: אי מסירה מיד ליה בעי - לא הוה ליה למימר "לך חוק וקני" אלא "חוק וקני".

28 **בהמה** גסה נקנית במסירה - פירש בקונטרס: דוקא במסירה, אבל במשיכה - לא מקניא, דאין דרכה בכך להוליכה לפניו. משמע לפירושו דמסירה עדיפא ממשירה. והא דקאמר בגמרא,
29 דרש רב כהנימיוניא: בהמה גסה נקנית במשיכה, וכל שכן במסירה. ופריך שמואל לתלמידי דרב: והאנן במסירה תנן. פירוש במסירה דוקא ולא במשיכה. וקשה לרבינו יצחק: מאי
30 פריך שמואל? והאנן במסירה תנן ולא במשיכה? הא תנן בפרק קמא דבבא מצינא (ב.ב.ג.): דהו שנים רוכבים על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג וכו' - שתישנים יחלוקו, משום דכל
31 אחד קנה מחצתו. ומנהיג היינו במשיכה! ועוד, דאמר התם (ת.ב.): שמעת מיניה דמר שמואל תרתי: רוכב ומנהיג - חד קני וחד לא קני, ולא ידענא הוי מייניהו. היכי דמי? אלימא רוכב לחד
32 ומנהיג לחד - מנהיג מי איכא למאן דאמר ליה קני? משמע דשמואל גופיה דקאמר האב במסירה דוקא תנן, קאמר התם דמנהיג תנן, קאמר רבי אליעזר. והתם קתני, רבי אליעזר אומר: רוכב בשדה ומנהיג בעיר -
33 שמעון במה יקנה? תבעי ליה נמי: בהמה גסה במשיכה ובנכסי הגר במה יקנה אליבא דרבי מאיר ורבי אליעזר? במסירה לא אפשר - דמאן מסר ליה דליקני. ומשיכה לא קניא בהמה גסה
34 לדידהו! ומיהו, דף פירכא איכא לשני, ולחלק בין מקח וממכר למציאה ונכסי הגר; דמקח וממכר דאפשר במסירה - לא מיקני במשיכה, אבל במציאה ונכסי הגר דלא אפשר במסירה -
35 מקניא במשיכה. אבל אכתי קשה מרבי אליעזר, דאית ליה הכא במסירה דוקא, כדקתני במתניתין: דברי רבי מאיר ורבי אליעזר. והתם קתני, רבי אליעזר אומר: רוכב בשדה ומנהיג בעיר -
36 קני, ומוקי לה במקח וממכר. אלמא, משיכה קני אף לרבי אליעזר! לכך פירש רבינו יצחק: בהמה גסה נקנית במסירה - היינו אף במסירה, וכל שכן במשיכה דעדיפא. והשתא ניחא דפריך
37 שמואל: והאנן במסירה תנן. כלומר, אף במסירה. ועדין יש לדקדק דמשיכה עדיפא ממסירה מהא דקתני ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא ע"א). ספינה נקנית במסירה, דברי רבי. וחקמים
38 ואמורים: לא קנה עד שישמכנה. משמע דרבינן אלא במשיכה. אלמא דרבי דאמר במסירה - לא למעוטי משיכה אתא, אבל למאן דאמר במשיכה - למעוטי מסירה אתא.
39 והלשון נמי משמע, דקאמר התם: ספינה נמי תקני במסירה? משמע - עם המשיכה. וכן סובר רבינו שמואל בן מאיר דמשיכה חשיבה מן המסירה. דפירש בפרק "המוכר את הספינה" (שם
40 ע"ב) עלה דהדיא דאביי ורבא דאמרי תרויהו: מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר שאינו של שניהם, משיכה קונה בסימטא וובחצר שהיא של שניהן. ופירש רבינו שמואל בן מאיר התם:
41 מסירה קונה ברשות הרבים - משום דלא אפשר למיקניהו התם במשיכה, דאין משיכה אלא בשמושך ברשותו, האי לאו רשותיה היא. משיכה קונה בסימטא - דשפיר הוי רשותו לזניח
42 שם מה שהוא צריך, מה שאין בן ברשות הרבים. וכיון דאפשר במשיכה שהוא קנין חשוב - לאו אורחא דארעא למיקניהו במסירה, שהוא קנין גרוע. ורבינו הם דקשה על פירוש רבינו
43 שמואל בן מאיר: וכי מצות הן, משיכה ומסירה, שנבטלות זו את זו, שאין לעשות אלא מן המוכר? ופירש רבינו חם לשם: משיכה קונה בסימטא - כל שכן מסירה. דעדיפא ממשירה. וכל
44 פירושא רשי. ומיהו, טיחה דשמענתא קשה לפירושו, כדפירשתי. ותרבי רבינו חיים כהן מיישב פירוש רבינו שמואל בן מאיר, ומפרש: דמסירה אינה קונה בסימטא לא מטעמא דרבינו שמואל
45 בן מאיר, אלא נראה לו הטעם שהסימטא רשות של יחיד הוא, והקודם בו וכו'. וסתמא דמילתא המוכר קדם והביא בהמתו לשם קודם שבא הלוקח, ואם כן הוי מקום בהמתו כחצרו, ואין
46 מסירה ולא שום קנין מהני ברשות מוכר. אף על גב דמשיכה קניא שם - היינו משום שעקר הדבר ממקומו הראשון. ורבינו יצחק הקשה על מה שפירש רבינו חם דמסירה קונה אף בסימטא,
47 מהדיא דפירק "הספינה" (שם ע"ב) דקאמר התם: ספינה נקנית במסירה דברי רבי, וחקמים ואמורים במשיכה. ופריך: היכי דמי? אלימא ברשות הרבים וכו'. ער דקאמר: לימא אביי ורבא דאמרי
48 מסירה קונה ברשות הרבים אמרי כרבי כו'. משמע דהו מוקי לה בסימטא - לא הוי קשה מידי. ואי מסירה קונה בסימטא, אפילו אם מייירי פלוגתא דרבי וחקמים בסימטא - הוה ליה
49 למפירי הכי: לימא אביי ורבא דאמרי כרבי! לכך נראה לרבינו יצחק, הא דאמרי רבי אבהו ברשת הרבים - היינו דוקא ברשות הרבים, אבל לא בסימטא, כמו שפירש רבינו
50 שמואל בן מאיר.

51 **שמעת** מינה כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח - ואם תאמר: דילמא לא מייירי ברשות מוכר? ויש לומר: תמא דמילתא ברשות מוכר מייירי ששם בהבחה עומדת. והוי מצי למיחד, דאמר ליה מוכר "יקנה לך כליו". דבהא כלבוי עלמא קנה לוקח, כדאיתא בפרק "הספינה" (בבא בתרא פ"א.).

40 ועל ידי כך היא נמשכת ובאה.

41 **גמרא**

42 הגמרא מביאה דעה החולקת על האמור במשנה: **דַּרְשׁ רַבְּ בְּעִיר**
 43 **קִימְחֹנֵינָא, בְּהָמָה גָּסָה נִקְנִית בְּמִשְׁכָּה. אֲשֶׁרְבָּחֵיהּ שְׂמוּאֵל לְתַלְמִידֵי**
 44 **דְּרַב - שְׂמוּאֵל מִצָּא אֶת תַּלְמִידֵי רַב, אָמַר לְהוּ - שְׂאֵל אוֹתָם, מִי**
 45 **אָמַר רַב - הָאֵם אֲכַן אִמְר רַב שְׂבָהּמָה גָּסָה נִקְנִית בְּמִשְׁכָּה, וְהָאֵן**
 46 **בְּמִסְרָה תֵּנֵן - והרי אנו שנינו במשנה שהיא נקנית במסירה, וְרַב**
 47 **נָמִי בְּמִסְרָה אָמַר - ואף רב עצמו, רגיל היה לומר שהיא נקנית**
 48 **במסירה, וכי הָרַד בֵּיה מְהֵיֵא - האם חזר בו רב מדבריו אלו.**

49 מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר בֵּי הָאֵי תָּנָא - רב שאמר בקימחונאי**
 50 **שבהמה גסה נקנית במשיכה,** אמר זאת כשיטתו של אותו תנא
 51 שבברייתא הסמוכה בה הובאה דעה כזו, **דְּתָנָא, וְחֲכָמַיִם אִמְרִים,**
 52 **זו וְזו - בין בהמה גסה ובין בהמה דקה, נקנית במשיכה. רבי שמעון**
 53 **אומר זו וְזו, בהמה גסה ובהמה דקה, נקנית בְּהִנְבָּה בלבד.**

54 הגמרא מקשה על דברי רבי שמעון שבהמה גסה נקנית רק
 55 בהגבהה: **מְתַקֵּיף לָהּ רַב יוֹסֵף, אֲלָא מְעַתָּה שְׂבָהּמָה גָּסָה נִקְנִית**
 56 **בהגבהה ולא במשיכה או מסירה, פיל שהוא כבד ביותר, לְרַבִּי**
 57 **שְׁמַעוֹן שְׁקִינְיָ הִפִּיל כְּשֶׁאֵר בַּהֲמוֹת בַּהֲגָבָה בלבד, בְּמָה יִקְנָה,**
 58 **הלוא לא ניתן להגביהו כפי שמגביהים שאר מטלטלים. אָמַר לִיה**
 59 **אָבִי לְרַב יוֹסֵף, נִיתַן לְקִנּוּת אֶת הַפִּיל בְּרַבְרִי קִנְיָן אַחֲרוֹת, כַּגֹּן**
 60 **בְּהִילִין, שהבעלים הראשונים מקבלים חפץ מהקונה ומושיכים**
 61 **אותו ותמורת החפץ נקנה הפיל לקונה. אֵי נָמִי, אפשר לקנות פיל**
 62 **גם בדרך נוספת, בְּשׁוֹרְרֵי הַקֹּנָה אֶת מְקוֹמוֹ של הפיל מבעל המקום,**
 63 **ועל ידי כך הפיל העומד שם נקנה.**

64 הגמרא מביאה דרך נוספת לקנין הפיל: **רַבִּי יוֹדָא אָמַר, הַקֹּנָה מֵבֵיא**
 65 **אֶרְבָּעָה בָּלַיִם הַשֵּׁיכִים לוֹ, וְיִמְנָחֵן תַּחַת רַגְלָיו של הפיל, כך שכל**
 66 **רגל תונח בתוך כלי, ועל ידי כך נחשב הפיל כמונח בכליו שהם**
 67 **רשותו, והוא נקנה לו כפי שחצרו קונה לו את הנמצא בה. שְׁמַעְתָּ**
 68 **מִנָּה - שמעת מדבריו של רבי זירא שאם בָּלַיִם שֶׁל לֹאֲקָה נמצאים**
 69 **בְּרִשׁוֹת מוֹכְרֵי, ונתנו בהם את החפץ שרוצה הלוקח לקנותו, קָנָה**
 70 **הלוקח את החפץ. ואף שאין החצר קונה, האלא כשנכנס החפץ**
 71 **לחצר הקונה ויצא מרשות המוכר, וכאן הכלים עדיין עומדים**
 72 **ברשות המוכר, מכל מקום נקנה החפץ ללוקח כיון שהוא בתוך**
 73 **כליו, ואין הולכים אחר מקום הכלים ששייך למוכר אלא אחר**
 74 **הכלים עצמם. הגמרא דוחה את הראיה, הָאֵל אָמַר עֲסָקִינָן - יתכן**
 75 **לומר שכאן מדובר שהפיל נמצא בְּסִימָנָא, פינה בשולי רשות**
 76 **הרבים שאינה לא כרשות הרבים ולא כרשות היחיד ויש רשות**
 77 **לאדם לשבת שם, ולכן היא כרשותו של העומד שם, וקונה שם**
 78 **בכליו את חצויו של המוכר.**

1 הגמרא חוזרת לדון אם סירוס בביצים, נחשב מום גלוי: **כְּתָנָא -**
 2 **דין סירוס בביצים שנוי במחלוקת תנאים, וכפי המתבאר בברייתא**
 3 **הדנה במומי הבכור שנאמרו בתורה. וזה לשון הברייתא, 'מְעַוְוֵי**
 4 **וְשִׁנְתָּמְעוּ בִּיבִיצִים וְקָתוּ וְשִׁנְתָּתוּ באבנים עד שנימחו ונתוק**
 5 **וְשִׁנְתָּתוּ בִּיד לגמרי, אלא שעדיין תלויים בבית וְקָרְוֵי וְשִׁנְתָּתוּ**
 6 **החוטים שבהן הן תלויות בסכין ועדיין מעורים הן במקצת ולא**
 7 **תְקָרְבוּ לָהּ' (ויקרא כב כד). ומבאר הברייתא שפולין - כל**
 8 **המומים הללו הם בְּבִיצִים, שאף הן נחשבות מקום גלוי, ואין**
 9 **להקריב קרבן שיש בו מום כזה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. הגמרא מפסיקה**
 10 **באמצע הברייתא בכדי לבאר את דברי רבי יהודה: מבררת**
 11 **הגמרא, וכי לדעת רבי יהודה מומים אלו הם בְּבִיצִים וְלֹא בְּגֵיד,**
 12 **הלוא הגיד ודאי גלוי הוא. מבאר הגמרא, אֲלָא יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת**
 13 **הברייתא, שפולין נחשבים מומים אף כשהם בְּבִיצִים וכל שכן**
 14 **כשהם בגיד, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. הגמרא מביאה את המשך הברייתא:**
 15 **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, בּוֹלָם בְּגֵיד - כל מומים אלו נאמרו דווקא**
 16 **בגיד ולא בביצים, לפי שאין הביצים מקום גלוי. רַבִּי יוֹסֵף אָמַר,**
 17 **מְעוּוֵי וְקָתוּ נְחֻשְׁבִים למום, אף כשהם בְּבִיצִים, לפי שהם ניכרים**
 18 **יותר, ואילו נְתוּק וְקָרְוֵי, בְּגֵיד אֵין - כן, הם נחשבים מומים, אבל**
 19 **כשהם בְּבִיצִים לֹא - אינם נחשבים למומים, שמאחר ואינם ניכרים**
 20 **כל כך אינם נחשבים למום במקום גלוי. ונמצא שרבי שאמר**
 21 **סירוס הוא מום שבגלוי סבר כרבי יהודה, ותנא קמא וכן עזאי**
 22 **האומרים סירוס בביצים הוא מום שבסתר סברו כרבי אליעזר בן**
 23 **יעקב.**

משנה

24 כהמשך למשניות הקודמות העוסקות בדרכי קנייני אשה, עבד
 25 עברי ועבד כנעני, עוסקת משנתנו בדרכי קנין בהמות. כאשר אדם
 26 רוצה לקנות חפץ כלשהו, קרקעות או מטלטלין, עליו לעשות
 27 מעשה קנין. פעולות שונות משמשות כמעשה קנין, כשהלקח
 28 מועיל רק בחפצים מסויימים, או במצבים ובמקומות מסויימים. בין
 29 הפעולות נמנות גם הגבהה, משיכה ומסירה. המשנה והגמרא
 30 דנות באלו מהפעולות האלו נקנות בהמות גסות ודקות, ויש בכך
 31 כמה וכמה דעות.

32 **בְּהָמָה גָּסָה - גדולה נקנית בְּמִסְרָה - כאשר בעליה מוסרים אותה**
 33 **לקונה על ידי שהם נותנים לו את אפסרה או את שערה לאחוז**
 34 **באמצעותם את הבהמה. וְהַבְּהָמָה הַדְּקָה והקלה יותר, כמו כבש**
 35 **ועז, נקנית לבעליה בְּהִנְבָּה - כאשר הקונה מגביה אותה מעל**
 36 **הקרקע שלושה טפחים. אלו הן דְּבָרֵי רַבִּי מַאִיר וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר.**
 37 **וְחֲכָמַיִם אִמְרִים, בְּהָמָה דְּקָה נִקְנִית בְּמִשְׁכָּה - כשהקונה מושך**
 38 **אותה ממקומה בידי או על ידי הכשתה במקל, או שהוא קורא לה**
 39 **בכמה דעות.**

המשך ביאור למס' קידושין ליום שישי עמ' א

14 **חֲזַקְתָּ דְּאָמַר קְרָא - נאמר בפסוק אודות מה שנתן יהושפט לבניו,**
 15 **'וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מִתְּנוֹת וְגו'** רבות לְכֶסֶף וְלְזָהָב וְלְמַגְדָּנוֹת עִם עָרֵי
 16 **מְצֻרוֹת בְּיהוּדָה' (דברי הימים ב' כא ג), שהקנה להם את**
 17 **המטלטלין על ידי קניית הערים, והיינו בקנין אגב.**
 18 **אִיבְעִיא לְהוּ, בְּעֵינָן - האם לצורך קנין אגב אנו זקוקים שיהיו**
 19 **המטלטלים בְּבוּרִים - מונחים בקרקע שהם נקנים עמה, אֵי שְׂמַא**
 20 **לֹא נזקקים לכך, ואפילו המטלטלים אינם על הקרקע הרי הם**
 21 **נקנים אגבה. אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, שנינו במשנה (פאה פ"ג מ"ו),**
 22 **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, קָרַנְעָ בַּל שְׂהוּא, אפילו קטנה ביותר, תִּיבְתָּ**
 23 **בְּפִאָה - שאם גדלה בה תבואה יש להשאיר בה פאה לעניים. וְכֵן**
 24 **חייבת בְּבוּרִים - שאם גדלו בה משבעת המינים, אף אם הם**
 25 **מעטים, חייב להפריש מהם ביכורים ולהעלותם לירושלים.**

1 בהעברתו מִיָּד לְיָד, והוא קנין משיכה שעניינו העברת החפץ
 2 מרשות המוכר לרשות הקונה. וכל זה לדעת ריש לקיש שמשיכה
 3 מועילה במטלטלין מן התורה. וְלְרַבִּי יוֹחָנָן דְּבַר תוֹרָה - מדין
 4 תורה, מְעוּט קוֹנוֹת - נתינת הכסף היא הקונה את החפץ, ואין
 5 משיכה קונה, מֵאֵי אִיבָא לְמִימַר - האם המשנה מלמדת שבקנין
 6 משיכה קונה מן התורה, ושלא כדבריו. מתרצת הגמרא: לדעת
 7 רבי יוחנן, הַתָּנָא במשנה תִּקְנָתָא דְּרַבְּנָן קָנְיָן - שנה את תקנת
 8 חכמים שְׁעָקְרוּ קִנְיָן כֶּסֶף מִן הַמְּטַלְטְלִין, ואמרו שמשיכה תקנה
 9 בהם.

10 למדנו במשנה, בְּנִכְסִים שְׂאֵין לָהֶם אַחֲרֵייתוֹ וְמִטַּלְטְלִין, נְקִינִים עִם
 11 נכסים שיש להם אחריות, וְקָרַעוֹתוֹ, 'בכסף ובשטר ובחזקה'.
 12 קנין זה נקרא קנין אגב, שאגב הקרקעות נקנים המטלטלים.
 13 מְנַהֲנֵי מִיָּד - מדיחין למדנו שמטלטלין נקנים אגב הקרקעות, אָמַר

53 וקודם שהגיע השטר לידי, אוכל לומר שאני רוצה לקנות את
54 הקרקע בכסף שלמתי עבודה, ואין אתם יכולים לבטל את המקח
55 לאחר שחל. ובמה שהוסיף ואמר 'אי בעינא בשמרא איקני', כוונתו
56 דאי בעינא למיהדר הדנא כי - שאם ארצה לחזור בי ולבטל את
57 המקח, אוכל לומר שרצוני הוא שהקנין יתבצע בשטר, וכיון
58 שעדיין לא הגיע השטר לידי, המקח בטל.
59 למדנו במשנה: 'נכסים שיש להם אחריות', דהיינו קרקעות,
60 'נקנים בכסף, ובשטר ובחזקה'.
61 מנלן - מהיכן לנו שקרקע נקנית בשטר, אילימא משום דכתיב
62 בירמיהו שאמר לו הקב"ה שאחר החורבן עוד יבוא זמן שיקנו
63 שדות וכתוב בפסוק וחתום והעד עדים' (ירמיה לב מד), והכוונה
64 שיכתבו שטר לקניית קרקע, והאמרת - והלא כבר אמרנו, שהשטר
65 האמור בפסוק שטר ראיה בעלמא הוא ולא שטר קנין. אלא המקור
66 לקנין שטר הוא מהכא - מפסוק זה, ואמרת את ספר המקנה' (ירמיה
67 לב יא) והוא השטר בו קנה ירמיהו קרקע, ולמדנו מכאן קנין שטר
68 בקרקעות.
69 הגמרא מגבילה את קנין השטר: אמר שמואל, לא שנו - לא אמרו
70 במשנה ששטר מועיל לקנין, אלא בשטר מתנה - שנותן קרקע
71 במתנה, ומקנה אותה על ידי שטר, שאין שם תשלומים עבור
72 הקרקע, אבל במקרה - המוכר שדה לחבירו, לא קנה את הקרקע
73 על ידי שטר, עד שיתן לו למוכר דמים ודמי הקרקע, כפי שסיכמו
74 ביניהם, כיון שאין המוכר גומר בדעתו להקנות כל עוד שלא קיבל
75 את הכסף. מתיב - מקשה רב הנהניא מברייתא. בשטר כיצד -
76 כיצד נעשה שטר ששדות נקנות בו, כתב לו המוכר ללוקח על
77 הנייר או על החרס אף על פי שאין בהם, בשטר או בחרס, שוה
78 פרוטה, שדי מכורה לך, וכן הנותן מתנה בכתב בשטר שנותן
79 למקבל, שדי נתונה לך, על ידי שטרות אלו הרי זו מכורה ונתונה,
80 ולמדנו מכאן ששטר מועיל לקנות בין במכר ובין במתנה, ואין
81 אמר שמואל שבמכר אין די בשטר בכדי לקנות. הוא - רב
82 המנהיג, מותיב לה - הקשה קושית זו, והוא מפרק לה - תירצה
83 שמדובר בבריייתא זו במוכר שדהו מפני דעתה - מפני שהיא
84 גרועה, ולפיכך גמר בדעתו להקנותה לו גם קודם שנתן את דמי
85 הקרקע, כדי שלא יוכל לחזור בו. אבל בשאר המכירות, סבר
86 שמואל שאין השטר קונה לבדו, משום שהמוכר אינו גומר בדעתו
87 להקנות עד שישלם.
88 רב אשי אמר תירוץ אחר לקושיא מהבריייתא על שמואל, שאין
89 הבריייתא מדברת בשני מעשים שונים, מכר או מתנה, אלא
90 במקרה אחד שבמתנה ביקש ליתנה לו - שנותן את השדה לחבירו
91 במתנה, ולמה כתב לו בשטר גם לשון מכר, שדי מכורה לך, כדי
92 ליפות את כוחו של מקבל המתנה, ולפרש שנותנה לו באחריות,
93 שאם יבוא בעל חובו ויגבה את הקרקע, יחזור המקבל ויגבה ממנו
94 את דמי המתנה הכתובים בשטר.
95 למדנו במשנה: 'נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף ובשטר
96 ובחזקה'. מנלן - מנין לנו שקרקע נקנית בחזקה. אמר חזקיה, אמר
97 קרא בירמיה (מ י) שגדליהו בן אחיקם אמר לאלו שנותרו בארץ
98 אחר גלות בבל, 'ושבו בעריכם אשר תפשתם, ומפרשים את
99 הפסוק, במה תפשתם את עריכם וזכיתם בהם, בשיבה, שהישיבה
100 בערים היא גרמה לקנייתן, ומכאן שחזקה, דהינו שימוש ושיבה
101 בקרקעות, קונה. דבי רבי ישמעאל תנא, בדברי משה לישראל
102 אודות כיבוש הארץ נאמר 'ורשתם אותה וישבתם בה, ויש לדרוש
103 את הפסוק במה ירשתם את הארץ, בשיבה, שהוא קנין חזקה,
104 ומכאן למדנו שקנין חזקה מועיל בקרקעות.
105 למדנו במשנה, ונכסים שאין להם אחריות ומטלטלין, אין נקנין
106 אלא במשיכה. מנלן שמטלטלין נקנים במשיכה, דכתיב 'וכי תמכרו
107 ממך לעמיתך או קנה מיד עמיתך' (ויקרא כה יד), דגר הנקנה

1 אי נמי - ואפשר לקנות פיל, גם בהבילי מורות - חבילות של ענפי
2 גפנים, שיניח ערימה מהם על הקרקע בגובה שלושה טפחים,
3 ויעלהו עליהם, וכיון שהוא מוגבה מן הקרקע שלושה טפחים הרי
4 זו הגובה ונקנה בה.
5 משנה
6 משנתנו באה לבאר כיצד נקנים קרקעות ושאר חפצים:
7 נכסים שיש להם אחריות - קרקעות, שהם נכסים שמהווים אחריות
8 ובטחון לחובותיו של אדם, נקנין בכסף, הניתן עמו הקרקע,
9 ובשטר שכתוב לקונה שהקרקע קנינה לו, ובחזקה, דהיינו
10 פעולה המוכיחה בעלות בקרקע, כגון עידור, פריצת גדר, וכדומה.
11 נכסים שאין להם אחריות - מטלטלין, שהם יכולים להאבד מן
12 העולם ואין בהם אחריות עבור חובותיו של אדם, אין נקנין אלא
13 במשיכה - שמושכן לרשות שיש לו חלק בה.
14 המשנה מביאה דרך קנין נוספת למטלטלים: נכסים שאין להם
15 אחריות, ומטלטלים, נקנין כאשר הם נמכרים עם נכסים שיש להם
16 אחריות וקרקעות, בכסף ובשטר ובחזקה, שהם קנינים המועילים
17 בקרקעות. וקנין זה נקרא 'קנין אגב' שהמטלטלין נקנים אגב
18 הקרקעות.
19 ומוסיפה המשנה שלפעמים הקרקעות נטפלים למטלטלין: וזוקקין
20 - ומצריכים המטלטלין את הנכסים שיש להם אחריות ו-
21 הקרקעות, לישבע עליהן, שאף ששינו שאין נשבעין על
22 הקרקעות, כלומר שאם נתחייב אדם שבועה אודות תביעת
23 קרקעות אינו נשבע, מכל מקום אם נתחייב שבועה גם על תביעת
24 מטלטלין, הרי הוא נשבע אגב המטלטלין אף על הקרקעות.
25 נמרא
26 שנינו במשנה שקרקע נקנית בכסף, הגמרא מבררת את המקור
27 לקנין זה: בכסף, מנלן - מהיכן למדנו קנין זה בקרקע. אמר חזקיה,
28 אמר קרא שדות בכסף יקנו' (ירמיה לב מד). הגמרא מקשה: ואימא
29 עד דאיכא שטר - ושמא אין הקרקע נקנה בכסף לבדו אלא אם כן
30 המוכר נותן לקונה גם שטר קנין, דכתיב - שהלא בהמשך הפסוק
31 כתוב, וכתוב בפסוק וחתום' ויש ללמוד מזה שיש צורך בשני
32 הקנינים יחדיו. הגמרא מתרצת: אי פתיב 'קנין' לבסוף, אילו
33 היתה נכתבת המילה 'קנין' לאחר שהוכר השטר, והיה נאמר
34 'שדות בכסף וכתוב בספר וחתום יקנו', בךאמרת - היה כדברך,
35 שהקרקע נקנית בכסף ובשטר יחדיו. השתא דכתיב 'קנין' מעיקרא
36 - עתה שנכתב בפסוק 'קנין' קודם הזכרת קנין השטר ואחר הזכרת
37 קנין הכסף, יש ללמוד מכך. שכתב קני - הכסף לבדו קונה, ואילו
38 השטר הנזכר בפסוק, ראיה בעלמא הוא, שהמוכר מוסר לקונה
39 לראיה על הקנין.
40 אמר רב, לא שנו שבסף לבדו קונה בקרקעות אלא במקום שאין
41 פותחין את השטר - במקום שאין רגילים לכתוב שטר אלא מכירת
42 קרקע נעשית בכסף בלבד, אבל במקום שפותחין את השטר, לא
43 קנה בכסף עד שיכתב את השטר, שכן אין הלוקח גומר בדעתו
44 לקנות את הקרקע בלא שטר. ואף במקום שרגילים לכתוב שטר,
45 אי פריש - אם פירש הלוקח שתהיה הברייה בידו לקנות בכסף או
46 בשטר, פריש - מועיל פירושו וקונה בכסף לבד או בשטר לבד, כפי
47 שיחפוץ. כי הא - כמעשה זה דרב אידי בר אבין, כי קנין אינא -
48 כאשר קנה קרקע, אמר למוכרים, אי בעינא בכסף איקני אי
49 בעינא בשמרא איקני - אם אחפוץ אקנה אותה בכסף ואם אחפוץ
50 אקנה אותה בשטר שתכתבו לי. וכוונת דבריו היתה, 'אי בעינא
51 בכסף איקני', כלומר, דאי בעיתו למיהדר לא מציתו הדריתו -
52 שאם תרצו לחזור בכסף ולבטל את המקח אחר שלמתי כסף,

57 בית רובע יהיה נתון לפלוני, ויחד עמו יקנה מאה צאן ומאה חביות,
 58 וְמַת בלא שנעשה קנין נוסף, וְקִיְמוּ חכמים אַתְּ דְבָרֶיךָ, שאכן הצאן
 59 והחביות נקנו לאותו פלוני אגב הקרקע, וְאִי אִמְרַתְּ - ואם תאמר,
 60 שְׂעָרֶיךָ - שצריכים אנו, שהמטלטלים יהיו צְבוּרִים בקרקע שנקנים
 61 עמה, הרי שיש לשאול, שטח בגודל טַפַּח על טַפַּח, לְמֵאֵי הוּי -
 62 למה הוא ראוי, וכי כיצד יכנסו בו מאה צאן ומאה חביות, אלא
 63 מוכח מבריייתא זו שאין צורך שיהיו המטלטלים צבורים בקרקע,
 64 הגמרא דוחה: הָאֵם כְּמֵאֵי עֲקָרִיךָ שביקש לתת במתנה לְדָמֵי - את
 65 המעות שהיו בידו בשווי מאה צאן ומאה חביות, ויתכן לומר
 66 שצברם בשטח של טפח על טפח. הָכִי נִמְי מִסְתַּבְרָא - כך גם
 67 מסתבר, שהמעשה היה במעות, דְּאִי סְלָקָא דְעֵתָךְ - שאם עלה על
 68 דעתך לומר שהמעשה היה במאה צאן ומאה חביות מִפְּשֵׁי, למה
 69 אמרו שאין לו תקנה כי אם להקנותם אגב קרקע, וְיִגְבְּהוּ נִיְהִיִּיה
 70 - שיקנה לו אותם בחליפין - שיקבל חפץ מהקונה וימשכנו אליו,
 71 ותמורתו ובחליפין נקנים המטלטלים לאותו אדם, ואם היה אותו
 72 אדם עושה כן, לא היה נזקק לקנות קרקע ולהקנות את
 73 המטלטלים עמה, אולם אם מדובר במעות לא יכול היה להקנותם
 74 בחליפין, שהדין הוא שאין מטבע נקנה בחליפין.
 75 הגמרא דוחה את הראיה שהקנה לחבירו מעות בלבד: וְאֵלֵא מֵאֵי
 76 - מה הנך חפץ להוכיח, כי מדובר לְדָמֵי - שהקנה לו את המעות,
 77 עדיין יש להקשות, וְיִגְבְּהוּ נִיְהִיִּיה שיקנה אותם בְּמַשִּׁיכָה, ומדוע
 78 הוצרך להקנותם אגב קרקע. אֵלֵא - על כרחך, הטעם שלא הקנה
 79 את המעות במשיכה, הרי זה מפני דְּלִיתִיה לְמַקְבֵּל מִתְּנָה - לפי
 80 שמקבל המתנה לא היה שם, ולא היה באפשרותו למשכמו, הָכִי
 81 נִמְי - כך גם ניתן לומר, שאפילו אם נעמיד שאכן היו צאן וחביות
 82 ממש, לא היה באפשרותו להקנותם בחליפין, משום דְּלִיתִיה
 83 לְמַקְבֵּל מִתְּנָה - שמקבל המתנה לא היה שם, ולא היה יכול לתת
 84 סודר לקנין החליפין.
 85 שואלת הגמרא: וְיִגְבְּהוּ נִיְהִיִּיה אֲנִי אֲחָר - והלא יכול הנותן
 86 לזכותם לו על ידי אדם אחר שימשוך אותם, ויאמר לו זכה בהם
 87 עבור מקבל המתנה. משיבה הגמרא: לֹא מִקְבָּה דְעֵתִיה - לא סמכה
 88 דעתו על אחר שימשוך, כיון שפָּכֵר שיש לחשוש שמא האדם
 89 שימשוך את המטלטלין כדי לזכות בהם למקבל, שְׂמִיטָה וְאֵכֵיל לְהוּ
 90 - כשיטלם אליו יאכלם וישתמש בהם שלא כדין, ומתוך חששו
 91 הוזקק להקנות את המטלטלים בקנין אגב.
 92 הגמרא מבררת: וְאֵלֵא לפי האמור שאכן יכול היה להקנות
 93 בדרכים אחרות, מֵאֵי - מהו הפירוש שאמרו חכמים שאין לו תְּקֵנָה
 94 אלא להקנותם בקנין אגב, הלא באמת קיימים קניינים נוספים בהם
 95 היה יכול להקנות אלא שחשש להשתמש בהם. מיישבת הגמרא:
 96 הָכִי קְאָמֵר - כך אמרו לו חכמים, לְמֵאֵי - לפי מה דְּלֹא מִקְבָּה דְעֵתִיה
 97 - שאין סומכת דעתו להיעזר באחרים להקנות במשיכה, אִין לֹא
 98 תְּקֵנָה אחרת במצב זה, עַד שְׂיִקְנֵם עַל גְּבִי קְרָקַע בקנין אגב, אמנם
 99 אם לא היה חושש שהאחרים שיקנו במשיכה ישתמשו שלא כדין,
 100 יכול היה להקנות לחבירו על ידי משיכת אחרים, ולא היה נזקק
 101 בדווקא לקנין אגב.
 102 הגמרא מביאה ראיה נוספת האם בקנין אגב יש צורך
 103 שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע: תָּא שְׂמַע רֵאיה מהממנה
 104 (מעשר שני פ"ה מט"ו), מַעֲשֵׂה בְּרַבִּין גְּמִלְיָאֵל וּזְקִנִים שְׁהוּ פְּאִים
 105 בְּסַפִּינָה, ונוכר רבן גמליאל שיש לו בביתו פירות טבל שלא נתן
 106 רשות לבני ביתו להפריש מהם תרומות ומעשרות, וחפץ לעשרם
 107 כאן בספינה כדי שלא יטעו בני ביתו ויאכלום, ויכשלו באיסור
 108 טבל. אותה שנה היתה שלישייתא או שישית לשמיטה והוצרך
 109 להפריש מעשר ראשון ומעשר עני. אֲמַר לְהֵם רַבִּין גְּמִלְיָאֵל לְזֻקְנֵם
 110 שביניהם היו רבי יהושע בן חנניה ורבי עקיבא, עֲשׂוּ - עשירית,
 111 מן הפירות שְׂאֵנִי עֲתִיד לְמוֹד - למדוד ולהפריש, לאחר מכן
 112 כשאבוא לביתי, הרי הוא מעשר ראשון,

1 וכן יכולים לכתוב עליה שטר פְּרוֹקְבֹול. שתקנת פרוחבול תוקנה רק
 2 כאשר יש ללווה קרקע, משום שכך הדרך שמלווים למי שיש
 3 קרקע בידו, וניתן לפרוע ממנה את החוב. ודי בכך שיהיה לו קרקע
 4 קטנה ביותר. וכן די בקרקע כל שהיא כדי לְקַנֹּת עִמָּה בקנין אגב
 5 נְקִיָּם שְׂאֵין לְהֵם אֲחֵרִיות ו' מטלטלין.
 6 רב יוסף מבאר את הראיה מהממנה: וְאִי אִמְרַתְּ בְּעֵינֵיךָ - ואם
 7 תאמר שצריכים אנו, שהמטלטלים יהיו צְבוּרִים בקרקע שהם
 8 נקנים בקניינה, הרי שיש לשאול, קרקע כָּל שְׁהוּא, לְמֵאֵי הוּי - למה
 9 היא ראויה, וכי איזה חפץ ניתן להניח בה. אלא מוכח מכאן שאין
 10 צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע, ולכן אפילו בקרקע קטנה
 11 ביותר ניתן לקנות מטלטלים גדולים ורבים.
 12 הגמרא דוחה את הראיה: תְּרוּנְמָא רַב שְׂמוּאֵל פֶּר בִּינְקָא קְמִיה דְּרַב
 13 יוֹסֵף - רב שמואל בר ביסנא יישב והסביר את המשנה ביושבו לפני
 14 רב יוסף, שניתן לקנות מעט מטלטלים אגב קרקע כל שהיא, וְגַבְּוּ
 15 שְׂעָרִיךָ כִּה מַחֵט וְאוֹתָהּ מִכֵּר אֲגַב הַקְּרָקַע. אֲמַר לֵיה רַב יוֹסֵף, קִבְּסֵתְךָ
 16 - צערתי, בדחיה זו, וכי אֵיכָפֵל תִּנְאֵל לְאֲשִׁמְעִינָא מַחֵט - האם טרח
 17 התנא להאריך ולהשמיע לנו כיצד לקנות מחט שהיא דבר שאינו
 18 בעל ערך. אֲמַר רַב אֲשִׁי, מֵאֵין לְמֵאֵין - מי אמר לנו, דְּלֹא תִּלָּה כִּה
 19 - במחט, מְרִנְתָּא דְּשׁוּיָא אֲלָפָא וְזוּי - מרגלית השוה אלף זה,
 20 ולפיכך טרח התנא והשמיע לנו כיצד לקנות מחט, שהרי על ידה
 21 יכול לקנות ממון רב.
 22 הגמרא מביאה ראיה נוספת, האם בקנין אגב יש צורך
 23 שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע: תָּא שְׂמַע רֵאיה לספק, מדברי
 24 הברייתא, אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מַעֲשֵׂה בְּמַדְוֵי אֲחָד - אדם ממקום
 25 ששמו מודון, שְׁהוּ בִירוּשְׁלַיִם, שְׁהוּ לוֹ מִטְּלַלְמִין תְּרַבָּה וּבִיקֵשׁ לִיתְנָם
 26 בְּמִתְנָה, אֲמַרו לוֹ חכמים שְׂאֵין לוֹ תְּקֵנָה - אין לו דרך להקנותם, עַד
 27 שְׂיִקְנֵם עַל גְּבִי קְרָקַע, דְּהֵינּוּ שִׁקְנָה לְהֵם קְרָקַע וְאֲגַב הַקְּרָקַע יִקְנָה
 28 את המטלטלים. ומאחר ולא היתה לו קרקע, מַה עֲשֵׂה, תִּלָּךְ וְלָקַח
 29 - וקנה, בֵּית סַלַע - קרקע קטנה בגודל מטבע הנקרא סלע, כְּמוֹד
 30 לִירוּשְׁלַיִם, וְאֲמַר צַד צְפוּנֵי זֶה שֶׁל הַקְּרָקַע קְנוּי לְפִלוֹנִי, וְעַמּוֹ - ואגב
 31 הקרקע יקנה גם מאה צאן ומאה חביות, וְמַת בלא שנעשה קנין
 32 נוסף, וְקִיְמוּ חכמים אַתְּ דְבָרֶיךָ, שאכן הצאן והחביות נקנו לאותו
 33 פלוני.
 34 הגמרא מבארת את הראיה: וְאִי אִמְרַתְּ בְּעֵינֵיךָ שהמטלטלים יהיו
 35 צְבוּרִים כִּה - בקרקע שנקנים עמה, הרי יש לשאול, בֵּית סַלַע -
 36 קרקע בגודל מטבע של סלע, לְמֵאֵי הוּי - למה היא ראויה, הלא
 37 לא ניתן להכניס בה מאה צאן ומאה חביות, אלא על כרחך שאין
 38 צורך שהמטלטלים יהיו צבורים בקרקע שעמה הם נקנים. הגמרא
 39 דוחה את הראיה: מִי בְּרַתְּךָ - האם לדעתך, אוֹתוֹ בֵּית סַלַע שלקח
 40 המדוני, היה שטח בגודל סַלַע מִפְּשֵׁי, אין זה כך, אלא מֵאֵי סַלַע
 41 דְּנִפְיֵשׁ מוֹבָא - אותו בית סלע היה שטח שרחב הרבה ויכול
 42 להכניס לתוכו מאה צאן ומאה חביות, וְאֲמַר קְרוּ לִיה סַלַע -
 43 ומדוע נקרא בשם 'בית סלע', משום דְּקָשִׁי כְּסַלַע - שהיה השטח
 44 קשה כסלע ואינו ראוי לזריעה, ולפיכך קנאו בזול.
 45 תָּא שְׂמַע רֵאיה אחרת לספק, דְּאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב מַעֲשֵׂה בְּאֲדָם
 46 אֲחָד שהוצרך למעשה קנין כדי להקנות את חפציו לאחר. ונחלקו
 47 הדעות מה היה מצבו של אדם זה, יש אומרים שְׁחָלָה ונטה למות
 48 בִירוּשְׁלַיִם, ולדעתם הלכה פְּרִי אֶלְעָזָר שאפילו שכיב מרע, אינו
 49 יכול להקנות דבר ללא מעשה קנין כבריא. וְאֲמַרִי לָהּ - ויש
 50 שאמרו שאדם זה פְּרִיא הָיָה, משום שלדעתם הלכה פְּרַבְּנָן
 51 הסוברים שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים ואילו היה חולה
 52 הנוטה למות לא היה נצרך למעשה קנין. והמעשה באדם זה היה,
 53 שְׁהוּ לוֹ מִטְּלַלְמִין תְּרַבָּה וּבִיקֵשׁ לִיתְנָם בְּמִתְנָה לְאֲדָם אַחֵר. אֲמַרו
 54 לוֹ חכמים שְׂאֵין לוֹ תְּקֵנָה וְדַרְךְ לְהַקְנוֹתָם עַד שְׂיִקְנֵם עַל גְּבִי קְרָקַע
 55 בקנין אגב, ומאחר ולא היתה לו קרקע, מַה עֲשֵׂה, תִּלָּךְ וְלָקַח בֵּית
 56 רֹבַע כְּמוֹד לִירוּשְׁלַיִם, וְאֲמַר, ששטח בגודל טַפַּח עַל טַפַּח מאותו

56 אַחֲרֵיכֵן בִּקְשָׁה בְּשִׁמְךָ וּבְחֶזְקָה, דְּהֵינּוּ שָׂרָב הוּנָא לְמַד שֶׁהִשְׁטַר נִקְנָה
 57 אֲגַב הַשְּׂדֵה מִמִּשְׁנֵינוּ, וּמִכָּאן שְׁאִין הַבְּדֵל בֵּין שְׁטַר לְשֶׁאֵר
 58 הַמְטַלְטְלִין. שְׁמַע מִיָּנָה - הָאֵם יֵשׁ לְלַמּוּד מִזֶּה שְׁלֵא בְּעֵינֵי
 59 שֶׁהַמְטַלְטְלִים הִנְקִימִים אֲגַב קִרְקַע יְהִי צְבוּרִים בָּהּ. שְׁמַע מִיָּנָה, אֲכַן
 60 יֵשׁ לְלַמּוּד כֵּן מִהֲבַרְיִיתָא.
 61 הַגְמָרָא מְבַרְרַת סַפֵּק נֹסֶף אֲדוּתָא קִנְיָן אֲגַב: אִיבְעִינָא לְהוּ, מִי בְּעֵינֵי -
 62 הָאֵם צְרִיכִים אֲנוּ, בַּקְנִין אֲגַב, שִׂיאֲמַר הַמוֹכֵר לְלוֹקַח בְּמַפּוּרְשׁ, קִנְה
 63 אַת הַקִּרְקַע וְקִנְה אַת הַמְטַלְטְלִין אֲגַב הַקִּרְקַע, אִי לֵא נִצְרַךְ הוּא
 64 לְכַךְ, וְקִנְה אַת הַמְטַלְטְלִין אִף לֵאלָא אֲמִירָה זֹו.
 65 הַגְמָרָא מְבִיאָה רְאִיָּה לְפִשְׁטוּ סַפֵּק זֹו: תָּא שְׁמַע, דְּקָתְנִי - שֶׁשְׂנוּ כָּל
 66 הַיָּי - כֵּל אֵלוּ הַמִּשְׁנִיּוֹת וְהַבְרִיִיתוֹת הַמִּמְרֹות שְׁהוּבָאוּ בְּסוּגֵי
 67 הַקְדוּמָתָא, וְלֵא קָתְנִי - וְלֵא שֶׁנִּינוּ בְּשׁוּם מְקוּם שֶׁאֲמַר בְּמַפּוּרְשׁ
 68 שִׁיקְנָה אַת הַמְטַלְטְלִין אֲגַב הַקִּרְקַע. הַגְמָרָא דּוּחָה: וְלִפְעַמְיָךְ -
 69 וְלִשְׁתַּח, שְׁאִין צוֹרֵךְ בְּאֲמִירָה זֹו, 'קִנְיָ' מִי קָתְנִי - וְכִי שֶׁנִּינוּ בְּהַן
 70 שֶׁאֲמַר הַמוֹכֵר לְקִנְיָה, 'קִנְה אַת הַמְטַלְטְלִין', וְהֵלָא אִם לֵא אֲמַר כֵּן,
 71 הַדְּבַר בְּרוּר שְׁאִין הַקִּנְיָה זֹוכֵה בְּמַטְלְטְלִין. אֲלֵא בְּהַכְרַח יֵשׁ לְפִרְשׁ,
 72 שֶׁבְּכֵל קִנְיָן אֲגַב אִינוּ קִנְיָה עַד דְּאָמַר 'קִנְיָ' - עַד שִׂיאֲמַר לוֹ בְּמַפּוּרְשׁ
 73 'קִנְה אַת הַמְטַלְטְלִין, הִכָּא נָמִי' - כִּךְ גַּם נִאֲמַר לְגַבִּי אֲמִירָת 'אֲגַב',
 74 שְׁאִין הַקִּנְיָן חַל, עַד דְּאָמַר אֲגַב - עַד שִׂיאֲמַר לוֹ בְּמַפּוּרְשׁ קִנְה אַת
 75 הַמְטַלְטְלִין אֲגַב הַקִּרְקַע, אִף שְׁאִין זֹו מוֹזְכֵר בְּבַרְיִיתָא. וְהֵלָלְתָּא,
 76 צְבוּרִים לֵא בְּעֵינֵי - שְׁאִין צְרִיכִים שִׁיהִי הַמְטַלְטְלִין צְבוּרִים בְּשֵׂדָה
 77 שֶׁהֵם נִקְנִים עִמָּה, אִולַם לּוֹמַר 'אֲגַב' וְ'קִנְיָ', דְּהֵינּוּ שִׂיאֲמַר בְּמַפּוּרְשׁ
 78 'קִנְה אַת הַמְטַלְטְלִין אֲגַב הַקִּרְקַע', בְּעֵינֵי - צְרִיכִים אֲנוּ, וּבֵלֵא
 79 אֲמִירוֹת אֵלוּ אִין הַמְטַלְטְלִים נִקְנִים עִם הַשְּׂדֵה.
 80 סַפֵּק נֹסֶף בְּהַלְכוֹת קִנְיָן אֲגַב: אִיבְעִינָא לְהוּ - נִסְתַּפְקוּ בְּנֵי הִישִׁיבָה,
 81 כְּאִשֶׁר אֲדָם נוֹתֵן לְחַבְרֵי שְׂדֵה בְּכֶסֶף וּבְמַטְלְטְלִין בְּמַתְנָה אֲגַב הַשְּׂדֵה,
 82 מְהוּ, שִׁיתֵּכֵן שְׁאִין אֲגַב קִנְיָה אֵלָא אִם מְכַר אַת שְׁנֵיחֵם, הַמְטַלְטְלִין
 83 וְהַשְּׂדֵה, אִו שֶׁנִּתְּן אַת שְׁנֵיחֵם בְּמַתְנָה, אֲבַל אִין מוֹעִיל קִנְיָן אֲגַב אִם
 84 אַחַד בְּמִכֵּר וְהַשְּׁנֵי בְּמַתְנָה. תָּא שְׁמַע, מִהַמְעָשָׂה שְׁהוּבָא לְעִיל
 85 בְּעַמּוּד הַקְדוּם, שֶׁאֲמַר רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל עִישוּר - עִישוּרִית מִהַפִּירוֹת
 86 שְׁאִינִי עֲתִיד לְמוֹד, נְתוּן לִיהוֹשֻׁעַ וּמְקוּמוֹ שֶׁל עִישוּר מוֹשְׁכָר לוֹ לְרַבִּי
 87 יְהוֹשֻׁעַ לְקַנּוֹת בּוּ בְּאֲגַב אַת עִישוּר, וְהִרִי כֵּאֵן עִישוּר פִּירוֹת
 88 שֶׁהוּא מְטַלְטְלִין נִיתֵן בְּמַתְנָה וְהַקִּרְקַע בְּשִׁכְרִית, וּמִכָּאן שְׁגַם בְּאוּפֵן
 89 זֹה קִנְיָן בַּקְנִין אֲגַב. שְׁמַע מִיָּנָה - אֲכַן מוֹכֵחַ הַדְּבַר.
 90 הַגְמָרָא מְבִיאָה סַפֵּק נֹסֶף: אִיבְעִינָא לְהוּ, הַמְקַנְה שְׂדֵה לְאָדָם אֲחֵךְ
 91 וּבְמַטְלְטְלִין לְאָדָם אַחֵךְ, מְהוּ - הָאֵם קִנְיָה הַשְּׁנֵי אַת הַמְטַלְטְלִין אֲגַב
 92 קִנְיָן הַשְּׂדֵה שֶׁל הָרַשׁוּן, אִו שֶׁנָּא דוּוֹקָא כְּשֶׁאֲדָם אַחַד קִנְיָה אַת
 93 שְׁנֵיחֵם, יִכּוֹל לְהַקְנֹת בְּאֲגַב. תָּא שְׁמַע - מִהַמְעָשָׂה בְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל
 94 שֶׁאֲמַר עִישוּר - מִעֵשֶׂר עֵנִי שְׁאִינִי עֲתִיד לְמוֹד, נְתוּן לְעִקְיָבָא בֶּן יוֹסֵף
 95 שִׁהִיָּה גְבַאי עֵנִים בְּדִי שְׁוִיָּבָה בּוּ לְעֵנִים, וּמְקוּמוֹ מוֹשְׁכָר לוֹ. הִרִי
 96 שֶׁאֲפַשֵׁר לְהַקְנֹת אַת עִישוּר לְעֵנִים וְאַת הַמְקוּם לְרַבִּי עִקְיָבָא.
 97 הַגְמָרָא דּוּחָה אַת הָרַאִיָּה, מֵאִי - מְהוּ הַפִּירוּשׁ שֶׁל דְּבַרֵי רַבֵּן
 98 גְּמַלְיָאֵל 'וּמְקוּמוֹ מוֹשְׁכָר לוֹ'. הַבִּיאוּר הוּא, שֶׁהַמְקוּם מוֹשְׁכָר
 99 לְמַעֲשֶׂר, כְּלוּמַר, שֶׁרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל הִשְׁכִּיר אַת הַמְקוּם לְעֵנִים כְּדִי
 100 שִׁיזַכּוּ בְּמַעֲשֶׂר הַמּוֹנַח בּוּ, וְנִמְצָא שְׁגַם הַעִישוּר וְגַם הַמְקוּם נִקְנִים
 101 לְאָחַד. דְּחִיָּה נוֹסַפְתָּא, וְאִי בְּעִיַת אִימָא שְׁאִינִי רַבִּי עִקְיָבָא יְדִיד עֵנִים הָוָה
 102 - הִרִי הוּא נִחְשָׁב כִּיד עֵנִים, מֵאַחַר שֶׁהוּא גְבַאי עֵנִים, וְגַם הַמְקוּם
 103 וְגַם הַמְעַשֵׂר נִקְנוּ לְרַבִּי עִקְיָבָא, וְנִמְצָא שֶׁסַפֵּק הַגְמָרָא לֵא הוֹכֵרַע.
 104 רַבָּא מְחַשֵׁב דִּין בְּהַלְכוֹת קִנְיָן אֲגַב:
 105 אֲמַר רַבָּא לֵא שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי שְׁנֵי
 106 הַלּוֹקַח לְמוֹכֵר דְּמִי בּוּלָן, אַתְּ כֵּל דְּמִי הַמְטַלְטְלִין וְהַקִּרְקַע, אֲמַל
 107 לֵא נְתוּן דְּמִי בּוּלָן, לֵא קִנְיָה הַלּוֹקַח מִהַמְטַלְטְלִין אֲגַב הַקִּרְקַע, אֲמַל
 108 בְּנִיגַד שׁוּי מְעוּתוֹי בְּלַבַד. תְּנִיָּא בְּוֹתוּתֵי דְרַבָּא - שְׁנֵינוּ בְּבַרְיִיתָא
 109 כְּדַבְּרֵי רַבָּא. וְיָפָה כֵּן קִנְיָן הַכֶּסֶף מִכֵּן קִנְיָן הַשְּׂדֵה, וְכֵן יָפָה כֵּן קִנְיָן
 110 הַשְּׂדֵה מִכֵּן קִנְיָן הַכֶּסֶף, כְּלוּמַר, שֶׁבְּכֵל אַחַד מִהַקְנִינִים יֵשׁ מַעֲלָה

1 והמעשר נתון לו ליהושע, הוא רבי יהושע בן חנניה, שהיה לוי,
 2 ובכך תתקיים נתינת מעשר ראשון ללוי, ומקומו - המקום
 3 שהפירות שעתיד להפריש מונחים שם עכשיו, מושכר לו לרבי
 4 יהושע, ובכך שיתן פרוטה לרבן גמליאל יקנה את שכירות המקום
 5 בקנין כסף, ואגב הקנין של הקרקע, יקנה גם את המעשר שהוא
 6 מטלטלין, ועוד אמר רבן גמליאל ועישור אחר - עשירית נוספת מן
 7 הפירות, שאיני עתיד למוֹד - למדוד ולהפריש כשאבוא לביתי, הרי
 8 הוא מעשר עני, והוא נתון לו לעקיבא בן יוסף, הוא רבי עקיבא,
 9 שהיה גבאי של עניים, בדי שוויבה בו לעניים, ומקומו של העישור,
 10 מושכר לו בקנין כסף, ויקנה את המעשר עני בקנין אגב. ומכך
 11 שהקנה דוקא את מקום המעשרות, ששמע מינה בעיני שיהיו
 12 המטלטלים צבורים בה - בקרקע, ולכן היה צריך לדקדק להקנות
 13 דוקא את מקום המעשרות, ולא הקנה קרקע במקום אחר. הגמרא
 14 דוחה: שאני הָתָם - שונה הוא המקרה, שם, שרבן גמליאל הקנה
 15 להם את המקום עצמו, כי היכי דלא ליפרחינהו - כדי שכשיגיעו
 16 חזרה לביתם לא יצטרכו למדוד ולהוציא את המעשרות המונחים
 17 במקום שאינו שלהם, לפיכך הקנה להם את מקום המעשרות,
 18 ומעתה יוכלו להניחם שם כל זמן שירצו, אבל כדי לקנות בקנין
 19 אגב, די היה בכך שיקנה להם אפילו קרקע במקום אחר.
 20 הגמרא מביאה ראייה נוספת לספק: תא שמע דאמר רבא בר יוחנן
 21 אמר רב, שני שטרות הן, כלומר שני דינים שונים יש בכתיבת שטר
 22 על קניית שדה. הדין האחד, שאם אדם אמר לעדים וכו' בשדה זו
 23 לפלוני, כלומר, עשו בה קנין חוקק עבור פלוני, וכתבו לו את
 24 השטר לראייה על הקנייה. אחר שעשו כן, חזר בשטר - יכול הוא
 25 להתחרט מהסכמתו לכתיבת שטר הראייה, ולא יוכלו עוד לכותבו,
 26 ואינו חוזר בשטר - אינו יכול להתחרט מעיקר ההקנאה, כיון שכבר
 27 החזיקו בשדה עבור אותו פלוני, וזכה בה. הדין השני, שאם אמר
 28 זכו בשדה לפלוני על מנת שתכתבו לו את השטר, דהיינו שתלה
 29 את הקנין בתנאי שיכתב עליו שטר, חוזר - יכול הוא להתחרט בין
 30 בשטר - שלא יקנה בשטר אלא בקנין אחר. בין בשדה - וכן יכול
 31 הוא להתחרט מעיקר הנתינה, שכיון שלא נכתב השטר לא נתקיים
 32 התנאי, ועדיין לא חל הקנין.
 33 ורב חיאי בר אבין אמר רב הונא, שלשה שטרות הן, שלושה דינים
 34 יש בכתיבת שטר על קניית שדה. תרי תא דאמרן - שנים הם אלו
 35 שאמרנו, איך - והדין הנוסף, שאם קדם מוכר וכתב לו את השטר
 36 ללוקח קודם שעשו קנין על השדה בכסף או בחוקה, באותה
 37 ששנינו - כפי שלמדנו במשנה במסכת בבא בתרא (קטז): בותריה
 38 שטר למוכר אף על פי שאין לוקח עמו - מותר לכתוב את השטר
 39 קודם הקנין, כדי שיהיה מוכן למוסרו לקונה מיד לאחר מעשה
 40 הקנין, ואם אירע כן שנכתב השטר קודם לקנין השדה, בין
 41 שהחזיק עמו הלוקח בפרקע, וקנאה בחוקה, נקנה לו השטר בכל
 42 מקום שהוא, אגב קניית הקרקע. ומאחר שלמדנו שהקונה את
 43 השדה, נקנה לו אגב הקרקע גם השטר שנכתב עליה, שמע מינה
 44 לא בעינן - שאיננו זקוקים, שהמטלטלים הנקנים אגב הקרקע יהיו
 45 צבורים בה, כפי שהשטר אינו צבור בקרקע ואף על פי כן הוא
 46 נקנה.
 47 הגמרא מנסה לדחות את הראייה: שאני שטר ראייה או שטר קנין על
 48 הקרקע, דאפסירא דאיעא הוא - כאפשר לבהמה שבו מוליכים
 49 אותה, כן הוא כביכול בית אחיזתה של הקרקע, ונחשב כגוף
 50 הקרקע כיון שבו מבורר ענין קנייתה, ויתכן שדוקא הוא אינו צריך
 51 להיות צבור בה, אולם שאר מטלטלים שאין להם שייכות עם
 52 הקרקע, צריכים להיות צבורים בתוכה. הגמרא מבארת שאין
 53 לדחות כן, והא עלה קתני - שהרי על הלכה זו שהשטר נקנה אגב
 54 הקרקע, אמר רב חיאי בר אבין בשם רב הונא שזו היא ששנינו
 55 במשנתנו, נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף כז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) רלה תוספות

נתון ליהושע - רבי יהושע בן תנאי, כדאמר במסכת ערכין (יא.ב): מעשה רבבי יהושע רבבי חנניא שהלך לסייע את רבי יוחנן בן גודגא בהגפת דלתות. אמר לו: חזור בך, שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים. אלמא לוי הוה. ספרי (פרשת קרח): וכבר בקש רבי יהושע בן חנניא לסייע את רבי יוחנן בן גודגא, אמר ליה: חזור לאחורייך, אתה מחייב בפנשך, שאתה מן המשוררים ואני מן השוערים. ויסקמו ביה - ונתן לו רבי יהושע פרוטה בשכר המקום, ונמצא מטלטלין נגזין עם הקרקע בכסף. והכי נמסקא דרך מילתא במסכת מעשר שני (פרק ה משנה ט) ונתקבלו שכר זה מזה, ואף על פי שעדיין לא הופרש - קריית שם הוא, שאסור לשנות לחברים דבר שאינו מתוקן. ואפילו אכלו ממנו אין כאן חוב מיתה משום טבל, ומן המותר פירשי מעשרותיו. נתון לעקיבא בן יוסף - שנת מעשר עני היתה, ורבי עקיבא גבאי עניים היה, ובספניה היו שניהם עמו. צבורים בעיני - מדקאמר "מקומו" ולא מקום אחר. ולא ליפרחיהו - ולהוציא משם כל זמן שרצו להניחו שם. שני שטרות הן - שני דינין חלוקין בשטר. וכו' בשרה זו - החזוקי בו לצרבו, וכתבו לו את השטר לראיה בעלמא. חוזר בשטר - אם אומר: אין רצוני שתהא לו ראייה בידו. על מנת וכו' - חוזר אף בשרה. שארי לא עשאן שלוחין לזכות אלא עם השטר, והרי חוזר לו בשטר. אם קדם - קודם נתנית הבקש, או קודם שהחזיק. כותבין שטר למיכב - שדי מכורה לפלוני". ולא אמרין שטר מוקדם הוא, כיון דקנו מינה מהשתא. אי נמי כאבי דאמר (בבא מציעא י"א.א): עדין בחתומי זכין לו. כיון שהחזיק בו - רבי חייא בר אבין אמר לה, ואינה מן המשנה. נקנה השטר - כגון שאמר לו זה: קני קרקע בחוקה והשטר עמה. אפטר = קבישטרי. כלומר, בית אחיזה. וכגון קרקע דמי. וזו היא בו - אלמא: שאר נכסים בשטר. אגב - שיאמר לו: קני קרקע וקני מטלטלין אגבה. כל הני - ועמו מאה צאן", ולא קתני "אגב מאה צאן". עד דאמר קני - הוצרך לומר לאחר "וכה טתפא על טתפא לפלוני, ועמו מאה צאן שבידי" - שלא אוכל לחזור בו. מושבר - היינו מכר, ודמעטא היה מתנה. ושעו מינה נקנו מטלטלין דמתנה אגב קרקע של מכר. שדה לאחר ומטלטלין לאחר - ואמר לבעל השדה: קני השדה לעצמך, ואגבה יקנו מטלטלין לפלוני. ידי עניים הוא - הואיל וגבאי של עניים היה - הרי הוא כידו. מה שאין כן באחר. לא שנו - המטלטלין נקנו בחוקה דקרקע - אלא שנתן לו דמי כל המטלטלין והקרקע, דכי אחזקה בקרקע - אדעתא למיקני כוליה אחזקה. אבל לא נתן לו דמי כל המטלטלין - לא קנה מטלטלין בחוקה דקרקע, אלא כגוד מעותיו. שטר אין מוין בו הקישות ומעשר שני - בבכורות נפקא לן בפרק "יש בכור לנחלה" (נ"א.א) דכתיב בהו כסף, הקדש - דכתיב "ונתן הכסף וקם לו", ומעשר שני - דכתיב "וצרת הכסף" - דבר שיש בו צורה, היינו מטבע. מוציא

נתון לו ליהושע, ומקומו מושבר לו. ועישור אחר שאני עתיד למוד, נתון לו לעקיבא בן יוסף כדי שיקנה בו לעניים, ומקומו מושבר לו. שמע מינה: בעיני צבורים בה! - שאני התם, פי היכי דלא ליפרחיהו. תא שמע: דאמר רבא בר יצחק אמר רב: שני שטרות הן: "וכו' בשרה זו לפלוני וכתבו לו את השטר" - חוזר בשטר, ואינו חוזר בשרה. "על מנת שתכתבו לו את השטר" - חוזר, בין בשטר בין בשרה. ורב חייא בר אבין אמר רב הונא: שלשה שטרות הן: תרי - הא דאמרן, אידך: אם קדם מוכר וכתב לו את השטר. פאותה ששיניו: פותבין שטר למוכר אף על פי שאין לזקק עמו - פיון שהחזיק עמו בפרקע - נקנה שטר ככל מקום שהוא. שמע מינה: לא בעיני צבורים בה! - שאני שטר, דאפסירא דארעא הוא. - והא עלה קתני: זו היא ששיניו נכסים שאין להם אחריות נגזין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה! שמע מינה: לא בעיני צבורים בה! - שמע מינה. איבעיא לה: מי בעיני "אגב" או לא? תא שמע: דקתני כל הני, ולא קתני "אגב". - ולמעמד "קני" מי קתני? אלא - עד דאמר "קני", הכא נמי - עד דאמר "אגב". - והלכתא: צבורים - לא בעיני, "אגב" ו"קני" - בעיני. איבעיא לה: שדה במקור ומטלטלין במתנה מהו? תא שמע: עישור שאני עתיד למוד, נתון ליהושע ומקומו מושבר לו, שמע מינה. איבעיא לה: שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהו? תא שמע: עישור שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיקנה בו לעניים ומקומו מושבר לו. - מאי מושבר - מושבר למעשר. ואי בעית אימא: שאני רבי עקיבא דיד עניים הוה. אמר רבא: לא שנו אלא שנתן דמי פולין, אבל לא נתן דמי פולין - לא קנה אלא פגד מעותיו. תניא פותיה דרבא: יפה פח הפסך מפח השטר, וכח השטר מפח הפסך; יפה פח הפסך - שהפסך פורין בו הקדשות ומעשר שני, מה שאין בן בשטר. ויפה פח השטר - שהשטר מוציא בבת ישראל, מה שאין בן בכסף. ויפה פח שניהם מפח חזקה, וכח חזקה מפח שניהם; יפה פח שניהם ששיניהם קונים בעבד עברי, מה שאין בן פחזקה. יפה פח חזקה - שהחזקה, מוכר לו עשר שדות בעשר מדינות, פיון שהחזיק פאחת מהם - קנאם פולם. במה

נתון ליהושע - שהיה לוי, כדפריש בקונטרס. וקשה: איך נתן לו? הוא קניסניה עורא (יבמות פ"א.ו)! ויש לומר דסבר: לא קנס לעניים, ורבי יהושע עני היה, כדאמר בברכות (כ"א.א): מכותלי ביתך ניכר שפנמי אתה. ואם תאמר: למה לא נתן לו גם מעשר עני? ויש לומר: לפי שהיה רוצה ליתן לחברים עניים, כדאמרין בעירובין (ג"א.א): הנותן מתנותיו לכולן אחד - מכאי רעב לעולם. אי מיה לוי רבי יהושע מאתיים זה, לפיכך לא לקח מעשר עני, ומכל מקום היה יכול ליקח מעשר ראשון בתורת עניות, הואיל ולא היה עשיר והיה מתפרנס בדוחק, ולמאן דאמר

(ביבמות פ"א.ב): קנסא לכותים - איכא למימר דהויב ליה רבי עקיבא. דאמר: מקמי קנסא היה ללוי ולא לכהן, ולבתר קנסא היה אף לכהן. ומקומו - מושבר לו - בסופא קתני ונתקבלו שר חזו מזה. ותימה: למה לא הקנה לו המוקם בחליפין? ושמו שכירות אין נקנה בחליפין, דאמר התם (בבא מציעא ט"ב): כשם שהקרקע נקנה בכסף ובחוקה - כך שכירות קרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, ובחליפין לא קתני. חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה - ואם תאמר: ומה ירוח ביה אם חוזר בשטר, כיון שלא חוזר בשדה? ויש לומר: דלא נידא ליה דליפק שטר עליוה, דאיכא קלא בשטר טפי ממעדים, ויאמרו שהוא עני שמוכר הכל, ולא ימצא מלוד.

במה

במה דברים אמורים שנתן לו דמי כולם — ואם תאמר: בלא חזקה נמי קנה מטעם כסף ויש לומר: דמיירי בארתא דלא קנו בכספא. ואם תאמר: ומאי קאמר "יפה כח חזקה מבכ כסף? הלא חזקה אינה מועלת בלא כסף ואומר: דרב רבינו חיים דבמנהגיה מיהא קנה כולם, כשהחזיק באחת מהן בלא כסף. ודבר רבינו שמואל מאיברא פירש: שנתן דמי כולם — כגון שהמכור היה חייב ללווק מעות כבר.

והשתא ניהא. דבאבות מעות לא היה קונה. כי היכי דלא מצי לקדושי בהן איתתא לפי שהוא מלה — הכי נמי לא מצי למיקני בהן קרקע ובהאי נמי איכא יפה כח החזקה, שקונה בלא כסף. **עשר** בהמות באפטר אפטר — נראה דאיידי שכולן שקרוין באחד אחד. והוא ארזו בטלפיים או בשערה של אחת מהן. ועלה קאמר "מי לא קני השאר". והוא הדין בשדות — בחזקה של אחת מהם קונה. דלמא דמאי. דאי החזיק באפטר ממשי — מאי מיייתי מהא? דילמא הכא שגני שהחזיק בכולן. ונראה דרזקא שנתן דמי כל הבמות. כי היכי דביענין בשדות שנתן דמי כולן. ומשני: התיא איגודו בידו. כלומר: ראוי היה להיות בידו, אם ירצה לאחוז באפטר, שכולן שקורים באפטר אחד ויקנה כולן — השתא נמי הוי כמחבורות יחד. אבל שדות — אינו יכול לאחוז כולן כאחד. **אמן** מאיש זה אמן מאיש אחר כי — ואם תאמר: מנא לן כל הניא הא לא כתוב אלא תרי אמן? ויש לומר: מחד "אמן" מפיק שפיר אלה ושבועה ואיש זה ואיש אחר. שהרי אכל מה דכתבי בפרשה קאי, ואלא ושבועה בחדיאי כתיב בפרשה, וכתבי נמי "תחת אישך" — דמשמע בין מאיש זה בין מאיש אחר. ואידך "אמן" קאי אארוסה ושומרת יבם, דלא כתיבי בפרשה. **אלא** דקני לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא נשואה — "תחת אישך" דקאמר רחמנא הכי משמע: כלומר, שאת עכשיו תחת אישך. ואם תאמר: מנא לן לפרשי קרא הכי? הא "שומאה" תחת אישך" משמע שותתיה היתה בנישואין? ויש לומר, דהכי קאמר: דכי היכי דמריבי מ"איש" קיני דאירוסין בריש פרק "ארוסה" (סוטה ברא) — הכי נמי נרבה סתירה. ו**נקה** האישי מען אמר רחמנא — ואם תאמר: לוקמה כגון שבא עליה בשוגג, שלא ידע עד לאדר מבאן דנדתה. דכדאי בוגנא "מנוקה מען" חשיב ליה. דהא כי מוק על ידי גלגול — לאו מנוקה מען הוא אם זינתה באירוסין, אלא כיון דשוגג הוא — מנוקה

במה דברים אמורים — דקנה בחזקה דרשה זו את שדה אחרת שאינה סמוכה לה — בזמן שנתן לו כו'. ומטלטלין דתקנין עם קרקע נמי כשדה שאינה סמוכה לה דמי, והיינו דרבא. כפייע ליה לשמואל — הך דקתני: כיון שהחזיק באחת מהן קאן כולן. **אגודו** בידו — כולן אגודות באגד זה שבידו. **איכא דאמרי** תדע דלא קני — וליתא דשמואל. וזו לא תיקני — לא גרסינן. **ואמר** ליה זו קני מי קני — לאשאר, הא אמר ליה ז"ל. הכא נמי, כי חזקה בהא ואין השאר ניכרות עמה — ז"ו קני" הוא. **נפין** מוחלקין — וכי אמר ליה "זו קני" — הוא משמע, ולא קנה השאר. הכא — לא "זו קני" הוא. **דפגא דארעא** חד הוא — דהא כולה מחוברת. **פגא** = *טריניק, כמו סוך של פגדים. כלומר, עשת וחיבר הקרקע חד הוא. דהא כולה מחוברת. **אמן אמן** — יתירא, למידרש ביה גלגול, כדקא מסיים ואויל: אמן שלא סטימי ארוסה ונשואה. ולא אפשר לאוקמה אלא בגלגול. על ה"אלה — "יתרן נופלת" וגו'. **השבועה** שיהיה משביעה הבהן, ואומר: השביעני על-שלא נטמאת, כדכתיב (מבדבר ה) "והשביע אותה". **גנוסה** — שייך למיתני גבי יבמה. שומרת יבם — ממתנת ומצפה ליבום, כמו "שמר את הדבר" (בראשית לו). להכי שייך לשון בניסה כדכתיב (דברים כה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" אלא יבמה קרובה לאשה בביתו. **אי נמיא** כו' ומשקה לה כשהיא ארוסה — ומילי מילי קתני, ולא שתשבע על כולם כאחד. והכי קאמר: בין שהיא ארוסה בין שהיא נשואה יכול להשביעה ולהשקותה. **לא** שוות — אם נסתרו, דבעינן "תחת אשה". ולא נטולות כתיבה — שהיא גרמה לעצמה ליאסר עליה. וקא משקה לה כשהיא נשואה — על סתירת אירוסין. וקנה האישי — שלא בא עליה אחר נסתרה, שנאסרה עליו בסתירה זו. הכי גרסינן: **אלא** לאו על ידי גלגול — ולא גרסינן "דקני לה כשהיא ארוסה ואסתרה ונכנסה לחופה כו'". גלגול — שקינא לה כשהיא נשואה, ונסתרה, ומגלגל עליה שבעה על אירוסין, אף על פי שלא היו ראויין לשבעה בפני עצמן, שהרי לא קנא. ואי קשיא: היא ליה לאוקמה בדקני לה ארוסה ואסתרה ומשקה לה כשנכנסה לחופה, וקרינא ביה "תחת אישך" ובגון שלא בא עליה, דהוה ליה מנוקה מען — הא בעי לאוקמה הכי במסכת יבמות (נחא), ואותיבנא עלה "מבלעדי

במה דברים אמורים - שנתן לו דמי כולם, אכל לא נתן לו דמי כולם - לא קנה אלא פגא פגא ליה לשמואל, דאמר שמואל: מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, פיו שהחזיק באחת מהן - קנה את פולין. אמר רב אחא בריה דרב איקא: תדע, שאילו מכר לו עשר בהמות באפטר אחד, ואמר ליה "קני" מי לא קני? - אמר ליה: מי דמי? התיא - איגודו בידו, הקא - אין איגודו בידו. איכא דאמרי, אמר רב אחא בריה דרב איקא: תדע דלא קני; אילו מכר לו עשר בהמות באפטר אחד, ואמר לו "זו קני" מי קני? - מי דמי? התיא - גופים מוחלקים, הקא - קניא דארעא חד הוא. "וואקקום את הנקסים וכו'". אמר עולא: מנא לן גלגול שביעה מן התורה - שגאמר "ואמרה האשה אמן אמן". ותני: על מה היא אומרת "אמן אמן" - "אמן" על האלה, "אמן" על השביעה. "אמן" אם מאיש זה, "אמן" אם מאיש אחר. "אמן" שלא סטימי ארוסה ונשואה ושומרת יבם ונכנסה. האי ארוסה היכי דמי? אולימא דקני לה פשהיא ארוסה, וקא משקי לה פשהיא ארוסה - והתני: ארוסה ושומרת יבם לא שוות ולא נטולות פתובה. מאי טעמא - "תחת אישך" אמר רחמנא, וליכא! אלא, קני לה פשהיא ארוסה, ונסתרה פשהיא ארוסה, וקא משקי לה פשהיא נשואה - מי דקני לה מינא? "ונקה האישי מען" אמר רחמנא, בזמן שהאיש מנוקה מען - מיום בודקים את אשתו, אין איש על ידי גלגול. אשתיה סומה דאיפורא, ממנא מנא? - תנא דבי רבי ישמעאל: קל וחומר, ומה סומה שלא

אישך — שקדמה שכיבת בעל לבועל ולא שקדמה שכיבת בעל לבועל. הילכך, אין לך להשביעה על זנות של אירוסין בשום ענין אלא על ידי גלגול, דנות אירוסין קדמה שכיבת בעל הוא. וביבמות (שם) איכא דמוקי לה כשבא עליה ארוס בבית אביה. ועל לא סבירא ליה האי שינויא, דשינויא דהיקא הוא. כן פירש הקונטרס. וקשה: דהא בשמעתין נמי על כרחך סמך אהויא שינויא, דקאמר: אולימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקי לה כשהיא ארוסה — תחת אישך" אמר רחמנא, פרט לארוסה. ולמה ליה האי קרא: היה ליה למימר "מבלעדי אישך" — שקדמה שכיבת בעל לבועל, ולא שקדמה שכיבת בעל לבועל. הילכך, אין לך שבעה אביה, אם כן דהרא קושיא לדוכתיה! לכן נראה לי דהיינו טעמא דלא רצה לאוקמי בניכנסה לחופה ולא נבעלה — דסבר לה כשמואל, דאמר: אין חופה לפסולות, וכיון שנבעלה — אין חופה תופסת בה, ולא קרינא בה "תחת אישך". ואם תאמר: לרב, דאמר: יש חופה לפסולות, אם כן יכול לאוקמה דקני לה כשהיא ארוסה, ונכנסה לחופה ולא נבעלה. אם כן גלגול שבעה מנא ליה? לומר: ונפק ליה מ"אמן מאיש זה אמן מאיש אחר". ויש לומר: דמא לא נפקא דמגלגלין על קרקעות. דהא דמגלגלין שבעה מאיש אור — היינו משום דאורו איש אור שייך בו שבעה אם קניא, אבל קרקע דלא שייך בה שבעה כלל — אימא לא מגלגלין. אבל השתא דמדמינן לגול שבעה דקרקע לגלגול דארוסה — ניהא שפיר, דלגבי ארוסה נמי לא שייך בה שבעה אלא על ידי גלגול דוקא, כדפרישית. ואם תאמר: לרב, היכי מפיק לגלגול שבעה מאיש אחר? הא לא דמי לה, כדפרישיתו יש לומר: דסבר "מנאיש אחר" דקאמר — היינו אפילו מקטן, שאין מקנאן לה על ידו, ולא שייך בו שבעה — אפילו הכי מגלגלין. ועולא לית ליה האי סברא.

שלא

ממן קרינא ביה? ויש לומר: דשאני הכא. כיון שבשעת השקאה יודע שבא עליה באיסור, בין שבא עליה בשוגג בין שבא עליה במזיד — לאו מנוקה מען הוא. אבל על ידי גלגול, שאינו יודע בשעת השקאה — מנוקה מען קרינא ביה. **כבי** רש"י: גלגול — ולא גרסינן: דקני לה כשהיא ארוסה ואסתרה ונכנסה לחופה וכו', אלא הכי גרסינן: אלא לאו על ידי גלגול: שקינא לה כשהיא נשואה ונסתרה, וגלגל עליה שבעה על ידי אירוסין, אף על פי שלא היו ראויין לשבעה בפני עצמן, שהרי לא קנא. וכמו כן מגלגלין שבעה דקרקע, אף על פי שלא שייך בהו שבעה. ואי קשיא: הוה ליה לאוקמי בדקני לה כשהיא ארוסה ואסתרה, ומשקי לה כשנכנסה לחופה, דקרינא בה "תחת אישך" ובגון שלא בא עליה, דהוה ליה מנוקה מען? לא בעי לאוקמה הכי במסכת יבמות (נחא), ואותיבנא עלה: "מבלעדי אישך" — שקדמה שכיבת בעל לבועל, ולא שקדמה שכיבת בעל לבועל. הילכך, אין לך שבעה על זנות של אירוסין בשום ענין אלא על ידי גלגול — דנות אירוסין קדמה שכיבת בעל הוא. וביבמות (שם) איכא דמוקי לה כשבא עליה ארוס בבית אביה. ועל לא סבירא ליה האי שינויא, דשינויא דהיקא הוא. כן פירש הקונטרס. וקשה: דהא בשמעתין נמי על כרחך סמך אהויא שינויא, דקאמר: אולימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקי לה כשהיא ארוסה — תחת אישך" אמר רחמנא, פרט לארוסה. ולמה ליה האי קרא: היה ליה למימר "מבלעדי אישך" — שקדמה שכיבת בעל לבועל, ולא שקדמה שכיבת בעל לבועל. הילכך, אין לך שבעה אביה, אם כן דהרא קושיא לדוכתיה! לכן נראה לי דהיינו טעמא דלא רצה לאוקמי בניכנסה לחופה ולא נבעלה — דסבר לה כשמואל, דאמר: אין חופה לפסולות, וכיון שנבעלה — אין חופה תופסת בה, ולא קרינא בה "תחת אישך". ואם תאמר: לרב, דאמר: יש חופה לפסולות, אם כן יכול לאוקמה דקני לה כשהיא ארוסה, ונכנסה לחופה ולא נבעלה. אם כן גלגול שבעה מנא ליה? לומר: ונפק ליה מ"אמן מאיש זה אמן מאיש אחר". ויש לומר: דמא לא נפקא דמגלגלין על קרקעות. דהא דמגלגלין שבעה מאיש אור — היינו משום דאורו איש אור שייך בו שבעה אם קניא, אבל קרקע דלא שייך בה שבעה כלל — אימא לא מגלגלין. אבל השתא דמדמינן לגול שבעה דקרקע לגלגול דארוסה — ניהא שפיר, דלגבי ארוסה נמי לא שייך בה שבעה אלא על ידי גלגול דוקא, כדפרישית. ואם תאמר: לרב, היכי מפיק לגלגול שבעה מאיש אחר? הא לא דמי לה, כדפרישיתו יש לומר: דסבר "מנאיש אחר" דקאמר — היינו אפילו מקטן, שאין מקנאן לה על ידו, ולא שייך בו שבעה — אפילו הכי מגלגלין. ועולא לית ליה האי סברא.

50 שהשביע אותה הכהן שלא זינתה, אָמַן - שמקבלת את דברי הכהן
 51 אַם זינתה מֵאִישׁ זֶה שְׁקִינָא לה בעלה ממנו, אָמַן - שמקבלת את
 52 דבריו אַם זינתה מֵאִישׁ אַחֵר, וכן אָמַן שְׁלֵא סְמִיטָי בהיותי אַרְיֹסָה
 53 ובהיותי נְשׂוּאָה, ובהיותי שׂוֹמְרֵת יָבֵם - אלמנה הממתינה ליבום או
 54 לחליצה מאחי בעלה אחר מות בעלה בלא בנים, ובהיותי בְּנוֹסָה
 55 - אחר שכנסני יבמי. אלו דברי המשנה.
 56 הגמרא דנה בפירוש המשנה, ומבארת את הראיה מהמשנה לדין
 57 גלגול שבועה: האי 'אַרְיֹסָה' היכי דָּמֵי - ארוסה זו שאמרה במשנה,
 58 במה מדובר, אֵילִימָא - אם נאמר דְּקֵנִי לָהּ - שהזהירה שלא
 59 להתייחד עם פלוני בְּשֵׁהוּיָא אַרְיֹסָה, וְקָא מְשַׁקֵּי לָהּ - ויש עדים
 60 שנסתרה, והוא מביא אותה לירושלים להשקותה בְּשֵׁהוּיָא עדיין
 61 אַרְיֹסָה, הדבר לא יתכן, וְהִתְנַן - שהרי שנינו (סוטה כג:), אַרְיֹסָה
 62 וְשׂוֹמְרֵת יָבֵם, שקינא להן הארוס או היבם ונסתרו, לֹא שְׂוֹתוֹת -
 63 שאין מביאים אותם לירושלים להשקותן, ומכיון שאין אפשרות
 64 לברר שלא זינתה חייב להוציאה בנט, וכשיצאות מבעליהן, לֹא
 65 נְזַלְוֹת כְּתוּבָה, שמאחר ונאסרה על בעלה באשמתה, שנסתרה
 66 אף שהתרה בה, ואין אפשרות להתירה על ידי שתית מי סוטה,
 67 מפסידה כתובתה. ומבארת הגמרא, מֵאִי מְעִימָא ארוסה ושומרת
 68 יבם אינן שותות, משום שְׂוֹתָן כִּי שְׁטִית תַּחַת אִישׁוֹ אִמְרֵי רַחֲמָנָא
 69 - נאמר בתורה (במדבר ה כב), ודורשים מפסוק זה שהשקאת סוטה
 70 נאמרה דווקא באשה היושבת תחת בעלה, וְלִיבָא - ואין הדבר
 71 מתקיים בארוסה ושומרת יבם שאין הן נחשבות יושבות תחת
 72 איש.
 73 הגמרא מנסה לבאר את המשנה באופן אחר: אֵלֵא נצטרך לומר
 74 שמדובר במשנה דְּקֵנִי לָהּ בְּשֵׁהוּיָא אַרְיֹסָה וְנִסְתְּרָה בְּשֵׁהוּיָא אַרְיֹסָה
 75 וְקָא מְשַׁקֵּי לָהּ בְּשֵׁהוּיָא נְשׂוּאָה - שהתירה שלא תסתר עם פלוני,
 76 וכן הסתירה שהיא הייחוד, היה בעודה ארוסה, אולם הוא בא
 77 להשקותה עתה כשהיא נשואה שהיא נחשבת כבר תחת אישה.
 78 דוחה הגמרא גם ביאור זה: מִי דְּקֵנִי לָהּ מֵאִי - האם באופן זה יבדקו
 79 אותה המים, הלא וְנִקְּחָה הָאִישׁ מַעֲוִן אִמְרֵי רַחֲמָנָא (במדבר ה לא),
 80 ודורשים מפסוק זה שרק בְּזִמְן שְׁהָאִישׁ - הבעל, מְנוּקָה מַעֲוִן, שלא
 81 בא עליה אחר שנסתרה ונאסרה עליו בסתירה זו, או הַמֵּיִם בְּזִקְיָם
 82 אֶת אִשְׁתּוֹ, אולם אם אין הָאִישׁ מְנוּקָה מַעֲוִן, שעבר ובא עליה אחר
 83 שנסתרה, אין הַמֵּיִם בְּזִקְיָם אֶת אִשְׁתּוֹ, ונמצא שאין כלל אפשרות
 84 להשביע אשה על זנות שבזמן האירוסין, שכן בעודה ארוסה אינו
 85 משקה אותה, ולהשביעה בעת הנישואין על זנות שהיתה
 86 באירוסין אי אפשר, שכיון שנשאה ובא עליה אינו מנוקה מעון
 87 ואין המים בודקים אותה. אֵלֵא על כרחך שבועה זו בארוסה, היא
 88 עַל יְדֵי גִלְגּוּל, שמתוך שהיא נשבעת על כך שלא זינתה בנישואין,
 89 מגלגלים עליה שבועה שלא זינתה באירוסין, אף שעל האירוסין
 90 מצד עצמן לא היה מקום להשביעה. ומכאן למדנו שניתן לגלגל
 91 שבועה אגב שבועה אחרת.
 92 הגמרא מבררת כיצד ניתן ללמוד גילגול שבועה מסוטה
 93 לקרקעות: אֲשַׁכְּחֵן - מצאנו גלגול שבועה בְּסוּמָה דְּאִפְסָרָא - שהוא
 94 ענין של איסור, אולם גילגול שבועה בְּמָמוּנָא - ענייני ממון כגון
 95 שבועה על הקרקעות שבכך דנה משנתינו, מְנַלְן - מהיכן למדנו
 96 בהם גלגול שבועה. הַנָּא דְּכִי רַבִּי יִשְׁמַעְיָא, יש ללמוד גלגול
 97 שבועה בממון מִקְלַי וְחוּמְרֵי, ומה בְּסוּמָה, שהחמירו בשבועתה,

1 בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שכשעשה חזקה בשדה אחת, קנה בכך שדות
 2 נוספות אף שאינן סמוכות לה, כְּשֵׁנְתָן לוֹ הַקּוֹנֵה לְמוֹכֵר דָּמֵי בּוֹלָן -
 3 תשלום כל השדות, אַבְל לֹא נִתְּן לוֹ דָּמֵי בּוֹלָן, לֹא קָנָה מִהַשְׁדוּת
 4 בחזקה זו שעשה, אֵלֵא בְּגֵנָה מְעוּזָיו - אלא רק כפי שווי הדמים
 5 ששילם. ויש ללמוד מכאן לדברי רבא, שגם קנין חזקה הנעשה
 6 בקרקע לקנות אגבה מטלטלין, שאף הם נפרדים ממנה, אין הקנין
 7 מועיל אלא רק כנגד הדמים ששילם.
 8 וברייתא זו, מְסִיעָה לֵיהּ לְשִׁמוּאֵל - מסייעת גם לשמואל, דְּאִמְרֵי
 9 שְׁמוּאֵל דִּין זה ממש, שאם מְכָר לוֹ עֶשֶׂר שְׁדוֹת פְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת בֵּין
 10 שְׁתֵּיחוּיָן - עשה הקונה קנין חזקה בשדה אחת מִקְּוָה, קָנָה אֶת בּוֹלָן
 11 ואינו צריך לעשות בכל שדה קנין חזקה בנפרד, ודברי שמואל הן
 12 הן דברי הברייתא. אִמְרֵי רַב אַחָא בְּרִיהּ דְּרַב אִיקָא תַּרְע שֶׁכֵּן הוּא
 13 כדברי שמואל, שקנין בחפץ אחד מועיל לחפצים אחרים, שְׁהִי
 14 אֵילֵי מְכָר לוֹ הַמוֹכֵר לְקוֹנָה עֶשֶׂר בְּהֵמֹת קְשׁוּרוֹת בְּאַפְסָר אַחֵר,
 15 וְאִמְרֵי לֵיהּ קֵנִי, מִי לֹא קֵנִי - האם לא יקנה במסירה אחת את כל
 16 הבהמות, והוא הדין אם עשה חזקה בשדה אחת, שקונה בחזקה זו
 17 את כל השדות. הגמרא דוחה: אִמְרוּ לֵיהּ לְרַב אַחָא בְּרִיהּ דְּרַב
 18 אִיקָא, מִי דָּמֵי - האם יש לדמות זה לזה, הלא הָתָם, במסר עשר
 19 בהמות באפסר אחד, אִיגוּזוּ - האפסר שכל הבהמות אגודות בו
 20 כאחד, בְּרִדּוּ הוּא, ונחשב שעושה מעשה קנין בכל הבהמות, אבל
 21 הָתָא בעשר השדות, אִין אִיגוּזוּ בְּרִדּוּ - אין הוא אוחד בידו דבר
 22 המאגד אותן, אלא כל שדה נפרדת מחברתה, ולכן אין הם שייך
 23 מעשה הקנין שעשה בשדה זו לשדות האחרות.
 24 אִיקָא דְּאִמְרֵי - יש שאמרו כי רב אחא לא בא להוכיח את דברי
 25 שמואל אלא לסותרם, וכך אִמְרֵי רַב אַחָא בְּרִיהּ דְּרַב אִיקָא, תַּרְע
 26 שהדין הוא דְּלֹא קֵנִי, ושלא כדברי שמואל, שהרי אֵילֵי מְכָר לוֹ
 27 עֶשֶׂר בְּהֵמֹת הקשורות בְּאַפְסָר אַחֵר וְאִמְרֵי לוֹ בהמה זו קֵנִי, מִי קֵנִי
 28 - האם קונה הוא גם את שאר הבהמות, הלא משמעוּת דבריו
 29 שייקנה רק את זו. ומעתה, גם בקונה עשר שדות, כיון שהחזקה
 30 נעשתה רק בשדה אחת הבהלות מחבורתיה, הרי זה כאילו ייחד
 31 לקנין את זו בלבד, ואינו קונה את השאר. הגמרא דוחה: מִי דָּמֵי -
 32 האם יש לדמות זה לזה, הָתָם בעשר בהמות שנמסרו באפסר אחד,
 33 הרי הבהמות, גּוֹפִים מוֹחֲלָקִים ונבדלים זה מזה, וכשאמר לו 'קנה
 34 בהמה זו', מיעט את הבהמות האחרות. אבל הָתָא במוכר עשר
 35 שדות בעשר מדינות, בְּרִדּוּ דְּאִרְעָא חַד הוּא - גוש הארץ ובסיסה
 36 אחד הוא, וכל השדות כגוף אחד הן, ולכן חזקה באחת נחשבת
 37 כחזקה בכלן, ואין זה כמייחד את החזקה על שדה אחת לבדה.
 38 שנינו במבוא, וְיוֹזְקִין הַמְטַלְטֵל אֶת הַתְּנַקְסִים וכו' יש להם
 39 אחריות, להשבע עליהן, שאף שאין נשבעים על תביעת קרקעות,
 40 מכל מקום אם כבר נתחייב הנתבע שבועה על מטלטלים מגלגלים
 41 עליו להישבע אגב המטלטלין גם על הקרקעות:
 42 אִמְרֵי עוּלָא, מִנֵּין גִּלְגּוּל שְׁבוּעָה מִן תְּחוּרָה - מנין למדנו מהתורה,
 43 שאפשר להטיל על אדם שבועה, על דבר שאין בו שבועה מצד
 44 עצמו, אגב חיובו בשבועה אחרת, שְׁנֵאמַר בפרשת סוטה (במדבר
 45 ה כב), אחרי שהכחן מקלל ומשביע אותה שלא זינתה, וְאִמְרָה
 46 הָאִשָּׁה אָמַן אָמַן, ובאמירה זו היא מקבלת על עצמה את דברי
 47 הכהן, וְהִנֵּן במשנה (סוטה יח:), עַל מַה הִיא אוֹמְרַת אָמַן אָמַן,
 48 פעמיים, אָמַן עַל הָאֵלָה - הקללה שאומר לה הכהן, שיתן ה' את
 49 יריבה ונפלת ואת בטנה צבה, כמבואר בפסוקים, אָמַן עַל הַשְּׁבוּעָה

המשך ביאור למס' קידושין ליום שבת קודש עמ' א

7 קנין תְּזִקָה מִכַּח שְׁנִינָה. וְיָפָה כַּח שְׁנִינָהם מקנין חזקה, שְׁשִׁנְיָהם קוֹנִים
 8 בְּעֶבֶד עֶבְרִי, שהוא נקנה בכסף ובשטר. מַה שְּׂאִין בֵּין בְּתוּקָה, שאינו
 9 נקנה בה. וְיָפָה כַּח תְּזִקָה מִכַּח קִנְיָן כֶּסֶף ושטר, שְׁבִקְנִין תְּזִקָה אם
 10 מְכָר לוֹ עֶשֶׂר שְׁדוֹת פְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת, כלומר, במקומות נפרדים, בֵּין
 11 שְׁתֵּיחוּיָן - שעשה קנין חזקה, בְּשָׂדֵה אַחַת מֵהֶם קִנְיָם בּוֹלָם - קנה
 12 את כל השדות.

1 שאין בחבירו. וְיָפָה כַּח תְּכַסְפָּה מִכַּח הַשְּׂטָר, שְׁהַכְּסָף פְּרִדּוּן בו
 2 הַקְּדוּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, והכסף נתפס בקדושה, וההקדש או המעשר
 3 שני יוצאים לחולין, מַה שְּׂאִין בֵּין בְּשִׂטְרָא, שאין פדיון מועיל בשטר
 4 כלל. וְיָפָה כַּח הַשְּׂטָר מִכַּח הַכְּסָף, שְׁהַשְּׂטָר מוּצֵיא בְּבֵית יִשְׂרָאֵל,
 5 שמתגרשת על ידי גט, מַה שְּׂאִין בֵּין בְּכַסְפָּה שאין אשה מתגרשת
 6 בכסף. וְיָפָה כַּח שְׁנִינָהם - כסף ושטר. מִכַּח קִנְיָן תְּזִקָה וכן יָפָה כַּח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצייונים - הלכות שבת ~

יא כל דבר עד האסור בטלטול שהניחו מבעוד יום על גבי דבר המותר בטלטול, על דעת שישאר מנה שם בשבת שנעשה ההתר בסיס להאסור ונאסר בטלטול כמוהו, כמו שנתבאר בסמן ש"ט, ומשחשכה נטל האסור מעל גבי ההתר - אף-על-פי-כן אסור לטלטלו כל השבת פלה, כגון מטה ע"ה שהניח עליה מעות מבעוד יום על דעת שישארו שם בשבת ומשחשכה נטלו המעות מעליה על ידי נכרי או קטן - אסור לטלטלה כל השבת פלה, שמתוך שהקצית בין השמשות מדעת האדם שעשאה בסיס לאסור - הקצית לכל השבת פלה.

אבל אם לא היו המעות עליה בין השמשות אלא לאחר כך הניחום עליה נכרי או קטן, אפלו הניחום לדעת הישראל ע"ה שהקצית מדעתו מלטלטלם כל זמן שהמעות עליה - אף-על-פי-כן מותר לטלטלה אם נטלו המעות מעליה, הואיל ולא היתה מקצה בבין השמשות.

אבל בעוד שהמעות עליה אסור לטלטלה ע"ה, מחמת אסור טלטול המעות שעליה ע"ה, אבל מותר להטותה ולנערה ולהפיל המעות מעליה, ולטלטלה אחר כך למקום שירצה. ואם צריך למקומה - מלטטלה והן עליה, כמו שנתבאר בסמן ש"ט בדבר שלא נעשית בסיס לאסור, שגם זו לא נעשית בסיס לאסור, הואיל ולא היה האסור עליה בבין השמשות ע"ה, כמו שנתבאר בסמן רס"ה ורס"ו:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף יא:

ביאורי הלכה

ע"ה אסור לטלטלה - קערה שהשליכו לתוכה פסולת בשבת (כגון קליפות עצמות וכיוצא-בזה), אסורה בטלטול אף שלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואין לטלטלה אלא במקום היתר גרף של רעי' או כשמונה בה גם דבר המותר בטלטול⁹⁰.
ע"ה המעות שעליה - אסור לטלטלה ללא נייעור גם אם הונחו שלא לדעת ישראל.
ע"ה בבין השמשות - המיטה לא נעשית בסיס למעות אף אם הונחו עליה על דעת שיישארו שם כל השבת כולה⁹¹.

עד] כל דבר - בסי' שט נתבארו דיני בסיס הנוגעים לטלטול על ידי דבר אחר, שהם דרכי טלטול הבסיס בשעה שהמוקצה עליו, ולצורך כך נתבאר החילוק בין הנחה מדעת לשכחה, ובסעיף זה נתבאר דין 'בסיס' כחלק מדיני מוקצה ומוקצה לחצי שבת (בהם עוסק סימן שי), שאם היה 'בסיס' בשעת בין השמשות נאסר לכל השבת, ואם נעשה 'בסיס' באמצע השבת דינו כדין 'שכח' שבסימן שט.

ע"ה כגון מטה - משטח⁸⁸.
ע"ה לדעת הישראל - אם הניחום שלא מדעת ישראל, לא מבעיא שלא נעשתה בסיס⁸⁹.

צייונים והוספות

91 ראה לעיל על סי' שח הערה תקה.
92 אלא שאם רוצה לטלטל המיטה ויכול לנער המעות קודם הטלטול - חייב לנערם, וכל עוד לא נייערם אסורה המיטה בטלטול כאילו היא בסיס, ולכך בסי' תנו סי"ח (חלת מוקצה המונחת בכלי ובו מים) שלא יכול לנער החלה ומאידיך יכול לעשות חפצו (החלפת המים) ללא טלטול הכלי שהיא מונחת בו (על ידי שאיבה) - אסור הבסיס בטלטול.

89 נקט ב'מיטה' שהיא משטח 'סתמי' שאינו עומד או מיוחד לנתינת מעות, אבל כלי קיבול ובפרט מגירה או כיס (ארנק) דינם שונה, כמבואר בסעיף הבא, ומאידיך מדף וכיוצא בזה המחוברים לקיר אינם מטלטלים בכל אופן.
90 שלא מדעת לא נעשית בסיס אפילו הניחו המעות קודם בין השמשות כדלעיל סי' שט סי"א, ומאידיך אם הניחום בשבת לא נעשית בסיס אפילו היה זה מדעתו ממש ולא רק על דעתו שמן הסתם נוה לו בכך (ראה סי' שט שם).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות יום-טוב ~

~ יום שני ~

יג כבר ביארנו בהלכות שבת דאין איסור מוקצה בשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כים שנתבאר בס' (ש"א[ח]) או מוקצה מחמת איסור שנדחה בידי אדם בין השמשות כגון נר שהדליקו בו בשבת או מוקצה כעין גרוגרות וצמוקין שמעלין אותן לנג ליבשן ואדם מסיח דעתו מהם מפני שאין ראויים לאכילה עד לאחר זמן מרובה אבל שאר כל דבר שראוי להשתמש ממנו איזה תשמיש מותר למלטלו בשבת אפילו מוקצה מחמת מיאוס או מחמת שעומד לסחורה וכיוצא בזה מותר למלטלו בשבת כמ"ש בס' ש"י ע"ש.

אבל ביו"ט נחלקו הפוסקים יש אומרים דכל שמותר למלטלו או לאכלו בשבת מותר למלטלו וכן לאכלו ביו"ט וכל שאסור למלטלו או לאכלו בשבת אסור לאכלו ולמלטלו ביו"ט אלא אם כן מטלטלו לצורך אכילת דבר היתר דאז מותר למלטלו כמו שהותרו כל המלאכות לצורך אכילה ע"י ס' תק"ט[ט].

ויש אומרים שבין מוקצה מחמת איסור שלא נדחה בידי אדם בין השמשות בין מוקצה מחמת מיאוס או מחמת שעומד לסחורה שנתבאר בס' ש"י או דבר שהכניסו לאוצר ואין דעתו להסתפק ממנו עד לאחר זמן מרובה אסור למלטלו ביו"ט אלא אם כן מטלטלם לצורך אכילת דבר היתר מפני שיו"ט קל משבת לפיכך אסרו בו המוקצה כדי שלא יבוא לזלזל בו ולפי דבריהם בהמה העומדת לחלבה ותרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד להרישה אסור לשוחטן ביו"ט עד שיכין אותן מערב יו"ט דהיינו שיחשוב עליהן לאכילה כמו שיתבאר וכן כל כיוצא באלו.

ויש אומרים דכל מוקצה שמותר בשבת מותר ביו"ט אבל כל נולד אסור בין בשבת בין ביו"ט ומהו נולד דבר שאינו ראוי היום למה שהיה ראוי בבין השמשות כגון כלי שנשבר בשבת או ביו"ט ואינו יכול להשתמש בשבר הכלי מה שהיה יכול להשתמש כשהכלי היה שלם אלא תשמיש אחר כגון כלי משקין שנשברו או נקבו ביו"ט או בשבת ואינו יכול להשתמש בשבריהם משקין כמקודם אלא אוכלין או דברים אחרים אסור למלטל השברים בשבת או ביו"ט שנשברו בו מפני שתשמיש זה נולד בשבת או ביו"ט ואתמול לא היה הכלי עומד ומוכן לתשמיש זה וכן עצמות שנתפרקו מן הבשר בשבת או ביו"ט א"ע"ש שהן ראויין לכלב אסור למלטלם בו ביום שנתפרקו שהרי אתמול היו מחוברין לבשר ונחשבין כבשר עצמו שעומד לאכילת אדם והיום שנתפרקו מהבשר עומדין לכלבים והרי זה נולד וכן כל כיוצא בזה.

ולענין הלכה יש להחמיר בנולד ביו"ט כיון שיש אומרים שאפילו מוקצה אסור בו אבל בשבת יש להתיר אפילו נולד

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תצה איזה מלאכות אסורות ביום טוב:

מ וכן מזה הטעם שלא יתבטל משמחת יו"ט אסרו חכמים הקצירה והדישה והעימור והזרייה וברירת מיני תבואה שדרך לבור אותם הרבה ביחד והטחינה של כל מינים הנטחנים ברחיים שדרך למחון אותם הרבה ביחד וההרקה והתלישה מהמחובר שהיא תולדת הקצירה וסחיטת פירות שהיא תולדת דישה שמפרק דבר מגידולו כל מלאכות אלו ותולדותיהם וכל דבר הנאסר בשבילם בשבת מדברי סופרים שמה יבא לעשות המלאכה עצמה אסור גם ביו"ט אפילו ע"י שינוי ואפילו לא היה אפשר לעשותם מערב יו"ט לפי שכל מלאכות הללו דרכן להעשות הרבה ביחד ביום אחד לצורך אכילת ימים הרבה שהרי דרך האדם לקצור כל שדהו ביחד ולבצור כל ענביו ביחד ולעמר ולדוש ולברור ולמחון הרבה תבואות ביחד ולרקד קמח הרבה ולדרוך ענבים וזתים הרבה ביחד חשו חכמים אם מלאכות אלו יהיו מותרין לו יטרח ביו"ט גם לצורך החול כיון שדרך לעשותן לצורך ימים רבים ולא יהיה לו פנאי להתעסק בשמחת יו"ט.

וכן אסרו הצידה לפי שעל הרוב אין דרך לעשותה לצורך היום אלא לצורך מחר לפי שאין האדם סומך על הספק שלא לתקן מאכלו עד שיצוד שהרי אינו יודע שמה תעלה מצורתו ריקנית אלא עיקרה מיום לחבירו הוא וכן אסרו חליבת הבהמה לפי שגם היא נעשית לצורך אכילת ימים רבים שהרי אדם חולב כל צאנו ביחד.

אבל התירו שחיקת המלח ותבלין וברירת מיני קטניות לפי שאין דרך לעשותן הרבה ביחד לצורך ימים רבים אלא מה שהוא צריך מהם לבו ביום בלבד אלא שכל שאפשר לעשותו מערב יו"ט אסור לעשותו ביו"ט כי אם ע"י שינוי כמו שיתבאר בס' תק"ד ותק"ה:

י כל שאסור לעשותו ביו"ט אסור לומר לנכרי לעשותו שהאמירה לנכרי היא שבות ביו"ט כמו בשבת:

יא אין מוציאין משא על הבהמה ביו"ט ואין הטעם משום שביתת בהמתו שמוציאה המשא מרשות לרשות שהרי אף האדם בעצמו מותר להוציא ביום טוב מרשות לרשות אלא שחכמים אסרו להוציא משא על הבהמה ביום טוב משום זולזול יו"ט שלא יעשה בו כדרך שהוא עושה בחול ועוד שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר כמו שיתבאר:

יב כשם שאסור להשתמש בבעלי חיים ובמחובר לקרקע בשבת כמו שנתבאר בסימן ש"ה ושל"ו כך אסור ביו"ט:

מוקצה ביו"ט מותר להכין אותם ביום ראשון של שני ימים טובים של גליות כדי לאכול מהם למחר ביו"ט שני.

ולא אסרו לעשות שום הכנה מיו"ט לחבירו (כמו שיתבאר בס' תקי"ג) אלא בדבר שמתקנו ומקרבנו להנאת האדם ע"י הכנה זו כגון להכניס יין מן המרתף לבית ביו"ט ראשון כדי לקדש עליו בליל יו"ט שני שאם יום שני הוא חול נמצא מכין ביו"ט הנאת החול אבל הכנת המוקצה מותרת ביו"ט ראשון בממה נפשך אם יום שני הוא קדש והמוקצה אסור בו הרי יום ראשון הוא חול ומכין מחול ליו"ט ואם יום ראשון הוא קדש הרי יום שני הוא חול ומוקצה מותר בו ואין צריך להכין כלל ונמצא שהכנה זו שמכין ביו"ט אינה מתקנת כלום ואינה נקראת הכנה כיון שאינה מכשרת ואינה מקרבת שום דבר להנאת האדם הא למה זה דומה לנטול מין מאכל של היתר בידו בשבת או ביו"ט ואומר מאכל זה אני אוכל למחר שאין בכאן איסור הכנה משבת ויו"ט לחול:

חלק ד סימן תצו דין יום טוב שני של גליות:

א בגליות שעושין שני ימים טובים מספק כל מה שאסור לעשות בראשון אסור לעשות בשני וכל המחלל יו"ט שני כמזיד בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מן התורה בין בדבר שאסור לעשותו בראשון מדברי סופרים כגון שיצא חוץ לתחום וכיוצא בזה מנדין אותו:

~ יום חמישי ~

ב כמה דברים אמורים ביו"ט שני שעיקרו מדברי סופרים וכשמחללו אפילו בדבר שהוא מדברי סופרים הרי עוקר לכל המצוה שהרי עיקרו אינו אלא מדברי סופרים לכן מנדין אותו אבל דבר שעיקרו מן התורה כגון יו"ט ראשון אין מנדין אותו אלא אם כן עשה בו מלאכה האסורה מן התורה אבל אם חללו בדבר שאיסורו אינו אלא מדברי סופרים אין מנדין אותו אלא מכין אותו מכת מרדות.

ואם עשה על פי הוראת חכם שטעה או שעשה בשוגג אין מלקין ואין מנדין אותו אפילו חללו בדבר שאיסורו מן התורה:

ג כל מקום שהוא חייב נדוי אם הוא תלמיד חכם אין מנדין אותו אלא מכין אותו מכת מרדות:

ד אין חילוק בין ראשון לשני אלא לענין מת כמו שיתבאר בס' תקכ"ו.

וכן לבחול את העין אע"פ שאין בו סכנה אם לא יכחול כגון שכבר התחילה העין להתרפאות דביו"ט ראשון אין לבחול אלא ע"י נכרי מכל מקום בשני מותר לבחול אפילו ע"י ישראל כיון שיש בו קצת חולי אף על פי שאין החולי כולל את כל הגוף:

ה ואין צריך לומר שמותר לעשות כל שבות מדברי סופרים למי שיש לו מיוחד שמצטער וחלה ממנו כל גופו בענין

כי כן עיקר אבל במוקצה נהגין להקל במדינות אלו אף ביו"ט והמחמיר ביו"ט תבוא עליו ברכה:

~ יום שלישי ~

יד כל מוקצה שהקצאתו אינה אלא מחמת מחשבתו של האדם שהסיה דעתו מלאכלו ומלהשתמש בו כגון בהמה העומדת לחלבה שהקצאתה ביום טוב אינה אלא מחמת שאין דעתו עליה לאכילה (ועיין בס' תק"ה יתבאר לך דיש נפקותא מהלכה זו אפילו לדין דמקילינן במוקצה אפילו ביום טוב) לפיכך אם הישב עליה מערב יום טוב לאכילה אע"פ שלא הוציא בשפתיו הרי היא מוכנת לאכילה על ידי מחשבה זו ומותר לשחטה ביו"ט אף להאוסרין מוקצה ביו"ט לפי שמחשבה זו מוציאה מיד מחשבה הראשונה וכן כל כיוצא בזה.

אבל כל מוקצה שהקצאתו באה לו ע"י מעשה בני אדם כגון תאנים וענבים שהעלן לגג ליבשן שיעשו גרוגרות וצמוקים אם הם בענין שמועלת להם הכנה מבעוד יום כגון שכבר הן ראויים לאכילה למקצת בני אדם שדעתם יפה אלא שלמקצת בני אדם אינן ראויים לאכילה ולכך צריך להזמינם מבעוד יום כמו שנתבאר בס' ש"י וכן שאר מיני פירות שהעלן לגג ליבשן וצריך להזמינם מבעוד יום להאוסרים מוקצה ביו"ט הזמנה והכנה זו אינה במחשבה בלבד שישחוב עליהם לאכילה אלא צריך לעשות בהם הכנה גמורה ע"י מעשה (דהיינו שישער בדעתו מערב יו"ט כמה יצטרך ליטול מהם ביו"ט) ומיוחד לו מקום אחד בתוך הפירות שמאותו מקום בלבד יטול פירות ביו"ט וירשום (פירוש שיעשה סימן) אותו המקום בתחלתו ובסופו ויאמר מכאן ועד כאן אני אוכל ביו"ט אבל אם אינו רושם מערב יו"ט אף על פי שאמר מכאן אני אוכל למחר אין אמירה זו מוציאה אותם מידי הקצאתן שהיתה על ידי מעשה דהיינו שהעלן בידיו ליבשן וע"י העלאה זו הוקצו מאכילה:

~ יום רביעי ~

זו והכנה גמורה זו שיש בה מעשה אסור לעשות ביו"ט ראשון כדי לאכול מהפירות ביו"ט שני של גליות אף על פי שאם עבר ועשאה הועילו מעשיו ומותר לאכול מהפירות ביו"ט שני שהרי לא הנהיגו חכמים את בני הגולה לעשות יו"ט שני אלא מחמת הספק שמא יום ראשון היה חול ונמצא שפירות הללו הוכנו מחול ליו"ט מכל מקום לבתחלה אי אפשר לעשות בהם הכנה גמורה ביו"ט ראשון שהרי אי אפשר לרשום פירות המוקצין שהם אסורים בטלמול ביו"ט ואפילו ליגע בהן אסור אלא אם כן נוגע בהן לצורך דבר המותר כמו שנתבאר בס' ש"ח אבל כל מוקצה שאין צריך מעשה בהכנתו כגון בהמה העומדת לחלבה ופירות העומדין לסחורה (שנתבאר בס' ש"י) להאוסרין

דגים המכונסים בכיבדים מערב יו"ט אסור ליטול מהם ביו"ט אפילו הוא כיבר קטן מאד בענין שאין צריך לבקש תחבולות כדי לצודן ע"י פריסת מאכל או ע"י מצודה אלא יכול לתפסן בידו בקל ואע"פ שהצד בשבת מכיבר קטן כזה פטור לפי שאינה נקראת צידה מכל מקום מדברי סופרים אסור ליטול מהם אפילו לצורך אכילת יו"ט מפני שהם מוקצין כיון שהם מכוסין מן העין ואין דעתו עליהם מן הסתם אלא אם כן הכין אותם מערב יו"ט כגון שהכניסם לארגו מלא מים או שסכר אמת המים בכניסה וביציאה מערב יו"ט דכיון שעשה בהם מעשה מערב יו"ט כדי להזינם אין זה מוקצה ומותר לצודן ביו"ט אם הוא בענין שאינו צריך מצודה אלא יכול לתופסן בידו ואפילו אינו יכול לתופסן בשחיה אחת אלא צריך לטרוח כמה פעמים עד שיתפוס:

~ שבת קודש ~

ב (ואפילו אם הוא בענין שיכול לתופסן בקל בידו טוב ליהרר שלא לצודן במצודה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול):

ג ואם הם בבור עמוק אינו צריך לירד למטה כדי לתופסן בידו אלא עומד למעלה ותופסן ע"י כלי:

ד אם בשעה שהכניס הדגים לארגו או בשעה שסכר אמת המים היה בדעתו שאפשר שיצטרך ביו"ט לכל הדגים שבארגו או שבאמת המים א"כ הרי הוכנו כל הדגים ולכן מותר לברור מהם ביו"ט מה שצריך ולהחזיר השאר למים ואין זה מטלטל מה שאינו ראוי לו כיון שכבר הוכנו כולם קודם יו"ט לצורך יו"ט.

אבל אם בשעה שהכניס הדגים לארגו או לאמת המים היה יודע שבודאי לא יצטרך ביו"ט לכל הדגים אלא למקצתן א"כ הרי לא הוכנו אלא אותם שיצטרך להם ביו"ט ולכן אסור לברור מהם ביו"ט מה שצריך לו ולהחזיר למים המתותר שהרי הוא מטלטל מוקצה אלא צריך ליקח ולאכול כל שיעלה בידו בין טוב ובין רע:

ה כל שאסור לאכול ביו"ט מפני שהוא מוקצה בין בהמה בין חיה ועוף בין דגים אין משקין אותן ביו"ט ואין נותנים לפניהם מזונות שמא ישכח ויקחם לאכול במה דברים אמורים לפניהם ממש אבל ברחוק מהם קצת מותר ליתן מזונות או מים והן באים ואוכלים ושותים דכיון שהצריכוהו להרחיק מהם קצת יש לו היכר ולא ישכח ולא יבא ליקח אותן:

ו כל דבר שאין ראוי לאכילה כגון בהמות טמאים ועופות טמאים כיון שאין לחוש שמא ישכח ויקחם לאכול לכן מותר ליתן מזונות לפניהם ממש ולהשקותן אם מזונותן עליו כמ"ש בס' ש"ד ע"י שם:

ז כל דבר שאסור לאכול ביו"ט או להשתמש בו מפני שהוא מוקצה אסור למלטלו:

שאפילו ביום טוב ראשון מותר לעשות לו שבות מדברי סופרים על ידי שינוי כמ"ש בסומן שכ"ח ובוים טוב שני אין צריך שינוי כלל.

חוץ מזו"ט שני של ראש השנה שאין חילוק בינו ליום ראשון אלא לענין מת בלבד כמ"ש בסומן תקכ"ו מטעם שיתבאר בס' ת"ר ע"י שם.

אבל דבר שאיסורו מן התורה אסור לעשות לו ע"י ישראל אפילו ביו"ט שני ואפילו חלה כל גופו אם אין בו סכנה:

ו מי שנפל ונצרך הרם אסור להקזו דם שקורין קעפפ"ין אפילו ע"י נכרי מפני שאפשר להמתין עד למוצאי יו"ט:

ז בני ארץ ישראל שבאו לחוץ לארץ אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני ביישוב ישראל אפילו בצנעא ואפילו במדבר אם הוא תוך התחום לעיר שישראל דרין בה ואפילו דעתם לחזור למקומם מטעם שנתבאר בס' תס"ח ומכל מקום אם עשו מלאכה אין מנדין ואין מלקין אותם כיון שדעתם לחזור למקומן:

~ יום שישי ~

ח אם חל יו"ט שני בערב שבת אינם צריכים לערב עירובי תבשילין מפני שהוא דבר שבצנעא ולכן אין צריך לנהוג בזה כחומרי המקום שהלך לשם כיון שדעתו לחזור (ע"י סי' תס"ח) ומטעם זה צריכים הם להתפלל תפלת שמונה עשרה בלחש ביו"ט שני וכן להניח תפילין בצנעא כיון שדעתן [ם] לחזור נותנים עליהם חומרי המקום שיצאו משם כמ"ש בס' תס"ח אבל צריכים ללבוש מלבושי יו"ט מפני שהוא דבר של פרהסיא:

ט אבל אם אין דעתם לחזור למקומן אם הגיעו תוך תחום לעיר מעיירות שבחוץ לארץ אפילו אין בעיר ישראל נעשו כבני חוץ לארץ מיד ואסורין לעשות מלאכה ביו"ט שני בין תוך התחום בין חוץ לתחום ומתפללין כבני חוץ לארץ וכן צריכים לערב עירוב תבשילין כבני חוץ לארץ אבל כל זמן שלא הגיעו לתוך התחום של עיר מעיירות של חוץ לארץ עדיין לא הוקבעו להיות כבני חוץ לארץ ומותרים לעשות מלאכה ביו"ט שני והרי הם עדיין כבני ארץ ישראל לכל דבר:

י העוקר דירתו עם אשתו מארץ ישראל לחוץ לארץ אף על פי שדעתו לחזור דינו כמי שאין דעתו לחזור:

יא בני חוץ לארץ שבאו לארץ ישראל אע"פ שדעתן לחזור אין עושין אלא יום אחד כבני ארץ ישראל ויש חולקין.

כל מי שאין דעתו לחזור למקומו אף על פי שאשתו נשארה במקומו נקרא אין דעתו לחזור:

חלק ד סימן תצז דין הכנה ביו"ט:

א (אין צדין דגים מן הכיבדין ביו"ט שהרי אפשר לצודן מערב יו"ט).

הוא דבר שיש לו מתירין לפיכך הולכין בספיקו להחמיר (עיי' ס' תקט"ו) ואם מצא המצודה מקולקלת מערב יו"ט בידוע שניצוד בה מערב יו"ט ולפיכך נתקלקלה המצודה מחמת שהדבר שניצוד מתרפק ומתנתק לצאת:

ח כל דבר שהוא ספק אם הוא מוקצה או אינו מוקצה כגון מצודות חיה עופות ודגים שהיו פרושות מערב יו"ט ולמחר מוצא בהם ואינו יודע אם ניצוד היום או אתמול אסורים בין באכילה בין בטלמול עד הערב בין שהיום הוא יו"ט ראשון בין שהוא יו"ט שני של גלויות לפי שהמוקצה

~ 'לקוטי תורה' פרשת נצבים - הפרשה החסידית ~

פי המצוה

ומה שהודיע במתן-תורה: "אנכי ה' אלהיך" - הענין הוא:

פי הגה פירוש "הו"ה" - שהוא המהות פל התוויות. פי תו"ה - לשון "הוה", והיו"ד שבראש התיבה - להורות על התמדת הפעולה, כמו: "ככה יעשה איוב כל הימים" (איוב א, ה), פלו"מ שתמיד מהוה ומחדש מאין ליש.

והנה הגם ש"לגדולתו אין חקר" (תהלים קמ"ג, ב) פתיב, שהתפשטות גדולתו הוא למעלה עד אין קץ כו', מכל מקום הרי העולמות והנבראים הן בבחינת גדר, וגבול, ומספר: "אלף אלפין כו'" (דניאל ג, ט); "מן הארץ לרקיע ת"ק שנה כו'". ואף על פי כן, "אני ה' לא שניתני" (מלאכי ג, ט) פתיב. שאינו פדמיזן הנשמה שמתיה את הגוף שמתקבלת שינויים ממאורעי הגוף כו'.

והיינו מפני שאין אור אין-סוף ברוך-הוא עצמו כפיכחול הוא שמתלבש בעולמות להחיותם ולהיותם מאין ליש, אלא בחינת זיו והארה משמו יתברך בלבד. וכמו שכתוב (תהלים קמ"ג, ט): "פי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ וכו'". ואף גם זאת "על ארץ" דוקא.

וככה התהוות כל המדרגות עליונים מריש כל דרגין, אינן אלא בבחינת זיו. וכמו שכתוב (איוב כח, יב): "והחכמה מאין תמצא", מבחינה שהוא אין ואפס ואינו תופס מקום⁴, דהיינו בחינת זיו בלבד.

וזיו זה נמשך על ידי בחינת צמצום והתפשטות שהוא בחינת יו"ט; ובחינת ה' - לצמצום ולהעלים, שלא יתגלה אלא בחינת זיו כו'; ואחר כך המשכה והתפשטות

"פי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום, לא נפלאת היא מן, ולא רחוקה כו'" (דברים ל, יא):

להבין מהו "המצוה הזאת", דלא קאי על כל התורה פולה, דהנה ליה למומר "פי כל המצות כו'". וגם, מהו "אשר אנכי כו'".

הנה כל המצות נקראו בשם "מצות הו"ה" (נרקא ה, ב ועוד). פי רמ"ח מצות-עשה הן רמ"ח אברים דמלכא. ו"מלכא" היינו בחינת הו"ה.

והנה, בתחלת דבר ה' בעשרת-הדברות פתח (שמות ב, ב): "אנכי ה' אלקיך". ולכאורה אינו מובן, איך שייך עליו יתברך לומר, שבא להגיד ש"אנכי" הוא "הו"ה" אלקיך? דזה לא שייך פי אם באדם שהוא בעל גוף, וציוור, ותמונה ידוע אשר יאמר עליו פי הוא זה¹; מה שאין כן הוא יתברך - "לית מחשבה תפיסא ביה כלל", וכתיב (דברים ה, טו): "פי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר כו'!"

אף הענין:

פי הגה ידעת אלקותו יתברך - שהוא ברא המל מאין ליש, והוא הבורא, ו"מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ומהוה ומחיה את פולם - כבר היה נקבע ידיעה זו בלב כל ישראל, "מאמינים בני מאמינים", גם קודם מתן-תורה. שידיעה זו היא בחינת הרגשה בנפש כמו ראייה. שהרי רואין את השמים והארץ וכל אשר בה², ואין הדבר עושה את עצמו. "ומבשרי אחוה אלוה" (איוב י"ב, כו) - כמו שפוגישין נשמתו של אדם בראות חיות הגוף וקיומו³.

4. (ענין מה שנתבאר מנה: בדיבור המתחיל "וירא ישראל את ה' הגדולה כו'". ובביאור על פסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו").

1. ("אשר יאמר פי הוא זה" (שמות כב, ח).
2. (על פי לשון הכתוב דברים י, יד: "השמים... הארץ וכל אשר בה").
3. (וכמו שנתבאר בפרשת ואתחנן, בדיבור המתחיל "וידעת היום כו'").

הן שעבר על לא-תעשה, או שביטל מצוות-עשה, וצריך לתקן הפגם ולהסרוץ - מה תהיה תקנתו?

הנה על זה נאמר: "כי המצוה הזאת", דקאי על התשובה. דלעיל מיניה פתיב (דברים ל, ט): "כי תשוב אל ה' כו'". פי תשובה - תשובה. וה' זו יש בה מילוי יו"ד. והיא "המצוה אשר אנכי" - מי שאנכי - "מצוה" כו'. (וכן פתיב ב"ה, פרק א' משער התשובה, בשם הרמב"ן, דפסוק כי המצוה הזאת קאי על מצוות התשובה). :

וביאור ענין זה:

הנה תשובה היא בחינת רפואה. וכמו שכתוב (הושע י, ח): "ארפא משוכבתם"¹⁰. וכמו שהרפואה גשמיית לחולי הגוף היא יקרה יותר, ועליונה ממצאכלי הגוף שעליהם יהיה האדם, מאחר שהיא המתקנת את כל החיות לחיותן חיים מתוקנים כו', כך תשובה היא במדרגה עליונה יותר מכל המצוות, שהן המשכות חיות הנפש משם הו"ה.

ומאחר שפגם בשם הו"ה, על ידי שחיסר מצוה תלויה ביו"ד של שם, או בה"א כו'; והתשובה היא באה לתקן ולהמשיך הו"ה, לכך צריך להיות התשובה מנעת למעלה מעלה - לבחינת "אנכי", הוא עצמותו יתברך, להמשיך בחינת הו"ה משם למלאות הפגם והחסרון.

וכמו שכתוב (תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיך ה'" - "עומקא דבירא":

שכמו מעיין שנתמעטו מימיו על דרך משל, שצריך לחפור בעומק עד המקור שמישם נובעין המים, להמשיך משם, כך "מעמקים" - בחינת עומקא דבירא ו"מקורא דכולא"¹¹. דהיינו בחינת "אנכי", משם "קראתיך הו"ה". פלומר, שעל ידי זה קורא וממשיך שם הו"ה, להיות חידוש התהוות החיות. והיינו בחינת ראשי-השנה - "זה היום תחלת מעשיך, וזכרון ליום ראשון", שהוא זמן התחדשות החיות כללי של כל השנה כו'.

והנה, עיקר התשובה - בלב, "מעמקים" -

בחינת ו"ה כו' - הרי בחינת הו"ה, שהוא כללות ההשתלשלות של כל העולמות. וכן בפרטיות בכל ההשתלשלות מעילה לעילה כו', הכל בבחינת הו"ה - צמצום והתפשטות כו'.

אך הגורם להיות צמצום זה, ובחינת הו"ה זו, שהרי פתיב (ישעיהו מב, ח): "אני הו"ה הוא שמי", שאין זה אלא בחינת שם, שהוא לזולתו ואינו ממהות עצם הדבר כלל, אלא "אנכי" - מי שאנכי, היינו בחינת עצמותו ומהותו כבכול. פלומר, אנכי בעצמי ולא שמי, שאינו קורא בחינה זו בשם כלל.

ולחיות "אנכי הו"ה", דהיינו שלחיות נמשך בחינת הו"ה להיות העולמות בבחינת שם הו"ה, ממלא כל עלמין בהשתלשלות וירידות המדרגות כו' מבחינת "אנכי", שאינו נתפס בגדר עלמין, והוא קדוש ומובדל, ואינו נקרא בשם כו' - כל זה הוא מפני כי "אלקיך" - "אנכי"⁵. שעל ידי שאתה, "ישראל", ממושיך בקרבך אלקות, הרי בזה ממושיך גם כן להיות הו"ה מבחינת "אנכי". כי באתערותא דלתתא תליא מילתא. והיינו על ידי המצוות.

שהמצוות הם "מצות הו"ה", פירוש: שתלויים ורמוזים בשם הו"ה. יש שרמוזים ביו"ד, ויש שרמוזים בה"א כו'. וכמו אשר יעשה אותם האדם למה, כך יעורר למעלה בחינת יו"ד כו', וממשיך וכו'.⁶ וכמו שכתוב (במדבר טו, ט): "וזכרתם את כל מצות הו"ה, ונעשיתם אתם" - "אתם" פתיב. וכמו "ויעש דוד שם כו"⁷ (שמואל ב' ח, יג).

ב והנה פתיב (דברים יח, יג): "תמים תהיה עם ה' אלהיך". פירוש: כשיתיה הו"ה" נמשך להיות "אלקיך", דהיינו על ידי המצוות, אזי תהיה "תמים" ושלם בכל אברי הנפש.⁸ מה שאין כן אם חיסר מצוה אחת, או פגם בה, הרי נעשה מחוסר אבר. פי שלימות אברי הנפש תלוי בהמשכת "אברין דמלכא" שהן המצוות, שהן הן חיות אברי הנפש, ובלעזון אין להם קיום וחיות.

אך אם כבר "חטא על הנפש"⁹, ופגם באיזה מצוה,

5. (תהלים ג, ז: שמעו עמי ואדברה, ישראל ואעודה כה, אלקים אלקיך אנכי).
 6. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "דני ושמחי בת", גבי ודו' "ה' צלך"].
 7. [ענין בוחר חלק ג/ פרשת בקעת, דף ק"ג. וב"אגרת הפדש" על פסוק זה. וענין מה שנתבאר בפרשת שלח, בענין "וזכרתם כו"].
 8. [ענין בוחר פרשת שלח, דף קס"ו, א'. קס"ג, ב'. וברעא מהימנא פרשת
 9. פתח, דף ר"ל, סוף עמוד א'].
 9. (במדבר ו, יא).
 10. [ענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "צאנה וראינה", סוף פרשת בראשית].
 11. [ענין בוחר חלק ב/ בשלח דף ס"ג, עמוד ב].

ולכן נאמר על מצות התשובה "אשר אנכי מצוה היום"²⁰:

כי כל המצות הם "מצות הוי"ה", מה שאין פן תשובה היא למעלה – בבחינת "אנכי".

וביאור ענין "היום": כי מה ש"אנכי מצוה" – לשון צוּוּתָא וְהִתְקַשְׁרוּת, היינו ב"היום לעשותם" (דברים ג, יא).
כי "נעוץ תחלתן בסופן" דוקא, הוא גילוי בחינת "אנכי" בעולם הזה, עולם המעשה, ולא למחר לקבל שכרם".
כי "ביו"ד נברא העולם הנפא", והיינו י"ד משם הוי"ה, ולכן שם אין בחירה ביד האדם כו' :

ג והנה פתיב : "לא נפלאות היא ממוך כו"²¹:

שלא יאמר האדם: הואיל והוא מדרגה גבוה מאד נעלה, בחינת "אנכי – מי שאנכי", איך אני עולה לזה?
לכך אומר:

"לא נפלאות": "נפלאות" – מלשון "כי יפליא לגדור גדר כו" (פסוק ג, ב), שהוא לשון הפרשה והבדלה. כלומר, שאין מדרגה זו מובדלת ומופרשת ממוך, ולא מופרדת ממוך, שאינה בבחינת גדר ממוך.
ולא רחוקה היא" – בריחוק ההשגה.

"לא בשמים הוא [...], ולא מעבר לים הוא" (דברים ל, יב:)
"שמים" הוא בחינת מקור עליון. כמו "שמים לרום" (משל כה, ג), שאינו נראה על הארץ. כי גוון תכלת הנראה לעינינו, הוא מראה האויר ולא מראה השמים²².

ו"עבר לים" הוא גם פן בחינת מקור. כי ים הוא "ים החכמה", ו"עבר לים" הוא המקור שעליו. כי הים שבאמת בחינת אנכי כו' הנ"ל הוא בבחינת מקור,

מעומקא דליבא, לצעוק אל ה' בצר לו¹². וכמו שפתוב (אבה ב, יח): "צעק לבס" – לבס דקא, ו"צעק" – לשון אסיפה, כמו "ויצעק איש אפרים" (שופטים יב, א), שיאסוף אליו ותברך "לבו רוחו ונשמתו"¹³ מ"קרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז). ו"מעמקים" – לשון רבים, כי יש עומק למעלה מעומק.

"ומבקשי ה' יבינו כל"¹⁴: כי באשר ישים האדם אל לבו, אל תוכו ותוך תוכו, נקודת לבבו האמיתית, עוד יוסף אומץ פנימית הלב, עד אשר "אין [...] שליט ברוח לכלוא כו"¹⁵. והוא בחינת ככיה שנאמר לעתיד לבא (דברים לא, ח): "בבכי יבואו", שבוכה מעצמו ומאליה, "הלך ונעו"¹⁶. והוא בחינת "תעלמות הלב". והוא מה שפתוב ב"כתבי הארזי"ל: "שמי שאינו כוכה פגמים נוראים אין נשמתו שלימה.

וזהו ענין תשובה' במילוי יו"ד, שהה"א היא בחינת תשובה עילאה, שהיא מעומק הלב, ומילוי הוי"ד היא בחינת "תעלמות לב" שבהעלם כו"¹⁷.

וזהו "אנכי אנכי הוא מוחה פשעו למעני" (ישעיהו מ, כח): ב' פעמים "אנכי" – כנגד ב' מעמקי הלב, שבהם ועל ידם מתלבש אור אין סוף ברוך הוא בעצמו בכיכול, בבחינת "הוא"¹⁸, להיות "מוחה פשעו" על ידי המשכת "יג מדות הרחמים" – "נושא עון, ועובר על פשע" (מיקה ג, יח).

והפח הזה שיש בתשובה, הוא מפני כי "נעוץ תחלתן בסופן, וסופן בתחלתן". שעל ידי התשובה שמומפה למעלה הרי "נעוץ סופן בתחלתן". ועל ידי זה נמשך בחינת מלמעלה למטה הוא בחינת "נעוץ תחלתן בסופן"¹⁹.

12. ("ושב בצר לו על ה' אלפי ישראל, ויבקשהו וימצא להם" – דברי תמים ב' טו, ד).

13. (איה לר, יד: "לבו רוחו ונשמתו אליו יאסף").

14. (משל כה, ח).

15. (קהלת ה, ח: "אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח").

16. (שמואל א' ג, יב)

17. (ענין בספר "הדרת מלך" סימן קנ"ו, בענין עומקא דבדיא, ועומקא דכולא. וענין בפירוש הרמ"א בזהר, פרשת אמור, דף צ"ג, עמוד ב', גבי "לך אמר לבי" (תהלים כו, ח).

ולשון "תעלמות לב" הוא בתהלים סימן מ"ד, כב). (ענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "ביום השמוני שלח").

18. (ענין ב"פרדים", ב"ערכי הפניונים", בערך הוא. וי"עין חיים" דפים דובראונא שלי"ג, סוף פרק ב'. ובהר: חלק ג', קרה, דף קע"ח, ב', על פסוק "ועבר הלוי הוא". אמור, ק', עמוד ב'. האונו, דף ר"צ, עמוד א'. (חלק ב':

תרומה, דף קע"ו, ב', על פסוק "הוא עשנו". וענין מה שנתבאר על פסוק "לך לך", מענין "הוא עשנו" (תורה אור לך לך יא, ד).

19. (וכמו שכתוב בזהר חלק ג', וקרא, דף ט"ו, עמוד א': "מאן ישוב כו". וענין מה שנתבאר לעיל מזה בפרשת פנחס, בדבור המתחיל "צו כו את קרבני כו").

20. (דברים ל, ב): "ושבת עד ה' אלהיך, ושבעת בקלו, ככל אשר אנכי מצוה היום".

21. (דברים ל, יד: כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום, לא נפלאות היא ממוך, ולא רחוקה היא . . לא בשמים היא . . ולא מעבר לים הוא, לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים . . כי קרוב אליך הדבר מאד, כפיך, וכלבבך, לעשותו).

22. (ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "בעצם היום הזה נמול" (בראשית יז, כו) בענין "מי יעלה לנו השממרה" (דברים ל, יב) ראשי תיבות מילה, וסופי תיבות הוי"ה. ענין שם).

הקדו"ש ברוך-הוא מצד עצמו רם ונשא אפילו מבחינת חכמה-עילאה. וכמו שכתוב (תהלים קד, כד): "כולם בחכמה עשית", שהיא עשייה גשמיות כו'. בנודע במקום אחר.

וזהו "ודברי אשר שמתי בפיה": כלומר, שבפיה הדבר תלוי - אם פיה ידבר בדברי-תורה אזי גם אני "קורא וְשונה כו'".

"וּבְלִבְבְּךָ": שהמְשַׁכָּה זו תלוי "בלבבך", שהיא חושק ומתאזה. פי "רוח אייתי רוח, ואמשיך רוח", ו"אם ישים אליו לבו כו'²⁴", והיינו בחינת השוכה. פי עיקר התשובה בלב. ועל ידי זה -

"לְעֵשׂוֹתוֹ": דהיינו לעשות את הדבר האמור למעלה, "פי קרוב אליך הדבר" - "עושי דברו" (תהלים קג, כ), להיות "את ה' האמרת כו'" (דברים כו, ז), שהם הם העושים וממשיכים את דבר ה' כו'²⁵.

וגם "בפיה": בבחינת שופר בראשי-השנה, על ידי פה התוקע והממשיך הקולות קול השופר, כמו שנתבאר במקום אחר:

וימקיף-דמקיף כו'. עם כל זה אינו דומה לשמים ועבר-לים.

"כי" אף על פי כן:

"קרוב אליך הדבר כו'" (דברים ל, יד) - ה"דבר, בחינת ב' ה"י"ן - מחשבה, ודבור, הוא דבר ה' - "במאמר אחד יכול להבראות",

"בפיה" היינו על ידי התורה - "דברי אשר שמתי בפיה" (ישעיהו נג, כא). פי "כל הקורא וְשונה, הקדו"ש ברוך-הוא קורא וְשונה כנגדו". והיינו המשכת אור אינסוף ברוך-הוא להיות נמשך ומתגלה בבחינת "קורא וְשונה":

"קורא" הוא בחינת חכמה-עילאה - תורה-שבכתב, וְשונה" - תורה שבעל-פה, היא בחינת חכמה-תתאה²³.

שכל המשכות אלו מאינסוף ברוך-הוא תלויות בעסק התורה של ישראל למטה. פי לולי זאת הרי

25. (ענין מה שנתבאר מזה סוף דבור המתחיל "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע כו'". ענין בזה פרשת בלק, דף קצ"א, עמוד א').

23. (וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "לכן אמור לפני ישראל כו', והבאתי אהכם").

24. (וכמו שנתבאר שם סוף דבור המתחיל "לכן אמור" הנ"ל).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

דשקר אין לו רגלים רק חד כרעא ע"כ אינו יכול לעמוד והן ג' אותיות דשי"ן וקו"ף ורי"ש כו') וכמו כן כ"ף כפופה וטי"ת עגולים הם תחתיהן ואינם מתיישבים למטה וגם מ"ם פתוחה פתוחה למטה אע"פ שמתיישב למטה אך מ"ם סתומה יש בה ב' דברים הללו שהיא סתומה מכל צד וגם מתיישב מכל צד שבה לפי שמרובעת היא מכל צדדים ע"כ יש בה קביעות ישיבה למטה מכל צדדים כידוע. ואמנם הנה אות הסמ"ך גם הוא סתום מכל צד כמ"ם סתומה אבל הוא עגול מכל צד ואין לו התיישבות מכל צד כי כל דבר עגול ככדור בלתי מתיישב למטה כלל ומ"מ ב' אותיות הללו מ"ם סתומה וסמ"ך סתומה נבדלים מכל האותיות וזולתם במה שהן סתומים מכל צד עכ"פ משא"כ שאר האותיות שבכולן יש

(ג) וענין מ"ם סתומה מכואר במ"א במ"ם סתומה בפסוק דלמרבה המשרה דקאי על משיח כו'. דמ"ם זו סתומה היא באמצע התיבה כי הנה במ"ם סתומה שהוא מרובע גמור מכל צד יש למ"ם זה קביעות ישיבה מכל צד משא"כ שאר האותיות וזולתה שהן עגולים תחתיהן או מצדיהן ואינן מרובעות לא יוכלו להתיישב למטה כי דבר עגול אינו מתיישב רק המרובע כגון ה' וג' וגם הד' שיש בו אורך ורוחב אינו מתיישב כי אין בו שטח למטה וגם אות הב' ופ' שיש להם שטח למטה פתוח הוא מן הצד ואין לו ישיבה שם וגם נכנס דבר מה בתוכו ולא נק' סתום לגמרי וכ"ש אותיות הקו"ף ורי"ש ושי"ן שיש להם רגל א' למטה מחודדת שא"א להם לישב למטה כלל (והוא מה שרמזו

א' שהוא בכתר פתוח ומפולש הוא) וכידוע שהאותיות מורים על בחי' המשכה אלקית ובאופן המשכה זהו הורא' ציור האות ותמונתו בעצם וקריאת שמו ע"ש העצם דוקא וכמ"ש במ"א ולזאת לא יחליפו פעולתם כלל כי כל אות פועל פעולתו המיוחדת אליו לפי עצם מהותו שע"פ אותו הדבר כמו שהוא בעצם מקורו כך יהיה אופן ציור המשכתו וכח פעולתו בלי שינוי כלל וכלל כו':

בהם פתיחה מאיזה צד. וידוע הכלל בכל מקום שענין הסתימות מורה על בחי' אור המקיף שסתום ונעלם הוא למעלה ואין בו פתיחה שהוא ההתגלות לחוץ והיינו ב' אותיות הללו דמ"ם סתומה וסמ"ך שהן בבחי' מקיפי' דוקא ע"כ הן סתומים מכל צדדים משא"כ שאר האותיות שהן בבחי' אור פנימי ע"כ הן פתוחים מן הצד או למטה כאות הב' שפתוח מן הצד וכן הפ"א והחי"ת פתוח למטה וכן התי"ו וגם כף כפופה ותי"ת פתוח למעלה וכה"ג (וגם אות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - לרוקע הארץ (תקס"ב)

וארץ היו המים מקיפים את הארץ מכל צדדיה והיינו משום שהעגולים מקיפים על היושר עד שאמר הוא ית' יקוו המים כו' וטראה היבשה והוא ענין לרוקע הארץ על המים כו' והמעם בזה הוא כמושג"ת לעיל פ"ב שהעגולים הם מבחי' התהו ונפלו בשבירה ולכן המים מעורבים טו"ר ומה"ט מי הים מלוחים מחמת הפסולת מהגבורות הקשות שהוא בחי' המלח ולכן צריכים להתברר ע"י הארץ שהוא בחי' היושר והוא המברר את העגולים כי מ"ה מברר ב"ן וזהו שכשמי הים עוברים דרך הארץ נעשי' מים חיים כי נתבררו ע"י הארץ ונפל הפסולת מהם ונעשה מהפסולת שקצים ורמשים וכן הים המלח הנק' לעבער ים ומחמובר שנתברר נעשי' מים חיים כו' וזהו סדר הפסוקים לעושה השמים בתבונה כו' לעושה אורים גדולים עד לרוקע הארץ על המים וכל ענין סדר פסוקים אלו הוא לספר איך שהוא ית' הוא מתקן ומברר את בחי' העגולים ע"י אמצעות היושר, ותחלת העגולים מקבלים מכח"ב דיושר כנו' לעיל פ"ב שכח"ב דיושר עומדי' בתוך חלון העיגולים דהיינו המקום שמשם מתחילים להתעגל ולהתפשט זהו הנק' חלון העיגולים ולשם עומדים כח"ב דיושר והענין כי מוכן כבר ממש"ל שהעגולים והיושר הם ב' הפכים שהיושר נחלק לג' קוין ויש בהם ראש תוך סוף (כציור פרצוף אדם שהוא בהתחלקות רמ"ח איברים כו') והעגולים אין בהם רת"ס כלל כי אינו בהתחלקות כלל אלא בהשוואה א' בכל חלקיו ולכן א"א להעגולים להתעגל מן בחי' היושר אלא מכח"ב דיושר מפני ששם אינן הפכים כ"כ כי הג"ר כח"ב אינן עדיין בבחי' התחלקות לקוין לכן אפשר להעגולים להתפשט משם כו'

ג. וזהו לרוקע הארץ על המים כל"ח, כי הנה השמים הם עיגולים והם מבחי' הי"ם דעגולים וכן הג' יסודות אש רוח מים שמתחת לרקיע המקיפים את כדור הארץ הם ג"כ מבחי' עגולים ואמנם כדור הארץ אע"פ שהוא ג"כ עגול מ"מ הוא מבחי' היושר כי רגלי א"ק מסתיימים על הארץ כו' וכמ"ש והארץ הרום רגלי והוא סוף בחי' היושר (ולכן העגולים היותר תחתונים שהם הגלגלים וג' יסודות אר"מ מקיפי' את הארץ כי כן הוא שביזר כל הפנימי מכולם משובח מכולם והיותר חיצון הוא הנמוך מכולם ונמצא הארץ שהיא היותר שפלה במדרגה היא החיצונה ובעיגולים נהפוך שהפנימי מכולם גרוע מכולם לפיכך העגולים היותר גרועים שהם גלגלים דעשיה ואר"מ הם היותר פנימי' מכולם ולכן הן הסמוכי' לארץ ועל גביהם עגולי' דו"ם דעשי' כו') והמופת לזה שהארץ היא מבחי' יושר הוא ממה שאנו רואים שהארץ אינה שוה בכל המקומות שבמקום זה מצמיח אילנות ובמקום זה עשבים וכן במקום זה נמצאו חיות ובנ"א שונים ובמקום אחר לא ימצאו חיות כו' וכן יש ארץ הרים ויש מקום שהוא בקעה כו' הרי שיש בה חלוקים רבים במקומותיה ומוזה הוראה שהארץ היא מבחי' היושר כי הלא מבואר ענין היושר שהוא בבחי' התחלקות לרבי רבבות חלוקים ולא יחסר כל בו כי הוא כלול מכל ההפכים והמנגדים כנ"ל משא"כ הים אנו רואים שהוא שוה בכל חלקיו שאף באלף פרסאות הוא שוה ממש שהכל מראה א' מים והיינו להיותו מבחי' עגולים שהעגולים הם שכל דבר הוא במדרגתו לבד ואינה מתכלל כ"כ מזולתו ולכן כל חלקיו בהשוואה א' וכדלעיל פ"ב. והנה מתחלה בבריאת שמים

יכול ליפול ממנה לאהבה זרה מפני שבעולם התהו ה' שבירת הכלים לזה צ"ל בחי' רוקע הארץ על המים היינו שמתחלה צ"ל בחי' חרישה דמרפי ארעא, דהיינו המרירות בחי' לב נשבר ונדכא שע"י החרישה דמרפי ארעא יכולים המים לצאת בארץ ואח"כ כשיוצאים בארץ הארץ היא מבררת להפריד מהם הפסולת ויתבררו המים שהוא האהבה להיות צלולין (וזהו כיום ההוא יצאו מים חיים מירושל' אל הים הקדמוני, פי' שמה שמתברר ועולה בבחי' מיין נוקבין מירושלים עולה למעלה מעלה אל היום הקדמוני:

משא"כ בסוף היושר שנחלק לקוין ולהתחלקות מדרגות רבי' א"א להעניגולים לקבל משם לכן בסיום העניגולים והיושר רקע ה' הארץ על המים כדי שהמים שהם סוף העניגולים יתבררו ע"י הארץ שהוא מבחי' היושר כי יושר הוא שם מ"ה המכרר עניגולים שהם שם ב"ן כי בחכמה יסד ארץ כתיב ובחכמה אתברירו וכנראה בעליל ממימי התהום האוקיינוס המלוחים שבעברם דרך הארץ נעש' מים חיים והמה מי מעיינות ונהרות כו' וכדלעיל. ובעבודת ה' הוא ג"כ ענין רוקע ארץ על המים, והוא כי המים הוא האהבה שלמעלה מן הכלי מפני קטנות הכלי והוא מבחי' עולם התהו כנ"ל אך הוא

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ופרעה הקריב

את השכל באותיות רבים ולהסבירו, אבל כשמשפיע לחכם כמותו א"צ להשפיל אותו ולהלבישו באותיות רבים רק שמוסר ראשי פרקים ומוזה יבין את כל השכל (וכמארז"ל אלא א"כ ה' חכם ומבין מדעתו) וזהו שהשכל גדול הוא ענין ריבוי האור, ומיעוט הכלי הוא אותיות מועטים. ועוד י"ל ממ"ש בלק"ת פ' האוינו ע"פ כנשר יעיר קנו שיחזקאל ראה את המרכבה פני ארץ' פני שור כו', וזהו בזמן שאחר החורבן כשגלו לבבל שכניה עמהם (וגם משה בתחלת התגלות הקב"ה אליו ה' ע"י הסנה שהוא בחי' קוצים וברקנים שאז היו עדיין בקושי השעבוד כו') וכמ"ש ואני בתוך הגולה לפיכך ראה ההתלבשות בבחי' פני ארץ' ובחי' פני שור כו', כי בזמן שהי' בהמ"ק קיים ה' גילוי השכינה במדרגה היותר גבוה ונעלה וכמו שהי' ראשית הגילוי לכל ישראל במ"ת דכתיב פנים פנים דיבר הוי' עמכם פי' פב"פ בלי שום אמצעות והתלבשות כלל (וע' מענין פב"פ ומענין פא"פ בד"ה ראה) ולכן כתיב וכל העם רואים את הקולות וארז"ל רואים את הנשמע ושומעין את הנראה, שהי' גילוי אלקות מבלי שום התחלקות ריבוי המדרגות רק שהיו רואין גילוי כללות החיות ושפע אלקי ואין שום פירוד וחילוק ח"ו בין ראי' ושמיעה, והיינו שהי' מאיר רבוי האור והי' העין שהיא כלי לראי' בלבד יכולה לקבל ג"כ כח השמיעה, והאוזן שהיא כלי לשמיעה בלבד יכולה לקבל גם כח הראי', וכל זמן שבהמ"ק קיים היו הנשמעות במעלה עליונה והי' כח השגתם בגילוי כללות החיות מבלי שום אמצעות כלל, אבל כשגלו לבבל הנה גם גלוי השכינה אז

ב) ולהבין זה בתוס' ביאור, ויכן ממה שאנו רואים שהמוח הוא כלי לגילוי השכל שהשכל מלוכש בו ממש, והיד הוא ג"כ כלי לגילוי השכל שהרי ע"י היד יוכל לכתוב את השכל, ואעפ"כ אינם דומין ול"ו כלל לפי שבמוח השכל מלוכש בו ממש והמוח הוא כלי להשכל כמו הכוס שמקבל בתוכו את היין, אבל היד אע"פ שכותב את השכל אבל עכ"פ מ"מ אינו מלוכש השכל כהיד רק שהוא ממוצע שע"י יומשך השכל לזולתו באותיות כדי שהכל יוכלו להבינו, שהוא המושך דרך מעבר בלבד ומ"מ נק' בשם כלי לשכל, משום שעכ"פ ע"י היד נמשך הגילוי לזולתו ג"כ, משא"כ ע"י הרגל לא יומשך כלל בחי' גילוי השכל, וזהו מ"ש בע"ח שחב"ד הם בחי' פנימיות הכלים והג"ת הם בחי' אמצעים ונה"י הם חיצוניות הכלים שהוא בחי' ראש תוך סוף כו' לפי שחב"ד הוא כלי ממש לגילוי אוא"ס ב"ה כמ"ש הוי' בחכ', אבל הג"ת המה בחי' מדות חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא, שהם רק בחי' ממוצעין שע"י יומשך בהעולמות וכמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה, ושורש נש"י נמשכו מבחי' חכמה (וכמ"ש בנים אתם להוי' אלקיכם כמו שהבן נמשך ממוח האב וזהו ששרשן מפנימיות הכלים ששרשן מבחי' חכמה וכמ"ש בתניא) אבל שורש המלאכים הוא רק מבחי' מדות ודבור, ולכן נקראו בשם חיות הקדש, וע"כ לא ניתנה התורה להם לפי שאורייתא מחכ"ע נפקת.

ג) ומעתה י"ל ענין התהו שהי' ריבוי אור ומיעוט הכלים יובן עד"מ כשהרב משפיע שכל לתלמוד, שכשהשכל גדול שלא לפי ערך המקבל צריך הרב להשפיל

מאחר שמהם קיבלה אהבתם ויראתם להעלות לה' אחד לאהבה בכל נפשך יהיו גם הם עולים בסולם ונכללים בבחי' יחוד העליון ב"ה ולאשתאבא בנופא דמלכא, וזהו והנה מלאכי אלקים עולים כו'.

ונחזור לעניינינו שמוזה יובן ענין ההפריש בין תהו לתיקון שבתהו ה' רבוי האור ומיעוט הכלי היינו כמעט התלכשות, משא"כ בתיקון הוא מיעוט האור וריבוי הכלים וכמו ע"ד ההתלכשות הנ"ל וע' בד"ה אם בחקתי בתיבאור (ך"ו) שענין רבוי האור שלא לכד שהאור ה' ברבוי כ"א שהי' בא"א מכמו אורות דתיקון ועו"ש. וע"ד שארו"ל בענין אור שנברא ביום ראשון שהי' האדם מכיס בו מסוף העולם ועד סופו שפי' מסוף עלמא דאתגליא מלמעלמ"ט שהוא תחלת עלמא דאתגלייא מלמטלמ"ע עד סוף עלמא דאתכסיא מלמטלמ"ע שהוא תחילת עלמא דאתכסיא מלמעלמ"ט נמצא שהי' ההכמה בב' עולמות שהם כלליות כל העולמות, וכשנתמעט הרי הראי' אינה בערך כלל, כמו"כ יובן ענין ריבוי האור ומיעוט האור בתהו ותיקון שהוא יותר אין ערוך שהרי אור שנברא ביום ראשון ה' ג"כ מבחי' התיקון.

הוא ע"י ירידה בבחי' התחלקו' רבוי המדרגו' בבחי' פני ארי' לפני שור שבמרכבה, ראי' בפ"ע ושמיעה בפ"ע שנתמעט האור כביכול ונמשך בכלים מכלים שונים ברבוי התחלקות, פני ארי' לפני שור. וזהו מ"ש בוותר שיש בחי' מארי דעינין ומארי דאודנין, ובעבודה ז"ע שתיים שלפניה, יוצר משרתים ואשר משרתיו כו' והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול שהאוי"ר נמשך לנשי' ע"י המלאכי', שע"י ההתכוננות באריכות בברכת ק"ש עי"ז נמשך בחי' אהוי"ר בנשי', משא"כ בימי משה ה' נמשך ע"י השכינה בעצמה שהרי גם המלאך לא רצה לקבל כמ"ש אם אין פניך הולכים, ולכן אמר ליהושע עתה באתי. אבל אח"כ בימי יחזקאל כיון שהוצרכו לקבל ע"י פני ארי' פני שור, ע"כ גם בעבודה לבוא לבחי' אחד ואהבת בק"ש הוא ע"י שתיים לפניו ששם נאמר מענין המלאכי' אך שעומדים ביראה, ועי"ז נמשך להאדם ג"כ אהוי"ר, וממילא מתעלים המלאכי' ג"כ עי"ז כנודע מענין אכלתי יערי עם דבשי, יערי הם המלאכי' שע"י מס"ג בק"ש באחד ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך דהיינו בבחי' אלקי ה' נפשי אשא הנה הנשמה עולה למקור חוצבה שהיא בשרשה הגבה למעלה יותר וכנ"ל מתעלים המלאכים ג"כ עי"ז כי

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

אלה מסעי בני ישראל, ש"פ מסעי, תער"ג

כו' כנודע. ולעיל פק"ם וקס"א נת' שהמוצע הוא האור הנמשך מאוא"ם (הן בחי' הקו והן האור דאצי' כו') שיש בו ב' ענינים שבא בבחי' גבול ומדה והוא בבחי' א"ם להיותו דבוק במקורו כו', אבל בבחי' א"ק לא יתכן לומר כן שה"ה בבחי' פרצוף וברי' דבר מה שנתהווה כו' (וכמ"ש במ"א דהאור בכלל הוא בחי' אצי' וג' בחי' ב"ע הן בבחי' הכלים כו', וכמב' שם דבכלים יש ג' מדר' ובהאור ד' מדר' כו'), ואיך שייך לומר שהוא בבחי' ממוצע כו'. אך הענין דבאמת הרי התהוות העולמות מאוא"ם הוא ע"י הצמצום שהי' באוא"ם כו', דמאוא"ם עצמו (היינו מבחי' הגילוי דאוא"ם כו') א"א כלל שיהי' התהוות העולמות, רק ע"י הצמצום שנתעלם האוא"ם ונעשה התהוות שבאין ערוך כלל כו'. וזהו שגילה האריז"ל ענין הצמצום שהמקובלים הקודמים לא ידעו מזה והיו מבארים הכל בדרך עו"ע, וידוע דענין עו"ע הוא שיש איזה ערך והשתוות ביניהם (וכמשנת"ל פקמ"ט דגם

קסד) אַמנָם בחי' חכ' דתו' היא בחי' החכ' שלמע' מאצי' והיא ממוצע להיות התהוות הנאצלים מאוא"ם ב"ה. דהנה אי' בע"ח שער ס' אבי"ע פ"ג דמ"ש כולם בחכ' עשית זהו בחי' החכ' שלמע' מאצי' והיינו בחי' חכ' דא"ק כו', דאוא"ם ע"י התלכשותו בחכמה דא"ק הוא מתלבש באצי' כו', וזהו בחי' החכ' דתו', דגבי תו' נא' כאשר יאמר מושל הקדמוני שהוא משל לא"ם קדמונו ש"ע ומשל הוא לבוש כנודע, והיינו בחי' חכ' דא"ק שהיא בחי' לבוש להאוא"ם המלוכש בא"ק וזהו בחי' חכ' דתו' כו'. והענין דהנה ידוע דא"ק הוא בחי' ממוצע בין אוא"ם המאציל אל הנאצלים והנבראים כו', והיינו להיות דאוא"ם הוא אינו בערך העולמות כלל כו', ובכדי שיתהוו העולמות מאוא"ם צ"ל ממוצע, וזהו בחי' א"ק שהוא ממוצע בין אוא"ם לעולמות כו'. וצ"ל איך א"ק הוא בבחי' ממוצע שהרי גם א"ק הוא באין ערוך לגבי אוא"ם ונק' אדם דברי' דכללות

ערוך כלל כו', דכמו"כ גם התהוות פרצוף דא"ק הוא ע"י הצמצום כו'. אך לפ"ז צ"ל מהו"ע אמצעית בחי' א"ק מאחר שהתהוות הוא ע"י הצמצום בדרך אין ערוך א"כ מה צריכים למצוץ כו'. אך הענין הוא דענין המצוץ בזה אינו כמו להיות דבר אמצעי בין העליון אל התחתון דהיינו שיהי' בערך אל העליון וגם אל התחתון כו' (וכמשנת"ל פק"ס בענין שהאור דקו בכלל הוא בבחי' ממוצע וכן באו"כ כו'), אלא ענין אמצעית דא"ק הוא דלהיות התהוות מאוא"ס ב"ה הוא שנתהוו העולמות תחלה בבחי' כללות ואח"כ בא בד"פ כו'. והענין הוא דע"ה שע"י הצמצום נתהווה בחי' המציאות כו', וכמ"ש בע"ח בתחלתו שע"י הצמצום נתגלה שרש הדין (היינו בחי' הרשימו כח הגבול שבא"ס), וממנה נעשה המקום שהוא דוגמת הכלי כו' (וגם י"ל דכמו התהוות ב"ע הוא מהרוממות והסילוק דבחי' מל' שהו"ע והים עומד עליהם מלמעלה שזהו בחי' ההשפעה בריחוק דבחי' מל' כו' וכמ"ש במ"א, כמו"כ כללות כל התהוות שזהו מבחי' או"ס הסוכ"ע זהו ע"י הסילוק והרוממות כו'), מ"מ בכדי להיות התהוות בפועל ה"ז דוקא מבחי' הגילוי דאוא"ס דכל פעולה הוא ע"י התגלות הפועל כו', והו"ע הקו הנמשך מאוא"ס שע"ז הוא התהוות בפועל דכל העולמות וההשתל' כו', ומאחר שזהו מבחי' הגילוי ע"כ אא"ל התהוות בבחי' יש ממש, כ"א שיתהווה תחלה בבחי' כללות שא"ז בבחי' מציאות עדיין כו'. וא"כ ענין אמצעית א"ק א"ז מצד האוא"ס שבבחי' אין ערוך, כ"א אדרבה מצד המדרי' דאוא"ס שבבחי' קירוב ובבחי' שייכות אל העולמות שבא בבחי' גילוי כו', דבד"כ הוא בחי' או"פ שהוא בחי' הקו כו', שהתהוות משי"ז צ"ל באופן הנ"ל. וזהו כמ"ש במ"א דמשי"א אין ערוך לך היינו לגבי עצמות דוקא דכל התהוות היא באין ערוך לגמרי לגבי העצמות כו', אבל לגבי בחי' האור וכ"ש לגבי בחי' האו"פ שנמדד לפ"ע העולמות אינו בבחי' אין ערוך לגמרי כו', וע"כ בכדי שתהי' התהוות צ"ל תחלה התהוות בד"כ ואח"כ בא בדרך פרט כו', וכמו מאמר סתום ומא' פתוח שזהו מא' כללי ופרטי דבראשית נמי מא' הוא והוא בחי' מא' כללי דבראשית כולל הכל, וכמו שפרש"י דביום ראשון במא' בראשית נברא הכל ואח"כ נפרטו כאו"א בפרט כו', וכמו ברוך שאמר והי' העולם, דבאמירה א' נבראו כל העולמות כו', וכמארו"ל בע"מ נבה"ע והלא במא' א' יכול להבראות כו', דבאמת נבראו כל העולמות במא' א' רק שזהו בד"כ ואח"כ נפרטו בהט' מאמרות כו'.

וע"פ הנ"ל יובן ענין מוציאהם למסעיהם, דהנה ישראל עלו מבחי' והיינו בחי' מחה"ק דא"ק כו', ופי' עכמ"ח היינו במדרי' עליונה שבמח' בחי' פנימי' א"ק כו', דכשם שבס' השתל' יש הפרש בין שרש הנשמות לשרש המלאכים,

בעו"ע שהן מהותים נבדלים מ"מ יש בהם השתוות שהן שניהם רוחניים (היינו שהן מתדמין באופן הרוחני' שלהם) שע"כ נעשה העלול באופן העילה כו'), וכמו מוחין ומדות שהמדות הן לפ"ע המוחין, וזהו שיש הפרש במדות אם הן מבחי' המוחין שבמדות או מבחי' היצוני' המוחין או פנימי' המוחין כו', וכ"ה בכל עו"ע שהעלול הוא בערך העילה כו'. וזהו שהרמ"ק ז"ל בפרד"ס שער אם הא"ס הוא הכתר החליט שהכתר אינו א"ס ממש, ובפלה הרמון כ' משמו במ' אלימה שרחוק מה שהי' בין הכתר וא"ס הרבה יותר ממה שהי' בינינו הנמצאים השפלים ובין הכתר כו', מ"מ כ' בשער הגוונים פ"ב בענין הכתר שנק' חשך שזהו במדרי' הכתר שמתייחד עם מאצילו ובבחי' זו לא יושג כלל לזולתו (שעש"ז נק' חשך), יען שהוא בחי' משתווה המאציל בנאצל ע"ה שיש כמה יתרונות כו', לפי שכ"ה בענין עו"ע שיש להם איזה השתוות כו'. ובאמת לא יתכן כלל לו' שום השתוות לגבי א"ס ב"ה (וכמ"ש במ"א דלשטה זו הגם שרחוק מאד ערך הכתר לגבי א"ס יותר מרחוק העש' לגבי הכתר, מ"מ א"א להשוות רחוק הכתר לגבי א"ס כמו רחוק העש' לגבי א"ס, שהרי הכתר הוא מ"מ עלול הראשון ועד העש' יש כמה רבבות השתל' שע"ז נתרחק יותר כו', ובאמת הכתר עם העש' שניהם שוין וכמ"ש עושה פלא כו') (והנה גם לשיטת האר"ז"ל הרי עתיק הוא בחי' תחתונה שבמאציל כו', ובביאור האדר"ז דרפ"ח כ' דעיקר עתיקא הוא הא"ס שמתלבש ברדל"א, ובפי' ספ"ד מהאר"ז"ל כ' שהוא רישא דלאו רישא אשר שם חביון עוז העצמות כו', והיינו בחי' עצמות א"ס ממש כו', הרי לכאורה זהו ג"כ ענין ערך והשתוות כו'. הענין הוא דהנה דעת האר"ז"ל בענין הכתר אינו כדעת הפרד"ס, לדעת הפרד"ס הכתר אינו א"ס כ"א בחי' מתהווה מהא"ס, ודעת האר"ז"ל בענין הכתר הוא שהכתר הוא א"ס ואינו א"ס, דבחי' עליונה שבו הוא א"ס בחי' תחתונה שבמאציל, ובחי' התחתונה שבו אינו א"ס והוא במנין הספי' כו', וכמ"ש בע"ח שער דרושי אבי"ע פ"ג. והיינו דבחי' עליונה שבכתר אינו בחי' מתהווה מהא"ס כ"ה בדרך עו"ע כ"א זהו בחי' הא"ס במדרי' התחתונה שבו כו', וכפי מ"ש בפי' סד"צ זהו המדרי' המתלבשת ברדל"א כו', וכ' שם דרדל"א עצמו אינו משיג מה שיש בו כו' כנ"ל פקס"ג, וזהו מכת הא"ס להיות עצמותו נמשך ונמצא גם במקום שאינו בערך כלל כו', וע"ד צמצם שכינתו כו', ובד"כ הכוונה היא על מדרי' הא"ס שאחה"צ והוא בבחי' הקו הנמשך מאוא"ס כו'. אמנם נושא הכוונה ג"כ על עצמות א"ס דעתיק הוא לו' העתקה ממקום למקום בחי' העתקה העצמות כו' וכמ"ש במ"א, אבל מה שנתהווה מא"ס ב"ה אינו שייך לומר בזה איזה השתוות כו'). וזה מובן רק בענין הצמצום שחידש האר"ז"ל שע"ז נתהווה התהוות שבאין

העלי' לשרשם ומקורם בבחי' פנימי' א"ק כו'. וזהו אלה מסעי בני' כו', דכללות ענין המסעות הוא העלי' דנשמות לשרשם ומקורם כו', ובכדי שתהי' העלי' צ"ל תחלה המשכה מלמע' כו', וזהו מוצאיהם למסעיהם ועי"ז מסעיהם למוצאיהם כו', והעלי' הוא ע"י התו' כו', וזהו וכתוב משה שע"י התו' כמו שבאה בבחי' פרט עי"ז הוא העלי' דנשי' לשרשם ומקורם במחה"ק דא"ק כו'.

קיצור. אמנם חכ' דתורה היא חכ' דא"ק, משל הקדמוני, א"ק לבוש לא"ס, דהנה א"ק הוא בחי' ממוצע, והלא הוא אדם דברי', הענין הוא דהתהוות העולמות הוא ע"י הצמצום, וזהו שגילה הארז"ל, דמקובלים הקודמים חשבו הכל בבחי' עו"ע, ולכן הרמ"ק אחר שמרחיק בחי' הכתר מערך הא"ס כ' שעצם הכתר הוא בחי' משתווה המאציל והנאצל, ובאמת לא יתכן ענין ההשתוות כלל והיינו ע"י הצמצום (ובענין הכתר הרמ"ק סובר שהוא מציאות מתהווה, ולהארז"ל עתיק הוא בחי' א"ס בהעתיקה). וא"כ מה"ע האמצעי דא"ק. הענין הוא להיות דהתהוות בפועל הוא ע"י הגילוי ע"כ צ"ל תחלת ההתהוות בבחי' כללות וזהו בחי' א"ק, ונמצא דאין זה לגבי אוא"ס שמובדל מהעולמות כ"א לגבי הגילוי. וז"ע מוצאיהם למסעיהם, מקור נשמות בפנימיות א"ק, ומסעיהם הוא העלי' ותחלה צ"ל מוצאיהם למסעיהם.

דמלאכים שרשם מחיצוני' הכלים, ונשמות שרשם מפנימי' הכלים כו', כמו"כ הוא בשרשם במחה"ק דא"ק דשרשם הוא מפנימי' א"ק כו'. וזהו מוצאיהם שהוא מל' וכמוצא מים כו' דהיינו שרשם ומקורם כו', וענין מסעיהם זהו עליית הנשמות והוא שהנשמות כמו שהן למטה יעלו לשרשם ומקורם בבחי' פנימי' א"ק כו', ובכדי שתהי' העלי' צ"ל תחלה ההמשכה משרשם ומקורם שע"י תהי' העלי' כו', וע"ד העלי' דשבת שאו הוא עליית המל' כנודע, הרי צ"ל תחלה המשכה מלמע' דו"ע לכה דודי לקראת כלה דהיינו המשכה מבחי' ז"א להיות עי"ז עליית המל' כו', וכמו"כ בעליית הנשמות צ"ל תחלה המשכה מלמע' כו'. וזהו מוצאיהם למסעיהם שהוא ההמשכה משרשם ומקורם להיות העלי' ועי"ז מסעיהם למוצאיהם שמתעלים לשרשם כו'. ומ"ש וכתוב משה, הענין הוא דהנה בתו' יש ג"כ כלל ופרט וכמשי"ת, ונשמות מושרשים בתו' כידוע, ולכן עלייתם הוא ג"כ ע"י התורה כו', אך אומרו וכתוב משה זהו התו' כמו שהיא בבחי' פרט דאו היא בבחי' אותי' הכתב, דתורה כמו שהיא בבחי' כלל ה"ה בבחי' אותיות החקיקה וכמו האותיות שבלוחות כו' וכמ"ש במ"א וכמו שהוא בבחי' פרט ה"ז בבחי' אותיות הכתב כו', ועי"ז הוא העלי' כו', דלהיות דהתו' גם כמו שהיא בהתגלות בבחי' פרט ה"ה מדר"י עצמי' כו', ע"כ ע"י התו' יכול להיות

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

לכה דודי

מקורא דברכתא עילאה. והנה יסוד מאמר זה דלכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה שאומרים בקבלת השבת הוא דאיתא בנמרא (שבת קי"ט ע"א) ר' חנינא מיעטף (בבגדים נאים, רש"י) וקאי אפניא דמעלי' שבתא אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ר' ינאי לביש מאני' (בגדי שבת) מעלי' שבת ואמר בואי כלה בואי כלה (הכי קרי לה לשביתת שבת מתוך חביבות, רש"י), ובוהר ח"ג דרע"ב ע"ב איתא ובשבת בכל מלוי צריך לאתוספא מחול על הקדש בין במאכליו ובמשתינו, בין בלבושי', בין בהסבתי' דצריך לתקנה לי' מסכה שפירא בכמה כרים וכסתות מרקמן מכל דאית בבית' כמאן דתקין חופה לכלה, דשבתא איהי מלכתא ואיהי כלה. והיינו דכשם שהשבת היא מקור הברכות הנה כמו כן שמחת חתן וכלה וקבלת פניהם היא מקור הברכות. דהנה כתיב כי על

לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה, והנה השבת נק' כלה ונק' מלכה וכמא' שבת מלכתא, דהנה חתן וכלה הרי החתן נקרא מלך כדאי' בפדר"א פט"ו חתן דומה למלך והכלה נק' מלכה, דהנה כתיב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו דהאדם שלמטה הוא בצלם ודמות אדה"ע שהם הספירות העליונות, דו"א דאצי' נק' מלכא וכמבואר בענין דכל נשמתא ונשמתא הוה קיימא בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא שהוא ז"א דאצי' וספירת המל' נק' מלכתא, ואי' בוהר דמלכא בלא מטרוניתא לאו איהו מלך ולא איהו גדול, העיקר הוא יחוד זו"ן וכת' זכר ונקבה ברא אתם, ויברך אתם אלקים כו', ולזאת הנה כדוגמת השבת שצריכים לקבלו בשמחה דשבת איהי מקורא דכל ברכאין עילאין ותתאין, דכולהו יומין מתברכין מהשבת, הנה כמו כן צריכים לקבל פני כלה דאיהי

המשפיע בבחי' חיצוני' שבו לבחי' חיצוני' המקבל, כדי שע"י המשכה זו יוכל המקבל לישא את עצמו ולהתעלות להיות קרוב למודרי' המשפיע ואז יקבל המשכה הפנימי' מהמשפיע. ק"צור. יבאר כי חתן וכלה הם בדוגמת הספירות העליונות ז"א ומל', וקבלת פני הכלה הוא כדוגמת קבלת פני השבת שהיא הברכה לכל ימי השבוע, כבוד חתן אהבת הקב"ה לכנס", וכבוד כלל אהבת כנס"י להקב"ה, והחופה היא המשכת העצמו' וקודם החופה החתן מכסה את הכלה בצעיף שהוא קרוב חיצוני' המשפיע אל חיצוני' המקבל בשביל השפעה וקבלה פנימיות.

כל כבוד חופה שהם ב' בחי' כבוד חתן וכבוד כלה, דהתן הוא הקב"ה וכמאמר ביום חתונתו זו מתן תורה שהקב"ה נקרא חתן וכנסת ישראל נקראת כלה, וכבוד הוא בחי' מקיף, כבוד חתן אהבת הקב"ה לכנס"י כמ"ש אהבתי אתכם אמר הוי', וכבוד כלה אהבת כנס"י להקב"ה וכמ"ש נכספה וגם כלתה נפשי, והחופה הוא המקיף הכללי על חתן וכלה. וכן הוא למטה, דהסדר הוא שבאים רוב עם לקבל פני החתן, ואח"כ הולכים עם החתן לקבל פני הכלה, והחתן מכסה בצעיף את הכלה והולכים אל החופה. והענין הוא דבכל עליית המקבל אל המשפיע צריך להיות תחלה המשכת

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל כ' כסלו, תרצ"ד

אסור היה לאיש לדעת על המאמר השלישי. באותו זמן היה זה אצלי נסיון גדול, אך עמדתי גם בנסיון זה, היתה זו מלחמה גדולה עם עצמי.

בכלל אירעו אז בחיי התרחשויות וחוויות חדשות למעלה מכוחותי הצעירים בכדי להתגבר וללחום עם עצמי במדה הנדרשת ביחס אליהן.

משנת תרנ"א נגלה לפני עולם חדש, נתקלתי לראשונה בענינים רוחניים שכאלה. אבי החל ללמוד אתי חסידות, התחלתי להרגיש בנפשי שישנן הבנות וידיעות המשפיעות שלא לרצות בדברים שהאדם רוצה, ולרצות במה שאינו רוצה.

ז. שלשה אנשים היו אהובים עלי במיוחד בעת ההיא.

הראשון והאהוב אצלי ביותר היה מורי ר' ניסן. החל מן היום הראשון שהתחלתי ללמוד אצלו היה בעיני חביב מאד. הוא שבה את כל מהותי ואת תום לבבי הילדותי בהסברתו הטובה את דברי הגמרא, רש"י ותוספות, בסבלנותו הנינוחה לקושיותיי, בשמחתו ועליונות נפשו הלוהטת, בביאוריו הנעימים בדברי אגדה, במזגו הטוב ובמדות הטובות החסידיות שלו.

הוא – ר' ניסן מלמד – היה אצלי הראשון שפתח את עיני לראות איך הטוב והרע במדות בני אדם משמשים

1. סדר פנימי היה אצל הרביים, אבותינו רבותינו הקדושים, שכל אחד מהם היה אומר מאמרים מיוחדים לפני בניו. כבר דיברנו פעם על כך ש"ביאורי הזהר"³⁰, ה"סידור"³¹ ומאמרים ידועים מ"פירוש המלות"³², הם מהמאמרים שרבנו הזקן היה אומר – בחלקם הגדול – רק לפני בניו.

רבנו הזקן חזר בפני הרבי ה"צמח צדק" את המאמרים שאמר לפני לידתו, וכן את המאמרים שאמר כאשר הוא – ה"צמח צדק" – היה ילד קטן.

אב"הסבא³³ אמר מאמרים לפני הסבא³⁴, הסבא היה אומר לפני אבי³⁵ מאמרים מיוחדים וכן ביאורי מאמרים על המאמרים שהיה אומר ברבים.

שלשה מאמרים היה עלי ללמוד ולהיות בקי בהם לקראת הבר-מצוה שלי³⁶, מאמר אחד קטן ושני מאמרים גדולים.

אחד משני המאמרים הגדולים ציווה עלי אבי לחזור ביום ב' פרשת בלק י"ב תמוז באוהלי הסבא ואב"הסבא³⁷.

את המאמר הקטן ציווה עלי אבי לחזור ברבים ליד ה"שולחן" ביום הנ"ל אחרי התפלה.

ואת המאמר השלישי בזמן מסויים, כפי הרשום ברשימות הענינים של אותה תקופה.

(33) כ"ק אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" וצוקללה"ה.

(34) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש וצוקללה"ה.

(35) כ"ק אדמו"ר ר' שלום דובער וצוקללה"ה.

(36) י"ב תמוז תרנ"א.

(37) כ"ק אדמו"ר בעל "צמח צדק" ובנו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש, שניהם מג"כ בעיר ליובאוויטש.

(30) מכ"ק אדמו"ר האמצעי וצוקללה"ה. נדפס לראשונה בקאפוסט

תקע"ו ואח"כ עוד איזה פעמים.

(31) מהנ"ל. נדפס פעם ראשונה בברדיצ'וב תקע"ח ואח"כ עוד איזה

פעמים.

(32) מהנ"ל. נדפס פעם ראשונה בורשה תר"ל. ונשאר עוד בכ"ק

כפלים מהנדפס.

החסידים שבאו לחג. אזני קולטות שמות החסידים ר' גרשון בער, ר' שלום ר' הל'ס, ר' זלמן ניימארק, ר' אברהם בער מבבוריסק, ר' שמואל בער מבבוריסוב, ר' יואל מפודוברנקה, ר' אברהם מזמבין.

ר' פנחס ליב⁴⁰ מקרב אותי מאד, מספר לי סיפורים על הסבא ומסביר לי את המעלות והחשיבות של החסידים שהוזכרו.

אותו חג השבועות היה אצלי החג הראשון שבו התחלתי להיות נוכח בכל משך זמן אמירת החסידות ב"אולם הקטן"⁴¹, שם אמר אבי את מאמר החסידות באותו חג שבועות – בשבתות היה אבי אומר את מאמר החסידות בביתו – אני לא הבנתי עדיין כלום מהמאמר, אבל התבוננתי מאד במתרחש. הדברים עניינו אותי מאד. במשך שהותנו ביאלטה כשלוש רבעי שנה, למדתי מעט מאד, וביחס לגילי הייתי חלש בלימוד, ולכן לקחו עבורי מלמד זמני מיוחד – קראו לו ר' יצחק גרשון – ללמוד אתי במשך כמה חדשים עד ל"זמן" החדש, כדי להכין אותי להיות מוכשר להיכנס למחלקת שיעור גמרא בעיון.

חוש התמדה מיוחד התפתח אז אצלי, ובמשך חדשים אחדים הצלחתי ב"ה בלימודי, שיכולתי להתקבל למחלקת המלמד הטוב ובר-הפועל – ר' שמשון מלמד – שאצלו למדתי במשך שלש שנים.

מלמד זה היה טוב מאד בתור מלמד בכל הפרטים, אבל רע מאד בתור אדם, וסיבות שונות קירבו אותי עוד יותר אל החסידים ר' הענדל מקורעניץ ור' מאיר מרדכי מבבוריסוב האמורים, שבשעות הפנויות מלימודי ב"חדר" הייתי יושב בחברתם ושומע מהם סיפור או אימרה חסידית.

תפילתו של ר' הענדל, אמירת התהלים שלו ומדותיו הטובות; ישיבתו של ר' מאיר מרדכי בזמנים מסויימים שקוע בלימוד – הוא היה בעל עסק, ורק בשעות הערב היה פנוי והיה יושב ב"אולם הקטן" ולומד בנעימות יתירה – פעלו עלי רושם אדיר.

הערכה מיוחדת ותחושת דרך ארץ גדולה הרגשתי כלפי אנשים אלה. לכבד את ר' הענדל בכוס תה או

בערבוביא, והסביר לי יפה כיצד יש להיות מואס ברע ובוחר בטוב.

האיש השני האהוב עלי היה החסיד ר' חנוך הענדל מעיר קורעניץ³⁸. והשלישי היה החסיד ר' מאיר מרדכי מבבוריסוב³⁹.

לשנים האחרונים עלי להודות הרבה עבור השפעתם הטובה עלי בשחר ילדותי, בהיותי נער בן ז"ח שנים.

בנסענו חזרה לביתנו – בשנת תרמ"ז – מהעיר יאלטה, מקום שם שהיתי עם הורי מחצי אלול תרמ"ו עד אחרי חג הפסח תרמ"ז, התעכבנו כשלושה שבועות בעיר חרקוב.

בחרקוב ראיתי בפעם הראשונה בחיי, התכנסות של גדולי החסידים המפורסמים, כמו החסיד ר' חיים דוב ווילנסקי (קרמנצ'וג), החסיד הר"ר דובער קוזניקוב (יקטרינוסלב) – הרד"ז, החסיד הר"ר דוד צבי חן (צ'רניגוב) – הרד"צ, החסיד הר"ר יעקב מרדכי בזפלו (פולטובה) – הרי"מ, ועוד מספר גדול של רבנים וחסידים, גבירים ואנשי שם, וכל זה פעל עלי רושם חזק. ביחוד עשה עלי רושם אדיר, ההתבטלות העמוקה והדרת הכבוד של זקני הרבנים והחסידים כלפי אבי.

בעומק מוחי הילדותי, נחקקה כל תנועה מהחסידים הגדולים והכבוד הגדול שהאצילו לאבי, רבה של חרקוב הרב ר' יחזקאל ארלוזורוב ואחיו רבה המפורסם של ראמען הרב ר' אליעזר.

ביום ל"ג בעומר נערכה סעודה, שבה התאספו הרבנים המפורסמים האמורים והמון רב של חסידים, החדר היה מלא על כל גדותיו. אני טיפסתי על מזנון שעמד בצדי החדר וראיתי שכולם עומדים צפופים ברגש של דרך ארץ עמוקה, ושרים בפנים קורנות ובהתלהבות ניגונים חסידיים לבביים. לפתע הושלך הס, ואבי החל לומר מאמר חסידות.

בבואינו לחג השבועות לליובאוויטש חשתי משיכה נפשית גדולה אל החסיד ר' הענדל האמור. בתשומת לב מיוחדת הקשבתי לדיבוריו ובעין חודרת הסתכלתי לאופן תפלתו.

באותו חג השבועות התחלתי להתעניין באורחים

בעסקי דורי הרו"א נ"ע, אבל גם אז היה מתמיד גדול בלימוד הנגלה והחסידות – שם.

(40) הגבאי השני של הסבא ועוזרו של הגבאי ר' לוי יצחק, יהודי חסיד, אוהב נאמן לביתנו ונמצא תמיד בביתנו, כי הוא מעתיק כתבים שונים אצל אבי ונחשב כאיש ביתי אצלנו.

(41) בשם ה"אולם הקטן" היו קוראים בליובאוויטש את האולם שבו היו מתפללים, בניגוד להאולם שבו היו לומדים תלמידי הישיבה "תומכי תמימים" שהיה נקרא ה"זאל הגדול".

(38) החסיד ר' חנוך הענדל היה אחד מבעלי העבודה המיוחדים. לא היה בעל השגה גדולה אבל לבו היה אש לזהות והיה בעל מדות טובות שאין כדוגמתו. אהבת ישראל שלו אי אפשר לתאר. הוא היה אחד מהחסידים החשובים המיוחדים שתופסים מקום גדול בזכרונות ימי ילדותי – לקוטי דיבורים כרך א. עמוד 250.

(39) החסיד ר' מאיר מרדכי מבבוריסוב היה תלמיד מובהק של החסיד הנודע ר' שמואל בוריסובר. עשר שנים למד אצלו חסידות. ר' מאיר מרדכי היה למדן עמוק ובקי בהרבה מסכתות. למעלה מעשרים שנה היה מלמד עם נערים. אח"כ בהתיישבותו בליובאוויטש היה עובד בתור סוכן

גם את חסידי רבנו הזקן.
מכל סיפור או מנהג של החסידים הראשונים, היה ר' הענדל לומד "בכץ" ומדה טובה. אהבת ישראל היתה אצלו אחד מהדברים הנעלים ביותר. כל דיבוריו היו בלבביות, בלהט חסידי ובדברים רכים שהיו חודרים ונקלטים בלב השומע.

להביא דבר מה לר' מאיר מרדכי – היה לי לעונג רב. החסיד ר' מאיר מרדכי היה רגיל לבחון אותי בלימוד הגמרא, ובראותו שאני מבין מה שלומד, אמר לי איזה חידוש ממפרשי הש"ס וגרם לי בזה עונג רב. החסיד ר' הענדל היה בוחן אותי תמיד בלימוד משניות בעל-פה. העונג הגדול והטוב ביותר היה לי כשר' הענדל היה מספר על חינוכו בין החסידים הראשונים, הוא עוד הכיר

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

רשימה¹

היום הוא יום ראשון להמאסר – ל"ע – בפְּשָׁה הַעֲבָרָה, בְּשָׁעָה הַשְּׁתִּימָה עֶשְׂרֵה אַחֲרֵי חֲצוֹת לַיְלָה בְּיוֹם ג' שְׁלַח י"ד בְּחֹדֶשׁ סִינּוֹן, אֹר לְיוֹם ד' שְׁלַח ט"ו בְּחֹדֶשׁ סִינּוֹן, גְּמַרְתִּי "קִבְּלַת הָאֲנָשִׁים" אֲשֶׁר שְׁעוֹתֵיהֶם הָיוּ קְבוּעוֹת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁבוּעַ, יוֹם רִאשׁוֹן, שְׁלִישִׁי, וְחֲמִישִׁי, מְשַׁעָה הַשְּׁבִיעִית עַד הַעֲשִׂירִית, וְעַל הָרֹב הָיָה מִתְאַחֵר וְנִמְשָׁף עוֹד שְׁעָה וּשְׁתַּיִם, וּבִיּוֹתֵר בִּימֵי הַקִּיץ אֲשֶׁר זְמַן תְּפִלַּת עֶרְבִית לֹא קָדַם מְשַׁעָה חֲצִי הַעֲשִׂתִי עֶשְׂרִי. הָיוּ מִתְפַּלְלִים מִנְחָה בְּשַׁעָה 6 וְעֶרְבִית בְּשַׁעָה 11 (וּבְשָׂאָר הַיָּמִים מִנְחָה בְּשַׁעָה 9 וְעֶרְבִית בְּזְמַנָּה).

כִּי מִנְיָן קְבוּעַ הָיָה לִי שֶׁהָיוּ מִתְפַּלְלִים שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּיוֹם, אַחֲרֵי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית הָיוּ אוֹמְרִים שְׁעוֹר תְּהִלִּים (כְּמוֹ שְׁנַחֲלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ) אֲשֶׁר עַל פִּי יְסוֹד הוֹרָאָה וְעִנְיָן בְּלִתִּי גְלוּי, הִנֵּה בְּקִשְׁתִּי אֶת אַנְ"שׁ שְׁיַחֲיוּ בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, אֲשֶׁר יִקְבְּעוּ בְּהַבְּתִי כְּנִסְיוֹת דְּבַר זֶה, לֵאמֹר שְׁעוֹר תְּהִלִּים אַחַר הַתְּפִלָּה, הֵינּוּ שְׁבַמְשָׁף הַחֹדֶשׁ יוֹגְמַר כָּל הַתְּהִלִּים, וְאַחֲרָיו קִדִּישׁ יְתוֹם, וְתוֹדָה לֵאלֹ-לֵכִי כִּי נִתְקַבַּל בְּהִרְבֵּה מְקוֹמוֹת וְאֲשֶׁרֵי חֲלָקָם בְּגִשְׁמִיּוֹת וְרוּחְנִיּוֹת, וּבְקִשְׁתִּי זֹאת לְקְבוּעַ מִנְחָה זֶה בְּמְקוֹמָה עוֹמְדַת גַּם הַיּוֹם, וְאַחֲרֵי כֵן שְׁעוֹר קְבוּעַ שֶׁל מְשַׁנְיּוֹת וּבֵין מִנְחָה לְמַעְרִיב אֲגַדָּה, וְאַחַר מַעְרִיב שְׁעוֹר גְּמַרָא.

בְּהַזְדַּמְנוֹת, הִנֵּה בְּפַעַם הַזֹּאת בָּאוּ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים וְהוֹכְרַחְתִּי לְהַתְחִיל בְּזְמַנּוֹ כְּאִמּוֹר, וְגַמְרַתִּי בְּחֲצִי שְׁעָה הַשְּׁתִּימָה עֶשְׂרֵה וְהַתְּפַלְלֵנוּ עֶרְבִית, וְהָיִיתִי יָגַע בְּמֵאֹד מְהַעֲבֹדָה, וְנוֹסֵף לָזֶה הַצַּעַר הַפְּרִטִי שֶׁהָיָה לִי אֲזוֹ בְּיָמַימֵי הָהֵם, בְּיוֹם א', ב' וּג' חֲלוּפֵי דְבָרִים עַל יְדֵי אֲמַצְעוֹת שְׁלֹשָׁה רַבָּנִים הָרַב

בסגנון של הקדמה לרשימת המאסר.

(ב) מהדורא קמא של תיאור הלילה הראשון של המאסר.

(ג) תיאור שני הימים הראשונים של המאסר.

רשימות אלו נדפסו בקובץ יגדיל תורה ניו יארק שנה שביעית חוברת ה (נד) ע' רפח ואילך בתוס' הערות מהמו"ל. ונדפסו לקמן.

(2) מרגלא בפומי דחסידי הראשונים, אשר כן הורה ונהג רבנו הזקן בהיותו בפטרבורג בעת מאסרו השני בשנת תקס"א.

(3) ראה בפרטיות בקונטרס ל"ב תמוז דשנת ה'תש"ח נספח-המאמרים תש"ח ע' 264. לאחר-יזה נדפס באגרות-קודש חלק ב ע' פא ואילך.

(1) נדפס בלקוטי דיבורים חלק ד תריא, ב ואילך עם הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א. בהוצאה זו ניתוספו הערות מהמו"ל בין אריחים.

ברשימה זו (שלא הגיעה לידניו, עד עתה, בשלימות), מסופר על הלילה הראשון של המאסר, עד שהוכנס רבנו לחדר כלאו בבוקרו של יום ד', טו סיון תרפ"ז. ובסופו מסופר על זיכרונות רבנו (משנת תרנ"א).

לאחרי זה, הגיעה לספריית כ"ק אדמו"ר שליט"א מעטפה, שנכתב עלי' בגוף כתב יד קודש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ: "ניירות השייכים להמאסר", ובה, קובץ קטן בגוף כתב יד קודש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ, הכולל:

(א) תיאור החיפוש שקדם להמאסר. נכתב בגוף שלישי,

אראנאווסקי, הרב מוועלזין וְהָרַב מְשֻׁדָּה מְנוּחָה⁴, עַם כְּבוֹד הָרַב הַגָּאוֹן הַיְשִׁישׁ ר' דָּוִד טְעֵבִיל שְׂי' קֶצֶנְלִיבְוִיגֶען⁵ עַל אִדּוֹת הָאִסְיָפָה הַכְּלִית אֲשֶׁר חֲפָצָה קְהֵלֶת לְעֵינִיגְרָאד לְקְרֹא⁶.

* * *

כְּבִד עָלֵי הַדְּבָר לְדַבֵּר בְּאֵרוּכָה, כְּאֲשֶׁר רָאוּי לְהִיּוֹת בְּעֵינֵי זֶה, אֲכַל בְּכָלֹת הוּא, כִּי אֲנָשִׁי הַקְּהֵלָה הִלְכוּ בְּעֵרְמוּמִית בְּעֵינֵי זֶה, וְהָרַב הַגָּאוֹן ר' דָּוִד טְעֵבִיל שְׂי' לֹא שָׁם לְבוֹ לְזֶה, בְּיוֹתֵר – כְּפִי מַה שְּׂאָמַר לְאַחַד הַרְבָּנִים שְׂי' הַנִּלְמָד מִפּוֹרֵשׁ – כְּוִנְתּוֹ הִיא לְנֶגֶד לִי, דְּמֵאֲחֵר שְׂאָנִי הִנְנִי נֶגֶד אִסְיָפָה כְּלִית אֵינְנוּ חֲפִץ לְהַכְנִיס עֲצָמוֹ בְּעֵצָם הַעֲנֵן, אִם צְרִיכִים אִם לֹא, אִם טוֹבָה הִיא אוֹ ח"ו הִפְכוּ וְרַק כְּאֲשֶׁר דְּעָתִי שְׂאֵין צְרִיכִים מוֹכַרְח הוּא לְהִיּוֹת עִם הָאוֹמְרִים עַל הֵן.

מִסְכָּת זֶה גְּדוּלָה הִיא וְעֵתָה כְּאֲשֶׁר מִסְבוֹת שׁוֹנוֹת תּוֹדָה לְאֶל לֹא כַּאֲשֶׁר לְיָדֵי פּוֹעֵל אֵין רָאוּי לְדַבֵּר בְּזֶה, וְרַק בְּעֵתוֹ הִי' זֶה עֲגֻמַת נֶפֶשׁ אֲמֵתִית, וְהִיא נוֹגַע לְכָלֹת עֵינֵי הַיְהוּדוֹת בְּמִדְיַנְתֵּינוּ, וְהַרְבָּה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים יִשְׁנֵם כִּי הַרְעִיזוֹן שֶׁל הָאִסְיָפָה כְּלִית הִיא מְחַשְׁבָּה עֲמוּקָה לְנוֹעַ בְּכַבֵּת עֵינֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמִדְיַנְתֵּנוּ יַע"א, וְהוֹדוּ לַד' כִּי טוֹב⁷ עַל אֲשֶׁר סִבֵּב סְבוֹת אֵיזוֹ שְׂיִהְיוּ שְׁנֵתְבַטֵּל הַדְּבָר וְה' יִכְרֹךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם⁸.

* * *

יִגַע וְאֵין אוֹנִים נִטְלָתִי אֶת יָדֵי לְאָכֵל סְעוּדַת עֶרֶב בְּמִסְבַּת בְּנֵי בֵיתִי יִחְיוּ אֵיזָה מִיְנוּטֵינִי אַחֲרֵי שְׁעָה הַשְּׁתִּים עֶשְׂרֵה, לֹא עָבְרוּ כְּעֶשְׂרֵה מִיְנוּטֵינִי, וְהִנֵּה צִלְצֵל הַפַּעֲמוֹן בְּרַעַשׁ גְּדוֹל, הַפְּתַח נִפְתַּח וְשָׁנֵי אֲנָשִׁים בָּאוּ בְּמַרוּצָה וּבְרַעַשׁ גְּדוֹל לְחַדֵּר הָאוֹכֵל, בְּקִרְיָא: אֲנַחְנוּ שְׁלוּחֵי הַפְּקִידוֹת ג. פ. או. מִי הוּא שְׁנֵיאוֹרְסָאָהן? וְאֵיָה הוּא?

עוֹדֵם מְדַבְּרִים, וּפְלִגַת אֲנָשִׁים מְזוּיָיִנִים בְּאֵה הַחֲרָה, כְּלָם עוֹמְדִים בְּמִישוֹר, מוֹכְנִים לְשִׁמְעַ בְּקוֹל נְגִיד וּמְצָנָה.

עֵינִיתִי בְּקוֹר רִיחַ וּבְשִׁפָּה בְּרוּחָה: לֹא יְדַעְתִּי אֵיזָה שְׁנֵיאוֹרְסָאָהן אֲתֵם דוֹרְשִׁים, אִם בְּאֲתֵם לְמַעוֹן אִישׁ בְּטַח אֲתֵם יוֹדְעִים מִתְחַלָּה מִי הוּא הַדָּר בְּמַעוֹן זֶה, וְעַל כֵּן לְמוֹתֵר הוּא הַרְעַשׁ וְהַפְּחָדָה, דְּבָרוֹ דְּבָרִיכֶם מַה דְּרוֹשׁ לְכֶם וּמִי דְרוֹשׁ לְכֶם, וְעַם זֶה, הֲלֹא גַם מְנַהֵל הַחֲצָר – הַיּוֹדֵעַ פְּנִים אֶת כָּל שְׁכֵנֵי הַמַּעוֹנוֹת – הוֹלֵךְ עִמְכֶם, וְלִמָּה לְכֶם לְהַרְעִישׁ וְלִצָּעַק.

להיות ומאד מצטער על אשר הנני מנגד אל האסיפה הכללית, ואשר מצווה למנוע אותי מן ההתנגדות כי ישנם בין בני הקהילה שהם שקצים גדולים, ויש סכנה גדולה בדבר.

הציר בא חזרה בשעה 9 לעת ערב, וכו ביום גמתי לפרסם את המכתב הנ"ל, אמנם בהיותי באמצע עבודתי לקבל אנשים, אשר הייתי מקבלם ביום א', ג', וה', על-כן הנחתי המכתב על השולחן, טרם מסרתיו אל המעתיק להעתיקו, בהעתקות רבות כפי הדרוש, והיו רק מועתק איזה אכסימפליארין, וכתב ידי הי' מונח על השולחן, ומשכתי עבודתי בקבלת אנשים הלאה עד חצי שעה השתים עשרה לילה, ואז התפללנו תפלת ערבית, ובשעה רבע הראשונה יצאתי אל חדר האכל לאכול סעודת הלילה, ועוד טרם כיליתי לאכול בג' רביעי שעה הראשונה אחר חצות לילה באו - לא עתה - חברי הגפא"ו לעשות חיפוש בבית.

(7) תהלים קו, א. ועוד.

(8) שם כט, יא.

(4) {6} שם מושבה.

(5) רבה של לענינגראד.

(6) ראה ב"מבוא". וראה אגרות-קודש חלק א ע' תרלו: . . .

כאמור הנני מנגד אל הוועידה אשר קהלת לענינגראד חשבה לקרוא, ובימים ההם ערכתי מכתב גלוי אל יושבי מדינתנו*. . . בסגנון חד, אמנם לא חפצתי לשלחו ולפרסמו עד אשר אבוא בדברים עם הרב קאצענעליבוביגין, פן ואולי יחזור הוא משיטתו בעניין זה. . . ושלחתי אליו ג' רבנים להתדבר עמו בזה.

הרבנים ש' שלוחי נסעו אליו ביום ב' בקר (כי ישב בנאות דשא) והוא הושיב פניהם וריקם, גם אמר להם כי קהלת לענינג' כבעס ורוגז עלי על אשר אינני מתחשב עימהם לקרוא גם אותם, אשר גם הם יודעים מכל הנעשה לטובת החזקת תורה, כמו שיודעים הרבנים מחארקוב מאסקווא, מינסק, ובקש אשר אחד הרבנים יבוא אליו ביום המחרת הוא ביום ג'. ביום ג' בא הרב אליו שנית ודבר עמו הרבה בזה, והושיב לו כי הוועידה צריכה

ראש המדבָּרִים: אָנֹכִי אֵינְנִי צוֹעֵק כִּי אִם כֵּן הוּא דִּיבּוּרִי, כַּנֶּרְאָה עוֹד טָרַם יִדְעַתֶּם אֶת אֲרָחִי צִירֵי פְּקִידוֹת ג. פ. א. הָבוּ הָרְאוּ לָנוּ אֶת הַמַּעֲוֹן שֶׁלְכֶם עִם כָּל מוֹכָאִיו וּמוֹצְאָיו לְמַעַן שְׁנוּכַל לְהַעֲמִיד אֶת הַמַּשְׁמֵר הָרְאוּי כַּחוֹק, וְאַתֶּם בְּתוֹר אֲדוֹן הַבַּיִת תִּלְכוּ עִמָּנוּ לְהַשְׁגִּיחַ בְּעַת שְׁנַעֲשֶׂה הַבִּיקוּר וְהַחִיפּוּשׁ.

עֲנִיתִי: כֵּן אָנֹכִי אֵינְנִי יוֹדֵעַ אֲרָחוֹת צִירֵי פְּקִידוֹת הָאֲמוּרָה, וְאֵינְנִי חֹפֵץ לְדַעַת אוֹתָם, וּבְלִי סֶפֶק אֲצִלִּי אֲשֶׁר טְעוֹת הוּא בְּיַדְכֶם, אוֹ עֲלִילָה מְכוּוֹנָה, כֹּכֵל אוֹפֵן לִי אַחַת הִיא, וְאַתְּ צִירֵי הַפְּקִידוֹת הָאֲמוּרָה, לֹא יֵרְאֵתִי, אֵינְנִי יָרָא, וְלֹא אֵירָא, מוֹכָאֵי הַבַּיִת וּמוֹצְאָיו יְכוּל הוּא מְנַהֵל הַחֲצָר לְהִרְאוֹת לְכֶם, וְהַמַּעֲוֹן שְׁלִי בְּיַדְכֶם הוּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ בִּיקוּר וְחִפּוּשׁ כַּרְצוֹנְכֶם, אוֹ כְּפִי הַחוֹק שְׁאַתֶּם אוֹמְרִים וְאוֹתִי בְּטַח לֹא תִפְרִיעוּ מִסְּעוּדָתִי.

דְּבָרֵי אֵלֶּה בְּכָלֵל, וְהַקְרִירוֹת וְהַעֲדָר הַהִתְפַּעְלוֹת, אוֹ מְדוּיָק יוֹתֵר – הַבְּטוּל הַנְּאִיוִי שֶׁל אֲזַרְחָ לְיוֹבְאוּוִיטְשֵׁי עֲשֶׂה רוּשֵׁם עַז גַּם עַל אֲנָשֵׁי-סֵלַע הַלְלוּ, וּבְרַגְעַ רֵאשׁוֹן נִרְפוּ כַּנְּפִיָּהֶם וַיְבִיטוּ עָלַי בְּתַמְהוֹן רַב, וּשְׂקִיטָה חֲרִישִׁית בְּבַיִת.

עָבְרוּ רְגָעִים אֲחָדִים, וְקוֹל הַפְּקִיד נִחְמָסָאן – נֶעַר עֲבָרִי מְנַעוּל אֲשֶׁר אָבִיו הָיָה נוֹסֵעַ לְלִיבְאוּוִיטְשׁ וְגַם הוּא לָמַד אֲצֵל מְלַמֵּד בְּנַעוּל – מְצוּוֹה אֵל הַמְזוּיָנִים לֵאמֹר: אַתֶּם לָכוּ עִמָּדוּ עַל פֶּתַחֵי הַבַּיִת לְשִׁמְרָם, אִם יִבְקֹשׁ אִישׁ לְכַנֵּס בְּבַיִת תִּפְתָּחוּ לוֹ הַדְּלֵת לְרִנְחָה, וְאִם יִחְפּוֹץ אִישׁ לְלַכֵּת גַּם מִחֲדָר אֶל חֲדָר, אוֹ גַּם לְדַבֵּר בִּינֵיהֶם לֹא תִתְּנוּ. רְאוּ הַזְהָרָתִי אֶתְכֶם, וּפְנֵה אֶל עוֹזְרוֹ לְוֹלֵב – מִמְשַׁפַּחַת לְוֹלֵב הַיּוֹשְׁבִים בְּרִיגָא – וְאַנְחָנוּ נִגַּשׁ אֶל הַעֲבוּדָה לַעֲשׂוֹתָהּ, וְאַתֶּם – פּוֹנֵה אֵלֵי – אִם תּוֹכְלוּ לְאַכֵּל אֲנַחְנוּ לֹא נִפְרִיעַ אֶתְכֶם. וַיַּעֲמִיד אִישׁ מְזִינ בְּחֲדָר זֶה לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַסְּדֵר הַמְצוּוֹה מֵאִתּוֹ.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

החובות בסך שמונה מאות ששים ושמונה צערונאצי
 ק[נ]ורעים אותי ואין נותנים מנוח. וכבר לויתי יותר על שני
 מאות לייש אנגליא, ובכל משך העת לא יכולתי לעזור
 לטובת הבנים הקטנים ולא אדע מה יהי אחרית הדבר
 הנורא הלזה. רחמו נא על קרוביכם, זכרו את אשר
 חשבתם לטובה, וככל אשר תוכלו לעשות ולעזור שלחו
 עזרתכם לאחיהם ר"ח שי ואלילו תכתבו. והויי יהי
 בעזרכם ויצליח לכם בכל אשר תפנו. ואני הנני חלש מאד
 מרוב עגמ"נ ויסורים ורק ד' הוא ירחם.
 ידידם דו"ש המברככם בברכת אבות ק'.

בי"ה י"א מנ"א תרפ"ד
 ליענינגראד
 כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א מו"ה
 אהרן שי
 שלום וברכה
 מני אז נסע צלחה לא קבלתי מאתו שום ידיעה, וכל
 העת הנני לא עליכם בעגמ"נ רב ויסורים גדולים ממחלתו
 של הזקן ר' ישראל אשר מחלתו אנושה, וטפלי תלו בו,
 ואין לו פרנסה והקטנים נעדרו ר"ל מיום אל יום, ואין
 משים לב אל זה כלל וכלל.

בְּרַכְנוּ אֲבֵינוּ - כָּלְנוּ כְּאַחַד

בְּכָל שָׁנָה מַחֲדָשׁ, אָנוּ קוֹרְאִים בְּתוֹרָה, בְּשֶׁבֶת שְׁלִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶת פְּרֻשַׁת נְצֻבִים, שֶׁהִיא כְּמוֹ הַכְּנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

הַפְּרָשָׁה פּוֹתַחַת בְּסִפּוּר עַל הַבְּרִית שְׁמֹשָׁה כּוֹרֵת בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵין הַשֵּׁם, וְזֶה מִתְחִיל בְּבְרִית בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵין עַצְמָם.

מִשָּׁה רַבְּנוּ מְפָרֵט עֲשָׂרָה סוּגִים בְּעַם יִשְׂרָאֵל, מִהֶאֱנָשִׁים הַחֲשׂוּבִים - רֹאשֵׁי הַשְּׂבָטִים, וְעַד לְאֲנָשִׁים שְׁנֹרְאִים הַכִּי פְּשׁוּטִים - חוֹטְבֵי הָעֵצִים וְשׂוֹאֲבֵי הַמַּיִם. הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל הִיא כְּשֵׁישׁ אֶת כָּלֶם. גַּם הַיְהוּדִי הַכִּי 'חֲשׂוּב' צָרִיךְ אֶת הַיְהוּדִי הַכִּי 'פְּשׁוּט'.

מִהִי אֲחֻדוֹת אֲמִתִּית? אִם אָנִי מוֹכֵן 'לְסַבֵּל' אֶת הַשָּׁנִי וְלֹא מִגְרֵשׁ אוֹתוֹ, זֶה עֲדִין לֹא אֲחֻדוֹת... אֲחֻדוֹת הִיא הַהֲרַגְשָׁה שֶׁכָּל אֶחָד בְּאַמֻּת צָרִיךְ אֶת הַשָּׁנִי וּמִרְגִּישׁ שְׁבָלֵי הַשָּׁנִי הוּא לֹא שָׁלֵם. כְּמוֹ גּוֹף שָׁבוּ אָנוּ זְקוּקִים לְכָל הָאֲבָרִים, הַרְגֵל לֹא יִכְוֶה לְחַיּוֹת בְּלִי רֹאשׁ, חֲלִילָה... אָבֵל גַּם הָרֹאשׁ לֹא יִכּוֹל לְהִיּוֹת מְשֻׁלָּם לְלֹא הַרְגֵל. כִּךָּ גַּם הַיָּד וְהָעֵינַיִם וְכָל אֵיבָר בְּגוּף, יֵשׁ בּוֹ מִשְׁהוֹ מִיְחָד. כִּךָּ כָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְהִרְגִישׁ שְׂאֵצֵל הַיְהוּדִי הַשָּׁנִי יֵשׁ מֵעֵלָה מִיְחָדָת שְׁקִימָת רַק בּוֹ.

כְּאֲשֶׁר הַגּוּף שָׁלֵם, כְּרוּךְ הַשֵּׁם, אִז כָּל הָאֲבָרִים נִהְיִים אֶחָד מִהַשָּׁנִי וּמִתְפַקְּדִים בְּיְחָד, וְכִךָּ גַּם בְּעַם יִשְׂרָאֵל.

כְּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ בְּאַחֻדוֹת בֵּינֵנוּ לְבֵין עַצְמָנוּ, אִז אָנוּ יְכוֹלִים לְהִתְאַחַד גַּם עִם הַשֵּׁם. כְּשֶׁהַשֵּׁם רוֹאֶה שְׂאֵנַחְנוּ אוֹהֲבִים אֶחָד אֶת הַשָּׁנִי, וּמְחַפְּשִׁים הָאֶחָד אֶת מַעֲלוֹתָיו שֶׁל הַשָּׁנִי, גַּם הוּא רוֹאֶה אֶת הַמַּעֲלוֹת שֶׁלָּנוּ וּמְגַלֶּה לָנוּ אֶת הָאֲהָבָה שְׁלוֹ, וּמְעַנִּיק לָנוּ כְּתִיבָה וְחַתִּימָה טוֹבָה לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוֹקָה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב, עמ' 398 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אִין זֶה נוֹסַח רְצוּי בְּאוֹפֵן דְּלֵהֲתַנּוֹת תְּנַאִים עִם הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ וְלֵהֲקִדִים שְׁתַּחֲלִילָה יַעֲזוֹר וְאַחֲרֵי כֵן וְכו' וְהָרִי עֲנִינּוּ שֶׁל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הָאֲפֻשְׁרֵי וְכֹכֵל יִכְוֶלְתוּ בַעֲנִינֵי תוֹרָה וּמוֹצוֹת שְׂצַדְקָה בְּכֹל זֶה

מִמְכַתֵּב יו"ד אֱלוֹל, תשי"ז

עַל כָּל אֶחָד לְהִתְנַהֵג כְּמוֹ שְׂרוּצָה שִׁתְּנַהֲגוּ עִמוֹ, וּפְסֵק-דִין בְּתוֹרָה דַּעֲלֵךְ סָנִי לְחַבְרַךְ לֹא תַעֲבִיד...

מִמְכַתֵּב י"ט אֱלוֹל, תשי"ז

חומש לקריאה בציבור

פרשת נצבים-וילך

אשר יבא מארץ רחוקה וראו את-מכות הארץ ההוא ואת-תחלואיה אשר-חלה יהוה בה: ^ב וגפרית ומלח שרפה כל-ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה פל-עשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה כתיב וצביים קרי וצבואים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: ^ג ואמרו כל-הגוים על-מה עשה יהוה פכה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה: ^ד ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה אלהי אבתם אשר פרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים: ^ה וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם: ^ו ויחר-אף יהוה בארץ ההוא להביא עליה את-כל-הקללה הפתובה בספר הזה: ^ז ויהי-שם יהוה מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל-ארץ אחרת ביום הזה: ^ח הנספרת ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את-כל-דברי התורה הזאת: **ס (ע"ב)**

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו (מההפטר)ה

יהודי צריך להקדיש תמיד את צער הגלות, עליו להצטרע על כך שבני ישראל הם כבנים שגלו מעל שלחן אביהם ושכינתא בגלותא. ובדאי שיש להצטרע על מצר הגלות בזמננו, לאחר כל הצרות שעברו על כלל ישראל במשך זמן הגלות, ועד לדוננו זה. צער זה צריך לבוא לידי בטוי בדרישת ותביעת הגאולה ובצעקה: "עד מתי קץ הפלאות!" (לקוטי שיחות ל עמ' 235)

שני ל ^א והיה כי יבאו עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל-לבבך בכל-הגוים אשר הדיחתך

כט ^א אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרד אשר בקרב מחנהך מהטב עידיך עד שאב מימיך: ^ב לעברך בברית יהוה אלהיך ובאלתו אשר יהוה אלהיך פרת עמך היום: (לוי) ^ג למען הקים אתך היום ^ד לו לעם והוא יהיה-לך לאלהים כאשר דבר-לך וכאשר נשבע לאבתך לאברהם ליעקב: ^ה ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את-הברית הזאת ואת-האלה הזאת: ^ו כי את-אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום: (ישראל) ^ז כִּי אתם ידעתם את אשר-ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם: ^ח ותראו את-שקוציהם ואת גלליהם עין ואבן פספס וזהב אשר עמם: ^ט פִּי-יִשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה אוֹ משפחה אוֹ-שֵׁבֵט אֲשֶׁר לָבְּבוּ פִּנְה הַיּוֹם מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פִּי-יִשׁ בְּכֶם שְׂרֵשׁ פָּרַה רֹאשׁ וְלַעֲנָה: ^י והיה בשמעו את-דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה-לי כי בשררות לבי אלה למען ספות הרעה את-הצמאה: ^{יא} לא-יאבה יהוה סלח לו כי או יעשן אפי-יהוה וקנאתו באיש תהוא ורבצה בו כל-האלה הפתובה בספר הזה ומחה יהוה את-שמו מתחת השמים: ^{יב} והבדילו יהוה לרעה מפל שבטי ישראל בכל אלות הברית הפתובה בספר התורה הזו: ^{יג} ואמר תדור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והגברי

וְנַעֲשֶׂנָהּ: הַ פִּי-קָרוֹב אֵלָיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ
וּבְלִבְּךָ לַעֲשׂוֹתוֹ: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

כְּשִׁיבָא מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, נִרְאָה אֶת הַעֲלִיָּה הַגְּדוּלָּה שֶׁנִּפְעָלָה
עַל יְדֵי הַגְּלוּת וְנוֹדָה לַה' עַל כֵּן, כְּפִתּוּב "אוֹדֶךָ ה' כִּי אָנֹכֶת
בִּי". אָמֵנָם, אֶסוּר שְׂדִידֵעַת מַעֲלַת הַגְּלוּת תִּפְגַּע תְּלִילָה
בְּתַשְׁקָה לְצֵאת מִן הַגְּלוּת. תּוֹכְעִים מִיְהוּדֵי דָבָר וְהַפּוֹכוֹ:
עֲלִיו לְדַעַת שְׂשׁ מַעֲלָה בְּגִלוּת, וּבְיַחַד עִם זֶה עֲלִיו לְזַעַק בְּכָל
לְבו שְׂרוּצָה לְצֵאת מִהַגְּלוּת.

(שיחת הושענא רבה תשד"ט)

רביעי ט ראה נתתי לפניך היום את-החיים
ואת-הטוב ואת-הרעות ואת-הרע: ט אשר אנכי
מצורך היום לאהבה את-יהוה אלהיך ללכת
בדרכיו ולשמר מצוותיו וחקתיו ומשפטי וחיית
ורבית וברכך יהוה אלהיך בארץ אשר-אתה
כא-שמה לרשתה: ט ואם-יפנה ללבך ולא
תשמע ונדרחת והשתחווית לאלהים אחרים
ועבדתם: ט הגדתי לכם היום כי אכד תאבדון
לא-תאריכון ימים על-האדמה אשר אתה עבר
את-הירדן לבוא שמה לרשתה: ט העדתי בכם
היום את-השמים ואת-הארץ החיים והמות
נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים
למען תחיה אתה וזרעך: ד לאהבה את-יהוה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא חייך
וארך ימיו לשבת על-האדמה אשר נשבע
יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת

לכם: פפפ

פרשת וילך

לא « וילך משה וידבר את-הדברים האלה
אל-כל-ישראל: » ויאמר אלהם בן-מאה
ועשרים שנה אנכי היום לא-אוכל עוד לצאת
ולבוא ויהוה אמר אלי לא תעבר את-הירדן
הזה: ה יהוה אלהיך הוא | עבר לפניך הוא-

יהוה אלהיך שמה: ד ושבת עדי-הוה אלהיך
ושמעת בקלו ככל אשר-אנכי מצורך היום
אתה ובניך ככל-ללבבך ובכל-נפשך: ג ושב
יהוה אלהיך את-שבותך ורחמך ושב וקבצך
מפל-העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך שמה:
ה אם-יהיה נדחת בקצה השמים משם יקבצך
יהוה אלהיך ומשם יקחה: ה והביאך יהוה
אלהיך אלה-ארץ אשר-ירשו אבותיך וירשתה
והיטבך והרפך מאבותיך: ו ומל יהוה אלהיך
את-לבבך ואת-לבב זרעך לאהבה את-יהוה
אלהיך ככל-לבבך ובכל-נפשך למען חייך:

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

רז"ל אמרו "מגלן דעבדינן זכר למקדש, דאמר קרא . .
ציון היא דורש אין לה, מקלל דבציא דרישה". הדייק בזה
הוא דרישה דקא: לא די בבקשה בעלמא על הגאולה, אלא
צריכה להיות דרישה ותביעה תמידית.

(לקוטי שיחות לד עמ' 202)

שלישי ונתן יהוה אלהיך את פל-האלות האלה
על-איביך ועל-שנאיך אשר רדפוך: ה ואתה
תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית את-פל-
מצוותיו אשר אנכי מצורך היום: ט והזתירך
יהוה אלהיך בכל | מעשה ידך בפרי בטנך
ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך למכה כי | ישוב
יהוה לשוש עליו לטוב כאשר-שש על-
אבותיך: ב כי תשמע בקול יהוה אלהיך לשמר
מצוותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה כי
תשוב אל-יהוה אלהיך ככל-לבבך ובכל-
נפשך: ם « כי המצוה הזאת אשר אנכי
מצורך היום לא-נפלאת הוא ממך ולא-רחקה
הוא: י לא בשמים הוא לאמר מי יעלה-לנו
השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה:
י ולא-מעבר לים הוא לאמר מי יעבר-לנו
אל-עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה

יְשׁוּעַ הוּא עֹבֵר לְפָנָיִךְ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: וַעֲשֵׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אַתָּם: ה וַיִּנְתְּנֶם יְהוָה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכֹל-הַמְצֻוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חֹזְקוֹ וְאַמְצֹוֹ אֶל-תִּירָאוֹ וְאַל-תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך לבקש את הגאולה, ובקשה זו עצמה מעניקה לו סינע ועדות בעבודת ה'. כשאומר 'אנו רוצים משיח עכשיו' - זה פועל בו ורוי והוספה בעבודתו, ונהירות תרה שלא יהיה בידו שום דבר שמעכב ח"ו את ביאת המשיח. (לקוטי שיחות כ עמ' 234)

שישי ה' ויאמר יהוה אל-משה הן קרבו ימיו למות קרא את-יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: ט וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על-פתח האהל: טו ויאמר יהוה אל-משה הנך שכב עם-אבותיך וקם העם הזה וזנה | אחרי | אלהי נכר-הארץ אשר הוא בא-שמה בקרבך ועזבני והפל את-בריתי אשר כרתי אתו: י וחרה אפי בו ביום-ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאאו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כפי-אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה: יא ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על פל-הרעה אשר עשה כי פנה אל-אלהים אחרים: יב ועתה כתבו לכם את-השירה הזאת ולמדה את-בני ישראל שימה בפיהם למען תהיה-לי השירה הזאת לעד בבני ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

יהודי צריך לבקש ולתבע את הגאולה. וכך אמרו חז"ל: "כל אותן אלפים שנפלו במלחמה בימי דוד, לא נפלו אלא על שלא תבעו בנזן בית המקדש. ומה אם אלו שלא היה בית המקדש בניניהם ולא נחרב ביניהם, נעשה להם כף ונענשו על שלא תבעו אותו; אנו, שחרב בניינו ואין אנו מתאבלים עליו ולא נבקש עליו רחמים, על-אחת-כמה-וכמה".

(לקוטי שיחות ל עמ' 182)

יְשׁוּעַ הוּא עֹבֵר לְפָנָיִךְ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: וַעֲשֵׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂה לְסִיחֹן וּלְעֹוג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אַתָּם: ה וַיִּנְתְּנֶם יְהוָה לְפָנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכֹל-הַמְצֻוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חֹזְקוֹ וְאַמְצֹוֹ אֶל-תִּירָאוֹ וְאַל-תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לכם, ואל תתנו דמי לו

ישנם כמה באורים במעלת הגלות: הירדה היא לצורך עליה; תרון האור הוא מתוך החשך; ועוד. אמנם, באורים שכליים הללו אינם מתקבלים כרגש שבלב, עקב מרירות הגלות, ולכן אנו מבקשים וצועקים בתפלה שהגלות תתבטל כבר ותבא הגאולה.

(שיחת ש"פ נצבים תשמ"א)

חמישי ז' ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל-ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את-העם הזה אל-הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אותם: ח ויהוה הוא | ההלך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזובך לא תירא ולא תחת: ט ויכתב משה את-התורה הזאת ויתנה אל-הכהנים בני לוי הנשאים את-ארון ברית יהוה ואל-כל-זקני ישראל: י ויצו משה אותם לאמר מקץ | שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הספות: יא בבוא כל-ישראל לראות את-פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את-התורה הזאת נגד כל-ישראל באזניהם: יב הקהל את-העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את-יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את-כל-דברי התורה הזאת: יג ובניהם אשר לא-ידעו ישמעו ולמדו ליראה את-יהוה אלהיכם כל-

כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחיכוך ובזימיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מנכד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא ברך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושרתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~

אל דמי לך, ואל תתנו דמי לו

חייב מצות תפלה הוא, שעל האדם לבקש את "צרכיו שהוא צריך להם", ואנשי כנסת הגדולה תקנו י"ח ברכות שהן "שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור כלו". והגע עצמך: אנשי כנסת הגדולה העריכו את דעתו של כל יהודי וקבעו שחפצו של כל איש ואיש וצרך הצבור כלו הוא - ביאת משיח צדקנו. וצרך זה נוגע כל כך, עד שחוננים ומבקשים זאת כמה פעמים בכל יום!

(שיחת ש"פ אחרי קדושים תשמ"ה)

מפטיר כה הקהילו אלי את כל צונני שבטיכם ושמריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כה כי ידעתי אחרי מותי פיהשחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים פיהשעו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~

תיכף ומיד זוכים בדין, ונצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם - מאירים וקיימים ועומדים, ונעשית פתיכה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(לקוטי שיחות כרך ד)

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן.

שביעי כ פיהשעו את הארץ ואת השבעתי לאבתיו זבת חלב ודבש ואת כל ושבוע ודשן ופנה אל-אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את בריתי: כה והיה פיהשעו את רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי את-יצרו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו אל-הארץ אשר נשבעתי: כה ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל: כה ויצו את יהושע בן-נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל-הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך: כה ויהי פכילות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם: כה ויצו משה את הלויים נשאי ארון ברית יהוה לאמר: כה לקח את ספר התורה הזה ושמעתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: כה כי אנכי ידעתי את מריד ואת ערפך הקשה הן בעורני חי עמכם היום ממרים היתם עם יהוה ואף פיהשעו מותי: כה הקהילו אלי את כל צונני שבטיכם ושמריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כה כי ידעתי אחרי מותי פיהשחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם: פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיךְ לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֵּינֶיךָ, בְּשִׂמְחָה עִשָׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְיִגְדִיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר: מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר זוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

י) שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בְּה', כִּד אִמְרַת יְרוּשָׁלַיִם בְּזִמְנֵי הַנְּאֻלָּה. או, כִּד אִמְרַת עַם יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּבוֹ מִתְּגִלַּת. (וְאִמְרַת "שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ" בְּכַפֵּל לְשׁוֹן בְּגִיד הַגּוֹף וְתַנְפֵּשׁ שִׁישִׁישׁוֹ בְּה' שְׁהוּא בְּמִדַּת הַרְחִמִים. וְאִמְרַת "תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ", שְׁבִמְדַת הַדִּין תִּגְלַל הַנֶּפֶשׁ שְׁהוּא עֲלוֹינָה וּמַקְבֵּלַת יְסוּרִים בְּשִׂמְחָה יוֹתֵר מִהַגּוֹף). הַלְבִּישֵׁנִי בְּגִדֵי יֵשׁוּעַ, כְּלוּמַר, סַבֵּב אוֹתִי בִישׁוּעָה וּבְצַדִּיקָה, כְּלֹכֶשׁ הַמִּסְכָּב אֶת הַגּוֹף, וּכְמַעֲלֵי הַעוֹטָף אֶת לֹכְשׁוֹ. וְיִכְתֹּן פָּאָר, וְיִגְדִיל פָּאָרוֹ בְּלִבוֹשִׁים נְאִים. "וְיִכְתֹּן", לְשׁוֹן וְגִדְלָה, כְּמוֹ "וְיִכְנֵי יוֹד פְּהִינִים" (שְׁמוּאֵל ב' ח.יח). כְּלִיָּהּ, כְּלִי תַכְשִׁיטִיָּה. יֵאָמֵר כִּי כְּאֲרִיץ תּוֹצִיא צִמְחָה וְגו', כְּמוֹ שְׁהֲאֲרִיץ מוֹצִיאָה אֶת צִמְחָה אַחֲרֵי שְׁנִרְקָב וְנִפְסַד גֶּרְעִין הַזֶּרַע, וְכִמוֹ הַגֵּהָה שְׁמוֹצִימָה אַחֲרֵי שְׁנִפְסָדִים גֶּרְעִינֵי הַזֶּרַע, כִּן וְצִמִּית ה' לְיִשְׂרָאֵל צְדָקָה וְתַהֲלָה כְּפָרְסוֹם נִגְדַל כְּלֵי הַגּוֹיִם אַחֲרֵי שְׁהָיוּ בְּגוֹלָתָם מִשְׁפָּלִים עַד עַפְרָה. (א) לֹא אֲחֻשָּׂה, לֹא אֲשַׁתַּק מִלְּהַפְרֵעַ מִן הַגּוֹיִם עַל מַה שֶּׁעָשׂוּ לְצִיּוֹן. לֹא אֲשַׁקּוּמָה, לֹא אֲהִיָּה בְּמִנוּחָה.

עטרת מרים

י' או יאמר יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹכֶם מִתְּגִלַּת שׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה בְּתַשׁוּעַת ה' תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ שְׁעוֹר לִי כִי הַלְבִּישֵׁנִי בְּגִדֵי־יֵשׁוּעַ הַתְּפוּרִים כְּמִדַּתִּי, וְעַם מַעֲלֵי צְדָקָה יַעֲטֵנִי עֹטָף אוֹתִי כְּחֶתֶן וְיִכְתֹּן פָּאָר אֲשֶׁר יִלְבֹּשׁ פָּאָר כְּכֹהֵן גָּדוֹל וּכְכֹלָה תַעֲדָה אֲשֶׁר תַּתְּקַשֵּׁט עִם כְּלִיָּהּ תַכְשִׁיטִיָּה: יֵאָמֵר כִּי יִשְׁעַת יִשְׂרָאֵל הִיא כְּאֲרִיץ אֲשֶׁר תּוֹצִיא צִמְחָה אַחֲרֵי שְׁנִרְקָב וְנִפְסַד הַגֶּרְעִין הַזֶּרַע וּכְגֵהָה זְרוּעֵיהָ הַדְּבָרִים הַזֶּרַעִים כִּי תַצְמִיחַ אַחֲרֵי הַתְּפִסָּה שֶׁל הַזֶּרַעִים, כִּן אֲדֹנָי יְהוִה יַצְמִיחַ לְיִשְׂרָאֵל צְדָקָה חֶסֶד כְּכֹהֵן הַצְדָּקָה הַעֲלוֹינָה וְתַהֲלָה וְהַגּוֹל מוֹכּוֹזֵת יִשְׂרָאֵל נִגְדַל לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם: אֵלֶּה הֵם דְּבָרֵי ה' בְּהַזִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּגוֹלָתוֹ, וְאִמְרַת לְמַעַן צִיּוֹן שְׁהֲחַרְבוּ אוֹתָהּ עַד הַיּוֹסֵד לָא

הפטרה לפרשת נצנים וילך לקריאה

בציבור ולשמו"ת בישעיה פרק סא-סג

סא יְשׁוֹשׁ אֲשִׁישׁ בִּיהוָה תִּגְלַל נַפְשִׁי בְּאֵלֶיךָ כִּי הַלְבִּישֵׁנִי בְּגִדֵי־יֵשׁוּעַ מַעֲלֵי צְדָקָה יַעֲטֵנִי כְּחֶתֶן וְיִכְתֹּן פָּאָר וּכְכֹלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ: יֵאָמֵר כִּי כְּאֲרִיץ תּוֹצִיא צִמְחָה וְכְגֵהָה זְרוּעֵיהָ תַצְמִיחַ כִּן אֲדֹנָי יְהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וְתַהֲלָה נִגְדַל כְּלֵי הַגּוֹיִם: סב א לְמַעַן צִיּוֹן

אֲחֻשָּׁה לֹא אֶשְׁתַּחֲוֶה וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוּט לֹא אֶשְׁרַח עַד אֲשֶׁר יֵצֵא כְּנָגְהָ לְעֵינַי כֹּל צְדָקָה וּישְׁעוּתָהּ שֹׁאבִיא עֲלַי, יְהִי נְרָאָה לְכֹל כְּלִפְיֵד אֲשֶׁר יִבְעַר יְדָלְקִי: כִּי וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָתְךָ הַצְדָּקָה שֶׁאֲנִישָׁה לְךָ וְכָל־מַלְכִים וְיִירוּ כְּבוֹדְךָ וְקָרָא לְךָ יְהִי נְרָאָה לְךָ שֵׁם חֲדָשׁ חֲפָצִי בְּה' אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ וְיִגְלוּ מַעֲמֹ: גִוְהִיית שְׁמוּרָה בְּיָדֵי כְּעַטְרַת תְּפֹאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וְצִנּוּף מַצְנֶפֶת מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהֶיךָ שְׁלֵא יִפְלוּ לְעוֹלָם: ד לֹא־יֵאמְרוּ לְךָ עַל־ךָ עוֹד שֹׁאֵת עֲזוּבָה מִה' וְלֹא־רָצָךְ עַל אֲרָצְךָ לֹא־יֵאמְרוּ עוֹד שְׁמִמָּה מִיִּשְׁבְּתָהּ פִּי לְךָ וְקָרָא חֲפָצִי־בָּהּ רְצוֹנִי בְּה', וְיִשׁוּב לִשְׁבוֹן בְּחוּבְךָ וְלֹא־רָצָךְ בְּעוֹלָה מִיִּשְׁבֶּת כִּי־חֲפָצִי יְהוָה לְךָ וְאֲרָצְךָ תִּבְעַל וְיִתְשַׁבּוּ הָעַרְסִים: ה כִּי־יִבְעַל כְּשֹׁשׁוּא בְּחוּר בְּתוֹלָה מְבִלִי פִירוּדִי יִבְעַלְךָ כִּן וְיִתְשַׁבּוּ לְךָ בְּנֵיךָ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ מִפִּיךָ וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־פִּלְאָה בְּיַמֵּי חַפְתָּהּ כִּן יִשֵּׁשׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: ו אַחֵר שֶׁאֵמַר לְמַעַן צִוּן לֹא אֲחַשֶׁה, אוֹמֵר פִּי חִיז מִה' עַל־חֹמְתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הַפְּקָדְתִּי מִיַּמֵּי שְׁמָרִים כְּלַיְוִם וְכַל־הִלִּילָה שְׁחִמְדוּ בְּכִי וְאָבֵל תְּמִיד לֹא יִחְשׂוּ אִינִים שׁוֹתֵקִים, הַמְּזַכְּרִים אֶת־יְהוָה עַל בְּנֵגַם אֶל־דְּמֵי לָבָם לֹא יִהְיֶה שְׁתִּיקָה לָבָם: ז וְאַל־תִּתְּנֵנוּ לֹא תִנְחוּ אֶת ה' דְּמֵי לֹא לִשְׁתוֹק מִלְּבַבְתֶּהּ, אֶלָּא תִפְצְרוּ בּוּ עַד־יִכְוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם עַל פִּתְּהָ וּבְסִיסָה וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם לְתַהֲלָה וְלִשֵּׁם בְּאַרְצָ: ח תִּנְבִּיא אוֹמֵר לָהֶם בְּנִחְמָה, הֵן נִשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבִירוּעַ עֵזוֹ אִם־אֵתָן אֶת־דְּגָנְךָ עוֹד מֵאֲכָל־לֶאֱיִבֶיךָ הַקְּרוּבִים וְאִם־יִשְׁתָּנוּ בְּנִי־נֶכֶד הַרְחֹקִים תִּירוּשָׁךְ יִגַּד אֲשֶׁר יַעֲשֶׂת בּוּ: ט פִּי מֵאֲסִפּוּ הַמֵּאֲסִפִּים אוֹתוֹ אֶל הַבַּיִת הֵם וְאֲכָלְהוּ וְחִלְלוּ אֶת־יְהוָה עַל הַשְּׁפַעַת הַטּוֹבָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּחֲוֶהוּ אֶת הַתִּירוּשׁ בַּחֲצֹרוֹת קְדָשֵׁי בְּתִימָה הַעוֹמְרִים בַּחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדָשׁ: י הוּא מֵאֲמַר תִּנְבִּיא אֶל הָאוֹמוֹת עֲבְרוּ עֲבְרוּ

כְּנָגְהָ, כְּדָבַר הַמַּאֲוִיר וְזוֹרֵם. וּישְׁעוּתָהּ כְּלִפְיֵד יִבְעַר, וְהַיְשׁוּעָה שֶׁאֲבִיא עֲלַי, הַתְּרָה נְרָאִית לְכֹל כְּלִפְיֵד אֲשֶׁר בּוֹעַר. (ב) צְדָקָה, הַצְדָּקָה שֶׁאֲנִישָׁה לְךָ. שֵׁם חֲדָשׁ, כִּפִּי הַנֶּאֱמָר לְחַלוּ בְּחַמְדֶּךָ. יִקְבְּנוּ, וְיִרְשָׁנוּ. (ג) וְצִנּוּף מְלוּכָה, מַצְנֶפֶת שֶׁל מְלָכוֹת. (ד) וְקָרָא "חֲפָצִי בְּה'", רְצוֹנִי בְּה' וְאִנִּי נְעֻבַת. וְלֹא־רָצָךְ "בְּעוֹלָה", לֹא־רָצָךְ וְקָרָא מִיִּשְׁבֶּת וְלֹא שׁוֹמְמָה. תִּבְעַל, תִּתְשַׁבּ בַּאֲנָשִׁיהָ. (ה) כִּי יִבְעַל בְּחוּר בְּתוֹלָה וְגו', כִּמוֹ שֶׁבִשְׂבָחוֹר נוֹשֵׂא בְּתוֹלָה מִתְשַׁבֵּים וְחַד מְבִלִי פִירוּדִי, כִּי יִתְשַׁבּוּ לְךָ בְּנֵיךָ וְלֹא יִתְפָּרְדוּ מִפִּיךָ. (ו) הַפְּקָדְתִּי שׁוֹמְרִים וְגו', הַשׁוֹמְרִים הֵם הַמֵּלָאכִים שֶׁהַפְּקָדִים הַקְּבִ"ה עַל בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם. וְהֵם מִתְפַּלְלִים לְה' עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיִּשְׁבְּתָהּ לְיִשׁוּבָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, הַשׁוֹמְרִים הֵם אֲבָלֵי צִוּן שֶׁמִּתְפַּלְלִים בַּיּוֹם וּבְלַיְלָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. לֹא יִחְשׂוּ, אִינִים שׁוֹתֵקִים בְּשׁוֹם וְזֵן מִלֵּתִּפְלַל עַל יְרוּשָׁלַיִם. הַמְּזַכְּרִים אֶת ה' אֶל דְּמֵי לָבָם, כָּאֵלוֹ תִנְבִּיא מְזַכְּרִים וְאוֹמֵר לָהֶם, אַתֶּם הַמִּתְפַּלְלִים עַל צִוּן וּמְזַכְּרִים וְזָרוּקָה תְּמִיד בְּתַפְלוּתֵיכֶם וּבְכַרְבוּתֵיכֶם, אֵל תִּשְׁתַּקּוּ. (ז) וְאֵל תִּתְּנֵנוּ דְּמֵי לֹא וְגו', כְּלוּמַר, הַזֹּאֵל וְכֹל הַתְּבַחְחוֹת הַטּוֹבוֹת הַאֵלָה מְבַטְיִים הַקְּבִ"ה אֶתְכֶם, תִּזְכְּרוּ אֶת שְׁמוֹ תְּמִיד וְשִׁכְחוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם עַד שֶׁנִּבְּרַח הַגּוֹלוֹת וּיִכּוֹנֵן אֶת יְרוּשָׁלַיִם וְיִשְׁמִיחַ הַתְּלָה בְּאַרְצָ. (ט) מֵאֲסִפּוּ יֵאֲכָלְהוּ, הַמֵּאֲסִפִּים אֶת הַדְּגָן אֶל הַבַּיִת הֵם יֵאֲכָלְהוּ. וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּחֲוֶהוּ, הַמִּקְבָּצִים אֶת הַתִּירוּשׁ הֵם יִשְׁתַּחֲוֶהוּ בַּחֲצֹרוֹת קְדָשֵׁי, בִּירוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדָשׁ, אִם הוּא מְעַשֵּׂר שְׂנִי. וְאִם הוּא חִלּוֹ, הַפְּזוּתָהּ עַל כָּל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל. (י) עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעְרֵים וְגו', הוּא מֵאֲמַר תִּנְבִּיא אֶל הַגּוֹיִם, עֲבְרוּ דֶרֶךְ שַׁעְרֵי הָעִיר וְלָכוּ לַשָּׂדֶה וּפְנוּ מִמִּכְשׁוֹל אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ וְיִשְׂרָאֵל לְשׁוּב לְאַרְצָם. וְכַפֵּל הַלְשׁוֹן לְחֻזֵק. סָלוּ סָלוּ מִסְּמִלָּה, לְכָל אֶת הַדֶּרֶךְ וְלָכְבֵּשׁ אוֹתָהּ שְׁלֵא יְהִי בָּהּ גְּמוֹת וְחִלּוּלִית. סָקְלוּ

לֹא אֲחֻשָּׁה וְלִמְעַן יְרוּשָׁלַיִם לֹא אֶשְׁקוּט עַד־יֵצֵא כְּנָגְהָ צְדָקָה וּישְׁעוּתָהּ כְּלִפְיֵד יִבְעַר: ב וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָתְךָ וְכָל־מַלְכִים כְּבוֹדְךָ וְקָרָא לְךָ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְבְּנוּ: ג וְהִיית עַטְרַת תְּפֹאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וְצִנּוּף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהֶיךָ: ד לֹא־יֵאמְרוּ לְךָ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹא־רָצָךְ לֹא־יֵאמְרוּ עוֹד שְׁמִמָּה פִּי לְךָ וְקָרָא חֲפָצִי־בָּהּ וְלֹא־רָצָךְ בְּעוֹלָה פִּי־חֲפָצִי יְהוָה לְךָ וְאֲרָצְךָ תִּבְעַל: ה כִּי־יִבְעַל בְּחוּר בְּתוֹלָה יִבְעַלְךָ וּמִשׁוֹשׁ חֲתָן עַל־פִּלְאָה יִשֵּׁשׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ: ו עַל־חֹמְתֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם הַפְּקָדְתִּי שְׁמָרִים כְּלַיְוִם וְכַל־הִלִּילָה תְּמִיד לֹא יִחְשׂוּ הַמְּזַכְּרִים אֶת־יְהוָה אֶל־דְּמֵי לָבָם: ז וְאַל־תִּתְּנֵנוּ דְּמֵי לֹא עַד־יִכְוֹנֵן וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם תְּהִלָּה בְּאַרְצָ: ח הַנִּשְׁבַּע יְהוָה בְּיָמֵינוּ וּבִירוּעַ עֵזוֹ אִם־אֵתָן מֵאֲכָל־לֶאֱיִבֶיךָ וְאִם־יִשְׁתָּנוּ בְּנִי־נֶכֶד תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂת בּוּ: ט פִּי מֵאֲסִפּוּ יֵאֲכָלְהוּ וְחִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתַּחֲוֶהוּ בַּחֲצֹרוֹת קְדָשֵׁי: י עֲבְרוּ עֲבְרוּ בְּשַׁעְרֵים פְּנֵי דֶרֶךְ הָעָם סָלוּ סָלוּ

שי למורא

מֵאֲבָן, לפנות מאבנים. הרימו גם על העמים, הנביתו מוט עם הדגל לאות לכל העמים, שביאו לארץ ישראל את כל ישראל שגלו אצלם. (יא) **יִשְׁעָד בָּא**, באה תשועתך. הנה שָׁכְרוּ אֹתוֹ, הנה השקר הטוב שישלם לישראל על הגלות שסבלו בעבור שמו הגדול. ופִּעְלָתוֹ לִפְנֵינוּ, ושָׁכַר הפעלות הטובות שעשו ישראל בגלות, בשמרים תורתו ומצוותיו. (יב) וְלָהּ, לציון. דְּרוּשָׁה, שה' דורש בשלומה. (א) **מִי זֶה בָּא מֵאֲדוּם וְגו'**, עתיד הקב"ה לעשות נקמה באדום, ואמר הנביא בלשון הנוהג בכני אדם לבושי בגדים שבעשותם נקמה באויב נתן תדם על בגדיהם. וכאלו ישאלו ישראל, מי הוא זה הבא מאדום צבוע בכנניו בדם הקרונים מעיר בצרה של אדום. "המויץ", צבוע. ונתכן שהוא מלשון "התמיץ ונגדך בדם" (תהלים סו.כד), כחלוף סדר האותיות, כמו "בכש" "בשכ". זה הדור בלבושו, זה שלבש בגדי נקם. צעה ברב כחו, שברב כחו הוא מניע ומטלטל את הגוים מקצה אל קצה. **אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה**, כאלו הקב"ה משיב להם ואומר, אני הוא זה המדבר והמכטיה לעשות צדקה לישראל. **רַב לְהוֹשִׁיעַ**, מרבה להושיע. (ב) **מְדוּעַ אָדָם לְלַבּוֹשׁ וְגו'**, כאלו ישאלו גם את הקב"ה, מדוע פתמים אדמים על לבושיך, ובגדיך בגדי הדורף ענבים בנת, שיש על בגדיו פתמים אדמים מניין. (ג) **פּוֹרָה דְרַכְתִּי לְבָדִי**, כאלו

קב"ה משיב ואומר, אני לבדי דרכתי גת הענבים, כלומר, לא בכותכם, כיראם בצדקתי לבד הרגתי את השר של אדום ועמו להוציא דם כמו שדורכים בנת להוציא תינו. "פורה", גת שדורכים בו הענבים לנין. ונקרא "פורה" על שם שפפררים ומרצצים בתוכה הענבים בשדורכים אותם. **וּמַעֲמִים אֵין אִישׁ אֹתִי**, ומכל העמים אין אחד שבא לעזרתי להנקם באויבי ישראל, כי כלם אויביהם. **וְאֲדַרְכֶם בְּאִפִּי וְגו'**, ויהיה דם על בגדי, וכל מלבושי עשיתי מגלים בדם. "נצחם", דם, ונקרא דם "נצח", לפי שהוא חיי האדם וחוקו. וכל זה נאמר על־דרך־משל מלשון הנוהג בכני אדם. (ד) **כִּי יוֹם נָקָם וְגו'**, כי יום הנקם היה בלבי זמן רב, עד שבאה שנת גאולי ואז יהיה יום הנקם פעמים. (ה) **וְאֵבִיט וְאֵין עוֹזֵר**, הייתי מסתפל אם אמצא עוזר, ולא היה. כלומר, הסתפלתי אם יש זכות בישראל שתהיה עזר לגאולה, ולא מצאתי. **וְאֵישׁתוּמָם וְאֵין סוּמְךָ**, עמדת בתהוהו והתבוננתי אם אמצא בהם זכות להיות סומך עליי את **וְתוֹשֵׁעַ** לי ורועי וְהַמְתִּי שִׁישׁ לִי על האומות היא סמכותני מסמוך אותי לגאול את

אתי לעזרתי להנקם באויבי ישראל. לפיכך **וְאֲדַרְכֶם בְּאִפִּי וְאֲרַמְסֶם בַּחֲמָתִי** שיש לי עליהם על שהרעו לישראל שהעלימים ביניהם וזו נצחם ודמם מפטר על־בגדי וכל־מלבושי אגאלתי לכלכתי מדמם: ד כי זמן רב יום נקם היה בלבי וישנת גאולי באה לגאול את עמי ולעשות הנקם: ה ואביט ויהיית מסתפל אם אמצא עוזר, אבל וְאֵין עוֹזֵר כי אין הדור זכאים וְאֵישׁתוּמָם עמדת בתהוהו והתבוננתי אם אמצא בהם זכות להיות סומך עליי את הגאולה. אבל וְאֵין סוּמְךָ כי אין צדיק מתפלל עליהם, לכן וְתוֹשֵׁעַ הוֹשִׁיעַ לִי ורועי וְהַמְתִּי שִׁישׁ לִי על האומות היא סמכותני מסמוך אותי לגאול את אדם. (ד) **כִּי יוֹם נָקָם וְגו'**, כי יום הנקם היה בלבי זמן רב, עד שבאה שנת גאולי ואז יהיה יום הנקם פעמים. (ה) **וְאֵבִיט וְאֵין עוֹזֵר**, הייתי מסתפל אם אמצא עוזר, ולא היה. כלומר, הסתפלתי אם יש זכות בישראל שתהיה עזר לגאולה, ולא מצאתי. **וְאֵישׁתוּמָם וְאֵין סוּמְךָ**, עמדת בתהוהו והתבוננתי אם אמצא בהם זכות להיות סומך עליי את בני. וְהַמְתִּי היא סמכותני,

ישראל: וְאִבּוֹם אָרַמּוֹם עַמּוּיִם בְּאִפֵּי וְאִשְׁכְּרֵם בְּחַמְתִּי נְהוּ שְׂפוּרִים כְּכּוֹס חַמְתִּי וְאוֹרִיד לְאָרְץ נִצְחָם חֹקֵם וְחַקְפָם, וְהוּ דָמָם: אָמַר הַנְּבִיא חַסְדֵי יְהוָה | אֹזְבִיר שְׁעֵשָׂה עִמָּהֶם, לָכֵן מְהֵרָא לְמַרְבוֹת תְּהַלֵּל יְהוָה כְּמוֹ שֵׁשׁ לְהַלְלוֹ כְּעַל כָּל אֲשֶׁר־גִּמְלָנוּ יְהוָה וּרְבִי־טוֹב הַתָּנוּן לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גִּמְלָם פְּרַחְמִיו

וְכָרַב חַסְדָּיו וְלֹא בַצְדָּקוֹתֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר אֶת־עַלְפֵי שְׁנַלְוֵי לִפְנֵי שִׁבְגָדוֹ בִּי, מִכָּל־מְקוֹם אֶת־עַמּוּי הַמָּה וְתָרִי חַם לִפְנֵי כְּבָנִים אֲשֶׁר לֹא יִשְׁקְרוּ לְעוֹבְנֵי, וְלָכֵן וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־צַרְתֶּם שְׁהוּ לָהֶם לֹא לְמִקוֹם הָיָה צָר וּמִלֶּאדָּה הַמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵינוּ הוֹשִׁיעֵם בְּשַׁלְחוֹת הַמְקוֹם בְּאַהֲבָתוֹ כְּעִבּוֹר אֲהַבְתוּ לָהֶם וּבְחַמְלָתוֹ עֲלֵיהֶם הוּא גָאֻלָּם מִן הַצָּרָה הַבָּאָה וַיִּנְטָלָם סָבַל מִשָּׂאֵם וַיִּנְשָׂאֵם לְחַת דִּי מַחְסוּרָם כְּלִימֵי חוֹדוֹת עוֹלָם:

וּמִלֶּאדָּה פְּנִיּוֹ הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גָאֻלָּם וַיִּנְטָלָם וַיִּנְשָׂאֵם כְּלִימֵי עוֹלָם:

וַיִּנְטָלָם וַיִּנְשָׂאֵם, וְהַנְּבִיא מִן הַצָּרָה בְּחַמְלָתוֹ, וַיִּנְשָׂאֵם וְהִרְמִים כְּעִבּוֹר וְחִשְׁבִּית בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתָם. כָּל יְמֵי עוֹלָם, תְּמִיד בְּכָל הַדּוֹרוֹת הָיָה לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאָמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק: נְאֻמָּנוּ, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךָ נְאֻמָּנוּ וְרַחֲמָנוּ אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּנוּ בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָה: שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כָּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁפַּעְתָּ לּוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּפֵה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֵד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המודל לחודש תשרי: יום ו, שעה 5 ו-49 דקות במוקד.

החדש השביעי [=תשרי] שהוא החדש הראשון לחדשי השנה, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו מברכו בשבת מברכים שהוא השבת האחרון דחדש אלול, ובכח זה ישראל מברכים את החדשים י"א פעמים בשנה. (היום יום כ"ה אלול)

עטרת מרים

ג) קחו עמכם דברים, קבלו עליכם ושימו לבכם אל הדברים שאני אומר לכם. כל תשא עון, כל עונותינו תסלח. וקח טוב, מעשה טוב שעשינו וגו' מול העון. ונשלמה פרים שפתינו, במקום פרים לקרבנות נשלמה לפנדו ודיו שפתינו. ד) אשור לא יושיענו, וגם האמרו לפניו, לא נבקש עוד עזרת אדם, לא מאשור ולא ממצרים. על כום לא נרַכב, זו היא עזרת מצרים, שמשם נשלחו הסוסים. למעשה ידינו, אלו הפסילים. אשר כד ירחם יתום, אשר כד ה' לכדך תהי תקוננו, אתה המרחם יתומים. ה) ארפא משוכתם, כאשר אמרו ישראל פדברים האלה, או אסלח להם על מה שהלכו בדרך שוכב ומרדו בני אהבם נדבה, אהב אותם נדבת לבי, אף שלא יהיו ראויים לכך. ו) אהיה כמל לישראל, כלומר, לא תפסק אהבתי מישראל כמו שאין הטל נעצר לעולם. ונדך שרשיו פלבנון, ושרשיו של ישראל ותפשטו פשרשי עצי הלכנון. ז) ילכו וינקותיו, ותפשטו ענפיו הרבים. כלומר, יתרכבו בניו ונקותיו. ח) ישובו יושבי כנזר, באילן זית שהעלים שלו לחים כל השנה. ולפי המרגום, הוא רמו על אור המנוחה של בית המקדש. וירית לו פלבנון, כמו בית המדרש אשר ברכו ה'. כלומר, שילך שמו הטוב למרחוק. והוא רמו על בית המקדש שנקרא "לכנון" על שם שפלבין עונותיהם של ישראל. ח) ישובו יושבי כנזר, אלו שישבו ורחם בצלל של הקב"ה. פרוש אחר, "ישבו", בשוכה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות הקב"ה, כמו הדגן שמתיה בצלל, אלו שישבו ורחם בצלל של הקב"ה.

האשם שמון (ראש ממלכת אפרים) כי מרתה פאלהיה וגו': לכן בשוכה ישראל שבארץ יהודה עד יהודה אלהיה פו יקרא אהבם לשמונון פי כשלת בעונך בא לך הוצרה הזאת: ג קחו עמכם דברים שתתעורו לפני וכו' ושובו אליהנה אמרו אליו בתפלה כל-תשא עון מחול נא כל העון וקח במקומו טוב המעשים הטובים שעשינו ונשלמה במקום קרבנות פרים את ודיו שפתינו: ד עוד זאת אמרו לפניו מאשור לא נבקש עוד עזרה כי לא יושיענו על-סום היא עזרת מצרים לא נרַכב ולא-נאמר עוד אלה אלהינו למעשה ידנו אלא אשר-כך לכדך ירחם יתום: ה כאשר אמרו בני ישראל פדברים האלה, או אסלח להם על מה שהלכו בדרך שוכב ומרדו בני אהבם נדבה, אהב אותם נדבת לבי, אף שלא יושיענו על-סום לא נרַכב ולא-נאמר עוד אלהינו למעשה ידנו אשר-כך ירחם יתום: ה ארפא משוכתם אהבם נדבה פי שב אפי ממונו: ו אהיה כמל שאין נעצר מעולם לישראל יפרח פרחים נעים פשושנה ונדך שרשיו ותפשטו שרשיו פלבנון פשרשי עצי לכנון: ז ילכו ותפשטו למרחוק וינקותיו ענפיו הרבים ויהי כנזר שעליו לחים כל השנה הודו פח לחותו, וירית לו וירחו יתה נודף פלבנון המרחם ביותר לפי מרבית העשבים והאיגלות הגדלים שם: ח אלו שישבו לארצם יהיו יושבי בצלל האל והברך, יחיו את עצמם בכל עת במצות האל והברך, ויהיו ותפשטו כנזר וקרו שמו יתה כנון הגדל פלבנון המוקד לשבת:

הפטרה לפרשת וילך לשנים מקרא ואחד תרגום כהושע פרק יד

יד בשוכה ישראל עד יהיה אלהיה פי כשלת בעונך: ג קחו עמכם דברים ושובו אליהנה אמרו אליו כל-תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו: ד אשור לא יושיענו על-סום לא נרַכב ולא-נאמר עוד אלהינו למעשה ידנו אשר-כך ירחם יתום: ה ארפא משוכתם אהבם נדבה פי שב אפי ממונו: ו אהיה כמל לישראל יפרח פשושנה ונדך שרשיו פלבנון: ז ילכו וינקותיו ויהי כנזר וירית לו פלבנון: ח ישובו יושבי כנזר, אלו שישבו ורחם בצלל של הקב"ה.

רמו על אור המנוחה של בית המקדש. וירית לו פלבנון, כמו בית המדרש אשר ברכו ה'. כלומר, שילך שמו הטוב למרחוק. והוא רמו על בית המקדש שנקרא "לכנון" על שם שפלבין עונותיהם של ישראל. ח) ישובו יושבי כנזר, אלו שישבו ורחם בצלל של הקב"ה. פרוש אחר, "ישבו", בשוכה ונחת. יחיו דגן, יחיו את עצמם בכל עת במצות הקב"ה, כמו הדגן שמתיה בצלל, אלו שישבו ורחם בצלל של הקב"ה.

מ כשיאמר אפרים מהלכי עוד לפנות לעצבים לעבודתה ויבר שאין בה ממש, אז אני ענית אענה אותם על תפלותיהם ואשורנו אביט ואשגיח עליהם מרחוק אני אהיה לך כברוש רענן שבו פקח ראשו אצל שרשיו, בן אני שובן מרום ואשפיל עיני להשגיח בך, ממני פרוץ כל פרי הצלחתך נמצא לך ממני: כשהשלים הישע נבואתו, אמר י מי חכם בכם ויבן אלה התוכחות שדברתי עד הנה נבון וידעם ויחבונן לכל אלה וישב אלי כיישירים דרכי יהוה גם אם יראו צדיק ורע לו או רשע וטוב לו וצדיקים ילכו כם כי יבירו וידעו כי כל דרכיו משפט ופושעים יפשלו כם כי יאמרו אין מסדר וינהג לעולם: חור הנביא לשבח לה' על יעוד הטובה ואמר: אף שאין אני ראויים לכל הטובה החיה כי אני מלאי עון, אבל יח מיר אל כמוד נשא מוחל עון ועבר על-פשע לשארית נחלתו להוד שישארו בקץ המין לאי-החזיק אותו לעד עד עולם אפו כירחפץ חסד הוא ולכן יתרחם על הפעם: ים ישוב ורחמנו כמאז וכבש ותפוש בחוקה את עונותינו שלא יגיע שום עונש עליו בעתיד ותשליך במצולות עומק ים כל-חטאתם החטאים הבאים בשוגג או בסבת התאנה שלא מצד המרד: כ תתן אמת לנו דברך אשר הבטחת לעלבוב כי לא אעובד (בראשית כט) חסד שהבטחת לאברהם אשר צוה לבניו לשמור דרך ה' וגו' אשר-נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרת יצחק, כי נשבעתי נאם ה' וען אשר עשית וגו':

את האדם. ומסרה כ"י, והוא כמו "יחי פדגן". ויפרחה כנפן, שהנפן מוציאה פרות בכל שנה מבלי ורעה מחדש. פרוש אחר, "יחי דגן ופרחו כנפן", שהדגן יוציא פרות משנה לשנה מבלי ורעה, כמו הנפן. וקרו כיון לקנון, ריחו כיון לקנון המשבח ביותר. והוא רמז על נסוד תינו בבית המקדש הנקרא "קנון".

זכרו כיון לקנון: ט אפרים מהלכי עוד לעצבים אני ענית ואשורנו אני ברוש רענן ממני פרוץ נמי חכם ויבן אלה נבון וידעם כיישירים דרכי יהוה וצדיקים ילכו כם ופושעים יפשלו כם: ז יח מיראל כמוד נשא עון ועבר על-פשע לשארית נחלתו לא-החזיק לעד אפו כירחפץ חסד הוא: ים ישוב ורחמנו וכבש עונותינו ותשליך במצולות ים כל-חטאתם: כ תתן אמת לעלבוב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם:

ט אפרים, אפרים יאמר לעצבים, לעבודת הפסילים. אני ענית, ואז יאמר הקב"ה, אני אענה לו על כל מה שיבקש ממני ואשורנו, אסתכל ואשגיח בו לתת לו כל צרכיו. אני כברוש רענן, כמו עץ הברוש בהיותו רענן ולח, שאפשר לכופף את ראשו עד לארץ, כך יהא הקב"ה מצוי לו להצליחו. ממני פרוץ נמצא, הרי אני הוא שקל טובתך מאתי באתה. י ופושעים יפשלו כם, כאשר ישובו הפושעים לדרכי ה', ולא היו רגילים בהם כמו הצדיקים, יפשלו בהם, פאדם שאינו מכיר הדרך. וזה נאמר על הפושעים שלכם עוד בדברך פשעם. אבל השבים בלב שלם, הקב"ה יעורם. יח נשא עון,

מכפר על עון. ועבר על פשע, כלומר, אינו עומד על הפשע להשיג בו לשלם עליו גמול, אלא עובר על הפשע כאלו לא יראנו. לשארית נחלתו, שהוא שישארו בבוא הגואל. לא החזיק לעד אפו, אף על פי שהיו חביבים שלא יצאו מחלות לפי מעשיהם, לא יפנה לעד אל מעשיהם. יט) 'כבש עונותינו, פאדם שפובש דבר תחת רגליו שלא יראה. ותשליך במצולות ים כל חטאתם, כלומר, לא יצרו לענש עליהם כאלו השלכתם בעמק הים שלא יראה. כ) תתן אמת לעלבוב וגו', כלומר, האמת לנו דברך שהבטחת לעלבוב "יפרצת ימה ומקדמה וצפנה ונגבה וגו'" (בראשית כז:ד), וזה יהיה תשלום גמול חסדו של אברהם, וכאשר נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרתו של יצחק "ויש וירעד את שער אויביו וגו'" (בראשית כט:כד). ו"אשר נשבעת לאבותינו" כולל שלשת האבות אברהם יצחק ויעקב.

שם עונש עליו בעתיד ותשליך במצולות עומק ים כל-חטאתם החטאים הבאים בשוגג או בסבת התאנה שלא מצד המרד: כ תתן אמת לנו דברך אשר הבטחת לעלבוב כי לא אעובד (בראשית כט) חסד שהבטחת לאברהם אשר צוה לבניו לשמור דרך ה' וגו' אשר-נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקרת יצחק, כי נשבעתי נאם ה' וען אשר עשית וגו':

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לא בנינו מומם דור עקש ופתלתל: ה ליהוה תגמלו-זאת עם נבל ולא חכם הלוא-הוא אביד קנך הוא עשך ויכננד: (ישאל) זכר ימות עולם בנינו שנות דר ודר שאל אביד ויגדך זקניד ויאמרו-לך: ה בהנחל עליון גוזים בהפרידו בני אדם יצל גבלת עמים למספר

לב « האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי-פי: ג יערף כמטר לקחי תגל כמל אמרתי בשעירם עלי-דשא וכרביבים עלי-עשב: ג פי שם יהוה אקרא הכו גדל לאלהינו: (ל) ה הצור תמים פעלו פי כל-דרכיו משפט אל ימונה ואין עול צדיק וישר הוא: ה שחת לו

כִּי כְּנֹשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל־גּוֹזְלוֹי יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפוֹי
 יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל־אֲבָרְתוֹ: יִהְיֶה בְּרַד יִנְחֵנוּ
 וְאֵין עִמּוֹ אֵל נָכָר: ע"כ במנחת
 שבת ובחזו"ט

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי חָלַק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל
 נִחְלָתוֹ: יִמְצְאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֵהוּ יִלְל
 יִשְׁמַן יִסְכְּבֵנְהוּ יִבְנֵנְהוּ יִצְרְנֵהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:

המשך ביאור למס' קידושין ליום רביעי עמ' ב

לרפואתו ובשגגה שיחת את עינו, אינו יוצא לחירות. שואלת
 הגמרא: וְרַבְּנָן, הסוברים שגם בהפלת שן ועין בלא כוונה יוצא
 העבד לחירות, האי 'ושחתה' מאי עבדי ליה - מה דורשים הם
 מתיבת 'ושחתה'. מיישבת הגמרא: מִיִּפְעֵי לָהּ - נצרך פסוק זה
 לְבִדְתַנְיָא - לדין זה ששנינו בברייתא, רבי אליעזר אומר, הרי
 שְׁהוּשֵׁיט האדון את ידו לְמַעַי שְׁפָתָהּ המעוברת בכדי להוציא את
 עובריה, ותוך כדי כך סימא בלא כוונה את עינו של העובר שְׁכַמְעִיהָ,
 פְּטוּר, ואין העובר יוצא לחירות, מאי טַעְמָא, דְּאָמַר קַרְיָא 'ושחתה',
 עַד שִׁכְבוּ לְשַׁחְתָּהּ, והואיל ולא נתכוין האדון לשחת את עינו של
 העובר אין יוצא לחירות בכך. אבל אם כיוון לכחול את העין
 ולכסוף סימאה, יוצא העבד לחירות, מפני שכיוון לעין עצמה.
 שואלת הגמרא, וְאִיֵּךְ רבן שמעון בן גמליאל, מהיכן הוא לומד
 שאין העבד יוצא לחירות אף כשהאדון נתכוין לעין אלא שלא
 היה בדעתו להפילה. משיבה הגמרא, מִיִּשְׁחַת' שְׁחַתְהָ נִפְקָא -
 שאם היה כתוב 'ושחת', והיינו לומדים שאם לא התכוין לעין כלל
 אין העבד יוצא בכך, ומכך שנאמר 'ושחתה' אנו לומדים דבר
 נוסף, שאף כאשר הוא עסוק בה, עליו להתכוון לשחת את העין,
 ואם התכוון רק לרפואתה, אין העבד יוצא לחירות. וְאִיֵּךְ -
 וחכמים, 'שחת' / 'שחתה' לא דריש - אין דורשים שתי דרשות מתיבת
 ושיחתה.
 רב ששת מחדש דין נוסף בהפלת עין: אָמַר רַב שְׁשֵׁת, הַרְי שְׁחִיתָהּ
 עֵינָיו של העבד כְּמוֹתָ כְּבַר וְחָטְטָהּ האדון והוציאה החוצה לגמרי,
 עָבַד יוֹצֵא בְּהוֹרָא בְּרִיא וְהִשְׁתָּא נְהוּרָא כְּחִישָׁא - משום
 הוּא, ואף שבעין זו לא ראה כלל מקודם לכן, מכל מקום עקירת
 האבר, מוציאתו לחירות. וְתָנָא תוֹנָא - וגם התנא שנה לנו דין זה
 בברייתא, תַּמּוּת וְנִקְרֹת כְּבָחָמָה, הדין שאין להקריב בהמה לעולה אלא
 זכר תמים שאין בו מום, אינו נוהג אלא אם מקריב בהמה לעולה,
 וְאִין תַּמּוּת וְנִקְרֹת כְּעוֹפוֹת, אבל המקריב עוף לעולה יכול להקריב
 בעל מום ונקבה. יְבֹול - הייתי אומר שגם אם יִבְשָׁה נִפְשָׁה - כנף
 העוף, או נִקְטְעָה רִגְלָהּ, או נִחְטְטָה עֵינָה - שהיתה עין הבהמה
 סמויה ויצאה לחוץ, תהיה כשרה למזבח, שכשם שמום אינו פוסל
 בה אף חסרון אבר לא יפסול עוף מלהקריבו לעולה, תַּלְמוּד לֹמַר
 וְאִם מִן הָעוֹף עָלָה קָרְבָנוּ לַה' (ויקרא א יד), וּמִן הָעוֹף נִדְרָשׁ,
 שרק מקצת העופות ראו להקריבם לעולה, וְלֹא כָּל הָעוֹף - שאין
 כל העופות כשרים לעולה, ומחוסר אבר פסול הוא להקריבה.
 ומברייתא זו לומר רב ששת שהוצאת עין סמויה לחוץ ועשיית
 העבד למחוסר אבר, מום גדול הוא, ולפיכך כאשר האדון עשה
 כן לעבדו, יוצא בכך לחירות.
 הגמרא מביאה דין נוסף באבר שהעבד יוצא בו לחירות: אָמַר רַב
 חִיָּא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב, הָיְתָה לוֹ לעבד

הבעית את עצמו, אולם אם אָהוּהוּ בידו וְתַקַּע בְּאֵזְנוֹ וְתָרְשׁוּ, חִיָּב,
 שכן חבירו אינו יכול לעשות דבר כנגדו, ומאחר ונגע בו בשעה
 שהקול הפחידו הרי הוא כמזיקו בידיים.
 תָּנּוּ רַבְּנָן, הָבָהוּ האדון לעבד על עינו, וְכִתְּתָהּ - ונחלשה ראייתו,
 אולם עדיין הוא רואה בה במקצת, או שהכהו על שיניו וְנָדְרָה -
 החלה להתנדנד אך לא נפלה, אִם יָבֹול העבד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוֹן עֲבָשׁוּי
 - שעדיין הוא רואה בעינו ואוכל בשינו, אִין עָבַד יוֹצֵא בְּהוֹן לְחִירוֹת,
 שאין זה נחשב שהפיל לו שינו או עינו. וְאִם לֹא - שאינו רואה או
 שאינו יכול לאכול בשן זו, עָבַד יוֹצֵא בְּהוֹן לְחִירוֹת, אף שלא נפלה
 השן ולא נתעורר לגמרי. תַּנְיָא אִיֵּךְ, הַרְי שְׁחִיתָהּ עֵינָיו של העבד
 כְּהוּיָהּ שאינו רואה בה כראוי אף קודם שהכהו רבו, וְסַמְיָא האדון
 לַגְמִיר, או שהיתה שינו נְדוּדָה [מתנדנדת] וְהַפִּילָה האדון, אִם יָבֹול
 היה העבד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוֹן כְּבַר קודם שהכהו האדון, עָבַד יוֹצֵא בְּהוֹן
 לְחִירוֹת, מאחר והאדון ביטל שימושם, וְאִם לֹא שאף קודם שהכהו
 האדון, לא היה יכול העבד להשתמש בהם, אִין עָבַד יוֹצֵא בְּהוֹן
 לְחִירוֹת, ואף בלא שהכהו אדונו לא היו השן והעין ראיות
 לשימוש. וְצִרְיָא - צריך לשנות את שתי הברייתות, דְּאִי אֲשַׁמְוּעִין
 הַךְ קְפִייתָא - שאם היה התנא משמיענו את הברייתא הראשונה,
 היינו סבורים שרק כאשר האדון מכה עין בריאה, יוצא העבד
 לחירות, מְשוּם דְּמַעֲיָקְרָא נְהוּרָא בְּרִיא וְהִשְׁתָּא נְהוּרָא כְּחִישָׁא - משום
 שמתחילה היה העבד בעל ראייה טובה ועתה ראייתו כחושה, אֲכָל
 הָבָא - אבל כאן, במקרה האמור בברייתא השניה, שסימא עין כזו,
 דְּמַעֲיָקְרָא נְמִי נְהוּרָא כְּחִישָׁא - שבתחילה גם היתה ראייתו כחושה,
 אִימָא לֹא יוֹצֵא בְּכך לחירות, לפיכך הוצרכה הברייתא השניה,
 ללמדנו שעבד יוצא לחירות גם בהכאה כזו. וְאִי אֲשַׁמְוּעִין הָא -
 ואם היה התנא משמיענו רק את הברייתא השניה, היינו סבורים
 שרק באופן זה יוצא לחירות, מְשוּם דְּסַמְיָא - עיוורו לְגַמְרִי, אֲכָל
 הָתָם - אבל שם בברייתא הראשונה, דְּלֹא סַמְיָא לְגַמְרִי אלא רק
 הכהה את עינו, אִימָא לֹא יוצא בהכאה זו לחירות, צִרְיָא - לפיכך
 צריכים את שתי הברייתות, ואין די באחת מהן.
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בהפלת שן ועין שנעשתה בלא
 כוונה: תָּנּוּ רַבְּנָן, הַרְי שְׁחִיתָ רַבּוּ רופא וְאָמַר לוֹ העבד לאדונו הרופא
 לְכַחֵל לוֹ עֵינָיו - להניח לו בעינו סם לרפואה, ועשה כן האדון
 וְסַמְיָא לעינו, או שאמר לו העבד לאדונו לְהַתּוּר לוֹ שֵׁינָיו - לנקות
 ולגרו את הלבלוך מטיב למקום מושב השן, והאדון עשה כן
 וְהַפִּילָה לשן, שִׁחַק בְּאֵזְנוֹ - העבד שחק והערים על האדון בבקשה
 זו, וְיֹצֵא לְחִירוֹת, אף שלא כיוון האדון אלא לרפאותו. רַבֵּן שְׁמַעוֹן
 בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, נאמר בתורה וְכִי יכה איש את עין עבדו או את
 עין אמתו וְשַׁחְתָּהּ לרפשי ישלחנו תחת עינו, ויש ללמוד מכך,
 שאינו יוצא לחירות עַד שִׁתְּכַפּוּין האדון לְשַׁחְתָּהּ, אבל אם התכוון

ביאורים לפרקי אבות

פרק ה משנה כ

שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצורת פאה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים. נמרו שלא לעשה, רעב של מהומה ושל בצורת פאה. ושל לא לפל את החלה, רעב של בליה באה. דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין, ועל פרות שביעית. חרב פאה לעולם על ענוי תדין, ועל עוונות תדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה:

~ נקודות משיחות קודש ~

בנוגע לשבט לוי אומר הקדוש ברוך הוא "אני חלקך ונחלתך"¹³, ומוסיף וכותב הרמב"ם¹⁴ ש"לא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש . . . אשר נדבה רוחו אותו . . . הרי זה נתקדש קודש קדשים"; דהיינו, כל אחד יכול להיות בדרגת "אני חלקך" – שהקדוש ברוך הוא הוא ב"חלקו" של כל יהודי ויהודי. לענין זה זוכה יהודי על ידי שהוא עובד את הקדוש ברוך הוא בכל עניינו.

אמנם בזה גופא, יכול אחד לעבוד את ה' בקו של שבט יששכר – יושבי אוהל, ושני יכול לעבוד את ה' בקו של שבט זבולון – פרקמטיא. על כן אנו מבקשים מהקדוש ברוך הוא "ותן חלקנו", שנזכה שיהיה שייכותנו לקדוש ברוך הוא – "בתורתך", בקו העבודה של שבט יששכר דוקא.

(משיחת ש"פ ראה ה'תשמ"א.

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

כשם שבגשמיות יש לכל אחד את החלק שלו, ו"אין אדם נוגע במוכן לחבירו"¹¹ – כך ועל-אחת-כמה-זכמה ברוחניות, יש לכל אחד ואחד את החלק שלו בתורה.

הכוונה היא לא רק להבנת התורה, שהוא יכול להבין את חלקו בתורה, אלא שיכול גם לחדש בתורה, וזהו בודאי רק החלק שלו; וכמסופר בגמרא¹², שרבי עקיבא אמר דבר הלכה שאפילו משה רבינו לא ידע.

כמו כן, יש לכל אחד ואחד את החלק שלו בקיום המצוות. דהיינו, מצוות מיוחדות שעליו מוטל לפעול לקיומן, מכיון שהן החלק שלו.

אמנם מכיון שלא הכל זוכים לדעת מהו חלקם בתורה, לכן מבקשים מהקדוש ברוך הוא שנזכה לכון לחלק שלנו – "ותן חלקנו" – בתורה.

(תו"מ – התוועדות, ח"ב עמ' 113, ח"ח עמ' 175.

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

(11 ראה יומא לח, ב. 12) מנחות כט, ב. 13) קרח יח, כ. 14) סוף הלכות שמיטה ויובל.

גם יתוש שמכניס ואינו מוציא, שהיא קליפה היותר תחתונה כו',
קודמות היא במדרגה לאדם החוטא
ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

הקדוש-ברוך-הוא יקבץ את כל ישראל, אפילו את אלו שנמצאים
במעמד ומצב של 'נדחך', ויוציאם ממעמדם ומצבם ויעמיד אותם
במקומם המתאים, במקומם האמיתי, כפי שהם בנים אתם להוי'
אלוקיכם, בני בכורי ישראל, וכל ישראל בני מלכים הם
ממאמר שבת פרשת נצבים-וילך, ה'תשכ"ז

ביאורים לפרקי אבות

פרק ו משנה ו

גְּדוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן חֶכְמָה וּמִן הַמְּלָכוֹת, שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשָׁלְשִׁים מַעְלוֹת, וְהַחֶכְמָה בְּעֶשְׂרִים וָאַרְבַּע, וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה דְבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן, בְּתַלְמוּד, בְּשִׁמְיעַת הָאָזֵן, בְּעֵרִיכַת שְׁפָתַיִם, בְּבִינַת הַלֵּב, בְּשִׁבְלוֹת הַלֵּב, בְּאִמָּה, בְּרֵאָה, בְּעֵנָה, בְּשִׂמְחָה, בְּטַהֲרָה, בְּשִׁמוּשׁ חֻכְמַיִם, בְּדִקְדוּק חֻבְרַיִם, וּבְפִלְפּוּל הַתְּלָמִידִים, בְּיָשׁוּב, בְּמִקְרָא, בְּמִשְׁנָה, בְּמַעֲוֵט סְחוּרָה, בְּמַעֲוֵט דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעֲוֵט תַּעֲנוּג, בְּמַעֲוֵט שִׁינָה, בְּמַעֲוֵט שִׁיחָה, בְּמַעֲוֵט שְׁחוּק, בְּאֶרְךְ אַפַּיִם, בְּלֵב טוֹב, בְּאִמּוּנַת חֻכְמַיִם, וּבְקַבְּלַת הַיְסוּדִין, הַמְּבִיר אֶת מְקוֹמוֹ, וְהַשְׂמֵחַ בְּחֵלְקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, וְאִינוֹ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ, אֹהֵב, אוֹהֵב אֶת הַמְּקוֹם, אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת, אוֹהֵב אֶת הַמִּישָׁרִים, אוֹהֵב אֶת הַתּוֹכְחוֹת, מְתַרַחֵק מִן חֶכְבוֹד, וְלֹא מִגִּים לְפִי בְּתַלְמוּדוֹ, וְאִינוֹ שֹׂמֵחַ בַּהוֹרָאָה, נוֹשֵׂא כְּעַל עִם חֶבְרוֹ, מְבָרִיעוֹ לְכַף זְכוּת, מַעֲמִידוֹ עַל הָאֲמִתּוֹ, וּמַעֲמִידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם, מְתִישֵׁב לְפִי בְּתַלְמוּדוֹ, שׁוֹאֵל וּמְשִׁיב, שׁוֹמֵעַ וּמוֹסֵף, הַלּוֹמֵד עַל מְנַת לְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמְּחַכִּים אֶת רֵבּוֹ, וְהַמְּכַבְּדִים אֶת שְׁמוֹעֲתוֹ, וְהַאֲמִיר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, הָא לְמַדְתָּ שְׁבַל הָאוֹמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מִבֵּיא גְּאוּלָּה לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (אסתר ב) וְהַאֲמִיר אֶסְתֵּר לְמַלְךְ בְּשֵׁם מְרַדְכִי:

~ נקודות משיחות קודש ~

ביטול גזירת המן היה יכול להיות גם עם אסתר היתה אומרת דבריה למלך אחשוורוש שלא בשמו של מרדכי. שהרי, בכדי לבטל את הגזירה היתה בלא-הכי צריכה לגלות למלך את היחוס שלה באמירתה "כי נמכרנו אני ועמי וגו'"¹⁶.

ואדרבה, מבחינה מסויימת אף היה עדיף שלא תאמר את דבריה "בשם מרדכי", כי כאשר היא מספרת למלך על הצלתו מידי הקושרים להורגו, ואומרת זאת "בשם מרדכי" הרי בכך היא ממעיטה מהדגשת מסירותה ונאמנותה שלה למלך (שהרי היא עושה כן רק בגלל ציווי מרדכי, "את מאמר מרדכי אסתר עושה"¹⁷).

אף-על-פי-כן אסתר מסרה את דבריה למלך בשם מרדכי, ועל ידי זה באה גאולת עם ישראל בפורים. מכאן הוכחה על גודל הענין של אמירת "דבר בשם אומר" – "ש'מביא גאולה לעולם".

(תו"מ – התוועדויות תשמ"ז כרך ז, עמ' 34.
מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

מעלת "אומר דבר בשם אומר" מובאת כברייאא כאחד מארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם. ויש לשאול: לגבי כל שאר ארבעים ושבעה הדברים שנמנו במשנה, לא פורש השכר עליהם – מלבד עצם הענין "שהתורה נקנית בהם" – ורק לגבי "האומר דבר בשם אומר" פורש השכר – "מביא גאולה לעולם" מדוע? ויש לבאר זאת:

בענין אמירת "דבר בשם אומר" היתה סברא לומר כי הנהגה כזו איננה רצויה, שהרי זהו בגדר של "הולך רכיל", וכלשון הרמב"ם¹⁵ "איזהו רכיל? זה שטוען דברים והולך מזה ואומר כך אמר פלוני... אף על פי שהוא אמת ואינם דברים של גנאי כלל". והיה מקום לומר שכך הוא גם בעניני תורה, שאין לומר "כך אמר פלוני"! לכן צריך היה התנא להשמיענו שבעניני תורה, אמירת דבר בשם אומר (לא זו בלבד שאין בה חיסרון, אלא יותר מזה) יש בה מעלה.

והראיה לזה היא מאסתר – "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי":

(15) הלכות דעות, פרק ז, הלכה ב. (16) אסתר ז, ד. (17) שם ב, כ.

לוח זמנים לשבוע פרשת נצבים-וילך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

זמני יום ראשון ויום שבת	ניצאת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
										אדמו"ר		מג"א				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
19:31	18:36	19:21	19:29	18:55	19:02	13:10	13:12	10:32	10:33	9:28	9:27	8:53	8:52	6:21	6:18	באר שבע (ק)
19:32	18:26	19:21	19:30	18:58	19:06	13:09	13:11	10:31	10:31	9:26	9:25	8:51	8:50	6:19	6:16	חיפה (ק)
19:30	18:19	19:20	19:28	18:58	19:06	13:08	13:11	10:31	10:31	9:26	9:25	8:51	8:50	6:19	6:16	ירושלים (ק)
19:32	18:35	19:22	19:30	18:55	19:03	13:10	13:12	10:32	10:32	9:27	9:27	8:53	8:52	6:21	6:17	תל אביב (ק)
20:08	19:04	19:54	20:07	19:20	19:33	13:24	13:27	10:42	10:40	9:35	9:32	8:49	8:45	6:23	6:14	אוסטריה, וינה (ק)
18:44	17:46	18:33	18:28	18:06	18:01	12:48	12:50	10:22	10:27	9:22	9:28	8:46	8:51	6:31	6:40	אוסטרליה, מלבורן (ח)
20:07	19:05	19:54	20:06	19:22	19:33	13:27	13:30	10:45	10:44	9:38	9:36	8:54	8:50	6:27	6:19	אוקראינה, אודסה (ק)
19:42	18:39	19:28	19:41	18:55	19:07	12:59	13:02	10:16	10:15	9:09	9:06	8:24	8:19	5:57	5:49	אוקראינה, דונייצק (ק)
19:54	18:50	19:40	19:53	19:06	19:18	13:10	13:13	10:27	10:26	9:20	9:17	8:34	8:30	6:08	5:59	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)
20:23	19:17	20:09	20:22	19:33	19:46	13:35	13:38	10:52	10:50	9:45	9:41	8:56	8:51	6:31	6:22	אוקראינה, ז'יטומיר (ק)
20:16	19:10	20:01	20:15	19:26	19:39	13:28	13:31	10:44	10:43	9:37	9:34	8:49	8:44	6:24	6:15	אוקראינה, קייב (ק)
19:07	18:14	18:58	19:04	18:33	18:39	12:51	12:53	10:15	10:16	9:11	9:11	8:39	8:39	6:06	6:04	אחד אמירויות, אבו דאבי (ח)
20:31	19:31	20:19	20:30	19:49	20:00	13:53	13:56	11:11	11:10	10:05	10:02	9:22	9:18	6:54	6:47	איטליה, מילאנו (ק)
18:45	17:57	18:37	18:39	18:15	18:17	12:42	12:44	10:10	10:12	9:08	9:10	8:39	8:41	6:08	6:10	אקוודור, קיטו (ח)
19:18	18:22	19:08	19:04	18:42	18:38	13:21	13:23	10:55	10:59	9:55	10:00	9:20	9:25	7:02	7:10	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
20:10	19:10	19:58	19:53	19:29	19:23	14:13	14:15	11:48	11:52	10:48	10:54	10:09	10:15	7:57	8:07	ארגנטינה, בריליינה (ח)
20:05	19:08	19:54	20:03	19:25	19:34	13:36	13:38	10:56	10:56	9:51	9:49	9:12	9:10	6:42	6:37	ארה"ב, בולטימור (ק)
19:56	18:59	19:45	19:55	19:15	19:25	13:25	13:28	10:45	10:45	9:40	9:38	9:00	8:58	6:30	6:25	ארה"ב, ברוקלין (ק)
19:57	18:59	19:45	19:55	19:16	19:26	13:26	13:28	10:46	10:45	9:40	9:38	9:01	8:58	6:31	6:25	ארה"ב, ג'סי סיטי (ק)
20:35	19:36	20:23	20:34	19:53	20:03	14:02	14:04	11:21	11:21	10:15	10:13	9:35	9:32	7:06	6:59	ארה"ב, דטרויט (ק)
20:10	19:17	20:00	20:07	19:35	19:42	13:50	13:53	11:13	11:14	10:09	10:08	9:35	9:34	7:03	7:00	ארה"ב, האוסטון (ק)
19:44	18:50	19:34	19:42	19:07	19:15	13:21	13:23	10:43	10:43	9:38	9:37	9:03	9:01	6:31	6:27	ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)
20:06	19:15	19:56	20:03	19:32	19:38	13:49	13:52	11:13	11:14	10:09	10:09	9:37	9:36	7:04	7:02	ארה"ב, מיאמי (ק)
19:53	18:55	19:41	19:52	19:11	19:22	13:21	13:24	10:41	10:40	9:35	9:33	8:55	8:53	6:26	6:20	ארה"ב, ניו הייבן (ק)
20:20	19:23	20:08	20:19	19:39	19:49	13:49	13:52	11:10	11:09	10:04	10:02	9:25	9:22	6:55	6:49	ארה"ב, פיטסבורג (ק)
19:53	18:54	19:41	19:51	19:11	19:21	13:20	13:23	10:40	10:39	9:34	9:32	8:54	8:51	6:24	6:18	ארה"ב, שיקגו (ק)
18:59	18:09	18:50	18:50	18:27	18:27	13:00	13:02	10:31	10:34	9:29	9:33	9:00	9:03	6:33	6:38	בוליביה, לה-פס (ח)
21:02	19:55	20:47	21:01	20:11	20:25	14:12	14:15	11:29	11:27	10:21	10:18	9:32	9:26	7:07	6:58	בלגיה, אנטוורפן (ק)
21:01	19:55	20:47	21:01	20:11	20:24	14:13	14:16	11:29	11:27	10:22	10:18	9:32	9:27	7:08	6:59	בלגיה, ברוסל (ק)
18:32	17:40	18:23	18:21	18:03	18:01	12:34	12:36	10:06	10:09	9:05	9:09	8:34	8:38	6:10	6:16	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:20	17:29	18:11	18:09	17:47	17:45	12:22	12:24	9:54	9:57	8:53	8:57	8:22	8:26	5:58	6:03	ברזיל, ריו דה ז'נירו (ח)
20:20	19:17	20:06	20:20	19:31	19:45	13:31	13:34	10:47	10:45	9:39	9:35	8:49	8:44	6:25	6:16	בייטניה, לונדון (ק)
20:34	19:28	20:18	20:33	19:40	19:55	13:39	13:42	10:54	10:52	9:47	9:42	8:53	8:47	6:31	6:21	בייטניה, גנזסטר (ק)
20:29	19:21	20:14	20:29	19:38	19:52	13:37	13:40	10:52	10:50	9:45	9:41	8:53	8:47	6:30	6:20	גרמניה, ברלין (ק)
20:42	19:37	20:28	20:42	19:53	20:06	13:55	13:58	11:12	11:10	10:05	10:01	9:17	9:12	6:52	6:43	גרמניה, פרנקפורט (ק)
18:32	17:40	18:23	18:20	18:04	18:02	12:35	12:37	10:07	10:11	9:06	9:11	8:34	8:39	6:12	6:18	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:19	18:30	19:10	19:16	18:47	18:52	13:07	13:09	10:32	10:33	9:28	9:29	8:58	8:58	6:25	6:24	הודו, מומבאי (ח)
19:15	18:25	19:06	19:11	18:43	18:48	13:03	13:05	10:28	10:29	9:25	9:25	8:54	8:55	6:21	6:20	הודו, פונה (ח)
19:55	18:53	19:42	19:55	19:09	19:21	13:13	13:16	10:31	10:30	9:25	9:22	8:39	8:35	6:12	6:04	הונגריה, בודפשט (ק)

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה"ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
19:02	18:04	18:50	19:00	18:20	18:30	12:30	12:32	9:50	9:49	8:44	8:42	8:04	8:02	5:34	5:29	טורקיה, איסטנבול (ח)
20:23	19:27	20:11	20:21	19:43	19:52	13:54	13:57	11:15	11:15	10:10	10:08	9:32	9:30	7:01	6:56	יוון, אתונה (ק)
20:16	19:13	20:02	20:15	19:29	19:41	13:34	13:37	10:52	10:51	9:46	9:43	9:01	8:57	6:34	6:26	מולדובה, קושינב (ק)
19:17	18:27	19:07	19:13	18:44	18:49	13:04	13:06	10:29	10:30	9:26	9:26	8:55	8:55	6:22	6:21	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
18:54	17:50	18:41	18:34	18:10	18:02	12:57	12:59	10:33	10:38	9:34	9:41	8:53	8:59	6:45	6:56	ניו-זילנד, קריסטצ'רץ (ח)
18:51	17:59	18:41	18:48	18:16	18:23	12:32	12:35	9:56	9:56	8:51	8:51	8:19	8:18	5:46	5:43	נפאל, קטמנדו (ח)
19:15	18:16	19:03	19:13	18:34	18:44	12:44	12:46	10:04	10:03	8:58	8:56	8:19	8:17	5:49	5:43	סין, בייג'ינג (ח)
19:37	18:48	19:28	19:30	19:06	19:08	13:32	13:34	11:01	11:03	9:58	10:00	9:30	9:31	6:58	7:00	סינגפור, סינגפור (ח)
19:58	18:50	19:43	19:57	19:06	19:20	13:06	13:09	10:22	10:20	9:14	9:10	8:23	8:18	6:00	5:50	פולין, ורשא (ק)
18:36	17:47	18:27	18:27	18:05	18:05	12:36	12:38	10:06	10:09	9:04	9:07	8:35	8:38	6:07	6:11	פיר, לימה (ח)
20:49	19:48	20:36	20:48	20:04	20:16	14:10	14:13	11:29	11:28	10:22	10:20	9:39	9:35	7:11	7:04	צרפת, ליון (ק)
21:05	20:01	20:51	21:04	20:19	20:31	14:21	14:23	11:38	11:36	10:31	10:28	9:44	9:40	7:18	7:10	צרפת, פריז (ק)
18:30	17:41	18:21	18:24	17:59	18:02	12:24	12:26	9:52	9:54	8:49	8:51	8:21	8:22	5:49	5:50	קולומביה, בוגוטה (ח)
20:22	19:23	20:10	20:21	19:42	19:52	13:47	13:50	11:06	11:05	10:00	9:58	9:19	9:15	6:50	6:43	קנדה, טורונטו (ק)
20:02	19:01	19:49	20:01	19:18	19:30	13:24	13:27	10:42	10:41	9:36	9:33	8:53	8:49	6:25	6:18	קנדה, מונטריאול (ק)
19:40	18:45	19:29	19:37	19:02	19:10	13:15	13:17	10:36	10:36	9:31	9:30	8:55	8:54	6:24	6:19	קפריסין, לינקה (ק)
20:25	19:14	20:09	20:25	19:29	19:44	13:27	13:30	10:41	10:39	9:33	9:28	8:37	8:31	6:17	6:06	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
20:01	18:49	19:44	20:01	19:07	19:23	13:00	13:03	10:14	10:11	9:06	9:01	8:08	8:01	5:49	5:37	רוסיה, מוסקבה (ח)
19:33	18:30	19:19	19:32	18:46	18:58	12:51	12:54	10:09	10:08	9:02	8:59	8:17	8:13	5:50	5:42	רוסיה, רוסובט על-הידן (ח)
20:37	19:35	20:24	20:37	19:55	20:07	13:56	13:58	11:13	11:12	10:07	10:04	9:22	9:18	6:55	6:47	שווייץ, ציריך (ק)
18:56	18:07	18:47	18:51	18:24	18:29	12:46	12:49	10:13	10:14	9:09	9:10	8:40	8:40	6:07	6:07	תאילנד, בנגקוק (ח)

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וזוג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מולה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצערנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידני, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים פעיניך ובעיני כל־רואיני, ותנמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב